

HANDWOORDENBOEKJE

VAN

NEDERLANDSCHE SYNONIEMEN.

DOOR

J. V. HENDRIKS.

Tweede, herziene en vermeerderde druk.

MET EENE VOORREDE VAN

Dr. J. H. GALLÉE,

Hoogleeraar te Utrecht.

TE TIEL BIJ D. MUS, 1885.

VOORREDE.

De voorstelling, die wij ons maken, wanneer wij het eene of andere woord hooren, verschilt dikwijls hemelsbreed van die, welke hetzelfde woord eeuwen geleden bij onze voorvaderen wakker riep. Wordt er een woord uit eene andere taal tegelijk met de zaak, die er door wordt aangeduid, bij ons ingevoerd, dan zal men zich bij het gebruik van dit woord niet afvragen, of het wel oorspronkelijk en eigenlijk datgene aanduidde, wat wij er ons op dit oogenblik bij voorstellen.

Wie denkt heden ten dage, wanneer er over een *kastelein* wordt gesproken, terstond aan *kasteel*, of, wanneer er sprake is van een *tuin* aan de *omheining* om den hof. Voor ons is de *klerk* enkel de schrijver, de kantoorbediende, en niemand denkt meer aan een *geestelijke* of een *geleerde*, wat het woord vroeger beteekende in de dagen van den »klerk uten lagen landen.» Wanneer wij het woord *kina* gebruiken, bekommeren wij ons volstrekt niet om de eigenlijke beteekenis van het woord. Het is ons voor het gebruik volmaakt onverschillig, of het waar is dat de Peruanen elke schors *quina* noemden en dat *quin quina* de schors bij uitnemendheid was, n.l. die van den boom, die door de gravin Cinchon omstreeks het midden der 17e eeuw naar Europa gebracht is en thans beoemd is om hare heilzame werking bij koortslidders. Is er wel iemand, die bij *mouseline* aan stof, uit *Mousoul* in Azië afkomstig, denkt?

Zoo gaat het met vele, ja haast met alle woorden. Er zijn er, waarin men de oorspronkelijke beteekenis haast niet terug kan vinden — er zijn er zelfs, die lijnrecht het tegenovergestelde van vroeger beteekenen. Soms blijft er hier of daar iets hangen van de vroegere beteekenis in de eene of andere formeele uitdrukking, die dan, als eene versteening uit eene oudere periode, bestaan blijft naast de nieuwere; dan weder blijft de oude beteekenis, terwijl zij uit de spreek- en schrijftaal verdwijnt, leven in het een of ander dialect en sluipt later soms op eens weder de algemeene taal binnen. Zoo heeft in eene uitdrukking als de *kastelein van Muïden* het woord *kastelein* zijne oude beteekenis bewaard en is aan *slecht*, in de uitdrukking *slecht en recht* nog de vroegere beteekenis van *eenvoudig*, *goed* eigen, terwijl het heden ten dage in den meest voorkomenden zin juist het tegenovergestelde van *goed* aanduidt.

Waar sommige woorden zoo geheel van beteekenis veranderd zijn, en hunne oorspronkelijke kracht geheel verloren hebben, verkeerden andere woorden, die even oud zijn, op hetzelfde tijdstip nog in een stadium van overgang. De oude beteekenis is nog niet geheel uit het volksgeheugen

weggewischt en de nieuwe, die straks hare plaats geheel zal innemen, is nog niet geheel doorgedrongen, leeft nog niet algemeen in het volksbewustzijn. Vandaar dat we soms eene zekere weifeling in het gebruik van een dergelijk woord waarnemen; nu eens wordt het in de eene dan in de andere beteekenis gebezigd. Niemand heeft dit geestiger in de woorden zelf aangetoond, dan de Fransche schrijver F. Sarcey o. a. in het artikel Bourgeois, dat deel uitmaakt van zijn zoo leerzaam als onderhoudend boek *Le Mot et la Chose*.

Ook in onze taal heeft men tal van woorden, die naast eene jongere beteekenis eene oudere bezitten, die nog niet geheel in onbruik is geraakt. Wanneer men *aanspraak* bezigt in de uitdrukking *aanspraak maken op iets*, heeft het nog de oude beteekenis van *eisch op grond van recht*, die in het middelnederlandsch aan het woord *aanspraak* eigen was en welke ook in het w.w. *aanspreken* te vinden was; thans hoort men er naast *aanspraak* in den zin van *rede* en *toespraak*, zooals in de uitdrukking *aanspraak hebben van dezen en genen*, waarin het woord dezelfde kracht heeft als thans het w.w. *aanspreken*; beteekenissen, die zich reeds in vroegeren tijd ontwikkeld hebben.

Zegt men *ik heb veel beleefd* en *hij is een beleefd man*, dan is in beide uitdrukkingen het woord *beleefd* een verleden deelwoord van het werkwoord *beleven*. In de eerste uitdrukking geeft het te kennen, dat men in het leven veel ondervonden heeft, en heeft het dus zijne oorspronkelijke beteekenis behouden; in de tweede is het, als adjectief gebruikt, door de beteekenissen *ondervonden hebbende*, *ervaren*, *ervaren in hetgeen in de wereld geschiedt* of *pas geeft*, overgegaan tot die van *wellevend*.

Thans zal men, al verstaat men nog volkomen wat het woord *aanbidder* beteekent niet meer schrijven, »God heeft veel aanbidders;» in de 18e eeuw geschiedde dit nog wel, getuige Wdb. I, 70 »en God is zijn aanbidders mild en goedertieren.» Tegenwoordig gebruikt men het alleen in uitdrukkingen als *de schoone had een aantal aanbidders* of in samenstellingen als *vuur-aanbidder* en *zelfaanbidder*. Zoo heeft *gezel* naast de ook al niet oorspronkelijke maar toch oudere beteekenis van begeleidende persoon, die van ambachtsknecht en, met de adiectiva *vrij* en *jong* verbonden, die van ongehuwde man, eenlopend heer.

Wanneer men spreekt of schrijft, bekommert men zich meestal zeer weinig om de etymologische waarde of de historische ontwikkeling van een woord; men weet welke beteekenis anderen, tot wie men spreekt, aan een woord hechten en, tracht men nu bij hen dezelfde gedachten te doen ontstaan, die men zelf heeft, dan is dit de hoofdzaak en al het overige voor het oogenblik van minder belang. Zoozeer is de zaak zelve en het streven om het begrip voor anderen aan te duiden, het hoofddoel dat men, indien het beste woord niet terstond voor onzen geest staat, een ander bezigt, dat hetzelfde begrip niet volkomen nauwkeurig, maar slechts ten naasten bij uitdrukt. Dit bewijst reeds genoegzaam, dat de mensch bij het gebruiken der woorden niet aan hunne etymologische waarde noch aan de oorspronkelijke kracht ervan denkt. Niet alleen gebruikt men een aantal woorden,

die eigenlijk eene geheel andere beteekenis hadden, dan die, welke wij er heden ten dage aan hechten, maar men bezigt ook een aantal woorden, waarvan men de beteekenis, die zij heden hebben, slechts onvolledig kent, waarvan het begrip of de zaak, die er door aangeduid wordt, ons zeer onvolkomen voor den geest staat. Menigeen zal b.v. spreken van *merinos* en *alpacca*, van eene *fabriek* en *trafiek*, van eene *vennootschap*, een *locomobiel* en eene *locomotief*, zonder volkomen en nauwkeurig te kunnen zeggen, wat deze woorden beteekenen, tenzij hij bepaald deskundige is.

Alleen de hoofdtrekken van hetgeen door het woord wordt aangeduid, staan den persoon, die het woord uitspreekt of hoort, onmiddellijk voor oogen, wanneer hem beide bekend zijn. Al naar mate de ontwikkeling der menschen verschillend is, zullen ook de voorstellingen, die door het hooren of bij het uitspreken van een woord aanwezig zijn, verschillen. Vandaar die verschillende nuanceeringen, dat subjectieve, dat men over het algemeen bij verklaring der woorden aantreft; vandaar ook die ruimte van beteekenis, die aan elk woord eigen is.

Evenzeer als sommige begrippen, denkbeelden of voorstellingen uit het volksgeheugen verdwijnen en niet aan de nakomelingschap worden overgeleverd, zoo gaan ook onderdeelen, kleine schakeeringen in de beteekenis in verloop van tijd verloren, of maken plaats voor nieuwe nuanceeringen, doordat een woord in verband gebracht wordt met andere denkbeelden en andere voorstellingen. Elke nieuwe indruk, dien wij van de zaak krijgen, welke door het woord wordt uitgedrukt, wijzigt de voorstelling, die wij ons maken, wanneer wij het woord hooren of uitspreken. Dientengevolge kunnen woorden, die in hunne ruimste beteekenis voor elkander gebruikt kunnen worden, wanneer enkele onderdeelen der zaak of van het begrip óf in het volksbewustzijn, óf in bijzonder zinsverband meer op den voorgrond treden, onderscheiden moeten worden. Komen woorden in beteekenis volkomen met elkander overeen, dan is de mensch geneigd om een van beiden te doen, óf om het eene meer te gebruiken dan het andere woord, en dan zal dit laatste langzamerhand uit de taal verdwijnen, óf om de beteekenis, die het woord had, te wijzigen en te beperken, óf ze uit te breiden. Niet zelden kan men zien, dat terwijl de beteekenis van een woord in de eene streek van het land meer beperkt wordt, in eene andere streek de beteekenis van hetzelfde woord een ruimeren omvang verkrijgt. Wanneer men de taal van de menschen uit de eene of andere streek bestudeert, zal men bemerken, dat er eenigen zijn, die nog de oudere vormen en beteekenissen vasthouden, terwijl bij anderen reeds kleine verschillen, die zich uit het oudere ontwikkeld hebben, kunnen waargenomen worden. Deze verschillen zijn meestal zeer klein; door het streven van allen om voor elkander verstaanbaar te zijn, blijven zij zich bepalen tot ondergeschikte punten. Het oudere volgt langzamerhand het jongere, maar, terwijl de oudere vormen der woorden langzaam maar zeker uit de taal verdwijnen, blijft er door den invloed der ouderen, waar het de beteekenis geldt, menig woord leven met de kracht, die het in vroegeren tijd had, terwijl het daarnaast met de jongere wijziging der beteekenis in gebruik is.

Gaat de ruimere opvatting verloren, dan zullen de woorden, hoewel de begrippen, die zij uitdrukken elkander zeer dicht naderen, niet meer voor dezelfde zaak of hetzelfde begrip gebruikt kunnen worden. Aan den anderen kant kunnen ook woorden, die vroeger in beteekenis ver uiteenliepen ten gevolge van gedurige wijzigingen van het begrip, dat er door wordt uitgedrukt, elkander naderen in beteekenis.

Zoo zijn er een aantal woorden, die in beteekenis zoo weinig van elkander afwijken, dat zij elkander kunnen vervangen, of die dezelfde hoofdgedachte uitdrukken, maar, dewijl bij het eene meer het eene onderdeel, bij het andere meer een ander onderdeel van het begrip op den voorgrond gesteld wordt, in het gebruik niet verwisseld worden, en die alleen, waar het vermogen om te onderscheiden niet genoeg ontwikkeld is, door elkander gebruikt worden. Aan deze zinverwante woorden heeft men den naam van synoniemen gegeven.

Deze naam is van zeer ouden datum; reeds in de 4e eeuw hield de Alexandrijnsche grammaticus Ammonius zich met eene soort van Synonymiek bezig. Onder de Romeinen hebben Cicero en Quintilianus hier en daar in hunne geschriften op het belang der zinverwante woorden de aandacht gevestigd, maar de eerste, die er zich meer bepaald mede bezig hield, was Fronto in zijn *De Differentiis Vocabulorum Libellus*. De eerste die in den nieuweren tijd weder met kracht de Synonymiek der latijnsche taal opvatte, was een Nederlander, Simon Pelegromius, die in 1546 te 's-Hertogenbosch *Synonymorum Sylva* uitgaf; kort hierna verscheen van Ansonius Popma te Franeker een dergelijk werk *De Differentiis Verborum*, dat herhaalde malen, o. a. nog in 1741, herdrukt is.

Bijna honderd jaren vroeger had van der Schueren in den Teuthonista reeds zinverwante woorden verzameld; deze zijn echter door de andere verstrooid en niet geregeld medegedeeld. Op het einde van de eerste helft der 16e eeuw wijdde een Duitscher Jacob Schöpfer een afzonderlijk werk aan de synoniemen zijner moedertaal (*Synonyma, das ist mancherlei Gattungen Deutscher Wörter, so im Grund einerley Bedeutung haben.*) Een Vlaaming, Gabriël Meurier, die in 1557 en 1562 het eerste Vlaamsch-Fransche en Fransch-Vlaamsche Woordenboek vervaardigde, voegde hierbij ook een aantal synoniemen *om te comene totter volmaecktheyt van vele diversche spraken*. Terwijl de eerste uitgave van dit werk, bij Plantyn te Antwerpen, den nederigen titel droeg van *Vocabulaire Francois-Flameng*, noemde hij het Vlaamsch-Fransch gedeelte, dat in 1562 bij Jan Waesberghe verscheen, *Dictionaire Flamen-Francois*. Op de universiteitsbibliotheek te Utrecht bevindt zich eene 2e uitgave d.d. 1570 van den *Dictionaire* (ook vermeld bij Hoffmann v. F. H.B. VII. 12) en eene 3e uitgave van den *Vocabulaire Francois-Flameng*, met de bijvoeging *»reueu, augmenté et de plusieurs synonymes et formes de parler de rechef enrichy.*”

Wat synoniemen betreft, vereenigt hij hierin onder een hoofd: *ambacht, conste, schalckheyt, list* en laat hierop de verschillende woorden in het Fransch volgen; op dezelfde wijze behandelt hij *angte, benautheyt — arbeiden, wercken, pynne oft moeyte doen — arbeyt, pynne ende moeyte —*

arbeyder, *handwercker* — *arcke*, *koffer*, *schryne*, *kiste*. Bij *peerdt* vindt men de volgende woorden ionckpeerdt oft veulen *chevalet*, *poulain*, huerpeerdt *cheval de louage*, postpeerdt *destrier*, eenen ruyn *un hongre*, hengst *estalon*, merie *jumaent*, eenen moor *un moreau*, vaelken *un paillet*, wiltpeerdt, graupeerdt, bontpeerdt enz. Achterin bevinden zich dertien bladzijden in handschrift uit dien tijd, waarop zich soortgelijke verzamelingen van synonieme woorden bevinden. Z. a. *Gabions* schanscorf, *bastillon* bolwerck, *rempart on munition om een schansse* bolwerck, wal.

Bastillon bolwerck, *Revelin* borstwerck extra portam, *parapet* borstweringe, *barbacane* bolwercke, *cabanos* hutten; *Bastion ou plateforme de terre* rondelen mit aert gevult, *courtine* gardine . . . *casamattes sont aux ravelins* hutgens.

Het doel, waarmede Meurier e. a. deze synoniemen bijeenbrachten, was om het aanleeren van eene vreemde taal gemakkelijker te maken. In de 18e eeuw ontwikkelde Gabriel Girard eene andere methode van behandeling der synoniemen, met een ander doel. Dit doel was de juiste beteekenis der woorden te doen kennen aan den landgenoot. Door hem, maar nog meer door zijne tijdgenooten en volgers werd de etymologie vooropgesteld, als in de eerste plaats van gewicht bij de bepaling der waarde van zinverwante woorden. Hoewel zij een verkeerden maatstaf invoerden voor de beoordeeling der synoniemen, hebben zij toch de studie der synonymiek eene groote schrede voorwaarts gebracht. Terwijl Beauzée en Roubaud in Frankrijk verder gingen op den ingeslagen weg, waren in Duitschland Stosch en Eberhard met groote kracht en scherpzinnigheid op dat gebied werkzaam. Dat Maasz, Gruber en Weigand in Duitschland, Guizot en Lafaye in Frankrijk in den aanvang dezer eeuw hoogst bruikbare handboeken hierover het licht konden doen zien, hadden zij in niet geringe mate aan deze voorgangers te danken.

Hier te lande was het op dit punt gansch anders gesteld. Sedert den tijd van Meurier had niemand eenige aandacht aan de synoniemen geschonken; niemand had er aan gedacht om eenige verzameling van zinverwante woorden het licht te doen zien. Wel schreef Mr. Q. de Flines in 1810 voor zijne Proeve van Hollandsche of Nederduitsche Synoniema »onze taalkundigen hebben zich reeds eenigermate op de beoefening der synonyma toegelegd», maar voor zijn werk verscheen, was er toch door niemand over dit onderwerp iets in het licht gegeven. Wat hij op het oog had bij deze woorden was eene verhandeling door Mr. C. Van Lennep op het letterkundig genootschap Concordia et Libertate te Amsterdam gehouden.

De Proeve van Mr. de Flines, advocaat te Amsterdam, was dus het eerste, wat er van dien aard in ons land verscheen; en wanneer men het werk als zoodanig beschouwt, en als eene proeve, die de schrijver door meerdere hoopte te doen volgen, is zijn werk niet onverdienstelijk te noemen, al bevinden zich onder de synoniemen soms naamvalsuitgangen b. v. *koninglijk* — *'s konings* — *van den koning*, welke hier niet toe gerekend kunnen worden.

Sinds dien tijd werd er weder het oog op dit gedeelte der taalwetenschap gevestigd, dat aan de praktijk zulke groote diensten kan bewijzen. In 1819 richtte het Koninklijk Nederlandsche Instituut van Kunsten en Wetenschappen het verzoek tot zijne leden om bijdragen te verzamelen voor een werk over de nederlandsche synoniemen. Het werk van het Instituut verscheen wel niet, maar de leden waren opmerkzaam geworden op de bestaande leemte.

Toen er in 1820 een werk van meer uitgebreiden aard over synoniemen verscheen, was een der eerste geschriften, die er de aandacht op vestigde, uit Zuid-Nederland. Het Septembernummer der *Annales Beligues des sciences arts, et littératures* van 1820 wijst er op, dat de Nederlanders, die voor de latijnsche synoniemen zooveel gedaan hadden, nog niets voor hunne eigene taal op dit punt hadden verricht. Daarom waardeeren zij ten hoogste dit werk, al onthouden zij zich van bepaalde beoordeeling. In menig opzicht had de schrijver ervan, G. Bruining, in zijne *Nederduitsche Synonymen*, taalkundig en ten dele ook etymologisch behandeld, misgetast. Zijn werk beantwoordde niet aan hooge eischen, vooral ook omdat het punt van uitgang, de etymologie, — en welk eene etymologie — verkeerd gekozen was.

Geen wonder dat Weiland en Landré in 1821, in het voorbericht van hun *Woordenboek van Synoniemen*, mededeelden »dat zij wel gevoelden dat hun werk niet dan onvolkomen en gebrekkig kon zijn door het ontbreken van handleiding en bronnen», maar dat zij het in het licht gaven »aangezien er in onze taal geen woordenboek bestond, hetwelk de beteekenis der woorden met genoegzame juistheid bepaalde.» Zij waren er volkomen van overtuigd, dat hun werk onvolledig was, doch meenden »dat het nog altoos zijne nuttigheid kon hebben als eene bijdrage tot een volledig werk over de *Nederlandsche Synoniemen*.» Hun werk was echter verre van onverdienstelijk, vooral ook omdat niet de etymologische beteekenis der woorden, maar het gebruik in het dagelijksch leven door hen tot basis was genomen. Dit bepaalt de verdienste van hun werk, doch dientengevolge moest bij verdere ontwikkeling van de taal en verandering van de beteekenissen der woorden hun boek op den duur noodzakelijk verouderen. Weinig jaren later, in 1829, werd nog door H. Martin te Amsterdam een *Woordenboek van Nederlandsche Synoniemen* uitgegeven, dat, klein en oppervlakkig, tenauwer-nood vermelding verdient.

Sedert volgde er een tijd van werkelooze rust, tot in den eersten jaargang (1847) van het *Magazijn van Nederlandsche Taalkunde de Taalmijmeringen* van Dr. H. J. Nassau verschenen. De tweede hiervan (blz. 72) bevatte na langen tijd weder een opstel, dat bepaald aan de studie der synoniemen gewijd was. Helder en duidelijk toonde hij aan, dat niet de afleiding, maar de beteekenis van het woord in de spreektaal alleen als basis moest dienen voor de bepaling van overeenkomst en verschil van de synoniemen, d. z. »woorden die veel overeenkomst hebben in de beteekenis, maar zich door eene grootere of kleinere wijziging dier beteekenis onderscheiden.» Het gebruik werd door Nassau

aangewezen als de ware leermeester in dit opzicht. Hij heeft dit nader aange-toond en in een aantal welgeslaagde proeven zelf in praktijk gebracht. Eenige jaren geleden zijn de voornaamste hiervan nog weder herdrukt in een werk *De Levende Taal*, uit Nassau's geschriften verzameld en bewerkt door A. W. Stellwagen, Groningen, 1882.

Ditzelfde beginsel werd ook gehuldigd door den man, die in 1851 het ontwerp van een Nederlandsch Woordenboek opstelde, Prof. M. de Vries drukte zijne meening dienaangaande in de volgende bewoordingen uit: »men raadplege hier alleen de levende, dat is gesprokene taal; als het er op aankomt om de beteekenis der woorden in hare fijnste wijzigingen te bepalen, dan putte men alleen uit deze bron; want — er is geen twijfel aan — zij is de eenige onvervalschte, de eenige, die nooit ophoudt te vlieten. Mocht hier of daar de toepassing van het beginsel eenige onzekerheid overlaten, doet zich enkele malen een twijfelachtig geval voor: Welnu dan, maar ook dan alleen, vrage men het gevoelen van eenig schrijver van den allereersten rang.»

Nog onlangs weder, in de Inleiding voor het eerste deel van het Nederlandsch Woordenboek, heeft hij er op gewezen, hoe er bij velen eene groote neiging bestaat om op de ware of voor waar gehouden afleiding van een woord een betoog over de hedendaagsche beteekenis te gronden. Menig voorbeeld uit pleitrede of strijdschrift zou dit kunnen bewijzen. Men komt er zoo licht toe om hierin een bewijs te zoeken, daar feitelijke bewijzen voor de bepaalde beteekenis van minder veelvuldig voorkomende woorden in de hedendaagsche taal niet altijd zoo gemakkelijk te vinden zijn en het zich daarenboven voor kan doen, dat een woord in de eene streek eene gewijzigde beteekenis kan hebben, terwijl het in eene andere streek in ruimer zin gebruikt wordt.

In het Nederlandsch Woordenboek zullen eenmaal alle woorden met de verschillende beteekenissen, die zij gehad hebben van de helft der 16e eeuw tot heden, eene plaats vinden. Men zal, is dit eenmaal voltooid, niet alleen de synoniemen der hedendaagsche woorden er in kunnen vinden, die, nauwlettend geschikt en bepaald, in eene afzonderlijke afdeeling achter elk hoofdwoord te vinden zijn, maar door de woorden en beteekenissen uit vroeger tijd te vergelijken, zal men met studie en arbeid in staat zijn om ook uit vroegere tijdperken de synonieme woorden bijeen te verzamelen.

De thans voltooide artikelen, die niet genoeg door onderwijzers bestudeerd kunnen worden, geven ook op het punt van zinverwante woorden en beteekenissen zeer veel belangrijks.

Alle woorden, die eene zelfde grondbeteekenis hebben, zijn vereenigd onder een hoofdwoord, dat het algemeene begrip het ruimst uitdrukt, terwijl alle wijzigingen en fijnere onderscheidingen der andere woorden hierbij opgegeven en verklaard worden. Bij elk der behandelde woorden wordt dan weder naar dit hoofdwoord verwezen. Deze methode van behandeling is voor de praktijk, zoowel als voor het onderwijs leerzaam en nuttig. Is het woordenboek eenmaal voltooid, dan zal men onder elk woord de beteekenissen kunnen vinden, waarin het bij goede schrijvers van vroeger zoowel als van den laatsten tijd voorkomt, terwijl bij het hoofdwoord al de

eigenaardige beteekenissen der zinverwante woorden opgeteekend staan, welke zij in de levende volkstaal hebben, met al die kleine schakeeringen, welke zoo nuttig zijn om te kennen, waar het op juistheid en zuiverheid van uitdrukking of op sierlijkheid in de rede aankomt.

Het aantal synoniemen, dat tot nog toe in het woordenboek op zoo uitnemende wijze behandeld is, is niet groot. Vele woorden moet men bovendien vinden door geregelde lezing der verschillende artikels, daar de aanvangsletters dezer woorden nog niet in bewerking zijn. Deze leemte zal zich nog wel eenigen tijd doen gevoelen, want eer het Nederlandsch Woordenboek voltooid is, kunnen er nog vele jaren verlopen. Voor de veredeling onzer schrijftaal is het noodig, dat ook op de fijnere opvatting en de aanwending der verscheidenheden, die de woorden bieden, meer de aandacht gevestigd worde, dan thans het geval is. Lang niet algemeen, maar toch door velen, wordt die behoefte levendig gevoeld, getuige een opstel in den Gids van 1884, III, 543 van Mr. J. N. van Hall en zoo menig woord in Noord en Zuid over dit onderwerp.

De langdurige voorarbeid, de groote moeilijkheden, welke aan het schrijven van een goed en uitvoerig woordenboek van synoniemen verbonden zijn, hebben velen, die als bij uitstek aangewezen waren, maar zich in dit opzicht zeer hooge eischen stelden, doen terugdeinzen voor zulk eene omvangrijke taak. De leemte bleef dientengevolge bestaan en daarom heeft eenige jaren geleden de Heer Hendriks en met hem de Heer Wikman, die het toezicht op de eerste uitgave hield, de hand aan het werk geslagen, niet om een uitgebreid, wetenschappelijk woordenboek van synoniemen te vervaardigen, maar »om een practisch handboekje van synoniemen te leveren, dat voor iedereen bruikbaar was.” Hoe zwak, uit wetenschappelijk oogpunt beschouwd, deze in 1880 verschenen Proeve van een woordenboek van Nederlandsche synoniemen ook was, zij voorzag blijkbaar in de behoefte aan eene bruikbare, niet verouderde verzameling van zinverwante woorden; want binnen drie jaren was de geheele oplage uitverkocht, zoodat een tweede druk van dit werk, dat onderwijl van uitgever veranderd was, noodig bleek.

Het verzoek mij door den uitgever, den heer D. Mijs, gedaan, om dezen tweeden, vermeerderden en verbeterden druk door te zien en er een inleidend woord bij te voegen, meende ik niet te mogen weigeren; vooral omdat ik hierdoor in de gelegenheid was om nog eens weder te wijzen op het groote belang, hetwelk dit gedeelte der taalstudie, dat bij het onderwijs nog maar al te veel op den achtergrond staat, voor allen heeft, die in woord of schrift hunne gedachten moeten uitdrukken.

Bij het onderwijs in het algemeen, maar vooral bij het onderwijs in hoogere klassen en voor aankomende onderwijzers, speelt op sommige plaatsen de meestal te spitsvondige zinsontleding, gepaard met eene dorre en toch dikwijls willekeurige systematizeering van spraakkunstige voorschriften, eene te groote rol. Het oneindig aantal beteekenissen, de fijne onderscheidingen tusschen de woorden, wanneer, en in welk verband het eene woord de voorkeur verdient, wanneer een ander, dat min of meer dezelfde kracht

heeft, kortom alles, wat dienen kan om den stijl in spreken evenzeer als in schrijven te verbeteren en te verfijnen, is hier te lande nog te weinig voorwerp van studie. In dit opzicht zijn de Franschen ons verre voorruit. Uit Zuid-Nederland, uit Antwerpen hoort men echter dezelfde klacht als ten onzent, getuige hetgeen de Heer A. Cornette onlangs over het onderwijs in het stellen aan de lagere en middelbare scholen in de *Toekomst* XXIX, 291 schreef.

De taalwetenschap heeft in de laatste halve eeuw eene hoogere vlucht genomen en de resultaten hiervan zijn het onderwijs in veel opzichten ten goede gekomen; in menig opzicht, bij name in de vormleer is veel verbeterd en vereenvoudigd, maar het practische is bij het taalonderwijs niet in gelijke mate vooruitgegaan. Op sommige scholen is, vooral door het gebruik van werkjes als die van den Heer A. W. Stellwagen, het onderwijs in het uitdrukken der gedachten belangrijk verbeterd, maar over het algemeen staan de stijloefeningen nog te veel op den achtergrond.

Geoeffent derf — eene spreuk van Roemer Visscher — verdient ook hier behartiging; want, wanneer de knaap niet door lange en veelvuldige oefening leert om zijne gedachten duidelijk uit te drukken en in de juiste bewoordingen neer te schrijven, hoe zal hij dan als man de kunst verstaan om wat hij zeggen wil nauwkeurig en bevallig mede te deelen?

Naar aanleiding van het woord van Boileau:

Ce qui se conçoit bien s'énonce clairement,

Et les mots pour le dire arrivent aisément.

schrijft A. Cornette: »ook het omgekeerde is waar: wat men behoorlijk weergeven kan, vooral in schriftelijken taalvorm, dat is geheel en al verstandelijk eigendom geworden; en er bestaat geen doelmatiger en zekerder middel om zich eenig onderwerp eigen te maken, dan zich te oefenen in het schriftelijk behandelen van dit onderwerp.»

Twee zaken zijn er, die bij de mondelinge of schriftelijke behandeling van het een of ander onderwerp, dat men bestudeerd heeft, van groot belang zijn, n.l. de juiste waardeering van de kracht van elk woord en het vermogen om, wat men noemt, de taal te beheerschen, d. w. z. onderscheiden woorden te kennen, waaruit men kan kiezen, wanneer men een begrip of eene gedachte nauwkeurig wil uitdrukken. »In ons aller hart — heeft De Vries eens geschreven — leeft een onmiskenbaar bewustzijn van de juiste kracht van elk woord tot in de fijnste schakeeringen.» Dat bewustzijn is bij den een tot eene heldere voorstelling ontwikkeld, bij den ander niet dan een donker halfsluimerend gevoel; maar dat het bij allen bestaat is eene onmiskenbare waarheid en juist omdat het aan allen gemeen is, zegeviert het telkens op iedere verbastering, die de fijnheden der taal, nu ginds, dan elders bedreigt.» Daarom trachte men met open oor en onvermoeide oplettendheid de taal op te vangen zooals zij voortstroomt uit het hart des volks. Dat bewustzijn moet men trachten te versterken en verhelderen en houdt men dit voor oogen, dan zal de beoefening der synonymiek goede vruchten dragen voor den stijl van het jongere geslacht. Hiertoe mede te werken is het doel van dit Handboek en vindt de aandachtige lezer misschien

niet overal het genoemde even nauwkeurig in het oog gehouden en toegepast, het zal hem stellig niet ontgaan dat de schrijver er naar gestreefd heeft. Er moge hier en daar nog wat ontbreken, het moge niet volledig zijn en de definitie der begrippen op sommige plaatsen nog wat te wenschen overlaten, zoo als deze tweede druk vermeerderd en verbeterd is, kan het werk inderdaad reeds goede diensten bij het onderwijs bewijzen en tot nadenken dwingen over het verschil en de overeenkomst in beteekenis van zoovele woorden, die men thans maar al te dikwijls, zonder dat men er zich rekenschap van geeft, voor en door elkander gebruikt. Moge het Handboek in dit opzicht nut stichten en eene welwillende ontvangst vinden bij velen.

Utrecht.

J. H. GALLÉE.

A.

Aalen — pluimstrijken — streelen. Zacht met de hand over iets heen strijken om eene aangename gewaarwording teweeg te brengen. *Aaien* is een zachte liefkoozende streek met de hand geven. Het ontleent zijn naam aan het woordje *ai*, dat bij smeeken en liefkoozen in gebruik was. De eigenlijke daad was *streelen* en *aaien*, het uitspreken van het woordje *ai*, nog in *aaie poes* in gebruik. Van daar dat men nog spreekt van *de poes aaien* en *den hond streelen*. Bij dit laatste woord denkt men alleen aan de daad van strijken zonder begeleidenden uitroep van *ai* of *aaie*. Daar kinderen bij hun streelen en liefkoozen dit woordje dikwijls gebruiken, wordt *aaien* vooral door en tegen kinderen gebezigd. Met eene eenigszins spottende bijbedoeling gebruikt men het ook voor *op eene lage wijze vleien*. *Streelen* geeft overdrachtelijk in 't algemeen te kennen, dat iets aangenaam aandoet: *de zinnen streelen*; *streelend voor zijne eigenliefde*. De beteekenis van *aaien* en *streelen* ligt ook in *pluimstrijken*, eigenlijk de pluimen of veeren strijken, thans iemand complimenten maken.

Aaks — (aakse, aks) — bijl — hellebaard. De beide eerste woorden duiden een scherp werktuig om te hakken aan. De *Hellebaard*, ook van eene punt om te steken voorzien, vroeger als wapen in gebruik, was aan de scherpe zijde breeder dan de beide andere werktuigen. De *aaks*, die meer voor het vellen van boomen gebruikt wordt, is eigenlijk slechts een bijl met langen steel.

Aal — paling. Twee benamingen voor dezelfde visch (*anguilla*). De *anguilla*, jong zijnde, wordt *aal*, ouder en vetter geworden, wordt zij *paling* genoemd. Daar de kleur van de paling donkerder en de kop meer uitgegroeid is, meenen sommigen dat het eene andere visch is.

Aalmoes zie **Gaaf**.

Aamborstig. — kortademig. Eene moeilijke ademhaling hebbende. *Aamborstig* ziet meer op de oorzaak; *kortademig* op het feit zelf, dat men bij sterke inspanning een versnelde ademhaling heeft. *Aamborstig* is ontstaan uit *angborstig*, waaraan een ouder *angborst* = *asthma* ten grondslag moet gelegen hebben. *Kortademig* is hij, die eene snelle en krachtige lichaamsbeweging niet lang volhouden kan, zonder buiten adem te raken. *Aamborstigheid* doet zich ook gevoelen zonder voorafgaande inspanning.

Aanbegin — aanvang — begin. *Aanbegin* wordt gebruikt, wanneer men nadruk wil leggen op den allereersten aanvang, het begin van het begin. *Van 's werelds aanbegin*. Toegepast op den tijd, staan *aanvang* en *begin* in beteekenis gelijk, ofschoon het eerste doorgaans in meer verheven stijl gebezigd wordt. Waar van het aanvatten van een werk sprake is, kan men *begin* en *aanvang*, evenals *beginnen* en *aanvangen*, gelijkelijk gebruiken; van ruimte kan wel *begin* doch niet *aanvang* gebezigd worden, dewijl *aanvangen* eigenlijk beteekent *de hand aan iets slaan*. Men zegt zoowel

de aanvang als het begin eener onderhandeling, van eene regeering, enz. maar niet de aanvang van de straat.

Aanbelang — belang Beide drukken het gewicht uit, dat men aan eene zaak hecht. *Aanbelang*, dat steeds voorkomt voorafgegaan door het voorz. *van*, beteekent *groot belang*; men spreekt nooit van *eene zaak van weinig aanbelang*, wel echter *van weinig belang*.

Aanbelangen — belangen — aangaan — betreffen — raken. De beide eerste woorden zijn alleen in den 3den persoon enkelv. tegenw. tijd in gebruik na de woorden *wat*, *zoover* en *zooveel*. Zij zijn deftiger dan *aangaan* en *betreffen*, en drukken meer uit, dat een of ander belang of voordeel met de zaak gemoeid is. *Wat mij aanbelangt, kunt ge uw gang gaan*. Tusschen *betreffen* en *aangaan* bestaat geen verschil, dan alleen dat met *aangaan* het denkbeeld van persoonlijke deelneming verbonden is. *Dat betreft u niet*, d. i. de zaak is niet gezegd of gedaan met het oog op u; *dat gaat u niet aan*, gij hebt geen reden om u de zaak aan te trekken, uw belang is er niet mede gemoeid. Gemeenzamer en dikwijls met eene bijgedachte van toorn is *raken*: *Wat raakt u dat? Raken* is gemeenzaam, in een ontkennden zin zelfs plat. *Dat raakt u niet*.

Aanbetrouwen — toevertrouwen. Beide woorden geven te kennen, dat men verwacht dat een persoon eene gegeven zaak goed zal behartigen en kunnen verzorgen. De beteekenis van *aanbetrouwen* is sterker dan die van *toevertrouwen*. *Aanbetrouwen* let op het gevoel dat men voor het afgestane koestert, *toevertrouwen* ziet meer op het vertrouwen op den persoon. *De hem aanbetrouwde kinderen waren hem dierbaar als zijn eigen*. *De kassier vluchtte met alle gelden, welke de goedgelovige oudjes hem toevertrouwd hadden*.

Aanbevelen — aanpreeken — aanprijzen. Eene zaak of persoon bij iemand noemen met vermelding der eigenschappen, die aanspraak op goede ontvangst geven. *Aanbevelen* heet het pogen om belangstelling voor iemand of iets in te boezemen, en tot betooning daarvan op te wekken. *Ik beveel u mijn zoon aan*. Een persoon of eene zaak door het opsommen van al de goede hoedanigheden aan een ander zeer sterk aanbevelen, noemt men *aanprijzen*. *Goede waar prijst zich zelf aan*. Sterk aanprijzen en iemand eene zaak opdringen heet *aanpreeken*. *Die koopman weet zijne waar zoo netjes aan te preeken, dat men wel van hem koopen moet*. *Aanbevelen* kan ook het denkbeeld uitdrukken van de zorg voor het aanbevolene iemand toe te vertrouwen, *aanprijzen* niet. *Ik beveel u mijn huis aan*. *Hij beval Gode zijne ziel*.

Aanbevelen (zich) — aanbieden (zich). Iemand of zichzelf voorstellen als eene gunst of een beneficie waardig; *zich aanbevelen* sluit in, dat men hierbij met reden op de gunst van een persoon hoopt, van wien men de vervulling van zijn wensch kan verwachten; *zich aanbieden* duidt slechts aan, dat men de aandacht op zijn eigen persoon vestigt. *Er bood zich eerst*

niemand aan voor dit ambt, eindelijk verscheen er een jongeling, die zich nederig aanbeval om in aanmerking te komen.

Aanbeveling, zie **Voordracht**.

Aanbiddelijk — aanbiddenswaardig. *Aanbiddenswaardig* zegt men van iemand of iets, die of dat op grond zijner hoedanigheden *kan*, *aanbiddelijk*, dat om diezelfde reden *moet* aanbeden worden. *Aanbiddenswaardige wijsheid*. *Aanbiddelijk Opperwezen!*

Aanbidden — vereeren. Beide duiden een toewijding door gebeden of eerbiedige hulde aan. *Aanbidden* is sterker, wordt voornamelijk gebezigd van godsdienstige vereering. *Men aanbidt God*. Ook wordt *aanbidden* gezegd van den eeredienst aan valsche goden bevezzen, en in het algemeen van alles, waarmede afgoderij gepleegd wordt. Figuurlijk. *De opgaande zon aanbidden* = de bovendrijvende partij naar de oogen zien en vleien. *Vereeren* is eerbiedige hulde bewijzen, doch zonder dat hierbij aan uitstorting des harten wordt gedacht. In figuurlijken zin wordt *aanbidden* ook gebruikt in de beteekenis van hartstochtelijk beminnen: *hun aanbeden kind*. *De gevierde schoone, die tal van aanbidders had*. In deze beteekenis wordt *vereeren* niet gebezigd.

Aanbiddenswaardig, zie **Aanbiddelijk**.

Aanbieden, zie **Geven**.

Aanbieden (zich), zie **Aanbevelen (zich)**.

Aanbieden (zich) — Vertoonen (zich). Beide beteekenen, dat iets zich doet zien. Het eerste woord is uit de figuurlijke taal ontleend en meer uitsluitend in deftigen en dichterlijken stijl in gebruik.

Aanbieding zie **Aanbod**.

Aanbinden zie **Doordrijven**.

Aanbinden zie **Aanhechten**.

Aanblikken — aanzien — aanschouwen — beschouwen — bezien — aankijken — aanstaren — aangapen. Deze woorden beteekenen alle den blik op iets richten, het oog korter of langer op iets gevestigd houden. *Aanblikken*, *aanzien*: hetzelfde als zien, alleen met dit onderscheid, dat er bij verwezen wordt naar het voorwerp, waarop het oog is gericht. *Aanschouwen* is dichterlijk, en wordt daarom alleen gebezigd van voorwerpen van verhevener aard. *Niemand heeft ooit God aanschouwd*. *Beschouwen* is iets met aandacht en opmerkzaamheid gadeslaan, evenals het meer gemeenzame *bezien*. *Aankijken* is eene versterking van *aanzien*, een zien naar iemand met belangstelling, bepaaldelijk iemand in 't gezicht zien. *Waarom kijkt gij mij zoo aan?* *Aanstaren* wordt gebruikt voor sterk aanzien, ten gevolge van een onweerstaanbaar gevoel van verwondering of begeerte, dat verwekt is. *Nu staat zij, sprakeloos, den krijgsheld aan te staren*. *Aangapen* is verwonderd of dom met open mond aanstaren. *De domme jongen stond de prachtige winkels aan te gapen*.

Aanbreken; zie **Aanvangen**.

Aanbrengen — aandragen — aanhalen — aankruien —

*

aansleepen — aanvaren — aanvoeren. In alle is de verplaatsing van een voorwerp het grondbegrip. Zij verschillen slechts naarmate deze verplaatsing geschiedt door middel der handen of door een voertuig. *Aanbrengen* en *aanvoeren* laten dit in het midden; het laatste onderstelt, dat er veel verplaatst moet worden. *Aanhalen* is eene zaak van eene andere plaats naar zich zelf toe brengen.

Aanbrengen — aangeven — overbrengen — overbrieven — verklikken. Eigenlijk gebruikt, beteekenen *aanbrengen* en *overbrengen* iets ergens heen voeren, brengen aan een persoon of naar eene plaats. *Aanbrengen* kan van iedere wijze van vervoer gezegd worden; *overbrengen* geeft tevens te kennen, dat het op de eene plaats opgenomen en op eene andere, min of meer verwijderde wordt neergelegd, en in figuurlijken zin, dat men eene tijding van een ander aanbrengt. *Aanbrengen* heeft de overdrachtelijke beteekenis van *verschaffen*, *bezorgen*, *berokkenen*, en van eene tijding, die onaangenaam is, die tot iemand doen komen. *Aangeven* en *verklikken* geven te kennen dat het een tijding van bedreven kwaad is. Tusschen *aangeven* en *aanbrengen* bestaat dit verschil, dat men iets *aangeeft* (n.l. aan de overheid), wanneer men zelf de beleedigde partij is, of wanneer men het ambtshalve doet; is noch het een noch het ander het geval, dan heet het, dat men iets *aanbrengt*. *Die flauwe jongen brengt bij den meester alles aan. Hebt gij den diefstal, die bij u gepleegd is, al aangegeven?* *Verklikken* is eigenlijk een woord uit de schoolwereld en wordt niet buiten kinderzaken gebruikt. *Overbrieven* is eigenlijk de tijding van de schuld van een persoon per brief mededeelen, maar wordt ook oneigenlijk in ongunstigen zin van elk zeer ijverig mededeelen gebruikt.

Aandacht — oplettendheid — opmerkzaamheid. Alle drie beteekenen het vestigen van het denkvermogen op eene bepaalde zaak. *Aandacht* is alleen het vestigen der gedachte op een voorwerp. Bij *oplettendheid* denkt men tevens na over hetgeen men waarneemt. Hoort of ziet men iets met *opmerkzaamheid*, dan worden de verschillende kenmerken van een voorwerp of de inhoud eener rede geheel in den geest opgenomen.

Aandachtig — oplettend — opmerkzaam. *Aandachtig* is men, als men zijne gedachten bij eene zaak bepaalt; geeft men zich moeite om er bij te verwijlen en ze te overwegen, dan is men *oplettend*; tracht men bovendien de zaak te begrijpen in al hare kenmerken en er zoo mogelijk gevolgd uit af te leiden, dan is men *opmerkzaam*. Een redenaar, die niet meer verlangen mag, dan dat zijne hoorders niet aan andere zaken denken, zegt: *Aandachtige hoorders!* Een onderwijzer, die wenscht dat zijne leerlingen nauwkeurig zijne lessen volgen, is tevreden als zij *oplettend* zijn; hij zal ze prijzen als zij *opmerkzaam* zijn, d. i. als zij toonen het verband gevat te hebben van de zaken, die hij hun heeft medegedeeld, en het geleerde verwerkt te hebben.

Aandeel — deel — gedeelte. Met *aandeel* is, in onderscheiding van *deel* en *gedeelte*, altijd het denkbeeld van eigendom, bezitting of deelgenootschap verbonden. Het is dat deel van iets, dat iemand in eigendom

behoort of toekomt. *Deel* en *gedeelte* drukken bloot de betrekking tot het geheel uit, in zoover als het deel samen met de andere deelen het geheel uitmaakt. *Een werk in vijf deelen*. Overdrachtelijk gebruikt voor de belangstelling, die men toont, het deel, dat men voor zichzelf neemt in het wedervaren van anderen, drukt *aandeel* dit denkbeeld iets sterker uit dan het thans meer gebruikelijke *deel*. *Aandeel* staat ook voor *aandeelbewijs*, het bewijs van een bepaald aandeel in eene zaak, enz.

Aandeelhouder, zie **Deelgenoot**.

Aandenken, zie **Gedachtenis**.

Aandichten — toedichten — ten laste leggen. Iemand zonder goede gronden iets toeschrijven. Bij *aandichten* en *toedichten* ontbreekt de grond voor de verzinsels geheel, het is iets toeschrijven, dat verdicht of verzonnen is; meestal is het iets kwaads, en in dat geval hetzelfde als *valschelijk ten laste leggen*. *Iemand iets toedichten* kan ook beteekenen: Iemand voor den maker van iets houden. In dit geval kan *aandichten* niet gebezigd worden. *De domme menigte dicht hen, die als hervormers der maatschappij optreden, altijd zelfzuchtige bedoelingen toe. Ten laste leggen* onderstelt altijd zekeren grond, waarop de beschuldiging rust. *Wat men hem ook kan ten laste leggen, zeker geen gierigheid*.

Aandienen, zie **Aanmelden**.

Aandoen — aanschieten — aantrekken — omdoen — omslaan — omwerpen — opzetten — voordoen. Al deze woorden beteekenen een deel des lichaams van een kleedingstuk of iets dergelijks voorzien. *Opzetten* en *voordoen* zien op de plaats (het hoofd of de voorzijde) waar het kleedingstuk wordt aangebracht; *aantrekken*, *aanschieten*, *omslaan* en *omwerpen* zien op de wijze (bedaarder, vlugger, haastig of ter loops en achteloos), waarop de kleedingstukken aangedaan worden. Spreekt men in het algemeen, dan omvat *aandoen* alles wat de laatste vier woorden beteekenen. Ter onderscheiding van *aandoen* bezigt men *omdoen*, als men sieraden of kleedingstukken bedoelt, die het geheele lichaam of wel hals of romp geheel omgeven, *een boordje, een gordel, een das of doek omdoen*. Terwijl *aantrekken* gebezigd wordt van kleedingstukken, die eenigermate sluitend zijn, worden *omslaan* en *omwerpen* alleen gebruikt van kleedingstukken en sieraden, die open zijn en het lichaam min of meer omgeven of omringen; *een mantel, een doek enz. omwerpen of omslaan*. Het onderscheid tusschen deze laatste en *omdoen* is voornamelijk gelegen in de meerdere zorgvuldigheid, waarmede deze laatste handeling gepaard gaat, terwijl *aandoen* gebruikt wordt van die sieraden, die niet een deel van het lichaam omringen, b. v. *een doek goed omdoen, een collier omdoen, doch oorbellen enz. aandoen*.

Aandoen — roeren — schokken — treffen. *Aandoen* = het teweegbrengen van een gevoel van droefheid, van medelijden, soms ook van vreugde. *Treffen* is sterker dan *aandoen*; ook bij verwondering kan men *getroffen*, dat is meer dan enkel *aangedaan* worden. Een nog dieper indruk wordt te kennen gegeven door *roeren*, dat een *aandoen*,

een *treffen* gepaard met eene hevige gemoedsbeweging aanduidt. Door *schokken* wordt hetzelfde uitgedrukt, doch tevens gewezen op het plotse-linge en onverwachte van den teweeggebrachten indruk. *De predikant sprak een hartelijk woord, dat vele zijner hoorders aandeed. Het verhaal van den dood des veldheers heeft de gemoederen getroffen, geroerd, ja geschokt.*

Aandoening — gevoel — gewaarwording. Elke indruk, die het lichaam of de ziel ontvangt is eene *aandoening*. Op het lichaam toegepast, wordt *aandoening* meer van ziekelijke prikkels gezegd, *aandoening van de long*; op den geest beteekent *aandoening* ook gemoedsbeweging, *hij was zijne aandoening niet meester*. *Gevoel* ontstaat door het gewaarworden van den indruk en is nagenoeg gelijkbeteekenend met *gewaarwording*, het eerste is echter van meer blijvenden aard. *Het gevoel van dankbaarheid verdrong spoedig de onaangename gewaarwording door het ervaren zijner onmacht ontstaan.*

Aandoenlijk — gevoelig. Licht vatbaar voor indrukken op ziel of lichaam; *aandoenlijk* ziet meer op indrukken van ziekelijken aard, terwijl *gevoelig* op alle soorten van indruk slaat. *Dit meisje had een aandoenlijk hart; zij was uiterst gevoelig voor een vriendelijk woord. Het kind bleef gevoelig voor elke weersverandering.*

Aandrang. — nadruk. Eene krachtige beweging in eene bepaalde richting, ten einde invloed te oefenen. *Aandrang* onderstelt het doel om bij een persoon, op wien de *aandrang* gericht wordt, een bepaalde wilsuiting ingang te doen vinden, waardoor hij tot een besluit komt. *Mohammed vermaande met ernst en aandrang om den afgodendienst te verlaten. Nadruk* ziet meer op het gewicht, dat de persoon van wien de beweging uitgaat, hierbij op de woorden legt. *De raad werd vriendelijk en bescheiden gegeven niettemin met een zekeren nadruk.*

Aandrift — aansporing. Bij het eerste woord is vooral het inwendig gevoel werkzaam; het is eene sterke opwekking van eene hoogere macht uitgaande; in de spreektaal komt het minder voor, wel in deftige en dichtertelijke taal, terwijl *aansporing* het meer gemeenzame woord is. Zie bij **Aandrijven**.

Aandrift — instinct — geestdrift. De beide eerste woorden duiden een inwendigen prikkel aan, die den wil tot eene handeling aanzet. Wordt die inwendige prikkel door de hoogere aandoeningen beheerscht, zoodat de geest de overhand verkrijgt dan ontstaat *geestdrift*.

Aandrijven — aanjagen — aanporren — aanprikkelen — aansporen — aanstoken — aanvuren — aanwakkeren — aanzetten — opwekken. Figuurlijke uitdrukkingen, waardoor de *aandrang* van buiten op iemand wordt aangeduid om hem tot sneller of krachtiger handelen te bewegen. *Aansporen* en *opwekken* geven het algemeene begrip te kennen. Zij drücken de wijze, waarop de wil bewerkt wordt, niet uit. Het eerste onderstelt eene bestaande neiging tot handelen, terwijl bij het tweede de wil nog in rust gedacht wordt. *Aanzetten* drukt deze

werking het zwakst uit, *aandrijven* sterker, *aanvuren* het sterkst (*de paarden aanzetten, aandrijven, iemands ijver aanvuren*). Tusschen *iemand aanzetten* en *iemand tot iets aanzetten* bestaat dit onderscheid, dat het eerste opwekking van den ijver, het laatste een opwekking om iets bepaalds te verrichten, te kennen geeft. Met *aanjagen, aanprikkelē, aanporren, aansporen* vereenigt zich het denkbeeld van eene meer herhaalde aandrijving; *aansporen* wordt doorgaans in goeden zin gebruikt, en onderstelt dat er reeds eenige neiging ten goede aanwezig is. *Aanstoken* wordt bijna uitsluitend in kwaden zin gebruikt: *het vuur der tweedracht aanstoken*; met een persoon tot voorwerp wordt het dikwijls, doch minder juist gebezigd: *iemand tot verzet aanstoken*; *aanvuren* daarentegen dient om den smeulenden ijver te doen ontsteken tot een blakenden gloed. Hetzelfde geldt van *aanwakkeren*. *Aanprikkelē* wordt bij voorkeur aangewend om eene werking op de eerzucht, den hartstocht, enz. aan te duiden. *De toejuiching, welke hem ten deel viel, prikkelde hem aan om nieuwe eer te bejagen*. Wordt *aanzetten* gebruikt met *tot* of *om te*, doch tot iets anders dan het werk waartoe men verplicht is, dan krijgt het de beteekenis van *aanstoken*, doch met minder kracht.

Aanduiden — aanwijzen — aantoonen. Deze woorden drukken eene handeling uit met het doel om een of ander zichtbaar voorwerp van andere voorwerpen te doen onderscheiden, om te doen weten wie of wat bedoeld wordt. *Aanduiden* onderstelt het opgeven van enkele kenmerken zonder door wijzen met den vinger de zaak, die men bedoelt, nader kenbaar te maken, terwijl *aanwijzen* in zich sluit het aantoonen met verwijzing naar de plaats, waar eene zaak zich bevindt. Het onderscheid tusschen *aanduiden* en *aanwijzen* bestaat hierin, dat onder het laatste eene stellige en duidelijke kenbaarmaking der bedoelde zaak of persoon verstaan wordt, terwijl bij *aanduiden* nog veel in het onzeker gelaten wordt.

Aanduiden — uitdrukken. Door woorden of gebaren een denkbeeld ter kennis van een ander brengen. Bij *uitdrukken* staat meer het uiting geven van de gedachte op den voorgrond, het laat in het midden of de wijze zoo is, dat het denkbeeld gevat kan worden. Met *aanduiden* wordt bedoeld het begrip zoover kenbaar maken, dat het met eenige moeite wel te vatten is, al maakt de uitdrukking het niet geheel kenbaar.

Aanduiden — beteekenen — te kennen geven. *Aanduiden* is minder bepaald; *beteekenen* is door aanwijzing van een teeken het verstand te hulp komen, zoodat men het wezen der zaak gemakkelijker kan onderkennen, *te kennen geven* is door woorden of daden iemand iets duidelijk kenbaar maken. *Alles duidde een naderenden opstand aan. Geslens hoed beteekende de Oostenrijksche heerschappij. Door zijne houding gaf hij zijne doodsverachting te kennen.*

Aaneen — aan elkander — samen geven eene vereeniging van twee of meer voorwerpen te kennen. Bij *aaneen* let men meer op de tot stand gebrachte eenheid, bij *aan elkander* meer op elk der verbonden

voorwerpen afzonderlijk. Bij *samen* treedt het begrip der eenheid, die ontstaan is, nog sterker op den voorgrond dan bij *aaneen*.

Aaneen — achtereen. *Aaneen*, dat den duur van het geheele tijdsverloop als onafgebroken voorstelt, drukt de aansluiting in den tijd sterker uit dan *achtereen*, dat dien duur aanwijst als eene opvolging van afzonderlijke tijdruimten. Men bezigt dus *aaneen*, waar men zich het tijdsverloop als een geheel denkt, *achtereen*, waar men het zich als eene reeks van elkander opvolgende tijden voorstelt. *Wij zijn jaren aaneen gelukkig met elkander geweest! Uren achtereen wachtte ik tevergeefs op zijne tehuiskomt.*

Aanerven — overerven. *Aanerven* beteekent door erfenis als eigendom verkrijgen. Ook wordt het gebruikt voor verkrijgen van iets bij of met de geboorte (n.l. nog bij het leven der ouders); in dit geval heeft men voornamelijk het oog op lichamelijke of zedelijke eigenschappen. In dezen zin is het synoniem met het hiervoor meer gebruikelijke *overerven*. *Kinderen erven dikwijls ziekten en gebreken van hunne ouders over. Al het aangeërfde goed is door hem opgemaakt. Het kan gebeuren dat kinderen de ziekten en gebreken der ouders aanerven.*

Aanfokken — aankweken — aanplanten — aanpoten — aantelen. Door gebruik te maken van de voortbrengingskracht der natuur den bestaanden voorraad vermeerderen. Het eerste woord geeft te kennen dat men eene diersoort langs dezen weg tracht te doen vermeerderen. *Schapenfokken* enz. De andere drukken werkzaamheden uit, die de vermeerdering van gewassen ten doel hebben. *Aanpoten* en *aanplanten* duiden aan, dat hij bestaande gewassen nieuwe van dezelfde soort worden geplant of gepoot. Onderling verschillen zij als *planten* en *poten*; het eerste wordt van kleinere of grootere gewassen gezegd, die boven den grond uitsteken, het tweede van knolwortels, die in den grond gelegd worden, en van boomen, wier wortels in den grond gestoken worden. *De aardbeien zijn geplant en de aardappels en jonge eiken gepoot. Aankweken* en *aantelen* omvatten al de werkzaamheden, welke noodig zijn om eene stek of knol tot vollen wasdom en bloei te brengen. Bij *aankweken* wordt hiervoor meer kennis en ervaring verondersteld dan bij *aantelen*. Figuurlijk wordt *aankweken* ook gebruikt van geestelijke of zedelijke hoedanigheden, die dan met planten, welke ontwikkeling en groei hebben, vergeleken worden. *De onderlinge liefde aankweken.* Ook van de opleiding van personen wordt het gebruikt. Met groote zorg opvoeden wordt soms door *opkweken* uitgedrukt, terwijl *opfokken* ditzelfde zegt omtrent dieren. Deze beide zijn als zoodanig synoniem met *opvoeden*, *grootbrengen*.

Aangaan — aanloopen. Iemand een bezoek brengen. Het laatste wordt uitsluitend gezegd van een vluchtig meer vriendschappelijk bezoek. *Langs zijn huis komende liep ik even bij hem aan. Ik ging bij hem aan om hem over de zaak te spreken.*

Aangaan — sluiten — treffen — voltrekken. Eene overeenkomst beginnen, waaruit bepaalde verplichtingen ontstaan. *Treffen* en *sluiten*

zien op eene wederzijdsche verbintenis, *aangaan* meer op eene verplichting of schuld, welke een persoon op zich gaat nemen. *Treffen* is het vaststellen der voorwaarden, *aangaan* het aanvaarden der verplichtingen uit de verbintenis voortspruitende, *sluiten* het tot stand komen der overeenkomst, *voltrekken* ziet op de plechtige wijze, waarop de verbintenis gesloten wordt. *Een wapenstilstand treffen* of *sluiten*. *Een vrede sluiten*. *Een verbond sluiten*. *Een overeenkomst aangaan* of *sluiten*. *Eene weddenschap, eene schuld aangaan*. *Een huwelijk aangaan, sluiten* of *voltrekken*.

Aangaan, zie **Aanbelangen**.

Aangaan — leven maken — tieren — razen — woeden — uitvaren — kijken. *Leven maken* is het veroorzaken van gerucht in het algemeen, *aangaan* ziet vooral op gerucht maken door woorden. *Tieren* is heviger dan *aangaan*, *razen* en *woeden* weer heviger dan *tieren*; alle drie gaan vergezeld van hevige bewegingen. *Uitvaren* en *kijken* geschiedt alleen met woorden. *Kijken* wordt vooral van het twisten van vrouwen gebezigd. *Kijvende vischwijven*.

Aangaande — betreffende — rakende — nopens — omtrent. Deze woorden duiden de betrekking aan tusschen de uiting eener werking van het denkvermogen en personen of zaken, die hiervan het voorwerp zijn. *Aangaande*, *betreffende* en *rakende* geven eene figuurlijke aanraking te kennen en laten onbeslist of het oordeel alle bijzonderheden van het voorwerp treft of slechts enkele. *Nopens* en *omtrent* staan in gebruik hiermede gelijk, het eerste is deftiger en eenigszins stijf, het laatste vervangt in sommige dialecten *aangaande* enz. bijna geheel.

Aangapen, zie **Aanblikken**.

Aangeboren — aangeschapen — ingeschapen. Alle drie woorden drukken iets uit, dat men aan de natuur ontleent, in tegenstelling van hetgeen aan tijd en omstandigheden te danken is. *Aangeboren* kan alleen van menschen en dieren gezegd worden, *ingeschapen* is op al het geschapene toepasselijk. *Aangeschapen* is beperkt tot de niterlijke eigenschappen, *ingeschapen* wordt alleen gebezigd van de innerlijke krachten en hoedanigheden. *De bulten zijn den kameel aangeschapen*. *De aantrekkingskracht is der stof ingeschapen*.

»'t Is den mensch als aangeboren,
Dat hij ietwat heeft verkoren.»

Aangedaan — bewogen — getroffen — geschokt. *Aangedaan* is het meer algemeene begrip en geeft te kennen, dat men onder den invloed van een sterk gevoel van vreugde of droefheid is, zoodat de zenuwen geprikkeld zijn. *Bewogen* ziet meer op het innerlijk gevoel en het gemoed. *Getroffen* is niet zoo sterk als *geschokt*, doch evenals dit woord is het de uitdrukking van den gemoeds- en geestestoestand, die het gevolg is van eene onaangename aandoening.

Aangehuwd — aangetrouwd. Het eerste is deftiger. Beide beteekenen door huwelijk vermaagschapt; zie verder **Aanverwant**.

Aangelegen — aangrenzend — aanliggend — belendend.
Aangelegen, aanliggend, aangrenzend, belendend worden eigenlijk gebezigd van huizen en landerijen, wier grenzen elkander aanraken. Overdrachtelijk gebruikt men *aangelegen* van onstoffelijke dingen, die iemand aangaan. In dezen zin is het synoniem met **Van Belang**.

Aangelegen, zie Belangrijk.

Aangelegenheid — belang — zaak. Wanneer *zaak* als synoniem hiermede voorkomt heeft het meestal een bepalend woord bij zich: *dat zijn mijne, dit uwe zaken*. De zaken, die van gewicht voor iemand zijn, wier goede voortgang of uitslag hem ter harte gaat en door hem zelf moeten behartigd worden, zijn *aangelegenheden*. *Belang* is datgene wat van groot gewicht of hooge waarde voor iemand is, doch door een ander kan behartigd worden, zonder dat deze in de plaats van den persoon treedt, wien de zaak betreft. Terwijl het bij *aangelegenheid* in 't midden gelaten wordt of er voor of nadeel bij in het spel is, veronderstelt *belang* eene zaak ten bate van den betrokken persoon. *Ik bemoei mij niet met eens anders aangelegenheden. Hij heeft mijne belangen voorgestaan, zonder dat ik zulks kon vermoeden.*

Aangemerkt — aangezien — doordat — doordien — dewijl — naardien — nademaal — omdat — daar — wijl.
Doordien en *doordat* (het laatste in gemeenzamen stijl meer in gebruik dan het eerste) geven de oorzaak te kennen, waardoor iets geschiedt, niet de reden waarom; de hoofdzin drukt in dat geval het gevolg van den bijzin uit. Wil men hierbij nu aanduiden, dat door den afhankelijken zin een bewijsgrond wordt aangebracht voor hetgeen in den hoofdzin beweerd is, dan gebruike men *dewijl* en *vermits*. *Het ijs smelt, doordat de dooi is ingevallen. Hij kan onmogelijk komen, dewijl hij ziek is.* Drukt de bijzin eene rechtvaardiging uit van hetgeen men in den hoofdzin beweerd heeft, dan kan men, behalve *dewijl* en *vermits*, ook *daar*, *naardien*, *nademaal*, *aangezien* of *aangemerkt* bezigen. In dat geval is de hoofdzin eigenlijk eene gevolgtrekking van hetgeen in den bijzin wordt gezegd. *Daar* geeft dit eenvoudig weg te kennen, zonder dat er bepaalde nadruk op gelegd wordt. *Dewijl*, *vermits* en *naardien* veronderstellen, dat het geheel in betoogtrant geschreven is en komen minder voor in den gemeenzamen stijl; terwijl *aangezien* en *aangemerkt* tot den stijl van strenge redeneering behooren, waarbij het meer op geregelde ontwikkeling van het betoog dan op sierlijkheid en losheid van taal aankomt. *Nademaal* is ouderwetsch. *Wijl* is eene verkorting van *dewijl*, die geen onderscheid in beteekenis oplevert. *Omdat* is zuiver redengevend en geeft van eene zaak of eene gewaarwording den moreelen grond, de reden aan, het antwoord op de vraag waarom. *Ondanks zijne bekwaamheid wordt hij weinig geacht, omdat hij zoo verwaand is. Hij drinkt, omdat hij dorst heeft.*

Aangenaam — liefelijk — behaaglijk — plezierig — zoet — streelend. *Aangenaam* is de algemeene uitdrukking en omvat alle andere; het kan zoowel van gewaarwordingen als van zaken en personen ge-

bezigd worden. *Een aangenaam gevoel, een aangenaam mensch, een aangenaam verblijf.* *Liefelijk* geeft een edeler, een fijner gevoel te kennen en wordt bij voorkeur gebruikt van hetgeen door 't gehoor of 't gezicht wordt waargenomen, niet echter van personen. *Een liefelijk gezang, eene liefelijke streek.* *Behaaglijk* ziet alleen op de innerlijke gewaarwording en kan nooit op zaken buiten ons toegepast worden; *een behaaglijk gevoel.* *Pleizierig* wordt meer in de gemeenzame taal gebezigd en ziet op gewaarwordingen van zinnelijken aard. *Ik wensch u pleizierige kermis.* Het wordt ook gebruikt om spottenderwijze iets zeer onaangenaams te kennen te geven. *Wel, dat is pleizierig, nu hebt gij alles in de war gebracht.* *Streelend* is meer datgene, wat bepaalde zintuigen of het gevoel bijzonder aandoet. *Zoet* is gelijk van beteekenis met aangenaam en liefelijk doch meer uitsluitend aan dichterlijke taal eigen. Het is *streelend* voor zijne eigenliefde. *Ai, ziet hoe zoet en liefelijk is 't,* enz. Waar meer bepaald de smaak bepaald wordt, zijn *lekker, keurig, heerlijk, fijn* enz. synoniemen van *aangenaam.*

Aangetrouwd, zie **Aangehuwd**.

Aangeschapen, zie **Aangeboren**.

Aangenomen (dat) — ondersteld (dat) — indien, (bijaldien) — al — gesteld (dat). Door deze woorden wordt eene onderstelling uitgedrukt. *Indien al* wordt gebruikt, wanneer men onbeslist wil laten of de onderstelling waar is of niet, *indien hij al de schuldige is, zoo is hij nu toch buiten uw bereik.* *Aangenomen dat* leidt eene gedachte in door een ander geuit, nu door den spreker herhaald met het doel om aan te toonen, dat zij geen bewijsgrond bevat; *ondersteld dat* kondigt eene onderstelling van den spreker aan, waaraan hij geen geloof slaat. *Gesteld dat* verbindt een bijzin, welke eene onderstelling bevat, waaruit de spreker eene gevolgtrekking wil maken. *Gesteld dat wij door een machtigen nabuur werden aangevallen, ondersteld dat wij geheel alleen bleven staan, aangenomen dat onze waterliniën en strijdkrachten in onvoldoenden toestand verkeerden, zelfs dan nog was verzet tot het uiterste een heilige plicht.*

Aangeven, zie **Aanlangen**.

Aangeven, zie **Aanbrengen**.

Aangezicht — aanzicht — aanschijn — gezicht — gelaat — wezen — uiterlijk. Alle beteekenen het voorste gedeelte van 's menschen hoofd, dat gedeelte dat men aanziet, wanneer men met iemand spreekt. *Aangezicht, aanzicht, gezicht* (dit laatste gemeenzamer, soms zelfs plat) zien meer op den bloot uitwendigen vorm. *Het kind gelijkt zijn vader alsof het uit zijn aangezicht gesneden was.* *Gelaat* en *wezen* zien op de trekken van het aangezicht als uitdrukking van het karakter; *een edel gelaat; op zijn wezen lag vriendelijkheid uitgedrukt.* *Aanschijn* verschilt alleen in zoover van *aangezicht*, dat de uitdrukking dichterlijk is. *Zijn aanschijn straelt vol majesteit.* *Aangezicht* staat ook wel voor tegenwoordigheid: *Iemand in zijn aangezicht prijzen;* zoo ook *aanschijn: Komt voor zijn aanschijn met vroolijk gezang.* *Uiterlijk*, de uiterlijke gedaante, het voorkomen,

wordt soms geheel beperkt tot de uitdrukking van het gelaat: *Die man heeft geen gunstig uiterlijk.*

Aangezien, zie **Aangemerkt**.

Aangrenzend, zie **Aangelegen**.

Aangrijpen — aanpakken — aantasten — aanvatten. *Aanvatten* is stoffelijke voorwerpen aanraken en vasthouden (meestal met voorzichtigheid); *aanpakken* is de gemeenzame uitdrukking voor onbeschoemd aanvatten; *aantasten* wil zeggen met de volle hand aanvatten (meestal onbesuisd); *aangrijpen* plotseling, snel of krachtig iets aanvatten; ook figuurlijk: *eene gelegenheid aangrijpen; eene stelling aantasten; eene zaak flink aanvatten; een werk aanvatten.*

Aangrijpen, zie **Aanvallen**.

Aangroeien — Aanwassen — toenemen — groeter worden — vermeerderen — zich uitbreiden. Het algemeene begrip wordt uitgedrukt door *toenemen*. Van de drie laatste woorden ziet *groeter worden* echter meer op het toenemen in grootte, *vermeerderen* op het getal en *verbreiden* op de oppervlakte, welke iets beslaat. *Aangroeien* en *aanwassen* zien op de wijze waarop de toeneming plaats heeft. *Aangroeien* of *Aanwassen* is eigenlijk door groeien of wassen groot worden. Overdrachtelijk wordt het gebezigd van dingen, die niet eigenlijk gezegd groeien, zooals vermogen, invloed, huisgezin, en is in dezen zin synoniem met *groeter worden*, *toenemen*, *vermeerderen*, *zich uitbreiden*. *Door het toenemen van iemands inkomsten en het aangroeien van iemands kapitaal wordt zijn rijkdom groeter, vermeerderen zich zijne bezittingen en breidt zijn invloed zich uit.* »Dan wast hier klein begin onmerkbaar aan tot groot.»

Aanhalen — aantrekken — aanlokken. Iemand door voorkomendheid enz. tot zich trekken, gunstig jegens zich stemmen. *Aanhalen* vooronderstelt, dat er rechtstreeks en met zelfbewustheid op anderen gewerkt wordt. *Aantrekken* en minder sterk *aanlokken* geven meer te kennen, dat sommige omstandigheden anderen voor een persoon of eene zaak winnen kunnen. Vandaar dat *aanhalen* zinverwant is met *vleien*, en alleen van personen gebezigd wordt, terwijl men ook *aangetrokken* en *aangelokt* kan worden door onbezielde voorwerpen, *zij haalde het kind aan.* *Hare liefstalligheid trok hem aan.* »De jeugt en 't welig groen, dat loekt geweldig aen».

Aanhalen, zie **Aanbrengen**.

Aanhalen — Aanvoeren. Van plaatsen uit schrijvers of van woorden van anderen gezegd. *Aanhalen* wordt meer gezegd ten opzichte van het vermelden van de woorden van een ander, terwijl *aanvoeren* wordt gebruikt, wanneer men van de aangehaalde woorden voor het betoog gebruik maakt. Oudtijds was het van gelijke beteekenis als *aanhalen*. *Hij voerde allerlei plaatsen uit oude schrijvers aan om zijne meening te bewijzen. Hij haalde allerlei verzen aan, te pas of te onpas.*

Aanhalen — aanhouden. *Aanhalen* is het in beslag nemen van

belastbare waren of goederen, wegens het ontduiken der verschuldigde belasting. De vaar- of voertuigen, waarmede zij vervoerd worden en de personen, die vervoeren, worden *aangehouden*. *Aanhalen* is niet hetzelfde als verbeurd verklaren, dat al of niet op de aanhaling kan volgen. *De komiezen hebben eene belangrijke aanhaling gedaan; zij hielden twee dames aan, die zeer kostbare kant wilden smokkelen.*

Aanhang — bende — factie — partij — rot. Door *aanhang* verstaat men de personen, die zich bij iemand voegen ter bereiking van zeker doel. *Partij* drukt hetzelfde uit, maar wordt daarenboven van hen gebruikt, die dezelfde meeningen, beginselen enz. zijn toegedaan. Eene *factie* is eene partij met staatkundige bedoelingen: *de Loevesteinsche factie*. *Bende* veronderstelt, dat zij, die er toe behooren, niet alleen in gevoelens en streven één, maar ook lichamelijk bij elkander zijn; *rot* sluit dit niet noodzakelijk in. *Bende* en *rot*, in den zin van *aanhang* genomen, hebben altijd eene slechte beteekenis, namelijk van verbinding met een laakbaar doel. *Een dievenrot. Eene bende struikroovers.*

Aanhangen — volgen — voorstaan. De beteekenis is *iemand toegedaan zijn*. Bij *aanhangen* wordt bovendien een zekere mate van gehechtheid verondersteld en verder dien ten gevolge, een vasthouden aan een persoon met betrekking tot zijne belangen, beginselen, of streven. *Volgen* duidt minder de gehechtheid aan, dan wel het aannemen en handelen naar de leer en beginselen van iemand; terwijl *voorstaan* bovendien het verdedigen van dien persoon, het bevorderen zijner belangen en het verbreiden zijner leerstellingen uitdrukt. *Uit volle overtuiging hing hij Calwijn aan. De Prins volgde Gomarus, terwijl de Raadpensionaris Arminius voorstond.*

Aanhanger — volgeling — medestander — voorstander. De *aanhanger* is gehecht aan een persoon of zaak en tracht in vereeniging met anderen, die hetzelfde bedoelen aan den persoon, dien hij aanhangt, of aan diens leerstellingen invloed te verschaffen. *De aanhanger* wordt als meer zelfstandig optredend beschouwd dan de *aanhangeling*. De *volgeling* omhelst slechts de gevoelens en handelt volgens de leerstellingen.

Medestander en *voorstander* onderstellen een strijd, waarin de eerste naast den hoofdpersoon staat, terwijl de laatste enkel tot de strijders ten behoeve van den persoon of van de zaak wordt gerekend. Bij de beide eerste woorden wordt niet aan strijd gedacht.

Aanhangsel — bijvoegsel — bijlage. *Aanhangsel*, wat aan iets gehecht wordt, drukt eene nauwer samenhang met het hoofdwerk uit dan *bijvoegsel*, wat er bloot aan wordt toegevoegd. *Bijlage* duidt een minder nauw verband dan *aanhangsel* aan. Het wordt vooral gebezigd van de stukken, die aan eenig geschrift worden toegevoegd, om de waarheid van het daarin vervatte te staven.

Aanhechten — aanbinden — aanknoopen — aanvoegen — bijvoegen. *Aanhechten*, *aanknoopen* duiden eene nauwere verbinding aan dan *aanvoegen*, *aanbinden* en *bijvoegen*. Alle drie worden gebruikt van het aan elkaar vastmaken van twee zaken. *Aanhechten* onderstelt eene

nauwe verbinding door een of ander middel te weeg gebracht; *aanbinden* is door een band vereenigen, *aanknoopen* de banden van het eene met die van het andere door een knoop vereenigen. *Aanbinden* en *aanknoopen*, evenals vroeger *aanhechten*, worden ook figuurlijk gebruikt van eene wederzijdsche werking, waarbij twee partijen elkander raken. *Onderhandelingen aanknoopen*, een *strijd aanbinden*. *Aanvoegen*, *bijvoegen* en *toevoegen* worden gebruikt, wanneer eene mindere zaak aan eene grootere gehecht wordt. *Aanvoegen* en *bijvoegen* verschillen in zoover, dat het eerste eene nadere bijeenbrenging aanduidt, zoodat het aangevoegde met hetgeen, waaraan het is aangevoegd, als 't ware één lichaam uitmaakt, terwijl het tweede slechts eene vergrooiting te kennen geeft. Men *voegt* een stuk *aan* hetgeen te kort is; men *voegt* meer geld *bij* eene som die te klein is.

Aanheffen zie **Beginnen**.

Aanhooren — toehooren — luisteren — toeluisteren. Alle beteekenen een min of meer aandachtig hooren. *Toehooren* en *toeluisteren* geven te kennen dat men moeite aanwendt om te hooren; terwijl *hooren* enkel het opvangen van klanken door de gehoorzenuwen aanduidt, veronderstelt *luisteren*, dat men in staat en begeerig is om de klanken, die men hoort, te verstaan. Deze begeerte om te verstaan kan bij *aanhooren* geheel ontbreken, hoewel *aanhooren* meer op het opvangen van den zin der woorden dan van den enkelen klank toepasselijk is. *Hij wilde zulke gemeene taal niet aanhooren en evenmin luisteren naar de vleende woorden van den verleider. Hoor toe, wanneer gij zoo heen en weer draait, kunt gij niet verstaan wat ik zeg. Luister goed toe, want iemand met zulk een zachte stem kan men bijna niet verstaan. Den geheelen nacht hoorde ik het huilen van den wind in den schoorsteen, hoewel ik mijn best deed er niet naar te luisteren.*

Aanhoorigheid, zie **Aankleef**.

Aanhouden — volharden — volhouden. Alle drie beteekenen het doen voortduren van eene werking of toestand. *Aanhouden* drukt alleen eene bestendigheid van werking uit; *volharden*, dat alleen van personen gezegd wordt, het niet staken der werking ondanks de zwarigheden, die zich opdoen. Men *houdt aan* met verzoeken; maar men *volhardt* in het weigeren. *De aanhouder wint. Volhouden* veronderstelt, dat men doorgaat met de handeling, tot zij als afgelopen kan beschouwd worden of het doel bereikt is. *Hij hield vol en zag zijne moeite beloond.* In den zin van voortgaan te bestaan of te geschieden is *aanhouden* synoniem met *voortduren*, doch heeft de bijbeteekenis, dat de handeling in dezelfde mate voortduurt; *voortduren* ziet meer op den tijd. *De regen houdt nog steeds aan. Het wisselvallige weer blijft voortduren.*

Aanhouden, zie **Aanloopen**.

Aanhouden, zie **Aanhalen**.

Aanhoudend — bestendig — blijvend — duurzaam — gedurig — gestadig — langdurig — onafgebroken — onophou-

delijk — voortdurend. Alle geven het voortduren van eene werking of van een toestand te kennen. *Blijvend* en *duurzaam* worden bovendien van stoffelijke zaken gezegd. Bij *bestendig* en *onafgebroken* denkt men aan eene voortduring zonder, bij *gedurig* en *gestadig* aan de herhaling van een zelfde geval met tusschenpoozen; *gedurig* komt meer in ongunstigen zin voor, *gestadig* heeft meest eene gunstige beteekenis: *Uw bestendig welzijn, onafgebroken klachten, gedurige pijn, gestadige afwisseling.* *Onophoudelijk* kan in beide beteekenissen voorkomen, het ziet op werkingen en heeft doorgaans een ongunstigen zin: *onophoudelijk geklaag, gezanik.* *Aanhoudend* staat gelijk met *bestendig*, met dit onderscheid, dat dit laatste alleen in goeden zin gebruikt wordt: *aanhoudende kou, bestendige vriendschap, bestendig weer.* Als bijwoord kan *aanhoudend* ook voor *gedurig* gebezigd worden. Tusschen *blijvend* en *duurzaam*, die ook op stoffelijke zaken toepasselijk zijn, bestaat dit onderscheid, dat *duurzaam* te kennen geeft, dat eene zaak uit zich zelf de geschiktheid heeft om lang te duren, terwijl *blijvend* op het lange voortduren zelf ziet. *Duurzaam geluk. Een blijvend gedenkteeken.* *Langdurig* zegt alleen dat iets lang duurt, doch bepaalt niets omtrent de hoedanigheid. *Voortdurend* drukt eenigszins hetzelfde uit, doch met de bijgedachte, dat hetgeen sinds eenigen tijd zoo geweest is, nog op het oogenblik, dat men spreekt, onveranderd is. *Deze voortdurende hitte zal wel door onweder gevolgd worden. Dezen winter hadden wij eene langdurige koude.* Als de voorgaande woorden bijwoordelijk gebruikt worden, is *telkens* synoniem er mede. Dit geeft te kennen, dat eene zaak zich herhaalt zoo dikwijls de gelegenheid zich voordoet. *Hij kwam telkens als de vader uit was.*

Aanjagen, zie Aandrijven.

Aankanten (zich) — beletten — dwarsboomen — zich verzetten — wederstaan — wederstreven. Iemand het volvoeren eener handeling moeilijk maken. *Zich aankanten* en, minder sterk, *zich verzetten*, wordt gebezigd voor: iemand of iets wederstreven of te keer gaan. *Hij kantte zich tegen dien maatregel aan.* *Wederstaan* (evenals *wederstreven* en *dwarsboomen* bij voorkeur van personen gebezigd) heet zich met kracht verzetten. *Ik wederstond hem in het aangezicht.* *Wederstreven* en *dwarsboomen* geven (het laatste het sterkst) te kennen, dat het geschiedt met onedele bedoelingen. *Ik werd in al mijne pogingen gedwarsboomd.* *Beletten* geeft te kennen, dat deze pogingen met den gewenschten uitslag bekrond worden, iets dat bij de voorgaande in het onzekere wordt gelaten. *Hij belette hem zijn voornemen uit te voeren.*

Aankijken, zie Aanblikken.

Aanklagen — aantijgen — aanwrijven — betichten — beschuldigen — klagen. Iemand iets ten laste leggen. *Beschuldigen* is in het algemeen op iemand de schuld van iets leggen; *klagen*, over iemand zijn beklag doen; met *aanklagen* is in den regel het bijdenkbeeld verbonden, dat de beschuldiging wordt ingebracht bij hen, die met het openbaar gezag bekleed zijn. *Aantijgen* is iemand iets ten laste leggen met het bij-

denkbeeld, dat dit uit kwaadwilligheid geschiedt en de schuld niet zeker is. *Aanwrijven* is eigenlijk een smet op iemand werpen, doch met de bijgedachte van dit herhaaldelijk en met inspanning te doen, zoodat de beschuldiging als het ware een klevende smet wordt. *Betichten* is synoniem met *aantijgen*, doch hieraan is het denkbeeld van *aanklagen* verbonden, en bovendien veronderstelt het meestal een zwaar vergrijp. Deze werkwoorden zijn van *aangeven* en *aanbrengen* onderscheiden, doordat deze laatste enkel het mededeelen van het feit te kennen geven, de eerste tevens een streven naar het opleggen van straf of boete uitdrukken. *Tichelaar betichtte de Wit. Alle schuld, die men hem aantijgt, laat hij op zich kleven. Men kan lichtelijk iemand een blaam aanwrijven, doch niet zoo gemakkelijk hem weer schoon wasschen. Iemand wegens misbruik van macht aanklagen. Mijn geweten klaagt mij aan.*

Aankleeden — aantrekken (zich) — kleeden. Beide *aankleeden* en *kleeden* beteekenen zonder object het aandoen der kleederen, *aantrekken* heeft altijd het object, de kleederen, noodig; alleen dialectisch is *zich aantrekken* geheel gelijk van beteekenis met de beide andere. *Kleeden* kan nog bovendien de beteekenis hebben van verschaffen van kleedingstukken, *aankleeden* sluit het *aantrekken* daarvan in zich. *Aangekleed* in den zin van opgesierd staat dikwijls tegenover *eenvoudig*. *Een aangekleede boterham*. De spreekwijze *een aangekleede aap* drukt uit, of een afschuwelijk leelijk of een bespottelijk opgeschikt mensch. *Ik zal mij vlug aankleeden en ga dan terstond mede. De dame ging zich kleeden.*

Aankleef — aanhoorigheid. Deze beide woorden duiden aan dat iets verbonden is aan of behoort tot iets anders, dat als hoofdzaak beschouwd wordt. Terwijl *aankleef* meer aanduidt alles, wat er bij komt en aan vast is, ziet *aanhoorigheid* meer op de zaken, die door een bepaalden rechtsband of betrekking aan iets verbonden zijn. *Eene heerlijkheid met hare aanhoorigheden. De boerderij wordt verkocht met alle aanhoorigheden. Aankleef* komt alleen voor in de uitdrukking *met den aankleve van dien*, b. v. in eene aankondiging van eene publieke verkooping: *eene branderij met den aankleve van dien*. Wordt *onderhoorigheid* hierbij gebruikt, dan duidt het een grondgebied aan, welks beheer aan dat van een ander onderworpen is. *De stad en hare onderhoorigheden.*

Aankleven — gehecht zijn — verknocht zijn. Overdrachtelijk beteekenen beide: nauw met iets samenhangen of nauw aan iemand verbonden zijn. *Aankleven* is sterker dan *gehecht zijn*. Van zaken gebruikt, wordt *aankleven* inzonderheid gebezigd in een kwaden zin: *Dat gebrek heeft hem van zijne jeugd af aangekleefd. Hij kleefde Luthers leer aan, doch was zeer gehecht aan Karel V.*

Aanknoopen, zie **aanbinden**.

Aankomen — naderen. Het verminderen van den afstand, die ons van een voorwerp scheidt. *Naderen* geeft eene vermindering te kennen, die op eene of andere wijze is waar te nemen. Bij *aankomen* ziet men meer op de beweging, die doet naderen. *De trein nadert; hij voelde zijn*

einde naderen; daarentegen: *De trein komt er nog niet aan*. Op het bereiken van het doel ziet *aankomen*, als men zegt: *de goederen zijn aangekomen*. *Nu komt de zomer weder aan*. *Hoe laat komt de trein aan?*

Aankondigen — aandienen — aanmelden — aanzeggen — bekend maken — berichten — kond doen. *Bekend maken, ter kennis brengen* is de algemeene uitdrukking om iemand te doen weten dat iets het geval is, gebeurd is of geschieden zal. *Aankondigen* = mondeling of schriftelijk doen weten, dat iets gebeurd is of gebeuren zal, doch met de bijgedachte, dat de kennisgeving geschiedt bij monde van iemand, die wettelijk of rechtens hiertoe geroepen is. *Er werd een gezant naar het Engelsche hof gezonden ten einde daar het huwelijk der prinses aan te kondigen*. *Aanzeggen* veronderstelt eene mondelinge officieele kennisgeving. *Iets in de courant aankondigen; den vrede aankondigen*; daarentegen: *iemands overlijden laten aanzeggen*. *Berichten* onderstelt, dat de mededeeling van een feit meer bijzonder voor den persoon tot wien het bericht komt, belangrijk of wetenswaard is; het kan per briefenz. geschieden. *Iemand iets kond doen* drukt het zelfde uit doch is als verouderde uitdrukking alleen in deftigen stijl in gebruik. *Aanmelden* is het berichten van de komst van iemand, die een onderhoud verlangt of die een bezoek wenscht te brengen. *Zich aanmelden* voor eene betrekking = zich opgeven als mededinger naar eene betrekking. Verder zich in eene bepaalde hoedanigheid bekend maken. *Reflecteerenden moeten zich tot 1 Juli aanmelden bij den secretaris in persoon of schriftelijk*. *Aandienen* is iemands komst aankondigen op deftige wijze, b. v. bij een officieel persoon, of bij een deftig bezoek. *Hij liet zich bij den minister aandienen*. *De heer van der Hoogen liet zich bij de familie aandienen*.

Aankondigen — voorspellen — voorzeggen. Iets aanstaands te kennen geven. *Aankondigen* beteekent het toekomende met zekerheid te kennen geven, het vooruit melden van dingen, die uit den loop der natuur volgen moeten. De beide andere woorden worden gebruikt van zaken, voor welke aankondiging een meer dan gewoon inzicht in den samenhang tusschen oorzaken en gevolgen noodig is. *Voorspellen* veronderstelt steeds een verschijnsel, waaruit de voorspelling voorgesteld wordt te volgen. *Voorzeggen* kan alleen door personen geschieden, en geeft in hoogere mate dan *voorspellen* te kennen, dat men zekerheid omtrent de vervulling heeft. *En 't gehuil van sneeuw en regen kondigt ons den winter aan*. *Hij voorspelde een geheelen ommekeer van zaken*. *Zijne houding voorspelt niet veel goeds*. *Een kring om de maan voorspelt storm*. *Men kan nooit voorzeggen wat gebeuren zal*.

Aankoopen, zie Aanschaffen.

Aankweken, zie Aanfokken.

Aanlachen — toelachen. Beide beteekenen eigenlijk hetzelfde, iemand vriendelijk lachend aanzien. *Toelachen* is iets krachtiger. Het onderstelt altijd bewustheid en opzet. *Aanlachen* kan onbewust geschieden. Eene schoone *lacht* haar beminde *toe*; een kind *lacht* onbewust bekende personen

SYNONIEMEN.

2

aan. Van zaken gebezigd beteekent *aanlachen* aangenaam schijnen, b. v. *Die reis lacht mij zeer aan.*

Aanlanden — aanbelanden — belanden — landen. De beide eerste geven het *aan* of *bij* het land komen te kennen, het laatste geeft te kennen, dat men *op* het land komt. Figuurlijk worden *aanlanden*, *aanbelanden* en *belanden* gebruikt voor ergens terecht komen. *Aanlanden* geeft te kennen, dat men het doel zijner reis bereikt en vast verblijf gevonden heeft; *aanbelanden* laat onbeslist of het verblijf kort of lang zal duren; met *belanden* is het bijdenkbeeld van toeval verbonden, alsmede dit, dat men eenigen tijd ter plaatse, waar men is aangekomen, vertoeven zal, of er zich voor goed vestigt. *Gij zijt daar goed aanbeland, ik raad u aan er te blijven. Waar ter wereld mag hij wel aanbeland zijn. Na vele omzwervingen is hij in de Transvaal beland, waar hij nu denkt te blijven. De balling was gelukkig aangeland bij zulk eene machtige familie. Na een vreeslijken storm landde de vloot behouden aan, doch het vuur der forten maakte den soldaten het landen onmogelijk.*

Aanlangen — aangeven — aanreiken. Iemand iets in handen geven. *Aangeven* is de algemeene uitdrukking. *Aanlangen* en *aanreiken* geven te kennen, dat de persoon aan wien men een voorwerp geeft, er zelf niet bij kan. *Aanlangen* is minder in gebruik dan *aanreiken* en meer alleen in gemeenzamen stijl. *Geef mij de krant eens aan, ik wil de advertentie met eigen oogen zien. Reik mij mijn glas eens aan; ginds staat het. Lang mij mijn pijp eens.*

Aanleg — geschiktheid — vatbaarheid — gave — begaafdheid — talent. De hoedanigheid, waardoor men geschikt is voor eene bepaalde bestemming. *Aanleg* drukt de gesteldheid uit, waardoor men later voor iets geschikt kan worden. *Geschiktheid* en *vatbaarheid* kunnen ook van den tegenwoordigen tijd gezegd worden, terwijl *bekwaamheid* ziet op de kundigheden, die iemand de geschiktheid geven. *Vatbaarheid* veronderstelt de eigenschap om op te nemen, wat van buiten af aangebracht wordt. *Gave* en *begaafdheid* drukken datgene uit, hetwelk zonder ontwikkeling reeds waarde heeft, ofschoon het door ons toedoen in waarde kan vermeerderen. Zulk eene *gave*, door vlijtige inspanning tot volkomenheid gebracht, noemt men *talent*. *Hij heeft aanleg om dik te worden. In zijne kindsheid toonde hij reeds veel aanleg om een dwceper te worden. Hij heeft veel geschiktheid voor dat ambt door zijne groote bekwaamheid in die vakken. Zijne vatbaarheid maakt, dat hij alles vlug begrijpt en in praktijk kan brengen. Hij bezat de gave der welsprekendheid. Werk naar de gave uwer hand. Hij onderscheidde zich van zijne medeleerlingen door zijne groote begaafdheid, en was later bekend door zijne talenten als dichter.*

Aanleggen — bouwen — stichten. Synoniem zijn zij in de beteekenis van iets naar een vast plan tot stand brengen, dat met de zinnen waarneembaar is. *Aanleggen* wordt alleen gezegd van zaken die zich in de lengte en breedte uitstrekken. *Eene schilderij aanleggen, een park aanleggen. Bouwen* heeft altijd den zin van optrekken, en veronderstelt dus

eene meer of minder aanzienlijke hoogte. *Stichten* als synoniem van *bouwen* wordt alkeen gebruikt van gebouwen die of monumentaal zijn, of voor een verheven doel gebruikt worden. *Eene kerk stichten.*

Aanleggen — mikken — toeleggen. Iets in eene bepaalde richting met het oog op een zeker doel plaatsen. Figuurlijk iets zoo inrichten dat men een bepaald doel door de handeling kan bereiken. In de eerste beteekenis is *aanleggen* iets in eene bepaalde stelling brengen, zoodat het op het doel gericht is, terwijl *mikken* de werking van het oog bij het aanleggen aanduidt. In figuurlijken zin heeft *mikken* evenals *gemunt hebben* meer een persoon op het oog, terwijl *aanleggen* en *toeleggen* meer op zaken slaan tot welker bereiking men aanslagen maakt. *Het is op u gemunt — hij mikte doch miste. Hij had het op hare onschuld aangelegd. Het was op het leven des prinsen toegelegd, doch de aanslag mislukte, daar de toeleg bekend werd.*

Aanleggen — pleisteren. Gedurende eene reis ophouden. *Pleisteren* wordt uitsluitend van rijtuigen gebezigd en onderstelt een stilhouden op eene vooruit bepaalde plaats; bij *aanleggen*, dat ruimer van beteekenis is, behoeft dit laatste niet het geval te zijn. *De diligence pleistert te A. Wij leggen op weg naar B. nu eens te D. dan weer te A. aan.*

Aanleiding — gelegenheid — oorzaak. Als zinverwant beteekenen zij de omstandigheden, die het mogelijk maken, dat iets geschiedt. *De naijver der Engelschen op den bloeienden handel van Nederland was de oorzaak van de hevige oorlogen, door ons met deze overzeesche bureu gevoerd gedurende de 17e eeuw. Engeland wist telkens aanleiding tot den oorlog te vinden.* Uit deze voorbeelden kan men zien dat de *oorzaak* datgene is, waaruit iets anders noodwendig moet volgen, dat de *aanleiding* het middel is, waardoor het gevolg spoediger, de *gelegenheid* de omstandigheden zijn, waaronder het gevolg gemakkelijker te voorschijn treedt. Tusschen de werking van *oorzaak* en *aanleiding* bestaat het verschil van *noodwendigheid* en *toevalligheid*. De *aanleiding* voert als het ware tot de gebeurtenis, de *gelegenheid* staat er niet rechtstreeks mee in verband. *Geeft iemand ons aanleiding om hem te haten, dan zoeken wij maar al te vaak gelegenheid om hem te schaden.* Eene *oorzaak* en eene *aanleiding* kan men dus niet, zooals eene *gelegenheid*, gebruiken of aangrijpen.

Aanliggend, zie **Aangelegen.**

Aanlokken, zie **Aanhalen.**

Aanloop — toeloop. Als synoniem beteekenen beide eene beweging met de voeten naar een bepaald doel. *Aanloop* is het tot iemand komen van personen, doch zonder dat het begrip van gelijktijdigheid hierbij op den voorgrond staat. *Zijne kamer stond op de Brecstraat, hij had dus nog al eens aanloop van vrienden. Aanloop* geeft dikwijls een korten, snellen, hevigen aanval te kennen: *in den eersten aanloop werd zijne bende overhoop geworpen;* of overlast van bezoekers: *wie aan den weg woont, heeft veel aanloop* (in den zin van bezoek, waarvan men liever bevrijd bleef). *Toeloop* drukt eene samenkomst van veel personen te gelijker tijd uit. *Die predikant*

heeft veel toeloop. Wordt hierbij gedacht aan eene groote samenkomst die opschudding geeft, dan bezigt men *oploop*.

Aanloopen, zie **Aangaan**.

Aanloopen — aanhouden — duren. Niet spoedig een einde nemen of te niet gaan. Alleen synoniem als onpersoonlijke werkwoorden, welke het voortgaan eener tijdruimte uitdrukken, die door het voornw. *het* wordt aangeduid. *Aanloopen* wordt alleen van een betrekkelijk kort tijdsverloop gezegd, *aanhouden* en *duren* van langere tijdsruimten. *Het zal wel anderhalf uur aanloopen eer ik terug kan zijn. Dat groote werk zal lang aanhouden. Het houdt lang aan, duurt lang, eer hij zijn examen doet. Duren* van zaken gebezigd duidt vooral een in stand blijven aan ten gevolge van de hechtheid der grondstoffen, waaruit het voorwerp bestaat. *Vruchten kunnen niet heel lang duren.* Over *aanhouden* zie aldaar.

Aanmatigen (zich) — toekennen (zich) — toeschrijven (zich). Beweren ergens recht op te hebben. *Zich aanmatigen* geeft te kennen, dat onze aanspraak ongegrond is, en heeft dus altijd een afkeurenden zin. *Zich een gezag aanmatigen. Zich toekennen* duidt aan, dat men zich bewust is ergens recht op te hebben. *Als uw oudste vriend ken ik mij het recht toe u uwe fouten onder 't oog te brengen Zich toeschrijven* laat de wettigheid of de onwettigheid der aanspraak in het midden. *Zich bekwaamheid toeschrijven.*

Aanmelden, zie **Aankondigen**.

Aanmelden (zich), zie **Aandienen**.

Aanmerkelijk — aanzienlijk — merkwaardig — opmerkelijk. Hetgeen onzen geest treft of verdient te treffen. *Merkwaardig* wordt meer van de zaak zelve gebezigd, ten opzichte der hoedanigheid; *aanmerkelijk*, *aanzienlijk* van hare quantiteit of intensiteit. *Aanzienlijk* is sterker dan *aanmerkelijk*. *De krokodil is een merkwaardig dier. Hij heeft dit jaar aanmerkelijke vorderingen gemaakt.* Een *aanzienlijk* bedrag is grooter dan een *aanmerkelijk* bedrag. *Opmerkelijk* wordt dus gezegd van bijkomende, toevallige omstandigheden of eigenaardigheden, die aan 't licht komen. *'t Is opmerkelijk, hoe zacht de winters tegenwoordig zijn. Het is opmerkelijk hoevele ziekten door bacteriën ontstaan.*

Aanmerking — bedenking — opmerking — tegenwerping. Het uitspreken van de meening of van gedachten over een punt, waarvan sprake is of wel de woorden, waarin de meening is uitgedrukt. Bij *opmerking* wordt meer dan bij *aanmerking* de eigen vinding van den spreker op den voorgrond gesteld. *Eene juiste opmerking is het gevolg van scherpzinnigheid, eene juiste aanmerking het gevolg van gezond oordeel. Uwe aanmerking is zeer gegrond. Dat is eene snuggere opmerking.* *Aanmerking* heeft allengs een ongunstigen zin aangenomen en beteekent veelal het uitspreken van een afkeurend oordeel. In deze opvatting is het sterker dan *bedenking*, dat meer het opperen van een bezwaar te kennen geeft, hetwelk misschien voor oplossing vatbaar is. *Bedenking* is ook de zachtere uitdrukking voor *tegenwerping* = de meening, die men in een dispuut of

debat tegen die van een ander overstelt. (*Bemerking* gebezigd voor *op- of aanmerking* is een germanisme.) *Maak geen bedenkingen noch tegenwerpingen; ik verander niets in mijne plannen te uwen opzichte.*

Aanmerking, zie **Aanteekening**.

Aanmerking nemen (in) — acht geven op — acht slaan op — in acht nemen — in beraad nemen — bedenken — beschouwen — letten op — opmerken — overwegen. Denken over of 't oog vestigen op iets dat ons van gedachte kan doen veranderen. *In aanmerking nemen* is de aandacht aan iets schenken, dat men van belang rekent voor de oordeelvelling, die men gaat maken. *Zijne jeugd en onervarenheid in aanmerking nemende, heeft hij aanspraak op eene toegeeflijke beoordeeling.* *Acht geven* en *acht slaan* drukken evenals ook *letten op* uit, dat men iets opmerkzaam beschouwt met het doel om zich in zijne handelingen of zijn oordeel te richten naar die beschouwing. Zij krijgen verder de beteekenis van iets wel bedenken, niet uit het oog verliezen. *In acht nemen* is letten op iets dat betracht moet worden of waarvoor zorg gedragen moet worden. *Geeft op de lessen des vaders acht en let op zijne wijze woorden. Gij moogt wel eens acht slaan op de handelingen van uwen boekhouder. Neem de burgerlijke beleefdheid in acht.* *Opmerken* is goed op iets acht geven, het oplettend beschouwen. Hierbij komt echter meer op den voorgrond, dat het aandacht schenken aan iets het gevolg is van de scherpzinnigheid van den opmerker. *Bedenken* en *beschouwen* geven te kennen, dat men over alles wat in aanmerking komt voor de oordeelvelling met opmerkzaamheid zijn gedachte laat gaan alvorens zijn oordeel uit te spreken. *Overwegen* drukt dit nog sterker uit en slaat meer op het gewicht van hetgeen men in aanmerking neemt. Vestigt men zijn aandacht op iets met het doel om het van alle kanten te beschouwen, ten einde met overleg een besluit te nemen, *dan neemt men iets in beraad.*

Aanminnig — aanvallig — aardig — bekoorlijk — be- minnelijk — bevallig — innemend — lief — liefelijk — lief- tallig. Alle drukken uit, dat door de hoedanigheid van een persoon of zaak een aangename indruk gemaakt wordt, welgevalligheid wordt opgewekt. *Lief* is meer algemeen. *Aanminnig* is wat liefde wekt; het wijst vooral op datgene van het uiterlijk, waardoor zich het innerlijke openbaart. *Een aanminnig gelaat. Aanminnige oogen.* *Aanvallig* is dat wat door liefelijke hoedanigheden een aangename indruk maakt, wat bevalt of behaagt, doch wordt meer van kinderen en wat aan kinderen eigen is gezegd. *Een aanvallig kind trekt ons aan.* *Bekoorlijk* stelt meer het aanlokkelijke op den voorgrond, en wordt vooral van zaken gezegd: *Een bekoorlijk landschap.* *Bevallig* ziet op hetgeen in houding en manieren het oog aangenaam aandoet. *Eene bevallige houding. Eene bevallige danseres.* *Liefelijk* wordt gebezigd van hetgeen eenigszins teedere gewaarwordingen teweegbrengt. *Eene liefelijke melodic. Een liefelijk tooneeltje.* *Lieftalig* of *lieftallig* — vroeger *liefsgetal* — wordt gebruikt van eene persoon, die innemende manieren en hoedanigheden bezit, welke zij vooral

bij haar spreken doet uitkomen. *Beminnelijk* heeft eene ruimere beteekenis en geeft te kennen, dat iemand in alle opzichten verdient bemind te worden. *Een beminnelijk mensch. Een beminnelijk karakter.* Door dichters wordt hiervoor ook *minnelijk* gebruikt.

Aanmoedigen — bemoedigen — moed geven — moed inboezemen — moed inspreken. De beide eerste woorden geven te kennen dat er wel eenige moed aanwezig is, doch dat deze versterking behoeft; de drie laatste woorden beteekenen moed doen ontstaan, waar die in het geheel niet aanwezig is. *Aanmoedigen* onderstelt, dat de aanwezig zijnde moed slechts eenige versterking behoeft; *Bemoedigen*, dat de moed verlevendigd en opgewekt moet worden bij een persoon, die door ondervonden teleurstelling en nederlagen geheel ter nedergeslagen is, en wien de moed dreigt te ontzinken. Van de drie laatste is *moed geven* de zwakste uitdrukking. Dit kan, even als *moed inboezemen*, van zaken of gebeurtenissen gezegd worden. *Moed inboezemen* kan door daden of woorden geschieden en onderstelt, wanneer het van personen gezegd wordt, dat deze een hoogen graad van moed hebben, dien zij als 't ware op anderen weten te doen overgaan. *Moed inspreken* wordt alleen van personen gezegd en geschiedt door middel van woorden. *Hij moedigde hem aan om op den ingeslagen weg voort te gaan. Bedrukte en terneergeslagen menschen moeten bemoedigd worden. Beter omstandigheden geven terstond wat moed. Met woord en daad boezende hij zijn soldaten moed in, zoodat zij tot het uiterste volhardden.*

Aannemen — opnemen. Beide drukken het bij zich ontvangen, tot zich nemen uit. Bij het eerste heeft men een bepaalde betrekking van den aannemer tot den persoon, die aangenomen wordt, op het oog, bij het laatste meer het in hooger of beter omgeving brengen van hetgeen men op den grond of in lager conditie gevonden heeft. *Aannemen als kind. Een timmermansbaas neemt knechts aan. De predikant neemt de catechisanten aan. De oude heer heeft den kleinen zwerveling in zijn huisgezin opgenomen. Men hoopt alle heidenen in den schoot der kerk op te nemen. Hij is opgenomen in onzen kring.*

Aannemen — krijgen — ontvangen — overnemen. Iets dat door een ander gegeven wordt tot zich nemen. *Aannemen* veronderstelt dat men iets, dat door een ander aangeboden wordt, tot zich neemt met zijn bepaalden wil. Bij *ontvangen* behoeft men zelf niet werkdadig te zijn, althans het denkbeeld van vrijwilligheid ontbreekt hierbij. *Men ontvangt of krijgt eene wonde, heeft het geld ontvangen of gekregen, doch een geschenk neemt men aan, het geld, dat voor het huis geboden werd, is door den verkooper aangenomen.* Wil men bepaald uitdrukken dat iets van den een op den ander is overgegaan en door dezen is aangenomen, hetzij om het te bezitten of om het ter bestemde plaatse te brengen dan bezigt men *overnemen*. *De eene neemt de goederen van den ander over. Ieder neemt wel eens iets over van zijn buurman.*

Aannemen, zie **Aanvaarden**.

Aanpakken, zie **Aangrijpen**.

Aanporren, zie **Aandrijven**.

Aanpreeken, zie **Aanbevelen**.

Aanprijzen, zie **Aanbevelen**.

Aanprikkelen, zie **Aandrijven**.

Aanraken — aanroeren — aanstippen. Figuurlijk opgevat drukken zij uit dat iets terloops vermeld wordt. *Aanroeren* is iets in 't voorbijgaan vermelden, slechts even gewag van iets maken. *Aanraken* wordt gebruikt, wanneer men terloops iets vermeldt, dat licht onaangenaamheid zou kunnen geven door het te bespreken. Het veronderstelt korter vermelding dan *aanroeren*, terwijl *aanstippen* nog korter is en hierbij elke mogelijke uitweiding vermeden wordt. *Bekende feiten behoeft men slechts even aan te stippen. Netelige kwesties raakt niemand gaarne aan. De twistpunten werden niet verder aangeroerd.*

Aanraken — aanroeren — aankomen — betasten — bevoelen. De hand slaan aan de oppervlakte van iemand of van iets. *Aanraken*, *aanroeren* en *aankomen* beteekenen niets meer dan de hand aan iets brengen, hetwelk bij *aanraken* onwillekeurig kan geschieden, maar bij *aanroeren* eigenlijk niet. *Aanroeren* veronderstelt veelal het veroorzaken van eene beweging in het aangeroerde. *Eene teedere snaar aanroeren. Betasten* is van verschillende zijden al grijpende iets uitwendig *aanroeren*, met het doel om zich goed bekend te maken met het uiterlijke. *De blinde betastte het voorwerp om te weten wat hem gegeven was. Bevoelen* verschilt in zoover van *betasten*, dat het meer gezegd wordt van het met de handen onderzoeken naar den aard van iets. Zie **aantasten**.

Aanrechten — opdisschen — toebereiden. Een maaltijd gereed maken. *Aanrechten* is eigenlijk het in orde brengen der schotels alvorens zij op de tafel geplaatst worden; *opdisschen* is het plaatsen der schotels of spijzen op den disch, terwijl toebereiden meer op de voorbereidselen ziet, welke daaraan vooraf moeten gaan. Bij uitbreiding wordt *aanrechten* ook gebruikt voor de spijzen gereedmaken en *opdisschen* voor schaffen. *Er werden maaltijden aangerecht, waarbij niet schraal werd opgedischt.*

Aanreiken, zie **Aanlangen**.

Aanrichten — veroorzaken — teweegbrengen. — stichten. *Veroorzaken* drukt het algemeene begrip uit. *Aanrichten* en *teweegbrengen* veronderstellen het veroorzaken of doen ontstaan van eene handeling of toestand, zonder dat er een voorbedacht plan is gemaakt. Bij *berokkenen* (zie aldaar) wordt aan bepaald opzet om kwaad te stichten gedacht. *Schade veroorzaken. Het krijgsvolk tot mouterij overgeslagen, richtte een bloedbad aan. Te weeg brengen* is van *aanrichten* onderscheiden voor zoo ver het op het oog heeft dat men iets langzamerhand in beweging brengt, terwijl *stichten* meer op den uitslag ziet en de grootte van hetgeen tot stand komt. *Veroorzaken* en *teweegbrengen* worden ook van zaken gebruikt, *aanrichten* en *stichten* meest slechts van personen. *Broeiend hooi brengt brand teweeg. De booswicht stichtte een geweldigen brand. De liefde sticht geen kwaad.*

Aanroepen — bidden — smeeken. Zijne stem verheffen tot iemand, teneinde hulp of bijstand te verkrijgen, of vervulling zijner wenschen te erlangen. *Aanroepen* veronderstelt eigenlijk dat men iemand die machtiger is luide te, hulp roept; doch het is ook van het stil gebed in gebruik gekomen. *Bidden* is iets van iemand vragen, van wien men vervulling van zijn wensch meent te erlangen op eenige bepaalde gronden. *Smeeken* is het uiten eener dringende, vurige bede. *In den dag der benauwdheid roept hij den God zijns heils aan. Hij bad God om vrede. De jongeling bad het meisje hem niet ongetroost weg te zenden om zijne groote liefde voor haar. Hij smeekte om genade, doch te vergeefs.*

Aanroeren, zie **Aanraken**.

Aanschaffen — aankooopen — inkooppen — verschaffen (zich) — verwerven (zich). Zich iets bezorgen. *Aanschaffen, aankooopen, inkooppen* en *zich verschaffen* worden gebruikt voor het zich bezorgen van stoffelijke benoedigheden voor geld. *Zich verschaffen* is bovendien evenals *zich verwerven* in gebruik voor het verkrijgen van onstoffelijke zaken zonder dat hierbij een koop plaats heeft. De eerste woorden verschillen alleen wat het oogmerk der handeling betreft. Men *schaft* zich iets *aan*, omdat men het voor een bepaald doel wenschte te gebruiken. *Zich gereedschappen aanschaffen.* Men *koopt* iets *aan*, omdat men het wenschte te bezitten, zonder een of ander bijoogmerk. *Een landgoed aankooopen.* Men *koopt* iets *in*, om het weder te verkoopen. *Die winkelier heeft het meel veel te duur ingekocht. Zich verschaffen* onderscheidt zich van *zich verwerven*, doordat bij het eerste meer op den voorgrond staat, dat men behoefte of verlangen heeft naar de zaak, die men tracht te bezitten, terwijl bij het laatste bovendien gedacht wordt dat hetgeen men verkrijgt, aan den persoon, die verkrijgt, een welverdiend loon bezorgt, of dat men iets verkrijgt door innerlijke hoedanigheden. *Door eerlijke middelen verschafte hij zich een bestaan. Door ijver en plichtsbetrachting verwerft men zich vermogen, door vriendelijkheid en voorkomendheid de toegenegenheid zijner medeburgers.*

Aanschieten, zie **Aandoen**.

Aanschijn, zie **Aangezicht**.

Aanschouwen — gewaarworden — waarnemen — zich voorstellen. De algemeene beteekenis is: door de zintuigen indrukken in den geest opnemen; zij verschillen ten opzichte van den graad der energie van den geest. *Gewaarworden* is het zwakst, het is het zich bewust worden van eene aandoening of indruk, die evengoed onopgemerkt had kunnen voorbijgaan. *Waarnemen* is achtgeven op de indrukken, die in ons tot bewustzijn komen en ze van elkander onderscheiden. *Aanschouwen* veronderstelt aanwending van het oordeel en is het samenvatten van de verschillende waarnemingen tot een geheel. De *waarneming* bepaalt zich tot eene enkele gewaarwording, de *aanschouwing* omvat er meerdere, zij beziet de zaak van verschillende kanten; zij blijft het eigendom van den geest, ook nadat de zinnelijke indruk opgehouden heeft; de geest kan haar

weer als voor het oog te voorschijn roepen, dit heet *zich iets voorstellen*. *Aanschouwen*, *gewaarworden* en *waarnemen* zijn ook synoniem, waar zij slechts eene werking van het gezicht aanduiden. Bij *waarnemen* gaat men dan opzettelijk te werk, terwijl *gewaarworden* bij toeval gebeurt.

Aanschouwer — toeschouwer. Bij het gebruik van het eerste woord denkt men meer uitsluitend er aan, dat de persoon, die ziet, zijn gezichtsvermogen gebruikt, terwijl bij het laatste tevens verondersteld wordt, dat de geest van den persoon werkzaam is en als 't ware aan de handeling, die hij ziet, deelneemt. *Aanschouwer* kan men zijn van eene handeling, van eene werking der natuur en van eene zaak, *toeschouwer* alleen van eene handeling. *Ik ben geen bloot aanschouwer geweest, al moest ik mij tot de rol van toeschouwer bepalen.*

Aanschouwen, zie **Aanblikken**.

Aanslag — plan — ontwerp — toeleg — voornemen. Al deze woorden wijzen eene strekking van geest en wil aan om iets ten uitvoer te brengen. *Voornemen* en *plan* drukken deze stemming meer onbepaald uit. *Zijt gij voornemens naar de societeit te gaan?* Gaat men tot het vaststellen der middelen en het beramen der wijze van uitvoering over, dan vormt men een *ontwerp*. Ook *plan* kan men in deze beteekenis gebruiken. *Een ontwerp van een gebouw, van een brief, van eene wet.* *Toeleg* is de voorbereiding en het maken der schikkingen tot de uitvoering; *aanslag* heet de onderneming zelve. *Toeleg* en *aanslag* hebben altijd eene ongunstige beteekenis. *Zijn snoode toeleg werd verijdeld. Er werd een aanslag op 's prinses leven gedaan.*

Aanspannen — inspannen — voorspannen. Alle drie duiden het verbinden van trekdieren aan met iets, dat bewogen moet worden. *Aanspannen* is in 't algemeen het verbinden van een rij- of voertuig. *Voorspannen* is het spannen van andere trekdieren voor de reeds aangespannen dieren. Ook wordt het wel gebruikt van de trekdieren aanspannen. *Span de paarden er maar voor.* Overdrachtelijk ook *iemand ergens voorspannen*. *Inspannen* is het trekdier in het trektuig brengen en dit bevestigen; bij uitbreiding wordt het ook van het rijtuig gezegd. *We zullen de paarden uit stal halen en inspannen. De kar staat al lang ingespannen.*

Aanspoeling, zie **Aanwas**.

Aanslibbing, zie **Aanwas**.

Aansporen, zie **Aandrijven**.

Aanspraak — toespraak — rede — redevoering. *Rede* en *redevoering* verschillen alleen in zoover, dat de laatste eene meer plechtige wijze van openbare behandeling van een of ander gewichtig onderwerp aanduidt dan de eerste. *Rede* heet ook hetgeen men in het gewone gesprek tot een ander zegt. *Iemand in de rede vallen.* *Aanspraak* is het min of meer deftig spreken tot alle aanwezigen; *toespraak* veronderstelt meer, dat de spreker zich rechtstreeks wendt tot een of meer der aanwezigen. Bij een openbaar examen, eene prijsuitdeeling, opent de voorzitter de plechtig-

heid met eene *aanspraak*, en richt naderhand eene *toespraak* tot de leerlingen. In het bijzonder gesprek verwacht men van den *aangesprokene* een antwoord, de *toegesprokene* kan met aanhooren volstaan.

Aanspraak maken op — betwisten — toekennen (zich).

Het bezit of genot eener zaak voor zich verlangen. *Zich toekennen* ziet alleen op het feit, dat men te kennen geeft dat iets aan zich zelve en aan geen ander toekomt. *Aanspraak maken* en *betwisten* veronderstellen dat de zaak niet in het bezit is van den persoon, die de aanspraak maakt of die betwist. *Aanspraak maken* is het laten gelden van eischen, hetzij gegrond of ongegrond om iets te bezitten. *Betwisten* onderstelt dat beide partijen gelijkelijk aanspraken op het bezit van iets meenen te hebben en dat zij elkander met eenig geweld de zaak willen ontnemen. *De vreemdeeling maakte wel aanspraak op de erfenis, doch zijn eisch werd afgewezen. Dieren betwisten elkander hunne prooi, menschen betwisten elkander eene erfenis, den voorrang enz.*

Aansprakelijk — verantwoordelijk. Verplicht om de gevolgen eener daad op zich te nemen, of zich over die daad te verantwoorden. Aan eene hogere macht is men *verantwoordelijk*; men is *aansprakelijk* ook jegens zijns gelijken of zijne minderen. Het doel van *verantwoording* is rechtvaardiging; *aansprakelijkheid* verplicht ons tot vergoeding van schade. *De ministers zijn aan den koning verantwoordelijk, en voor de gevolgen eener eigendunkelijke handelwijze aansprakelijk.*

Aanstaan — behagen — bevallen. Eene aangename aandoening verwekken, een gunstigen indruk maken. *Behagen* en *bevallen* schijnen in zoover van elkander te verschillen, dat het eerste betrekking heeft op het voorwerp, dat de aandoening verwekt, het laatste op den persoon, die haar ondervindt. *Bevallen* veronderstelt een meer oppervlakkigen en voorbijgaanden indruk dan *behagen*. *Eene schoone vrouw kan iemand bij den eersten aanblik bevallen; eene verstandige en geestige vrouw behaagt op den duur. Aanstaan* is synoniem met *behagen*, maar men bezigt het meest van zaken en van personen alleen in den gemeenzamen stijl. *De streek staat mij hier wel aan. Neef stond mij niet erg aan.*

Aanstaand — eerstkomend — op handen zijnde — toekomend. Alle worden gebezigd van toekomstige gebeurtenissen. Het begrip *aanstaand* is minder ruim dan het begrip *toekomend*; het wijst nauwkeuriger dan *toekomend* iets aan, dat in de *naaste* toekomst ligt. *Toekomende jaar hoop ik een plezierreisje te doen. Aanstaanden zomer ga ik op reis. Eerstkomend* wijst op de eerste van eene reeks bepaalde gebeurtenissen in de toekomst. Bij de namen van dagen, weken, maanden en andere zaken, die op vaste tijden terugkeeren, gevoegd, zegt *aanstaand* hetzelfde als *eerstkomend*. *Den eersten April aanstaande of eerstkomende. Op handen zijnde* duidt aan dat iets binnen zeer korten tijd kan geschieden, en komt dikwijls bijna geheel overeen met *aanstaande*. *De aanstaande verloving, de ophanden zijnde verloving des prinsen.*

Aanstalten — toebereidselen. De voorbereidende maatregelen

voor eene handeling. *Aanstalten* veronderstellen dat anderen de maatregelen zien en daardoor opmerken, dat men tot de handeling zal overgaan. *Toebereidselen* ziet meer op den aard en de strekking der maatregelen. Terwijl de eerste meest openbaar zijn, kunnen *toebereidselen* zoowel in het geheim als in 't openbaar geschieden. De eerste gaan de handeling onmiddellijk vooraf; de laatste kunnen lang te voren gemaakt worden en onderstellen een langeren duur. *De troepen maakten geen aanstalten om te vertrekken, voordat de vijand zich op de hoogten vertoonde. De toebereidselen voor den oorlog waren zoo geheim gehouden, dat de spionnen, die Frankrijk er in de laatste jaren gezonden had, niets bemerkte hadden.*

Aanstaren, zie **Aanblikken**.

Aanstekelijk, zie **Aanstekend**.

Aansteeken — ontsteeken — opsteeken — in brand steken — brandstichten — brand veroorzaken — vuur maken. Iets aan het branden brengen, doen ontvlammen. *Opsteeken* wordt bijna uitsluitend van tot licht geven bestemde dingen gezegd (uitgezonderd *eene pijp of sigaar opsteeken* in de beteekenls van gaan rooken) *ontsteeken* alleen van hetgeen als vuur brandt, *aansteeken* geldt van beide. *Ontsteeken* onderstelt het aanwezig zijn van brandstof, die maar even met vuur behoeft in aanraking te komen om te branden, wat bij *aansteeken* niet altijd het geval is. Men steekt eene kaars, eene lamp *op* en *aan*; kruit en reukwerk worden *ontstoken* of *aangestoken*. Eene pijp en eene sigaar kunnen worden *aangestoken met een lucifer*. *In brand steken* onderstelt niet noodzakelijk strafbare bedoelingen, zooals met *brand stichten* altijd het geval is. *Pas op, dat ge den boel niet in brand steekt. Brand stichten* geeft uitdrukkelijk te verstaan, dat het brand veroorzaken met misdadige oogmerken of uit vijandschap geschiedt. *Brand veroorzaken* of *teweegbrengen* — ook van levenlooze voorwerpen in gebruik — geven te kennen, dat het *in brand steken* zonder opzet, doch bij ongeluk of bij toeval geschiedt. *Wie brand stichtte werd opgehangen. De brand is door de kat veroorzaakt, doch volgens sommigen door het broeien van het hooi. Vuur maken* is iets in brand steken met een goed doel — om zich te warmen, iets aan te steken of spijzen te bereiden. *De reizigers wilden vuur maken, doch daar alle hout vochtig was gelukte het hun niet en konden zij dus geen eten koken.*

Aanstekend — aanstekelijk — besmettelijk. Zij drukken uit dat ziekte of verkeerdheid overgebracht kan worden van het eene individu op het andere. Eene ziekte is *aanstekend*, als de smetstof door onmiddellijken invloed van den zieke op een ander kan worden overgebracht; *besmettelijk*, wanneer daarvoor geen rechtstreeksche aanraking met den zieke noodig is, maar de smetstof reeds door iemand, die zelf voor de besmetting onvatbaar is, aan derden kan worden medegedeeld. *Aanstekelijk* staat in den regel voor *lichtelijk aanstekend* en voor *besmettelijk*. Onwillekeurige handelingen, zooals het geeuwen, kunnen *aanstekend* en *aanstekelijk*, maar niet *besmettelijk* zijn, omdat een derde, die zelf niet geeuwt, die neiging niet op ons kan overbrengen.

Aanstellen (zich), zie Gedragen (zich).

Aanstellen — benoemen — beroepen. *Aanstellen* is eene werkzaamheid van eenigen duur aan een persoon opdragen, die ook bereid is zich daarmee te belasten en haar werkelijk aanvaardt. *Benoemen* onderstelt altijd eene bevoegdheid tot aanstellen, hetzij door de overheid, door een of ander wettig erkend college of door bijzondere personen door de wet daartoe aangewezen, en sluit niet noodzakelijk in, dat de aangewezen persoon zich de opdracht zal laten welgevalen. *Iemand tot boekhouder, opzichter, enz. aanstellen, tot rechter, ontvanger, enz. benoemen. Beroepen* onderstelt altijd eenige onzekerheid of de persoon, die *geroepen* wordt, de betrekking zal aannemen. Het wordt daarom vooral gebezigd van geestelijken, die door een kerkeraad, enz. tot de herderlijke bediening worden uitgenoodigd, met vrijheid om dat aanbod al of niet aan te nemen. *Een kardinaal of bisschop wordt benoemd door den paus, doch de predikant wordt door den kerkeraad of door het kiescollege beroepen.*

Aanstands — aldra — binnen kort — dadelijk — dra — eerlang — gauw — haast — in een ommezien — onmiddellijk — onverwijld — oogenblikkelijk — ras — spoedig — straks — terstond — vlug — weldra — welhaast — zóó — op staanden voet. Al deze woorden geven te kennen, dat eene of andere gebeurtenis van een gegeven tijdpunt óf door nagenoeg geen, óf slechts door een betrekkelijk kort tijdsverloop gescheiden is. *Aanstands, dadelijk, straks, terstond, zóó, onmiddellijk, onverwijld, oogenblikkelijk, op staanden voet* duiden het kortste tijdsverloop aan, en veronderstellen, dat het bedoelde werkelijk zal of moet plaats hebben. *Aanstands* en nog meer *terstond* geven te kennen *op dit eigen oogenblik*. *Straks* wijst op eenige, ofschoon geringe tusschenruimte. *Dadelijk* en *op staanden voet* komen het meest met *terstond* overeen, maar zijn gemeenzamer en vooral het laatste gebiedender. Dezelfde kracht als *terstond* hebben ook *onverwijld* (dat meer in hooger stijl voorkomt), *onmiddellijk, oogenblikkelijk. Onverwijld* geeft te kennen, dat er geen uitstel plaats heeft, *onmiddellijk* dat er niets tusschen beide geschiedt, *oogenblikkelijk*, dat de zaak op hetzelfde oogenblik voorvalt. *Zóó* geeft te kennen, dat iets geschieden zal onmiddellijk na den afloop van iets anders, dat nu geschiedt, doch dat nog maar kort duren zal. *Binnen kort, weldra, spoedig, gauw, eerlang, dra, aldra, haast, welhaast* en *ras* duiden een langer tijdsverloop aan, maar dat toch altijd betrekkelijk kort blijft. In de spreektaal worden alleen de vier eerste gebruikt. *Gauw* is hetzelfde als *spoedig*, doch minder deftig. *Binnen kort* duidt een korter tijdsverloop aan dan *weldra* en het laatste weer een korter dan *spoedig* en *eerlang*. *Dra* en *aldra* zijn hetzelfde als *weldra*, doch worden minder gebruikt. *Haast, welhaast* en *ras* zijn dichtertelijke synoniemen van *spoedig*. *Spoedig* en *gauw* hebben niet alleen betrekking op den tijd waarin, maar kunnen ook slaan op de snelheid waarmede eene handeling verricht wordt. In deze opvatting zijn zij van gelijke beteekenis als *fluks, gezwind, haastig, ijlings, schielijk*, die alle het denk-

beeld *met spoed* met meer of minder kracht uitdrukken. *In een ommezien* geeft te kennen dat er als 't ware niet meer tijd voor iets noodig is, dan voor het omwenden van het hoofd. *In een ommezieentje ben ik bij u.*

Aanstoot — ergernis. De beledigende of kwetsende gewaarwording, die iemand ondervindt bij hetgeen zijn zedelijk of godsdienstig gevoel, of wel zijne eigenliefde beledigt of kwetst. *Aanstoot* is minder dan *ergernis*. Hij, die lichtzinnig spreekt, *geeft aanstoot*; hij, die goddelooze taal voert, *geeft anderen ergernis*. Verder bestaat er tusschen beide woorden nog dit verschil, dat *ergernis* meer slaat op het gevoel van hem, die geërgerd wordt, *aanstoot* op de daad van hem, die ergert.

Aantal — getal — hoeveelheid — menigte — tal — veelheid. *Getal* en *hoeveelheid* duiden een bepaald bedrag of beloop van samengenomen personen of zaken aan. *Aantal*, *menigte* en *veelheid* zijn onbepaald, terwijl *tal* tot beide kan behooren. *Hoeveelheid* is de algemeene uitdrukking voor eene verzameling van gelijksoortige of gelijksoortig gedachte eenheden. *Eene zekere hoeveelheid appels*. Het is het wetenschappelijke woord, dat de grootte der quantiteit vóór de telling of onafhankelijk van telling uitdrukt. *Getal* is in het afgetrokkene de naam eener getelde hoeveelheid, concreet duidt het ook wel de getelde eenheden zelf aan. *Slechts een klein getal der leden steunde het voorstel*. Met deze laatste beteekenis komt gewoonlijk ook *tal* overeen; somtijds heeft het eene eenigszins ruimere beteekenis: *iemand tal van vragen doen*. Bij *aantal*, *menigte* en *veelheid* wordt altijd aan eene onbepaalde, niet getelde hoeveelheid gedacht. *Aantal* duidt gewoonlijk eene vrij aanzienlijke hoeveelheid aan, doch kan b. v. met een bepaald adjectief ook van kleine hoeveelheden gezegd worden. *Er was maar een zeer gering aantal*. *Menigte* beteekent steeds een groot aantal. *Menigte* sluit alle denkbeeld van tellen buiten, waarvan *aantal* althans de mogelijkheid onderstelt. *Menigte* en *veelheid* zien op de totaliteit. *Eene menigte volks*. *Eene ontelbare menigte*. *Eene onoverzienbare menigte*. *In de veelheid der redenen is meer kwaad dan goed*.

Aantasten, zie **Aanvallen**.

Aantasten — Aanranden. Iemand aanvallen met woord of daad. Het eerste kan met goede en met kwade bedoelingen geschieden. Het laatste heeft altijd het denkbeeld van iemand aanvallen ten einde eigen lust te voldoen, door geweld te plegen en een ander te beledigen of hem nadeel te berokkenen. *Het bijgeloof en de dwaling aantasten*. *Men moet nooit de leer der waarheid aantasten*. *Iemands eer en goeden naam aanranden*. *Die de onschuld aanrandt, verdient gestrenge straf*. *Hij werd door twee kerels aangerand, die hem zijn geld wilden ontnemen*.

Aanteekenen — opteekenen — opschrijven — boeken. *Opteekenen*, *opschrijven* geven het bloote opschrijven, onverschillig op welk papier of in welk boek, te kennen. Met *aanteekenen* is het bijdenkbeeld verbonden, dat het opschrijven geschiedt op eene bepaalde plaats of bij iets anders, dat bekend is, zoodat men het aangeteekende gemakkelijk kan weder vinden. *Ik zal den dag onzer vergadering even in mijne portefeuille*

aanteekenen. *Boeken* verschilt in zoover van *aanteekenen*, dat voor het eerste noodwendig boeken, in den regel koopmansboeken, vereischt worden. *Hij boekt het in zijn journaal*.

Aanteekening — aanmerking — noot. Geschrevene of gedrukte opmerking ter opheldering enz. aan den tekst toegevoegd. *Aanteekening* is ruimer dan *aanmerking*. Elke schriftelijke opmerking aan het werk van een schrijver toegevoegd heet eene *aanteekening*, maar *aanmerking* noemt men haar alleen dan, wanneer zij eene (doorgaans ongunstige) beoordeeling van den tekst inhoudt. *Aanteekening* en *noot* beteekenen geheel hetzelfde.

Aantelen, zie **Aanfokken**.

Aantijgen, zie **Aanklagen**.

Aantijgen — kwaadspreken — lasteren. Iemand met opzet iets ten laste leggen, ten einde hem in een kwaad daglicht te plaatsen. *Aantijgen* heeft eene bepaalde daad op het oog, die men iemand ten laste legt. *Kwaadspreken* en *lasteren* hebben meer ten doel den persoon te benadeelen door hetgeen men van hem vertelt, zonder hem nog bepaald te beschuldigen. *Kwaadspreken* is meer algemeen, het veronderstelt buiten diens tegenwoordigheid iets van iemand vertellen, hetzij waar, hetzij valsch, dat hem niet tot eer verstrekt. *Lasteren* sluit in, dat de kwaadspreker valsch beschuldigt en den belasterde benadeelt in zijn eer en aanzien. *Wat door zedelijk goede hoedanigheden en uitstekende eigenschappen eene hooge plaats inneemt kan belasterd worden, doch de laster vindt geen geloof. Spreek geen kwaad van uw buurmans kind, want hij zou het u ten kwade duiden. Wat men hem ook aanteege, hij wees het als vuigen laster af.* De substantiva hierbij behoorend zijn *aantijging*, *achterklap* en *laster*, zie **Achterklap**.

Aantoonen, zie **Aanduiden**.

Aantoonen, zie **Aanwijzen**.

Aantreffen — ontmoeten — vinden Het begrip, aan de beide eerste woorden eigen, is: in iemands onmiddellijke nabijheid komen, met iemand samentreffen; met *vinden* hebben zij gemeen het gevolg van het samentreffen n.l. het opmerken. Zij verschillen in zooverre, dat *aantreffen* meer eene toevallige samenkomst aanduidt, *ontmoeten* meer eene zoodanige, waarbij de personen als van weerskanten in eene zelfde richting handelend gedacht worden en verder eene samenkomst, waarop men min of meer was voorbereid. *Wat, tref ik u hier aan? Bergen en dalen ontmoeten elkander niet, maar menschen wel.* Met *vinden* zijn zij synoniem voor zoover men op zijn weg zonder bepaald te zoeken komt tot iets, dat men niet juist verwachtte of zocht. Bij *aantreffen* en *vinden* wordt verondersteld, dat zich het object in rust bevindt. *Hetzelfde zinnebeeld, dat ik hier aantrof, had ik ook reeds meermalen gevonden. Dergelijke fouten ontmoet men meer bij dien schrijver.*

Aantrekken, zie **Aandoen**.

AANT—AANV.

Aantrekken, zie **Aanhalen**.

Aantrekken (zich) — bekreunen (zich) — bekommeren (zich) — storen (zich). Iets onaangenaams op zich zelf toepassen, zich ontevreden of bedroefd er over gevoelen. *Zich aantrekken* zegt alleen, dat men er niet onverschillig onder blijft en wordt alleen van zaken gebezigd. Bij *zich storen*, *zich bekreunen*, *zich bekommeren* is de uitwerking sterker, zoodat het gebeurde óf ons van onze gemoedsrust berooft (*zich storen*), óf ons pijnlijk treft (*zich bekreunen*), óf ons met angst en bezorgdheid vervult (*zich bekommeren*).

Aantrekken (zich), zie **Aankleeden**.

Aanvaarden — aannemen — op zich nemen. Van een ambt, eene betrekking, een post, een taak, enz. beginnen te bekleeden gebezigd, hebben *aanvaarden* en *op zich nemen* eene meer bepaalde beteekenis dan *aannemen*; het laatste drukt alleen de bereidwilligheid uit om er zich mede te belasten, de eerste geven te kennen, dat men ze reeds begint te bekleeden, te vervullen. *Hij heeft die betrekking wel aangenomen, doch nog niet aanvaard*. *Aanvaarden* is eigenlijk zijne vaart, zijn gang, zijne schreden tot iets richten, vervolgens zich richten tot een werk ten einde het aan te vangen. *Op zich nemen* geeft bovendien meer uitdrukkelijk te kennen, dat men eene verantwoordelijkheid, een last op zich laadt. Van zaken gesproken, die als het voorwerp van bezit beschouwd worden, staat *aanvaarden* soms voor *aannemen*, doch dit laatste heeft het bijdenkbeeld, dat de zaak door een ander wordt aangeboden; *aanvaarden* veronderstelt, dat het eene zaak van eenig belang geldt; en dat de aanneming min of meer plechtig geschiedt. *Aanvaard deez' gouden ring*. In de uitdrukkingen *eene reis*, *een tocht aanvaarden* is *aanvaarden* synoniem met *ondernemen*, *aanvangen*, *beginnen*. Zie **Beginnen**.

Aanvallen — aangrijpen — aantasten — aanvliegen. Alle drukken uit een vijandig te lijf gaan, het met vijandige bedoeling tot iemand komen ten einde de hand aan hem te slaan. Zij laten in het midden of zulks geschiedt te recht of ten onrechte. Is dit laatste bepaaldelijk het geval, dan bezige men *aanranden*. *Aanvallen* is de meer algemeene uitdrukking. Hiervoor is geen onmiddellijke nabijheid noodzakelijk, daar dit ook van het eerste begin van den strijd gebruikt wordt. *Aanvallen op* onderstelt even als *aangrijpen* en *aantasten* meer onmiddellijke nabijheid. *Aangrijpen* duidt een krachtig aanvallen aan en van zeer nabij. *Hij liet de soldaten den vijand met de bajonet aangrijpen*. *Zij grepen hem aan en wierpen hem een eind terug*. *Aantasten* onderstelt vastberadenheid, bedaardheid en overleg. *Aanvliegen* veronderstelt een heftigen aanval, waarbij vooral snelheid op den voorgrond staat. *De Kaffers vlogen ons aan als wilde dieren, die op hun prooi los sprongen*. Meestal is er het begrip van toorn of woede mede verbonden. *Hij ontstak in zoo groote woede, dat hij mij aanvloog, en zoo men mij niet spoedig te hulp was gekomen, had hij mij geworgd*.

Aanvallig, zie **Aanminnig**.

Aanvang, zie **Aanbegin**.

Aanvangen, zie **Beginnen**.

Aanvatten, zie **Aangrijpen**.

Aanvechting — verzoeking. Verlokking tot het booze. *Aanvechting* drukt dit begrip het sterkst uit, en wordt uitsluitend gebezigd van booze hartstochten en zondige gedachten, die den mensch een inwendigen strijd veroorzaken en hem in gevaar brengen van een zedelijken val. *Verzoeking* is het op de proef stellen en opwekking van den lust bij den mensch om iets verkeers te doen; hierbij staat echter het begrip van strijd niet zoo op den voorgrond. *God kan ons om bestwil in verzoeking brengen, maar de aanvechting, die daar het gevolg van is, gaat altijd uit van de zondige neigingen van ons eigen hart. Pascal droeg om het bloote lichaam een gordel met scherpe pennen, die hij er onbarmhartig indreef, zoodra hij de eene of andere aanvechting gewaar werd.*

Aanverwant — aangehuwd — verwant — bloedverwant. *Aanverwant* was vroeger de algemeene benaming, thans beteekent het, evenals *aangehuwd*, iemand door huwelijk vermaagschapt, en onderscheiden van *bloedverwant*; alleen als substantief, niet als adjectief in gebruik. *Bloedverwant* wordt alleen van iemand gezegd, die van dezelfde familie is en dus door den band des bloeds verbonden is. *Verwant* duidt eene familiebetrekking aan, doch laat in 't midden of deze door aanhuwelijking is ontstaan of door banden des bloeds.

Aanvliegen, zie **Aanvallen**.

Aanvoegen, zie **Aanbinden**.

Aanvoeren, zie **Aanbrengen**.

Aanvuren, zie **aandrijven**.

Aanwakkeren, zie **Aandrijven**.

Aanwas — aanspoeling — aanslibbing — aanslijking — aanwerp — gors — schorren. Langzame uitbreiding van land aan een loopend water gelegen. *Aanspoeling* ziet alleen op de wijze van uitbreiding; *aanwas* stelt den nieuw gevormden grond voor als eene vergrooting van den reeds vroeger bestaanden; *aanslibbing* (aanslijking) ziet op de stof, waaruit de *aanspoeling* of *aanwas* zich gevormd heeft. *De geheele grietenij Het Bilt is eene aanslibbing*; wanneer de *aanslibbing* aan den mond eener rivier zeewaarts ligt en uit klei bestaat, noemt men deze gronden *gorsen*; zijn de aanslibbingen banken, in zee gelegen, of strand buitendijks, voornamelijk kleiachtigen grond bevattend, dan heeten zij *schorren*.

Aanwenden — besteden — gebruiken — bezigen — zich ten nutte maken — zich bedienen. Als synoniem: door bepaalde middelen streven naar de bereiking van zeker doel. *Gebruiken* is het algemeenste, en sluit niet noodwendig het handelen met een oogmerk in. *Zijn tijd wel of kwalijk gebruiken*. *Zich ten nutte maken* is gebruiken op zulk een wijze, dat het gebruik voordeel geeft aan den gebruiker. *Die zijn tijd aan beuzelingen verkwist, maakt zich dien schat niet ten nutte*. *Bezigen* en

zich bedienen stellen de handeling voor in betrekking tot een doel, dat meestal in den zin wordt aangewezen. *Bezigen* wordt gezegd van het gebruik maken van zaken als werktuig, terwijl *zich bedienen van* even als *gebruiken* personen of zaken als object der handeling kan hebben. Bij *zich bedienen van* staat meer op den voorgrond de hulp, die men van iemand of van iets kan hebben, voor de bereiking van zijn doel. *Men bezigt gewoonlijk geen pennemes om vleesch te snijden, maar men kan er zich desnoods daartoe van bedienen.* *Besteden* heet insgelijks iets als middel gebruiken, maar wordt voornamelijk van die zaken gezegd, die door het gebruik vergaan. *Men besteedt zijn geld en zijn tijd, maar men gebruikt zijne pen.* Met *aanwenden* is het begrip van een doel, waartoe krachten, vermogens of hulpmiddelen gebruikt worden, altijd onafscheidelijk verbonden. *Vernuft, tijd, geld, moeite, vlijt aanwenden. De pogingen, die zij aanwendde, hielpen haar niet.*

Aanwensel — aanwenst — gewoonte — hebbelijkheid.

Handeling, die men zoo dikwijls doet of gedaan heeft, dat men zich bij het doen niet zelfbewust rekenschap van zijne daad geeft. *Gewoonte* is het algemeene woord en laat onaangeroord of hetgeen men doet goed of verkeerd is. *Gewoonte is eene tweede natuur.* *Aanwensel* heeft altijd en *hebbelijkheid* meestal het ongunstige bijbegrip, dat de gewoonte verkeerd of belachelijk is. *Ieder volk heeft zijne gewoonten en zijne aanwensels. Mijn geest had zich geducht overspannen en eene hebbelijkheid gekregen om automatisch te werken.* *Aanwenst* is tegenwoordig minder in gebruik dan *aanwensel*, dat geheel hetzelfde uitdrukt, en wordt bijna alleen gebezigd voor de daad van aanwennen. *Hebbelijkheid* staat ook voor *bedrevenheid*. *Men moet er de hebbelijkheid van bezitten.*

Aanwenst, zie Aanwensel.

Aanwerp, zie Aanwas.

Aanwezen — aanzijn — bestaan — leven. *Aanwezen* en het tegenwoordig meer gebruikt wordende, maar geheel hetzelfde beteekenende *aanzijn* duiden het bestaan in de werkelijkheid van iets of iemand aan, in tegenstelling van het bloote bestaan in de gedachten. *Bestaan* geeft meer een voortgezet aanzijn te kennen. *God heeft als Schepper der wereld het aanzijn gegeven, en Hij zorgt als Onderhouder voor haar bestaan.* *Leven* is het bestaan van hetgeen bewerktuigd is, doch ziet meer op de functie, die er bij verricht wordt. *De kat heeft een taai leven.*

Aanwezend — aanwezig — tegenwoordig — voorhanden.

Deze woorden geven alle te kennen het zijn of zich bevinden binnen eene grootere of kleinere ruimte. *Aanwezig* heeft de ruimste beteekenis en kan zoowel van personen, als van stoffelijke dingen en tijdstippen of tijdsomstandigheden gebezigd worden; *tegenwoordig* wordt van personen en tijden, maar minder van stoffelijke zaken gezegd, terwijl *aanwezend* alleen van personen, *voorhanden* alleen van stoffelijke dingen gezegd wordt en veronderstelt, dat zij ook dadelijk gebruikt kunnen worden. *Aanwezig* onderscheidt zich van *tegenwoordig* en *voorhanden*, doordat het eerste op eene

vrij groote ruimte toepasselijk kan zijn, de beide laatste een meer beperkten kring veronderstellen. *Tegenwoordig*, op personen toegepast, is op zulk eene wijze *aanwezig* zijn, dat men aan de handeling, die ter plaatse voorvalt, kan deelnemen. Met deze beteekenis van *tegenwoordig* stemt *aanwezend* overeen, dat echter weinig gebruikt wordt. *De leden van eene vereeniging, die eene openbare vergadering bijwonen, zijn aanwezig of tegenwoordig*; van de toehoorders, die geen deel aan de beraadslaging mogen nemen, zegt men liefst dat zij *aanwezig zijn*. *In den winkel was van deze specerijen niets meer voorhanden, doch in het entrepot was nog veel aanwezig*. *De eerstaanwezende ingenieur is met de leiding belast*.

Aanwezig, zie **Aanwezend**.

Aanwijzen, zie **Aanduiden**.

Aanwijzen — Aantoonen. Iemand iets doen zien, dat van belang voor hem is om te weten. *Aanwijzen* is algemeener, behalve het doen weten heeft het de bijgedachte van te wijzen door een teeken, waar, hetgeen men onder 't oog brengt van een ander, zich bevindt. *Iemand den weg aanwijzen, iemand de fouten in zijn werk aanwijzen*. *Aantoonen* heeft meer ten doel de wijze van bestaan van iets of de hoedanigheden ter kennis van iemand te brengen. *Het verhevene in een dichtstuk aantoonen*. *Iemand aantoonen wat er goeds en verkeers in zijn werk is*. Wordt *aantoonen* van fouten of verkeerdheden onder 't oog brengen gebruikt, dan veronderstelt dit, dat de reden waarom er bij wordt uiteengezet, terwijl *aanwijzen* alleen uitdrukt, dat het oog gevestigd wordt op de plaats, waar deze fouten of verkeerdheden zich bevinden.

Aanwrijven, zie **Aanklagen**.

Aanzeggen, zie **Aankondigen**.

Aanzetten, zie **Aandrijven**.

Aanzetten, zie **Bewegen**.

Aanzicht, zie **Aangezicht**.

Aanzien, zie **Aanblikken**.

Aanzienlijk, zie **Aanmerkelijk**.

Aanzienlijk — achtbaar — eerbiedwaardig — eerwaard — voornaam. Eene hooge plaats innemend in de schatting der wereld. *Aanzienlijk*, is de man, die door uiterlijke omstandigheden inzonderheid door stand en vermogen boven zijne medeburgers verheven is; *voornaam* is hij die aanzienlijk en invloedrijk is. *Mohammed was gesproten uit een der edelste en aanzienlijkste Arabische geslachten*. *Een aanzienlijk koopman is nog niet altijd een voornaam koopman*. *Achtbaar, eerbiedwaardig en eerwaardig* worden van die soort van aanzien gezegd, welke niet door omstandigheden buiten ons, maar door eigene, innerlijke waarde verkregen wordt en hoogachting of eerbied verwekt. Ook wordt het praedikaat *achtbaar* iemand toegekend op grond van de deftigheid van zijn voorkomen, die ontzag en eerbied inboezemt. Gebruikt men in dezen zin *voornaam*, dan ziet men meer op uiterlijk vertoon dan innerlijke waarde; zoo zal men

b.v. wel zeggen: *Wat een voornaam heer is dat, doch niet wat een achtbaar heer. Een achtbaar magistraat. Eerwaardig en eerbiedwaardig worden vooral gezegd van achtbare personen, die bovendien door hoogen leeftijd achting en eerbied afdwingen. Grijsz lokken versieren zijn eerbiedwaardig hoofd. De eerwaardige Raadpensionaris strompelde naar het schavot. Een achtbaar en eerbiedwaardig gebruik verdient eerbied om zijn ouderdom.* Even als *achtbaar* een titel is voor overheidspersonen zoo is *eerwaard* een titel voor geestelijke overheden. *De achtbare heer Burgemeester van Amsterdam. De weleerwaarde heer sprak zijne parochianen vriendelijk toe.*

Aanzijn, zie **Aanwezen**.

Aanzoek — verzoek — bede — smeekgebed — smeekbede.

Het zich tot iemand wenden om iets van hem te verkrijgen of bij hem te bewerken. De eenvoudigste uiting van zulk een wensch heet *verzoek*; het wordt gewoonlijk gebezigd wanneer men iets vraagt, maar het aan het goedvinden van den persoon, tot wien men zich richt, overlaat om aan het verzoek al dan niet te voldoen. Meent men grond te hebben, waarop men de toestemming kan eischen, dan noemt men zulk een verzoek *verlangen*, *vordering* of *eisch* (zie bij **eischen**). De beide laatste veronderstellen een krachtigen aandrang om iemand tot hetgeen men van hem vraagt te noodzaken. *Aanzoek* is een min of meer plechtig verzoek, dat op meer gewichtige dingen betrekking heeft, en onderstelt bijna altoos, dat de verzoeker eenige aanspraak kan doen gelden om zijn verzoek te zien ingewilligd. Om eene gunst van de regeering te ontvangen kan een *verzoek*, eene *bede* geschieden, maar men doet *aanzoek* om een *ambt*, een *pensioen*. Men doet ook *aanzoek* (dat is men verzoekt plechtig) om de hand eener vrouw. *Bede* is een dringend, een plechtig verzoek, meestal gericht tot hen, die boven ons staan, inzonderheid tot God. *Smeekgebed*, *smeekbede* heet eene ongemeen vurige bede.

Aard — geaardheid — natuur — inborst — karakter. Als synoniemen geven deze woorden de gezamenlijke eigenschappen van een of ander bezielde of onbezielde voorwerp te kennen, die het wezen er van uitmaken en die het van andere onderscheiden. *Aard* wordt zoowel van levende wezens als van onbezielde voorwerpen gebezigd, en wijst de stoffelijke of de zedelijke eigenschappen of wel beide te gelijk aan. *Gedierte naar zijnen aard. Vruchten naar haren aard.* Van personen gezegd ziet *aard* altijd op de zielsgesteldheid. *Innemend, driftig van aard. Natuur* (dat meestal van levende wezens gebruikt wordt, doch niet uitsluitend zoo als *geaardheid*, *inborst* en *karakter*) duidt meer uitdrukkelijk datgene aan wat eigenschappen is. *De ezel is van nature matig. Geaardheid* geeft te kennen van hoedanigen aard iemand is, is meer beperkt dan *aard* en kan ook in het meervoud gebruikt worden, wat met *aard* niet het geval is. *Hij heeft een goedige geaardheid.* *Aard*, *inborst* en *karakter* duiden het geheel der zedelijke hoedanigheden aan, met dit verschil, dat men bij *aard* en *inborst* niet zoo zeer let op het verband tusschen verstand, wil en gemoed, als bij *karakter*. Door *karakter* in engeren zin verstaat men ook soms die hoe-

danigheden, die men zich allengs door inspanning, oefening, enz. eigen gemaakt heeft. *Geen karakter hebben. Een man van karakter.*

Aardebodem, zie **Aarde**.

Aardbol, zie **Aarde**.

Aarde — aardebodem — aardbol — aardkloot — aardrijk — wereld. Al deze benamingen duiden de planeet aan, welke wij bewonen. *Aarde* is de meer gewone, alledaagsche naam; de andere zijn meer schilderachtig. *Aardbol* bezigt men wanneer men inzonderheid het oog heeft op de oppervlakte der aarde als bolvormig lichaam. *Aardkloot* komt meest in hoogerem stijl voor en duidt de aarde als planeet of bolvormig lichaam aan. *Eene reis om den aardbol doen. De aardkloot is slechts een stip in de onbeperkte ruimte. Aardrijk* gebruikt men wanneer men vooral op haar doelt als de woonplaats van de gansche menigte bezielde en onbezielde wezens, die haar bevolken; en wordt dikwijls voor den grond of den bodem gebruikt. *Hij bewonderde in alle deelen van het aardrijk de heerlijkheden Gods. De bergen zijn oneffenheden op onzen aardbol. De zon beschijnt het aardrijk. Aardebodem* wijst meer bepaald de oppervlakte der aarde aan, den bodem, waarop menschen en dieren leven, zonder, zooals bij *aardrijk* meer het geval is, aan de bewoners zelve te doen denken. *Den aardebodem bebouwen. Het aardrijk heeft.* Het begrip *wereld*, dat eigenlijk alleen de menschheid en vervolgens bij uitbreiding al het geschapene, het *heelal*, aanduidt, wordt wel eens enkel beperkt tot onze planeet. *Eene reis om de wereld.*

Aardig — fraai — hupsch — knap — lief — mooi — schoon. Wat onze zinnen behaagt en door goede eigenschappen een aangename indruk maakt. *Schoon* wil eigenlijk zeggen, dat iets verdient beschouwd te worden, dat het schitterend of uitstekend is door zijne eigenschappen of vorm; het geeft meer dan de andere genoemde woorden iets groots of verhevens te kennen. Bij uitbreiding bezigt men *schoon* van de innerlijke voortreffelijkheid van het een of ander. *Mooi* daarentegen is voor elkeen slechts dat, wat hem persoonlijk bevalt. *Mooi* wordt meer in gemeenzame taal gebezigd, zelden in deftigen stijl. *Eene schoone gedachte; eene schoone ziel. Men vindt het mooi, maar het schoone wordt niet door ieder mooi gevonden. Fraai* geeft inzonderheid het denkbeeld van sierlijkheid aan. *Lief* wordt gezegd van iets, dat bevallig, maar klein is: *Zij heeft een lief gezichtje. Lief* staat tot *fraai*, gelijk *mooi* tot *schoon*, en sluit altijd het bijdenkbeeld van het maken van een aangename indruk in. *Fraai schrift. Een lief gezicht. Aardig* drukt meer uiterlijke bevalligheid uit, zonder goede hoedanigheden van inborst en karakter, welke aanwezig kunnen zijn, op den voorgrond te plaatsen, terwijl *hupsch* ook ziet op de wellevendheid en aangename manieren, waardoor de innemendheid van een gunstig uiterlijk wordt verhoogd. *Een hupsch jong gezelt.*

Daar was in Zeeland eens een man,

Hij had een aardig kind.

Knap is eigenlijk nauwsluitend, bij overdracht wat goed zit en goed staat,

een goed uiterlijk geeft; verder *welgevormd*. *Een knappe vrouw*. Het wordt verder ook op kunde toegepast. *De jongen is knap, hij weet alles even goed*.

Aardig, zie **Aanminnig**.

Aardig — boertig — geestig — grappig — luimig — vernuftig. Wat door vlugheid van geest en gevatheid uitmunt, en daardoor een aangename indruk maakt, tot vroolijkheid stemt. *Aardig* houdt het midden tusschen *boertig*, *grappig* en *luimig*, die grover, en *geestig*, *vernuftig*, die fijner zijn. *Boertig*, *grappig*, *luimig* worden gebezigd van eene minder puntige scherts, maar die den lachlust sterk opwekt. *Geestig*, *vernuftig* veronderstellen, waar het scherts geldt, altijd een talent van vermaken, waarin zich scherpzinnigheid aan aardigheid paart. Het *geestige* is nog meer de bloem van het verstand dan het *vernuftige*, dat nadert tot hetgeen men schrander noemt. Men zegt zoowel een *geestige* als een *vernuftige* inval; maar eene *vernuftige*, niet eene *geestige* uitvinding. *Zinnrijk* ziet alleen op den inhoud zelve en niet op het vermogen van het gezegde om tot vroolijkheid te stemmen; het is dus niet synoniem.

Aardigheid, zie **Grap**.

Aardkloot, zie **Aarde**.

Aardkorst — aardschors. Het vaste gedeelte der aarde. *Aardkorst* is het algemeene begrip. Door *aardschors* verstaat men het buitenste, bekende gedeelte der *aardkorst*.

Aardrijk, zie **Aarde**.

Aardsch — wereldsch. *Wereldsch*, dat tegenover *geestelijk* staat, verschilt van *aardsch*, als tegenstelling van *hemelsch*, en heeft altijd eene ongunstige beteekenis. *Aardsche* genoegens, dat zijn diegene, welke de aarde oplevert, kunnen onschuldig en rein zijn; door *wereldsche* verstaat men altijd die, welke men zoeken moet in het verkeer der menschen, met hunne gebreken en zwakheden, de zoodanige dus, waardoor ons geestelijk welzijn in gevaar gebracht wordt.

Aarzelen — schromen — welfelen — in twijfel staan — zich bedenken — dralen — talmen. *Aarzelen* en *schromen*, het tegenovergestelde van doortasten, duiden een niet durven beginnen aan, of een niet durven doorzetten van hetgeen men begonnen heeft. Ter onderscheiding van *aarzelen*, dat vroeger *terugdeinzen* beteekende, doch thans uit besluiteloosheid zich bedenken, waar men handelen moet, aanduidt, geeft *schromen* meer uitdrukkelijk eene zekere vrees te kennen. *Hij aarzelt niet te doen wat hij zijn plicht acht*. *Schroom niet Hem om hulp te vragen, Hij kan redden, Hij alleen*. *Weifelen* is het niet kunnen komen tot een besluit, omdat het ons aan geestkracht ontbreekt; *in twijfel staan* het niet weten te kiezen tusschen twee zaken, omdat er evenveel vóór als tegen te zeggen valt; *zich bedenken* zijn half genomen besluit nog eens goed overwegen uit vrees van voorbarig te wezen. *Zich anders bedenken* = van besluit veranderen. *Dralen* en *talmen* zien meer op het noode overgaan tot eene handeling. *Dralen* onderstelt dat het langzaam de hand aan iets

slaan het gevolg is van zekere vreesachtigheid, *talmen* ziet meer op de traagheid, waarmede men te werk gaat.

Aas — voeder — voedsel — krenng. *Voedsel* is in het algemeen alles wat als spijs genuttigd wordt en als werkelijk noodig of nuttig voor het leven beschouwd wordt. *Voeder* is het voedsel dat dieren uit de hand van den mensch ontvangen. *Alles wat leeft moet voedsel hebben om zijn leven te onderhouden. De dieren in de menagerie krijgen elken dag hun voeder. Voor de herten in het bosch strooit men bij winterdag, als er sneeuw ligt, voeder in het bosch. Hij geeft de musschen voeder. Aas* wordt alleen gebruikt voor de spijs van in 't wild levende dieren, inzonderheid van vogels. Daar nu vele dieren door het vleesch van doode lichamen aangelokt worden, bezigt men het woord *aas* van zulke rottende lichamen, waarop zij als op eene prooi komen *azen*. Bij *krenng* staat meer dan bij *aas* het walgelijke van de verrotting op den voorgrond. *Vogels zoeken het aas voor hunne jongen; gieren en raven komen vooral op krenngen af. Aas* wordt evenals *krenng* en *prij* als plat scheldwoord voor een gemeen vrouwpersoon gebruikt. *Dat stinkende aas! Kwaad krenng, gemeene prij.*

Aasdom — schependom. Twee soorten van rechtspraak, het eerste woord duidt de rechtspraak of het vonnis van den *Azig* aan, die volgens Friesch recht vonniste, het tweede het vonnis door Schepenen volgens Frankisch recht gewezen. Daar beide ten opzichte van het erfrecht verschillen, wordt onder het *Aasdomsrecht* ook meer bepaald verstaan recht van erfopvolging, waarbij de naaste in den bloede het goed erfde en onder *Schependomsrecht* dat, waarbij het goed terugkeerde naar de zijde van waar het gekomen was.

Abeel — populier — peppel. *Abeel* is eigenlijk de witte populier of witboom, die bladeren heeft, welke aan de onderzijde wit zijn, doch dikwijls wordt ook de grauwe populier zoo genoemd. *Peppel* is de zwarte populier. De *ratelpopulier* of *espeboom* wordt ook *klaterpeppel* genoemd. *Populier* is de algemeene naam, maar wordt vooral gegeven aan den Lombardijschen populier.

Abuis, zie **Dwaling**.

Ach! — ai! — au! — helaas! — och! Uitroepen van droefheid, ter uiting van verschillende graden van pijn of smart. *Ach!* geeft meer uitdrukkelijk een smartelijk gevoel van de ziel te kennen; *ai!* en *au!* zijn meer kreten van lichaamspijn. *Helaas* geeft hetzelfde als *ach*, maar plechtiger te kennen. *Och!* is niet zoozeer eene uitdrukking van droefheid of smart als wel van ongeduld, misnoegen of verlangen. *Och! stoor mij niet telkens! Och! mocht ik haar nog eenmaal wederzien! Ach en och*, bij de uiting van een wensch gebruikt, verschillen in zooverre dat *ach* smart over het gemis van iets aanduidt, *och* het verlangen en de begeerte om iets te bezitten of terug te hebben. *Ach, keerden de dagen mijner jeugd nog eens terug.*

Och! waar' die zon alree verrezen,

Die nooit weer naar het westen zinkt.

Och, mocht ik mijn vader en moeder nog eens terugzien.

Achtbaar, zie **Aanzienlijk**.

Achteloos — onachtzaam — onoplettend — slof — slordig — zorgeloos. Geen zorg dragende voor hetgeen men moet behartigen. *Achteloos* en *onachtzaam* geven het ontbreken van de noodige oplettendheid en zorg te kennen; *achteloos* is sterker dan *onachtzaam* en wijst meer bepaald aan, dat het gebrek eene gewoonte geworden is. *Onoplettend* geeft te kennen, dat men vluchtig over iets heen loopt, niet opmerkzaam genoeg op iets is. *Slof* is hij, die zijne zaken uit traagheid verwaarloost; *slordig* wordt hij, bij wien slofheid gewoonte is geworden, die zijne zaken niet alleen niet geregeld waarneemt, maar ze ten eenenmale verzuimt, zoodat de achteloosheid zichtbaar wordt door het uiterlijk van de zaken, die hij behartigen moet, of van het werk, dat hij verricht. *Hij sloeg onachtzaam de bloemen van haar stengel. Het was onachtzaam van den jongen man, niet beter zijn gezelschap in 't oog te houden. Dat hij achteloos is, blijkt uit de wijze, waarop hij gewoonlijk te werk gaat. Die onoplettend is doet gewoonlijk hetgeen hij doen moet slechts ten halve. Dat hij slordig is blijkt uit den toestand zijner kleederen. Onze secretaris is wat slof en een slordig werker. Zorgeloos* wordt van hem gezegd, dië uit luchthartigheid en onnadenkendheid zich niet om zijne belangen bekommert en dus zijne zaken verwaarloost.

Achten — schatten — waardeeren. Aan iemand of iets eene zekere waarde toekennen. Bij *achten*, dat van *acht*, opmerkzaamheid, oplettendheid komt, staat meer de belangstelling op den voorgrond, die men iemand of iets waardig keurt, bij *schatten* en *waardeeren* denkt men meer aan de waarde of den prijs, waarop men het in zijne gedachten stelt. *Schatten* en *waardeeren* zien meer op de stoffelijke waarde: maat, gewicht, prijs. *Schatten* is onbepaalder dan *waardeeren*. Beide woorden worden ook van personen gezegd. *Schatten* heeft dan de beteekenis van *achten*, is steeds van een bepalend woord vergezeld en heeft over 't algemeen meer op de eene of andere eigenschap van den persoon betrekking, dan op den persoon zelf. *Achten* kan van een bijwoord van hoeveelheid vergezeld gaan. *Iemand weinig achten, gering schatten, hoog achten*, doch dikwijls staat *achten* zonder meer in beteekenis met *hoogachten* gelijk: *een algemeen geacht man*. *Schatten* en *waardeeren* verschillen in zoover van elkaar, dat *schatten* meer raadt naar de waarde, die iets heeft, *waardeeren* meer is *in waarde houden*, van handelingen gebruikt iets op den juiste prijs stellen. Een zeldzamen diamant zou men met meer juistheid *onschatbaar* dan *onwaardeerbaar* kunnen noemen, omdat, al is zijne innerlijke waarde ook moeilijk op te geven, zijn prijs zich ten slotte toch regelt naar de som, die de liefhebbers bereid zijn er voor te besteden.

Achten — denken — gelooven — meenen — rekenen — vermeenen — vermoeden — wanen. Iets met meer of minder zekerheid voor waar houden. *Denken*, dat soms in dezen zin gebruikt wordt, drukt dit begrip het sterkst uit en sluit nagenoeg iederen twijfel bij den persoon buiten. *Ik wist het wel niet zeker, maar ik dacht toch*

dat het waar was. Bij *achten* en *rekenen* kan eenige twijfel bestaan, *meenen* en nog sterker *vermoeden* geven zulks uitdrukkelijk te kennen. *Vermoeden* geeft te kennen dat men gist zonder resultaat, *meenen* dat men eene onzekere gedachte uitspreekt. *Ik acht het raadzaam u den weg te wijzen. Hij rekende mij onbekwaam. Wij konden niet vermoeden wat de reden zijner stijfheid was. Gelooven*, in tegenoverstelling met *weten*, is synoniem van *meenen*, doch het kan ook beteekenen vast voor waar houden, maar dan alleen op het getuigenis van een ander, in wien men vertrouwen stelt: *Geloof niet al wat men vertelt*, terwijl men *meenen* gebruikt als het denkbeeld bij den persoon zelf ontstaan is: *Meen niet dat gij alles weet. Wanen* duidt altijd een valsch oordeel aan, dat aan hem, die het woord bezigt, als zoodanig bekend is. *Men waande Napoleon op Elba onschadelijk te hebben gemaakt. Vermeenen* wordt gebruikt als men op bescheiden wijze zijne meening wil uitdrukken: *Ik vermeen dat het zoo behoort.*

Achteraan — achterna. Tusschen *achteraan* en *achterna* als bijwoorden van plaats bestaat dit verschil, dat het eerste onmiddellijke aansluiting, het laatste eenige tusschenruimte veronderstelt. *Iemand achterna loopen* is vlak achter hem loopen. *De locomotief mag niet achteraan staan. Zij joegen den vijand achterna.*

Achteraf — achterna. Als bijwoorden van tijd zijn deze synoniem. *Achterna* drukt uit, dat er eenige tijd tusschen twee handelingen verloopt. *Achteraf* geeft te kennen dat iets geschiedt na afloop van eene andere handeling, doch heeft de bijgedachte, dat in den tusschentijd het standpunt van beschouwing of beoordeeling veranderd is. *Achterna bedacht ik dat hij gelijk had, doch daar hij vertrokken was kon ik het hem niet meer zeggen. Dat ik het anders had moeten aanleggen, kunt gij achteraf gemakkelijk zeggen, nu gij den afloop weet.*

Achterdocht — argwaan — kwaad vermoeden — mistrouwen — verdenking — wantrouwen. Het geloof aan de mogelijkheid van iets kwaads, dat ons bedreigt. *Mistrouwen, wantrouwen* en *verdenking* hebben altijd betrekking op een aangewezen persoon. *Mistrouwen* is de zachtste uitdrukking, en geeft niets anders te kennen dan gemis aan vertrouwen. *Wantrouwen* is gemis aan vertrouwen om bepaalde redenen. Men *mistrouwt* een vreemde, daar hij onbekend is; men *wantrouwt* iemand, wiens handelingen aanleiding geven om hem niet te vertrouwen. Beide zien op toekomstige handelingen, die een persoon uit onze omgeving kan verrichten; *verdenking* daarentegen ziet op het verleden. *Verdenking* is een tamelijk sterk vermoeden, dat iemand zich aan verkeerde handelingen heeft schuldig gemaakt. *Iemand staat onder verdenking van gestolen te hebben. Achterdocht* en *argwaan* geven te kennen, dat men een kwaad veronderstelt, waarvan men geen duidelijke voorstelling heeft; zij drukken eene onbepaalde vrees uit, en behoeven ook niet noodzakelijk een aangewezen persoon te betreffen. Uit de onbepaalde vrees, die onrust mede brengt en de achterdocht doet ontstaan, kan, wanneer zij zich bepaalt tot een

persoon of eene daad van een persoon, *kwaad vermoeden* voortkomen. Met *argwaan* is altijd het bijdenkbeeld verbonden, dat het gebrek aan vertrouwen meer voortspruit uit het zwakke of slechte karakter van den persoon zelf, dan wel uit eene aanleiding buiten hem.

Achtereen, zie **Aaneen**.

Achterklap — **laster** — **lastering** — **aantijging**. Het vermelden van hetgeen iemands goeden naam benadeelen kan. *Achterklap* is meer het gevolg van lichtzinnigheid en babbelzucht en geschiedt dikwijls zonder kwade bedoelingen. Het is de daad van kwaadspreken en is dus niet noodwendig iets vertellen, dat niet waar is.

Ach, mocht ik minder d' achterklap

Der wereld en haar wuft gesnap,

En meer des hemels oordeel schromen!

Laster sluit het denkbeeld van een *opzettelijk verzonnen* kwaad in, en geschiedt dus altijd met boosaardige oogmerken. *Het is vuige laster, dat alleen eerzucht Willem van Oranje zou bewogen hebben tegen Filips op te staan*. *Lastering* is algemeener dan *laster* en duidt meer eene openlijk tegen iemand ingebrachte beschuldiging aan, die men niet genoegzaam kan staven. Een te laste leggen, dat uit kwaadwilligheid geschiedt en bepaald tot den persoon zelf gericht is, wordt eene *aantijging* genoemd. Voor zoover er niet bij vermeld wordt, dat het eene lasterlijke aantijging is, staat zij met *achterklap* gelijk, doch verschilt ervan, voor zooverre zij in zijn bijzijn geschiedt. *Laster* en *lastering* kunnen ook in iemands bijzijn geschieden, terwijl *achterklap* zijne afwezigheid veronderstelt.

Achterklap — **kwaadsprekendheid**. Zij drukken dezelfde ondeugd, de geneigdheid tot kwaadspreken uit. De laatste hoedanigheid is erger dan de eerste, want, terwijl bij de eerste meer aan onbezonnenheid gedacht wordt, veronderstelt de laatste bepaald boos opzet.

Achternalaten, zie **Nalaten**.

Achterna, zie **Achteraan**.

Achternazetten, zie **Achternazitten**.

Achternazitten — **achternazetten**. Iemand met drift achtervolgen. Het eerste ziet meer op den duur en volharding; het laatste ziet meer op het begin der vervolging. *De jongens zitten elkander na*. *De ruiterij zette den vluchtenden vijand spoorstags achterna*.

Achterruit, zie **Achterwaarts**.

Achterruitgaan, zie **Afdelnzen**.

Achterwaarts — **achterruit** — **naar achteren** — **ruggelings** — **rugwaarts** — **terug**. Deze woorden duiden aan, dat eene beweging geschiedt in de richting van de achterzijde van een voorwerp of in eene richting tegenovergesteld aan eene vorige beweging. *Achterruit*, *ruggelings* en *rugwaarts* (de beide laatste alleen van personen gebezigd) drukken uit, dat het bewegende voorwerp zich daarbij niet omkeert, wat bij *achterwaarts* onbeslist gelaten wordt, en door *naar achteren* uitdrukkelijk wordt aange-

duid. Bij *achteruit* houdt men hetzelfde doel in het oog, bij *naar achteren* en *achterwaarts* verandert men van doel. *Terug* onderstelt het wederkeeren naar de plaats, vanwaar men gekomen is. In figuurlijken zin worden alleen *achteruit* en *terug* gebezigd. *Iemand gaat achteruit of krabbelt achteruit*, hierbij blijft het oog gericht op hetgeen men eerst poogde te naderen; in dit geval zal men, zoodra de gelegenheid schoon is, weder trachten om zijn doel te bereiken. Die *terugtreedt* of *zich terugtrekt*, wendt zich af en doet geen pogingen meer om zijn vorig voornemen te volvoeren.

Achtersvoegsel — uitgang. Een letterklank of lettergreep, die op zich zelf geen woord is, maar achter een woord of woordstam gevoegd wordt om een nieuw woord te vormen. *Achtersvoegsel* en *uitgang* zijn oorspronkelijk gelijk, doch *uitgang* is meer beperkt geworden tot de letters en lettergrepen, welke tot de buiging van een woord behooren.

Acht geven — acht slaan. *Acht slaan* op iemand of iets wil alleen zeggen, dat men zijne aandacht er op vestigt. Geschiedt dit met groote nauwkeurigheid, met het doel om te leeren of kennis op te doen, dan bezigt men liever *acht geven*. Vroeger werden ook *acht hebben* en *acht nemen* in gelijke beteekenis gebruikt. Zie ook **Aanmerking nemen (in)**.

Achting — hoogachting — hoogschatting — eerbied — ontzag. Het gevoel ons door het besef van iemands meerderheid ingeboezemd. *Achting*, bij versterking *hoogachting*, wordt men gerekend iemand toe te dragen, wanneer men recht laat wedervaren aan iemands loffelijke hoedanigheden, maar sluit niet noodzakelijk eene gunstige gezindheid in jegens den persoon, wien men ze toedraagt. Het eerste ziet meer op het gevoel, het laatste op het oordeel, dat men over iemand heeft. *Eerbied* verschilt al naar dat hij *gevoeld* of *betoond* wordt. In het eerste geval is het de hoogste mate van hoogachting, teweeggebracht door het besef van eigen minderheid; in het laatste geval is het de hulde en eer, die men iemand bewijst om de hoogere plaats, die hij inneemt en kan er de hoogachting, ja zelfs de achting geheel aan ontbreken. *Men kan een magistraat ter wille van zijn rang, van den post, dien hij bekleedt, eerbied bewijzen, ofschoon men hem in 't geheel geen achting toedraagt.* *Ontzag* is de eerbied, die ons vervult jegens hen, die over ons gesteld zijn, en door wie wij ter verantwoording kunnen geroepen worden voor onze tekortkomingen en overtredingen. Het staat dus eenigszins gelijk met *eerbiedige schroom*.

Acht nemen (zich in) — zich wachten — zich hoeden. Door behoedzaamheid iets kwaads trachten te vermijden. *Zich wachten*, d. i. zich zelf tot eene wacht strekken, heeft bloot betrekking op het afwenden van gevaren, die ons van buiten bedreigen; *zich in acht nemen* sluit het bijdenkbeeld in, dat men dit doet door zoo voor zich zelf te zorgen en op zich zelf te letten, dat men het kwaad, waardoor men bedreigd wordt, geen vat op zich geeft. *Zich in acht nemen* vereischt meer oplettendheid dan de andere uitdrukkingen, omdat het kwaad minder in het oog loopt en de bedreigde er vatbaarder voor is. Wie zeer vatbaar is voor kwalen, *neemt* zich dus ook *in acht*, wanneer hij *zorg draagt voor zijne gezondheid.* *Zich in acht nemen*

kan ook onbepaald gebezigd worden. *Neem u in acht!* d. w. z. wees op uwe hoede. *Zich wachten* vereischt meer een bepaald persoon of voorwerp, waarvoor men op zijne hoede is. *Voor zulk een moet men zich wachten.* *Wacht u voor de ondeugd.* *Zich hoeden* vereenigt met het denkbeeld van waakzaamheid, door *zich wachten* uitgedrukt, dat van beschutting. *Die zich wacht doet wel, die zich hoedt doet beter.*

Acht slaan, zie **Acht geven**.

Acht slaan, zie **Aanmerking nemen (fn)**.

Adel — adeldom — adelstand. Deze woorden zijn meer verschillend in gebruik dan in beteekenis. *Adel* is het algemeene woord en heeft dus het ruimste begrip; het wordt in dichterlijken stijl en figuurlijke taal voor de andere gebruikt. *Hij heeft adel van geboorte en adel van karakter.* *Zijn adel is oud.* *De adel van Gelderland verzette er zich tegen.* *In Amerika kent men thans wel hoogere en lagere standen, doch hetgeen wij adel noemen is daar niet bekend.* *Hij kan zijn adel niet bewijzen.* *Adeldom* is het bezit van den rang, *adelstand* de stand der edelen, in tegenstelling met andere maatschappelijke standen. In figuurlijken zin beteekent *adeldom* edele geaardheid of grootheid van ziel.

*Verheft u, landgenooten,
Voelt d'adeldom des stams, waaruit gij zijt gesproten.*

Adelaar — arend. Beide zijn benamingen van denzelfden roofvogel en verschillen alleen hierin, dat het gebruik van het eerste woord beperkt is tot den dichterlijken stijl en de wapenkunde. De vlucht van den menschelijken geest wordt vaak vergeleken bij die van den adelaar.

*Een geest, die veel te stout voor d'aard
Op aadlaarspennen hooger vaart.*

De dubbele adelaar prijkt op het wapen van Duitschland. De arend is een roofvogel.

Adeldom, zie **Adel**.

Adellijk — edel. *Adellijk* ziet op de geboorte, *edel* tegenwoordig vooral op de goede hoedanigheden van 's menschen inborst. *Hij is niet alleen van adellijken bloede, maar ook een edel man.* Een enkele maal heeft *edel* nog de beteekenis van adellijk, b. v. in de uitdrukkingen *van edele geboorte, van edelen bloede.*

Adelstand, zie **Adel**.

Ademen — adem halen — adem scheppen — hijgen. Het opnemen van lucht in de longen tot verfrissching van het bloed. *Ademen* duidt in 't algemeen het opnemen van lucht aan; ook van planten wordt het gebruikt. In tegenstelling met *ademhalen* gebruikt, duidt men door *ademen* meer aan dat deze werking onwillekeurig, door *ademhalen* dat zij met bewustheid geschiedt. *Adem scheppen* is ademhalen, doch met de bijgedachte, dat men behoefte aan inademing van versche lucht heeft, en door deze te genieten verkwikt wordt. *Hijgen* is moeielijk of snel ademhalen

ten gevolge van ziekte of inspanning. *Naar iets hijgen* = sterk naar iets verlangen.

Ademhalen, zie **Ademen**.

Ademhaling — **Ademtocht**. Eigenlijk beteekenen beide woorden hetzelfde, doch het gebruik verschilt. *Ademhaling* komt in de gewone taal des levens het meest voor, *ademtocht* is dichterlijk en wordt veel in figuurlijke taal gebruikt voor het leven. *De dokter telde het aantal ademhalingen.* »*Het slaken van een ademtocht, Het vallen van een traan.*» *Ik blijf u trouw tot aan mijn laatsten ademtocht.*

Afbedelen — **afbidden** — **afsmeeken**. Door dringend verzoeken van iemand iets trachten te verwerven. Met *afbedelen* is altijd iets vernederends voor den vrager verbonden. De beide andere, *afsmeeken* het sterkst, slaan alleen op het dringende van het verzoek. *De laffe vleier met zijn afgebedelden rang en weidsche titels.*

*Een ander deel, door weinigen gekozen,
Bad ik den hemel af.*

Afbeeld — **afmalen** — **afschetsen** — **afschilderen** — **afteekenen**. In eigenlijken zin beteekenen deze woorden in zichtbare trekken eene voorstelling van iets geven, dat bestaat. *Afbeeld* is in figuurlijken zin niet gebruikelijk, de andere woorden wel; zij geven dan te kennen dat men de voorstelling geeft door middel van woorden. *Afbeeld* drukt zoowel uit het zichtbaar voorstellen door eene teekening of schildering, als door een tastbaren vorm in steen, metaal of hout. Het onderscheid tusschen *afmalen*, *afschetsen*, *afschilderen*, *afteekenen* en *malen*, *schetsen*, *schilderen*, *teekenen* is, dat de eerste meer op den voorgrond stellen het arbeiden naar een model, dat men voor oogen heeft, een streven om dit getrouw weer te geven, terwijl men de laatste woorden ook van scheppingen van de phantasie gebruikt. Zie bij **Malen**.

Afbeelding — **afbeeldsel** — **beeld** — **beeltenis**. De zichtbare voorstelling van een persoon of eene zaak. *Beeld* en *afbeelding* zijn algemeener dan *afbeeldsel* en *beeltenis*. De eerste worden ook gezegd van de voorstelling van iets louter ideaals, dat alleen in de gedachten bestaat. Ter onderscheiding van *beeld* geeft *afbeelding* bijna uitsluitend de zichtbare voorstelling te kennen. *Afbeeldsel* wordt altijd ondersteld de nabootsing van iets werkelijk bestaands te wezen. *Afbeeldsel* en nog meer *beeltenis* worden bij voorkeur gebezigd voor het beeld van een persoon, een *portret*. Overdrachtelijk wordt *afbeeldsel* ook datgeen genoemd, waarin de karaktertrekken van een persoon of eene zaak duidelijk te erkennen zijn.

Afbeeldsel, zie **Afbeelding**.

Afbetalen — **afdoen** — **uitbetalen** — **voldoen**. Het vereffenen van eene schuld. *Afbetalen* en *afdoen* worden ook gebezigd voor eene bloote *vermindering* van schuld; *voldoen* onderstelt, dat de schuld geheel vereffend, te niet gedaan wordt. *Uitbetalen* gebruikt men van die gelden, waarop iemand, als loon, traktement, pensioen enz., uit de eene of andere open-

bare of bijzondere kas aanspraak heeft. *Afdoen* en *voldoen* worden ook overdrachtelijk gebezigd op zedelijk gebied.

Als ick mijn schulden afbetaal

Verbeter ick mijn kapitaal.

Zijne achterstallige schuld van brieven afdoen. Aan zijne verplichtingen voldoen.

* **Afbeuren**, zie **Afflichten**.

Afbidden, zie **afbedelen**.

Afbreken — omhalen — omverhalen — omverwerpen — slechten — sloopen. Al deze woorden geven het vernietigen te kennen van hetgeen door iemand opgebouwd, tot stand gebracht is. *Sloopen* heeft de ruimste beteekenis. Het geldt niet alleen van gebouwen, maar ook van roerende goederen, kasten, schepen, enz. *Afbreken* wordt gebezigd voor het eenigszins geregeld uit elkaar nemen van de deelen van timmer- en metselwerk, onverschillig met welk doel. Eene kast kan worden *afgebroken* om haar gemakkelijker te verplaatsen. Zij wordt *gesloopt*, als men de deelen zoodanig verbreekt, dat de kast er niet weer uit kan worden samengesteld, maar dat het hout wel weder voor de vervaardiging van iets anders kan dienen. *Slechten* wordt het meest van metselwerk bij voorkeur van vestingwerken of aardwerk gebezigd. Er zijn de beide bijdenkbeelden mee verbonden, dat hetgeen weggeruimd wordt in den weg staat, en dat alles met den grond gelijk gemaakt wordt. *Omhalen*, *omverhalen* en *omverwerpen* worden gebezigd voor het wegruimen van een gebouw van zekere hoogte, en wel in haast en met geweld. De beide eerste geven te kennen, dat de muren naar den persoon toe worden omvergetrokken, het laatste woord dat zij worden omvergestooten in eene richting van den persoon af. Voor het *omhalen* en *slechten* van gebouwen in den oorlog wordt dikwijls *omverwerpen* gebezigd. *De bevelhebber liet alles buiten het rayon der vesting omverwerpen.* De bevelhebber van een leger laat *omverwerpen* wat de beweging der troepen belemmert. Bij brand laat men een gebouw *omhalen* om het vuur in zijn voortgang te stuiten. In figuurlijken zin worden *afbreken* en *omverwerpen* gebruikt voor het te niet doen van eene wetenschappelijke stelling, betoog enz. *Afbreken* is dan meer het grondig, stuk voor stuk te niet doen van de onderdeelen en daardoor de geheele redeneering in een doen storten.

Afbreken — staken. Iets doen ophouden. Met het eerste woord gaat het bijdenkbeeld gepaard, dat het ophouden onverwachts plaats heeft, het veronderstelt veelal de mogelijkheid van voortzetting der werking. *Staken* geeft soms een overlegd ophouden te kennen. Men *breekt* onderhandelingen af, maar men *staakt* eene onderneming, die geen winsten meer oplevert. Ontevreden arbeiders *staken* het werk om daardoor hunne eischen ingewilligd te zien. *Hij brak zijne woorden af. Hij moest zijne rede staken.*

Afbreuk — hinder — nadeel — schade — verlies. Alles wat voor een persoon kwaad is en de waarde eener zaak vermindert. *Nadeel* is alles wat met onze belangen strijdig is. *Schade* is het meer ma-

terieele begrip, zij wordt geleden ten gevolge van *gedane afbreuk*, *toegebracht nadeel* of door *geleden verlies*. *Afbreuk* is eigenlijk eene tekortdoening of benadeeling, die ons door een ander wordt aangedaan, met krenking van ons recht. Het komt bijna uitsluitend voor met het werkw. *doen* verbonden. *Nadeel* is het kwaad, dat voor iemand uit iets ontstaat en hem achter doet staan bij anderen, die er voordeel door hebben. *Schade* wijst op eene vermindering van welstand, *verlies* op eene vermindering van bezit, *hinder* op eene dwarsbooming onzer plannen of verrichtingen en bij uitbreiding op het nadeel, dat hieruit ontstaat. *Wat zij ook op het touw gezet hadden tegen mij, het gaf mij geen hinder*. Door *schade* (niet door *nadeel*) wordt men wijs, dat wil zeggen: een verlies behoeft niet altijd voor een kwaad gehouden te worden, het kan dikwijls zelfs zeer nuttig voor ons zijn. *Met schade en schande wordt men wijs*.

*Jawel! met dien verstande,
Dat men de schade stelle op prijs,
En God dank' voor de schande!*

Afdanken — afschaffen — afscheid geven (zijn) — afzetten — ontslaan. Iets of iemand ophouden te gebruiken, zich er niet langer van bedienen, iets doen ophouden. *Zijn afscheid geven*, *afzetten* en *ontslaan* worden uitsluitend van personen gezegd; *afdanken* bij voorkeur van personen, *afschaffen* bij voorkeur van zaken. *Gebruiken*, *gewoonten*, *wetten afschaffen* = ze buiten werking stellen. *Afschaffen* van personen gebezigd onderstelt altijd, dat het ontslag een gevolg is van de opheffing der bediening. *Door de opheffing der doodstraf is de beul ook afgeschafd*. *Iemand zijn afscheid geven* is iemand den last geven of te kennen geven, dat hij zich moet verwijderen. *Met deze woorden stond de gezant op en gaf dus den boodschapper zijn afscheid*. Met *afdanken* is, in onderscheiding van *afzetten*, altijd het bijdenkbeeld verbonden, dat het ontslag geen gevolg is van ontevredenheid over de verleende diensten. *Afzetten* daarentegen sluit dit laatste altijd uitdrukkelijk in. *Ontslaan* wil eigenlijk zeggen van den band losmaken, verder ontheffen van verplichtingen, die uit eene verbintenis voortvloeien; het laat in het midden of de reden voor het ontheffen der verplichting uit ontevredenheid van dengene, die ontslaat, voortspruit of niet. *De troepen werden betaald en afgedankt*. *De officieren werden ontslagen*. *Hij werd van alle uit het contract voortvloeiende verplichtingen ontslagen*. *De ontrouwe rentmeester werd afgezet*.

Afdeelen — verdeelen. Iets in deelen scheiden. *Afdeelen* is iets zóó in deelen scheiden, dat er een onderling verband tusschen de deelen blijft bestaan, dat zij een geheel blijven uitmaken. Eene school in klassen *afdeelen*. *Verdeelen* is sterker en sluit het begrip van verderen samenhang uit. *Het wapen is in vier vakken afgedeeld*. *Zij verdeelden het geld onder elkander*. *Een rijk, dat verdeeld is, kan niet bestaan*.

Afdeinzen — achteruitgaan — afdruipeu — terugdeinzen — terugwijken. Zich van iemand of iets, dat men eerst genaderd is, weder verwijderen. *Achteruitgaan* veronderstelt eene beweging ach-

terwaarts, doch waarbij men het doel in het oog houdt teneinde weer te kunnen naderen. Bij *afdeinzen* en *terugdeinzen* is aan de beweging achterwaarts het denkbeeld verbonden, dat zij plotseling geschiedt hetzij uit vrees of ontzag, hetzij door onverwachten tegenstand. Bij *terugdeinzen* denkt men aan minder geheele verwijdering dan bij *afdeinzen*. *De troepen deinsden af en scheepten zich weder in om zoo spoedig mogelijk dit oord te verlaten. Een oogenblik deinsden de soldaten voor zulk een vijand terug, doch de officieren wisten hen te bewegen den aanval te hervatten.* Bij *terugwijken* wordt meer gedacht aan het zich in veiligheid stellen door zich te verwijderen; is hieraan bepaald het denkbeeld van den strijd opgeven verbonden dan wordt ook wel *afwijken* gebruikt. *De aanvallers moesten terugwijken, wilden zij niet alle gedood worden. Na een heeten strijd weken de schepen des konings af.* Stil zich verwijderen uit vrees of lafhartigheid is *afdruipen*.

Afdingen — afknibbelen. Den gevraagden koopprijs trachten te verminderen. Wie *afdingt* doet dat, omdat de prijs hem te hoog is, wie *afknibbelt* omdat hij inhalig en gierig is; bovendien onderstelt dit meestal eene onwettige of slinksche wijze. *Ik moet wel overvragen, want gij zoekt altijd iets af te knibbelen.*

Afdoen — beslechten — beslissen. Eene zaak uitmaken, aan een geschil een einde maken door de bestaande onzekerheid weg te nemen. *Afdoen* ziet alleen op het einde, dat aan het geschil gemaakt wordt; *beslissen* duidt hetzelfde aan, maar geeft tevens te kennen, dat er niets verder aan te doen is, terwijl *beslechten* is den twist uit den weg ruimen, of tot een einde brengen, door een vergelijk of door een gevecht. Gebruikt men *bijleggen*, dan veronderstelt men gelijke toenadering van beide zijden. *Een afdoend argument. Eene beslissende uitspraak. Laat ons dezen twist beslechten door eens moedig saam te vechten.*

Afdoen — bijleggen. Aan een geschil een einde maken. Men *doet* eene betwiste zaak *af*, wanneer men haar uitmaakt, uitwijst, tot klaarheid brengt; *bijleggen* wordt alleen gebruikt van die geschillen, welke in der minne worden *afgedaan*, die worden beslecht door wederzijdsche toefelijkheid.

Afdoen — afmaken — eindigen — volbrengen. Iets ten einde toe verrichten. *Eindigen* ziet op het laatste gedeelte, dat aan het geheel wordt toegevoegd. *Is de godsdienst oefening nog niet geëindigd? Volbrengen* duidt strikt genomen de volkomenheid aan, waartoe dit geheel, door bijvoeging van het laatste gedeelte, gebracht wordt. *Zijn dagwerk volbrengen.* *Afdoen* en *afmaken* geven te kennen, dat er aan de zaak of den arbeid niets meer te doen overblijft. *Afdoen* slaat op de werking, *afmaken* op de uitkomst. *Ik moet nog een opstel afmaken, dan is mijne taak afgedaan.*

Afdoen, zie Afbetalen.

Afdoen — afleggen — afwerpen — afzetten — uitdoen — uitschieten — uittrekken. Het zich ontdoen van kledingstukken of sieraden. *Afleggen* verschilt hierin van *afdoen*, dat het onderstelt dat

het *afdoen* met zorg geschiedt en dat het afgedane behoorlijk wordt weggelegd. Bij uitbreiding, oneigenlijk: *voor goed afleggen*, om het niet weer aan te doen, van kleedingstukken, hoedanigheden, gezindheden, enz. *Zijne kroon afleggen*; *wrok, haat, angst, rouw, droefheid afleggen*. *Afwerpen* staat tegenover *omwerpen*, *afzetten* tegenover *opzetten*, *afdoen* en *uitdoen* staan tegenover *aandoen*; *uitschieten* en *uittrekken* tegenover *aanschieten* en *aantrekken*; zie bij **Aandoen**.

Afdrogen, zie **Afvegen**.

Afdruipen, zie **Afdeinzen**.

Afdruk — overdruk. *Afdruk* wordt bij voorkeur gebezigd van een exemplaar van een geschrift, dat afzonderlijk uitgegeven is; *overdruk* onderstelt altijd, dat het oorspronkelijk een deel uitmaakte van een grooter werk (b. v. van een tijdschrift), en dat er van dit gedeelte maar enkele exemplaren afzonderlijk gedrukt zijn. *Als mijn artikel, waarvan ik u gesproken heb, in den Gids wordt opgenomen, zal ik er u een overdruk van zenden*.

Afdwalen — afraken — afwijken — verdolen. Ongemerkt en onwillekeurig den rechten weg verlaten. *Afwijken* geeft niets anders te kennen dan dat de oorspronkelijke richting niet ten einde toe gevolgd wordt. *Afraken* duidt aan, dat die afwijking een gevolg is van toevallige omstandigheden. *Afdwalen* is evenzeer zich ongemerkt en onwillekeurig van de juiste richting verwijderden, maar altijd met het bijdenkbeeld, dat het moeite kost den rechten weg terug te vinden. Figuurlijk: *van de zaak afdwalen, van zijn plicht afdwalen; van zijn onderwerp afraken; van een regel, een plan afwijken*. *Verdolen* is minder in gebruik en voornamelijk beperkt tot hooger en dichtertelijke taal. Het wordt meestal van het rechte pad verlaten op verstandelijk en zedelijk gebied.

Afdwaling — dwaling. Het eerste duidt eene daad aan, het tweede een begrip. Eene *afdwaling* is de afwijking van het goede pad, het koesteren van een dwaalbegrip en daaruit voortvloeiend, het plegen eener verkeerde daad, het doen eener zonde. In zooverre dus synoniem met *zonde*. *Breng hem zacht zijne afdwaling onder het oog en hij zal tot inkeer komen*. Eene *dwaling* daarentegen is eene gedachte, die met de waarheid in strijd is, een dwaalbegrip en derhalve geen daad. *Het was eene dwaling, dat men dacht, dat de aarde het middelpunt van het heelal was*.

Afdwingen — afpersen — afknevelen. Iemand door krachtige middelen tot het afstaan van iets bewegen. *Afdwingen* duidt enkel aan, dat hiertoe dwang gebezigd wordt. *Afpersen* is sterker en onderstelt behalve dwang ook overmacht. *Afknevelen* is het sterkst, en sluit in, dat men zich behalve van dwang en overmacht ook nog van slinksche streken bedient, iets afpersen door middel van knevelarij.

Afeischen — afvorderen — (iets) eischen (van) — opeischen — opvorderen. Iemand met nadruk verzoeken iets over te geven, dat hij te recht of ten onrechte in bezit heeft. Tusschen *afeischen* en *iets van ic-*

mand eischen is een klein onderscheid. Beide drukken het stellen van een eisch uit, doch bij afeischen bestaat de bijgedachte dat de afeischer zich bewust is van overmacht, die hij bij weigering van den eisch zal doen gevoelen. *Hij eischt geld van mij, doch ik kan het hem niet geven. De straatroover eischte den eenzamen wandelaar het horloge af.* Aan *opeischen* is het denkbeeld verbonden, dat men een verkregen recht wil doen gelden. *De moeder eischte haar kind op. In bruikleen gegeven geld kan men weer opeischen.* *Eischen* veronderstelt meestal eene onwilligheid of weigering van den kant van den aangesproken persoon, iets wat bij vorderen niet het geval is. Dit is zwakker dan *eischen* doch sterker dan *vergen*. (Zie bij **eischen**. In zooverre verschillen dan ook *afvorderen* en *opvorderen* van *afeischen* en *opeischen*.)

Afgaan (op) — uitgaan (op). *Uitgaan* om iets te bekomen. *Afgaan* onderstelt dat men weet, wat men begeert en waar het te vinden is; *uitgaan* dat men weliswaar weet wat men hebben wil, maar de zekerheid mist of, en waar men het begeerde bekomen kan. Iemand, die werk zoekt, *gaat er op uit* om het te vinden; weet hij, waar werk te krijgen is, dan *gaat hij er op af*.

Afgeleefd — bejaard — bedaagd — oud — stokoud. *Bejaard*, en minder sterk *bedaad*, drukken uit, dat men niet jong meer is, *oud* is betrekkelijk, doch veronderstelt meestal, dat men een hoogen, *stokoud* dat men een zeer hoogen leeftijd bereikt heeft. *Afgeleefd* ziet minder op den duur van het leven, dat men achter zich heeft, dan wel op de uitputting, die er het gevolg van is. Men kan nog betrekkelijk jong en ten gevolge van afmattende studie, uitspattingen enz., reeds *afgeleefd* zijn.

Afgelegen — eenzaam — verwijderd. *Afgelegen* en *verwijderd* zijn synoniem voor zoo verre beide aanduiden dat zich iets op grooten afstand bevindt. *Verwijderd* ziet meer op den grooten afstand van den spreker en op den tijd, dien het kost om de plaats te bereiken, terwijl men bij *afgelegen* meer op het oog heeft de moeite, die men heeft om er te komen. *Afgelegen* is van den grooten weg af gelegen en dus lastig te bereiken. *Hij is verre van ons verwijderd en bevindt zich in een afgelegen hoekje van de Padangsche bovenlanden.* Daar *afgelegen* beteekent wat niet aan den grooten weg ligt, verbindt er zich ook aan het denkbeeld buiten het verkeer gelegen en wordt het synoniem met *eenzaam*. Het eerste is meer buiten het groote verkeer, het laatste zonder gezelschap. *Hij moest het gezellige stadsleven opgeven voor eene afgelegen dorpspastorie waar hij nu eenzaam en verlaten zijne dagen slijt.*

Afgemat, zie **Moede**.

Afgemeten, zie **Deftig**.

Afgericht, zie **Bekwaam**.

Afgesloofd, zie **Moede**.

Afgetoed, zie **Moede**.

Afgetrokken — verstrooid. Beide geven te kennen, dat men niet
SYNONIEMEN.

let op datgene, waarop men behoort opmerkzaam te zijn. *Verstrooid* duidt een niet geregeld denken aan, een dwalen met de gedachte over verschillende onderwerpen. *Afgetrokken* geeft te kennen, dat men geheel in zich zelf gekeerd is, en als 't ware aan niets denkt. Een leerling, die onder de les aan allerlei andere zaken denkt, is *verstrooid*; die als wezenloos voor zich ziet, zonder zelfs te weten, wat er buiten hem omgaat, is *afgetrokken*.

Afgevaardigde — gemachtigde — volksvertegenwoordiger. *Afgevaardigde* is in het algemeen ieder, die door een ander of anderen ergens heen afgezonden is om een last te volbrengen. *Vertegenwoordiger* is hij, die namens een ander of anderen optreedt en verder zelfstandig diens belangen behartigt. *Gemachtigde* is degeen, die voor een ander optreedt met een min of meer bepaald omschreven macht of last. Den eersten naam dragen de leden eener wetgevende vergadering met betrekking tot het mandaat, hetwelk zij te vervullen hebben. *Onze nieuwe afgevaardigde belooft een uitmuntend volksvertegenwoordiger te worden.*

Afgeven (zich), zie Bemoeien (zich).

Afgezant — gezant — ambassadeur — minister-resident — zaakgelastigde. Een aanzienlijk persoon, die een vorst of een staat bij een anderen vorst of staat vertegenwoordigt. *Gezant, ambassadeur* heet zulk een vertegenwoordiger bij de groote mogendheden; hij had het recht om onmiddellijk met den vorst te onderhandelen. Thans is het verschil tusschen *gezant, ambassadeur* en *minister-resident* enkel gelegen in den rang, zonder op den werkkring der dignitarissen van invloed te zijn. *Afgezant* noemt men ook hem, die een vorst voor eene bepaald aangewezen zaak vertegenwoordigt. Door *zaakgelastigde* verstaat men in den regel dengeen, die bij ontstentenis van den eigenlijken gezant diens functiën tijdelijk waarneemt; toch worden de regeeringen bij sommige zeer kleine staten voortdurend enkel door een zaakgelastigde vertegenwoordigd. Vroeger werd nog voor *afgezant* gebruikt het woord *boodschapper*, dat thans alleen nog in dichterlijken stijl gevonden wordt.

Afgrijselijk — afschuwelijk — afzichtelijk — akelig — gruwelijk — ijselijk — leelijk — naar — verschrikkelijk — vreeselijk. Wat het oog, den geest of het gevoel onaangenaam aandoet. *Leelijk* is meer algemeen en drukt alleen uit, dat iets de zintuigen of het gemoed pijnlijk aandoet. Men kan zeggen dat deze woorden elkander aldus opvolgen: *Naar* (eene onaangename gewaarwording, weezin te weeg brengend); *akelig* (dit drukt hetzelfde doch in hoogere mate uit); *vreeselijk, verschrikkelijk* (wat vrees of schrik verwekt); *ijselijk, gruwelijk* (wat doet ijzen of gruwen); *afgrijselijk* (wat afgrijzen verwekt, verwant aan griezelen); *afschuwelijk, afzichtelijk* (wat in zoo hooge mate verschrikkelijk is, dat men er onwillekeurig de oogen van moet afwenden). Met uitzondering van *afzichtelijk* worden al deze bijvoegelijke naamwoorden in de spreektaal gebezigd als krachtige versterkingswoorden, zonder dat het denkbeeld van afkeuring er bepaald mee verbonden is. *Een afschuwelijk, gruwelijk enz. leven maken.* *Afzichtelijk* wordt alleen gebezigd van zichtbare dingen, af-

schuwelijk ook van onzichtbare. *Een afschuwelijk verraad. Afschuwelijke wreedheden. Afzichtelijke wreedheden. Afzichtelijke vormen. Eene afzichtelijke kwaal.*

Afgrijzen, zie Afkeer.

Afgrond — diepte — kolk — poel. *Diepte* is het algemeene woord. *Afgrond* wordt voornamelijk gezegd van voor het oog grondelooze diepten en verbindt er aan het denkbeeld van gevaarlijk, ijzingwekkend. Het kan evenzeer voor diepten zonder water als voor eene onpeilbaar diepe watermassa gebruikt worden. *Een gebergte vol afgronden. Het schip verzonk in den afgrond. Kolk* bezigt men voornamelijk van grondelooze, onpeilbare wateren, waarin men reddeloos verdrinkt; *poelen* zijn stilstaande wateren, die ofschoon niet zoo diep, door hunne vuilheid niet minder huiveringwekkend zijn. *Afgrond* en *poel* worden ook figuurlijk gebezigd voor een toestand van diepe ellende, waarin men reddeloos verloren gaat. *Een afgrond van rampen en ellenden. Een poel van jammeren.*

*Europa lag in d'afgrond van het donker,
In d'open muil der slavernij!*

*Gelijk de zee geen klacht hergeeft
Van hem, die in haar kolken sneeft.*

Afgunst — nijd — wangunst. Het gevoel van spijt over het goede, waarin een ander zich verheugt. *Afgunst* zegt alleen, dat men een ander hetgeen hij meer bezit of voorheeft boven iemand niet gunt; *wangunst* en vooral *nijd* sluiten in, dat men hetgeen onze *afgunst* opwekt zelf wenscht te bezitten, terwijl het geval zich kan voordoen, dat de zaak, waarom men een ander benijdt, den benijder geen voordeel aan zou brengen of ook dat zij toch reeds in diens bezit is. *Nijd* geeft nog daarenboven te kennen, dat men den persoon, tegen wien men *wangunst* voedt, wegens zijn meerderen voorspoed een kwaad hart toedraagt. *Afgunstig* wordt dikwijls in sterkere opvatting gebezigd, in den zin van met onverholten nijd en spijt. *Iemand met afgunstige oogen aanzien.* Soms wordt hiervoor het woord *jaloersch* gebruikt, dat eigenlijk meer *naijverig* is.

Afhakken — afhouden — afkappen — afslaan. Stoffelijke voorwerpen hetzij van andere, waaraan zij vastzitten, hetzij in deelen scheiden. *Afslaan* is de meest algemeene uitdrukking en kan ook met een bot voorwerp geschieden; *afhakken, afhouden, afkappen* worden uitsluitend gezegd van het slaan met een scherp voorwerp, veelal met een zwaard, eene bijl of een hakmes. *Afhakken* naast *afhouden* veronderstelt een herhaald slaan, terwijl *afhouden*, dat meer krachtsinspanning vereischt, een enkelen slag onderstelt: Iemand het hoofd *afhouden*, niet *afhakken*. Intusschen worden zij in veel gevallen door elkander gebruikt. *Afkappen* ziet bepaald op het afslaan van de uiteinden van een voorwerp. *Een boom afhakken* of *afhouden* is den geheelen boom vellen, *een boom afkappen* is de kruin of de uiterste deelen weghakken. *Een dikken tak van een boom afhakken. Iemand het hoofd afhouden. De kabels afkappen* (om het schip

los te maken). *De hand, waarmede hij het verraad bedreven had, werd hem afgekapt.*

Afhalen — afstroopen — villen. Van de huid of het vel ontdoen. *Afhalen* en *afstroopen* wordt inzonderheid van dieren, als hazen, konijnen, alen en palingen gezegd. Bij *afhalen* wordt verondersteld dat men met eenige kracht moet trekken, *afstroopen* heeft meer op het oog het voorttrekken van de huid of bekleeding langs de oppervlakte van het lichaam. *Een haas afhalen. Den visch de huid afstroopen. Iemand moet zijn ring niet gemakkelijk af kunnen stroopen.* Van de meeste andere dieren en van menschen gebruikt men *villen*. Figuurlijk beteekent *villen* oplichten, plukken, afzetten. *Die schelm heeft me leelijk gevild.*

Afzetten, zie **Affichten**.

Afhooren — afluisteren — beluisteren. Iets te weten komen door het hooren van 't geen anderen spreken. *Afhooren* heeft de ruimste beteekenis; het kan toevallig en zonder opzet geschieden. *Afluisteren* veronderstelt altijd de begeerte om te vernemen wat er gezegd wordt. *Beluisteren* ziet op de personen, wier gesprek men af luistert.

Afhouden — beletten — tegenhouden — terughouden — verhinderen. Maken dat iemand zich van eene handeling onthoudt, niet tot zijn doel kan komen. *Afhouden* is maken dat men iets niet kan naderen en dus niet tot aanpakken of handelen kan komen. *Iemand van het werk afhouden.* *Terughouden* is door iemand op de plaats zelf te houden maken, dat hij niet tot de uitvoering van hetgeen hij zich voorgenomen heeft, kan overgaan. *Iemand van het ten uitvoer brengen eener grootsche daad terughouden.* *Verhinderen* en *tegenhouden* veronderstellen dat men iemand in de uitvoering van een plan moeilijkheden in den weg legt, die hem kunnen noodzaken van zijn pogen af te zien. Bij *beletten* is men bij voorbaat er zeker van dat men dezen uitslag zal verkrijgen. Bij *tegenhouden* is dit niet zoo waarschijnlijk als bij *verhinderen*. *Tegenhouden* wordt ten opzichte van personen gebruikt, *verhinderen* van daden, beide noodzaken iemand van zijn pogen af te zien. *De gedachte, dat hij mijn weldoener is, zou mij reeds terughouden (of weerhouden) hebben, op hem aan te vallen, wanneer de onmogelijkheid om hem te bereiken, mij daarin ook niet verhinderd had. Een oogenblik kon men den vijand tegenhouden, doch men kon hem niet beletten eene goede stelling in te nemen. Een geregelde aftocht werd door de ruitery des vijands verhinderd.*

Afhouden — aftrekken — inhouden — korten. De hoeveelheid eener som geld, die men betaalt, verminderen. Men *kort* en *trekt af*, wanneer men eene tegenvordering heeft; men *houdt in* op een loon of een traktement, om iemand in staat te stellen een genoten voorschot bij gedeelten terug te geven, eene achterstallige schuld bij gedeelten af te doen, of een stuivertje tegen den kwaden dag te besparen; men houdt een tegenvordering af van de som, die men zelf te betalen heeft. *Op verzoek der schuldeischers werd elk kwartaal een belangrijk deel van zijn traktement ingehouden. Daar de som spoedig betaald werd heeft men hem toegestaan vijf*

percent te korten. Zie hier uw geld, de verschotten heb ik er afgehouden. Ik zal u iedere week een gulden op uw loon inhouden, dan hebt ge van den winter ten minste geen broodsgebrek.

Afhouden, zie **Afhakken**.

Afkappen, zie **Afhakken**.

Afkeer — afgrijzen — afschrik — afschuw — tegenzin — walging — walg — weerzin. De onaangename gewaarwording teweegebracht door iets dat ons mishaaft. *Tegenzin* geeft die gewaarwording het zwakst te kennen. *Weerzin* is sterker en kan ook op personen toegepast worden, *tegenzin* niet. *Afkeer* geeft eene hooge mate van *wcerzin* te kennen. Eene bijzondere soort van *afkeer* vormen *walging* en *walg*, gebezigd om eene hoogst onaangename aandoening der smaak- en reukzenuwen aan te duiden. *Walg* wordt meestal figuurlijk gebruikt, niet alleen van spijzen, maar ook van andere zaken en van personen, waarvan men een onoverwinnelijken afkeer heeft. Een sterken *afkeer* gepaard met schrik, omdat het voorwerp, waardoor hij opgewekt wordt, iets afzichtelijks heeft, noemt men *afschrik*. Overdrachtelijk worden *walg* en *afschrik* ook gebezigd van datgene, wat om zijn aard en zijne hoedanigheden afkeuring verdient; dit geldt in nog hoogere mate en altijd voor *afschuw*, nog sterker voor *afgrijzen*. Met *tegenzin*, *weerzin*, *afkeer* en *walging* is dit niet noodzakelijk het geval. Men kan *tegenzin* hebben in een zeker werk, *weerzin* gevoelen voor iemand, *afkeer* hebben van eene handeling of een persoon, *walging* kan opgewekt worden door spijzen, ofschoon die werkzaamheid, die handeling, die personen, die spijzen op zich zelf beschouwd niets in zich hebben, waardoor eene onaangename gewaarwording behoeft opgewekt te worden. Datgene, waarvan men een *afschuw*, een *afgrijzen* heeft, is altijd om zich zelf te veroordeelen. Met *afschrik* en *walg* is dit alleen het geval figuurlijk gebruikt en in zedelijke toepassing.

Afkeer — haat — vijandschap. Een sterk gevoel van mishagen tegen personen, die men niet dulden kan, wordt in den zachtsten zin *afkeer* genoemd. Wordt dit gevoel gepaard met nijd, zoo sterk en onoverwinnbaar, dat het zich in daden kan uiten, dan wordt het *haat*. Bij *vijandschap* treden de daden, die het gevolg zijn van den haat, meer op den voorgrond en wordt de zucht om te benadeelen hoofdzaak.

Afkeeren — afleiden — aftrekken — afwenden. Van richting doen veranderen. *Afwenden*, *afkeeren* is iets dat zich in zekere richting beweegt tegenhouden, verhinderen dat het er in voortga. *Afkeeren* drukt dit begrip sterker uit dan *afwenden*. *Een gevaar afkeeren* onderstelt een rechtstreeksch optreden tegen hetgeen dreigt; bij *afwenden* let men minder op het tegengaan, dan wel op het leiden van het gevaar, zoodanig dat hij, die er door bedreigd wordt, geen hinder ervan heeft. *Het voetvolk keerde den aanval der ruitery af, doch hiermede was alle gevaar voor het leger niet afgewend*. *Afleiden* is langzamerhand van richting doen veranderen. *Iemands gedachten afleiden*. *Aftrekken* is iets zoo afleiden, dat de oorspronkelijke richting geheel verlaten en door eene andere vervangen wordt.

Hij liet zich afleiden door het gepraat en gewoel om zich heen. Op hetzelfde oogenblik werd mijne aandacht afgetrokken door hetgeen om mij heen voorviel.

Afkeurig — hulverig. *Afkeurig van iets zijn* beteekent er een tegenzin in hebben, er geen behagen in scheppen; *hulverig zijn om iets te doen* is niet zoozeer het niet willen, als niet goed durven doen.

Afkeuren — laken — misprijzen — veroordeelen. *Afkeuren en veroordeelen* zijn het meest gebruikelijk, vooral in de spreektaal. In *misprijzen* wordt slechts gedeeltelijk ontkend, dat iets lof of prijswaardig is, het is dus het zwakste van de vier. *Afkeuren* staat tegenover *goedkeuren*, *laken* tegenover *prijzen*, het laatste is sterker dan het eerste. Wij keuren iets af, wanneer het niet volgens onze keuze of ongeschikt, onbruikbaar of strijdig wat onze begrippen van goed of schoon bevonden is, wij *laken* en *veroordeelen* het wanneer het daarmede geheel in tegenspraak is. *Laken* is het afkeurend oordeel in woorden uitspreken, terwijl *veroordeelen* dat op beoordeeling gegrond is, de sterkste afkeuring uitdrukt. *Wat de een afkeurt keurt de ander goed. Men laakte zijn schandelijk gedrag. De criticus heeft zijn werk veroordeeld. Ik misprijs het in u dat ge uw gevoelen niet altijd openlijk durft uitspreken.*

Afkijken, zie **Afzien**.

Afkeuren, zie **Wraken**.

Afklimmen, zie **Afstijgen**.

Afknevelen, zie **Afdwingen**.

Afknibbelen, zie **Afdwingen**.

Afkoelen — bekoelen — koelen — opkoelen — verkoelen. *Koelen* is het algemeene begrip, dat door de verschillende voorvoegsels gewijzigd wordt, nl. den warmtegraad van iets doen afnemen of ook, het verminderen in warmte. *Afkoelen* is hetzelfde en soms met de bijgedachte van langzaam, dus den warmtegraad van iets verminderen tot het geheel koel is geworden. *Gloeiend ijzer wordt gekoeld doch moet altijd langzaam afgekoeld. Opkoelen* wordt meest van de temperatuur gebruikt en duidt aan, dat men door de koelere lucht aangenaam wordt aangedaan. *Na het onweder is het aanmerkelijk opgekoeld. Bekoelen* is koel worden en wordt van menschen die warm zijn geweest, en bij overbrenging van hartstocht, waarbij hitte verondersteld wordt, gezegd. *Verkoelen* is koel worden of maken, doch meest met kwade of slechte bijbeteekenis. *Hij heeft zich te veel verkoeld. Toen was die genegenheid reeds geheel verkoeld.*

Afkomeling — afstammeling — nakomeling — naneef — nazaat. De beide eerste woorden verschillen nagenoeg niet in beteekenis; zij worden gezegd van al de personen, die van een zelfden voorvader afstammen, zoowel de kinderen, de kindskinderen als de verdere bloedverwanten, tot in den verwijderdsten graad. De drie andere woorden daarenegen hebben alleen betrekking op een meer verwijderd nageslacht. Wil men echter van zulke *nazaten* of *nakomelingen* meer bepaald de geslachtsbetrek-

king tot den gemeenschappelijken voorvader doen uitkomen, dan noemt men hen bij voorkeur *afstammelingen*. *Nakomeling*, *naneef* en *nazaat* veronderstellen in de meeste gevallen geen bestaanden familieband. *Wij, die zoo verachtelijk den neus ophalen voor de middeleeuwsche beschaving, loopen wij geen gevaar, dat onze nazaten het eveneens zullen doen over onze hooggeroemde negentiendeëeuwsche wetenschappelijkheid? Indien uwe voorouders uit hunne graven opzagen, meent gij, dat zij in u hunne afstammelingen zouden erkennen?*

Afkomst — afstamming — geboorte — oorsprong. Alle drie woorden hebben betrekking op de keten, die iemand aan zijne voorouders verbindt. De *geboorte* is van die keten als het ware de laatste schakel, het directe aanknooppingspunt. De *afkomst* omvat van die keten een grooter gedeelte; de *oorsprong* vormt haar begin. *Afkomst* en *afstamming* staan elkander in beteekenis zeer na en worden dikwijls dooreen gebruikt, doch *afkomst* is onbepaald en wordt meer in algemeenen zin gebruikt voor de daad van afkomen van iemand, terwijl *afstamming* meer in het oog houdt dat er voor het afkomen van één stam, bloedverwantschap bestaat in nederdalende lijn. *De oude afkomst van zijn geslacht wordt niet betwist. Zijne afstamming van den bekenden Graaf van Egmond kan niet bewezen worden. Iemand kan een Franschman van geboorte, maar Nederlander van afkomst zijn. De oorsprong van zijn geslacht is moeielijk na te gaan.*

Aflaten — nalaten — ophouden — uitscheiden. Iets niet doen of niet voortzetten. Het eerste is de beteekenis van *nalaten*. *Nalaten* is in 't algemeen iets niet doen, waarvan kan verondersteld worden, dat wij het doen zouden. Men laat zoowel iets goeds als iets kwaads *na*, ofschoon het afgeleide *nalatig* alleen in een kwaden zin gebezigd wordt. *Aflaten*, *ophouden* en *uitscheiden* geven te kennen, dat de handeling, die men staakt, reeds begonnen was. Bij *uitscheiden*, dat minder in de schrijftaal gebezigd wordt, wordt meer opzettelijk dan bij *ophouden* te kennen gegeven, dat de afgebroken handeling niet hervat wordt. *Aflaten*, vooral in dichterlijke taal in gebruik, wordt bij voorkeur gezegd van zulke handelingen, die als kwaad of althans als onaangenaam voor een ander worden voorgesteld. Vandaar dat het veelal gebezigd wordt in de gebiedende wijs of met de ontkenning. *Laat af van toorn!*

*Groothartige Egmond laat niet af.
Zijn wakk're volgers aan te vuren.*

Afleggen, zie **Afdoen**.

Afleggen (bezoek), zie **Bezoeken**.

Afleggen, zie **Affichten**.

Afleggen (examen) — ondergaan. Ten opzichte der zaak zelve bestaat tusschen beide uitdrukkingen geen verschil. Bij het eerste wordt de examinandus als handelende gedacht, bij het laatste meer passief, als onderzocht wordend. *Hij heeft zijn examen als onderwijzer afgelegd. Wie bij den grooten man kwam moest meestal eerst een examen ondergaan.*

Afleiden — besluiten — opmaken. Van het een tot het ander komen, van de eene gedachte tot de andere, eene gevolgtrekking maken. *Besluiten* is sterker dan *afleiden*. Het eerste duidt aan, dat men uit verschillende oordeelvellingen eene gevolgtrekking of besluit maakt. Bij *afleiden* is hetgeen afgeleid wordt meer het natuurlijk gevolg of het uitvloeisel van de gegeven zaak of daad. *Opmaken* verschilt van *afleiden* en *besluiten* in zooverre dat het minder zekerheid heeft, het is daarom in de spreektaal, het meest in gebruik. *Besluiten* is het zekerst en veronderstelt eene nauwkeurige vergelijking van meer dan een oordeel of waarnemingen waaruit de gevolgtrekking gemaakt wordt. *Uit de taal, die een volk spreekt is niets afleiden omtrent het ras, waartoe het behoort. Moet ik hieruit besluiten, dat ge niet voornemens zijt uw woord gestand te doen? Uit zijne handelingen kan ik niet opmaken dat hij mij vijandig is.*

Afleiden, zie Afkeeren.

Afleiding — uitspanning — stoornis — verstrooïing. Een voorval of eene bezigheid, waardoor iemand van iets afgetrokken wordt. *Stoornis* duidt iets aan, dat hem in de geregelde voortzetting van een werk belemmert; *uitspanning* en *verstrooïing* wijzen op een opzettelijk staken van den arbeid, het eerste meer bepaald om na inspanning herstel van krachten te vinden, het laatste om zijn geest te verzetten of eene onaangename gewaarwording voor eenigen tijd te vergeten. *Afleiding* kan zoowel in den eenen als in den anderen zin gebezigd worden. *Een opstel onder vele afleidingen vervaardigd. Wij hebben allen, geloof ik, afleiding nodig. Hij ondervond veel stoornis bij zijn werk, zoodat het tot zijn leedwezen niet op den bepaalden tijd klaar kon komen. Na een inspannenden arbeid moet men wat uitspanning hebben. Daar hij zooveel verdriet en moeilijkheden te huis had, zocht hij verstrooïing, ten einde zijn leed te vergeten.*

Aflichten — afbeuren — afheffen — afleggen — afnemen — afvullen — afzetten. Een voorwerp, dat op een ander ligt of iets, dat zich aan iets anders bevindt, daarvan verwijderen. *Afnemen* heeft de ruimste beteekenis; de andere onderstellen altijd, dat het te verwijderen voorwerp zich bovenop een ander bevindt, en dat het eerst opgelicht moet worden, voor het weggenomen kan worden. Bij *afbeuren* denkt men altijd aan betrekkelijk zware voorwerpen, *aflichten* geldt van minder zware voorwerpen, *afvullen staat* tusschen beide in. *Afheffen*, dat hetzelfde beteekent als *aflichten*, is weinig in gebruik. *Afzetten, afnemen* en *aflichten* worden soms dooreen gebruikt, b. v. *den hoed aflichten* en *den hoed afzetten*. *Afzetten* heeft echter de bijgedachte, dat men het voorwerp dat ergens stond, na het afgezet te hebben, ergens anders weer neerzet. *Den hoed afnemen* laat in 't midden of men hem terstond weer opzet, dan wel eenigen tijd in de hand houdt, terwijl aan *den hoed aflichten* het bijdenkbeeld verbonden is van hem bijna terstond er na *weer op te zetten*.

Aflijvig, zie Dood.

Afloopen — doorkruisen. Eene uitgestrektheid in de ruimte in

alle richtingen doorloopen. *Aflopen* wordt inzonderheid gezegd van het *doorkruisen* met een vijandig doel, om te rooven, te plunderen en te verwoesten. *Hij heeft al de zeeën doorkruist. Nu wordt Vlaanderen afgeloopen door de twistende partijen.*

Aflopen — ten einde loopen — eindigen. Langzaam het einde naderen; langzamerhand, niet plotseling ophouden. *Eindigen* veronderstelt het tot stand brengen van het laatste gedeelte, waardoor de handeling voltooid is. *Ten einde loopen* en *aflopen* zijn in zoover van *eindigen* onderscheiden, dat zij alleen gebruikt worden van den tijd en van zulke handelingen en voorvallen, waarvan de duur als een tijdsverloop beschouwd wordt. Bij *aflopen* is men aan het einde gekomen, bij *ten einde loopen* is men echter nog niet zoo ver. *De onderhandelingen zijn afgeloopen. Het is met hem afgeloopen. Hoe is het voor u afgeloopen? De vergadering van den rijksdag liep reeds ten einde, toen hij op eens dit voorstel ter tafel bracht, dat wel druk debat uit moest lokken. Alles eindigde echter spoediger dan men dacht.*

Aflossen — vervangen. *Vervangen* is in iemands plaats treden en voor hem handelen of iemand in de plaats van een ander stellen, *aflossen* is iemand, die met zekere taak belast is, daarvan losmaken en deze zelf overnemen of aan een ander opdragen. *Aflossen* ter onderscheiding van *vervangen* onderstelt altijd, dat de taak bij beurten waargenomen wordt, terwijl hij, die een ander *aflost*, zelf in diens plaats treedt of een ander in diens plaats kan stellen. » *Wil ik je nu niet reis aflossen, men lieve galeislaven?*” vroeg Dolf ons met hartelijkheid, nadat we een goed half uur geroeid hadden. *De Referendaris moest nu den Secretaris-Generaal vervangen. De oneerlijke portier werd weggezonden en vervangen door een oud maar eerlijk man. De wacht loste den schildwacht af.*

Aflossen — betalen. Eene schuld voldoen. *Betalen* ziet op de schuld zelve, die vernietigd wordt; *aflossen* op het onderpand, dat men daarvoor gegeven heeft, en waarover men de vrije beschikking herkrijgt. *Eene schuld aflossen* is dus eene overdrachtelijke uitdrukking.

Afuissteren, zie Afhooren.

Afmaken, zie Afdoen.

Afmaken, zie Dooden.

Afmalen — afschilderen — beschrijven. In geschreven of gesproken woorden eene levendige of krachtige voorstelling van iets, dat bestaat, geven. *Beschrijven* is de gewone uitdrukking. *Afmalen*, dat tegenwoordig alleen in hooger en, dichterlijken stijl voorkomt, en *afschilderen* beteekenen personen of zaken zoo levendig beschrijven, ze met zulke heldere kleuren voorstellen, dat men den lezer of den hoorder een beeld voor oogen stelt, dat zoo helder en duidelijk is, als ware het met penseel op doek gebracht.

Niets zoo vleiend, noch vervoerend,

Voor eens jongen dichters lied,

Als de daden af te malen. . . .

Op der vaadren boom geschied.

Afmatten — vermoelen — afsloven — uitputten. Vermindering van krachten teweegbrengen. Ontstaat deze vermindering uit zwaren of langdurigen arbeid, dan is men *vermoeid*, ontstaat door de vermoeienis uitputting der krachten van het lichaam of van den geest, dan noemt men dit *afmatten*. Te zware inspanning, maar vooral gebrek, ziekte en geestelijke kwellingen *matten af*. *Uitputting* is een hooge graad van vermoeidheid of afmatting; het geheel verbruiken als het ware van de hoeveelheid kracht, waarmee het lichaam of de geest toegerust is. Wie *vermoeid* of zelfs *afgemat* is, zou zijn werk desnoods nog kunnen voortzetten, wie *uitgeput* is, ziet zich gedwongen het althans voorloopig te staken. Figuurlijk: *iemand's geduld uitputten* = maken dat hij al zijn geduld verliest. *Zich afsloven* onderstelt niet alleen eene zeer sterke, maar ook eene langdurige afmattende inspanning. *Die oude man heeft zich in den dienst mijns vaders afgesloofd*.

Afnemen, zie Aflichten.

Afnemen — verminderen — vervallen. In omvang kleiner, in hoedanigheid of hoeveelheid minder worden. Tegenover *afnemen* staat *toenemen*, tegenover *verminderen* staat *vermeerderen*. *Verminderen* is minder worden; door de comparatief welke er aan ten grondslag ligt, wordt reeds uitgedrukt dat de toestand, waarin iets verkeert, vergeleken wordt met een vorigen toestand, terwijl men bij *afnemen* alleen de werking, die op het oogenblik plaats heeft, op het oog heeft. Gaat het afnemen sterker voort, zoodat er zich sporen van eene geheele ineenzinking of te niet gaan van de zaak of den persoon beginnen te vertoonen dan wordt het *vervallen*. *Afneming van krachten kan licht tot verval van krachten overgaan. Hun koophandel neemt af, doch hun handelsgeest vermindert niet*.

Afnemer — kooper — klant. *Kooper* is het algemeene woord. *Afnemer* is de kooper, die koopman, en dus tevens verkooper zijnde, den fabrikant van den voorraad, dien hij fabriceert, ontlast. *Klant* is de kooper, hetzij hij weder verkoopt hetzij niet, die geregeld bij een bepaalden verkooper de waren uit den winkel of het pakhuis koopt.

Afneuzen, zie Afzien.

Afpersen, zie Afdwingen.

Afplaggen — afzoden. Vierkante lappen van den bovengrond afsteken. Het eerste wordt van heidegrond, het laatste van een grasveld gezegd.

Afraden — ontraden. Het eerste zegt meer dan het laatste. *Ontraden* is iemand den raad geven een plan of opzet niet te volvoeren, *afraden* iemand de raadzaamheid van iets niet te doen voor oogen houden, b.v. doordat men den persoon, dien men van iets wenscht terug te houden, op de verkeerde gevolgen, die zijne handeling kan hebben, opmerkzaam maakt. *Het behoort onder de domme streken mijner jeugd, dat ik zoo dikwijls met vreemdelingen in vriendschap ben vervallen; gelijk ik het dan ook, door ondervinding wijs geworden, iedereen stellig afraad. Ik moet u dat procès ontraden*.

Afraken, zie **Afdwalen**.

Afranselen, zie **Afsmeren**.

Afreizen — vertrekken. De plaats verlaten, waar men zich bevindt, om elders heen te gaan. *Vertrekken* is ruimer van beteekenis dan *afreizen*, en kan gebezigd worden van iedere verwijdering van de plaats, waar men is; *afreizen* sluit in, dat zij geschiedt met het doel om zich naar eene andere, meer verwijderde plaats te begeven, waarvoor eene reis noodig is. *Reeds heden reis ik naar Zeeland af. Hij vertrok en niemand wist waarheen.*

Afroepen — oproepen. Iemand roepen om elders te komen. *Afroepen* veronderstelt dat hij zich van de plaats, waar hij zijne bezigheid heeft, moet wegbegeven om naar elders te gaan, zonder dat er eenig doel bij vermeld wordt. Bij *oproepen* roept men iemand van eene plaats weg en geeft aan waarvoor hij komen moet, zoo dit niet bekend wordt verondersteld. *Iemand van zijn werk afroepen. In de kracht uwer jaren kunt gij van uw post hier op aarde worden afgeroepen. Hij werd opgeroepen om voor den rechter te verschijnen. Allen worden wij eens opgeroepen.*

Afroepen — oproepen. Overluid de namen van personen opnemen. *Afroepen* is de namen van personen, die op eene lijst staan of zich ergens bevinden, in geregelde volgorde luide uitspreken tot de lijst ten einde is. *Oproepen* veronderstelt dat dit met een doel geschiedt. *Hij riep de namen af naarmate het rijtuig der familie voorkwam. De voorzitter riep de leden alle een voor een op om te stemmen.*

Afrossen, zie **Afsmeren**.

Afrukken — afscheuren. Met krachtige beweging iets, dat bij iets anders behoort of aan iets anders vast zit, los maken. *Afrukken* is sterker dan *afscheuren* en veronderstelt dat er plotselinge scheuring of verbreking bij plaats heeft. Bij uitbreiding van personen, die als door een band aan elkaar verbonden zijn, van elkander verwijderen.

Afschaduwen, zie **Afschetsen**.

Afschaffen — herroepen — intrekken. Het doen ophouden of buiten gebruik stellen van wetten, gewoonten enz. *Intrekken* en *herroepen* onderstellen de rechtstreeksche tusschenkomst der bevoegde macht, of ten minste van een bepaald persoon, *afschaffen* kan ook, behalve langs wettigen weg, ten gevolge der veranderde tijdsomstandigheden als het ware van zelf geschieden. Gewoonten, gebruiken, instellingen, die verouderd zijn, worden *afgeschaft* (niet *ingetrokken* of *herroepen*). *Intrekken* en *herroepen* kan men woorden voorstellen, besluiten, kortom alles wat luide verkondigd is; wanneer iets nog geen kracht van wet heeft gekregen, nog slechts een voorstel is om iets tot wet te maken, kan het worden *ingetrokken*. *Herroepen* kan men alleen dat wat uitgevaardigd of afgekondigd is. De regering *trekt* een wetsvoorstel *in*; eene wet of een besluit *herroept* zij of *schafft* zij *af*. Iemand *trekt* zijne woorden *in*. Men *herroept* zijne dwalingen.

Afschaffen, zie **Afdanken**.

Afscheid geven (zijn), zie Afdanken.

Afscheiden — afzonderen — scheiden. Den samenhang verbreken. Bij *scheiden* (behalve in den zin van vertrekken) wordt gelet op de beide deelen, waarvan de samenhang verbroken wordt. *Afscheiden* is sterker; daarbij heeft men meer bepaald het oog op dat eene deel, hetwelk van het geheel afgenomen wordt. Ditzelfde geldt ook van *afzonderen*, doch met de bijbedoeling, dat het afgescheiden deel tot een bepaald doel afzonderlijk wordt gehouden. *De schapen van de bokken scheiden. Van de zijnen afgescheiden, en geheel alleen onder vreemden, gevoelt hij zich volstrekt niet op zijn gemak. Willt ge niet eene kleinigheid voor dat liefdadig doel afzonderen?*

Afscheuren, zie Afrukken.**Afschetsen, zie Afbeelden.**

Afschetsen — afschaduwen. Eene oppervlakkige voorstelling geven. *Afschaduwen* is zwakker dan *afschetsen*, en heeft het bepaalde bijdenkbeeld, dat de schets slechts eene zwakke, een flauwe voorstelling van het afgebeelde voorwerp of de weergegeven gedachte geeft. In deze figuurlijke beteekenis wordt *afschaduwen* ook wederkeerig gebruikt.

Afschilderen, zie Afbeelden.**Afschieten, zie Afsteken.**

Afschrabben — afschrappen — afschrappen. Door het strijken met een scherp werktuig van den buitenkant van een hard voorwerp iets afnemen. *Afschrabben* wordt alleen in eigenlijken zin gebruikt; het heeft meestal ten doel om iets rein en zuiver te hebben. *Afschrappen* is zorgvuldig de vuile korst ergens van verwijderen of zoo iets afkrabben, dat men van de stof, die men afkrabt, fijn schraapsel verkrijgt. *Afschrappen* is vuiligheid of het overtollige van iets wegnemen met een mes. *Een griffel of potlood wordt afgeschraapt tot er een punt aankomt.*

Afschrijven — naschrijven — overschrijven — uitschrijven. *Afschrijven* wordt bij voorkeur gebezigd van het vervaardigen van afschriften van geschreven of gedrukte stukken; *overschrijven* van het in het net overbrengen van hetgeen men vooraf in klad opgesteld heeft; *naschrijven* van het overnemen van stukken uit het werk van een anderen schrijver, meestal met het bijdenkbeeld, dat men ze voor eigen werk tracht uit te geven; *uitschrijven* van het overschrijven van belangrijke gedeelten uit een boek, enz. om ze bij de hand te hebben, wanneer men ze noodig heeft, alsmede van het opmaken van rekeningen.

Afschrik — schrik. *Schrik* is een plotseling opgekomen gevoel van angst en vrees voor mogelijk of dreigend kwaad. *Afschrik* ontstaat door den afkeer dien men gevoelt van iets, dat onze gevoelszenuwen onaangenaam aandoet en ons met afgrijzen vervult. *Hij heeft een schrik voor de politie, daar hij geen afschrik van stelen en bedriegen heeft.*

Afschrik, zie Afkeer.

Afschudden — afwerpen. Overdrachtelijk worden beide woorden gebezigd in den zin van zich van dienstbaarheid of afhankelijkheid bevrijden. *Afschudden* is sterker dan *afwerpen*, daar het insluit, dat voor de bevrijding eene inspanning noodig was. *Op het bericht van Napoleons beslissende nederlaag bij Leipzig maakten alle door hem geknevelde volken zich gereed het juk der dienstbaarheid af te schudden. Zij wierpen het Spaansche juk af en maakten gemeene zaak met de opstandelingen.*

Afschuw, zie **Afkeer**.

Afschuwelijk, zie **Afgrijselijk**.

Afslaan — afweren. Een vijand of een vijandelijken aanval door vechten tegengaan, zoodat de vijand genoodzaakt wordt zijn aanval te staken. Bij *afweren* bepaalt men zich tot zelfverdediging en belet men den vijand te naderen; *afslaan* is door zich vechtend te weer te stellen den aanvaller met geweld van wapenen noodzaken den aanval te staken.

*Uw stad en staet verduurt der Monarchijen troonen,
Slaat Mahomets geweld met ijsre klaewen af.*

Afslaan — veilen. In het openbaar verkoopen. *Veilen* is het algemeene begrip. *Afslaan* wordt gezegd van zulk eene verkooping, waarbij de prijzen in afdalende reeks worden genoemd, en de koop aan den hoogst afmijnende wordt toegewezen. *Het afslaan van visch is iets dat mij altijd amuseert.* Ook wordt het gebruikt voor de daad, die aanduidt dat een koop is toegewezen.

Afslaan, zie **Afhakken**.

Afslaan — afwijzen — van de hand wijzen — weigeren.

Verklaren, dat men aan een verzoek, dat ons gedaan wordt, niet kan voldoen. *Weigeren* is het algemeene begrip. *Afslaan* is een aanbod of aanzoek, dat ons gedaan wordt, kortaf weigeren, het als 't ware van ons stooten. *Afwijzen* is iets officieel weigeren en laat in het midden op welke wijze de weigering geschiedt, terwijl *afwijzend beschikken* meer bepaald het oog op eene schriftelijke beantwoording van de hand van een machthebbend persoon of college heeft. *Van de hand wijzen* onderstelt meer eene beleefde weigering, *weigeren* en *ontzeggen* zien meer op den inhoud van het verzoek. *Een aanzoek, verzoek, eene bede of uitnoodiging afslaan. Iemand ondersteuning weigeren.*

Afslijten — verslijten. Door langdurig gebruik onbruikbaar worden, inzonderheid van kledingstukken. *Verslijten* verschilt hierin van *afsljiten*, dat, terwijl het laatste zich meer tot het uitwendige of tot een deel van het geheele voorwerp bepaalt, het eerste meer bedoelt het allengs vergaan, verteren over het geheel, en het onbruikbaar worden van het voorwerp ten gevolge heeft. *Zijne schoenen zijn versleten* (d. i. niet meer te gebruiken); *de hakken zijn er afgesteten* (de schoenen zijn toch nog wel te gebruiken, doch met nieuwe hakken. *Tusschen afgesleten kleederen en versleten kleederen bestaat onderscheid.*

Afsl oven, zie **Afmatten**.

Afsmeecken, zie **Afbedelen**.

Afsmeren — afranselen — afrossen — slaan. Dit laatste is het gewone woord voor iemand slagen geven. *Slaan* kan zich echter beperken tot een slag, de drie andere niet. Deze geven te kennen, dat men iemand zooveel slagen geeft totdat men het voor voldoende houdt.

Afspraak — overeenkomst. Zich over iets onderling verstaan. *Afspraak* geeft altijd eene mondelinge regeling te kennen, *overeenkomst*, dat doorgaans deffiger is, laat de wijze der regeling geheel onbepaald. *Men maakt eene afspraak, doch men sluit eene overeenkomst. De afspraak was te vier uur bij elkander te komen. De beide mogendheden hebben de overeenkomst, waarover al zoo lang onderhandeld wordt, wel gesloten maar nog niet geteekend.*

Afstaan — (van iets) afstand doen. Zijn bezit of zijne aanspraak opgeven, laten varen. *Afstaan* heeft de algemeene beteekenis: *Men staat iets af aan een ander*, die het voor een zeker doel kan gebruiken, *Men doet er afstand van* wanneer men alle mogelijke aanspraken op iets laat varen en aan een ander overlaat om het te gebruiken of niet. *Ik wil u mijne kamer afstaan, mits gij er alles laat zooals het is. Hij deed afstand van alles wat hij had en trok zich in een klooster terug. De dood staat van haar prooi niet af. Hij doet er geen afstand van.*

Afstaan — afstappen — afzien — opgeven. Een voornemen, eene gezindheid, enz. laten varen; met iets uitscheiden, er niet mede voortgaan. *Afzien* slaat altijd op eene handeling, waarvan de uitvoering nog niet begonnen is, *afstaan* gewoonlijk op eene zoodanige, waarmee men wel een begin maakt heeft, maar die men niet wenscht voort te zetten, *afstappen van* bezigt men gemeenlijk met betrekking tot een onderwerp, waarover men spreekt of schrijft, maar waarmee men niet wenscht voort te gaan. *Opgeven* gebruikt men van een plan of voornemen, dat men laat varen. *Ik heb van de reis naar D. afgezien. Dappere edellieden . . . staat af van uw roekeloos bestaan! Laat ons liever van dit onderwerp afstappen.*

Afstammeling, zie Nakomeling.

Afstand — verte — verwijdering. Tusschenruimte tusschen de plaatsen, waar twee personen of voorwerpen zich bevinden. *Afstand* duidt het van elkaar verwijderd staan van voorwerpen aan, doch laat die tusschenruimte geheel onbepaald. *Verte* ziet op eene hoedanigheid van den afstand van voorwerpen en duidt altijd een grooten afstand aan. *Verwijdering* geeft te kennen dat de voorwerpen, waarvan men spreekt vroeger nader bij elkaar waren. *Dat lijkt er in de verte niet naar. Iemand op een afstand houden* = zorgen dat hij niet te gemeenzaam wordt, niet te veel nadert.

Afstand doen, zie Afstaan.

Afstappen, zie Afstaan.

Afstijgen, zie Afstijgen.

Afsteken — in het oog vallen — opzichtig zijn. Sterk uitkomen. *Afsteken* is door groot verschil met iets anders, bijzonder uitkomen, en wordt vooral gezegd van een voorwerp, dat van een ander sterk

in kleur verschilt, wanneer het tegen dat andere aan of daarnaast gezien wordt. *De sneeuw der hooge kruinen steekt schitterend af tegen den blauwen hemel.* Ook van kleuren onderling. *Die helle gele verf steekt reeds van verre af bij het harde groen* Opzichtig zijn sluit altijd het bijdenkbeeld in van iets vreemds, dat door sterksprekende kleuren het oog op eene onaangename wijze aandoet. Het geeft niet alleen eene tegenstelling tusschen verschillende kleuren of voorwerpen te kennen, maar wordt zelfs van ééne sterksprekende kleur gebezigd. *Die japon is voor hare jaren veel te opzichtig.* Afsteken wordt ook overdrachtelijk gebruikt. *De pracht, die aan uw hof wordt gevonden, en zoo afsteekt bij mijn burgerhuishouden.* Beide *afsteken* en *opzichtig zijn* hebben tengevolge dat datgene, wat afsteekt of opzichtig is, in het oog valt.

Afsteken — afschieten — afvuren. Buskruit of andere ontplofbare stoffen in een vuurwerktuig doen ontbranden. *Afsteken* ziet alleen op de ontbranding van de stof, *afschieten* en *afvuren* zien op de gevolgen er van. *Vuurwerk afsteken doch een geweer afschieten of een kanon afvuren.* *Afschieten* wordt in het algemeen gezegd van alle schietwerktuigen, als geweer, boog, windroer, kanon, terwijl *afvuren* alleen van schietgeweer, dat met kruit geladen is, gebruikt wordt.

Afsteken — afvaren. Zich met een vaartuig van den wal verwijderen. Met *afsteken* is het bijdenkbeeld verbonden, dat dit door het voortstuwen met een boom of haak geschiedt, zoodat het eigenlijk alleen op kleinere vaartuigen van toepassing is. Bij uitbreiding staat het echter voor *afvaren* in het algemeen. *De stoomboot? . . . ze is juist afgevaren.* *De sloep stak van het schip af.* *De stoomboot stak van den Moerdijk af.*

Afstel — uitstel. Beide beteekenen het opgeven van een plan of het doen ophouden eener handeling, Bij *afstel* geeft men de uitvoering op, bij *uitstel* houdt men slechts tijdelijk op, maar stelt zich voor het later uit te voeren. *Uitstel is geen afstel.*

Afsterven — besterven — dood gaan — den geest geven — ontslapen — overlijden — sterven — verscheiden — wegsterven. *Doodgaan* en *sterven* zijn de gewone uitdrukkingen voor ophouden te leven, en stellen dit voor zonder bijgedachte. *Sterven* wordt van menschen en dieren gebruikt, *doodgaan* bijna uitsluitend van dieren en planten. *Besterven* is meer beperkt. Het drukt een plotseligen dood uit ten gevolge van eene gebeurtenis, die schrik of onaangename aandoening te weeg bracht. In figuurlijken zin drukt het een hevigen schrik krijgen uit. Soms staat het gelijk met *wegsterven*, doch dat heeft meer de beteekenis van langzaam ophouden. *Het woord bestierf op zijne lippen.* *Langzaam stierven de laatste klanken weg.* *Den geest geven, ontslapen, overlijden* en *verscheiden* drukken het denkbeeld van sterven euphemistisch uit. *Ontslapen* ziet op het langzaam wegzinken der laatste krachten, het sluiten der oogen en insluimeren als voor een langen slaap, het wordt dus vooral van een zacht en kalm sterven gezegd. Bij *verscheiden* staat het denkbeeld op den voorgrond, dat men bij het sterven de wereld en alles voor altijd vaarwel zegt,

van alles gaat scheiden. Het wordt alleen in hooger en stijler stijl gebruikt als onbep. wijs, verl. deelw. of znw. *Den geest geven* is met vrome berusting den levensadem terug geven, en ziet alleen op het laatste oogenblik. *Overlijden* is eene soort van euphemisme en stelt eigenlijk het sterven voor van zijne troostrijke zijde, het drukt uit dat de gestorvene naar een ander leven overgaat. *Afsterven* sluit de bijgedachte in van het gemis, dat de achterter gebleven betrekkingen van den overledene door zijn dood lijden. Het wordt dus bij voorkeur gebezigd als een zachte uitdrukking van het overlijden van zulke personen, van welke men met eerbied en liefde spreekt. Als synoniem van *sterven* wordt het bij voorkeur als zelfst nw., het verl. deelw. *afgestorven* als bijv. nw. gebruikt. *De vriend, wiens vroegtijdig afsterven wij betreuren.* Van boomen en planten gebruikt, is het langzaam dood gaan, van de uiterste takken af tot den wortel.

Afstijgen — afklommen — afstappen — afzitten. Van rijdieren stijgen. Het eerste is de gewone uitdrukking, *afklommen* veronderstelt een hoog rijdier en ziet op de moeite, die men heeft om er af te komen. *Afstappen* veronderstelt meer een kleiner dier, waarvan men door een stap op den grond staat. *Afzitten* wordt meer van een troep dan van één ruiter gezegd en staat in de militaire commandotaal tegenover *opzitten*.

Afstijgen — afklommen — afstappen — uitstappen. Uit een rijtuig stappen. *Afstijgen* en *uitstappen* zijn de gewone uitdrukkingen, doch *afstijgen* is deftiger. *Afklommen* veronderstelt een ouderwetsch hoog rijtuig met veel treden. *Afstappen* is het rijtuig ergens verlaten met het doel om er te vertoeven.

Afstraffen — straffen. Iemand voor eene overtreding doen boeten. *Straffen* is het algemeene begrip. Met *afstraffen* is altijd het bijdenkbeeld verbonden, dat de straf, die in den vorm eener lichaamsstraf of van eene kastijding met woorden voltrokken kan worden, afdoende is. In dit geval staat het gelijk met *iemand geducht doorhalen iemands flink zeggen, waar het op neer komt*, om hem zijn ongelijk en zijne minderheid te doen gevoelen.

Afstroopen, zie Afhalen.

Afstuilen — botsen — stuiten — terugstuilen. Bij het stooten van een hard voorwerp tegen een ander er niet in doordringen, maar door den weerstand een schok veroorzaken. *Stuiten* drukt dit in het algemeen uit. *Afstuilen* geeft te kennen dat het voorwerp, dat tegen het andere aankomt, terugspringt, hetzij in de richting vanwaar het gekomen is, hetzij in eene zijdelingsche richting. *De kogel stuitte op het pantser af.* *Botsen* onderstelt meer dat door het met kracht tegen elkaar aankomen van twee in beweging zijnde voorwerpen een hevige schok teweeg gebracht wordt. *Terugstuilen* drukt meer dan *afstuilen* het denkbeeld uit, dat de terugkeerende beweging in eene richting geschiedt tegenovergesteld aan die, waarin de voorwaartsche plaats greep. Figuurlijk wordt *afstuilen* gezegd van het mislukken van pogingen, die men aanwendt om een doel te bereiken. *De botsing van twee treinen. Al hare gebeden stuitten af op zijne onverschilligheid.*

Afsturen, zie Afvaardigen.

Afteekenen, zie **Afbeelden**.

Aftillen, zie **Aflichten**.

Aftrekken, zie **Afhouden**.

Aftrekken, zie **Afkeeren**.

Aftuimelen, zie **Vallen**.

Afvaardigen — afsturen — afzenden. Iemand of iets van eene plaats naar eene andere zenden. *Afvaardigen* (soms ook *afzenden*) heeft de bijgedachte, dat de afgevaardigde of afgezant een bepaalden last heeft, dien hij zelfstandig moet volbrengen. *Afsturen* en *afzenden* worden van zaken en personen gebruikt en duiden in 't laatste geval het verlaten van de plaats aan, hetzij met, hetzij zonder bepaalden last, doch wel met een doel. *Afvaardigen* is plechtiger dan *afzenden*; het wordt meest gebezigd als de afgevaardigde een persoon is van rang, of hem eene gewichtige zending opgedragen is. *Afsturen* is meer alledaagsch. *Na zijne overwinning bij Heraclea vaardigde Pyrrhus van Epirus zijn welsprekenden staatsdienaar Cineas naar Rome af om den vrede aan te bieden. Daar moet men iemand op afzenden, die zijn plannen bedekt weet te houden. De tabak is afgezonden.*

Afvallen — inzinken — vermageren. Minder worden met betrekking tot dikte en gezond voorkomen. *Vermageren* wordt gezegd van iets wat reeds in den toestand van mager zijn gekomen is. *Afvallen* is het snel slinken van het vleesch. Iemand, die dik is, kan verscheiden ponden afgevallen zijn zonder nog vermagerd te wezen. *Inzinken* is het snel afnemen van gezondheid en kracht van het lichaam.

Afvallen, zie **Vallen**.

Afvallig, zie **Ontrouw**.

Afvaren, zie **Afsteken**.

Afvegen — afdrogen — afwisschen. Met een doek of een ander reinigingswerktuig stof, vuil of vocht wegnemen. *Afdrogen* wordt alleen gezegd van de geheele verwijdering van vocht, zoodat het voorwerp weder geheel droog wordt; *afvegen* beteekent doorgaans het verwijderen door middel van een droog voorwerp (doek, bezem, enz.); met *afwisschen* gaat steeds het denkbeeld van vocht gepaard, onverschillig of droog vuil of stof met een vochtig werktuig, dan wel iets vochtigs met een droog voorwerp wordt weggestreken. Gebezigd van een of ander vocht, dat verwijderd moet worden, beteekenen *afvegen* en *afwisschen* hetzelfde, ofschoon het laatste minder gemeenzaam en niet zoo alledaagsch is.

Afvorderen, zie **Afelschen**.

Afvuren, zie **Afsteken**.

Afwaaien — wegwaaien. Het verschil ligt in de voorvoegsels; *af* duidt alleen eene scheiding, *weg* eene verwijdering aan. Het laatste is dus sterker dan het eerste. *Waait* iets *af*, dan wordt het gescheiden van het voorwerp, waar het toe behoort; *wegwaaien* geeft te kennen, dat een voor-

werp van de plaats, waar het zich bevond, door den wind wordt weggevoerd, terwijl de plaats, waarheen het gaat, in het onzekere blijft. *Waait iemands hoed af, dan kan hij hem in den regel gemakkelijk achterhalen, maar wanneer hij wegwaait, kost het dikwijls vrij wat moeite hem terug te krijgen.*

Afwaarts, zie Nederwaarts.

Afwachten — verbeiden — verwachten — wachten. Ergens blijven of zich ophouden, totdat iemand of iets komt of gebeurt. *Wachten* heeft deze beteekenis zonder eenig bijbegrip. *Verwachten*, evenals *verbeiden*, dat deftiger is, onderstelt een uitzienend toeven, een wachten met verlangen. *Wij hadden reeds lang een bezoek van u verwacht. Wij verbeiden hem met ongeduld.* *Afwachten* voegt daar nog het begrip aan toe van een wachten tot het einde toe, totdat de persoon komt of de zaak gebeurt of wel het verbeiden met een bepaald oogmerk. *De koene jager wachtte rustig den leeuw af. Wacht uwe beurt af. Afwachten* wordt ook gebezigd voor: iets geduldig verduren, zich laten welgevallen, dulden, verdragen. *Ik denk geene beledigingen van u af te wachten. Uwe bevelen verkies ik niet af te wachten.*

Afwenden, zie Afkeeren.

Afwennen — ontwennen. Eene gewoonte of hebbelijkheid allengs afleggen. *Afwennen*, het tegenovergestelde van *aanwennen*, geeft te kennen, dat het afleggen der gewoonte een gevolg is van een genomen besluit en eigen krachtsinspanning; het *ontwennen* heeft onwillekeurig plaats ten gevolge van verschillende omstandigheden. Als onoverg. werkwoorden bestaat er tusschen beide alleen dit verschil, dat het eerste iets sterker is dan het laatste. *Iets ontwend zijn* geeft dus niet zoo nadrukkelijk het gehele ophouden der gewoonte te kennen als *iets afgewend zijn*. *Men ontwent het paardrijden, als men er weinig toe in de gelegenheid is, doch men kan het spoedig weder aanleeren. Men went in landen, waar de sigaren duur zijn, het rooken soms af, en is men het eenmaal afgewend, dan kost het moeite er zich weder aan te wennen.*

Afweren, zie Afslaan.

Afwerpen, zie Afschudden.

Afwerpen, zie Afdoen.

Afwijken, zie Afdwalen.

Afwijzen, zie Afslaan.

Afwezen, zie Afwezigheid.

Afwezend, zie Afwezig.

Afwezig — Afwezend. Het eerste is het gewone woord, het tweede minder gebruikelijk. Beide drukken uit dat een persoon zich niet bevindt op de plaats, waar men verwacht, dat hij zijn zal. *Afwezig* wordt niet gebruikt dan in de beteekenis van zich niet op zijne woonplaats bevindend, terwijl *afwezend* bovendien gebruikt wordt voor ergens niet aanwezig of tegenwoordig zijnde en daardoor geen direkt deel aan eene handeling nemende. *De heer des huizes was afwezig of afwezend, toen zijn huis afbrandde.*

De gemachtigde trad voor de rechtbank op voor de afwezende erfgenamen.

Afwezigheid — afwezendheid — afwezen — afzijn. Het zich elders bevinden. Tusschen *afwezigheid* en *afwezendheid* is hetzelfde verschil tusschen *afwezig* en *afwezend*, doch *afwezendheid* is minder in gebruik en wordt veelal vervangen, door *afwezen*. *Afwezen* veronderstelt dat men niet tegenwoordig is, waar eene handeling plaats heeft, tot welker voltrekking men mede had moeten werken; het heeft de bijgedachte dat het niet tegenwoordig zijn een gemis doet ontstaan, dat of door den afwezende of door het gezelschap, waar hij niet tegenwoordig is, wordt gevoeld. *Afzijn* wordt thans meer dan vroeger voor *afwezen* gebruikt. Hoewel eigenlijk alleen van personen gebruikelijk, komt het soms voor ten opzichte van zaken, b.v. *afzijn van verweerd marmeer* (Hofdijk) *afzijn van eigenschappen* (Bosboom—Toussaint). *Afwezigheid* heeft de ruimste opvatting, de andere woorden staan in beteekenis gelijk.

Afwisschen, zie **Afvegen**.

Afwisselen — verwisselen — vervangen. Voor een persoon of eene zaak een ander persoon of eene andere zaak in de plaats stellen. Met *afwisselen* is dikwijls het bijdenkbeeld verbonden, dat het vervangen bij beurtwisseling geschiedt, zoodat nu eens de een, dan weer de ander optreedt: *de matrozen wisselden elkander aan de pompen af*, maar ook: zijn uitdrukkingen *afwisselen*, zijn *spijsen afwisselen*. Terwijl onder *afwisselen* verstaan wordt tijdelijk vervangen ten einde uitputting van kracht of eentonigheid te voorkomen, heeft *verwisselen* een meer blijvend vervangen op het oog. *De vorst was er opgesteld dat de hovelingen veel afwisseling in hunne kleederen hadden. Hij verwisselde zijn rok tegen een huisjas. De beide stationschefs moeten van plaats verwisselen.* Bij *ruilen* en *verruilen* heeft men meer een handeling op het oog waarbij door beide partijen gegeven en genomen wordt. Wil men de verwisseling van voorwerpen, die er bij plaats heeft, sterker doen uitkomen, dan bezigt men *omruilen* of soms *ruilebuiten*. Dit laatste dat zelden voorkomt is eigenlijk *ruilen* en *buiten* (d. i. *ruilen*).

Afwisseling (bij) — beurtelings. Beide uitdrukkingen worden gebezigt om het herhaaldelijk vervangen van een persoon of eene zaak door een ander persoon of eene andere zaak aan te duiden. Geschiedt deze vervanging in eene geregelde volgorde, dan bezigt men *beurtelings*; in het tegenovergestelde geval is *bij afwisseling* de juiste uitdrukking. Dag en nacht volgen elkander *beurtelings* op, maar de wind waait *bij afwisseling* uit de verschillende windstreken.

Afzenden, zie **Afvaardigen**.

Afzetten, zie **Afdanken**.

Afzetten, zie **Afdoen**.

Afzetten, zie **Aflichten**.

Afzien — afkijken — afleeren — afneuzen. Zich onderrichten door acht te geven op de wijze waarop een ander iets verricht. *Afleeren* is met de overige synoniem, voor zoo ver men door *aanschouwen* iets kan

leeren. Het is echter uitgebreider dan de andere, want het kan behalve door zien ook door luisteren geschieden; het heeft de bijgedachte van dit op slinksche wijze te doen. *Afzien* en *afkijken* komen grootendeels overeen, maar aan *afkijken* is meer het begrip van het met opzet doen verbonden dan aan *afzien*. *Afneuzen* heeft de bijgedachte dat het uit nieuwsgierigheid geschiedt. *Zoo leert men de boeren de kunst af. De kunst van zuinig huis te houden had zij hare moeder afgezien. De jongen keek alles van zijn buurman af. Hij probeerde den goochelaar de geheimen zijner kunst af te neuzen.*

Afzichtig, zie **Afgrijselijk**.

Afzlen, zie **Afleeren**.

Afzlen, zie **Afstappen**.

Afzitten, zie **Afstijgen**.

Afzoden, zie **Afplaggen**.

Afzonderen, zie **Afscheiden**.

Afzweren — verloochenen — verzaken. Iemand of iets verwerpen, de betrekking met een persoon verbreken of ontkennen. *Afzweren* zegt men b. v. van het onder eede laten varen van een kerkgeloof, dat onze geestelijke behoeften niet meer bevredigt, bij beëdigd besluit de gehoorzaamheid opzeggen aan een vorst, wien ons geweten ons verbiedt te gehoorzamen. *De Nederlanders hebben Filips II afgezworen. Luther heeft den Roomsch-Katholieken godsdienst afgezworen. Verloochenen* en *verzaken* slaan daarentegen op een laakbaren afval, die uit ontrouw of onverschilligheid voortspuit. Bij het eerste doet men dat door te liegen: Men *verloochent* zijne beginselen. *Petrus verloochende den Heer. Men verzaakt* zijne vrienden, zijn geloof. *Troef verzaken* beteekent geen troef bijspelen, terwijl men ze heeft. Alleen in de minder juiste uitdrukking »*zijne ondeugden verzaken*», heeft verzaken geene hatelijke beteekenis.

Agent van politie, zie **diender**.

Ai! zie **Ach!**

Ajuin — look — ul. *Look* is de algemeene benaming dezer plantsoort, die tot de Liliaceae behoort. Tot in het wild groeiende looksoorten behooren het *boerenlook*, *knoftlook*, *graslook* enz. Tot de soorten van look, die gekweekt worden, behooren, behalve de gewone *ui* of *ajuin*, (twee namen door verschil van klemtoon uit een zelfden grondvorm ontstaan) *de prei*, *de knoftlook* en *de sjalotten*. Dialectisch komt ook *siepel* in plaats van *ui* voor.

Akelig, zie **Afgrijselijk**.

Akelig — naar. Wat de zintuigen en verder het gemoed onaangenaam en pijnlijk aandoet. *Naar* is zwakker dan *akelig*. Een slagveld met dooden en geworden bedekt is een *akelig* (niet *naar*) schouwspel. *Akelig* en *naar* worden ook dikwijls gebruikt in den zin van *somber*, *doodsch*, *treurig*, doch dan steeds met de boven vermelde bijgedachte. *Een nare nacht. Eene akelige plaats. Nare menschen.*

Akker — veld — land. *Land* heeft de ruimste beteekenis; het noemt dat gedeelte der aarde, hetwelk boven het water uitsteekt; in engeren zin in tegenstelling van *de stad* dat deel der aardoppervlakte, dat tot het op-

leveren van natuurproducten geschikt is of geschikt gemaakt kan worden. *Veld* is een stuk land dat vlak is en geen of althans zeer weinig boomen bevat; het kan niet ontgonnen en dus heidegrond wezen, of een grond, waar reeds op de een of andere wijze voordeel van getrokken wordt: bijv. *grasveld*, *bleekveld*, *jachtveld*, *goudvelden*. *Akker* duidt een afgeperkt stuk land aan, dat werkelijk bebouwd wordt, bepaaldelijk tot het telen van granen en andere gewassen.

Akkerbouw — landbouw. In hooger en stijger stijl worden beide dooreen gebruikt om het boerenbedrijf aan te duiden. In de taal van het dagelijksch leven komt *akkerbouw* minder veelvuldig voor en wordt het alleen gebruikt voor het bebouwen van den akker. *Landbouw* is de algemeene naam, dien men geeft aan het bewerken van bouwland, het verzorgen van vee en weiden, kortom aan alles, wat tot het boerenbedrijf behoort of er mede verwant is.

Akkerman — landbouwer — boer — veldbewoner. *Veldbewoner* is iedere landman, die op het veld of de heide verblijf houdt. *Boer* geeft te kennen, dat iemand door den landbouw zijn bestaan vindt; verder wordt *boer* soms gebezigd om iemand aan te duiden, wien de fijnere vormen van den beschaafden stedeling ontbreken. Als synoniem met *akkerman* en *landbouwer* heeft *boer* de ruimste beteekenis en noemt een ieder, die zich op akkerbouw of veeteelt toelegt. Met *akkerman* en *landbouwer* worden meer in 't bijzonder zij bedoeld, die zich met het bebouwen van den akker bezig houden. Tusschen *akkerman* en *landbouwer* schijnt nog dit onderscheid te bestaan, dat het eerste (dat tegenwoordig in de gewone spreektaal minder voorkomt) meer uitdrukkelijk hem noemt, die het werktuigelijke akkerwerk verricht, terwijl onder *landbouwer* ook verstaan wordt de persoon, die de landbouwonderneming bestuurt.

Aldaar, zie **Alhier**.

Aldra, zie **Aanstonds**.

Al — elk — ieder. De gezamenlijke eenheden, die eene hoeveelheid uitmaken. Beschouwt men die eenheden als collectief, als eene som, dan bezigt men *alle*. *Alle leden der vergadering waren tegenwoordig*. Wil men die eenheden daarentegen afzonderlijk, één voor één, aanduiden, dan gebruikt men *elk* of *ieder*. *Het vreemde geval deed zich voor, dat schier elk der aanwezigen van een ander gevoelen was*.

Alhier — hier. Op deze plaats. *Al* legt meer nadruk op het woord hier. *Alhier* kan dus overal waar het staat door *hier* vervangen worden, maar niet omgekeerd *hier* door *alhier*. *Alhier* kan namelijk niet gebruikt worden wanneer aan een substantief, waarbij *hier* als bepaling gevoegd is, een aanwijzend voornaamwoord voorafgaat *de alhier wonende menschen*, niet echter *deze menschen alhier*, doch wel *deze menschen hier*. Hetzelfde is het geval met *Daar* en *Aldaar*.

Alledaagsch — daagsch — dagelijksch. *Daagsch* drukt eene tegenstelling uit tusschen de gewone dagen, de werkdagen, en de zon- en feestdagen: *mijn daagsche jas*; *alledaagsch* is de tegenstelling van ongewoon,

ongemeene, bijzonder, verheven: *mijne alledaagsche bezigheden, een alledaagsch mensch*, alledaagsche uitdrukkingen, alledaagsche stijl. *Dagelijksch* is dat wat alle dagen voorvalt, wat iederen dag weerkeert; het heeft niet de bijgedachte van onbeduidendheid; daarom noemde Vosmaer, zooals hij zelf verklaard heeft, zijne bewerking van Day's »Every-day art" niet »Alledaagsche kunst", maar »De kunst in het dagelijksch leven." *Dit is mijne dagelijksche gewoonte. De dagelijksche omwenteling der aarde om hare as.*

Alleen — alleenig — eenig — eenzaam. Wat afgezonderd is, op zich zelf staat. Voor zoover het derde woord met de beide eerste woorden synoniem is, beteekent *eenig* meer dat er van eene zekere soort van personen of voorwerpen maar één bestaat. *Zijn eenige zoon. Mijne eenige hoop.* *Alleen* en *alleenig* drukken meer uit het ontbreken van andere voorwerpen van dezelfde soort op eene bepaalde plaats. Wat het onderscheid tusschen *alleen* en *eenzaam* betreft, *alleen* duidt enkel aan dat men geen gezelschap bij zich heeft, *eenzaam* eene afzondering waardoor een gevoel van ongezelligheid, verlatenheid ontstaat. Hij, die zonder gezelschap is, is *alleen*, doch behoeft zich nog niet *eenzaam* te gevoelen. *Hij is bang in 't donker, bang alleen. In zijn ouderdom krijgt men het op de wereld zoo eenzaam.* Bij uitbreiding: *een eenzaam pad.*

Alleen — enkel — slechts. Zij drukken alle eene beperking van een begrip, van eene gedachte uit. *Alleen* sluit eigenlijk al het andere uit het geeft te kennen dat, hetgeen gezegd wordt, op die eene zaak en op geene andere betrekking heeft. *Enkel* staat hiermede vrijwel gelijk, maar is sterker. *Slechts* ziet meer op den graad, de hoeveelheid, en is deftiger. *Ik heb hun alleen gezien, niet gesproken; ik heb hun enkel gezien; ik heb hun slechts even gesproken.*

Allengs — allengskens — gaandeweg — langzamerhand — van lieverlede — zachtjesaan — zoetjesaan. Hoewel men ze bijna altijd met elkander kan afwisselen, zijn er toch kleine verschillen bij deze woorden op te merken. Zij drukken alle eene langzaam voortschrijdende werking aan. Het langzame wordt vooral door *langzamerhand* uitgedrukt. *Allengs* en *allengskens* geven te kennen dat er naarmate van het verloop van tijd voortgang in het werk is; *allengskens* geeft een kleiner voortgang aan dan *allengs*. *Gaandeweg* brengt het voortgaan der handeling met eene andere werking in verband. *Van lieverlede* behoort meer in deftigen stijl te huis en drukt uit dat de handeling ongemerkt voortgaat, oogenschijnlijk niet doch inderdaad wel. *Zachtjesaan* en *zoetjesaan* zien op den zachten, kalmen voortgang eener zaak.

Allengskens, zie Allengs.

Allerhande — allerlei — velerhande — velerlei — onderscheiden — verscheiden. Wat niet van dezelfde soort is. Wil men aanduiden, dat er zeer vele of wel *alle* soorten vertegenwoordigd zijn, dan gebruikt men *allerlei* of *allerhande*; van vele soorten bezigt men *velerlei*, *velerhande*; van niet weinige soorten *onderscheiden* en minder sterk *verscheiden*. Het laatste wordt ook gezegd van dingen van dezelfde soort, en

drukt dan enkel eene veelheid uit. *In het gevolg van den keizer merkte men verscheiden vreemde generaals op.*

Allerlei, zie **Allerhande**.

Alom — overal — wijd en zijd. Op alle plaatsen. *Alom* ziet meer op de ruimte, die men op het oog heeft, in haar geheelen omtrek; *overal* meer op al de plaatsen, welke binnen die ruimte gelegen zijn; *wijd en zijd* zoowel op de nabijgelegen als op de verderaf liggende plaatsen dier ruimte. *De tijding verspreidde zich alom; men hoort haar overal waar men komt. Zijn roem is wijd en zijd verbreid.*

Als — dan. Tusschen deze twee voegwoorden van vergelijking bestaat dit verschil, dat *dan* gebruikt wordt na den vergrootenden trap en na *anders*, *ander*, *nergens*, *nooit*, *niets* en *niemand*. Er zij u echter goede schrijvers, die dezen regel niet volgen, evenmin als de beschaafde spreektaal zulks doet.

Als — toen. Deze beide tijdaanduidende voegwoorden verschillen in zoover, dat *als* op de toekomst, *toen* op het verleden betrekking heeft. *Als gij komt, zal ik u de zaak meedeelen. Toen hij kwam, was het reeds te laat.* (Af te keuren, als verouderd, is het gebruik van *als* met betrekking tot het verledene, wat intusschen bij goede schrijvers wel eens voorkomt. *Ik was bezig mij te verlustigen in het denkbeeld, hoe goed alles bij mijn oom in de verf was, als de plaatsdeur openging en Keesje verscheen.*)

Als, zie **Wanneer**.

Altaar — outer. De verhevenheid, waarop men offert. Het laatste woord wordt tegenwoordig alleen gebezigd in den hooger en stijl.

Altemet — misschien — soms — wellicht. De bijzinnen door deze bijwoorden van voorstellingswijze bepaald geven te kennen dat iets zou kunnen geschieden. *Soms* komt alleen voor in zinnen, die eene onderstelling, vraag of twijfel uitdrukken en versterkt dan de onzekerheid. *Altemet* is eigenlijk al naarmate de omstandigheden het meebrengen en beteekent verder *somtijds*, *te cenigertijd*, het drukt het onbepaalde van de mate of den tijd uit; *misschien* drukt het onzekere van het geschieden uit, terwijl *wellicht* te kennen geeft dat het wel zou kunnen gebeuren, maar dat het niet zeker is; het stelt de mogelijkheid van iets meer op den voorgrond.

Altijd — altoos — immer — immermeer — steeds. Zonder ophouden, onafgebroken. Tusschen *altoos* en *altijd* bestaat nagenoeg geen verschil, en beide woorden worden zoowel van het verledene als van het toekomstige gebruikt. Bij *altijd* staat het begrip van voortduring meer op den voorgrond, bij *altoos* dat van herhaling. *Ik heb het hem telkens gezegd, maar hij doet het altoos weer. Hij is altijd (of altoos) een braaf man geweest, en er is geen twijfel aan, of hij zal het ook altijd blijven.* *Immer* slaat, evenals het tegenovergestelde *nimmer*, alleen op de toekomst. *Hij zal zijne grondbeginselen immer getrouw blijven.* *Immermeer*, in beteekenis met *immer* gelijkstaande, wordt bijna uitsluitend in hooger en stijl gebruikt. *Steeds* geeft eene voortduring te kennen, waarin standvastigheid of bestendigheid uitkomt. *Hij heeft steeds tot de strijders voor recht en waarheid behoord.*

Hoewel meest in goeden zin komt het toch ook dikwijls in kwaden zin voor. *Hij plaagt het arme kind nog steeds. Hij heeft nog steeds hoofdpijn.*

Altoos, zie **Altijd**.

Alweder — andermaal — herhaaldelijk — nogmaals — opnieuw — wederom. Alle duiden de herhaling eener zelfde gebeurtenis of handeling aan. *Andermaal* (d. i. voor de tweede maal, *ander* = *tweede*) geeft te kennen, dat iets reeds éénmaal, *nogmaals* dat het reeds meermalen is voorgevallen. *Wederom* drukt het begrip van herhaling sterker uit. *Alweder* ziet meer op het snelle, *herhaaldelijk* op het menigvuldige, *opnieuw* op het onaangename der herhaling. *Hebt gij uw geld alweer op? Ik heb hem herhaaldelijk mijn ongenoegen te kennen gegeven. Komt gij mij opnieuw lastig vallen?*

Ambacht — beroep — handwerk. Het algemeene begrip is dat van maatschappelijke werkzaamheid, waardoor men in zijn onderhoud voorziet. *Beroep* is de edelste uitdrukking, en onderstelt meer eene geestelijke dan eene lichamelijke inspanning. Men is advocaat, geestelijke, onderwijzer van *beroep*. *Ambacht* en *handwerk* worden gezegd van die maatschappelijke bedrijven, waarbij handenaarheid hoofdzaak is. Strikt genomen schijnt *ambacht* een edeler uitdrukking te wezen dan *handwerk*, en alleen die handwerken te omvatten, waarbij eene groote mate van handigheid en eenige wetenschappelijke kennis vereischt worden; tegenwoordig echter worden beide woorden veelal door elkander gebezigd.

Ambassadeur, zie **Afgezant**.

Ambt — bediening — dienst — betrekking — post — waardigheid. Alle duiden een maatschappelijken stand aan, waaraan zekere werkzaamheden verbonden zijn, en wel zoodanige, welke men niet eigenmachtig op zich neemt, maar die ons door anderen worden opgedragen. *Betrekking* heeft de ruimste beteekenis. *Welke betrekking bekleedt hij?* *Ambt* en *bediening* duiden eene openbare *betrekking* aan (het laatste woord wordt in dezen zin weinig meer gebruikt) *betrekking* en *dienst* (het laatste bij voorkeur) worden gebezigd wanneer men het oog heeft op de verhouding tot een hooger gestelde persoonlijkheid of macht. Bij *dienst* staat het begrip van ondergeschiktheid op den voorgrond. *Ambt* heeft voornamelijk betrekking op de verrichting zelf. *Post* vergelijkt de plaats, welke een ambtenaar bekleeden moet, met het punt waarop de krijgsman op schildwacht is geplaatst. *Waardigheid* wijst niet zoozeer de betrekking zelf aan als wel de eer en het aanzien, die er mee verbonden zijn, en wordt dus alleen gebruikt van hooge ambten en bedieningen. *De waardigheid van lid van de Staten, van gouverneur-generaal. Het hoogleeraarsambt. Ontvanger der belastingen was vroeger een voordeelige post. De knecht heeft een goeden dienst. De betrekking van juffrouw van gezelschap lachte mij niet aan.*

Ambtenaar — beambte. *Beambte* ziet meer op de betrekking van den persoon, *ambtenaar* meer op den stand; van den geheelen stand sprekende zegt men dus niet *de beambten*, maar *de ambtenaren*. Het gebruik heeft *beambte* uitsluitend beperkt tot de ambtenaren van lageren rang. In

sommige streken worden onder *de ambtenaren* meer bepaald de kommiezen der belasting verstaan.

Andermaal, zie **Alweder**.

Angst — bangheid — benauwdheid — schrik — schroom — vrees. Het gevoel van beklemming ontstaan door de waarneming van een werkelijk of vermeend gevaar. *Schroom* is de zwakste uitdrukking en spruit minder voort uit het dreigende, dan wel uit het ongewone of indrukwekkende van hetgeen men te gemoet moet treden. *Niet dan met een gevoel van diepen schroom vat ik in deze achtbare vergadering het woord op.* *Angst en bangheid* — het laatste een lichte graad van angst — behoeven niet noodzakelijk door iets buiten ons veroorzaakt te worden, maar kunnen ook het gevolg wezen van lichamelijke storingen, b.v. van een overprikkeld zenuwgestel. *Benauwdheid* geeft meer te kennen het gevoel van benauwing of beklemming voor een onbepaald gevaar, dat ons bedreigen kan. *Vrees* is het gevoel van beklemming dat naderend kwaad of een machtiger wezen bij ons opwekt, zij heeft dus altijd op het een of ander voorwerp betrekking, waardoor zij wordt opgewekt. *Schrik* is eene hevige vrees, die ons plotseling overvalt en onze zenuwen meer of minder schokt.

Antwoorden — beantwoorden — hernemen — hervatten.

Op eene tot ons gerichte rede iets zeggen. *Antwoorden* onderstelt altijd een woord dat tot ons gericht is, hetzij een bloot gezegde, hetzij eene vraag; het heeft van de beide eerste woorden de algemeene beteekenis. Met *beantwoorden* is het bijdenkbeeld verbonden, dat het antwoord min of meer afdoende is. Eene tegenwerping *beantwoorden* is dus sterker dan op eene tegenwerping *antwoorden*. *Beantwoorden* kan ook op andere wijze geschieden dan met woorden. *Beleefdheden met beleefdheden beantwoorden.* *Hernemen en hervatten* verschillen van de vorige woorden in zoover, dat zij eigenlijk alleen de voortzetting eener afgebroken rede aanduiden. *Gij zegt dat gij zooveel meer kunt mededeelen; welnu weet gij ook te zeggen wat er in huis is voorgevallen? Ja, hernam de getuige, ik zag er iets van.* *Antwoorden en beantwoorden* kunnen ook schriftelijk geschieden, en *beantwoorden* heeft dan de bepaalde beteekenis van afdoend antwoord geven op den inhoud van een brief of een stuk.

Arbeid — bezigheid — werk — werkzaamheid. De verrichting, de uitvoering van iets met het oog op de daaraan verbonden krachtsinspanning en verder de voortbrengselen hiervan. *Bezigheid* en *werkzaamheid* zijn het tegenovergestelde van ledigheid en drukken dus eigenlijk een toestand van bezig of werkzaam zijn uit. Bij uitbreiding geven zij de daad van iets verrichten aan. *Bezigheid* is zwakker dan *werkzaamheid* daar het slechts te kennen geeft dat men aanhoudend werkzaam is, doch in het midden laat of hier eenige inspanning voor vereischt wordt of niet, en evenmin of er iets door tot stand komt. *Hij heeft drukke bezigheden. Het is eene aardige bezigheid voor den ouden man.* *Werkzaamheid* onderstelt daarenboven eene bezigheid, welke iets tot stand brengt door inspanning van krachten. *Arbeid* ziet uitsluitend op de inspanning onzer vermogens en

krachten; *werk* doelt daarbij eenigermate, en somtijds uitsluitend, op hetgeen er door tot stand wordt gebracht, het gewrocht. Terwijl *arbeid* meer bepaald de moeite en den vlijt op het oog heeft, welke bij het voortbrengen wordt aangewend, staat bij *werk* meer de inspanning van den geest op den voorgrond.

Arbeider — werkmán. Een persoon, die voor loon meest lichameelijken arbeid verricht. *Werkman* ziet op den stand, *arbeider* op de verrichting. Het eerste wordt gebezigd van hen, die eene werkzaamheid of een beroep hebben, waarvoor ondervinding en kennis noodig zijn. Het laatste duidt meer het verrichten van die werkzaamheden aan, waarvoor weinig geestesoefening of wetenschap en kunstvaardigheid, maar vooral spierkracht gevorderd wordt. *De tuinman en de boer hebben hun arbeiders, de timmerman, de metselaar hun werklieden.*

Arbeidzaam — naarstig — nijver — ijverig — vlijtig — werkzaam. Wie gaarne zijn krachten aanwendt om iets tot stand te brengen. *Arbeidzaam* is hij, die geen moeite schroomt, *werkzaam* is hij, die met lust, *ijverig*, die met vuur, met drift, *naarstig*, die met ernst, *vlijtig*, die onafgebroken bezig is. Tusschen *arbeidzaam*; *werkzaam* en *vlijtig* bestaat nog dit verschil, dat het laatste ook van hem gebezigd wordt, die met groote nauwkeurigheid een lichten arbeid, verricht of zijn werk met nauwgezetheid tot een hooger grad van volkomenheid zoekt te brengen, terwijl de eerste altijd slaan op een nuttigen arbeid, waarvoor groote krachtsinspanning gevorderd wordt. *Vlijtig* wordt bovendien gebezigd om de inspanning der zuiver geestelijke vermogens aan te duiden, waarvoor de andere woorden niet aangewend kunnen worden. *Nijver* ziet op eene aanhoudende met verstand en overleg gepaarde werkzaamheid en vlijt. *De arbeidzame werkmán tracht de moeielijkheden te overwinnen. Die werkzaam is verdient altijd zijn brood. Een naarstig scholier. Een vlijtige jongen. Een ijverige zendeling. De nijvere bij. De nijvere landman. De nijverheid.*

Arend, zie Adelaar.

Arglistig — bedriegelijk — listig — loos — slim — sluw. Worden gezegd van hem, die door het bedriegen van anderen zijn doel tracht te bereiken. *Bedriegelijk* is het algemeene begrip; *listig* is degene, die van zijn ervaring en kennis partij weet te trekken om door goed gekozen middelen zijn doel langs slin'sche wegen te bereiken. *De listige* beoogt niet altijd kwaad en is in zoover onderscheiden van *den arglistige*. *Loos* ziet meer op de aangeboren eigenschap van behendigheit in het kiezen der middelen om tot zijn doel te komen; het laat in het midden of de persoon, aan wien het wordt toegeschreven, groote scherpzinnigheid bezit; *zelfs een domme kan loos zijn*. Bij *slim* is dit niet het geval, dit verbindt het begrip van *loosheit* met dat van verstandelijke ontwikkeling. Een *slimme* is derhalve niet noodwendig iemand, die met bedriegelijke middelen te werk gaat, hij paart behendigheit aan scherpzinnigheid; *arglistig* is listig met een boos opzet, dus listig en boosaardig tevens; *sluw* wijst op de behendigheit

om zoowel zijne eigene bedoelingen en de middelen, die men aanwendt, te verbergen, als om de aanslagen van anderen, waaraan men bloot staat, te verijdelen. *Een sluwe knaap.*

*De Nijdigheid werkt loos en listig, en bespriet
Het hek van uwten tuin, of zij een open ziet
Om in te booren . . .*

—
*Ten schimp van zooveel nijs, erglistighêen en laegen,
Verzekert en gelijk op zijne hand gedraegen.
In 't eind: verraden en gevonden,
Arglistig in den strik gebracht . . .*

Argwaan, zie Achterdocht.

Arm — armoedig — behoeftig — haveloos — nooddruftig.

Aan al deze woorden is het begrip gemeen van ontberen van dat, wat tot de behoeften des levens behoort. *Arm* staat tegenover *rijk*, het duidt aan dat men niet in ruime mate iets bezit, *arm aan geld of middelen*, *arm aan woorden*, *arm aan deugden*, *arm aan vrienden*. *Armoedig* ziet op het uiterlijk en duidt eene meer blijvende eigenschap aan dan *behoeftig*. *Ofschoon hij arm is, ziet hij er in zijne kleeding toch nooit armoedig uit. Behoeftig en nooddruftig* zijn sterker dan *armoedig*; het eerste duidt aan, dat men zich het noodigste, het tweede dat men zich zelfs het onontbeerlijke niet verschaffen kan; dit woord is alleen in deftigen stijl in gebruik. *Haveloos* duidt eigenlijk aan dat men have noch goed heeft en verder groote armoede. In het hedendaagsch spraakgebruik heeft het de ongunstige beteekenis gekregen van uit armoede voortvloeiende onverschilligheid voor het uiterlijk, dat van zorgeloosheid en verwaarloozing getuigt.

Armoede — gebrek — ontbering. *Armoede* duidt den toestand van arm zijn aan, het staat dus tegenover *rijkdom*. *Gebrek* is het ontbreken of missen van bepaalde zaken, die noodig zijn. *Ontbering* drukt hetzelfde uit, doch brengt het onaangename gevoel van gemis meer op den voorgrond. *Men leeft in armoede en heeft gebrek aan het noodige. De een heeft gebrek aan geld, de ander aan vrienden. De ontbering, die de arme zich moet getroosten, maakt hem dikwijls ontevreden. Die in armoede verkeerden, tijden dikwijls gebrek en leeren ontberingen van allerlei aard kennen.*

Armoedig, zie Arm.

Armzalig — ellendig — kommervol. In zeer ongelukkige omstandigheden, in treurigen toestand verkeerend. *Ellendig* en *armzalig*, eigenlijk ellende hebbend en een ongelukkig lot hebbende of in behoeftige omstandigheden verkeerende, worden van personen, zaken en toestanden gezegd, *kommervol* wordt nooit van personen of zaken gebruikt. *Een ellendig, een armzalig mensch.* Hierbij ziet *ellendig* meer op den toestand, *armzalig* op het medelijdenwekkende der omstandigheden, waarin iemand verkeert. *Een ellendig of armzalig bestaan.* *Kommervol* is in zoover sterker, als het ook op den gemoedstoestand van den mensch het oog vestigt.

Een kommervol leven. In zooverre kan ook van iemand, die niet arm is, soms gezegd worden dat hij een kommervol leven leidt.

Overdrachtelijk worden *ellendig* en *armzalig* ook gezegd van personen of zaken, die, daar zij weinig waarde hebben, niet hoog in achting staan. *Een armzalig hoopje goud, een armzalig knutselaar. Een ellendige kerel. Ellendig geschrijf.*

Au! zie **Ach!**

Averechts — verkeerd. De *averechtsche zijde* is de verkeerde zijde. Iets *averechts* doen is het geheel en al van den verkeerden kant aanpakken. Dat *averechts* bepaalt in welk opzicht iets *verkeerd* is, blijkt uit de spreekwijze: *averechts verkeerd.*

Avontuur — feit — gebeurtenis — toeval — voorval. De ruimste beteekenis heeft het woord *gebeurtenis*, dat in het algemeen iets aanduidt, dat geschiedt of voorvalt. *Voorval* is een op zich zelf staand feit of eene gebeurtenis, die slechts enkele personen betreft. Eene gebeurtenis als een op zich zelf staande daad beschouwd noemt men *feit*. Bovendien wordt *feit* gebruikt in den zin van historische gebeurtenissen. Met *toeval* is altijd het bijdenkbeeld verbonden van iets onverwachts of verrassends. *Avontuur* is een buitengewone, zeldzame gebeurtenis en wel voornamelijk eene zoodanige, die vergezeld gaat met gevaar. De nederlaag van Napoleon bij Waterloo was eene gewichtige *gebeurtenis*; de ontmoeting van Blucher en Wellington aan den avond van den slag was een gedenkwaardig *voorval*; het niet verschijnen van het corps van Grouchy op het beslissende oogenblik was voor de Franschen een noodlottig *toeval*. De vlucht van Napoleon uit Rusland was vol *avonturen*. Bij de studie der historie moet men veel *feiten* en jaartallen leeren.

B.

Baal — binnenzee — bocht — golf — inham — kreek — zecarm — zeeboezem. Het gedeelte der zee, dat in het land binnendringt. Eene matige insnijding in de kust noemt men *baai*, *bocht*, *golf*. *Bocht* en *golf* worden gebezigd van eene insnijding in het land, die zich over eene grootere oppervlakte uitstrekt. Bij *bocht* is de insnijding min of meer hoogvormig, terwijl de *golf* dieper naar binnen dringt. *De bocht van Guinea en de golf van Biskaje.* Eene insnijding, welke dieper inloopt en waarvan de opening minder wijd is, noemt men een *zeeboezem*. Zulk een *zeeboezem* kan weder kleine *bochten* en *baaien* bevatten. Zeer kleine bochten heeten *inham*. Kleine, smalle, ver landwaarts indringende *inhammen* dragen den naam van *kreek*. *Inham* en *kreek* (het laatste bij voorkeur) worden ook gezegd van insnijdingen, gemaakt door eene rivier of een meer. Als

eene baai zeer lang en smal is heet zij een *zeearm*. *Een grooten zeeboezem* noemt men *binnenzee*.

Baal — buidel — zak. Omkleedsel van buigzame stof om iets in te verzenden of te bewaren. *Baal* is een omkleedsel van waren of goederen, dat er *om heen* bevestigd wordt door het aan de vier zijden vast te naaien; *zak* een vooraf gereed gemaakt omkleedsel, waar zij *in* worden gedaan, dat van boven open is en met een touw enz., dat er om heen gebonden wordt, dichtgemaakt kan worden. *Buidel*, *buil*, waarvoor ook *zak* gebruikt wordt, bezigt men meestal om een kleinen zak aan te duiden, hetzij van papier, hetzij van andere stof. *Baal* en *zak* worden soms gebruikt om eene bepaalde hoeveelheid van iets aan te duiden en vertegenwoordigen dan een zekere maat. *Honderd balen koffie. Tien zak aardappels. Een buil met koffie.*

Baan — gang — heerweg — heerbaan — pad — straat — steeg — steg — voetpad — weg. De tot verkeer of vervoer gebezigde ruimte. *Weg* duidt in het algemeen de verbindingslijn aan, die men zich tusschen twee plaatsen denkt. *Baan* is een betreden, begaanbare weg, ook de voorgeschreven weg, dien een zich voortbewegend lichaam moet volgen om zijn doel te bereiken. *Kegelbaan*, *glijbaan*, *loopbaan*. *Straat* heetten oorspronkelijk de breede, geplaveide hoofdwegen tusschen de huizen in de steden of dorpen. De doorgaans smalle dwarsstraten, die de hoofdstraten doorsnijden en met elkander verbinden, noemt men *stegen*. *Steg*, dat alleen in de verbinding *weg noch steg* gebruikt wordt, was hetzelfde als *steeg*, dat vroeger meer algemeen een weg, waarlangs men gaan kan beteekende. *Paden* zijn buiten, wat in de steden de *stegen* zijn; het zijn veelal smalle wegen, alleen voor voetgangers geschikt; in tegenoverstelling van een *rijweg* spreekt men van een *voetpad*. Loopt een smal pad tusschen huizen of tuinmuren enz. door, dan bezigt men ook het woord *gang*. Vooral is dit in den vestingbouw het geval: *mijngangen*, *onderaardsche gangen*. *Heerbaan* en *heerweg* — thans dikwijls *heereweg* geschreven of uitgesproken — waren oorspronkelijk de banen of wegen, waarlangs de legers zich bewegen konden, vervolgens zijn het de benamingen voor de groote, breede hoofdwegen geworden. *Pad* en *weg* worden ook overdrachtelijk gebruikt: *de wegen der Voorzienigheid*; het eerste voor *levenswandel*: *het pad der deugd*, *de paden der goddeloozen*.

Baar — golf — golfslag — kabbelling. De voorbijgaande verheffing van de oppervlakte van het water door zijne beweging veroorzaakt. *Golf* is de algemeene benaming. *Baar* is meer deftig en wordt gebruikt om de groote golven der hooge zee aan te duiden. *Golfslag* is het slaan der golven of baren tegen elkander of tegen een ander voorwerp, het duidt eene groote verheffing der golven aan, *kabbelling* de kleinere verheffing.

Baar — staaf. Metaal in een langwerpigen vorm. Van kostbare metalen, die in zulk eene gedaante gegoten zijn, gebruikt men *baar*: *eene baar goud*, *eene baar zilver*; van andere, die door smeden in dien vorm gebracht zijn, bezigt men *staaf*. *Een staaf ijzer*.

Baas — gebieder — heer — meester. Die boven anderen staat is, en over hen te bevelen heeft. *Gebieder* voor *heer* wordt in hooger stijl wel gebruikt om meerderheid door macht te kennen te geven, doch niet als synoniem van *baas* en *meester*. Alleen het eerste lid dezer bepaling past op *heer*, want men kan door geboorte, beschaving of levenswijze boven de lagere standen der maatschappij verheven zijn, zonder dat men juist dienaars onder zich heeft. *Meester*, als synoniem met *heer* gebruikt, schijnt behalve meerderheid in uiterlijken staat ook nog eene zedelijke of verstandelijke meerderheid in te sluiten, terwijl van heer dit laatste niet gezegd kan worden. *Hij is mijn heer en meester* is dus niet geheel en al eene tautologische uitdrukking. *Baas* en *meester*, van ambachtslieden gebezigd, verschillen hierin, dat *baas* de naam is, die de verhouding van iemand als hoofd eener zaak in tegenoverstelling van de knechts aanduidt, terwijl *meester* de titel of benaming is, die iemand als meerdere of ervaren in een vak aanwijst. Tegenover *baas* staat *knecht*, tegenover *meester* staat *leerling*. *Meester Smid. Hij is een baas, die met twintig knechts werkt.*

Baat — nut — voordeel — winst. Alle drukken uit eene vermeerdering van bezit van hetgeen waarde voor ons heeft of ons ten goede komt. *Voordeel* is eigenlijk datgene, wat iemand toegedeeld wordt boven anderen; het staat dus tegenover *nadeel*; het drukt uit alles wat iemand te stade komt, al vermeerdert zijne bezitting er ook niet door. *Baat* ziet op eene vermeerdering van welstand, het veronderstelt verbetering van den welstand en staat dus tegenover vermindering ervan of schade. *Winst* wordt door inspanning van krachten of door het geluk verkregen, en is die vermeerdering van bezit, welke uit eene daad voortvloeit, die even goed een tegenovergesteld gevolg, d. i. *verlies* kon gehad hebben. Dit woord is vooral in concrete beteekenis in gebruik, terwijl voordeel, baat, nut even goed in abstracten zin gebruikt worden. *Baten* wordt gebezigd voor winsten. Onder *nut* verstaat men datgene, dat ons genot vermeerdert, dat ons voor een doel kan dienen en waaruit wij voordeel kunnen trekken. *Gij hebt uit mijne lessen niet veel voordeel getrokken. De voordeelen, door de belegeraars tot hiertoe behaald, zijn niet groot. De zieke heeft bij dit geneesmiddel weinig baat gevonden. Maak u zijn voorbeeld ten nutte. Ik heb honderd gulden winst gehad.*

Baatzucht — hebzucht — inheligheid — eigenbaat — eigenbelang. Overdreven zucht naar eigen voordeel. De drie eerste woorden hebben eene ongunstiger beteekenis dan de laatste. *Baatzucht*, en evenzoo *inheligheid*, doch dit in sterkere mate, is eene minder stuitende ondeugd dan *hebzucht*, de baatzuchtige, wien het alleen te doen is om voordeel, kan nog mild wezen; *de inhelige* zoekt, waar hij kan, naar voordeel, hoe klein ook, ook al benadeelt hij anderen; *de hebzuchtige*, wien het bezit alles is, kent nooit eenige mildheid. *Eigenbaat* is laakbaarder dan *eigenbelang*. Die door *eigenbelang* gedreven wordt, bevoordeelt zich zelf alleen met *verwaarloozing* van de belangen van anderen; die door *eigenbaat* gedreven wordt gaat verder, en doet dit zelfs *ten koste* van anderen.

Babbelen — kakelen — kallen — kouten — praten — rammelen — snappen — snateren. Weinig beduidende dingen zeggen. *Praten*, *kallen* en *kouten* is een gemeenzaam gesprek voeren tot tijdverdrijf enz. over onverschillige onderwerpen. *Snappen* en *babbelen* is snel en aanhoudend spreken zonder er veel bij te denken; het eerste wordt bij voorkeur van jongere kinderen gezegd; aan het laatste is dikwijls het denkbeeld verbonden, dat hetgeen men zegt ten nadeele van anderen is. *Kakelen*, *rammelen* en *snateren* is zoo onophoudelijk en luid babbelen of snappen, dat men zich geheel alleen van het gesprek meester maakt, en het voor anderen onmogelijk is er een woord tusschen te krijgen. »*Ja maar, Koojsen!*» *rammelde mevrouw Dorbeen, voorbij Mietjen van Naslaan heen sprekende*

Bagger, zie **Modder**.

Bakeren — broeien. Terwijl beide te kennen geven, dat men iets op een vrij hoogen warmtegraad houdt, tracht men bij het eerste het voorwerp meer te koesteren, ten einde het niet te doen afkoelen; terwijl men bij het laatste den warmtegraad meestal met een bepaald doel steeds versterkt. *Men bakert zich in de zon. Kinderen worden gebakerd. Doch: de kip broeit de eiers. Er broeit onweer. Wil men gezond blijven, dan moet men zich niet te veel broeien in bed.*

Bakken — braden — fruiten — koken — roosten — stoven — zieden. Spijzen gaar en eetbaar maken door middel van verhitting boven het vuur. Bij *koken* doet men ze in eene vloeistof, die men verhit tot het punt, waarop deze begint op te borrelen; *zieden* was oorspronkelijk hetzelfde, doch wordt thans alleen van visch nog gebruikt, (zie verder bij **zieden**); bij *braden* stelt men ze bloot aan de werking van het vuur, terwijl men in de pan eenig vet heeft gedaan om het hard worden te voorkomen. *Roosten* is droge spijs aan de onmiddellijke aanraking van het vuur blootstellen, ten einde aan den buitenkant eene licht gebrande korst te verkrijgen. *Stoven* beteekent eetbaar maken door eene langduriger, matiger warmte, dan men tot *koken*, *braden* of *roosten* bezigt. *Bakken* sluit altijd het bijdenkbeeld in, dat de buitenkant van hetgeen eetbaar wordt gemaakt, te gelijk van een weeken in een harderen of vasteren toestand overgaat. *Fruiten* is het toebereiden van sommige spijs in sterk kokend vet, het wordt weinig gebruikt: *gefruite uien*.

Baksteen — kei — klinker — tichelsteen. Van deze steenen zijn de *baksteen*, *klinker* en *tichelsteen* door kunst vervaardigd, terwijl de kei door de natuur voortgebracht wordt. *Tichelsteen* is de ruimste benaming, daar zij op alle kunststeenen, ook op de in de zon gedroogde, toepasselijk is. Oorspronkelijk beteekende *tichelsteen* echter uitsluitend een steen bestemd om te dekken of te bekleeden; eene beteekenis, die later op *tegel* is overgegaan. *Baksteen* is daarentegen de steen die door de hitte van het vuur verhard is. *Klinker* noemt men een zoo hard gebakken steen, dat hij klinkt als men er tegen slaat, welke soort inzonderheid tot bestraten gebezigd wordt. *Kei* noemt men die steensoort, welke of in

ronden vorm in de natuur gevonden wordt of door den mensch in vierkanten vorm uit de rots gehouwen wordt, ten einde voor bestrating te dienen.

Balk, zie **Deel**.

Baldadig, zie **Dartel**.

Ballingschap — verbanning. Verwijdering uit een land. *Verbanning* is de daad der verwijdering, *ballingschap* de toestand, waarin de verbannene gebracht wordt.

Balsem, zie **Zalf**.

Band — boei — keten — ketting — kluster. Een werktuig, waardoor iemand in zijne vrijheid van beweging belemmerd wordt. *Band* is de algemeene uitdrukking voor alles, wat dient om iemand te binden en wordt verondersteld uit eene buigzame stof te bestaan. *Boei* en *kluster* duiden een ijzeren werktuig aan, dat iemand gevangen houdt, en geopend of gesloten kan worden. Om hand of voet kan men *boeien* of *klusters* dragen, terwijl men om de armen met een *band* gebonden wordt. De *keten* of *ketting*, eene reeks van aaneengeschakelde ringen van een of ander metaal, dient ter verbinding van een persoon of dier aan een ander persoon of voorwerp in de nabijheid, ten einde te voorkomen, dat eerstgenoemde zich van het laatstgenoemde verwijdert. Figuurlijk gebezigd geven *boeien* en *klusters* eene sterke, harde macht te kennen, die iemand of iets gevangen houdt, drukken *ketenen* meer een innige vaste verbinding en *band* een lichtere en zachtere verbinding uit. De *banden* des bloeds, des huwelijks, der vriendschap. *Harten ketenen*, d. i. sterk verbinden door weldaden. *De keten der min*. *Door zooveel bevalligheid gebocid (of gekluisterd) was het mij niet mogelijk de oogen ook maar een enkel oogenblik van haar af te trekken.*

*En rolt de Rijn weer langs zijn boorden,
Ontslagen van den winterboei.*

Band — bindsel. Datgene waarmede iets gebonden wordt. *Bindsel* is hetgeen tot binden dienen kan, *band* hetgeen daartoe gebruikt wordt of opzettelijk er toe vervaardigd is. Figuurlijk wordt altijd *band*, nooit *bindsel*, gebezigd. *De banden des bloeds*.

Bandeloos — breidelloos — onbandig — onbeteugeld — teugelloos — toomeloos. Deze woorden, die eigenlijk te kennen geven dat een wezen zonder iets is, dat zijne bewegingen regelt, zijn meer in figuurlijken dan in eigenlijken zin in gebruik. *Breidel*, *toom* en *teugel* drukken vrij wel hetzelfde uit, het eerste is verouderd en alleen nog in deftigen stijl in gebruik; zoo is ook *breidelloos* meer in hoogerem stijl, *teugelloos* en *toomeloos* in de taal van het dagelijksch leven in gebruik voor iets of iemand, die zonder eenig stuur of eenig bedwang voortgaat. *Onbeteugeld* veronderstelt dat er wel bedwang aanwezig kon zijn, doch dat de teugel niet wordt aangelegd. Hetzelfde is het geval bij *bandeloos* en *onbandig*. Bij *bandeloos* is er geen band, bij *onbandig* wordt er niet om den band gegeven. Terwijl de eerste woorden meer op het nietbeperken der krachtsuiting zien, heeft men bij de beide laatste meer de beperking in zedelijken zin op het oog.

Toomelooze eerzucht, eene teugellooze menigte. Het bandeloos gemeen, onbandige begeerten.

Bang, zie **Bloode**.

Bangheid, zie **Angst**.

Banier — standaard — vaan — vaandel — vlag. Veld- of legerteeken. *Banier* heette in de middeleeuwen het veldteeken van den baanderheer, den edelman, die het recht had in het leger van zijn leenheer een eigen vaandel te voeren; thans wordt het meestal gebruikt voor een doek met zinspreuk of wapen, dat aan een dwarsstok bevestigd is, welke aan den draagstok hangt. *Vaan* beteekende oorspronkelijk niet anders dan doek, en is, evenals *vaandel*, een stuk doek met een teeken of bepaalde kleuren aan een draagstok, dat als legerteeken dient. Eene *vlag* is een stuk doek van lichte stof, dat, aan eene stang gehecht, als vreugdteeken uitgestoken wordt, of door welker kleuren en teekens men aan anderen op grooten afstand seinen kan geven. Dikwijls worden *vaandel* en *vlag* voor elkaar gebruikt, doch nooit in uitdrukkingen als *de witte vlag vertoonen*. *Standaard* was oorspronkelijk een veldteeken zonder doek. Tusschen de vijf woorden bestaat thans alleen dit verschil, dat *banier* en *vaan* dichtelijker uitdrukkingen zijn, en dat *vaandel* meer van eene vaan bij het voetvolk, *standaard* van eene ruitervaan gebezigd wordt, terwijl in de scheepstaal alleen van *vlaggen* sprake is.

Bank — schabel — stoel — troon — zetel. Hetgeen dient om op te zitten. Ieder zoodanig werktuig is een *zetel*, maar dit woord wordt alleen in den deftigen stijl gebruikt. *Koninklijke zetel*. *Bank* is een lange zetel, waarop plaats is voor meer dan één persoon (bij uitbreiding *de schepenbank*); *schabel* een laag bankje om de voeten op te zetten, of een laag stoeltje; *stoel* een zetel voor één persoon, meest van leuning enz. voorzien. *Iets onder geen stoelen of banken steken* == iets niet verbergen. *Troon*, oorspronkelijk een grieksch woord, dat zetel beteekende, is thans alleen in gebruik voor koninklijken zetel en bij uitbreiding voor het koningschap, b. v. *komen tot den troon*.

Banket — gastmaal. Een rijke en deftige maaltijd voor vreemde genoodigden aangericht. *Gastmaal* of *diner* is voor zulke maaltijden de gewone benaming. Bijzonder luisterrijke maaltijden bij gelegenheid van het een of ander feest noemt men *banketten*.

Bar — dor — onvruchtbaar — schraal — woest. Wat weinig of niets voortbrengt. *Bar*, dat de dubbele beteekenis heeft van naakt, bloot, en van koud, duidt aan dat ergens niets groeit, of dat er niets kan groeien, dat het er kaal is. *Eene barre rots*. *Het barre noorden*. *Dor* ziet alleen op gebrek aan vocht, aan levenssappen. *Eene dorre vlakte*. *Schraal* geeft alleen een gemis van voedende bestanddeelen te kennen, doch sluit geen totale onvruchtbaarheid in. Een *schrале* grond is dus beter dan een *barre* of *dorre*. *Woest* duidt aan, dat eene plaats de kenteekenen draagt, dat er de zorgende hand van den mensch ontbreekt, dat zij nog in haar natuurstaat verkeert. *Een woest oord*. *Onvruchtbaar* heeft de algemeene

SYNONIEMEN.

beteekenis zonder bepaalde bijgedachte, het duidt een grond aan, waaraan, om welke reden dan ook, het vermogen om voort te brengen ontbreekt.

Barbaarsch — hardvochtig — onbarmhartig — onmeedoogend — onmenscheijk — wreed. Zonder deernis of medegevoel. *Onbarmhartig*, *onmeedoogend* en *hardvochtig* zijn enkel negatief, en geven niet meer te kennen dan eene ongevoeligheid voor het lijden van anderen. Het laatste sluit intusschen het menscheijk gevoel niet altijd buiten en ziet dikwijls meer op het niet toonen van medelijden. Een heemeester b.v., die zonder aandoening te verraden eene pijnlijke operatie verricht, wordt al licht *hardvochtig* genoemd. *Onmeedoogend* en nog meer *onbarmhartig* geven te kennen dat men geen gevoel heeft voor het lijden van anderen. *Onmeedoogend voor het lot der armen.* *Onbarmhartig* is b. v. de schuldeischer, die door baatzucht gedreven geen medelijden betoont met den wellicht buiten zijne schuld onvermogenen nalatigen betaler. *Wreed* onderstelt, dat men het lijden van anderen zelf veroorzaakt, of er zich in verlustigt. *Barbaarsch* is *wreed* gelijk de *Barbaren*, de wilden; *onmenscheijk* wreeder zelfs dan een Barbaar of eenig mensch pleegt te zijn, wreed in die mate, dat men alle menscheijk gevoel moet hebben uitgeschud. *Het Amsterdamsche canaille, dat niet lang geleden eene rat met teer bestreek, die aanstak, en zich in den verschrikkelijken doodstrijd van het arme dier verlustigde, verdient den naam van onmenscheijk.*

Barmhartig — deelnemend — mededoogend — medelijdend. Het eerste woord zegt meer dan de andere. Het drukt niet alleen uit, dat men door het lijden van anderen wordt aangedaan, maar sluit ook de bereidvaardigheid in om het lijden te verzachten. *De barmhartige Samaritaan.* *Deelnemend* onderstelt belangstelling in hetgeen anderen wedervaart, onverschillig of dit iets aangenaams of onaangenaams is. *Mededoogend* en nog sterker *medelijdend* geven altijd eene *deelnemende* belangstelling te kennen in het leed van anderen; deze woorden sluiten echter geen handelen in, zooals *barmhartig*.

Barsch — norsch — spijtig — stug — stuursch. Onaangenaam en onvriendelijk in den omgang. *Stugheid* is gebrek aan natuurlijke vriendelijkheid en gemakelijkheid in den omgang; *stuurschheid* is onvriendelijkheid, die uit eigenaardigheden van het karakter voorkomt; *barschheid* eene strakheid en koelheid van gelaat, eene hardheid van stem, die vrees verwekken, maar niet noodzakelijk welwillendheid buitensluiten (krijgslieden hebben veelal een *barsch* uiterlijk, maar toch dikwijls een week hart); *norschheid* de uiting van eene ruwe inborst, van ontevredenheid of van eene vijandige stemming in toon en gedrag. *Spijtigheid* is de eigenaardigheid om voorbijgaande aandoeningen van verdrietelijkheid en ontevredenheid of slechten luim te toonen en wordt meest van vrouwen gezegd. Het veronderstelt eene zekere scherpte en lichtgeraaktheid van humeur. *Een boer is dikwijls stug.* *Die stuursche kapitein had voor niemand der passagiers een goed woord over.* *Eene norsche ontvangst.* *Een norsch antwoord.*

Barst — kloof — reet — scheur — spleet. De opening ontstaan

door het verbreken van den samenhang van sommige deelen van een lichaam. *Barst* is eene scheiding der deelen die nog geen geheele vaneenwijking ten gevolge behoeft te hebben. *Een barst in een ruit, in een schotel, in hout, enz.* Eene *scheur* duidt eene scheiding aan, welke zich over de geheele dikte der stof uitstrekt en door vaneenrijten ontstaan is. *Een scheur in een kleet, in een muur.* Terwijl *spleet*, eene opening door splijten ontstaan, in het midden laat of deze opening horizontaal of verticaal, in de lengte of in de breedte is, is *kloof* meer in gebruik voor horizontale openingen, soms door gewelddadige scheiding der stof ontstaan. Om eene *spleet* of *kloof* te doen ontstaan is grooter kracht noodig dan om een *barst* of *scheur* te maken. *Reet*, van rijten gevormd, staat dikwijls met *spleet* gelijk, maar het heeft bepaald de bijgedachte dat men er door heen kan zien; *kijken door de reet van de deur, eene reet in den muur.* *Scheur* zegt men bij voorkeur van zachtere buigzame stoffen, papier, linnen, enz.; *kloof* en *spleet* van harde; *barst* van harde maar tevens broze lichamen. *Eene rotsspleet. Een rotskloof. Een gebarsten schotel. Eene scheur in den jas.*

Bast — schors. Het bekleedsel der boomen. *Bast* ziet op het geheele bekleedsel, *schors* alleen op het buitenste ruwe gedeelte er van. *Zij vervaardigden zich kleederen van boombast. Men schreef vroeger op berkenbast.*

Wordt eikenschors bij 't pond gewogen

Men weegt kaneel bij 't lood.

Figuurlijk: *Aan de schors hangen (alleen op 't uiterlijke zien).*

Bastaard — natuurlijk kind — onecht kind — onwettig kind. Een buiten huwelijk verwekt kind. *Onecht kind* is de algemeene benaming en wordt zoowel gebezigd met betrekking tot den vader als tot de moeder. *Natuurlijk kind* beteekent hetzelfde en is de naam in het Burg. Wetboek voor onecht kind. *Bastaard* is meestal het buiten huwelijk geboren kind van een gehuwd persoon, sluit bovendien het begrip in, dat een der ouders van lagere afkomst is dan de ander. Een *onwettig kind* is uit een huwelijk geboren, dat volgens de heerschende wet niet geldig is. *De vorstelijke bastaarden hebben eene groote rol in de geschiedenis gespeeld.*

Bazelen — ijlen. Wartaal spreken. Een gezonde, die weinig verstand heeft of het niet gebruikt, *bazelt*; een zieke, wiens geregelde hersenwerking gestoord is, *ijlt*. *Wat bazelt gij toch altijd van spoken! Eene ijlende koorts is eene koorts, waarbij de zieke ijlt.*

Bazuin — horen — trompet. Metalen blaasinstrumenten. De *horen* is een der oudste speeltuigen; hij werd eerst van beestenhorn, vervolgens van hout en op het einde der zeventiende eeuw van metaal vervaardigd. De *trompet* is een horen van eene bijzondere constructie, die een schellen toon geeft en inzonderheid voor militaire signalen gebezigd wordt. Een *bazuin* is eene trompet met verschuifbare stukken.

Beamens, zie **Toestemmen**.

Beademen, zie **Beslaan**.

Beambte, zie **Ambtenaar**.

Beantwoorden, zie **Antwoorden**.

Bedaagd, zie **Afgeleefd**.

Bedaard — bezadigd — gematigd — kalm — rustig — stil.

Geene sterke beweging van gemoed of leven vertoonend. *Rustig* is in het algemeen rust genietend, hetzij naar het inwendige, hetzij naar het uitwendige; *kalm* is meer het gevolg van het zwijgen der hartstochten, *bedaard* drukt uit dat men na hartstochtelijke beweging tot rust gekomen is en geeft verder uiterlijke rust te kennen; *bezadigd* is rustig en bedaard zijnde en hierdoor in staat om kalm de zaken te overwegen; het duidt eene duurzame eigenschap dan. *Stil* geeft te kennen, dat iets zonder afwisselende beweging en zonder hieruit voortvloeiende luidruchtigheid is. *Gematigd* duidt aan dat iemand niet buiten mate in beweging komt. Terwijl de eerste het gevolg zijn van den toestand van het gemoed of van de omstandigheden, is *gematigd* een gevolg van de samenwerking van het gemoed en den wil van den mensch. *In zijn dorp teruggekomen, leidde hij daar wel geen stil, maar toch een rustig leven. Bij kalm nadenken zult gij mij gelijk moeten geven. Als gij bedaard zijt, wil ik wel met u praten. Niet-tegenstaande het in hem kookte, bleef hij bedaard. Als een bezadigd Hollandsch koopman, bezag hij de zaak van alle kanten, voor hij zijn geld er in waagde. Hij behoort niet tot de drijvers, integendeel hij is zeer gematigd in zijn eischen.*

Bedaardheid — bezadigdheid — gematigdheid — kalmte.

De eigenschap, die het gevolg is van zelfbeheersching of van de hoedanigheid van het karakter. *Kalmte* is eene zoo volstreckte gelijkmoedigheid, dat de hartstochten hoegenaamd geen vat op ons hebben; *bedaardheid* het vermogen door oefening verkregen om zelfs zijne hevigste aandoeningen meester te blijven en voor anderen te verbergen. *Bezadigdheid* en *gematigdheid* zijn gevolgen der *bedaardheid*; het eerste duidt inzonderheid aan, dat wij ons *denkvermogen*, het laatste dat wij onze *dad*en vrij weten te houden van den invloed van hartstochtelijke opwellingen. *Caesar toonde na zijne overwinningen zijne groote gematigdheid. Hij deed alles met de grootste kalmte, alsof er geen gevaar dreigde. Van bedaardheid kan men in het debat veel voordeel hebben.*

Bedachtzaam — behoedzaam — beraden — bezonnen — omzichtig — voorzichtig. Deze woorden geven te kennen dat iemand door zijne vermogens te gebruiken gevaren of alles wat hem schaden kan tracht te ontgaan. *Bedachtzaam*, *beraden* en *bezonnen* is hij, die over hetgeen hij wenscht te ondernemen eerst behoorlijk nadenkt, die het voor en tegen wikt en weegt, en de beste wegen voor zijn doel kiest; *beraden* en meer nog *bezonnen* geven eene grootere mate van snelheid te kennen in het nemen van een goed besluit; *bedachtzaam* veronderstelt langer overleg. *Voorzichtigheid* en *behoedzaamheid* zijn twee soorten van bedachtzaamheid. *Voorzichtig* is hij, die de mogelijk nadeelige gevolgen zijner handelingen vooruit ziet en zoo handelt, dat dit niet het geval kan zijn; *behoedzaam* wie in gevaarlijke omstandigheden zoo beleidvol te werk gaat, dat hij zich of

anderen voor schade weet te behoeden. *Voorzichtig* en *bedachtzaam* worden zoowel van het overleggen en bedenken alvorens te handelen, als van de wijze van handelen gezegd, *behoedzaam* heeft alleen op de handeling betrekking. *Omzichtig* is hetzelfde als *behoedzaam*; alleen drukt het nog sterker de voorzorg van den behoedzame uit om op te letten of alles rondom veilig is, of er niet van eenigen kant gevaar dreigt.

Bedanken — danken — dank zeggen — dank weten. Iemand erkentelijkheid betuigen voor bewezen weldaden of diensten of voor zijne goede bedoelingen. *Danken* duidt alleen erkentelijkheidgevoelen aan, terwijl het in het midden laat, of het al dan niet wordt geuit. *Wat hebben wij onzen ouders niet te danken!* Met *bedanken* en *dank zeggen* is het bijdenkbeeld verbonden, dat men dit gevoel door uiterlijke teekenen kenbaar maakt als de weldaad of de dienst geschied is. »Bij het einde van een feestmaal ledigde de genoodigde zijn glas *om zijn gastheer te bedanken.*» *Dank zeggen* bepaalt dat denkbeeld nog nader door de uitdrukkelijke vermelding, dat het met woorden geschiedt. *Dank weten* beteekent iemand als den bewerker van iets beschouwen; in dit geval behoeft de dank niet in woorden uitgesproken te worden maar kan ook uit de daden blijken. Men zegt ook *slechten dank weten*, wanneer men door iemand benadeeld is.

Bedaren — gaan liggen. Het in kracht afnemen van den wind. *Bedaren* is eigenlijk het rustig worden na groote beweging en woede, en wordt b.v. gezegd van een hevigen wind of storm, die vermindert; *gaan liggen* van een wind van iedere sterkte, die zoodanig vermindert, dat het stil wordt.

Bedaren, zie **Bevredigen**.

Bedding — bodem — grond. *Bodem* heet het onderste deel van een voorwerp, waarin iets vloeibaars kan gegoten worden of zich bevinden, het onderste dus van een vat of kist, en verder de onderkant van iets in tegenoverstelling van den bovenkant. *Hij kan den bodem van zijne geldkist zien. Zijn glas tot op den bodem leegdrinken.* *Grond* noemt men dat deel met betrekking tot hetgeen er zich boven bevindt, of erdoor gedragen wordt. *Grond* is dus de oppervlakte der aarde, als de draagster van alles wat er uit voortkomt of er op rust. Men plant een boom *in den grond*. Men zit *op den grond*. Men spreekt meer van den *bodem* dan van den *grond* der zee, omdat men zich van het onderste der zee, waarvan wij zoo weinig weten, geen andere voorstelling vormt, dan dat het de onderkant is in tegenoverstelling van den waterspiegel. *Bedding* noemt men den bodem der rivieren en den vloer der sluizen, alsmede de plankenzoldering, waarop het geschut rust.

Bede, zie **Aanzoek**.

Bedeelen — omdeelen — ronddeelen — uitdeelen. Aan verschillende personen het hun toekomend of toegedacht deel van iets overhandigen. *Uitdeelen* is het uitreiken der verschillende deelen. *Omdeelen*, *ronddeelen* (b.v. van het geven van kaarten) onderstellen, dat de uitdeeling in een kring plaats heeft, of onder een onbekend aantal personen, zoodat

men niet zeker is met wat men ronddoelt uit te komen. *Bedeelen* veronderstelt dat verschillende personen tegelijkertijd een deel ontvangen; het wordt bij voorkeur gebezigd van eene vaste uitdeeling aan behoeftigen, en figuurlijk voor toegerust zijn met gaven en rijkdommen. *De bedeeeling der armen heeft meest Vrijdags plaats. Hij is rijk bedeed. Met de gaven der fortuin bedeed zijn.*

Bedeerd — benauwd — beschroomd — bloede — bedremmeld — beteuerd — onthutst — schroomvallig — angstvallig — schuchter — verlegen — versteld. Gebrek aan moed en zelfvertrouwen hebbend. Is dit het gevolg van eene aangeboren vreesachtigheid dan gebruikt men *bedeerd*, *bloede*, *schroomvallig*, *verlegen* en *angstvallig*; ontstaat dit door eene plotselinge ontroering, die iemand in zijne natuurlijke vrijheid van spreken of handelen belemmert, dan gebruikt men de woorden *benauwd*, *bedremmeld*, *beteuerd*, *onthutst*, *verlegen* en *versteld*. *Beschroomd* is degene die vreest te doen wat niet passend is. *Bedeerd* is degene die zich licht in zijne vrijheid van spreken en doen belemmerd voelt. *Bloede* is sterker dan *bedeerd*; het duidt veelal een groot gebrek aan zelfvertrouwen aan; *schuchter* onderstelt vrees gepaard met blootheid, terwijl *verlegen* te kennen geeft, dat men ten gevolge van zijne vreesachtigheid niet weet hoe zich te gedragen. *Schroomvallig* en *angstvallig* drukken eene geneigdheid om te aarzelen uit, wanneer men iets moet verrichten. Weet men niet hoe te handelen en is men spoedig in het nauw gebracht, dan wordt men *benauwd* genoemd. *Bedremmeld*, *onthutst* en *versteld* drukken de verandering uit, die de ontroering teweegbrengt in houding en geaard; *beteuerd* wijst op de door haar veroorzaakte belemmering in de spraakorganen. In *onthutst* ligt het denkbeeld van schrik, in *versteld* dat van schrik of verbazing, in *bedremmeld* en *beteuerd* dat van vrees voor een persoon, in wiens tegenwoordigheid wij ons bevinden, en dien we om de eene of andere reden meenen te moeten duchten. De met deze adjectiva overeenkomende substantiva zijn: *bedeerdheid*, *beschroomdheid*, *blootheid*, *schuchterheid*, *verlegenheid*, *schroomvalligheid* en *angstvalligheid*. Van *benauwd*, *bedremmeld*, *beteuerd*, *onthutst* en *versteld* zijn geene substantiva gevormd. Over *schroom* zie bij **Angst**.

Bedekken — bemantelen — bewimpelen — verbloemen. Iets voor het oog verbergen. De drie laatste woorden komen alleen figuurlijk voor, *bedekken* in eigenlijken zin en figuurlijk. *Bedekken* is het sterkst, het geeft te kennen, dat men iets door er iets over te doen aan het gezicht onttrekt. *Bemantelen* en *bewimpelen* geven te kennen dat men iets, dat slecht of leelijk is, eenigszins tracht te verbergen. *Verbloemen* is het leelijke verbergen door het, door middel van het aanbrenge van bloemen, niet in het oog te doen vallen, verder een schoonen schijn aan iets geven.

Bedekking — dek — deksel. *Bedekking*, of *dekking*, is zoowel de daad van dekken, als datgeen, waarmee men dekt; maar in beide gevallen verstaat men door *bedekking* eene volledige beschutting, die geen gedeelte ongedekt laat van hetgeen het moet bedekken. *Dek* daarentegen

wordt ook van eene gedeeltelijke beschutting gebezigd. *Een paardedek bedekt slechts een deel van den rug van het paard.* Verder is het elk kleed waarmede men zich dekt tegen de koude. *Deksel* is in sommige uitdrukkingen synoniem met dek (*hoofdedeksel*), het heeft soms zelfs een nog ruimeren zin. *Voedsel en deksel.* Meestal duidt het echter een werktuig aan, dat dient om de opening in een voorwerp te dekken of te sluiten. *Het deksel van een trekpot.*

Bedelaar — schooler. Het eerste woord duidt alleen een persoon aan, die aan de huizen onderstand vraagt; een *schooier* is een zwervende bedelaar zonder vast verblijf, bij wien men geneigdheid om te *schooien* of te stelen veronderstelt.

Bedenken, zie Beraden.

Bedenken, zie Aanmerking nemen (in).

Bedenken, zie Denken.

Bedenkelyk — hachelijk — netelig — zorgelyk. Verschillende uitdrukkingen om aan te duiden dat een toestand gevaarlijk is. *Bedenkelyk* zegt alleen, dat de toestand van dien aard is, dat hij ongerustheid veroorzaakt. *Zorgelyk* is sterker, en onderstelt behalve de veroorzaakte ongerustheid nog de vrees voor de mogelijkheid van een ongunstigen afloop. *Hachelijk* duidt aan, dat de kans op ongunstigen uitslag grooter is dan op een gunstigen. *Netelig* ziet niet zoozeer op den uitslag der zaak als wel op de onaangenaamheden, die men, door haar te ondernemen, zich zelf kan berokkenen. *De toestand van den zieke is bedenkelyk, is zorgelyk. Een hachelijk oogenblik. Een netelig geval* (als men b. v. tusschen twee kwaden kiezen moet).

Bedenking, zie Aanmerking.

Bedenking — bezwaar — grief. Wat men tegen het een of ander heeft, waarmede men het niet eens is. Bij *bedenking* onderstelt men alleen de uiting der gedachte omtrent eene moeielijkheid, die zich voordoet, waarop men de aandacht vestigt. Het is niet veel meer dan eene opmerking. Eene gewichtige bedenking kan een *bezwaar* worden, als de moeielijkheid boven twijfel is. *Grief* is een bezwaar, dat een onaangenaam en pijnlijk gevoel verwekt, eene reden tot beklag.

Bedenking — beraad — overweging. *Bedenking* is het zwakst en duidt alleen het opzettelijk nadenken over iets aan; *beraad* is ernstig nadenken vooral met het oog op de gevolgen; *overweging* is het wikken en wegen van het voor en tegen eener zaak. (Zie bij **zich Beraden**).

Bederf — verrotting; Bederven — verrotten. Zoowel bij het substantief als bij het werkwoord heeft men het oog op stoffen, die overgaan tot ontbinding. Bij *bederf* is het nog niet zoo ver gekomen als bij *verrotting*. Niet alle zaken kunnen tot *verrotting* overgaan, al bederven zij; sommige toch drogen in en vallen uiteen. In overdrachtelijken zin is alleen *bederf* in gebruik om aan te duiden, dat iets minder goed of slecht wordt.

Bediende — dienaar — dienstbode — knecht — lakel.

Alle woorden duiden iemand aan, die in dienst van een ander staat. *Dienaar* is eigenlijk het algemeene woord en duidt ieder, die dient, aan. *Bediende* duidt in het algemeen iemand aan, die voor loon dient. Door *dienstboden* verstaat men hoofdzakelijk de bij iemand inwonende personen, die voor loon huiselijke werkzaamheden verrichten. *Dienaar* is deftiger dan *bediende* of *dienstbode* en veronderstelt een voornamer of gewichtiger werkring; vandaar dat het gebezigd wordt in samenstellingen als *kamerdienaar*, *gerechtsdienaar*, *staatsdienaar*, enz. Bij *knecht* daarentegen staat het denkbeeld van persoonlijke afhankelijkheid meer op den voorgrond; dit is in nog sterkere mate het geval met *lakei*, dat *voetknecht* of *lijfknacht* beteekent, die de livrei of de kleeren met wapenkleuren van zijn heer draagt. In figuurlijken zin duidt *knecht* iemand aan, die geen vrijen zelfstandigen wil heeft, en wordt *dienaar* in beleefdheidsformules, als *uw dw. dienaar*, gebruikt.

Bedienen (zich), zie Aanwenden.**Bediening, zie Ambt.**

Bedijken — indijken — omdijken. *Bedijken* is de meest algemeene uitdrukking en geeft te kennen, dat men land door een dijk tegen het water afschut. *Indijken* is water binnen dijken leggen, hetzij om het te verhinderen over de aangelegen landen te stroomen, hetzij om deze daarna droog te malen, b.v. *de indijking van de Zuiderzee zouden sommigen gaarne tot stand zien komen*. In onderscheiding van *bedijken* geeft *omdijken* te kennen, dat de bedijking van alle kanten geschiedt, zoodat het bedijkte geheel door een ringdijk omsloten wordt. Elke *omdijking* is eene *bedijking*, maar niet omgekeerd.

Bedillen — berispen — gispen — laken. Zijne afkeuring te kennen geven. De sterkste beteekenis heeft *laken*. Men laakt wat volstrekt af te keuren is. *Berispen*, *gispen*, *bedillen* sluiten het bijdenkbeeld in, het eerste dat een meerdere zijne afkeuring streng en met redenen omkleed te kennen geeft, het tweede van eene *scherpe* en hekelende, het derde van eene *vitterige*, *kleingeestige*, dikwijls ongegronde afkeuring. *Oude lieden zijn soms bedilziek*: men kan hun moeielijk iets naar den zin doen.

Beding — voorwaarde. De verplichting, waaronder ons het een of ander wordt toegestaan. In *beding* staat het denkbeeld op den voorgrond, dat over die verplichting gedongen, onderhandeld is; in *voorwaarde*, dat men haar van te voren heeft op zich genomen; overigens hebben beide woorden dezelfde beteekenis.

Bedoeling, zie Doel.**Bedompt, zie Duf.****Bedotten, zie Bedriegen.**

Bedrag — beloop. De hoegrootheid van eene som. *Bedrag* is de juiste som; *beloop* haar vermoedelijk bedrag.

Bedremmeld, zie Bedeesd.**Bedreven — doorkneed — doortrapt — geoefend — ge-**

slepen worden gezegd van hem, die zekere kundigheden en de daarmee verbonden vaardigheid bezit. *Geoefend* ziet meer alleen op technische vaardigheid; *bedreven* op vaardigheid met bekwaamheid gepaard. *Doorkneed in iets* wordt gezegd van hem, die eene groote mate van bedrevenheid en kunde bezit, zoodat hij in alles, wat de zaak betreft, in even groote mate te huis is. *Ervaren* onderstelt daarenboven eene rijke ondervinding, die ons in staat stelt in de meeste omstandigheden naar vaste regels te handelen. *Een geoefend ruiter. Een bedreven heelmeeester. Een ervaren staatsman. Doortrapt* wordt alleen in slechten zin gebezigd, en verbindt aan het begrip van bedrevenheid dat van sluwheid. *Een doortrapte gauwdief.* Hetzelfde is het geval met *geslepen*, dat echter nog meer loosheid en arglist dan ervaring veronderstelt. *Een geslepen bedrieger.*

Bedriegen — bedotten — foppen — misleiden — verschalken. Dwaling veroorzaken. *Misleiden* is eigenlijk niets anders dan op een verkeerd spoor brengen en daardoor dwaling veroorzaken. *Een der Grieksche schilders wist zoo bedriegelijk druiven na te bootsen, dat de vogels er zich door lieten misleiden.* *Bedriegen* heeft het bijbegrip, dat de misleiding gepaard gaat met schennis van vertrouwen. *Bedotten, foppen en verschalken* duiden aan, dat er list is aangewend, om de dwaling te doen ontstaan. Zij sluiten dus altijd opzet in, iets wat bij *misleiden* niet noodzakelijk het geval behoeft te wezen. Daar zij echter ook van onschuldige misleidingen gebezigd worden, die geen nadeel berokkenen, wat inzonderheid met *foppen* het geval is, hebben zij eene minder hatelijke beteekenis dan *bedriegen*. *Verschalken* wordt vooral gebezigd, waar van twee partijen, die ondersteld worden elkaar te bestrijden, de eene de andere in eene hinderlaag lokt, haar met list een of ander voordeel zoekt af te winnen. *De jagers verschalken het wild.* *Bedotten = beet nemen* is meer iemand in dwaling brengen ten einde zich vroolijk over hem te maken, of om er voordeel van te trekken.

Bedriegerij — bedrog. *Bedrog* is eene enkele misleiding; *bedriegerij* een aaneenschakeling van misleidingen, en geschiedt als zoodanig altijd met voorbedachten rade. Men zegt het *bedrog*, niet de *bedriegerij*, *der zinnen*. In zijne ongunstigste opvatting is *bedrog* echter sterker dan *bedriegerij*, omdat eene reeks van misleidingen alleen dan mogelijk is, wanneer zij ieder op zich zelf geringe schade veroorzaken, en dus niet zoo spoedig worden opgemerkt.

Bedriegelijk, zie Arglistig.

Bedrijf, zie Daad.

Bedrijven — doen — handelen — maken — vervaardigen — verrichten — werken. Zijne kracht aanwenden om iets tot stand te brengen. *Doen* is het algemeene begrip en wordt van elke uiting van kracht gezegd, onverschillig of deze van den mensch, het dier, of van eene natuurkracht of begrip uitgaat. Men zegt evenzeer: *wat doet de mensch* en *wat doet de hond* als *wat zou het weer willen doen* en *wat doet des menschen geloof tot zijne zaligheid. Wat doet hij? Hij maakt een vat.* *Handelen* wordt vooral gebezigd van de door verstand en wil veroorzaakte werkzaamheid van redelijke wezens; van levenlooze stoffen en

van dieren gebruikt men *werken*. *Het middel begint te werken*. *De spinnen werken*. *Werken* onderstelt altoos een uitwerksel, een gewrocht. *Verrichten* wordt meestal gebezigd van het volbrengen van een werk, dat op eene bepaalde wijze moet geschieden. *Maken* onderscheidt zich van *doen* hierdoor, dat de werking altijd onder het bereik der zinnen valt en gewoonlijk ook iets duurzaam achterlaat. (*Eene wandeling, eene reis, een tocht maken* zijn uitdrukkingen in strijd met het Nederlandsche taaleigen, dat hier *doen* vereischt). *Vervaardigen* voegt aan de beteekenis van *maken* die van *voltooiën* toe. Gelijk *verrichten* doorgaans in een goeden zin gebruikt wordt, komt *bedrijven* meest altijd in een slechten zin voor, b.v. *eene edele daad verrichten, een snood stuk bedrijven*.

Bedroefd — bedrukt — droevig — neerslachtig — treurig — zwaarmoedig. Alle duiden aan dat door verdriet het gemoed en de geest ter nedergedrukt worden; het tegenovergestelde dus van eene opgewekte stemming. Tusschen *bedroefd*, *droevig* en *treurig* bestaat dit verschil, dat het eerste woord aanduidt, dat de oorzaak der droefgeestigheid in de eene of andere uiterlijke omstandigheid te zoeken is, terwijl de beide andere die oorzaak geheel in het midden laten. *Treurig* drukt een langeren duur der aandoening uit, en is dus sterker dan *droevig*. *Droevig* en *treurig* worden ook van zaken gebezigd. *Droevige dagen*. *Een treurig verlies*. *Neerslachtigheid* is eene lichte en tijdelijke, *zwaarmoedigheid* eene aanhoudende en diepe moedeloosheid. De laatste is minder het gevolg van uitwendige oorzaken, dan wel van eene ontstemming des gemoeds. *Bedrukt* geeft te kennen, dat men door het verdriet terneergedrukt wordt, en ziet vooral op de sporen der droefheid, die in gelaat en houding vallen op te merken. *Een bedrukt gelaat*. *Een bedrukt voorkomen*.

Bedroevend — deerlijk — jammerlijk. Alle drie woorden geven te kennen, dat een toestand van dien aard is, dat hij leed veroorzaakt en medelijden gaande maakt. *Jammerlijk* is sterker dan *bedroevend*; het slaat op den treurigen toestand van den lijder; *bedroevend* op den indruk, dien de daad of toestand op den toeschouwer maakt; *deerlijk* geeft te kennen, dat het of den persoon zelf, die lijdt, of anderen deert. *Deerlijk* komt meestal als bijwoord voor en beteekent dan *in zeer hooge mate*. *Ik heb mij deerlijk in hem bedrogen*. *Hij heeft mij deerlijk beet gehad*. *Dat kind heeft zich deerlijk gebrand*. *Dat dronkenmansgevecht was een bedroevend tooneel*. *Het geharrewar van staatkundige partijen, die slechts door bekrompen zelfzucht worden geleid, levert voor hem, die het met zijn land wel meent, een jammerlijk schouwspel op*.

Bedrog, zie Bedriegerij.

Bedrukt, zie Bedroefd.

Beduiden — verklaren. Duidelijk maken, doen begrijpen. Bij *beduiden* ligt de moeilijkheid om het te begrijpen bij den persoon; bij *verklaren*, d. i. helder maken, in de zaak. *Ik zal hem wel beduiden wat hij doen moet al is hij wat traag van begrip*. *De onderwijzer verklaart eene duistere, ingewikkelde theorie*. Zie ook bij **Uitleggen**.

Beduiden — beteekenen. Te kennen geven. Het eerste woord zegt, dat dit door rechtstreeksche aanduiding, het tweede dat dit door teekens plaats heeft die den zin nauwkeurig aangeven. *Beduiden* heeft in de levende taal meer den zin van zoo ongeveer wijzen en zeggen, *beteekenen* dien van iets juist aangeven. Evenwel worden beide uitdrukkingen voor elkander gebruikt, maar niet wanneer personen subject zijn. *Twee uitgespreide armen beduiden dat de machinist stoppen moet. Wat beteekent al die drukte, die gij maakt? Beduid gij hem dat eens*, niet: *beteekenen gij*.

Beducht, zie **Bezorgd**.

Bedunken — begrip — denkbeeld — denkwijze — erachten — gedachte — gevoelen — idee — inzien — meening — oordeel. De meer of minder heldere voorstelling, die ons denkvermogen zich van eene zaak vormt. *Gedachte* is de algemeene uitdrukking. *Denkbeeld* is de uitkomst van het denken, het beeld dat ten slotte door ons voorstellingsvermogen gevormd wordt, en kan dus nooit, gelijk wel eens met *gedachte* geschiedt, voor het denken zelf genomen worden. *Het is mij nooit in de gedachte* (niet: in het denkbeeld) *gekomen*. *Denkwijze* is de tot hebbelijkheid geworden manier van denken, die een gevolg is van iemands karakter, beginselen, enz. *Begrip* is de samenvatting van het gedachte tot één geheel, als basis van een oordeel. *Als ge de moeite hadt genomen u een juist begrip van de zaak te vormen, dan zoudt ge niet zulk een scheef oordeel geveld hebben*. Het woord *meening* duidt het onzekere en onvolkomene in de oordeelvelling aan. *Idee* is een vreemd woord voor *gedachte* en *denkbeeld*. Dikwijls wordt het gebruikt voor *gedachte*, in tegenoverstelling van de werkelijkheid. *Inzien* en *gevoelen* stellen meer op den voorgrond, dat het eene bepaald subjectieve *gedachte* is. In het eerste geval is de *gedachte* het gevolg van persoonlijke waarneming met het oog (figuurlijk opgevat) en dus van *doorzicht* en *inzicht*; in het tweede geval berust de *gedachte* op het persoonlijk gevoel van den spreker. Een *oordeel* daarentegen moet objectief wezen, daar het een gevolg is van overwegen en erkennen. *Erachten* en *bedunken* zijn infinitieven van verouderde werkwoorden en thans slechts in den genitiefvorm in gebruik. *Erachten* is eene meening koesteren, die op eenig onderzoek berust; *bedunken* is het hebben eener meening, die niet het gevolg is van eenig onderzoek maar enkel van eene oppervlakkige waarneming. *Mijns bedunkens; mijns erachtens*.

Bedwelmd — duizelig — verdoofd. Hoewel niet volstrekt synoniem, naderen deze begrippen elkander zeer. *Duizelig* is het gevolg eener storing in de werking der hersenen door aandrang van bloed ontstaande. *Bedwelmd* en *verdoofd* wordt men, wanneer er beneveling van den geest ontstaat, zoodat men niet meer denken, of bij verdooving, niet meer waarnemen kan. Men wordt *bedwelmd* door kolendamp, door chloroform, door het overmatig gebruik van geestrijke dranken. *Verdoofd* door een slag of een geneesmiddel enz. Figuurlijk beteekenen *bedwelmd* en *duizelig* het missen van het vermogen om zijne zinnen te gebruiken.

Bedwingen, zie **Beheerschen**.

Beeld, zie **Afbeelding**.

Beeltenis, zie **Afbeelding**.

Beemd — **weide** — **weiland**. Eene met gras begroeide uitgestrektheid gronds. *Beemd* is meer dichterlijk. *Weiland* wordt het land genoemd, wanneer het voor de veehoederij gebezigd wordt, in onderscheiding van andere soorten van land, als boschland, bergland enz. Een afgeperkt stuk weiland draagt den naam van *weide*. In den hoogerem stijl heeft *beemd* soms eene ruimer beteekenis, namelijk die van wandeldreven, bebloemde velden.

Beer, zie **Dam**.

Beest — **dier** — **vee**. Zich zelf bewegende schepselen. *Dier* is de geslachtsnaam; *beest* en *vee* zijn namen van soorten. *Beest* duidt alle redeloze wezens aan, *vee* uitsluitend de tamme dieren, die de mensch verzorgt, om door middel van hun vleesch, hunne melk, enz. in zijne behoeften te voorzien.

Befaamd — **beroemd** — **berucht** — **vermaard**. Algemeen bekend. *Berucht* is ongunstig of te slechter naam en faam bekend. *Befaamd*, d. i. door de faam bekend gemaakt, wordt in een goeden, maar nog meer in een kwaden zin gebruikt. *Beroemd* is degene, die roem verworven heeft door uitstekende daden of loffelijke eigenschappen. *Vermaard* is van wien eene groote mare, een groote roep uitgaat; het wordt dus gebruikt van iemand, wiens naam wijd en zijd bekend is. In goeden zin gebruikt is het meer dan *befaamd*, minder dan *beroemd*. Dit laatste wordt alleen in gunstigen zin gebezigd.

Begaafd — **bekwaam** — **geniaal** — **talentvol**. *Begaafd*, *talentvol*, *geniaal* zien (het tweede meer dan het eerste, het derde meer dan het tweede) op het bezit van een rijken natuurlijken aanleg. *Bekwaam* slaat zoowel op de verworvene, als op de aangeboren hoedanigheden doch heeft tevens de geschiktheid voor iets op het oog.

Begaafdheid, zie **Gaaf**.

Begaan — **plegen**. Iets verkeerd bedrijven. Het tweede is sterker dan het eerste en veronderstelt opzet. Men *begaat* een misslag. Men *pleegt* een misdrijf.

Begeeren — **dorsten (naar iets)** — **haken (naar iets)** — **reikhalzen** — **smachten** — **verlangen** — **wenschen**. Zijn gemoed op iets richten. *Wenschen* is het zwakst van kracht. Die iets wenscht is in het onzekere of hij het ooit zal kunnen verwerven, hetzij omdat hij er niet ernstig naar wil streven, hetzij omdat de verwezenlijking van den wensch tot het onmogelijke behoort. *Begeeren* is sterker en drukt tevens het streven naar verwezenlijking van hetgeen men zich voorstelt uit. *Verlangen* is begeeren, doch met het bijbegrip van aanspraak, die men op de vervulling der begeerte heeft, hetzij die te recht of ten onrechte is. *Verlangen naar iets* is met begeerte uitzien naar het oogenblik, dat onze voorstelling vervuld wordt of dat iets, wat in de toekomst is, tot werkelijkheid zal worden. *Haken naar* drukt een zeer sterk verlangen uit;

reikhalzen geeft dit nog sterker te kennen, men rekt zich als 't ware uit ten einde het eerder te bereiken. Aan *smachten*, dat de sterkste uitdrukking is, verbindt zich het denkbeeld van dorst naar iets. Ook *dorsten naar iets* wordt als synoniem hiervan gebruikt. *Men wenscht met zijn werk reeds gereed te zijn*, wanneer men een vervelenden arbeid begint. *Men wenscht iets niet gedaan te hebben*, ofschoon men zeer goed weet, dat het gedane niet ongedaan kan worden gemaakt. *Men kan wel wenschen een hoogen ouderdom te bereiken, doch men kan het niet verlangen. Men moet niet meer begeeren dan men kan verteren. De knaap verlangt naar de toegezegde partij. Ik verlang er naar dat gij komt. Ik reikhalz naar uw komst. Zij smachtte naar het uur, dat hare ketens zou verbreken. De man dorstte naar roem en naar geld.*

Begeerte — dorst — lust — neiging — verlangen — wensch — trek — zucht. Substantiva bij de hiervoor genoemde werkwoorden behoorende. Over *wensch*, *verlangen* *begeerte* en *dorst* zie het voorgaande. *Lust* is eene begeerte, door welker verwezenlijking onze zinnen aangenaam worden aangedaan; zij veronderstelt het vooruitzicht van genot. *Zucht* is eene sterke, aanhoudende begeerte, waaraan eigenlijk iets ziekelijks eigen is. *Trek* is de neiging om iets te verkrijgen, dat eenige aantrekkelijkheid voor ons heeft. *Neiging* is zwakker, het veronderstelt een licht overhellen, doch zonder bepaald bewustzijn van begeerte.

Begeerlijkheid — lust. *Lust* en *begeerlijkheid* in het meervoud gebruikt, hebben altijd de ongunstige beteekenis van iets zinnelijks dat begeerd wordt. *Lust* is meer wat tot genot begeerd wordt, *begeerlijkheid* is meer algemeen. *De begeerlijkheden der wereld. De lusten des vleesches.*

Begeven — verlaten. Van iets scheiden. Het eerste wordt uitsluitend aangaande personen of persoonlijk genomen dingen gebezigd met de beteekenis van in den steek laten: *de moed begeeft den strijder; begeef gij het vaderland niet*; het laatste ook van onpersoonlijke dingen: men *verlaat zijn huis, zijne kamer*. De daad van *begeven* veroorzaakt altijd een verlies aan dengene, die *begeven* wordt, wat bij *verlaten* niet noodzakelijk het geval is.

Begin, zie **Aanbegin**.

Beginnen, zie **Aanheffen**.

Beginsel — regel — stelregel. *Regel* in overdrachtelijke toepassing is een algemeen voorschrift, waarvan men in het belang van eene goede orde, enz. niet mag afwijken: *taalregel, leefregel, de regel eener geestelijke orde*. *Stelregel* is een aan de praktijk ontleende regel, dien men zich zelf stelt, om er bij voorkomende gelegenheden zijn gedrag naar in te richten. *Beginselen* zijn de grondslagen, de vrucht van waarheidsliefde en nadenken, die eene innerlijke noodzakelijkheid ons dwingt ten grondslag te leggen aan al ons doen en laten. *Mijn stelregel is nooit twee dingen te gelijk te doen. Een man van beginselen weet desnoods alleen te staan.*

Begraafplaats — kerkhof — godsakker. De plaats waar de

dooden begraven worden. *Begraafplaats* is de gewone benaming: *kerkhof* noemt men haar naar hare voormalige ligging om de kerken; *godsakker* als de plaats, waar de oogst van God rijpt, eene voorstelling, die haar oorsprong te danken heeft aan het geloof aan eene vleeschelijke opstanding.

Begrip, zie **Voorstelling**.

Begrip, zie **Doorzicht**.

Begrip, zie **Bedunken**.

Begrijpelijk — bevattelijk — duidelijk — helder — klaar — verstaanbaar. *Begrijpelijk* is een passief begrip, het ziet op zaken, die men licht kan begrijpen, waarvan men de oorzaak licht kan inzien; *bevattelijk* is een actief begrip wanneer het ziet op personen, die iets licht bevatten of begrijpen, overigens is het synoniem met *duidelijk* en beteekent wat voor de bevatting geschikt is. *Hij weet alles zoo bevattelijk te maken.* *Duidelijk* is sterker dan *begrijpelijk* en geeft te kennen, dat men iets bijna zonder nadenken kan begrijpen; van iets waarop het volle licht valt, welks omtrekken dus goed verneembaar en gemakkelijk te onderscheiden zijn, gebruikt men *klaar* en *helder*. Het eerste meer in tegenoverstelling van *troebel*, het tweede in tegenoverstelling van *duister*. Bij uitbreiding worden beide met hunne tegenstelling ook van datgene gezegd, hetgeen men met den geest waarneemt. (Vergelijk bij **Helder**.) *Verstaanbaar* is in de eerste plaats datgene, wat gemakkelijk gehoord kan worden en vervolgens waarvan men gemakkelijk den zin kan vatten. *Eene onbegrijpelijke dwaling.* *Een bevattelijk kind.* *Een duidelijk bewijs.* *Hij spreekt verstaanbare taal.* *Hij gaf ons eene klare en heldere voorstelling der zaak.*

Begrijpen, zie **Bevroeden**.

Begrijpen — beseffen — bevatten — verstaan. De noodige kennis van iets bezitten. *Verstaan* drukt enkel het bezit dier kennis uit en laat de wijze, waarop zij verworven is, onbepaald. Het wordt gebruikt van het onderkennen van den zin van iets of van de beteekenis van een teeken. *Begrijpen* en *bevatten* daarentegen sluiten in, dat het eenige inspanning gekost heeft om de zaak in haren geheelen omvang in onzen geest op te nemen en de gronden, waarop iets berustte te vatten, het geeft tevens te kennen dat er eene zekere mate van scherpzinnigheid voor werd vereischt. *Beseffen* heeft meer bepaald de beteekenis van een innig, levendig begrip van iets hebben, iets door zijn denkvermogen en gevoel leeren kennen.

Begrooten — ramen — schatten — waardeeren. Bij gissing bepalen. *Ramen* is onbepaalder dan *begrooten*. Men *raamt* uitgaven, wanneer men opgeeft, wat zij vermoedelijk *kunnen*, men *begroot* ze, wanneer men opgeeft, wat ze waarschijnlijk *zullen* beloopen. Over *schatten* en *waardeeren* zie onder **Achten**.

Behaaglijk, zie **Aangenaam**.

Behagen, zie **Aanstaan**.

Behalen, zie **Bekomen**.

Behandelen — bejegenen. Zich door woord of daad ten opzichte

van iemand of iets gedragen. *Behandelen* heeft tot voorwerp personen en zaken; *bejegenen* alleen personen. *Behandelen* is handelen met onmiddellijke betrekking tot een voorwerp. *Bejegenen* veronderstelt eene ontmoeting, waarbij een van beide partijen handelend optreedt, en de andere het voorwerp dier handeling is. *Die koopman in Riga heeft mij niet mooi behandeld. Men moet nooit iemand onheusch bejegenen.*

Behandelen — bewerken. Eene wetenschappelijke stof bearbeiten. *Behandelen* ziet meer op den vorm, *bewerken* op den inhoud van de rede of het geschrift, waarin men zijne denkbeelden uiteenzet. *Dat onderwerp is goed behandeld. Die rede is met zorg bewerkt.*

Beheer — bestuur — bewind — heerschappij — regeering. Oefening van gezag. *Bestuur* zegt alleen, dat men de leiding van zaken in handen heeft; *beheer* sluit behalve de leiding ook het toezicht in; het geeft eene zelfstandiger uitoefening van gezag te kennen dan *bestuur*, maar is in het gebruik meest beperkt; vooral van goederen: *het beheer over goederen, over eene nalatenschap. Heerschappij, regeering, bewind* worden voornamelijk gebezigd van het bestuur over een staat. *Heerschappij* onderstelt bij hem, die ze oefent, niet alleen het recht, maar ook de macht om zich te doen gelden; het wordt ook figuurlijk gebruikt, b.v. *Heerschappij over zijne hartstochten.*

Beheerschen (zich) — beteugelen — betoomen — bedwingen — bezitten (zich). Door zijne macht iemand of iets in de vrije beweging beperken. *Beheerschen* drukt uit dat men dit doet krachtens de macht en de kracht die men bezit. Bij *beteugelen* en *betoomen* staat het middel op den voorgrond, waardoor dat geschiedt en veronderstelt men het aanleggen van een zedelijken band waardoor men krachtige bewegingen tegenhoudt. *Bedwingen* is iemand door dwang of geweld noodzaken zich te beperken. *Bezitten* is eigenlijk bezit van iets hebben, dus macht over iets hebben, *zich bezitten* is derhalve macht over zich zelf en over zijne bewegingen hebben.

Beheerschen — besturen — gebieden — heerschen — regeeren. Macht hebben om uitvoering aan zijn wil te geven. *Beheerschen* is het transitieve van *heerschen* beide stellen op den voorgrond macht, waaraan kracht verbonden is, hetzij deze door de meerderheid of door de hogere plaats van degene, die ze uitoefent ontstaat. *Gebieden* onderstelt een onbeperkt gezagvoeren. *Regeeren* wordt alleen gezegd van koningen en vorsten. *Besturen* veronderstelt inzicht en beleid en meer het leiden der zaken dan eene uitoefening van eigen macht. *Beheerschen, regeeren* en *besturen* worden ook figuurlijk gebezigd. Bij *beheerschen* denkt men aan zedelijke overmacht en krachtigen wil; bij het tweede aan willekeur van hem, die regeert en aan onmacht van den geregeerde; bij het laatste aan overleg en beleid. *Hij heerscht onbeperkt. Hij beschikt en gebiedt over alles. Willem I regeerde over Nederland. Thiërs bestuurde de Fransche republiek. De volksmeening beheerscht de wereld. »Zijne vrouw regeert hem» is niet hetzelfde als »zijne vrouw bestuurt hem.»*

Behelzen — bevatten. Inhouden (van brieven en geschriften). *Behelzen* duidt aan, dat iets den hoofdinhoud van een brief of geschrift uitmaakt; *bevatten*, dat iets met andere onderwerpen in een geschrift aangevoerd of besproken wordt. *Dit artikel behelst eene leerzame studie over den jongsten roman van den gevierden schrijver, en bevat daarenboven een aantal belangrijke opmerkingen over zijne vroegere werken.*

Behendig — handig — knap. Worden gezegd van hem, die iets vlug en goed weet te doen. *Handig* ziet meer alleen op de vlugheid der handen; het onderstelt eene vlugheid gepaard met overleg. *Een handig werkman.* *Behendig* ziet op de vaardigheid van het lichaam in het algemeen; men denkt er bij aan de geschiktheid om op een gegeven oogenblik, zonder veel tijd om te overleggen, iets snel te verrichten. *Een behendig boogschutter.* Figuurlijk duidt het ook de vaardigheid van den geest aan. *Een behendig diplomaat.* In figuurlijken zin heeft *handig* altijd eene mingunstige beteekenis; het is dan het tegenovergestelde van bekwaam, eerlijk. *Een handig staatsman, een handig advocaat.* *Knap*, dat oorspronkelijk alleen op den vorm zag, heeft allengs ook de beteekenis van *netjes* en *handig* gekregen, het veronderstelt thans handigheid met verstand en kennis van zaken.

Behoeden — beschermen — beschutten — beveiligen — bewaren. Voor iets zorgen; maken dat iets geen schade lijdt. *Bewaren* en in nog hoogere mate *behoeden* geven alleen te kennen, dat er voor het aan onze zorg toevertrouwde gevaar dreigen *kan*; de drie andere woorden daarentegen sluiten in dat dit gevaar *werkelijk dreigt*, zoodat 's menschen werkdadige tusschenkomst, of die van het Opperwezen, noodig is, om het af te wenden. *Bewaren* is zorg dragen dat iets ongeschonden blijft, *behoeden* is sterker en veronderstelt een voortdurend in het oog houden der aan onze zorg toevertrouwde zaak. *Beschermen* en *beschutten* is voor iets, dat bedreigd wordt, scherm of schut zijn, derhalve zich tusschen dit en hetgeen bedreigt plaatsen. *Beveiligen* laat alle middelen ter zijde en drukt alleen uit, dat men zorgt dat de toevertrouwde zaak of persoon in veiligheid komt.

Behoedzaam, zie Bedachtzaam.

Behoeftē — nooddruff. Gemis van hetgeen men niet ontberen kan. *Behoeftē* is gebrek aan hetgeen noodig is voor een bepaald doel, *nooddruff* gebrek aan het allernoodigste, het onontbeerlijke om te leven.

Behoeftig, zie Arm.

Behoeve (ten) — gunste (ten). Beide veronderstellen dat iets geschiedt om iemand te bevoordeelen. Het eerste drukt alleen uit, dat het ten nutte van iemand is, die het meer of minder noodig heeft; het tweede dat de bevoordeeling het uitvloeisel is van eene welwillende stemming jegens den bevoordeelde.

Behoeven — noodig hebben. Gebrek hebben aan iets, dat men voor zijn doel niet ontberen kan. Bij *behoeven* staat meer het feit dat men gebrek heeft op den voorgrond, bij *noodig hebben* wordt meer gedacht aan het doel, dat men, zonder hetgeen men noodig heeft, niet bereiken kan.

Behooren — betamen — passen — voegen. Het begrip, dat aan al deze woorden gemeen is, is dat van eene verplichting om in zekere omstandigheden op eene aangewezen wijze te handelen. *Behooren* duidt de reden dier verplichting niet nader aan. *Betamen* stelt die verplichting voor als een uitvloeisel van ons plichtbesef, als een zedelijk moeten. *Passen* en *voegen* beschouwen haar als een gevolg der omstandigheden. *Men behoort te vergeven en te vergeten. Het betaamt ons de wederwaardigheden des levens met onderwerping te dragen. Het voegt mij niet u tegen te spreken. Het is zeer ongepast iemand in de rede te vallen.*

Behoorlijk, zie **Betamelijk**.

Beiden — wachten — toeven. Met het oog op iets toekomends op eene plaats blijven. *Toeven* laat het hoelang onbepaald en ziet meer op het dralen om te vertrekken; *beiden*, dat meer in hoogerem stijl voorkomt, en *wachten* daarentegen drukken uit, dat men slechts zoolang denkt te blijven, totdat een persoon gekomen, of een bericht ontvangen is, of eene gebeurtenis heeft plaats gehad. *Wij wachten tot hij komt. Graaf Willem V droeg zoolang zijne moeder nog leefde den naam van verbeider. Toeven heeft ook de beteekenis van doen wachten. En toeft hij al, hij kent zijn tijd. Wachten wordt ook transitief gebruikt. U beiden wacht naamlooze smart.*

Bejaard, zie **Afgeleefd**.

Bejegenen, zie **Behandelen**.

Bejegenen, zie **Beurt (te . . . vallen)**.

Bejegenen, zie **Wedervaren**.

Bek — mond — muil — neb — snavel — sneb — snuif. Het orgaan, waardoor het voedsel wordt opgenomen en het geluid wordt voortgebracht. *Mond* heet het uitsluitend bij den mensch. *Bek* is de gemeenschappelijke naam, dien het bij de dieren draagt. Bij dieren met spits toeloopende bekken, dus inzonderheid bij de vogels, noemt men het *neb*, *sneb* en *snavel*; bij verscheurende dieren en in 't algemeen bij dieren, die een grooten bek hebben, *muil*. De voormuil van varkens, enz. en het voorste gedeelte van den muil des olifants heeten *snuit*. In minachtenden zin gebruikt men voor mond in minder gekuischte taal het woord *smoel*, als ook het woord *snoet*.

Bekend — ruchtbaar. Waarvan een aantal personen kennis dragen. Wat voor de openbaarheid bestemd was, wordt *bekend*; wat geheim had moeten blijven, of althans te vroeg wordt openbaar gemaakt, wordt *ruchtbaar*. *Ruchtbaarheid* onderstelt dus altijd onbescheidenheid. *De Russische regeering had in Januari 1878 hare maatregelen goed genomen, opdat hare vredesvoorwaarden niet te spoedig ruchtbaar werden.*

Bekendmaken, zie **Aankondigen**.

Bekendmaken, zie **Berichten**.

Bekendmaking, zie **Bericht**.

Bekennen — belijden. Een kwaad dat men gedaan heeft aan iemand mededeelen. *Belijden* ziet op eene vrijwillige, *bekennen* op eene min of meer

SYNONIEMEN.

afgedwongene schuldbelijdenis. *Men gebruikte vroeger de pijnbank om de misdadigers tot bekentenis te brengen, die niet terstond hunne schuld beleden.*

Beker, zie **Kelk**.

Bekijken, zie **Bezien**.

Bekkeneel — hersenpan — kruin — schedel. *Bekkeneel* en *hersenpan* = het beenig bekleedsel der hersenen. *Schedel* = het bovenste gedeelte der hersenpan, dus van het geheele lichaam. *Van de voetzolen tot den schedel.* *Kruin* = het bovenste gedeelte van het hoofd (bij uitbreiding de top van andere voorwerpen: een boom, een berg). *Eene geschooren kruin.*

Beklaaglijk — beklagenswaardig — deerniswaardig. Daar *deernis* eene eenigszins duurzame aandoening te kennen geeft, de daad van *beklagen* echter alleen het gevolg kan wezen van eene voorbijgaande opwelling, duidt men door het woord *deerniswaardig* te gebruiken een hooger trap van lijden aan dan wanneer men *beklaaglijk* en *beklagenswaardig* gebezigd. Bij *beklaaglijk* treedt het eigenlijke begrip van klagen meer op den achtergrond, het zegt minder dan *beklagenswaardig* en wordt bovendien niet van personen gebezigd.

Beklagenswaardig, zie **Beklaaglijk**.

Beklemming, zie **Huur**.

Beklimmen — bestijgen — opklauteren. Een hooger gelegen punt trachten te bereiken. *Bestijgen* ziet alleen op het naar boven gaan en laat in het midden of er groote moeite aan verbonden is. *Een paard bestijgen*, *een heuvel of berg bestijgen.* *Beklimmen* ziet meer op de moeite, die men zich bij het klimmen moet geven. *De stramme generaal besteeg zijn paard niet meer, hij moest het als 't ware beklimmen.* *Den Montblanc beklimmen.* Bij *opklauteren* heeft men vooral de moeilijkheden op het oog, waarover men heen moet klauteren ten einde boven te komen.

Beknopt — bondig — kort. Wat niet gerekt of vervelend is (eene rede of een geschrift). *Kort* zegt alleen, dat iets niet lang is; *beknopt*, dat men in een klein bestek het voornaamste, wat er over eene zaak te zeggen valt, bijeengebracht heeft: *een beknopt relaas van iets geven*; *bondig* dat een betoog of een gezegde kracht aan korthed paart. *Kort en bondig* = in weinig woorden.

Bekocht (aan iets . . . zijn) — te duur (iets . . . betaald hebben). De eerste uitdrukking is sterker dan de laatste. Wie *iets te duur koopt*, besteedt er slechts een hooger prijs voor dan eigenlijk noodig was; wie *aan iets bekocht is*, heeft zijn geld verspild aan eene zaak, die onbruikbaar is, of die slechts luttel waarde heeft.

Bekoelen, zie **Afkoelen**.

Bekomen — behalen — erlangen — krijgen — ontvangen — verkrijgen — verwerven. In het bezit van iets komen. *Krijgen* en iets deftiger *ontvangen* laten in het midden of men daartoe al dan niet

moeite aangewend, stappen gedaan, aanleiding gegeven heeft. Men *ontvangt* een brief, maar men *ontvangt* ook antwoord. Een kind *krijgt* knorren, maar het *krijgt* ook permissie om uit te gaan. *Ontvangen* onderstelt altijd dat men iets krijgt, dat men aanneemt. Men is hierbij zelf actief of wordt althans zoo voorgesteld. Bij krijgen is dit niet zoo bepaald het geval. *Vergeving van zonden ontvangen. Zijn zin krijgen. Slaag krijgen. Een trap krijgen. De koorts krijgen. Bekomen, behalen, erlangen, verkrijgen* en *verwerven* daarentegen hebben altijd het bijdenkbeeld, dat men zich inspanning of moeite getroost heeft om tot het bezit te geraken of wel, dat men er, zonder of met bewustheid, werkzaam voor geweest is. *Erlangen* komt bijna alleen in hoogerem stijl voor; *verkrijgen* is sterker dan *bekomen*; *verwerven* zegt wederom meer dan *verkrijgen*. *Behalen* wordt gezegd van het door groote krachtsinspanning verkrijgen van iets, waardoor men eer verwerft: de *overwinning behalen*, enz. Het wordt niet van het verkrijgen van een bepaald voorwerp gebruikt. *Waar zijn deze goederen te bekomen? Door onvoorzichtigheid een ongeluk bekomen. De vrijheid erlangen. Eer en aanzien verkrijgen. Iemands goedkeuring verwerven.*

Bekomen — beteren — opkomen — herstellen. Weder tot gezondheid komen. *Beteren* is van een slechten toestand langzaam in een goeden komen. *Bekomen* wordt gebezigd van een schrik, eene flauwte, enz. *Herstellen* ziet op het terug krijgen der verloren krachten en het weder in den vorigen staat van gezondheid komen. *Opkomen* is het langzaam herstellen uit eene zware ziekte, waar groot gevaar bij was. De beteekenis dezer woorden kan overigens blijken uit den volgende zin: *Sinds hij van zijne laatste flauwte bekomen is, betert de zieke van dag tot dag, zoodat er gegronde hoop bestaat, dat hij er van zal opkomen, ofschoon het nog lang duren kan, eer hij hersteld is.*

Bekommerd, zie Beducht.

Bekommeren (zich), zie Aantrekken (zich).

Bekopen — betalen — boeten. De onaangename gevolgen van iets strafbaars of iets verkeerd's ondergaan. *Boeten* onderstelt eene overtreding en beschouwt hetgeen zij na zich sleept als eene passende vergoeding. Aan *bekopen* is het denkbeeld verbonden dat wie iets *bekoopt* vooraf eenigszins wist dat het hem op dien prijs zou kunnen te staan komen, terwijl hij *betalen* de onaangename gevolgen meer toevallig voorgesteld worden. *Een misdrijf boeten. Eene roekeloosheid met zijn leven betalen. Een genot met den dood bekopen.*

Bekoorlijk, zie Aanminnig.

Bekoren — betooveren — innemen — voor^{ij} zich innemen — winnen. Door ongemeene aantrekkelijkheid een sterken invloed oefenen. *Bekoren* (verleiden) drukt alleen de werking uit. *Dat kan mij niet bekoren. Leid ons niet in de bekoring.* In *betooveren, innemen* en *verrukken* vertoont zich ook het uitwerksel. *Verrukken* is eene zoo sterke bekoring oefenen, dat we als het ware buiten ons zelf gebracht worden; *betooveren* is op onweerstaanbare wijze bekoren, als het ware door toovermacht gevangen

houden. *Hoe valsch toch Mastazza die betooverende diamanten (oogen) beoordeelde, toen hij beweerde, dat zij scheel zagen! Innemen, dat op het vermogen ziet om harten te winnen, wordt alleen van personen gebruikt, en nog wel uitsluitend van hunne geestelijke aantrekkelijkheden, of van het gelaat als den spiegel der ziel. Eene innemende persoonlijkheid. Hij nam allen voor zich in, hij weet alle harten te winnen.*

Bekrachten — bevestigen — bezegelen — staven — verzekeren. Aan een verhaal, eene verklaring, enz. meer geloofwaardigheid bijzetten. Iemand *staaft* iets door het aanvoeren van bewijzen; *verzekert* iets door het afleggen eener gelijklopende verklaring; *bekrachtigt* en *bezegelt* iets door er op eenigszins plechtige wijze zijn zegel of zijne goedkeuring aan te hechten. *Bezegelen* wordt vooral gezegd van eene bekrachtiging door daden. *Zijne leer met zijn leven bezegelen.*

Bekreunen (zich) zie **Aantrekken (zich)**.

Bekrompen, zie **Eng.**

Bekrompen — beperkt — bevooroordeeld — eenzijdig — partijdig. *Bekrompen* is in het algemeen wat niet ruim genoeg is. De *bekrompene* velt een scheef oordeel, omdat zijn verstand te beperkt of te weinig ontwikkeld is; de *bevooroordeelde*, omdat hij eigen inzichten en over-eengekomen voorschriften als een onfeilbaren toetssteen beschouwt; de *eenzijdige*, omdat hij slechts sommige punten van beschouwing in het oog vat en de andere verwaarloost; de *partijdige*, omdat hij zich laat beheerschen door vooringenomenheid, belang of weerzin. *Beperkt* (waarbij meestal een ander woord ter bepaling gevoegd wordt) is hij, die slechts datgene wat vlak voor hem is overzien kan. Die *beperkt* is in zijne vermogens of in zijn oordeel, overziet niet het geheele veld, daar zijne vermogens of zijn oordeel niet sterk of niet genoeg ontwikkeld zijn. In dezen zin wordt het dikwijls voor *bekrompen* gebruikt. *Beperkt* kan echter betrekkelijk zijn, want eeniger mate is ieder *beperkt* door zijne vermogens; geen menschelijk verstand toch is in staat alles te omvatten; maar in dezen zin wordt het minder gebruikt.

Bekwaam — geschikt — kundig. Wie de vereischten bezit om iets naar behooren te verrichten. *Kundig* ziet vooral op het bezit van theoretische kennis, *geschikt* op het bezit van praktische vaardigheid; *bekwaam* is wie kunde aan vaardigheid paart. *Hij is een bekwaam werkman*: hij is handig en werkt goed. *Hij is een kundig rechtsgeleerde* beteekent: hij bezit veel rechtsgeleerde kennis; *hij is een bekwaam rechtsgeleerde* beteekent: hij heeft kennis en ervaring in zijn vak.

Bekwaam, zie **Begaafd**.

Bel — klok — schel. Een hol, metalen voorwerp, dat klank geeft, wanneer de daarin bevestigde klepel tegen het metaal slaat. Eene *klok* is meestal grooter van omvang en heeft de gedaante van een stompen kegel, die van onderen open is. De *schel* is een kleiner klokvormig werktuig, waarin het geluid door een klepel veroorzaakt wordt; de *bel* is eigenlijk rond en klinkt door losse, daarin rammelende stukjes metaal. *Een kinderbel* (rammelaar), *een narrebel*. Deze onderscheiding wordt echter weinig in acht-

genomen. In verschillende plaatsen beslist het gebruik. De Rotterdammer b.v. spreekt altijd van *bel*; *schel* behoort daar tot den deftigen stijl. Zoo zegt men: *de kat draagt een band met belletjes* en *de koeien op de bergen in Zwitserland hebben harmonisch gestemde klokjes aan den hals*.

Beladen — bevrachten — overladen. Met een last voorzien. *Bevrachten*, dat uitsluitend van schepen gebezigd wordt, is het zorgen dat een schip eene lading in krijgt. *Beladen* is het plaatsen van de lading op of in het voertuig. *Overladen* is het voorzien van eene grootere lading dan het eigenlijk vervoeren kan. *Door overlading krijgt een schip overlast. Het schip was op de uitreis niet bevracht, maar slechts met ballast beladen.*

Belanden, zie **Aanlanden**.

Belang, zie **Aanbelang**.

Belang, zie **Aangelegenheid**.

Belangen, zie **Aanbelangen**.

Belangrijk — van belang — aangelegen — gewichtig. Deze woorden worden gebruikt om aan te duiden dat eene zaak van eenige beteekenis voor iemand is of invloed heeft. *Gewichtig* ziet meer op hare volstrekte, *belangrijk* meer op hare betrekkelijke waarde. De uitvinding der boekdrukkunst in Europa kan ook in het oog der Chineezzen eene *gewichtige* gebeurtenis zijn, maar *belangrijk* is zij voor hen moeielijk te noemen. *Gewichtig* noemt men datgene wat grooten invloed heeft, *belangrijk* meer wat groote waarde heeft in meer beperkten kring of door iets bijzonders opmerksaamheid verdient. *Een gewichtig man, een belangrijk persoon.* *Van belang*, meest in de spreektaal in gebruik, nadert in beteekenis meer tot *gewichtig*. *Aangelegen* is eigenlijk iemand rakende en dus van belang voor iemand, voor zoover men veronderstellen kan, dat aangrenzende zaken op elkander invloed kunnen hebben. *Zich gelegen laten liggen* heeft de beteekenis dat iemand zich met de zaak, die voor hem van belang is bezighoudt. *Er ligt mij veel aangelegen. Zich aan iets gelegen laten liggen.*

Belasting — cijns — thijs — tol — schatting. *Belasting* heet in het algemeen het geld, dat door de inwoners van een land, gewest, enz. ten algemeenen nutte wordt opgebracht; *schatting* in het bijzonder de jaarlijksche som door een vazalstaat aan zijn suzerain te betalen, of de schadevergoeding in geld door een overwonnen staat aan zijn overwinnaar te geven (oorlogsschatting); *cijns, thijs* het servituut eener jaarlijksche uitkeering, dat op de eene of andere bezitting ligt; *tol* de belasting, die men betaalt voor het recht van passage of doorvoer.

Beledigen — beschimpen — hoonen — krenken — smaden — smalen — verguizen — verongelijken. Iemand benadeelen door hem in zijne eer of eigenwaarde aan te tasten. Bij *verongelijken* kan men dit, doch behoeft men niet dit ten doel te hebben. *Verongelijken* heeft de ruimste beteekenis, en duidt de daad van benadeelen niet nader aan. *Beledigen* zegt, dat zij bestaat in het aantasten van iemands eer, terwijl de andere woorden de wijze, waarop de belediging plaats grijpt, nader

omschrijven. Bij *beschimpen* staat het denkbeeld van spot, bij *hoonen* dat van vernedering en schande, bij *smaden* dat van verachting op den voorgrond, en deze verschillende denkbeelden zijn in *verguizen*, dat verreweg het sterkst is, vereenigd. *Krenken*, eigenlijk iets krank of zwak maken, duidt behalve de daad van benadeelen ook het hartzeer aan, dat zij veroorzaakt. *Smalen* kan men zoowel op een voorwerp als op een persoon. Het beteekent uit nijd iemand of iets als gering of nietswaardig verwerpen.

Beleefd, zie **Beschaafd**.

Beleenen — verpanden. Een voorwerp van waarde tot zekerheid stellen voor de teruggave eener geleende som, of voor het nakomen eener verbintenis. Bij *beleenen* geeft men pand, bij *verpanden* stelt men een pand. *Men beleent effekten, men verpandt zijn huis*. In figuurlijken zin kan dus alleen *verpanden* gebezigd worden. *Zijn woord, zijne eer, zijn leven verpanden*.

Beleid — omzichtigheid — overleg. De werking van den geest vóór of gedurende het volvoeren van iets, waardoor men alle omstandigheden, die dienstbaar gemaakt kunnen worden gebruikt en zich voor overijling of storing hoedt. *Overleg* ziet op het berekenen en nagaan wat de beste weg is om bij de uitvoering in te slaan; *omzichtigheid* op de voorzichtige afwending van alle mogelijke belemmeringen, gevaren of storingen, die bij de uitvoering kunnen ontstaan; *beleid* op het overleg en de omzichtigheid, waarmede men de zaak ten uitvoer brengt, en op de bekwaamheden van hem, die het werk volvoert.

Belemmeren — dwarsboomen — storen — stremmen — tegenhouden — versperren. De uitvoering van een handeling moeilijk maken. *Belemmeren* is eigenlijk lam maken en de beweegkracht verzwakken, verder den voortgang moeilijk maken; *dwarsboomen* is iemand bemoeilijken in den voortgang van zijn werk door hinderpalen in den weg te stellen en veronderstelt boos opzet. *Storen* is een oogenblik oponthoud veroorzaken. *Stremmen*, eigenlijk stram maken, is stilstand in de beweging brengen voor korter of langer tijd. Het is dus sterker dan *belemmeren*, daar dit nog eenige beweging veronderstelt; *versperren* ziet op den weg, waarlangs de beweging plaats heeft, en veronderstelt een opzettelijk of onwillekeurig afsluiten ervan. *De weg was versperd door de omgevallen boomen, zoodat de passage gestremd was; op een ander gedeelte belemmerden de takken van boomen, naast den weg gevallen, het verkeer der rijtuigen. Hij belemmerde mijne pogingen om mijn vriend te helpen, doch ik liet mij niet storen. Tegenhouden* is sterker dan *belemmeren*. Het gebruik dezer woorden blyke verder uit den volgenden zin. *Het ongunstige weer, dat in de laatste dagen de operatiën belemmerde, belette de belegeraars met den noodigen spoed tot den aanval over te gaan; toen zij eindelijk gereed waren, werden zij door een gerucht, dat de vrede gesloten was, tegengehouden, om hun voornemen terstond uit te voeren*.

**Belemmering — beletsel — belet — hindernis — verhin-
dering**. Hetgeen de uitvoering onzer oogmerken of plannen bemoeilijkt.

Belemmering, verhindering is de daad van belemmeren of verhinderen; bij het eerste denkt men alleen aan iets, dat het moeilijk maakt om tot het doel te komen; bij het laatste aan iets dat het noodzakelijk maakt de uitvoering van het plan op te geven; *hindernis* (ook verhindering en belemmering) hetgeen oponthoud teweegbrengt en bij onvoldoende kracht belet om tot het doel te komen (*eene harddraverij met hindernissen*); *beletsel* hetgeen, zoolang het bestaat, de verrichting onmogelijk maakt (*een beletsel om uit te gaan*). *Belet* ziet uitsluitend op de verhindering om iemands bezoek af te wachten. *Belet vragen* is dus eene verkorting voor: *vragen of er ook belet is*. (Zie ook **Belemmeren**.)

Belendend, zie **Aangelegen**.

Belet, zie **Belemmering**.

Beletten, zie **Afhouden**.

Beletten, zie **Aankanten (zich)**.

Beletsel, zie **Belemmering**.

Belgen — vergrammen — verstoren — vertoornen. Het gemoed ontstemmen, iemand boos maken of boos worden. Wie *verstoord* is toont dit gewoonlijk meer door de uitdrukking van zijn gelaat dan door woorden of daden. *Belgen* wordt alleen in den 3en pers. enkelv. en in het verl. deelw. gebruikt, *zich belgen* in alle personen. In het eerste geval schijnt het minder sterk dan in het laatste: *Het belge u niet* d. i. neem mij niet kwalijk, *belg u daar niet over* d. i. wordt er niet boos over. Het is zwakker dan *vertoornen*, dat eene sterke ontstemming aanduidt, welke het gevolg is van een indruk, die geheel indruischt tegen het gemoed van hem, die vertoornnd wordt. Ook dieren kan men vertoornen. *Vergrammen*, dat alleen van menschen gezegd wordt, beteekent hetzelfde doch sterker en duidt een toorn aan die van langeren duur is.

Belijden, zie **Bekennen**.

Belofte — gelofte — verbintenis. *Belofte* is eene mondelinge of schriftelijke toezegging; *gelofte* eene plechtige belofte, waaraan men een zeker godsdienstig idee verbindt. Bij *verbintenis* onderstelt men of wederkeerige beloften of toezegging, waaruit eene verplichting om iets te doen voortvloeit, of eene overeenkomstig de wet gegeven toezegging.

Beloonen — betalen — loonen — vergelden. Iemand iets geven of iets voor hem doen, omdat hij ons iets gegeven of iets voor ons gedaan heeft. *Betalen*, *loonen* (met loon betalen) onderstellen eene verplichte, *beloonen*, *vergelten* eene vrijwillige vergoeding. *Betalen* is aan iemand, van wien men iets ontvangen heeft, de waarde der zaak in geld teruggeven. *Men betaalt den arbeid*, niet den arbeider, deze krijgt zijn loon; *loonen* is het geven eener geldelijke vergoeding voor den arbeid gedurende eene bepaalde tijdruimte of voor eene zekere hoeveelheid werk verricht; vandaar dat men ook spreekt van *dagloon*, *weekloon*, *stukloon*. *Loonen*, *beloonen* hebben betrekking op den persoon, *betalen*, *vergelten* op het werk of de daad. *Beloonen* is iets geven als goedkeuring van hetgeen gedaan is; *vergelten* duidt meer aan, dat de vergoeding volkomen opweegt

tegen den bewezen dienst. Men *beloont* een mindere (*de onderwijzer den leerling, de vader het kind*), men *vergelddt* ook zijns gelijke of zijn meerdere iets, (*het kind den ouders*). Al deze woorden worden ook gebezigd in een figuurlijken zin, soms ook met ongunstige bijbeteekenis. *Dank betalen. Het gelag betalen* (ergens voor boeten). *Het kwaad loont zijn meester. Ik zal hem dien hoon vergelden.*

Belooning — betaling — bezoldiging — loon — prijs. De vergelding, welke voor de moeite aan den arbeid besteed gegeven wordt. *Betaling* wordt weinig in eigenlijken zin voor vergelding van moeite gebruikt, soms in figuurlijken zin, b.v. *iemand eene contante betaling geven, n.l. een pak slaag, als straf terstond na de misdaad.* *Loon* is de vooraf bedongene som, waarvoor iemand lichamelijken arbeid verricht; *belooning* eene onverplichte vergoeding voor bewezen diensten; de *betaling* voor geestelijken arbeid; een blijk van waardeering, hetwelk men iemand voor vlijt, goed gedrag, enz. schenkt; *bezoldiging* der vastgestelde vergelding van de diensten, die iemand, die eene betrekking vervult of eenig ambt bekleedt, bewijst of geacht wordt te bewijzen; *prijs* is eene vooraf uitgelooftde belooning (in de laatste beteekenis). *Den prijs behalen.*

Beloop, zie Bedrag.

Beloop — gang — loop. De wending, die eene zaak neemt, en de vermoedelijke afloop, dien zij hebben zal. Spreekt men in het bijzonder van ééne zaak dan gebruikt men liefst *beloop*; *loop* en *gang* bezigt men ook van meer zaken: *de gang der zaken, de loop der dingen; het beloop der zaak vertellen. Iets op zijn beloop laten.* In de spreekwijze: *'s werelds loop* ziet loop op de elkander opvolgende gebeurtenissen.

Beluisteren, zie Afhooren.

Bemantelen, zie Bedekken.

Bemerken — bespeuren — gewaar worden — merken — ontdekken — ontwaren — opmerken — waarnemen. De bewustheid van iets erlangen. *Merken* is uit bepaalde kenteekenen, die men ziet, tot het bewustzijn van iets komen. *Bemerken* en *bespeuren*, welke de beteekenis hebben van iets aan zijne merkteekenen of zijn nagelaten spoor onderkennen, onderstellen, dat er niet alleen een indruk ontvangen is, maar ook, dat er eenige inspanning van het verstand heeft plaats gegrepen; *ontwaren* daarentegen geeft enkel den indruk te kennen, dien men erlangt door gebruik te maken van zijn gezichtsvermogen. Een bedrog, dat men *ontwaart*, ligt meer open dan een bedrog, dat men *bespeurt*. Omgekeerd doorziet men dus een bedrog, dat men *bespeurt*, beter dan een bedrog, dat men *ontwaart*. *Gewaar worden* is het zich bewust worden van iets door middel zijner zintuigen en sluit het begrip, dat er moeite voor moet gedaan worden om het te zien of dat het met nauwkeurigheid geschiedt, geheel uit. *Ontdekken* slaat op het vinden en openbaar maken eener onbekende zaak. *Opmerken* verbindt met het begrip *bespeuren* dat van met aandacht en nauwkeurigheid zien, zoodat men de verschillende kenteekenen der zaak in zich opneemt. Verder kan het ook aanduiden dat men het bemerkte

om de eene of andere reden tot het voorwerp eener bijzondere oplettendheid maakt (*men behoort in gezelschap zoo niet alles op te merken*); *waarnemen* is acht geven op de indrukken van buiten, die in ons tot bewustzijn komen, en ze van elkander onderscheiden. *Waarnemen*, zegt Prof. Pierson, is het erlangen van zekerheid omtrent het bloot feitelijk bestaan eener volgorde, en wel zulk een erlangen als niet geheel aan de controle van anderen ontsnapt. Men zegt: ik *neem waar*, dat ik mij gebrand heb; maar niet, ik *neem waar*, dat ik hoofdpijn heb. Evenzoo neemt men niet zijne gezondheid, maar wel haren vooruitgang waar; niet eene ziekte, maar wel dat zij verergert.

Bemiddelaar — scheidsman. Een persoon die een geschil beslecht. De *bemiddelaar* brengt de partijen tot elkander, door ze tot wederzijdsche toefelijikheid te bewegen; de *scheidsman* wijst de zaak uit door te verklaren, wie gelijk en wie ongelijk heeft.

Bemiddeld, zie **Gegood**.

Beminnaar — liefhebber — minnaar. Wie eene sterke genegenheid of neiging voor iets bezit. *Minnaar* en *minnares* worden bij voorkeur gebezigd in betrekking tot de genegenheid van de eene kunne tot de andere. *Beminnaar* en *liefhebber* zegt men meer ten opzichte van een voorwerp, dat eene groote aantrekkelijkheid voor ons heeft, maar met dien verstande, dat de *beminnaar* zijne genegenheid of neiging op een edeler, de *liefhebber* op een minder edel voorwerp richt. *Een beminnaar der wetenschappen. Een liefhebber van wandelen.*

Beminnelijk, zie **Aanminnig**.

Beminnen — houden van — liefhebben — lieven — minnen. Deze woorden duiden het welgevallen vinden in eene persoon aan, dat het uitvloeisel is van overweging van het verstand of aandoening der zinnen, of wel van beide. *Minnen* en *lieven* zijn meer dichterlijke uitdrukkingen, *liefhebben* duidt in den regel een andere soort van genegenheid aan dan *beminnen*; terwijl bij *beminnen* de zinnelijke liefde verbonden is met overweging van het verstand, wordt bij *liefhebben* minder aan de zinnelijke liefde gedacht. Dikwijls echter duidt *beminnen* alleen aan het liefde koesteren voor iemand en laat in het midden welke de beweegreden is. *Heb uw naasten lief als u zelven; bemin uwe medemenschen. Wel hem, die 't vaderland meer dan zich zelf bemint Uw liefhebbende vader. Houden van* is eene gemeenzame uitdrukking om te kennen te geven, dat men iemand gaarne ziet of iets gaarne doet of laat. *Ik houd van hem*, d. i. ik mag hem wel lijden. *Niet van visch houden. Over gehecht zijn en verknocht zijn* zie men **Aankleven**.

Bemoedigen, zie **Aanmoedigen**.

Bemoeien — afgeven (zich) — inlaten (zich) — bezighouden (zich). Zijne werkkraft aan iets besteden. *Zich bezighouden met* duidt het algemeene begrip aan en laat in het midden of ook anderen er mede aan werkzaam zijn. *Zich bemoeien, zich afgeven* en *zich inlaten*, van zaken gezegd, drukken uit dat de zaak, waarmede men zich bezig houdt, het

voorwerp is van de bezigheid van anderen, dat men derhalve slechts mede gaat doen. In *bemoeien* ligt het denkbeeld uitgedrukt, dat de zaak ons eigenlijk niet aangaat; in *zich inlaten* en *zich afgeven* dat de zaak beneden de waardigheid van den persoon of de moeite niet waard is. Van personen gebruikt wil *bemoeien* zeggen dat men zich, door zich met iemand bezig te houden, moeite en last zich op den hals haalt; *zich inlaten met iemand* is betrekkingen met iemand aanknoopen, die beneden ons staat, terwijl *zich met iemand afgeven* eigenlijk is zich met iemand op weg begeven en verder met iemand een handeling ondernemen, het aanleggen met iemand en eindelijk omgaan met iemand, die dit niet verdient.

Benaming — naam. Een woord, waarmede men een persoon of voorwerp noemt. Eene algemeen gevestigde uitdrukking waaronder iemand of iets bekend staat is de *naam* ervan. *Benaming* daarentegen heeft de bijgedachte van niet zoo vaststaande, niet zoo algemeen bekende naam. Ten opzichte van eigennamen, d. i. namen welke niet aan *alle* voorwerpen van dezelfde soort eigen zijn, zooals *Willem*, *Amsterdam*, *de Rijn*, *de Denen*, *de Pyrenaeën* mag men alleen *naam* gebruiken. Ten aanzien der soortnamen, zooals *plant*, *mensch*, *rivier*, en der stofnamen, zooals *water*, *wijn* enz. is zoowel het gebruik van *naam* als van *benaming* geoorloofd.

Benauwd, zie **Bedeesd**.

Benauwdheid, zie **Angst**.

Benauwdheid, zie **Druk**.

Bende, zie **Aanhang**.

Beneden — onder. Eene lagere ligging van iets aanduidend. *Beneden* drukt eene lagere ligging in het algemeen uit, terwijl *onder* eene lagere ligging ten aanzien van een ander voorwerp, dat er zich boven bevindt, te kennen geeft. De vloer van het souterrain ligt *beneden* den beganen grond. Een onderaardsche gang ligt *onder* den grond (omdat de grond haar overdekt). Figuurlijk gebezigd, voor lager in rang, heeft *beneden* dus ook eene ruimere beteekenis dan *onder*. In rang *beneden* den kolonel zegt niets anders, dan dat men een lageren rang bekleedt dan de kolonel, zonder dat men dezen tot chef behoeft te hebben; in rang *onder* den kolonel geeft te kennen, dat men in rang op den kolonel volgt, en dat men hem tot chef heeft. *Onder de dekens*. *Onder zijne hoede*. *Hij is beneden*, *niet boven*. *Wijk-bij-Duurstede* ligt *beneden* *Arnhem*.

Benemen — berooven — ontnemen — ontrooven — ontkapen — ontweldigen — afhandig maken. Iets aan iemands macht of bezit ontrukken. *Benemen* ziet alleen op verlies van bezit; *berooven*, *ontnemen* en *ontrooven* onderstellen meestal, dat het bezit op den ontnemer of roover overgaat. *Berooven* heeft een persoon tot voorwerp, de andere werkw. eene zaak. *Berooven*, *ontrooven*, *ontkapen*, *afkapen* en *ontweldigen* duiden altijd een onrechtmatig ontnemen aan. *Ontrooven* duidt het aanwenden van meer list of geweld aan dan *ontnemen*. *Ontkapen* en *afkapen* geven te kennen dat het ontnemen op behendige wijze en zeer vlug geschiedt, *ontweldigen*, dat het op eene ruwe wijze plaats heeft en dat er geweld bij gepleegd wordt. *Af-*

handig maken is iets aan iemand ontnemen op sluwe, behendige wijze, hetzij voor eigen voordeel, hetzij ten bate van anderen. Tegenwoordig wordt het alleen gebezigd aangaande kleine voorwerpen, die iemand als 't ware uit de hand of van het lijf worden genomen. Euphemistisch wordt het gebruikt voor *wegkapen* of *ontstelen*. *Iemand het leven benemen, zijn geld ontnemen; den vijand den buit ontrooven; iemand van zijn geld berooven.*

Benieuwd — nieuwsgierig — weetgierig. Begeerende te weten. *Nieuwsgierig* heeft veelal eene ongunstige beteekenis. Het geeft de zucht te kennen om dingen te vernemen, waarmee men niet noodig heeft, of die geen belang voor ons hebben, zooals b.v. onbeteekenende voorvallen uit het dagelijksch leven. *Weetgierig* heeft hetrekking op den dorst naar nuttige kundigheden. *Benieuwd* ziet op het verlangen naar bericht aangaande eene bepaalde zaak, die we of verwachten dat gebeuren zal, of van welker afloop we nog onkundig zijn. *Ik ben benieuwd, of zij elkander krijgen zullen.*

Benijden — misgunnen. Niet kunnen zien, dat een ander iets heeft. Men *misgunt* iemand iets, omdat men hem een kwaad hart toedraagt; om de zaak zelf is het hierbij minder te doen. Wie eene zaak *benijdt*, gunt haar dáárom niet aan een ander, omdat hij haar voor zich zelf verlangt. *Benijden* staat echter lang niet altijd in zulk eene ongunstige opvatting, b.v. *hoe benijd ik u die vastheid van geloof!*

Benoemen, zie Aanstellen.

Bent, zie Bond.

Beoefenen — oefenen — uitoefenen. *Beoefenen* en *uitoefenen* verschillen in dit opzicht, dat *uitoefenen* ten voor of nadeele van de buitenwereld geschiedt, terwijl men in de eerste plaats voor zichzelf iets *beoefent*. Waar het een bedrijf of handwerk geldt, zegt men *uitoefenen*. Van eene kunst zegt men zoowel dat zij *beoefend* als *uitgeoefend* wordt, doch in verschillende opvatting. Men *oefent* de geneeskunst *uit*, wanneer men zieken daardoor tracht te genezen, men *beoefent* de geneeskunde, wanneer men haar tot voorwerp van studie maakt. Men kan eene kunst *beoefenen* voor uitspanning; de man die er zijn beroep van maakt *oefent* ze *uit*. In uitdrukkingen als *macht, heerschappij, straf, wraak, deugden, plichten uitoefenen* is *uit* een overtollig toevoegsel. *Oefenen* en *beoefenen*, met betrekking tot eene of andere deugd onderstellen, dat men haar in praktijk brengt met bepaald opzet en inspanning van kracht. *Oefenen* is minder in gebruik en is meestal beperkt tot uitdrukkingen als *geduld oefenen*. In eenvoud des harten *oefent* menigeeen de gerechtigheid; de wijsgeer behoort haar te *beoefenen*. Overigens is *oefenen* verouderd en meestal vervangen door *uitoefenen* en *beoefenen*.

Beoefenen, zie Bestudeeren.

Bepalen — vaststellen. Iets nauwkeurig opgeven, zoodat men weet waar men zich aan houden kan. *Bepalen* is door palen afzetten, en krijgt zoo verder de beteekenis van nauwkeurig opgeven of aanwijzen, *vaststellen* aan iets wankelends stevigheid geven, derhalve maken dat iets vast staat,

zeker en boven allen twijfel verheven is, zoodat men weet waar men zich aan houden moet. Een dag *bepalen* is dus juister dan een dag vaststellen, evenals den prijs *vaststellen* juister is dan den prijs *bepalen*; want in het eerste geval perkt men als het ware uit al de komende dagen één dag af, in het laatste geeft men aan den prijs, die iets onzeker en dobberends heeft, vastigheid. *Op het bepaalde uur vergaderde de commissie om het programma der feestelijkheden vast te stellen. Een sterrekundige bepaalt den duur van de aswenteling eener nieuw ontdekte planeet*; hier o. a. kan men *vaststellen* niet gebruiken.

Bepelzen, zie **Denken**.

Bepelzen — **overdenken** — **overpeelzen**. Alle drie duiden het denken over eene zaak aan. Daar *peelzen* de beteekenis heeft van overwegen en geheel in gedachten verzonken te zijn, duiden *overpeelzen* en *bepelzen* eene sterkere inspanning van het denkvermogen aan dan *overdenken*. *Gods wet bepeelzen*.

Beperkt, zie **Bekrompen**.

Bepraten — **ompraten**. *Bepraten* = iemand door praten ergens toe overhalen, bewegen; *ompraten* = hem door praten van gevoelen of partij doen veranderen. *Ben ik in staat een eerwaardigen man als den abt om te praten?*

Beprøving — **bezoeking** — **onheil** — **ongeluk** — **ongeval** — **ramp** — **tegenspoed** — **wederwaardigheid**. Het kwaad, dat ons op onzen levensweg treft. *Ongeluk* is het tegenovergestelde van geluk; *onheil* is eigenlijk het tegenovergestelde van heil, doch staat thans als collectief begrip voor zware rampen, het is sterker dan *ongeluk*. *Onheil afwenden*, *ongeluk spellen* tegenover *heil aanbrengen*, *geluk wenschen*. *Ongeval* is een bijzonder geval van ongelukkigen aard, doch is niet zoo sterk als *onheil* of *ramp*. *Onheil* wordt soms gebezigt voor een samenloop van ongelukken, gelijk *ongeval* voor eene reeks van ongevallen. *Tegenspoed* is het tegenovergestelde van voorspoed, dat de beteekenis heeft van vooruitgang in eene onderneming en van welslagen. *Wederwaardigheden* zijn rampspoedige ontmoetingen. Groote ongevallen noemt men *rampen*. *Beprøving* heeft het bijbegrip, dat de tegenspoed dienen moet tot het op de proef stellen van onze deugd of standvastigheid, *bezoeking*, dat hij ons wordt toegezonden tot straf voor onze zonden.

Beprøven — **proef (de) nemen** — **onderzoeken**. Eene poging aanwenden om tot eene nauwkeurige kennis van iets te geraken. Verkeert men geheel in het onzekere omtrent de uitkomst zijner nasporingen, dan *onderzoekt* men; meent men daarentegen eene bepaalde uitkomst te mogen verwachten, dan *neemt men de proef*. De waarnemingen der natuurkundigen moeten, om tot den rang van wetenschappelijke waarheden verheven te worden, door *proefnemingen* worden bevestigd. *Beprøven* is, naar zijne oorspronkelijke beteekenis, onderzoeken of iets goed is, iets aan eene proef onderwerpen. Als de Apostel Paulus volgens de statenoverzetting

zegt: *beproeft* alle dingen, dan geeft hij ons niet den raad om van alles, ook van het kwade, de proef te nemen, maar om alles, zoowel ons eigen gedrag als dat van anderen te *toetsen* aan de beginselen van waarheid en recht. Dat dit oudtijds werkelijk de beteekenis van *beproeven* was, blijkt zonneklaar uit het andere bijelwoord: *Beproeft de harten of zij uit God zijn*. Gaandeweg is de zin van *beproeven* echter beperkt tot dien van het onderwerpen eener zaak aan eene proef en wel aan die van het wagen van eene poging om te zien in de eerste plaats of men eene zaak kan uitvoeren en vervolgens of er mogelijkheid bestaat om haar uit te voeren. *Ik wil het wel eens beproeven*.

Beraad, zie **Bedenking**.

Beraadslagen — te rade gaan — raadplegen. Eene zaak tot het voorwerp eener ernstige overdenking maken. *Beraadslagen* onderstelt, dat de zaak belangrijk is, en dat er tusschen verscheidene personen over en weer over gesproken wordt; men kan het dus omschrijven door: met elkander ernstig overdenken en overleggen. *Te rade gaan bij* is iemand om raad vragen, van wien men goeden raad verwacht, derhalve raad vragen met het bepaalde plan om diensvolgens te handelen, *te rade gaan met* wordt verder gezegd van het handelen na ernstige beschouwing der omstandigheden. *Te rade gaan bij een advocaat*. *Met zijne beurs te rade gaan*. *Raadplegen* ziet meer op het vragen en eenvoudig aanhooren van den raad van een persoon, in wiens kunde en doorzicht men vertrouwen stelt. *Een advocaat, een geneesheer raadplegen*. *De Staten-Generaal beraadslagen over de Grondwet*.

Beraden (zich) — bedenken (zich) — overwegen. Nadenken over iets. *Zich beraden* onderstelt dat men eenigen tijd noodig heeft, alvorens den uitslag van zijn denken uit te kunnen spreken. *Overwegen* ziet op het zorgvuldig overdenken of wegen als het ware der verschillende argumenten, die voor of tegen kunnen aangevoerd worden; het is dus hetzelfde als eene zaak van alle kanten bekijken. *Bedenken* is het zwakst en drukt alleen uit dat men er zijne gedachten over laat gaan. *Hij had vijf dagen noodig om zich te beraden, of hij in de voorwaarden zou treden*. *Na alles goed overwogen te hebben, stemde hij toe*. *Alles goed bedacht, zal ik uw zin doen*.

Beraden, zie **Bedachtzaam**.

Bereidwillig, zie **Gaarne**.

Berekenen — oprekenen — uitrekenen. *Berekenen* = begrooten, nagaan hoeveel iets bedragen kan; *oprekenen* = eenige posten eener berekening te zamen voegen; *uitrekenen* = eene berekening maken met het doel eene bepaalde uitkomst te bekomen. Het gebruik dezer woorden blijkt voorts uit den volgende zin: *Ik meende de kosten zoo nauwkeurig mogelijk berekend te hebben, maar nu ik de uitgaven opreken, blijkt het dat ik mij deerlijk misrekend heb, want ik kan het niet anders uitrekenen, of ik kom eene aanzienlijke som op mijne begrooting te kort*.

Berennen, zie **Insluiten**.

Berg — berggroep — bergkam — bergketen — duin — gebergte — hoogte — hoogvlakte — heuvel. Eene verhevenheid boven de oppervlakte der aarde. Eene zeer kleine verhevenheid noemt men *hoogte*, eene kleine verhevenheid *heuvel*, eene groote verhevenheid (meer dan 300 M. boven den zeespiegel) *berg*. *Hoogte* werd vroeger gezegd van verhevenheid van iedere afmeting. *Offeren op de hoogten*. Eene verzameling van bergen heet een *gebergte*. Een aaneengeschakelde rij van bergen heet *bergketen*. De lijn, welke de toppen eener bergketen vereenigt, heet de *bergkam*. Vertoont een gebergte geen bepaalden kam dan spreekt men van een *berggroep*. *Duinen* zijn de zandheuvels langs het strand, die de natuurlijke zeevering vormen. *Hoogvlakten* liggen minstens 300 M. boven den zeespiegel.

Bergen — bewaren — wegsluiten. *Bergen*, dat de beteekenis heeft van wegdragende op eene veilige plaats brengen, duidt aan, dat men iets behoedt voor oogenblikkelijk dreigend gevaar. *Het lijf bergen*. *De zeilen bergen*. *Bewaren* (iets beveiligen door het in het oog te houden, er zorg voor te dragen) is de veiligheid van iets duurzaam verzekeren, zorgen dat het niet verloren ga, vervreemd worde of wegrake. *'t Vergadren viel hem zwaar, nog zwaarder viel 't bewaren*. *Wegsluiten* zegt, dat men het toevertrouwde, tot grootere zekerheid, eene plaats achter slot geeft, waar het geheel buiten het bereik van anderen is.

Berggroep, zie **Berg**.

Bergkam, zie **Berg**.

Bergketen, zie **Berg**.

Bericht — bekendmaking — mare — melding — mededeeling — naricht — tijding. Wat tot iemands kennis gebracht wordt. *Kennisgeving* en *mededeeling* sluiten niet noodzakelijk in, dat de mededeeling met eenige belangstelling ontvangen wordt, *bericht* en *tijding* wel. *Bericht* is het verslag van de gebeurtenis, *tijding* alleen de mededeeling van het feit. *Kennisgeving* en *bekendmaking* zijn *mededeelingen*, die een eenigszins officieel karakter dragen. *Tijding* wordt van meer belangrijke zaken gebezigd dan *bericht*. *Naricht* heeft veelal de beteekenis van een bericht tot inlichting of waarschuwing. *Mare* is het bericht van eene groote en belangrijke gebeurtenis. *Bericht*, *tijding*, *mare* zijn niet noodwendig tot een bepaald persoon gericht, bij de andere is dit wel het geval. *De mare van Napoleons val was spoedig tot Nederland doorgedrongen*. *Toen de tijding van den ongelukkigen slag bij Sedan te Parijs aankwam, geraakten de gemoederen in beweging; zekere berichten lieten zich echter nog wachten*. *Wie plichtverzuim ontdekt bij zijne soldaten, make hiervan terstond melding bij zijn superieur*. *Ik zal u kennisgeving van den tijd en de plaats der vergadering zenden*. *Wij ontvingen de mededeeling dat onze vriend gestorven is*. *Dit diene tot ons naricht*.

Berichten, zie **Aankondigen**.

Berichten — te kennen geven — kennisgeven — mededeelen — melden — verhalen — verwtiffen. Iemand in kennis

stellen van een feit. *Iemand te kennen geven dat iets geschied is* laat in het midden of dit door woorden of teekens geschiedt. *Iemand ervan kennisgeven* is alleen tot zijne kennis brengen, dat het feit volbracht is, zonder meer in bijzonderheden te treden. Dit is ook het geval met *verwittigen*; het veronderstelt echter dat de persoon, *ter wiens kennis iets gebracht wordt* en voor wien het van belang is het te weten, onbekend met het feit is. In *berichten*, *mededeelen* en *melden* ligt meer het denkbeeld van het geheele verloop der handeling tot iemands kennis te brengen, terwijl men bij *verhalen* nog meer in bijzonderheden treedt.

Berispen, zie **Bedillen**.

Beroemd, zie **Befaamd**.

Beroep, zie **Ambacht**.

Beroepen, zie **Bijeenroepen**.

Beroep — roeping. *Beroep* is de werkzaamheid van den mensch, waardoor hij in zijn levensonderhoud voorziet. *Roeping* is het werk, waartoe de mensch door aanleg en neiging als het ware geroepen wordt. *Hij was verwer van beroep, doch had hij zijne roeping gevolgd, dan was er wellicht een kanselredenaar uit hem gegroeid. De werktuigkundige toont dat zijn beroep ook zijne roeping is.*

Beroepen, zie **Aanstellen**.

Beroeringen, zie **Beroerten**.

Beroerten — beroeringen — mouterij — onlusten — oproer — oproer — opstand — standje. Verstoring der orde. *Standje* is een straatwist, waarbij het publiek geen andere rol dan die van toeschouwer vervult om zich te vermaken. Bij *oploop* ligt aan het samenstromen der menigte eene onrustige en oproerige beweging der gemoederen ten grondslag. Slaat deze beweging tot gewelddadigheid over, dan ontstaat er *oproer*. Een verzet van soldaten tegen hunne officieren, maar ook weerspannigheid tegen de gestelde machten in het algemeen is *mouterij*. Is de *mouterij* niet van voorbijgaanden aard en breidt zij zich uit, dan wordt zij een *opstand*. *Onlusten*, *beroeringen* en *beroerten* (beide laatstgenoemde woorden tegenwoordig minder in gebruik) zijn langdurige burgerwisten. *De Nederlandsche beroerten in de zestiende eeuw.*

Berokkenen — brouwen — verwekken — teweegbrengen — veroorzaken. Iets bewerken of doen plaats grijpen. *Veroorzaken*, *verwekken* en *teweegbrengen* worden zoowel in een goeden als in een slechten zin gebezigd. Iemand vreugde of droefheid *veroorzaken*. Eene verzoening of eene verwijdering *teweegbrengen*. Iemand onaangenaamheden of blijdschap *verwekken*. *Veroorzaken* en *verwekken* onderstellen, dat de werking snel, *teweegbrengen* dat zij langzamer plaats heeft. Een onvoorzichtig weggevoeren lucifer *veroorzaakt* of *verwekt* brand; broeiend hooi kan brand *teweegbrengen*. *Berokkenen* en *brouwen*, dat altijd een opzet om iets te doen veronderstelt, hebben steeds de beteekenis van het teweegbrengen van iets kwaads. *Brouwen* duidt daarenboven nog aan, dat de bewerker zich van list en bedrog of slim overleg heeft bediend, om tot zijn doel te geraken.

*Dat schroomlijk land- en waterdier
Heeft heel wat onheils mij gebrouwen.*

Berooven, zie **Benemen**.

Berouw — boetvaardigheid — leedwezen — spijt — wroeging. Het pijnlijke gevoel, dat zich van ons meester maakt bij het besef, dat wij verkeerd gehandeld hebben. *Spijt* is de zwakste uiting daarvan; men kan die ook gevoelen over volkomen onschuldige handelingen. *Van achteren spijt het mij toch, dat ik niet naar het concert gegaan ben* *Leedwezen* onderstelt eene daad, waardoor we ons zelf of anderen werkelijk benadeeld hebben, en die we om die reden ongedaan wenschen te kunnen maken. Diep en aanhoudend leedwezen over onze misslagen of misstappen noemt men *berouw*. *En wat is de vernieuwing van een hart, dat zijn genot zoekt buiten de liefde en de zelfverloochening, anders dan berouw?* *Berouw* wordt *boetvaardigheid*, wanneer het vergezeld gaat van de bereidwilligheid om de straf te ondergaan, die ons tot verzoening onzer overtreding en tot onze verbetering wordt opgelegd. *De boetvaardige zondares*. *Wroeging* is het knagend zelfverwijt van den misdadiger, die te verhard is om zich te bekeeren, maar toch de stem van zijn geweten niet kan onderdrukken. Gelijk *berouw* tot *boetvaardigheid* leidt, leidt *wroeging* tot *wanhoop*.

Beschaafd — beleefd — galant — hoffelijk — hoofdsch — heusch — wellevend — welgemanierd. In ruimeren zin staat *beschaafd* tegenover wild, wat nog in den natuurstaat verkeert; in engeren zin duidt het zoowel de algemeene kennis als de goede manieren aan, die wij aan de opvoeding te danken hebben. *Wellevend* en nog sterker *welgemanierd* en *hoffelijk* — het laatste de hoogste trap van wellevendheid, de hoofsche wellevendheid — zien uitsluitend op het bezit van goede manieren. *Hoofsch* is eigen wat aan het hof past, vandaar het bezit fijne vormen en voorkomendheid aanduidend, doch met de bijgedachten van stijfheid. *Heusch*, uit *hövesch* ontstaan, was oorspronkelijk hetzelfde, doch is later alleen gebruikt van de vriendelijkheid en welwillendheid, die aan hoofscheit eigen waren. »*De glimlach van haar oogen, de heuschheid van haar mond.*» *Beleefd*, hetwelk enkel te kennen geeft, dat men de welvoegelijkheid in acht neemt en iemand de verschuldigde eer niet onthoudt, onderstelt zelfs niet eens het bezit van goede manieren, want men kan zeer goed iemand eerbiedig bejegenen, zonder daarbij juist de voorschriften der etiquette in acht te nemen. Eene boerin, die voor iemand van aanzien eene boersche dienaressse maakt, is *beleefd*. *Galant* is eene eigenschap van iemand die bijzonder beleefd tegenover dames is.

Beschamen — teleurstellen. Maken dat eene verwachting niet vervuld wordt. *Beschamen* is sterker dan *teleurstellen* en ziet op het berokkenen eener grievende teleurstelling. Iemand, die zich in groote verlegenheid bevindt, en redding verwacht van één persoon, op wien hij zeker meent te mogen rekenen, zegt b.v. tegen dien persoon: *Beschaam mijne hoop niet!*

Beschaving, zie **Verlichting**.

Bescheiden — ontbieden. Iemand bevel geven om te verschijnen. In *bescheiden* ligt het bijdenkbeeld, dat dag en uur uitdrukkelijk zijn aangewezen. Men zegt ook *tijd* en *plaats bescheiden*.

Bescheiden — ingetogen — zedelijk — zedig. Wiens gedrag zich door betamelijkheid en terughouding kenmerkt. *Ingetogen* is hij, die zijne driften weet te beheerschen en zich voor buitensporigheden hoedt: *eene ingetogen levenswijze*; *bescheiden* is hij, die geen hooge gedachten van zich zelf koestert, naar lof noch eer streeft, met een eenvoudig maar gul onthaal tevreden is, geen buitensporige winsten najaagt. *Bescheiden* nadert dus sterk tot de beteekenis van *nederig*. *Volgens mijne bescheiden meening* wil zeggen, dat men zijne meening gaarne wil laten varen voor eene betere. *Zedig* ziet eigenlijk alleen op het uiterlijk betoon van bescheidenheid, ingetogenheid en nederigheid, en is dus eene zwakker uitdrukking dan *zedelijk*, hetwelk het bezit van zedelijke beginselen insluit.

Beschermen, zie Behoeden.

Bescherming — hoede. Beveiliging voor gevaar. *Hoede* is beveiliging voor gevaar in 't algemeen; *bescherming* is meer beveiliging voor gevaar dat werkelijk dreigt. *God neme u onder zijne hoede! Toen de jonge, bandeloze Alcibiades in het gymnasium een mededinger met den discus doodelijk gewond had, vluchtte hij tot den daar aanwezigen Socrates om bescherming.*

Beschijnen, zie Bestralen.

Beschimpen, zie Beleedigen.

Beschonken — dronken. *Beschonken* is in den mond der beschaafden een euphemisme voor *dronken*, gelijk de volkstaal er het platte *bezopen* voor in de plaats stelt. Figuurlijk wordt alleen *dronken* gebezigd. *Dronken van weelde.*

Beschouwen, zie Aanblikken.

Beschouwen, zie Bezien.

Beschrijven, zie Afmalen.

Beschroomd, zie Bedeesd.

Beschuldigen, zie Aanklagen.

Beschutten, zie Behoeden.

Beseffen, zie Begrijpen.

Beslaan — beademen — bewasemen. *Beslaan* is verschieten door damp in het algemeen; *beademen* doen verschieten door adem; *bewasemen* doen verschieten door waterdamp.

Beslag — deeg. Meel dat door bijvoeging van water in den toestand gebracht is om gebakken te kunnen worden. *Beslag* is dun en vloeibaar, *deeg* dik en stijf.

Beslechten, zie Afdoen.

Beslissen, zie Afdoen.

Besluit — einde — slot. Het laatste gedeelte eener zaak of hande-
SYNONIEMEN.

ling. *Einde* is het allerlaatste gedeelte van iets in het algemeen, *slot* het einde van een afgewerkt geheel. Men zegt dus het *slot* van een brief, maar het *einde* van eene bladzijde. Van een boek gebruikt men zoowel *einde* als *slot*. Eigenlijk *eindigt* het boek op de laatste bladzijde, en vormt de laatste volzin het *slot*. *Besluit* is de daad van besluiten, van eindigen. Men kan dus wel van het *besluit* eener redevoering spreken, omdat men zich dan den spreker als het ware nog sprekend voorstelt. Daar *slot* altijd het bijbegrip van voltooiing heeft, kan men b. v. niet zeggen het *slot* van het leven, van eene reis, van eene wandeling.

Besluit — voornemen. De wilsuiting om iets te uitvoeren te brengen. Men kan den wil om iets te doen beschouwen in betrekking tot de drijfveeren, die hem deden ontstaan en in betrekking tot hetgeen het voorwerp van het willen is. In het eerste geval spreekt men van een *besluit*, in het laatste geval van een *voornemen*.

Besluiten, zie **Afleiden**.

Besmettelijk, zie **Aanstekelijk**.

Besparen — uitsparen — uitwinnen. *Besparen* en *uitsparen* zijn in zoover van *uitwinnen* te onderscheiden, dat de eerste het ter zijde leggen of niet aanwenden aanduiden, terwijl *uitwinnen* meer het zich besparen van grooter moeite of meer geld te kennen geeft door zich terstond eene geringere moeite of uitgave te getroosten. Terwijl *besparen* meer ziet op het niet aanwenden van iets, heeft men bij *uitsparen* meer het oog op het behouden van het uitgespaarde voor mogelijk later gebruik. Uit de beteekenis van onnoodig maken hebben zich verder ontwikkeld die van noodeloos maken en achterwege laten blijven. *Ik zal u die kosten en moeite besparen.* Men kan zich zelf of een ander geld *besparen*, *doen uitwinnen*, ook een arbeid *besparen*, in welk geval *besparen* beteekent de inspanning, welke die arbeid zou vereischen, onnoodig maken. *Door wekelijks eene kleinigheid af te zonderen heeft hij een aardig sommetje bespaard. Ik zal u de moeite van het heen en weer loopen besparen door dit lijstje, dat u den weg wijst, dien gij te volgen hebt; dat zal u minstens een paar uur uitsparen en zoo zult ge dus nog heden avond weder huiswaarts kunnen keeren. Hij heeft van die waren terstond een grooter inslag gedaan en daardoor veel uitgewonnen. Ik zal, nu hij in de stad is, hem terstond gaan opzoeken, dat wint mij eene reis uit.*

Bespeuren, zie **Bemerken**.

Bespoedigen — overhaasten — verhaasten. Meer voortgang aan iets geven. Bij *bespoedigen* wordt gedacht aan verhooging van de snelheid van voortgang eener handeling, zonder echter de kans op goeden uitslag te verminderen. Bij *overhaasten* is dit laatste wel het geval. Daar *haast* het bijbegrip van overijling heeft, wordt *overhaasten* meestal in een kwaden zin gebruikt. *Verhaasten* staat in beteekenis ongeveer met *bespoedigen* gelijk, maar is sterker. *Dit verhaastte des dwingelands val. Verhaast u maar niet; haastige spoed is zelden goed.*

Bespottelijk, zie **Belaachelijk**.

Besprekelen — besproeien. Eene zelfstandigheid in fijne deeltjes op iets strooien. *Besprekelen* wordt zoowel van eene vaste als van eene vloeibare zelfstandigheid gebruikt. Het vleesch met zout, met pekkel *besprekelen*; *besproeien* alleen van eene vloeistof, in dichte droppels neervallend. Bij *besproeien* denkt men meer aan regelmatige uitstrooiing van vocht, *besprekelen* is minder gelijkmatig en niet in zoo groote hoeveelheid vocht op iets strooien. *De regen besproeit het aardrijk. Het waschgoed wordt besprekeld.*

Bespringen — overvallen. Beide woorden zijn uitdrukkingen, die het snelle en onverwachte van een aanval te kennen geven. *Overvallen* zegt alleen, dat men zich plotseling op iemand werpt, *bespringen* daarenboven, dat dit met een *sprong* geschiedt op de wijze van een wild dier. *Overvallen* wordt ook figuurlijk gebruikt. *Iemand met eene vraag overvallen.*

Besproeien, zie **Besprekelen**.

Bestaan, zie **Aanwezen**.

Bestaan, zie **Broodwinning**.

Bestand — wapenschorsing — wapenstilstand. Staking der vijandelikheden gedurende zekeren tijd. Eene *wapenschorsing* heeft den kortsten duur. Zij wordt dikwijls slechts voor enkele uren gesloten om de gewonden te vervoeren en de dooden te begraven. Een *wapenstilstand* loopt over eene langere tijdruimte, en dient gewoonlijk tot het aanknoopen van onderhandelingen over den vrede. *Bestand* eindelijk noemt men een vrede voor een bepaalden tijd, z. a. *het twaalfjarig bestand*.

Besteden, zie **Aanwenden**.

Bestek — ontwerp — plan noemt men de uitdrukking der denkbeelden, waarnaar een werk, inzonderheid een bouwkundig werk, moet worden uitgevoerd. De eerste aanleg heet *ontwerp*; de teekening heet het *plan*. *Bestek* noemt men het definitieve ontwerp, waarnaar de aanbesteding plaats heeft, het breedvoerig ontwerp met de beschrijving der uit te voeren werken en soort van materialen alsmede van de berekening der kosten.

Bestellen — bezorgen — overhandigen. Zorgen dat iets de plaats zijner bestemming bereike. *Bezorgen* is de ruimste uitdrukking; het laat de wijze der overbrenging geheel onbepaald en geeft slechts te kennen, dat men zorg draagt dat het toevertrouwde goed overkomt. *Bestellen* is iets ter bepaaldere plaatse brengen en duidt verder ook aan dat de bezorging geschiedt door bepaaldelijk daartoe aangewezen personen en tegen geldelijke schade-loosstelling: *brieven, pakjes bestellen*; *overhandigen* sluit in dat men de goederen aan den persoon, voor wien zij bestemd zijn, zelf overgeeft.

Bestendig, zie **Aanhoudend**.

Bestendig — duurzaam — onveranderlijk — onverzettelijk — onwankelbaar — onwrikbaar — standvastig — vast. Wat blijft zooals het is. *Bestendig* is hetgeen op dezelfde wijze blijft voortbestaan, wat dus niet gedurig verandert, *duurzaam* wat uit zijn aard niet ophoudt, *onveranderlijk* wat ook door oorzaken van buiten niet ver-

anderd worden kan. Het weder kan *bestendig* zijn, een vrede kan *duurzaam* wezen, God is *onveranderlijk*. *Hij bezit weinig bestendigheid*, beteekent: hij mist het vermogen om met het aangevangene voort te gaan, of bij zijne zaken te blijven. *Vast* is wat een sterken samenhang heeft en dus weinig aan gevaar van verandering bloot staat. *Een vast lichaam*. Figuurlijk: *eene vaste gezondheid, een vast karakter*. *Vastheid* van karakter leidt tot *standvastigheid*, maar zij ontardt in *onverzettelijkheid*, wanneer men aan zijne beginselen en meeningen blijft vasthouden tegen beter weten in. *Onwrikbaar, onwankelbaar en onverzettelijk* worden meestal overdrachtelijk gebezigd. *Onwrikbaar* duidt aan dat iets door geene kracht van buiten kan bewogen of verzet worden. Het is sterker dan *onverzettelijk*. Dit veronderstelt slechts dat het niet van plaats kan veranderen, terwijl *onwrikbaar* te kennen geeft dat iets zelfs niet door *wrikken* kan bewogen worden. *Onwankelbaar* ziet op vastheid van inhoud en goeden grondslag, waaruit de eigenschap ontstaat dat iets door schokken niet in schommelende beweging kan gebracht worden. In figuurlijken zin duiden deze woorden aan dat iets niet gevoelig is voor pogingen van buiten, die verandering beoogen. *Een onwankelbaar geloof* is een geloof, dat met geen innerlijke zwakheid heeft te worstelen. *Een onverzettelijk geloof* duidt een geloof aan, dat bestand is tegen aanvallen van buiten. Een geloof, dat zoowel *onwankelbaar* als *onverzettelijk* is, noemt men *onwrikbaar*.

Bestijgen, zie **Beklimmen**.

Bestralen — beschijnen. Beide geven het uitgaan van licht van een lichaam naar een ander te kennen. Bij het eerste woord veronderstelt men dat er stralen uitgaan van het lichaam. *Bestralen* is dus stralende beschijnen, beschijnen met eigen licht. *Beschijnen* laat dit in het midden en geeft alleen te kennen dat er schijnsel uitgaat van het eene lichaam, hetzij dit uit het lichaam zelf voortkomt, hetzij het ontleend licht is. Men zegt daarom van de maan, dat zij de aarde *beschijnt*, niet dat zij haar *bestraalt*. Dit is ook de reden, waarom figuurlijk altijd *bestralen* gebezigd wordt. *Met 's hemels gunst bestraald*.

Bestraten — plaveien. Een weg hard maken door hem met steenen te beleggen. *Bestraten* geschiedt met op den kant gelegde, *plaveien* met vlak gelegde steenen.

Bestudeeren — beoefenen. *Bestudeeren* ziet op het vergaren van theoretische of praktische kennis, *beoefenen* is het inspannen der krachten om iets aan te leeren of in praktijk te brengen. Men *bestudeert* de leerstellige godgeleerdheid, maar men kan de praktische godgeleerdheid ook *beoefenen*. *De wetenschappen kan men bestudeeren en beoefenen. Zeden en gewoonten bestudeert men*.

Besturen, zie **Beheerschen**.

Bestuur, zie **Beheer**.

Betalen, zie **Beloonen**.

Betalen — voldoen. Een schuld vereffenen. *Voldoen* ziet op het te niet doen gaan der schuldvordering. *Eene gemaakte schuld voldoet men*

door te betalen, d. i. door de som die geëischt wordt te geven aan den schuldeischer. Heeft de delging der schuld als het ware op hetzelfde oogenblik plaats, dat zij gemaakt is, dan bezigt men *betalen*. Men *betaalt* in een winkel wat men er koopt. Verloopt er echter tusschen het maken der schuld en hare afdoening eenige tijd, dan is *voldoen* de juiste uitdrukking. Men *voldoet* eene rekening door de som te betalen, die men schuldig is, en de rekening wordt ten bewijze daarvan voor *voldaan* geteekend.

Betalen, zie **Aflossen**.

Betalen, zie **Bekopen**.

Betaling, zie **Belooning**.

Betamelijk — behoorlijk — gepast — passend — voegzaam — welvoeglijk. Wat in overeenstemming is met ons gevoel van plicht, waarheid en zedelijkheid, ten opzichte van personen, zaken of omstandigheden. *Betamelijk* beschouwt het noodzakelijke dezer overeenstemming als voornamelijk uit ons plichtbesef voortkomend: *Eene betamelijke houding; een betamelijk gedrag*. *Behoorlijk* ziet zoowel op overeenstemming met gevoel van plicht als van zedelijkheid; het is dus algemeener dan *betamelijk*. *Hij kan zich nooit behoorlijk gedragen* zegt men zoowel van iemand die zijn plicht niet doet, als van iemand, die zich in gezelschap niet fatsoenlijk weet te gedragen. *Voegzaam* en *welvoegelijk* zien beide op de overeenstemming met de zeden. *Gepast* en *passend* is datgene wat op *zijn pas* is, wat in overeenstemming is met de omstandigheden en gelegenheden en de juiste maat heeft. *Eene gepaste toespraak te houden is dikwijls moeilijk*. *Eene gepaste houding*. *Passende redenen*.

Betamen, zie **Behooren**.

Betasten, zie **Aanraken**.

Beteekenen, zie **Beduiden**.

Beteekenen, zie **Aanduiden**.

Beteekenis — zin. Het door een woord of teeken uitgedrukte begrip. Eigenlijk ziet *beteekenis* meer op de verklaring van het gebruikte teeken, *zin* op het er aan verbonden begrip, doch in het gebruik wordt er weinig onderscheid tusschen beide woorden gemaakt. Indien men een onderscheid tusschen *beteekenis* en *zin* wil aannemen, dan kan men zeggen, dat *beteekenis* ziet op het begrip, dat het woord volgens zijne afleiding uitdrukt, *zin* op het begrip, dat het gebruik er in legt. Door eene aanhoudende verkeerde toepassing kan zelfs de beteekenis van een woord ten slotte gewijzigd worden. Dit is onder andere het geval geweest met het woord *berucht*, dat eigenlijk iets als algemeen bekend aanduidt, en nog bij de Groot en Vondel in eene goede opvatting, in die van *vermaard* voorkomt. Ook bij andere zaken dan bij een woord kan van *beteekenis* en *zin* gesproken worden. Vraagt men naar de *beteekenis* van een volzin, dan moet de inhoud met andere woorden juist teruggegeven worden; vraagt men naar den *zin* ervan, dan veronderslett men dat er een verholten gedachte in schuilt.

Beteren, zie **Bekomen**.

Betengelen, zie **Beheerschen**.

Beteugelen, zie **Matigen**.

Beteuterd, zie **Bedeesd**.

Betlicten, zie **Aantijgen**.

Betooog — vertoog. Uiteenzetting der gronden, waarop eene overtuiging rust. *Vertoog* onderstelt altijd, dat het in eene eenigszins uitvoerige rede of schriftelijk geschiedt, terwijl *betooog* de uiteenzetting der gronden is, waarop een bewijs berust, dat dienen moet om iemand iets te betoogen. Men kan al sprekende met iemand iets *betooogen*, maar zoolang men een *vertoog* houdt, heeft men alleen het woord.

Betooogen — bewijzen. Eene zaak voor anderen tot klaarheid en zekerheid brengen. *Bewijzen* is sterker dan *betooogen*. Het laatste is zijne zienswijze geleidelijk ontwikkelen, en door klemmende redenen aan te voeren, maken dat de hoorder zich onwillekeurig gewonnen geeft. *Bewijzen* is door feiten of redeneeringen, die geen mogelijkheid tot tegenspraak laten, aantoonen dat eene zaak zóó en niet anders is of kan zijn.

Betoomen, zie **Beheerschen**.

Betoonen — betuigen — bewijzen. Iemand ergens de verzekering van geven. Men *betuigt* iemand zijne vriendschap door woorden; men *betoot* hem zijne vriendschap door eene voorkomende behandeling; men *bewijst* hem zijne vriendschap door zich moeite of opoffering voor hem te getroosten.

Betooveren, zie **Bekoren**.

Betrachten — doen — kwijten (zich). Zijn plicht volbrengen. *Doen* is de ruimste uitdrukking, en kan ook van redelooze wezens gebezigd worden. Van een jachthond, een aap, een paard kan men zeggen, dat zij hun werk goed *doen*, wanneer zij de diensten, waartoe zij zijn afgericht, stipt verrichten. *Betrachten*, hetwelk oudtijds de beteekenis had van beschouwen, overwegen, duidt eene zelfbewuste plichtsvolbrenging aan, en is dus slechts op redelijke wezens toepasselijk. Hetzelfde verschil bestaat tusschen *doen* en *zich kwijten*. Laatstgenoemde uitdrukking, die zich losmaken, zich ontdoen beteekent, kan natuurlijk ook alleen van hem gebezigd worden, die beseft, dat de eene of andere verplichting op hem rust. Tusschen *betrachten* en *zich kwijten van* bestaat dit verschil, dat het eerste een voortdurend, het laatste een oogenblikkelijk vervullen van plicht te kennen geeft. *Zich van eene opdracht kwijten. Zijn plicht steeds betrachten.*

Betrappen — verrassen — vangen — vatten Iemand die iets kwaads gedaan heeft in zijne macht krijgen. *Betrappen* is eigenlijk in de *trappe* of *val* laten loopen en duidt dus een op listige wijze bemachtigen aan op het oogenblik dat de daad gepleegd wordt. *Verrassen* geeft te kennen dat men den kwaaddoener te vlug geweest is, zoodat hij niet heeft kunnen ontkomen. *Vangen* geeft te kennen, dat bij het grijpen eenige poging om te ontkomen heeft plaats gehad, terwijl *vatten* de bloote daad van grijpen aanduidt. *Eindelijk betrapte hij den dief. Wij hebben hem verrast, hij kon dus niet ontkennen. Ik ving den nachtelijken bezoeker nog net door hem bij een pand van zijn jas te grijpen. Door den dienaar dergerechtig-*

heid is de booswicht gevat en in verzekerde bewaring gebracht. Tusschen *betrappen* en *ontdekken* bestaat het volgende verschil. *Ontdekken*, dat eene voorafgaande nasporing insluit, heeft eerst na de daad plaats, terwijl *betrappen* onderstelt, dat men den bedrijver bij zijn werk verrast. *Iemands oneerlijkheid ontdekken.* *Iemand op oneerlijkheid betrappen.* *Op heeter daad betrappen* is dus eenigszins een pleonasme.

Betreffen, zie **Aanbelangen**.

Betreffende, zie **Aangaande**.

Betrekken — wikkelen (in). Iemand in een proces wikkelen, in rechten betrekken. *Wikkelen in* ziet op de moeielijkheden, die men zijne tegenpartij daardoor berokkent, *betrekken* op de noodzakelijkheid, waarin deze zich daardoor ziet gebracht, om voor de rechtbank te verschijnen.

Betrekken — bewolken — verduisteren. *Verduisteren* wordt gezegd van iets lichtgevends, welks stralen onderschept worden. *Eene zons-, eene maansverduistering.* *Bewolkt* is door wolken bedekt of aan het oog onttrokken, b.v. *de zon is bewolkt.* *Betrekken* en *bewolken* worden gebezigd van de lucht, wanneer de dampkring met waterdamp bezwangerd is. Bij eene *bewolkte* lucht vereenigen zich de nevels tot kleine dampmassa's, die op eenigen afstand boven ons hoofd in de lucht drijven. Bij eene *betrokken* lucht bedekken zij het uitspansel als met een donkeren sluier en verbergen de zon. Figuurlijk noemt men een somber gelaat, dat aan de somberheid van het verduisterde uitspansel herinnert, *een betrokken gelaat.*

Betrekking, zie **Ambt**.

Betrekking — verband — samenhang. Tusschen datgene, wat door eene inwendige of uitwendige kracht bijeen wordt gehouden, bestaat *samenhang* of *verband*. Waar verschillende deelen door hunne eigenschappen een geheel vormen, daar is *samenhang*. Worden verschillende dingen door eene kracht er buiten bijeen gehouden, dan is er *verband*. Ook in overdrachtelijken zin is dit het geval. Zoo zal men zeggen *er is geen samenhang in zijne woorden* of *er is geen verband in zijn stijl*. Bij *verband* en *betrekking* ligt het onderscheid hierin, dat men bij *verband* meer denkt aan eene ook uiterlijk min of meer nauwe vereeniging, terwijl men bij *betrekking* denkt aan een wederkeerige kracht, die het eene voorwerp op het andere oefent, welke een *band* doet ontstaan. Zoo kan men vragen: *In welk verband staan zij met elkaar* of *in welke betrekking staan zij met elkaar*; in het eerste geval denkt men aan uiterlijke eenheid, in het tweede aan wederkeerige werking.

Betreuren, zie **Treuren**.

Betuigen, zie **Betoonen**.

Betwisten, zie **Aanspraak maken op**.

Beugel — ring. Een *ring* heeft eene regelmatige ronde gedaante, een *beugel* eene onregelmatige. *Beugel* wordt inzonderheid gebezigd van den ring, waardoor de bal in de kolfbaan geslagen wordt. Van hier: *het kan niet door den beugel*, het kan er niet door. Ook in *beugeltasch*, *knipbeugeltje* heeft beugel de beteekenis van hoog.

Beuken — blikken — billen — kloppen — slaan — tikken.

Het snel en eenigszins hard aanraken van een lichaam en het daardoor geluid veroorzaken. *Tikken* is de zwakste uitdrukking; het beteekent zacht, of ook zacht en aanhoudend slaan. *Iemand op de vingers tikken. Het horloge tikt. Slaan* onderstelt eene groote krachtsinspanning en het voortbrengen van een sterker geluid, maar sluit geen duur in. *Hij heeft mij geslagen. De klok slaat. Kloppen* is hard en aanhoudend slaan, een begrip dat nog versterkt is in *beuken*. *Het hart klopt* (slaat ongemeen hard). *Hij is geducht geklopt. Stokvisch beuken* (door slaan zacht maken). *De muur werd door den stormram geweldig gebeukt. Blikken* is slaan op steenen met een scherp hamertje of bijltje, met het doel om er de kalk van te verwijderen, kleine groeven in te maken of de oppervlakte, die ongelijk is, glad of effen te maken. *Billen* gebruikt men van het slaan met den bilhamer op de molensteenen, ten einde de groeven hiervan te scherpen.

Beul — henker — scherprechter. Een persoon, die een lijfstrafelijk vonnis voltrekt. *Scherprechter* is de gewone benaming. In den mond van het volk heet hij *beul*; hierbij denkt men bepaald aan het *folteren* der misdadigers (men denke aan *afbeulen*; vandaar ook *beul* = wreedaard; *vrouwenbeul* = een man, die zijne vrouw mishandelt). *Henker*, nu als zelfstandig naamwoord verouderd, beteekent ophanger; het is indertijd ingedrongen uit Duitschland en werd vroeger meer, doch thans nog slechts eene enkele maal als tusschenwerpsel gebruikt: *wat henker!*

Beuling — saucijs — worst. *Beuling* en *worst* zijn soortnamen; *worst* wordt meestal van dunnere, *beuling* meestal van dikkere worsten gezegd. *Saucijs* is de naam, waarmee men een sterk gezouten en gekruide worst van varkensvleesch aanduidt.

Beuren — ontvangen — opsteken. Alle duiden het bezit nemen van geld aan. *Ontvangen* is het algemeene woord, waarmede tevens wordt aangeduid dat er overgifte plaats heeft. *Beuren* ziet meer op het nemen van het geld, dat voor overgereikte waren is neergelegd op tafel of toonbank, terwijl in *opsteken* de gedachte ligt van geld in den zak steken. *Ik heb het geld, dat gij mij door uw knecht gezonden hebt, behoortlijk ontvangen. Hoewel ik niet geloof dat mij zooveel toekomt, zal ik het geld maar opsteken, nu gij er op staat. Ik heb van de week nog maar drie gulden gebeurd.*

Beurt — rangorde. Geregelde volgorde. *Rangorde* is eene volgorde, die zich regelt naar het verschil in aanzien en waardigheid, *beurt* ziet op de tijdsorde. *Beurt* onderstelt altijd eene handeling. *De grootwaardigheidsbekleeders volgens hunne rangorde. Het is mijne beurt om te spelen. Ik lig aan de beurt.*

Beurt (te . . . vallen) — bejegenen — deel (ten . . . vallen) — gebeuren — ontmoeten — overkomen — wedervaren. Geschieden in betrekking tot iemand. *Gebeuren* ziet op het plaats grijpen van iets gewoons, dat niet afwijkt van den geregelde gang van ons leven. Het is in dezen zin nog alleen in gebruik in spreekwijzen als deze: *dat is mij*

nog nooit, dat is mij wel eer gebeurd. »Zal nimmer mij gebeuren» enz. (Hooft) Ontmoeten, dat in deze beteekenis ook weinig meer voorkomt, en *bejegenen* hebben het bijbegrip van iets ongewoons of onverwachts; *wedervaren* dat van iets merkwaardigs of belangrijks. *Wat mij daar bejegende, zal ik u in korte woorden meedeelen. Het verhaal van zijn wedervaren werd met onverdeelde belangstelling aangehoord. Overkomen* heeft in den regel eene ongunstige, *te beurt vallen* heeft thans slechts eene gunstige beteekenis, doch werd voorheen ook in ongunstigen zin genomen. *Ten deel vallen* wordt meest gebezigd van een onverwacht of bijzonder groot voordeel, dat iemand verkrijgt en waarop hij wel eenig recht heeft. Van *te beurt vallen* verschilt het bovendien nog in dit opzicht, dat *ten deel vallen* bijna uitsluitend van stoffelijke zaken gezegd wordt, *te beurt vallen* van alles wat ons ten gevolge eener gunstige lotsbeschikking overkomt. *Wat is mij al niet overkomen! Een geluk grooter dan mij nog ooit is te beurt gevallen. Minder juist* zou dus thans zijn eene uitdrukking als bij Hooft: *de droefheid, die ons valt te beurt.*

Beurtelings, zie **Afwisseling (bij)**.

Beurs — zakje — tasch. Een werktuig om iets in te dragen. *Beurs* wordt uitsluitend gebezigd van een zakje bestemd tot het dragen van geld. Figuurlijk duidt *beurs* het geld zelf aan: *hij heeft een goede beurs*; ook wel de vaste toelage, die iemand uit een of ander fonds voor zijne studie ontvangt. *Uit eene beurs studeeren.* Een *zakje* is gewoonlijk gemaakt van linnen, katoen of eene soortgelijke stof; eene *tasch* wordt veelal aan een draagband en over den schouder gedragen. *Schooltasch, weitasch.*

Beuzelen — futselen — talmen — treuzelen — sukkelen. Zijn tijd slecht besteden of met zijn werk niet vorderen. Het eerste gedeelte dezer bepaling slaat op *beuzelen*, het tweede gedeelte op de drie laatste woorden, terwijl in *futselen* zoowel het begrip ligt van zich bezig houden met een nietigheid, als dat van zeer traag, niet doortastend, arbeiden. Wie *beuzelt* verspilt zijn tijd (of zijne woorden: *beuzelpraat*) aan nietigheden; wie *talmt*, *treuzelt* en *sukkelt*, houdt zich wel bezig met degelijke werkzaamheid, maar schiet er niet mee op. De *talmer* stelt uit, de *treuzelaar* maakt geen spoed, de *sukkelaar* wil wel, maar kan niet. *Hij talmd lang eer hij begon, en treuzelde vervolgens zoodanig, dat ik hem voor een rechten sukkelaar zou gehouden hebben, als ik hem niet beter gekend had.*

Bevallen, zie **Aanstaan**.

Bevallig, zie **Aanminning**.

Bevallig, zie **Aanvallig**.

Bevangen — overmeesteren — vermeesteren. Iemand onder zijne macht brengen (bij persoonsverbeelding van slaap, schrik enz. gezegd). *Bevangen* is sterker dan *vermeesteren* of *overmeesteren*, voor zooverre het onderstelt, dat de aanval zoo plotseling geschiedt, dat er aan geen tegenstand valt te denken. *Van morgen beving mij de slaap in de kerk, maar ik zal zorgen, dat hij mij onder den avondgodsdienst niet meer overmeestert.* Het voorvoegsel *ver* in *vermeesteren* heeft dezelfde kracht als *over* in *over-*

meesteren; deze beide veronderstellen dat er een tegenstreven of strijd aan de overmeestering voorafgaat. Deze beide woorden beduiden eigenlijk geheel hetzelfde. Misschien is het laatste nog iets krachtiger.

Bevatten, zie **Behelzen**.

Bevatten, zie **Begrijpen**.

Bevatting, zie **Doorzicht**.

Beveiligen, zie **Behoeden**.

Bevel — gebod — last — opdracht — order — voorschrift.

Eene duidelijke aanwijzing van iemands wil of gevoelen, die aan een ander gegeven wordt, ten einde deze zich daarnaar moge gedragen. *Voorschrift* heeft de ruimste beteekenis. Het ziet zoowel op eene aanwijzing, waarnaar wij ons, als het ons goeddunkt, *kunnen* gedragen (zooals eene vriendschappelijke raadgeving, een welmeenenden wenk) als op eene zoodanige, waarnaar wij ons gedragen *moeten*. *Men gaf hem uitvoerige voorschriften op reis mede. Een wettelijk voorschrift. Bevel*, de daad van bevelen, en *gebod*, de daad van gebieden, sluiten de verplichting tot gehoorzaamheid in. *Gebod* is deftiger en edeler, en onderstelt in den regel een voorschrift, dat niet alleen voor het oogenblik kracht heeft, maar dat gedurende een lang tijdsverloop moet worden opgevolgd. *Gods geboden*. Een enkele maal komt *bevel* ook voor in deze opvatting.

God, wiens bevel niet door mag dringen

Bij 't volk, dan door der priestren mond, enz.

Last, van *laden* hetgeen op iemand geladen wordt, duidt overdrachtelijk iets aan, dat men anderen te doen geeft, en is dus een zoodanig bevel of gebod, dat van den kant van hem, tot wien het gericht wordt, werkzaamheid medebrengt. *De regeering gelastte haar ambassadeur hierover ophelderingen te vragen. Opdracht* noemt men een last, dien men vrijwillig op zich neemt. *Ik zal mij uwe vereerende opdracht met genoegen laten welgevallen. Order* geeft een bevel tot schikking of regeling te kennen, bij uitbreiding: bekendmaking, bevel. *De dagorder. Ik geef u order den dief te arresteeren*. Dikwijls staat het ook voor bevelen in het algemeen. *Wacht mijne orders af! Is er iets van uwe orders? (Hebt ge iets te gelasten?)*

Beven — rillen — sidderen — trillen. In eene golvende beweging zijn. Van eene snelle maar zacht golvende beweging zegt men *trillen*. *De snaar trilt. Beven* drukt een hooger graad dier beweging uit, ja het dient zelfs om bij levenlooze voorwerpen den allerhoogsten trap er van aan te duiden. *Eene aardbeving*. Bij levende wezens, waar de sterkste beweging door innerlijke aandoening veroorzaakt wordt, wordt hevig *beven* uitgedrukt door *sidderen*. *Sidderen van angst, van schrik. Rillen*, een licht beven of trillen ten gevolge eener tijdelijke vermindering der dierlijke warmte, kan evenals *sidderen* slechts van levende wezens gebezigd worden. *Van koude trillen of rillen*.

Bevestigen — vastmaken — vasthechten. *Vasthechten* onderstelt eene nauwere verbinding dan vastmaken. Wat *vastgehecht* is kan

slechts losgerukt of losgesneden, wat *vastgemaakt is* kan weder losgemaakt worden. *De knoop wordt vastgehecht aan den jas. De sabelkoppel wordt om het lijf vastgemaakt. Bevestigen* kan hetzelfde als *vasthechten* uitdrukken en ziet, tegenover *vastmaken*, meer op eene duurzame verbinding.

Bevestigen, zie **Bekrachten**.

Bevljttigen (zich) — toeleggen (zich . . . op). *Zich bevljttigen* is vlijt toonen in het algemeen. *Zich toeleggen* heeft altijd het bijbegrip dat men zijne vlijt aanwendt met het doel zijne kennis te vermeerderen of zich ergens in te oefenen. *Daar gij u in mijne afwezigheid zoo bevljttigd hebt, wensch ik u dit tot belooning te schenken. Als ge u zoo op de studie blijft toeleggen, zult gij het ver brengen.*

Bevoegd — gemachtigd — gerechtigd. Wie wettige aanspraak op het bezit of de uitoefening van iets heeft. In de eerste beteekenis wordt alleen *gerechtigd* gebruikt. *Gerechtigd tot eene erfenis*. Wat de tweede beteekenis aangaat, sluiten *recht* en *bevoegdheid* elkander in; men kan zich het eene niet denken zonder het andere. Wie op grond zijner bekwaamheid en geschiktheid het *recht* heeft gekregen om te onderwijzen, heeft de *bevoegdheid* om als onderwijzer te worden aangesteld. De *kiesgerechtigde* heeft de *bevoegdheid* om te kiezen, de *stemgerechtigde* de *bevoegdheid* om te stemmen. *Gemachtigd* noemt men hem, op wien een ander zijne macht, in dit geval zijn *recht* en zijne *bevoegdheid*, heeft overgedragen. *Hij zal in deze zaak als mijn gemachtigde optreden. De gemachtigden*, d. z. de leden van een kerkelijk kiescollege, die door de stemgerechtigde leden der gemeente tot hunne vertegenwoordigers zijn aangewezen.

Bevoelen, zie **Aantasten**.

Bevolkt — volkrijk. *Bevolkt* is eene plaats, een oord, waar het niet aan inwoners ontbreekt, *volkrijk* eene plaats, een oord waar de inwoners talrijk zijn. *Drenthe is van al de Nederlandsche provinciën de minst bevolkte. Amsterdam is van al de Nederlandsche steden de volkrijkste stad.*

Bevooroordeeld, zie **Bekrompen**.

Bevorderen, zie **Doordrijven**.

Bevrachten, zie **Beladen**.

Bevredigen — voldoen. Wie verkregen heeft, wat hij verlangde, kan altijd zeggen, dat hij *voldaan*, maar niet altijd, dat hij *bevredigd* is. *Bevredigen* kan men alleen bezigen van die wenschen, waarvan de vervulling voor het behoud onzer gemoedsrust noodzakelijk is. *Zijne eerzucht bevredigen.*

Bevredigen — bedaren — stillen — verzoenen. Terwijl *bevredigen*, *stillen* en *verzoenen* transitief gebruikt worden, wordt *bedaren* niet anders dan intransitief gebruikt. Om het transitieve hiervan uit te drukken bezigt men *doen bedaren* of *tot bedaren brengen*. *Stillen* is de rust doen wederkeeren. *Jezus stilde den storm. Bedaren* is het langzamerhand afnemen van beweging, van onrust. *Het weder bedaart. Bevredigen* en

verzoenen kunnen alleen van personen gebezigd worden. *Bevredigen* is onrustige gemoederen tevreden stellen; *verzoenen* zegt meer en onderstelt het geheel wegnemen van datgene, wat de goede verstandhouding tusschen twee partijen verstoort. Het gebruik dezer woorden blijkt voorts uit den volgende zin: *Zoodra het oproer gestild was, en de gemoederen eenigszins tot bedaren waren gekomen, trachtte de regeering hare tegenstanders te bevredigen, en reikte hun de hand der verzoening.*

Bevreemden — verbazen — verrassen — verwonderen.

Wanneer iets nieuw of onverwacht voor ons is, of anders uitkomt dan wij verwacht hadden, dan *verwondert* het ons. Is onze verwondering buitengewoon groot of gaat zij gepaard met ontsteltenis, dan *verbaast* het ons. Is hetgeen onze verwondering gaande maakt vergezeld van iets raadselachtigs, dan zeggen wij, dat het ons *bevreemdt*. Treft ons iets aangenaams dat een sterken indruk op ons maakt, zonder dat wij het nog verwachten of er op voorbereid waren, dan *verrast* het ons. *Het verwondert mij, dat het van daag niet geregend heeft. Zijne koelheid verbaasde mij evenzeer, als zijne geheimzinnigheid mij bevreemde.*

Bevreesd, zie Beducht.

Bevriezen — stollen. Beide woorden drukken uit, dat eene vloeibare massa door verlies van warmte in vasten toestand overgaat. Bij *stollen* behoeft de warmtegraad niet beneden het vriespunt te dalen, bij *bevriezen* is dit wel het geval. *Gesmolten vet stolt als het niet warm wordt gehouden. Water befrist bij 0 graden celsius. Het bezoek van mijn vriend heeft mij verrast.*

Bevrijden — ontslaan — redden — verlossen. Kwaad wegnemen van een persoon of zaak, of omgekeerd deze aan het kwaad onttrekken. De laatste uitdrukking ziet op *redden*. *Redden* kan zoowel van personen als van zaken gebezigd worden, de andere woorden alleen van personen. Men *redt* de opvarenden, maar ook de goederen van een gestrand vaartuig. *Bevrijden* — vrij maken — en *verlossen* — los maken — onderstellen dat iemand in de macht van derden is, *ontslaan* — vrijlaten — dat men zelf macht over hem had. Een gevangene wordt *bevrijd*, *verlost*, als iemand hem in staat stelt de gevangenis te ontvluchten; hij wordt *ontslagen*, als zijn straf tijd ten einde is, en de directeur der gevangenis hem op vrije voeten stelt.

Bevroeden — begrijpen — doorgronden — inzien. Eene zaak goed doorzien en verstaan. *Inzien* duidt dit meer algemeen aan. *Begrijpen* is het verband vatten, dat er tusschen de deelen van het een of ander, eene redeneering of handeling, bestaat; het zegt niets aangaande de inspanning, die voor de daad van verstaan noodig is geweest; *bevroeden* sluit in, dat zij veel nadenken en scherpzinnigheid heeft vereischt. *Doorgronden*, doorzien wat als het ware op den bodem ligt, is de geheime drijfveeren doorzien; datgene, wat minder gemakkelijk te begrijpen is, niet oppervlakkig maar door en door verstaan. *Wat daar gaande was, kon ik maar niet bevroeden.*

Bewaren, zie Bergen.

Bewaren, zie **Behoeden**.

Bewasemen, zie **Beslaan**.

Beweegreden — drangreden — drijfveer — grond — oorzaak — reden. Dat wat eene handeling doet plaats hebben. De *grond* is datgene waaruit iets anders voortkomt; hiermede komt *oorzaak* grootendeels overeen, het verschilt echter in dit opzicht, dat het eene zaak of daad aanduidt, waaruit eene werking voortvloeit. De *oorzaak* wordt als zelfhandelend gedacht; zij geeft dus het antwoord op de vraag *waar-door*, terwijl de *reden* het antwoord op de vraag *waarom* geeft. *Drijfveer* ziet op innerlijke aandrift, *beweegreden* evenals *reden* op verstandelijk overleg dat iemand doet handelen. Onze hartstochten kunnen de *drijfveeren* onzer handelingen zijn, nooit hare *beweegredenen*. *Drangreden* is eene sterke beweegreden. *Is de grond van al ons doen en laten liefde tot onze medemenschen, dan zullen onze beweegredenen altijd zuiver zijn en wij ons voor onedele drijfveeren weten te wachten. De oorzaken van dien oorlog waren etc. De reden van de weigering des konings.*

Bewegen — aansporen — aanzetten — nopen — overhalen. Tot een besluit of eene handeling brengen. Bij *bewegen* kan de tegenstand, dien wij te overwinnen hebben, gering zijn, bij *aansporen* en *nopen* (aanprikkelingen) is hij dat nooit; evenmin bij *aanzetten*, dat meestal gebruikt wordt van eene aansporing ten kwade. *Overhalen* heeft in zekeren zin de sterkste beteekenis, want het onderstelt, dat men niet alleen iemand tot eene wilsbepaling moet brengen, maar dat er reeds eene wilsbepaling in tegenovergestelden geest heeft plaats gegrepen, waarop men hem moet bewegen terug te komen. *Bewegen*, *aansporen* en *overhalen* geschieden meer door verstandelijke, *nopen* meer door zedelijke drangredenen. *Door allerlei verleidelijke aanbiedingen werd Rennenberg bewogen (overgehaald) de zijde van Oranje te verlaten. Wat mij vooral noopte zijn verzoek in te willigen, was de herinnering aan den belangrijken dienst, dien hij mij in vroeger jaren bewezen had.*

Beweren — staande houden. Iets *beweren* is eene stelling openen; iets *staande houden* eene stelling ondanks de tegenspraak, die zij vindt, handhaven. *Zeg wat ge wilt, ik blijf niettemin staande houden, dat de invoering van leerplicht een noodzakelijke maatregel is.*

Bewerken, zie **Behandelen**.

Bewerken — veroorzaken — bewerkstelligen — teweegbrengen — uitvoeren — uitwerken — volbrengen — volvoeren. Iets te weeg, tot stand, ten uitvoer brengen, een denkbeeld, een ontwerp verwezenlijken. *Veroorzaken* en *teweegbrengen* zien op de zaken waaruit andere voortkomen. *Bewerken* ziet op de aanleiding voor zoo verre deze het gevolg is van een zelfbewust, planmatig handelen, *uitvoeren*, *bewerkstelligen* op de daad der verwezenlijking, *uitwerken* op de gevolgen. *Bewerken* ziet op de verwijderde, *veroorzaken* en *teweegbrengen* op de naaste aanleiding. *Wie de bewerkers van den Fransch-Duitschen oorlog geweest zijn, ligt nog in het onzekere; maar die hem veroorzaakt hebben, zijn de*

luchthartige Fransche ministers door hunne roekeloze oorlogsverklaring. Had Mac-Mahon geen uitvoering gegeven aan het gewaagde plan van Palikao om Metz te ontzetten, de Duitschers zouden de insluiting van Parijs niet hebben kunnen bewerkstelligen. Welke groote achting men Thiers ook toedroeg, zijne rondreis aan de Europeesche hoven in 1870 heeft weinig uitgewerkt. Volbrengen en volvoeren zien op de algeheele uitvoering, waardoor iets tot volkomenheid, althans tot voleindiging wordt gebracht. Mijne taak is volbracht.

Bewerkstelligen, zie **Bewerken**.

Bewijzen, zie **Betoogen**.

Bewijzen, zie **Betoonen**.

Bewilligen — inwilligen — toestaan — toestemmen — vergunnen — veroorloven. Te kennen geven, dat men zich tegen een daad niet verzet. *Toestaan, veroorloven en vergunnen* zeggen niets anders dan dat men aan het volbrengen van iets geen hinderpalen in den weg stelt. *Gij hebt mij in uwe macht, als gij er dus op blijft aandringen, dan zal ik wel genoodzaakt zijn u die vergunning te verleenen. Toestemmen, bewilligen en inwilligen* onderstellen eene uitdrukkelijke goedkeuring. Bij *inwilligen* is de toestemming meer afgedwongen, bij *bewilligen* meer vrijwillig. *Voor ditmaal zal ik uw verzoek nog eens inwilligen. Als gij de hand van dat meisje kunt verwerven, zullen wij gaarne onze bewilliging tot dat huwelijk verleenen.*

Bewimpelen, zie **Bedekken**.

Bewind, zie **Beheer**.

Bewogen, zie **Aangedaan**.

Bewolken, zie **Betrekken**.

Bewoner — geërfde — inwoner — ingezetene — ingeland. Een eiland, het platteland, een land, wanneer dit laatste niet in den zin van een begrensden staat genomen wordt, heeft *bewoners*. Een rijk, eene stad, eene gemeente hebben *inwoners*, omdat men daarbij het oog heeft op de bevolking, die binnen zekere grenzen aanwezig is. *Ingezetenen* zijn de vaste bewoners eener plaats in tegenstelling van de daarin slechts tijdelijk verblijf houdende vreemdelingen. *Ingelanden* worden diegenen genoemd, die in een polder landerijen bezitten. *Geërfd*en zijn diegenen, die in eene mark een erf of stuk grond met stemrecht hebben. Gewestelijk komt het ook voor met dezelfde beteekenis als *Ingeland*.

Bewoording — uitdrukking — spreekwijze. *Uitdrukking* is de uiting van denkbeelden (*ik heb mij zeker niet duidelijk genoeg uitgedrukt*); ook een bepaald woord, waarvan men zich bedient. *Welke uitdrukking hebt gij daar ook weer gebezigd?* Voor eene *uitdrukking* kan soms een enkel woord voldoende zijn, b. v. *ja* en *neen*. Gewoonlijk vereischt zij echter eene verzameling van woorden, en deze noemt men *bewoording*. *Hij gaf zijne gedachten in de volgende bewoordingen te kennen. Spreekwijze* is een vaste spraakwending, eene eigenaardige uitdrukking, bij één of meer

personen in gebruik: *een flikker slaan* b. v. voor dansen; *een graantje pikken* voor een borrel drinken; *een wiltje knappen* voor een slaapje doen.

Bewustheid — kennis. Het onderscheid tusschen deze woorden bestaat hierin, dat het eerste eene innige, niet van buiten aangebrachte kennis van het een of ander aanduidt. *De bewustheid zijner onschuld was hem tot een schild, waarop al de pijlen van den laster afstuitten.*

Bezadigd, zie **Bedaard**.

Bezadigdheid, zie **Bedaardheid**.

Bezeeren — kneuzen — kwetsen — wonden. Een lichaamsdeel pijn veroorzaken door het te beschadigen. *Bezeeren* is de zwakste uitdrukking; het geeft veelal niets anders te kennen dan het veroorzaken van pijn. *Kwetsen* en *wonden* onderstellen noodzakelijk eene beschadiging. Bij *bezeeren* en *kwetsen* denkt men aan eene beschadiging, die het leven niet in gevaar brengt; *wonden* kan eene levensgevaarlijke kwetsuur aanduiden, het veronderstelt eene beschadiging, waarbij een gedeelte van het vleesch bloot komt. *Kneuzen* is eene kwetsuur toebrengen, waarbij de spieren of het vleesch door stooten of slaan beschadigd zijn, zonder dat er eene opene wonde ontstaan is.

Bezetten — innemen. Eene plaats in bezit nemen. Wie eene plaats *bezet*, heeft recht om dat te doen; wie haar *inneemt*, doet dat of willekeurig en eigenmachtig, of heeft verlof er tijdelijk gebruik van te maken. *Wilt gij mijne plaats een oogenblik innemen? Deze plaats is bezet, gij moogt haar dus niet innemen.*

Bezichtigen, zie **Bezien**.

Bezien — bezichtigen — bekijken — beschouwen. Het oog aandachtig ergens op vestigen. *Bekijken* is het zwakst en duidt oppervlakkigheid aan. *Bekijken* en *bezien* staan in dezelfde verhouding tot elkaar als *kijken* en *zien*. *Bezichtigen* is zeer aandachtig en nauwkeurig *bezien*. *Beschouwen* is nauwlettend iets *bezien* en tevens over hetgeen men ziet nadenken. Op eene tentoonstelling van schilderijen komt het groote publiek om te *bezien*, de kunstkenner om te *bezichtigen*. *Nu het voorwerp even bekeken te hebben zeide de kunstkenner dat hij er geen geld voor wilde geven, dewijl het nagemaakt was. Als men het op de keper beschouwt kan men wel zien, dat het niet zulke hooge waarde heeft.*

Bezien, zie **Aanblikken**.

Bezig — onledig. Niet werkeloos. *Onledig* ziet meer op een werk tot tijdverdrijf, *bezig* meer op een degelijken arbeid. *Daags hield ik mij onledig met niets te doen*; in dezen zin van Busken Huet zou men *onledig* moeielijk door *bezig* kunnen vervangen.

Bezigen, zie **Aanwenden**.

Bezigheid, zie **Arbeid**.

Bezinksel — drab — droesem — grondsop — heffe — moer. Het dikkere gedeelte van een vloeistof, dat zich op den bodem van het voorwerp, waarin het zich bevindt, afzondert. *Bezinksel* is eene vaste stof,

grondsop, drab en *droesem* verkeerden alle, het eene in meerdere, het andere in mindere mate, in een vloeibaren toestand. *Droesem* wordt alleen van dranken gezegd, *drab* ook van andere vloeistoffen. *De inkt is drabbig*. *Moer* noemt men bij voorkeur den droesem van wijn, *heffe* dien van bier. *Heffe*, dat eigenlijk het bovendrijvende beteekent, bezigt men overdrachtelijk van de onderste volkslaag, die als het ware het bezinksel der maatschappij is. *De heffe des volks*.

Bezinnen, zie **Denken**.

Bezit, zie **Have**.

Bezit — eigendom. *Bezit* en *eigendom* drukken in het algemeen uit wat een mensch behoort, waarover hij het recht van beheer heeft; in zoverre zijn zij ook synoniem met *have*, *vermogen* enz. (zie **Have**). In tegenstelling met elkander gebruikt, drukt men door *bezit* uit het houden of genieten eener zaak, welke iemand of in persoon of door een ander in zijne macht heeft, alsof ze hem toebehoorde, terwijl *eigendom* de volstrekt vrije beschikking veronderstelt, zoolang de zaak niet door den wil van den persoon, wien zij in eigendom behoort, vervreemd is. Die een huis huurt heeft een huis in *bezit*, doch die het koopt heeft het in *eigendom*. Dikwijls wordt echter *bezit*, voor *eigendom* gebruikt, vooral waar het tegenover huur staat.

Bezitten — hebben. *Bezitten* sluit altijd eigendom in, *hebben* niet altijd. Men kan een huis, een boek *hebben* zonder het te bezitten. Omgekeerd kan men iets in eigendom *bezitten* zonder het te *hebben*, b.v. effecten, die men aan een ander ter bewaring heeft gegeven. Figuurlijk beteekent *bezitten* toegerust zijn met. Men *bezit* dus: moed, kennis, schoonheid, gezond verstand, maar niet: de koorts, zorg, honger, dorst, een plan, een voornemen.

Bezitten (zich), zie **Beheerschen**.

Bezoek afleggen, zie **Bezoeken**.

Bezoek brengen, zie **Bezoeken**.

Bezoeken — bezoek afleggen — bezoek brengen — opzoeken. *Bezoeken* is het algemeene woord; het geeft te kennen dat men zich ergens heen begeeft om zich te vergewissen van den toestand van de plaats of van den persoon. Een *bezoek afleggen* bij iemand is iemand *bezoeken*, met de bijgedachte dat men er door de maatschappelijke beleefdheidsvormen toe verplicht is; deze uitdrukking is deftiger en statiger, terwijl een *bezoek brengen* meer gebruikt wordt in de taal van het dagelijksch leven voor een persoon uit beleefdheid of vriendschap bezoeken. *Opzoeken* is iemand gaan bezoeken uit belangstelling en heeft de bijgedachte van eenige inspanning.

Bezitter, zie **Eigenaar**.

Bezitting, zie **Have**.

Bezoldiging, zie **Belooning**.

Bezonnen, zie **Bedachtzaam**.

Bezopen, zie **Beschonken**.

Bezorgd — bekommerd — beducht — bevreesd. *Bezorgd* duidt de stemming aan van iemand die onrust of zorg over iets heeft; *bevreesd* wordt gezegd van dengene, die vrees koestert. *Beducht* ziet meer op de gevolgen en drukt uit dat men met angst te gemoet ziet wat niet aange-naam is, hetzij men vreest voor naderend kwaad, hetzij dat ons iets goeds ontgaat. *Bekommerd* is sterker dan de voorgaande en drukt uit dat iemand groote zorg, onrust gepaard aan verdriet en kwelling des geestes, heeft.

Bezorgen, zie Bestellen.

Bezuren — boeten voor. 't Zuur breekt iemand op na het over-dadig gebruik van spijs en drank, en *bezuren* mag dus alleen in den zin van *boeten voor* gebezigd worden, wanneer het de gevolgen eener daad geldt, die, toen wij haar bedreven, genot voor ons opleverde. *Ik vrees, dat gij met uwe zwakke gezondheid deze buitensporigheid geducht zult moeten bezuren.*

Bezwaar — moeilijkheid. De hindernis, die het bereiken van zeker doel in den weg staat. *Bezwaar* en *moeilijkheid* doen beide uitkomen de groote mate van krachtinspanning, die noodig is om tot een doel te komen. Bij *bezwaar* heeft men meer het oog op den drukkenden last, die het voortgaan bemoeilijkt, terwijl *moeilijkheid* meer slaat op de hinder-nissen, waarmede men heeft te kampen en die men te boven moet komen, wil men slagen. *Moeilijkheden* zijn meer in het werk zelf of in den weg, die naar het doel voert, gelegen; *bezwaren* worden meer in den weggelegd.

Bezwaar — bedenking — grief. *Bedenking* is minder sterk dan *bezwaar*; het duidt aan wat men tegen iets meent te kunnen aanvoeren, zonder dat het nog eenig overwegend gewicht in de schaal legt. Bij *be-zwaar* is dit wel het geval, terwijl aan *grief* nog het gevoel eener onaangename aandoening, die reden tot beklag kan geven, verbonden is. *De bezwaren, (grieven, redenen van beklag), die ik tegen u heb, zijn de volgende. Al mijne bezwaren (bedenkingen) zijn uit den weg geruimd. Gij hebt ook altijd bezwaren (gij zijt bijzonder zwaartillend, tobberig van aard). Ik heb tegen uw plan geene overwegende bezwaren, slechts eene bedenking.*

Bezweren — smeeken. Bij iemand sterk aandringen om hem tot iets te bewegen of van iets af te houden. *Bezweren* is sterker dan *smeeken*. Wie iemand *bezweert* tracht, als het ware als een geestenbanner, bovenna-tuurlijke macht op hem uit te oefenen. *Ik bid, ik smeek, ik bezweer u, mij niet te verlaten.*

Bij — naast — nevens. *Bij* is in de nabijheid van. *Naast* en *nevens* drukken onmiddellbare nabijheid uit. *Hij zat bij mij* (in mijne buurt). *Hij zat nevens, naast mij* (aan mijne zijde). *Naast* geeft de nabijheid van plaats aan, *nevens* bovendien de gelijkheid in rang. *Wien heb ik nevens u?*

Bijaldien, zie Wanneer.

Bijaldien ook, zie Aangenomen dat.

Bijbrengen — aanvoeren. Wat men *bijbrengt* moet dienen om aan

beweringen, eischen, aanspraken, enz. kracht bij te zetten; wat men *aanvoert* moet dienen om de waarheid van hetgeen men beweert, of de onjuistheid van hetgeen men bestrijdt, te bewijzen. In *dat kan niet veel bijbrengen tot uwe vrijspraak* staat *bijbrengen* eenigszins gelijk met *helpen*. Hier kan *aanvoeren* er niet voor in plaats gesteld, wel in *wat kunt gij bijbrengen voor uwe verdediging*.

Bijeen — samen. *Samen* is sterker dan *bijeen* of *bij elkander*. *Bijeen* (*bij elkander*) ziet alleen op de nabijheid van plaats; *samen* drukt eene engere vereeniging uit als het gevolg van een onderling verband, van een gemeenschappelijk doel. Men kan de meest ongelijkslachtige dingen *bijeen-*, maar slechts gelijkslachtige *samenvoegen*. Menschen kunnen zoowel *bijeen-*, als *samenkomen*, maar het laatste onderstelt altijd een gemeenschappelijk doel. *Eene godsdienstige samenkomst*.

Bijeenkomst, zie **Samenkomst**.

Bijenvoegen, zie **Aanbinden**.

Bijeenroepen — oproepen — samenroepen. Uitnoodigen om te verschijnen. Men *roept* eene vergadering *bijeen* of *roept* haar *samen*, maar men *roept* haar leden *op*. *Beroepen* werd vroeger gebezigd van het bijeenroepen van een lichaam, dat zich nog moest constitueeren, *bijeenroepen* en *samenroepen* hebben het thans vervangen, zij worden bij voorkeur gebezigd van een reeds aanwezig lichaam, welks leden tot het houden eener bijeenkomst worden uitgenoodigd.

Bijgeloovig — lichtgeloovig. Eigenlijk zijn deze woorden niet synoniem. *Lichtgeloovig* toch duidt slechts aan dat iemand geneigd is om al wat hem verteld wordt te gelooven, zelfs het ongelooflijkste. *Bijgeloovig* is dikwijls eene eigenschap van den lichtgeloovige, n.l. het bezitten van bijgeloof.

Bijgevolg — derhalve — daarom — dus — hierom. Bijwoordelijke voegwoorden, die gevolgaanduidende nevenzinnen met den voorafgaanden hoofdzin verbinden. *Daarom* en *hierom* zijn zuiver redegevend; *derhalve* duidt een gevolg aan, dat noodzakelijk uit het voorafgenoemde voortvloeit; *bijgevolg* wijst op een gevolg, dat uit het genoemde kan voortvloeien; door *dus* maakt men eene gevolgtrekking uit het voorafgaande. *Het is koud, daarom stoken wij. Hierom heb ik u laten roepen, dat ge mij met uw raad zoudt voorlichten. Ik ben het vergeten, derhalve kan ik het u niet zeggen. Hij heeft altijd voorspoed in zijne zaken gehad, bijgevolg kan hij thans een gemakkelijk leven leiden.*

Bijkans — bijna — haast — nagenoeg — omtrent — omstreeks — ongeveer — schier. Deze woorden geven te kennen dat de eene of andere zaak ten naasten bij den omvang of de grootte heeft, die men opnoemt, iets meer of iets minder. *Bijkans, bijna, haast, schier, nagenoeg, niet ver af, zoo goed als in de buurt*; hierdoor wordt echter te kennen gegeven dat het aangegeven cijfer niet overschreden wordt. *Omtrent, omstreeks, om en bij, ongeveer* geven te kennen dat het evengoed iets hooger kan zijn als iets lager. *Ik ben met mijn werk haast (bijkans, bijna, nagenoeg)*

gereed: ik heb het zoo goed als af. *Hij is schier van alles ontbloot*: hij bezit zoo goed als niets meer. *Hij is ongeveer (omtrent) 60 jaar*: hij is diep in de vijftig, niet ver van de zestig, wellicht er over. *Hij is omstreeks zestig jaar*: hij is negenenvijftig of ééneenzestig.

Bijl, zie **Aaks**.

Bijlage, zie **Aanhangsel**.

Bijna, zie **Afdoen**.

Bijna, zie **Bijkans**.

Bijspringen — bijstaan — helpen — ondersteunen. Zijne krachten met die van een ander vereenigen, wanneer die niet toereiken. *Helpen* en *ondersteunen* worden ook van zaken gebezigd. *De pilaren helpen de muren van het gewelf dragen: ondersteunen het gewelf*. *Helpen* is hulp verleenen in het algemeen; *bijspringen* tijdelijk en snel in nood of gevaar hulp verleenen; *bijstaan* is eigenlijk door bij iemand te gaan staan, hem behulpzaam zijn in het volvoeren of het dragen van iets, dat hem zwaar valt; *ondersteunen* iemand of iets door inspanning van eigen kracht voor vallen of instorten behoeden. *Bijstaan* is dus een rechtstreeks medewerken om iemand tot een doel te brengen of den last te verlichten, terwijl *ondersteunen* meer is iemand door het verleenen van de hulp van zijne financieele of zedelijke kracht in staat stellen om tot het doel te komen of zijn last gemakkelijker te dragen.

Bijstaan, zie **Bijspringen**.

Bijtend, zie **Bitter**.

Bijval — buitenkans — meevaller. *Bijval* en *buitenkans* worden, meestal met den verkleiningsuitgang, gezegd van eene onverhoopte winst, eene winst, waarop men niet gerekend had. Meer dan *bijvalletje* is in gebruik *meevaller* of *meevalletje* voor een klein onverwacht voordeel.

Bijvoegen, zie **Aanvoegen**.

Bijvoegsel, zie **Aanhangsel**.

Bijwonen — tegenwoordig zijn bij. Terwijl in *tegenwoordig zijn* dit niet uitgedrukt is, onderstelt *bijwonen* dikwijls opzettelijke tegenwoordigheid, hetzij uit belangstelling, verplichting of nieuwsgierigheid, hetzij om aan eene plechtigheid meer luister bij te zetten.

Bijzonder, zie **Aanmerkelijk**.

Bijzonder — buitengewoon — merkwaardig — opmerkelijk — zeldzaam — zonderling. Hetgeen afwijkt van het dagelijksch eenerlei. *Bijzonder*, *merkwaardig* of *opmerkelijk* en sterker nog *zonderling*, noemt men wat treft door zijn afwijkenden aard, hoedanigheden of voorkomen; *buitengewoon*, wat niet met de gewone maat kan gemeten worden. *Zonderling* heeft ook de beteekenis van vreemd. *Hij is een zonderling* = hij handelt onbegrijpelijk. *Zeldzaam* is wat onze bijzondere aandacht trekt, omdat wij het slechts zelden zien. *Een zeldzaam natuurverschijnsel is in onze streken het noorderlicht*.

Bidden, zie **Aanroepen**.

Bikken, zie **Beuken**.

Bil — **dij**. *Dij* heet het gedeelte van het menschelijk lichaam tusschen knie en romp, *bil* het vleezig achterdeel daarvan.

Billen, zie **Beuken**.

Billijk — **rechtvaardig** — **rechtmatig**. Eene handeling, die niemands rechten verkort, is *rechtmatig*; een rechter, die vonnis velt overeenkomstig de letter der wet, is *rechtvaardig* en velt een *rechtvaardig* oordeel. Wie echter in zijn gedrag toont naast en boven de geschreven wet de ongeschreven wet te eerbiedigen, — de rechter, die bij het vellen van een vonnis gewijzigde toestanden, verzachtende omstandigheden, bewezen diensten, enz. in aanmerking neemt — handelt *billijk*. *Recht en billijkheid betrachten is het kort begrip onzer verplichtingen jegens den naaste*.

Billijken — **goedkeuren**. Zijn bijval aan iets schenken, er zijne voldoening over betuigen. *Goedkeuren* is algemeener dan *billijken*, dat altijd eene beoordeeling der zedelijke waarde of strekking van iets aanduidt. Eene daad kan men zoowel *goedkeuren* als *billijken*; in het eerste geval heeft men het oog op de handeling zelf, in het tweede op hare motieven. Van een ontwerp, een plan, eene onderneming, een kunstwerk kan men echter enkel *goedkeuren* bezigen.

Bindsel, zie **Band**.

Binnen — **in**. *In* beteekent eene rust of beweging binnen de grenzen eener ruimte (*in* huis, *in* den tuin zijn. Figuurlijk: *in* armoede leven, *in* angst verkeerren, *in* ernst, *in* waarheid, eene som *in* zilver betalen), of eene beweging, die de grenzen eener ruimte binnendringt (*in* huis gaan, *in* den kring treden). *Binnen* beteekent aan alle zijde besloten door de uitgebreidheid van eenig voorwerp. *Binnen* het land, *binnens boords*, *binnen* het jaar.

Binnenkort, zie **Aanstands**.

Binnenzee, zie **Baal**.

Bits, zie **Bitter**.

Bitter — **bijtend** — **bits** — **onvriendelijk** — **schamper** — **scherp** — **snibbig** — **spijtig** — **vinnig**. Het tegenovergestelde van vriendelijk en zacht. *Onvriendelijk* zegt niets anders dan dit. De andere woorden versterken dit begrip op verschillende wijzen. *Scherp* en *bijtend* zien meer op hetgeen men zegt (*eene scherpe vermaning*; *bijtende scherts*); *bits*, en nog sterker *bitter*, op den toon, waarop het gezegd wordt (*eene bitse bejegening*; *een scherp verwijt*); *spijtig* onderstelt min of meer teleurstelling, gekwetste eigenliefde, terwijl aan *schamper* iets hoonends eigen is. *Snibbig* en *vinnig* worden inzonderheid van vrouwen gebezigd. *Een vinnig ding*.

Bitter — **wrang** — **zuur**. *Zuur* en *bitter* zijn het tegenovergestelde van zoet, *zuur* is datgene wat onaangenaam is op de tong, *bitter* datgene wat bijtend is; *wrang* is scherp zuur, dat den mond samentrekt. Figuurlijk

drukt *zuur* de moeite of kwelling uit, waarmee iets gepaard gaat, *wrang* en *bitter* de onaangename gevolgen, die iets na zich sleept. *Dat is een zuur stuk brood. Ik heb dat zuur genoeg verdiend. Door een zuren appel bijten. 's Levens zoet en zuur. Gij zult u dat bitter beklagen. Nu smaakt hij de wrange vruchten van zijn wangedrag.*

Blaam — verwijt. Berisping, afkeuring. Een *verwijt* richt men tot iemand in zijne tegenwoordigheid; men legt op iemand een *blaam* in zijne afwezigheid. *Ik kan niet dulden dat gij een blaam op hem legt. Altijd zal die blaam op hem blijven kleven. Blaam heeft veelal de ongunstige beteekenis van lasterlijke aantijging. Iemand een blaam aanwrijven.*

Blad — vel. Een stuk papier van zekere grootte. *Vel* beteekent de volle uitgestrektheid, die bij de vervaardiging aan het papier gegeven, en door de grootte van het scheppraam bepaald wordt. Een boek papier bestaat uit vier en twintig *vel*. *Blad* is een grooter of kleiner gedeelte van een saamgevouwen of doorgesneden *vel*. In vakken bedrukte, saamgevouwen en naast elkander ingenaaide *velen* vormen een boek. De meerdere of mindere grootte der bladen geeft aan de boekdeelen, daaruit gevormd, het bijzondere formaat, hetwelk wij gewoon zijn *folio*, *quarto*, *octavo*, enz. te noemen.

Blaken — blakeren — schroeien — zengen. Deze uitdrukkingen duiden het branden aan, voor zoo verre het de oppervlakte van een voorwerp treft of zich meer bepaald naar buiten richt. *Blaken* heeft vooral deze laatste ruimere beteekenis het wordt wel in figuurlijken zin voor *branden* gebezigd, gelijk in de figuurlijke uitdrukkingen: *van liefde blaken*, *van toorn blaken*, *branden van begeerte*; het eerste ziet echter meer op het uitwendig voorkomen. Gewoonlijk heeft het echter, evenals de andere woorden, de meer beperkte beteekenis van de oppervlakte of de buitenzijde van iets branden. *Een schip blaken* = het met brandend riet rondom zengen, om het voor den worm te bewaren. *Het huis was geblakerd* = de muren waren zoo gebrand, dat de sporen van brand er uitwendig op zichtbaar waren. *Schroeien* is het afbranden der uiterste deelen, terwijl het inwendige ongedeerd blijft. *Zengen* wordt meer bepaald van het branden van veeren of haar gezegd, waarbij geene vlam ontstaat. *Hoenders schroeien*, *zengen* = geplukte hoenders boven het vuur houden om er de kleine veertjes af te branden.

Blakeren, zie **Blaken**.

Blank, zie **Wit**.

Blazen — waalen. *Blazen* beteekent met meer kracht dan gewoonlijk door de saamgetrokken lippen adem uitstooten; verder wordt het gebezigd van elken krachtigen luchtstroom. Hieruit volgt, dat *blazen*, van den wind gebezigd, alleen mag gezegd worden van een hevigen wind. *De wind blies hevig. De wind blaast mij in het gezicht.*

Bleek, zie **Wit**.

Blijdschap — blijheid — blijmoedigheid — dartelheid — genoegen — joligheid — lust — plezier — pret — verheuen

ging — vermaak — verrukking — vreugde — vroolijkheid.

Alle geven te kennen, dat men onder den indruk eener aangename aandoening verkeert. Bij *blijdschap* spiegelt deze aandoening zich af op het gelaat; bij *vroolijkheid* geeft zij zich daarentegen lucht in gebaren en woorden; bij *vreugde* is zij dieper, inniger, duurzamer, en behoeft zij zich niet noodzakelijk op de eene of andere wijze te uiten. *Goede kinderen zijn de vreugde hunner ouders.* Bij *dartelheid* is de vroolijkheid verbonden of met weelderigheid, of met eene neiging tot baldadigheid. Van kinderen gebruikt, verstaat men er meest onder overmoedige speelschheid. Waar *vroolijkheid* zich uit in lust tot pretmaken en spelen op losse vroolijke, doch niet dartele wijze, spreekt men van *joligheid*. *Blijheid* ziet eigenlijk op den toestand van blij zijn; op zich zelf is het minder in gebruik; het komt meest alleen voor in de uitdrukking *vrijheid, blijheid*. *Blijmoedigheid* is eene innige weltevredenheid, minder veroorzaakt door uitwendige oorzaken, dan wel door eene aangeboren opgeruimdheid van geest. *Lust* noemt men de streeklende gewaarwording, die wij ondervinden, wanneer onze begeerte door het een of andere voorwerp sterk wordt opgewekt. *Verheuging, verrukking* zien op den staat van verhooging, de opgewonden stemming, waarin we door aangename prikkels gebracht worden. *Genoegen* geeft eigenlijk een toestand van voldaanheid of tevredenheid te kennen. Voor *tevredenheid* is noodzakelijk ontstentenis van onaangename gevoelens, daardoor drukt *genoegen* uit een gevoel van rustige, kalme behaaglijkheid. *Vermaak* is in de eerste plaats het genot dat men heeft door de uitspanning en door de verlustiging van zijn geest, verder het middel, waardoor men die verlustiging erlangt. *Men kan vermaak in iets hebben* en *men kan jagen naar vermaak*. Wij smaken dus *genoegen*, wanneer onze wenschen bevredigd worden; wij hebben *vermaak*, wanneer iets ons verlustigt of aangenaam bezig houdt. In gemeenzamen stijl bezigt men voor *vermaak* en *genoegen* meestal het vreemde woord *pleizier*, dat eigenlijk aanduidt: wat behaagt. Is het vermaak met *joligheid* gepaard dan wordt er ook voor gebezigt het woord *pret*.

Blijheid, zie **Blijdschap**.

Blijken (doen), zie **Dag (aan den . . . leggen)**.

Blijmoedigheid, zie **Blijdschap**.

Blijvend, zie **Aanhoudend**.

Blinken — flikkeren — flonkeren — fonkelen — glanzen — glinsteren — tintelen — schitteren — vonkelen. Veel licht van zich geven. *Glanzen* wordt gebruikt van elk voorwerp dat lichtstralen gelijkmatig afwerpt, heeft er bij de uitstrooming der lichtstralen schittering plaats, dan gebruikt men een der volgende woorden. Van deze uitdrukkingen is *blinken* de zwakste; het wordt schier uitsluitend gezegd van het glanzen door een levendig, nog min of meer gelijkmatig teruggekaatst licht. *Het is niet al goud, wat er blinkt.* De andere woorden zien op de uitstraling van eigen licht, of ten minste van een licht, dat met zooveel kracht

wordt teruggeworpen, dat het weerkaatsend voorwerp met een zelflichtend gelijk staat. Daarbij moet het licht niet met een gelijkmatigen stroom, maar als met schokken of golven, het oog treffen. *Haar luister blinkt alom, ja schittert ons in de oogen.* De sterren *flikkeren, fonkelen, flonkeren.* Een diamant *fonkelt.* De glimworm *glinstert* in het duister. *Tintelen* en *vonkelen* (van vonk, vuursprankel) bezigt men in die gevallen, waarin het lichtend vermogen van eenig voorwerp zoo sterk is, dat er als het ware gloeiende deeltjes van schijnen af te springen. »*Het tintlend licht der sterre vieren.*» Overdrachtelijk wordt *vonkelen* door *fonkelen* vervangen: *Zijne oogen fonkelden van vreugde.*

Bloedverwant — bloedvriend — maag — nabestaande.

Bloedverwant, *maag* en *nabestaande* duiden de leden van familiën aan, die tot een geslacht behooren. *Bloedverwant* zegt dat iemand tot hetzelfde geslacht behoort, uit denzelfden stamvader gesproten is; *bloedvriend*, thans nagenoeg in onbruik, ziet op den band van vriendschap daardoor veroorzaakt; *nabestaande* omvat alleen iemands meer verwijderde betrekkingen; *maag*, dat een oud woord voor *verwant* is, zag waarschijnlijk oorspronkelijk op de betrekking tusschen het hoofd des geslachts en de onder zijn gezag staande afstammelingen. Tegenwoordig is het synoniem met *bloedverwant*. *Man en maag te hulp roepen. Ik heb hier geen vriend of maag.*

Bloedverwant, zie **Aanverwant**.

Bloedvriend, zie **Bloedverwant**.

Bloei — bloem — bloesem. *Bloei* is de toestand waarin eene plant, hetzij boom of struik, is op het tijdstip waarin de vrucht of het zaad zich gaat vormen. *Bloem* is dat gedeelte der plant, waarin zich het zaad vormt, en dat zich bij sommige bloeiwijzen door sierlijke vormen, prachtige kleuren en aangename geuren onderscheidt; *bloesem* of *bloeisel* de ontloken knop der vruchtboomen. *Bloei* en *bloem* worden dikwijls figuurlijk gebezigd voor een schoon tijdstip of voor iets, dat door schoonheid het oog trekt. *In den bloei der jaren. Een tijdperk van bloei* (van voorspoed, van welvaart). *De bloemen der gezondheid prijken haar op de wangen. De bloem der jongelingen, der maagden* (het schoonste en beste deel der jongelingen of maagden). *Een bloemrijke schrijftrant* (eene schrijfwijze, die zich gaarne van beelden bedient).

Bloei, zie **Welstand**.

Bloei — fleur. *Bloei*, zie het eerste artikel. *Fleur*, een fransch woord, dat eigenlijk *bloem* beteekent, wordt niet anders dan oneigenlijk gebruikt. *De fleur der gezondheid. De fleur der jaren. Fleurig* is bloeiend, gezond.

Bloode — bang — laf — versaagd — vreesachtig. *Vreesachtig* en *bang* zien beide op gebrek aan stoutmoedigheid; het eerste vloeit meer voort uit de geheele persoonlijkheid, uit het karakter van den vreesachtige; *bang* is dikwijls meer van voorbijgaanden aard, en vaak het gevolg van uitwendige omstandigheden. *De haas is vreesachtig. Hij is bang in*

het donker. Laf ziet op gebrek aan moed; *versaagd* op gebrek aan volharding of tegenwoordigheid van geest in hachelijke omstandigheden; *on-versaagd* is hij, die zich niet licht laat afschrikken, noch door tegenspoed, noch door hindernissen of gevaren. De *bloode* heeft gebrek aan vrijmoedigheid in het gezelschap van vreemden of tegenover meerderen. In het zelfstandig naamwoord *bloodaard* ligt echter altijd het begrip van lafhartigheid

Bloot — kaal — naakt. *Bloot* is wat eene bedekking mist; *naakt* is zonder kleederen, ontbloot van alle bedekking; *kaal* waaraan zijne natuurlijke bedekking, zooals vederen, haar, bladeren, enz. ontbreekt. Terwijl *naakt* op het ontbreken van alle bedekking van het lichaam ziet, gebruikt men *bloot* alleen van het blootstellen van deelen van het lichaam. Men loopt met het *bloote*, niet met het *naakte* hoofd. De pas uitgekomen vogels zijn *kaal*; de boomen in den winter zijn *kaal*. *Kleeren om het naakte lijf te dekken. De wederdoopers in Amsterdam liepen naakt over de straat.* De *bloote* grond is de ongedekte grond; de *kale* grond, een grond waarop niets groeit. *Bloot* heeft ook de beteekenis van zonder eenig hulpmiddel of wapen: *met het bloote oog iets zien, de bloote borst den vijand bieden.* Hieruit ontwikkelde zich het begrip van *zonder iets er bij, alleen*: *Ik zeg u de bloote waarheid* wil zeggen: ik zeg u niets meer dan de waarheid. Onder *de naakte waarheid* verstaat men de onverbloemde, de onbewimpelde waarheid.

Blusschen — dempen — dooven — lesschen — smoren — stelpen — stillen — stuiten. Iets onderdrukken of den voortgang er van beletten. *Blusschen, dooven* en *smoren* zien op het doen verdwijnen van een vuur, hetzij door het brandende voorwerp met water te begieten (*blusschen*), hetzij door het aan den invloed van de lucht te onttrekken. *Smoren* wordt bij uitbreiding gezegd van het benemen der lucht in het algemeen. Onder kussens *smoren. Blusschen, dooven* (uitdooven) en *smoren* worden ook figuurlijk gebruikt. *De oorlogsvlam blusschen. De liefde uitdooven. Iets in zijne geboorte smoren. Lesschen* is bijna alleen in gebruik in: zijn dorst *lesschen. Dempn* (eigenl. iets dooden door damp of rook) is niet alleen iets verstikken, b.v. de kracht des vuurs, maar eene vijandelijke kracht in het algemeen beteugelen. *Een oproer dempen. Een put* (eigenlijk het water in den put) *dempn. Stuiten* ziet op het doen ophouden van beweging, *stillen* op het doen ophouden van beweging of gedruisch. *Stillen* is sterker dan *stuiten* of *dempn*, omdat er het bijbegrip in ligt uitgedrukt, dat er eene volstrekte rust wordt teweeggebracht. *Een gedempt oproer* is eene oproerige beweging, die door overmacht bedwongen is; is *een oproer* daarentegen *gestild*, dan zijn of de gemoederen bevredigd, of zachter en langer werkende maatregelen genomen, om eene herhaling der wanordelijkheden te voorkomen. Men zal meer spreken van *het dempen van een oproer* en van *het stillen van eene muiterij* dan omgekeerd. Is het oproer, voor het tot uitbarsting kwam, met geweld gestuit, dan zegt men wel dat *het oproer gesmoord is. Stelpen* wordt inzonderheid gezegd van het *stuiten* van bloed, dat uit eene wonde vloeit. Over-

drachtelijk wordt *stelpen* eene enkele maal gebezigd, b.v. in de uitdrukking: *de droefheid stelpen*.

Bochel, zie **Bult**.

Bocht — boog — kromming — kronkeling. *Bocht*, *kromming* is eene afwijking van de rechte lijn. Een weg kan eene *bocht*, eene *kromming* hebben. *Boog* is een gedeelte van den omtrek eens cirkels, verder een gekromde stok, b.v. het bekende wapentuig, en alles wat daaraan in gedaante nabij komt. *Cirkelboog*, *regenboog*, *wenkbrauwboog*. *Kronkeling* is eene kromming, die zich meer dan eenmaal buigt, eene omslingering, eene aaneenschakeling van bochten.

Bocht, zie **Baal**.

Bodem, zie **Bedding**.

Boedel — erfenis — nalatenschap. De gezamenlijke rechten en bezittingen van een overledene, die op zijne rechtverkrijgenden overgaan. Onder *boedel* verstaat men eigenlijk de goederen, die iemand bezit en wel meer bepaald de roerende goederen. Wat zich in huis bevindt, meubels enz. wordt de *inboedel* genoemd. *De failliete boedel van koopman X*. *Erfenis* noemt men het bezit van een overledene beschouwd van den kant dergenen, op wie het overgaat; *nalatenschap* beschouwd met betrekking tot den overledene zelf. Men krijgt eene *erfenis*, maar men kan recht hebben op eene *nalatenschap*.

Boedelhuis — erfhuis. Beide woorden duiden eene verkooping van roerend goed aan. Bij *boedelhuis* blijft echter onbeslist of de verkooping op last van erfenamen of van schuldeischers of van den eigenaar zelf geschiedt. Bij *erfhuis* zijn het eigenlijk de erfenamen, die den verkoop doen plaats hebben. In sommige streken is *erfhuis* echter gelijkbeteekenend met *boedelhuis*.

Boel, zie **Band**.

Boeken, zie **Aanteekenen**.

Boer, zie **Akkerman**.

Boert — gekheid — jok — kortswijl — luim — scherts. *Gekheid*, oorspronkelijk de toestand van iemand, die gek of dwaas is, heeft door uitdrukkingen als *houd op met die gekheid*, *alle gekheid ter zijde*, welke eigenlijk op den toestand van den grappenmaker of van den nar zagen, doch later opgevat werden als de uiting van zijne natuur of toestand aanduidende, de beteekenis van *scherts* en *grap* gekregen. *Scherts* is eene geestige, gekscherende wijze van spreken, die met ernstige dingen den draak steekt en tot vroolijkheid stemt. *Hij schertst ook altijd*. *Scherts ter zijde*. *Boert* is eene naieve, maar tevens eenigszins plumpe en ruwe scherts — de scherts der natuurkinderen van het platteland. »*Hoe hiet jij? Ik hiet Piet de Wit. Best hoor; ik zel Zwart schrijven.*» De eigenaardigheid van *jok* bestaat vooral in eene sterke bijmenging van ironie. In *kortswijl*, d. i. iets wat de wijl, den tijd, op aangename wijze kort, is de beteekenis

van al de voorafgaande woorden vervat, het kan dus eenigermate als de algemeene uitdrukking beschouwd worden. *Nu was er geen eind aan de kortswijl en de grappen van den chirurgijnsjongen. Luim* ziet op los daarheen geworpen, geestige invallen. *Ernst en luim.*

Boertig, zie **Aardig**.

Boeten voor, zie **Bezuren**.

Boeten, zie **Bekopen**.

Boetvaardigheid, zie **Berouw**.

Boezem — borst — hart. Deze drie woorden duiden in figuurlijken zin de plaats aan waar zich het uitgangspunt van het menschelijk gemoeds- en gevoelsleven bevindt. Van *boezem* is de oorspronkelijke beteekenis onbekend, in lateren tijd beteekende het de ruimte, welke zich voor op de borst bevond in een los omgeslagen kleed; verder duidde het het zich daaronder bevindende lichaamsdeel aan, en thans wordt het bij voorkeur gebruikt van een vrouwenborst. *Boezem*, als de zachtere uitdrukking, wordt figuurlijk altijd in die spreekwijzen gebezigd, die het denkbeeld meebrengen van koesteren, voeden. Bij *hart* en *borst* heeft men meer de aandoening van het gemoed op het oog, in het eerste geval let men meer op het gevoelige, in het laatste op de kracht. *Eene slang aan zijn boezem koesteren. Het kind rustte aan haar boezem. Zijn boezem lucht geven.* Bij uitbreiding heeft *boezem* de beteekenis van bocht gekregen, zooals in *zeeboezem*. Daarentegen zegt men: *zich met de borst op iets toeleggen; tegen de borst stuiten. Het ligt hem na aan het hart. Zijn hart uitstorten.*

Bolster — dop. *Dop* is de schaal waarin iets vervat is: *eierdop, notedop*; *bolster* de buitenste bast of schil van sommige vruchten, zooals noten, enz.; ook het ruwe omkleedsel van het graan.

Bond — bent — genootschap — gezelschap — maatschappij — vereeniging. Eene samenwerking van onderscheiden personen tot een gemeenschappelijk doel. *Vereeniging* is het algemeene woord. Wanneer zulke vereenigingen eene gewichtige strekking hebben en zich ver uitbreiden, dan dragen zij bij voorkeur den naam van *genootschap* of *maatschappij*. *Gezelschap* onderstelt eigenlijk gezellig samen zijn doch staat thans gelijk met *vereeniging*. *Een leesgezelschap. Een schermgezelschap. Het zendelinggenootschap. Het historisch genootschap. De maatschappij van Nederlandsche letterkunde. De handelmaatschappij.* In den laatsten tijd is de naam *bond* in zwang gekomen voor zoodanige vereenigingen, waaraan men vroeger den naam zou gegeven hebben van genootschap of maatschappij. *De protestantenbond. De weerbaarheidsbond. De anti-dienstvervangingsbond. Bent* wordt voornamelijk gebruikt voor eene vereeniging van kunstbroeders. *De schildersbent. De letterkundige bentgenooten.*

Bondig, zie **Beknopt**.

Bont — veelkleurig. *Veelkleurig* ziet op de vereeniging van veel, *bont* eigenlijk slechts op die van zeer uiteenlopende kleuren. Laatstgenoemde

kleurschakeering wordt dan naar de 't meest in 't oog loopende kleur *roodbont*, *zwartbont*, *witbont*, enz. genoemd.

Boodschapper — bode. Onder *boodschapper* verstaat men meer een persoon, die voor een enkele maal een tijding overbrengt of iets moet aankondigen; onder *bode* een persoon, die het bodenambt bekleedt.

Boodschapper, zie **Afgezant**.

Boog, zie **Bocht**.

Boomvrucht — fruit — ooft. *Fruit* noemt men alle eetbare vruchten uit het plantenrijk, zooals appelen, peren, aardbeziën, frambozen, bessen, enz.; *boomvruchten* die vruchten, welke aan boomen groeien. Onder *ooft* verstaat men alle *fruit*, doch inzonderheid appelen en peren. *De takken zijn gebogen onder het wicht van het ooft.* *Fruit* wordt ook gebezigd voor groente b.v. *fruitvrouw*.

Als iemand met een kaag die fruiten heeft geladen

Zich op de reize geeft en naar de markten spoedt . . .

Boord — kant — kust — oever — rand — strand — wal — zoom. De grenzen van een vlak. *Boord*, *kant*, *rand* en *zoom* worden van de grenzen van verschillende soorten van vlakken gezegd, *kust*, *oever*, *strand* en *wal* alleen van de grenzen eener uitgestrektheid lands, wanneer deze door water worden aangegeven. *Kant* duidt meestal de smallere zijvlakke van iets aan: de *kant* van de tafel, van een geldstuk (ook de *rand*), de *waterkant*. Men zegt verder de *boord* of de *rand* van een glas, de *kant* van een vlot. Wanneer men van de *boorden* eener rivier spreekt, dan verstaat men daar eigenlijk de grenslijnen harer bedding onder. Wordt eene vlakte uitgestrektheid omgeven door eene eenigszins verhevene strook, dan noemt men die *zoom*; ligt die strook nog binnen den *zoom*, en vormt zij eene soort van lijst om de vlakte uitgestrektheid, dan heet zij *rand*. De *zoom* van linnen, van laken, van een bosch: met gras, met bloemen *omzoomd*. Vergelijk: den *rand* en den *zoom* van een zakdoek. *De rand (lijst)* om een plafond. *Oever* wordt zoowel met betrekking tot de zee als tot rivieren gebezigd, *strand* alleen met betrekking tot de zee. *Kust* heet de lijn, waarin land en zee elkander ontmoeten, verder wordt er onder verstaan de geheele streek land, die zich langs de zee uitstrekt. Door *wal* verstaat men een oever, waaraan door kunst meer verhevenheid gegeven is, dan hij oorspronkelijk had, gelijk het geval is met de oevers van de meeste Hollandsche binnenwateren.

Boord — kraag. Beide woorden waren oorspronkelijk niet synoniem. *Boord* was de rand van het kleedingstuk aan den hals; *kraag* was de benaming voor den hals en vervolgens ook van het keelgat; b.v. in *iemand bij den kraag pakken* en *een stuk in den kraag hebben*, en uit vroegeren tijd:

't roode bloet schoot hem in den mont uyt zijner cragen.

Langzamerhand is het er mede gegaan als met het fransche woord *col*, dat oorspronkelijk *hals* beteekende, maar allengs de beteekenis van *halsboord* heeft gekregen. Tusschen *boord* en *kraag* is nu het verschil, dat

het eerste woord meer een staande linnen rand aan den hals aanduidt, het laatste meer een liggende rand.

Boos — kwaad — slecht. *Boos* wordt bij voorkeur gebezigd van personen en van menselijke aandoeningen die door hun aard en natuur niet dan kwaad kunnen stichten. Het duidt een hoogen graad van zedelijke verdorvenheid aan (*booze gedachten, een boosdoener, de Booze, een boos mensch*). *Boosheid* gepaard met nijdigheid, een verlangen om anderen leed te doen, wordt aangeduid door *kwaad*. *Iemand een kwaad hart toedragen.* »'t Is een *kwaad krenge; ik ken hem goed.*” *Kwaad* is eigenlijk hetgeen van boozen en slechten uitgaat. *Slecht* is eigenlijk effen, verder glad en eenvoudig; hieruit heeft zich de ongunstige beteekenis ontwikkeld, die het thans heeft, n.l. van zedelijk laag staande, of niet ontwikkeld en daardoor wat kwaad en verkeerd is te weeg brengende. *Kwaad* en *slecht* worden van zaken en van personen gezegd. Het eerste woord zegt meer dan de beide andere. *Van kwaad tot erger. Hij ziet er slecht uit. Eene kwade tijding. Het is er erg* (zeer treurig) *mede gesteld. Erg* heeft ook nog de beteekenis van *zeer ziek. Hij ligt zeer erg.*

Boos — driftig — gebeten — oplopend — opvliegend — kwaad — nijdig — toornig — verbolgen — vertoornd — wrevelig. Deze woorden duiden de gemoedstemming aan van iemand, die ongenoegen gevoelt over eene daad van een ander. Uit zich de verstoordheid niet rechtstreeks dan is men *wrevelig*. Wanneer men de woorden *boos, gebeten, kwaad, nijdig* of *vertoornd* gebruikt heeft men den persoon op het oog in wien men de oorzaak van zijn ongenoegen ziet; met *driftig, kwaad, toornig* en *verbolgen* heeft men meer het oog op de bewogen gemoedstemming. *Boos* heeft de minste kracht, *gebeten* en *nijdig* zijn sterker en kunnen van langeren duur zijn, aan beide is eigen eene sterke lust om den tegenstander leed toe te voegen, welke lust bij *kwaad*, dat meer eene algemeene uiting, die ook anderen kan treffen, te kennen geeft, niet zoo sterk op den voorgrond staat, bij *boos* bijna geheel ontbreekt; *vertoornd* ziet op de hartstochtelijke uiting van het ongenoegen. *Driftig, oplopend* en *opvliegend* en soms ook *kwaad* duiden de eigenschap aan van het karakter van een persoon die zich spoedig laat vervoeren tot eene mate van hartstochtelijke gemoedsbeweging; bij *driftig* is die snel en plotseling opkomend en even snel weder voorbij; *toornig* wordt gezegd van de uit misnoegen ontstane driftsvervoering, die zich naar buiten uit in daden of woorden, waar zij zich in sterkere mate vertoont noemt men den toornige *verbolgen*. Voor *driftig* en *toornig* wordt ook dikwijls het woord *kwaad* gebruikt. *Opvliegend* en *oplopend* is degene, die zich zeer snel tot toorn laat vervoeren; deze beide laatste woorden duiden meer het plotselinge en heftige der vervoering aan, minder den aard der gemoedsbeweging.

Boosheid — drift — gramschap — oplopendheid — opvliegendheid — toorn — verbolgenheid — verontwaardiging — woede — wrevel — wrok. *Wrevel* is de misnoegheid over iets, die zich nog niet rechtstreeks uitspreekt, gevoelt men misnoegen over

eene lage daad, die verachting opwekt, dan spreekt men van *verontwaardiging*. Neemt deze toe in kracht en komt er hartstocht bij in het spel dan noemt men de uiting van dit gevoel *boosheid*, *gramschap* of *toorn*. De eerste ziet meer op het gevoel en is niet zoo sterk, *toorn* ziet op de uiting van den hartstocht en, terwijl *gramschap* een gevoel van misnoegen is, dat van langeren duur is, gaat *toorn* sneller voorbij. Hevige toorn, waarbij de misnoegde buiten zich zelf is en de macht over zijne rede verliest, noemt men *woede*. Is dit laatste niet het geval en heeft men meer de hevige uiting van den toorn op het oog, dan noemt men deze *verbolgenheid*. Uit de *gramschap* zich niet en verbindt zich met haar lust om zich te wreken dan ontstaat er *wrok*. Snel opkomende doch voorbijgaande opwelling van toorn noemt men *drift*; waar zij gedurig voorkomt, daar is zij het gevolg van *oploopendheid*, uit deze zich eensklaps zeer sterk dan spreekt men van *opvliegendheid*. *Drift*, *oploopendheid* en *opvliegendheid* zijn hoedanigheden van het karakter. Men is driftig, oplopend of opvliegend, maar men wordt niet *oplopend* of *opvliegend*, wel *driftig*, maar dan in den zin van *vertoornnd*.

Borg — gijzelaar. De *borg* stelt zich voor het nakomen der beloften van een derde verantwoordelijkheid met zijn goed, de *gijzelaar* met zijn lijf, zijn leven. *Gijzelaar* noemt men inzonderheid een persoon van beteekenis, die in oorlogstijd als onderpand genomen of gegeven wordt voor de nakoming van gestelde voorwaarden.

Borgblijven — goedspreken — instaan. Zich voor iemand aansprakelijk stellen; beloven dat men, indien hij zekere verplichtingen niet nakomt, daaraan in zijne plaats zal voldoen. *Borgblijven* en *goedspreken* zien op eene wettelijke, meest geldelijke, en *instaan* meer op eene zedelijke verantwoordelijkheid.

Borst, zie **Boezem**.

Bos — bundel — pak — rist. Eene verzameling van gelijke of verschillende voorwerpen, die met elkander zijn verbonden. Worden zij alleen door een band bijeengehouden dan vormen zij een *bundel* of *bos*. *Bos* heet bij voorkeur eene verzameling langwerpige en niet zeer vast samen gebonden dingen. Men zegt: *een bundel pijlen*, *een bundel stokken*, maar *een bos pennen*, *een bos stroo*, *een takkebos*. *Pak* geeft te kennen, dat de bijeengevoegde zaken hoofdzakelijk hierdoor bijeengehouden worden, dat zij met de eene of andere stof omwikkeld zijn. *Een pak papieren*, *een pak goederen*. *Met het pak gaan* (manufacturen langs de huizen rondventen). *Rist* eindelijk noemt men eene verzameling voorwerpen, aaneengeregen of vastgehecht aan een stok of eene lat. *Een rist uien*, *een rist vinken*.

Bos, zie **Garf**.

Bosch — hout — woud. Eene met boomen begroeide uitgestrektheid gronds. *Bosch* is de gewone benaming. *Het Haagsche bosch*, *het Soerensche bosch*. Groote bosschen, die, toen zij den naam kregen, nog meer of minder in den natuurstaat verkeerden, noemt men *wouden*. *Het*

Teutoburger woud; het Zwarte woud. Hout voor bosch is eene verouderde uitdrukking, die nog alleen in *den Atkmaarder hout* en *den Haarlemmer hout* is overgebleven. De gewone beteekenis van *hout* is tegenwoordig *kreupelhout*. *Het hert heeft zich in het hout verscholen.*

Bot — stomp. Wat niet scherp is, maar vooral wat zijne scherppte verloren heeft. *Bot* wordt meer van de snede, *scherp* meer van de punt gezegd. *Een botte schaar.* *Een stompe degen.* Figuurlijk heeft *bot* de beteekenis van niet snugger, dom, in één woord het tegenovergestelde van snedig; *stomp* die van vermoed van geest, versuft. *Hij is een bot mensch* (een botterik). *Ik heb mij daar stomp op gedacht.* *Ik zeide het hem botweg*, d. i. ik wond er geen doekjes om.

Botsen, zie **Afstuiten**.

Bouwen (op) — rekenen (op) — verlaten (zich . . . op) — vertrouwen (op). *Op iets of iemand vertrouwen* = het er voor houden, dat die zaak goed is, of die persoon zoo jegens ons gezind, dat wij op grond daarvan met gerustheid kunnen ondernemen, wat wij ons voorgenomen hebben. Nog sterker wordt dit uitgedrukt door *op iets of iemand bouwen*, eigenlijk iemand voor zoo soliede houden, dat hij als 't ware de grondslag kan zijn, waarop een gebouw wordt opgetrokken. *Op iets of iemand rekenen* geeft te kennen, dat wij bij de volvoering onzer voornemens medewerking verwachten, wat nog sterker aangeduid wordt door *zich op iets of iemand verlaten*. De beteekenis dezer woorden blijke verder uit den volgenden zin: *Toen Miltiades het waagstuk ondernam de Perzische overmacht bij Marathon aan te grijpen, vertrouwde hij op de rechtvaardigheid der door hem verdedigde zaak, rekende hij op de verwarring, welke die onverhoedsche aanval in de vijandelijke gelederen zou veroorzaken, verliet hij zich op zijn veldheerstalent en op de kennis van de zwakke zijde der Oostersche legers, die hij als generaal van Darius had opgedaan, en bouwde hij bovenal op de vaderlandsliefde en de dapperheid zijner soldaten.*

Bouwen, zie **Aanleggen**.

Bouwen — oprichten — opstellen — opzetten — stichten. Tijdelijke woningen of gebouwen, die licht en dicht vervaardigd worden, zooals kramen, kermisttenten, barakken, enz., worden *opgezet*; van een monument of standbeeld, dat men eerst in horizontale positie heeft gehad en in loodrechten stand brengt, zegt men dat het wordt *opgericht*; waar een geraamte van iets in elkaar wordt gezet in loodrechten stand, b.v. van de spanten van een schip, zegt men dat het wordt *opgesteld*; blijvende woningen, uit duurzamer grondstoffen en met meer zorg samengesteld, worden *gebouwd*; monumentale gebouwen, zooals kloosters, kerken, paleizen, universiteitsgebouwen, enz., worden *gesticht*. Figuurlijk zegt men ook *een rijk stichten* voor een rijk grondvesten. In de uitdrukking *bouw en trouw met uws gelijk* heeft *bouwen* niet de beteekenis van een gebouw tot stand brengen, maar de thans verouderde beteekenis van *wonen*, die men ook in afgeleide substantiva als *buur*, *boer* e. a. aantreft.

Boven (te . . . gaan) — overtreffen. Het onderscheid tusschen *te boven gaan* en *overtreffen* bestaat hierin, dat *overtreffen* altijd eene vergelijking onderstelt van eigenschappen of van voorwerpen, die geacht worden gelijksoortige eigenschappen te bezitten, terwijl *te boven gaan* ook gebruikt wordt van de vergelijking tusschen krachten en de uitwerking, die zij teweegbrengen. *De gewrochten van de groote Grieksche beeldhouwers, een Phidias, een Scopas, een Praxiteles, zijn tot heden nog altijd niet geëvenaard, laat staan overtroffen. Tegen den tijdgeest een dam op te werpen gaat zelfs het vermogen der machtigste vorsten te boven; een Julianus, een Karel V hebben dat op gevoelige wijze ondervonden.*

Bovenal — vooral. Beide woorden geven te kennen, dat men aan datgene, waarop zij betrekking hebben, in de eerste plaats zijne aandacht dient te wijden. *Bovenal* ziet op het volstreckte, *vooral* op het betrekkelijke gewicht der zaak. *Heb God lief bovenal, en den naaste als u zelve. Demosthenes heeft terecht opgemerkt, dat het geheim der welsprekendheid vooral in eene boeiende, wegsleepende voordracht is te zoeken.*

Bovendien — buitendien — daarenboven. Worden gebezigd tot aanduiding van datgene, wat behalve het reeds opgesomde nog in aanmerking komt. *Bovendien* en *daarenboven* hebben betrekking op dingen van dezelfde orde (gelijkslachtige), *buitendien* slaat op dingen van eene andere orde (ongelijkslachtige). *Katharina II van Rusland verdient het ongunstige oordeel niet, dat sommige geschiedschrijvers over haar vellen. Zij was krachtig, schrander, talentvol, zij blaakte van ijver voor de grootheid van haar land en het welzijn harer onderdanen; daarenboven wist zij in den regel hare dienaren voortreffelijk te kiezen; buitendien waren hare galante zwakheden het gebrek van haar tijd.*

Braaf — eerlijk. Onbesproken van gedrag. *Eerlijkheid* ziet meer op negatieve deugd (de afwezigheid van ondeugd), *braafheid* meer op positieve deugd (het bezit van eene deugdzaame inborst). Een *eerlijk man* is dus nog niet altijd een *braaf man*, maar omgekeerd zal een *braaf man* altijd *eerlijk* handelen. *Een eerlijk meisje* is een meisje, dat zich niet misdragen heeft; *een braaf meisje* een meisje, dat zich niet misdragen zal.

Braaf, zie Deugdzaam.

Braafheid, zie Deugd.

Braak — onbebouwd — woest. *Onbebouwd* zegt niets anders, dan dat een stuk grond, om welke reden dan ook, niet in kultuur is; in *braak* ligt het bijbegrip, dat die toestand voorbijgaande is, dat het slechts tijdelijk, meestal voor een jaar, ongebruikt wordt gelaten. Men vreesde vroeger, toen men hem niet zoo bemestte, den grond al te zeer uit te putten door hem jaar op jaar te bebouwen. *Bij de Israëlieten moest ieder stuk land om de negen jaar een braakjaar hebben. Woest* ziet meer op den geheelen toestand, het duidt aan dat de grond onbebouwd is en dat het land eerst in orde gemaakt moet worden, alvorens het geschikt is ter bebouwing.

Braden, zie Bakken.

Brak — zout — zilt. *Zout, zilt* zegt men van water, dat uit zijn aard met veel zoutdeelen bezwangerd is; *brak* van zoet water, dat door de vermenging met zeewater of door oplossing van zand en andere bestanddeelen van den bodem ondrinkbaar is geworden. *Het water der zee is zout. De zilte baren, een brakke wel.*

Branding, zie Delning.

Brassen — slempen — smullen — zwelgen. Zich te buiten gaan aan keur van spijs en drank. *Brassen* ziet op de veelheid der gerechten, waarmee eene fijne tafel beladen is. *Smullen* ziet meer op het genot hebben van de fijne en lekkere spijsen. *Slempen* en *zwelgen*, zien meer op het eten en drinken en duiden het snel doen verdwijnen door het keelgat aan. Aan *zwelgen* is nog meer eene ongunstige beteekenis eigen dan aan *slempen* of *brassen*. De beide laatste zelden meer nog de vroolijke omgeving van vrienden of dischgenooten op den voorgrond, met wie men zich te buiten gaat. *Smullen* kan ook in minder ongunstigen zin gebezigd worden; dikwijls beteekent het niet meer dan *zich te goed doen, zeer lekker eten.*

Breed — onbekrompen — ruim — wijd. *Ruim* en *wijd* duiden eene ruimte aan, waarin men zich goed roeren, gemakkelijk bewegen kan in alle richtingen; zij zeggen positief hetzelfde, wat *onbekrompen* negatief uitdrukt. *Breed* daarentegen geeft alleen ruimte te kennen ten opzichte van één der drie wiskunstige afmetingen. *Eene ruime kamer; de wijde wereld; eene breede straat. Onbekrompen* wordt veelal figuurlijk gebruikt in den zin van *vrijgevig, mild. Eene onbekrompen denkwijze.* Figuurlijk worden *ruim* en *breed* onder andere gebezigd in den zin van *gegoed: het niet breed hebben, het niet ruim hebben; breed* en *wijd* in dien van uitvoerig: *alles lang en breed vertellen, iets wijd en breed uitmeten; ruim* in dien van onbelemmerd: *de handen ruim hebben; breed* in dien van groot: *eene breede lijst van misslagen, en van grof: er met de breede bijl op inhakken* (roekeloos met geld omgaan of gestrengte maatregelen nemen).

Breedvoerig, zie omslachtig.

Breekbaar — broos — bros. Wat *breekbaar* is kan met meer of minder gemak, wat *broos* is kan zeer gemakkelijk gebroken worden. Hardglas is *breekbaar*, dun glas is *broos*. Het mahoniehout is schoon, maar *broos*. Figuurlijk heeft *broos* de beteekenis van vergankelijk. *De mensch is een broos wezen; de goederen der wereld zijn broos.* Wat de eigenlijke beteekenis aangaat en wat den oorsprong betreft, is *bros* hetzelfde als *broos*. Het wordt echter alleen praedicatief gebruikt en dan met de bijbeteekenis van licht afbrokkelend.

Breidel — gebit — teugel — toom. De riemen, waarmee lasten trekdieren bestuurd worden. *Hoofdstel* noemt men de gezamenlijke riemen, die aan den kop van het dier bevestigd worden; *breidel, gebit* (bit) het mondstuk, dat door die riemen in den bek wordt opgehouden. *Teugels* heeten de leireepen aan het mondstuk vastgemaakt, waarmee men stuurt. *Toom* wordt zoowel van het geheele hoofdstel, als van het gebit of de teugels

gezegd. Figuurlijk wordt *toom*, gelijk *breidel* en *teugel*, gebezigd in uitdrukkingen als deze: *zijne hartstochten in toom houden; den teugel vieren aan zijne hartstochten; zijne hartstochten een breidel aanleggen.*

Breken — verbreken — verbrijzelen — vergruizen — vermorzelen — verpletteren. Een lichaam op eene onregelmatige en gewelddadige wijze vanéenscheiden, of althans van zijn natuurlijken samenhang berooven. *Breken* geschiedt niet altijd met opzet (men *breekt* bij ongeluk een glas), ja zelfs niet eens altijd ten nadeele van den bezitter van het gebroken voorwerp (men *breekt* brood, koek, enz.). *Verbreken* onderstelt altijd opzet, en wordt hoofdzakelijk gezegd van het breken van zulke voorwerpen, die iemand in zijne vrijheid van beweging belemmeren: banden, ketenen, boeien *verbreken*; figuurlijk: *eene wet verbreken, een verdrag verbreken*, ze vernietigen. *Verbrijzelen, vergruizen* (aan gruis slaan) en ook soms *breken* worden van voorwerpen gezegd, die aan kleine stukken uiteenspringen, *vermorzelen, verpletteren* van voorwerpen, die in elkander geperst of geslagen worden. Eene glasruit wordt *gebroken, verbrijzeld, vergruisd*. *Het been van den armen marskramer werd onder den vrachtwagen vermorzeld. Door dien steenworp verpletterd, stortte de overmoedige aanvaller neder.* Overdrachtelijk zegt men dat het ongeluk 's menschen geest en moed *verplettert*, het leed of het berouw zijn hart *verbrijzelt*.

Brengen — leiden — voeren. Iets of iemand van plaats doen veranderen of de richting der beweging van iets of iemand bepalen. Het laatste gedeelte dezer bepaling slaat op *leiden*, het eerste gedeelte op *brengen* en *voeren*. Bij laatstgenoemde woorden is de plaatsverandering geheel het werk van den tusschenpersoon. *Voeren*, van varen, wil eigenlijk zeggen, dat de verplaatsing door middel van een voertuig geschiedt, doch beteekent bij uitbreiding ook verplaatsen in het algemeen. Bij *brengen* kan de plaatsbestemming als bekend worden aangenomen. *Breng een glas water* beteekent: *breng het hier*. Bij *voeren* dient zij echter altijd uitdrukkelijk te worden aangewezen. *Naar huis voeren, opwaarts voeren. Leiden* wordt alleen gebezigd van personen, die den wil, en van wezens, welke het vermogen tot voortgaan zelf bezitten; het bepaalt zich tot de zorg, dat de beweging geschiedt in de juiste of de verlangde richting. *Water door de stad leiden. Een blinde, een kind, een dier leiden.*

Brieschen — hinniken. *Brieschen* is het korte, luide uitstooten van den adem, waardoor de paarden hun vuur of hun ongeduld te kennen geven; *hinniken* het geluid, dat zij maken ten teeken van herkenning. *Volgens Herodotus had Darius Hystaspes aan het hinniken van zijn paard de kroon van Perzië te danken.*

Broddelen — knoeten. Werk slecht verrichten. *Knoeien* is het slecht of slordig werken in het algemeen. *Broddelen* ziet vooral op het verwarren in het werk door tegen de vaste regels, die er bij in acht moeten genomen worden, te zondigen. Men *broddelt* b.v. in een naai-, een brei-, een haak-, een tapisseriewerk.

Broeien, zie **Bakeren**.

Broek — moeras. *Moeras* is een weeke, waterachtige grond en zonder merkbare toe- of afvloeiing van het water; *broek* eene wel zeer waterachtige, maar toch niet geheel onder water staande uitgestrektheid gronds, die hier en daar vooral in den zomer droge, begaanbare plaatsen heeft en waaraan toe- of afvloeiing van water te bespeuren is.

Brommen — gonzen — grommen — knorren. Eigenlijk duiden deze woorden het onaangename geluid aan, dat door sommige dieren wordt voortgebracht. De roerdomp en de bromvlieg *brommen*; de muggen *gonzen*; het varken *knort*; de beer *bromt* of *gromt*. Overdrachtelijk wordt *grommen* gezegd van een onmelodieus geluid van muziekinstrumenten of zware klokken; alle woorden, behalve *gonzen*, van den onaangename klank, dien de menschelijke stem bij ontevredenheid of toorn aanneemt. *Hij bromt (gromt of knort) ook altijd.*

Bron — wel. De plaats, waar het water beneden de oppervlakte der aarde uit den grond komt, noemt men *wel*: *de wel van eene pomp*; de plaats, waar het aan of boven de oppervlakte der aarde ontspringt, heet *bron*. Bij *wel* denkt men meer aan een voortdurend opborrelen uit den grond, bij *bron* aan eene gemakkelijke gelegenheid om de vloeistof door scheppen enz. te verkrijgen. *Mozes deed door een slag met zijn staf eene bron uit de steenrots ontspringen.*

Bron — oorsprong. De gezamenlijke *bronnen* eener rivier vormen den *oorsprong* der rivier. Het eerste ziet meer op het ontstaan van den waterstroom, *oorsprong* op de herkomst van de rivier. Figuurlijk gebruikt men *bron* en *oorsprong* juist omgekeerd; het eerste voor de naaste, het tweede voor de meer verwijderde aanleiding eener zaak. *De bron van het zedenbederf der Romeinen was hun bovenmatige rijkdom; gaat men echter terug tot den oorsprong daarvan, dan vindt men dien in hunne Aziatische veroveringen.*

Brooddronken, zie **Dartel**.

Broodwinning — bestaan — kostwinning — nering. De middelen, waardoor iemand in zijn onderhoud voorziet. *Bestaan* valt hier eigenlijk niet onder, dewijl dit woord het zijn of leven in zijn wijdsten omvang aanduidt, in engeren zin is het echter wel synoniem met broodwinning, enz. daar het ook gebruikt wordt voor die middelen tot onderhoud, waarbij handenaarheid niet zoo bepaald op den voorgrond treedt; b.v. *hij vindt zijn bestaan in den graanhandel*. Even zeer als men spreekt van *ruim leven* kan men zeggen: *hij heeft er een ruim bestaan*. Van de andere woorden kan men zulks niet zeggen. *Broodwinning*, *kostwinning* en *nering* zien op het verdienen van hetgeen noodig is om in zijn bestaan te voorzien, m. a. w. om te verdienen wat voor het levensonderhoud noodig is. *Nering* is in het algemeen het levensonderhoud, de voeding en wordt verder gebruikt voor het verdienen ervan door handel drijven. Bij *kostwinning* en *broodwinning* denkt men aan het winnen, het arbeiden voor

den kost, voor het brood, dat tot onderhoud dient. Brood staat hierin, als pars pro toto, voor onderhoud.

Broos, zie **Breekbaar**.

Bros, zie **Breekbaar**.

Brouwen, zie **Berokkenen**.

Bruidschat — **huwelijksgift** — **uitzet**. *Uitzet* ziet op de klee-deren, het linnengoed en de verdere huishoudelijke zaken, die de ouders van de bruid haar ten huwelijk medegeven; *bruidschat* uitsluitend op het vermogen, dat de bruid, *huwelijksgift* op het geschenk, dat het bruidspaar (of een van beiden) bij het huwelijk ontvangt.

Bruikbaar — **geschikt**. *Bruikbaar* zegt minder dan *geschikt*. Het laatste onderstelt, dat een voorwerp bepaald met het oog op zekere verrichting vervaardigd is, het eerste, dat het er desnoods toe kan gebezigd worden. Een mes, een schaar is *bruikbaar* om de kurk van eene flesch te verwijderen, doch de kurktrekker is daartoe het *geschikte* instrument. Figuurlijk bestaat er tusschen beide woorden hetzelfde onderscheid. *Een geschikt mensch* noemt men een zoodanig persoon, van wien men de zekerheid heeft, dat hij hetgeen hem wordt opgedragen goed zal verrichten; *een bruikbaar mensch* zoodanig iemand, van wien men zich wel kan bedienen, ofschoon men zijne bekwaamheid of vaardigheid niet hoog aanslaat.

Bruin — **diepsel** — **licht en bruin** — **schaduw**. *Schaduw* is de algemeene benaming voor de niet verlichte zijde van, of ruimte achter een voorwerp, dat door een of ander licht beschenen wordt. *Bruin* en *diepsel* zijn kunsttermen van schilders; het eerste is hetzelfde als *schaduw*, het laatste duidde vroeger de stof, waarmede men schaduwde of diepte en verder ook de schaduw aan, de plek waar de schaduwing het sterkst is; *licht en bruin* is de naam voor die eigenaardige tegenstelling van tonen, die men met een franschen term *clair obscur* noemt.

Bruisen — **ruischen**. *Ruischen* noemt men het zachte, liefelijke geluid, dat door heen en weer bewogen boombladeren en twijgen of door het water van een beekje of een kalm vlietenden stroom wordt voortgebracht; *bruisen* het sterke, indrukwekkende geluid van een krachtigen bergstroom of van een in sterke beweging zijnde watermassa.

Buigbaar — **buigzaam**. *Buigbaar* is alles wat gebogen kan worden door meerdere of mindere krachtsinspanning. *Buigzaam* wordt gezegd van datgene, wat de eigenschap bezit van zich gemakkelijk te voegen, van licht te buigen. *De meeste houtsoorten zijn buigbaar. Riet is buigzaam*. In figuurlijken zin is *buigzaam* wie gemakkelijk toegeeft, zich onderwerpt aan anderen en is dan synoniem met *gedwee*.

Buigen, zie **Nijgen**.

Bulging, zie **Dienaresse**.

Bulzaam, zie **Buigbaar**.

Bull, zie **Bult**.

Bull, zie **Zak**.

Buis, zie **Gang**.

Buit — roof — prijs — prooi. Goed waarvan men zich met geweld meester maakt. Is het geweld door niets gerechtvaardigd, dan heet het wegnemen en bij uitbreiding ook het weggenomene een *roof*. *Kerkroof*, *zeeroof*. Grondt het geweld zich daarentegen op het oorlogsrecht, dan noemt men de tilbare have, het vee, enz., die de eene oorlogvoerende partij aan de andere ontnemt, *buit*. *Buit* heeft niet altijd de ongunstige beteekenis der andere woorden: *de visscher komt met rijken buit naar huis*. *Prijs* (ontleend aan het fransche woord *prise*) ziet op de daad van nemen. Het wordt voornamelijk gezegd van zoodanige voorwerpen, waarop de vijand meer de hand legt, dan dat hij ze eigenlijk bemachtigt, zooals weerlooze koopvaardijochepen, die in eene haven of op zee worden aangehouden. *Prooi* (evenzeer uit het fransch overgenomen *proie* = lat. *praeda*) was oorspronkelijk gelijkbeteekenend met *roof* en *buit*; het heeft echter de meer bijzondere beteekenis gekregen van *buit*, waarvan een verscheurend dier zich meester maakt. In figuurlijken zin, als men hevige werkingen van het gemoed of van de natuur als het ware met roofdieren gelijkstelt, gebruikt men *prooi* in uitdrukkingen als: *ten prooi aan wroeging*, *eene prooi der woeste golven*, *het huis werd eene prooi der vlammen*.

Buitelen — duikelen — tuimelen. *Buitelen* is voorovervallen; *tuimelen* voorover ergens afvallen; *duikelen* over het hoofd tuimelen, met het hoofd voorover of achterover eene omwenteling met het lichaam maken. Men maakt op den gelijken grond eene *buiteling*. Men *tuimelt* de trappen af. De acrobaat *duikelt*.

Buiten — uit. *Uit* geeft eene beweging te kennen, waarbij men het binnenste van een voorwerp verlaat, *buiten* drukt eene rust of beweging aan gene zijde van een voorwerp uit. Die *uit* eene plaats komt, was er *in* en bevindt zich daardoor er *buiten*. *Uit* de stad gaan. *Buiten* de stad wonen. *Uit* logeeren gaan. *Buitenshuis* zijn werk hebben.

Buitendien, zie **Bovendien**.

Buitengewoon, zie **Bijzonder**.

Buitenlandsch — uitheemsch — vreemd. *Buitenlandsch* is wat niet behoort tot het land onzer inwoning. *Uitheemsch* stelt het buitenlandsche tegenover het binnenlandsche; het is wat in geen enkel opzicht eigen is aan het land onzer inwoning en daar de mensch in den regel het inlandsche, het inheemsche, het eigene het hoogst schat, heeft het meestal eene ongunstige beteekenis. *Uitheemsche* zeden, pracht, gewoonten beteekenen zulke zeden, zulke pracht, zulke gewoonten, die men beter doet niet na te volgen. *Vreemd* is alles wat ons onbekend is, hetzij dit in het binnenland of in het buitenland gevonden wordt. Eene binnenlandsche stad, een landgenoot kan een Nederlander *vreemd* zijn. *Vreemd* heeft verder nog de beteekenis van niet tot onze maatschappij behoorend (*vreemde kinderen opvoeden*), van aan anderen behoorend (*een vreemd paard*), van ongewoon (*een vreemd*

geval), van zonderling (*eene vreemde kleeding, een vreemde opschik, enz.*).

Bulderen — razen — huilen. Deze drie woorden worden gezegd van het krachtig geluid, veroorzaakt door een hevigen wind. Bij *bulderen* is de windkracht zeer ongelijk; al naar mate de vlagen sterker zijn buldert de wind. Onder *razen* verstaat men meer het geregeld sterke geluid b.v. in den schoorsteen, terwijl men bij *huilen* meer een fluitend geluid hoort van den wind, die om hoeken of door nauwe openingen waait.

Bulderen — razen — tieren — woeden. Onder *bulderen* verstaat men een rommelend en dreunend geraas maken. Van menschen gebruikt duidt het op plumpe wijze in toorn uitvaren aan. Ook wordt het bij voorkeur van de losbarsting van het geschut gebezigd. *Het kanon buldert.* Bij *razen* en *woeden* denkt men meer aan hevig uitvallen zonder zijn verstand te gebruiken, terwijl men bij *tieren* meer de hevige uiting van toorn op het oog heeft. De drie laatste woorden zijn synoniem met *aangaan*.

Bult — bochel. Een harde oneffenheid op den rug ten gevolge eener uitzetting van de ruggegraat. *Bult* of *bochel* noemt men zulk eene oneffenheid bij den mensch, bij de dieren alleen *bult*. De *bulten* van den kameel. De *bult* van den dromedaris.

Bult — buil. Elke harde oneffenheid op de huid noemt men een *bult*, *buil* slechts eene huidopzetting of zwelling, welke van voorbijgaanden aard is of eenige vochtige stof bevat. *Door zich te stooten krijgt men een bult of een buil.* De *etterbuil* moest geopereerd worden.

Bundel, zie **Bos.**

Burcht, zie **Burg.**

Burg — burcht — kasteel — slot. Alle duiden eigenlijk eene versterkte woning van een edelman in de middeleeuwen aan, waaromheen langzamerhand vlekken (*burgen, Fr. bourgs, Eng. boroughs*) ontstonden, wier bewoners bij ons den naam van burgers kregen. *Burg, burcht, slot* zijn Germaansche woorden, *kasteel* is de aan het Latijn ontleende benaming van zulke versterkte woningen. *Kasteel*, oorspronkelijk eene versterkte legerplaats, kreeg later de beteekenis van eene sterkte; soms werd deze in of dicht bij eene stad opgericht om de burgerij in toom te houden, zooals *het kasteel Vredenburg te Utrecht, het kasteel van Antwerpen*.

Burgwal — gracht — kaai. *Burgwallen* noemt men te Amsterdam de thans aan weerskanten met huizen bebouwde maar vroeger tot de oude bewalling der stad behoord hebbende smalle grachten. Ook in enkele andere Hollandsche steden komt de naam voor. *Grachten* heeten in het algemeen de gegraven waterleidingen binnen de steden, waarlangs aan beide zijden een met huizen bebouwde weg loopt. *Kaai* (kade) is de hooge, gemetselde oeverwal langs eene haven of een kanaal, die met huizen bezet is en niet noodzakelijk eene overzijde behoeft te hebben.

C.

Cedel (ceel) — lijst — register — rol. Een stuk papier waarop men in geregelde volgorde de stipulaties van eene overeenkomst of een aantal aantekeningen van zaken, die men niet uit het geheugen mag verliezen, heeft opgeteekend. *Cedel* (ceel) noemt men inzonderheid eene lijst voor tijdelijk gebruik, of eene opsomming van voorwaarden bij eene overeenkomst, die niet van zoo langen duur is, dat men er eene formeele acte van noodig acht. *Toen hij zijn huisraad en alles opgeschreven had was het een lange ceel, doch de waarde was niet groot. Een huurceel, pachtceel, rouwceel.* *Lijst* zegt men van eene reeks namen, onder elkander opgeteekend, verder van namen en woorden in geregelde volgorde geboekt. Worden verschillende zulke lijsten tot een geheel vereenigd dan vormen zij een *register*. *De registers van den burgerlijken stand. De lijsten en staten der schutterplichtigen.* Soldaten op de *lijst* brengen. *Rol* zegt men vooral van de lijst, waarop door een rechterlijk college de te behandelen rechtszaken naar hare volgorde gebracht worden, en van de scheepslijst, waarop de namen van al het scheepsvolk, dat zich aan boord bevindt, worden opgeteekend. *De zaak is op de rol. De monsterrol. De scheepsrol.*

Cel — kamertje. Een klein vertrek. *Cellen* noemt men de talrijke, uniforme vertrekjes in kloosters en gevangenissen. Figuurlijk is *cel* eene plaats, waar men zich gaarne afzondert. *Mijne studeercel.*

Christendom — christenheid. *Christendom* is de christelijke godsdienst of christelijke kerk; *christenheid* duidt de christenen, als collectief begrip gedacht, aan.

Cijfer — getalmerk. Beide woorden duiden het teeken aan, waardoor men een getal op schrift uitdrukt. *Cijfer* staat wel eens voor de verzameling der getalmerken, het getal. Figuurlijk gebruikt is het in: *Hij is eene nul in het cijfer.* *Cijfer* noemt men ook het geheime schrift, waarvan de diplomatieke agenten in hunne correspondentie met hunne regeeringen, en deze omgekeerd, zich bedienen. Waar men getallen aan wil duiden, is het eerste woord meer gebruikelijk dan het laatste.

Cijferen — rekenen. *Cijferen* is rekenen met getalmerken, en het geschiedt dus altijd op de lei, op papier, enz. *Rekenen* kan ook uit het hoofd geschieden.

Cijns, zie Belasting.

Cirkel — krans — kring — omtrek. Een *kring* is een kromme lijn, die tot zichzelf terugkeert. Het daarbinnen gelegen vlak kan dus rond, ovaal of onregelmatig zijn. *Kring* wordt daardoor gebruikt om datgene in het maatschappelijk leven aan te duiden, wat binnen zekere grenzen gelegen is, of den omtrek, waarbinnen zich iets beweegt. *Hij beweegt zich in de eerste kringen.* Gebruikt men het woord *omtrek* voor de begrenzing van een vlak, dan kunnen de lijnen evengoed recht als krom

zijn. Verder duidt dit woord de uitgestrektheid, den omvang van iets aan, de omgeving, de streek om iets heen. Onder *cirkel* verstaat men een kromme lijn, die zich op alle punten even ver van het middelpunt bevindt. Wanneer men spreekt van *kringen om zon of maan*, dan is ook synoniem het woord *krans*, dat ook eene kringvormige omvatting aanduidt, doch met het bijbegrip van versiersel.

Citroen — limoen. Gemeenlijk bezigt men ten onzent den naam *citroen* voor de versche, *limoen* voor de ingelegde vrucht van den citroenboom. De *citroen* en de *limoen* zijn intusschen verschillende vruchten; de laatste is eene kleine soort van citroen met veel sap en eene dunne schil.

D.

Daad — bedrijf — handeling. *Handeling* ziet alleen op de door den wil bepaalde uiting der kracht, *daad* is de onder het bereik der menschelijke zintuigen vallende werking of handeling. *Bedrijf* is in hoofdzaak hetzelfde als daad, doch het beschouwt de daad meer in betrekking tot hare gevolgen. Men kan zeggen: *dat is uw bedrijf*, wanneer men wil uitdrukken, *die snoode daad is uw werk*. Daar ieder uitwerksel eene oorzaak, maar niet iedere oorzaak een zinnelijk waarneembaar uitwerksel behoeft te hebben, is wel *iedere daad* eene *handeling*, maar niet *iedere handeling* eene *daad*. *Uit zijne handelingen kan men niet opmaken dat hij vooruit wil komen, want hij voert niets uit. Geen woorden maar daden zijn blijken van deugd.*

Daagsch, zie **Alledaagsch**.

Daar, zie **Aangemerkt**.

Daar — hier — ginds. Bijwoorden van plaats. *Hier* beteekent de plaats, waar de spreker zich bevindt; *daar* eene plaats in de nabijheid, *ginds* eene meer verwijderde plaats. *Wat is het hier een lief plekje: daar vóór ons die welige golvende korenakkers, en ginds in de verte de gezichteinder met statig geboomte omzoomd, waaruit de kerktoeren zich slank en bevallig verheft.* Eene verkorting van *daar* is *er*. Komen deze beide woorden in tegenstelling met elkander voor dan heeft *daar* sterker aanwijzende kracht. *Ik kan het er niet vinden. Dan hebt ge met den neus gezocht, zie, daar ligt het.*

Daarenboven, zie **Bovendien**.

Daarom, zie **Bijgevolg**.

Dadelijk, zie **Aanstands**.

Dag (aan den . . . leggen) — kenbaar maken — toonen. Zijne gedachten laten blijken aan anderen. *Toonen* is het algemeene woord, het laat in het midden of er opzet bij is of niet; bij *aan den dag leggen*

is dit wel het geval, doch hierbij ontbreekt de uitdrukking der bedoeling om het aan anderen over te brengen, wat in *kenbaar maken* reeds opgesloten is. *Kenbaar maken* wordt dikwijls gezegd van de wilsuïting van een gezaghebber tegen zijn onderhoorigen. De soeverein *maakt* zijn wil *kenbaar* aan zijne onderdanen; de patroon *maakt* zijne tevredenheid *kenbaar* aan zijn bediende. Ten aanzien van *aan den dag leggen* bestaat er zoodanige beperking niet. *De weerbarstige knaap, eindelijk tot inkeer gekomen, trachtte op allerlei wijzen zijn berouw aan den dag te leggen. Hij toonde echter spoedig weder zijne oude kuren.*

Dagelijksch, zie **Alledaagsch**.

Dageraad — krieken van den dag — morgen — ochtend.

Door *dageraad* en het *krieken van den dag* verstaat men het zichtbaar worden van het zonlicht, door *ochtend* het begin, door *morgen* de eerste uren van den dag. Men staat met het *krieken van den dag*, met den *dageraad* op. Men wenscht elkander een goeden *morgen*, niet een goeden *ochtend*. *Morgenstond* en *ochtendstond* zijn de morgentijd en de ochtendure, daarom zegt men niet *de ochtendstond*, maar *de morgenstond heeft goud in den mond*.

Dal — vallei. Terwijl iedere uitgestrektheid gronds, die door geen oneffenheid wordt afgebroken (een niet *geaccidenteerd* terrein) *vlakte* heet, noemt men *dal* en *vallei* een grooter of kleiner vlak terrein tusschen de bergen. *Dal* wordt in den regel van eene kleinere, *vallei* van eene grootere vlakte tusschen bergen gelegen gebezigd. Het *dal* is gewoonlijk door steilere bergen ingesloten, terwijl eene *vallei* tusschen heuvels of op verderen afstand gelegen en langzaam afhellende bergen ligt. *Het Aardal. Het Dal Tempe. De Geldersche vallei.*

Dalen — afdalen — nederdalen — nederstorten — naar beneden storten — struikelen — vallen — zakken — zinken. Zich meer of minder snel nederwaarts bewegen. *Vallen* duidt eene nederwaartsche beweging aan, die niet van onzen wil afhankelijk is; het zegt, dat een lichaam aan de aantrekkingskracht van de aarde gehoorzaamt, zonder dat deze door eenige noemenswaarde andere kracht gebroken wordt, hetgeen bij *struikelen* wel het geval is. *Storten*, als intransitief, is plotseling van eene hoogte zeer snel naar beneden vallen; als transitief of reflexief is het iemand doen vallen, hetzij met opzet, hetzij bij toeval. *Het paard van den prins stortte en brak het voorbeen. De duiker stortte zich in de golven. Ik heb wijn op het tafellaken gestort en maak u mijne excuses. Dalen* geeft eene langzame, geleidelijke beweging naar de oppervlakte der aarde te kennen. (*Het reisgezelschap daalde den berg af; de luchtballon daalde neder; zakken en zinken* eene verwijdering van die oppervlakte ten gevolge eener nederwaartsche beweging, welke aan die oppervlakte haar oorsprong nam. *In den modder zakken of zinken. Zinken* is snel zakken, en heeft verder nog de bijbeteekenis, dat de nederwaartsche beweging zoo lang wordt voortgezet, dat het voorwerp onder de oppervlakte schuil gaat, uit het gezicht verdwijnt, en op den vasten grond

of den bodem van het water blijft rusten. *Het schip zonk.* Zegt men *het water zakt of valt*, dan heeft men het oog op den tegenwoordigen stand van het water in tegenstelling van den vroegeren. Figuurlijk zegt men: *de prijzen dalen*; *het hoofd laten zakken*; *hij is diep gezonken*; *die staat zie toe dat hij niet valle.*

Dam — beer — dijk — hoofd — waterkeering. *Waterkeering* is de algemeene naam. *Dijk* is eene waterkeering langs een water, *dam* eene waterkeering dwars door of voor den ingang van een water, *hoofd*; eigenlijk het hoofd van den dijk, een door kunst aangelegde haveningang, die dient om den golfslag van het instroomende water te breken en om de ophooping van zand of slib te beletten. *Het schip lag voor het hoofd.* *Beer* is een muur met smallen rug, die òf dient om een dijk bijzonder te versterken, òf om een kleiner water van een grooter af te scheiden, waar men, wanneer men een dam aanbracht, een middel tot communicatie zou aanbrengen, dat men niet begeert, b.v. in het rayon eener vesting. *Dam* wordt dikwijls figuurlijk gebruikt. *Een dam tegen willekeur opwerpen.* *Het hek is van den dam.* *Een haan is stout op eigen dam* = te huis gevoelt iedereen zich beter op zijn gemak dan elders.

Damp — mist — nevel — rook — smook — stoom — uitwaseming — uitdamping. Stoffen in verdunnen toestand en lichter dan de lucht, nog niet zoo ijl dat zij onmiddellijk door deze kunnen worden opgenomen. *Damp* wordt gezegd van de vervluchtigde bestanddeelen van vloeistoffen zoowel als van vaste stoffen. *Waterdamp*, *tabaksdamp*, *kolendamp*. *Uitdamping* slaat vooral op de dampen, die zich uit een deels vloeibaar, deels vast lichaam ontwikkelen. *De uitdamping van poelen en moerassen zijn voor de gezondheid hoogst nadeelig.* *Uitwaseming* wordt bij voorkeur gebezigd van de dampen, veroorzaakt door het uitstralen der warmte van een dierlijk lichaam. *Rook* is de lichte damp, die uit brandende, *smook* de zware damp, die uit smeulende en fettige voorwerpen opstijgt. *Stoom* is de ijle damp, *wasem* de neerslaande damp van kokend water. *Mist* en *nevel* duiden beide laag bij den grond hangenden waterdamp aan, de eerste is zoo dik, dat hij het uitzicht geheel belemmert en het best bij eene tot in de onderste luchtlaag neergedaalde wolk is te vergelijken. *Nevel* is die laag hangende damp, die of den vorm van ijle wolken aanneemt, of als blauwe damp slechts het verre uitzicht belemmert. Figuurlijk wordt *nevel* gebezigd om een duisteren, onzekeren en somberen toestand aan te duiden.

*Uit de neevlen zal de dag
Eenmaal zeker rijzen.*

Dan — doch — edoch — echter — evenwel — integendeel — maar — niettemin — nochtans — ondertusschen — toch. *Maar* en *integendeel* zijn tegenstellende voegwoorden. *Mijn oom las niet welsprekend, niet mooi, zelfs niet goed op sommige plaatsen, maar het was stichtelijk.* *Ik geloof niet, dat iemand ooit een geestige gedachte heeft gehad in een trekschuit; integendeel de roef is de ware atmosfeer van alle*

mogelijke vooroordeelen. Maar, doch, edoch, echter, dan, evenwel, nochtans, niettemin, ondertusschen zijn beperkende voegwoorden. De drie eerste komen op tegen hetgeen in den vorigen volzin gezegd is, de andere dienen om te verhinderen, dat daar eene verkeerde gevolgtrekking uit wordt gemaakt. *Prijs, zonder vleierij; berisp, maar zonder smalen. Zijne kleeding was wel is waar van kostbare stoffage, doch meer opzichtig dan met smaak gekozen. Zij schoof mij een stoel toe; ik nam echter geen plaats. Deze poogde zich op te richten, dan vruchteloos. Van Nero wordt gezegd, dat hij geheel ontoegankelijk was voor zachtere aandoeningen, evenwel schijnt hij Poppaea oprecht te hebben liefgehad. Gij zijt boven velen bevoorrecht, nochtans doet ge niets anders dan klagen. Napoleon III telde den oorlog tegen Pruisen ver van licht, niettemin liet hij er zich gemakkelijk toe overhalen, want hij achtte zonder het behalen van nieuwen oorlogsroem zijne dynastie in gevaar. Hij veinsde maar even naar uw tand te voelen; hij trok er hem verraderlijk uit; ondertusschen was deze slinksche streek voor u eene weldaad. Het pad der zonde moge vermakelijk schijnen, maar het is toch altijd omringd van gevaar en onrust.*

Dan, zie **Als**.

Dank — **erkentenis**. *Dank* drukt het denken aan ontvangen weldaden uit, *erkenntenis* het kennen van den omvang der ontvangen weldaden en dit op passende wijze aan den weldoener doen blijken.

Dankbaarheid — **erkentelijkheid**. *Dankbaarheid* en *erkentelijkheid* zien op het dankbare gevoel door weldaden bij ons opgewekt. *Dankbaarheid* is edeler en sterker dan *erkentelijkheid*, omdat van het laatste woord het denkbeeld van vergelding, van loon onafscheidelijk is. Den weldoener, die van ons geen wederdienst behoeft, wien men zijne weldaden op geenerlei wijze kan vergelden, is men *dankbaar*, niet *erkentelijk*. Men gevoelt *dankbaarheid*, geen *erkentelijkheid* jegens God. Om dezelfde reden luidt de gewone beleefdheidsformule in het dagelijksch leven: *Ik dank u*. Geeft *erkentelijkheid* onze bereidvaardigheid tot wederdienst te kennen, *verplichting* drukt onze gebondenheid daartoe uit. *Mijne verplichting jegens u, als den redder mijns levens, is zoo groot, dat gij in alle omstandigheden op mij kunt rekenen.*

Dank weten, zie **Bedanken**.

Dank zeggen, zie **Bedanken**.

Danken — **wijten**. Iemand als de oorzaak van iets beschouwen; iets aan iemand toeschrijven. *Danken* wordt meestal in eene goede, *wijten* altijd in eene kwade beteekenis gebruikt. *Alles wat ik bezit, heb ik u te danken. Veel huisgezinnen hebben hun achteruitgang alleen aan hunne weelde en genotzucht te wijten. Het is aan zijn treuzelen te wijten, als wij te laat in de kerk komen.*

Danken, zie **Bedanken**.

Dapper — **driest** — **kloek** — **koen** — **moedig** — **onbevreesd** — **onverschrokken** — **onversaagd** — **stout** — **wakker**

worden gezegd van hem, die aan gevaren en moeielijkheden het hoofd weet te bieden. *Moedig*, *onbevreesd*, *onversaagd* drukken dit in het algemeen uit. *Moedig* is een positief begrip, het duidt het bezitten van moed aan, *onbevreesd* is negatief, het geeft het ontbreken van vrees aan, en wordt daardoor gelijkbeteekenend met *moedig*; *onversaagd* is zonder versagen, het geeft te kennen dat men den moed niet verliest, al komt er tegenspoed en al dreigt er gevaar, het heeft dus de bijgedachte van het plan niet opgevend. *Onverschrokken* is hij, die voor niets terugschrikt, die alles durft wagen. *Wakker* ziet vooral op het bezit van ijver en waakzaamheid. *Kloek* is wie zich in al zijn laten en doen mannelijk gedraagt; *dapper* vooral wie zich mannelijk gedraagt in den strijd; *koen* en *stout* wie het gevaar minacht; *driest* wie zich om zijn doel te bereiken, niet alleen door geen gevaren of moeielijkheden, maar zelfs door geen bedenkingen van recht en billijkheid laat terughouden. *Het driest geweld.*

Dartel — weelderig — wulpsch. In vergelijking met *weelderig* en *wulpsch* duidt *dartel* de neiging aan eener krachtige natuur om hare lusten bot te vieren. Terwijl eene dartele natuur tot genotzucht leidt, noemt men overdreven genotzucht, die zich in eene gemakkelijke, kostbare levenswijze openbaart, *weelderigheid*. *Wulpschheid* ziet op een buitensporige, onbeteugelde zucht naar mingenot; het wordt altijd in een kwaden zin gebruikt, wat met *dartelheid* en *weelderigheid* niet het geval is, ofschoon *dartel* in zijne ongunstigste opvatting niet veel van *wulpsch* verschilt.

Sij wil geen vuyle dingen,

Sij wil geen dartel jock, geen slimme rancken singen.

Haar mont is wonder heus.

Dartel — brooddronken — baldadig — speelsch — speelziek — uitgelaten. *Dartel* is, die met eene gezonde natuur begiftigd zijne vroolijkheid lucht geeft in jolige, krachtige bewegingen, die de blijken dragen van levenslust. Onschuldige *dartelheid* bij kleine kinderen is *speelschheid*; groote kinderen, die door *dartelheid* hun werk verwaarloozen, noemt men *speelziek*. Verregaande *dartelheid* bij jongelieden ontaardt in *uitgelatenheid*, *brooddronkenheid* en *baldadigheid*; de beide eerste en zachtere uitdrukkingen wijzen alleen het verlies van zelfbeheersching, het laatste en sterkere eene bepaalde zucht tot kwaaddoen aan.

Daveren — dreunen — schudden. Ten gevolge van een schok in eene sterk golvende beweging verkeeren. Bij *schudden* is de beweging sneller en meer zichtbaar dan bij de beide andere woorden. *De olifant schudt zijne ooren, dat zij klappen. De wind doet de boomen schudden.* Bij *dreunen* en *daveren* gaat de beweging gepaard met een sterker geluid. *Daveren* wordt gezegd van de trillende beweging van eene zware massa. Het huis *dreunt*, het gebergte *davert* van een zwaren donderslag. Van eene zeer lichte beweging met kortere golving kan men *trillen* gebruiken.

Deeg, zie **Beslag**.

Deel — balk — juffer — paal — plank — rib — schaal. Langwerpig gezaagd stuk hout van vrij groote afmeting. Is het stuk hout

vierkant van vorm en van eenige dikte dan spreekt men van een *balk*, *juffer* of *rib*; is het dunner en niet zoo lang, dan noemt men het *paal*; is het plat gezaagd, zoodat de breedte de dikte overtreft, dan heet het *deel*, *plank* of *schaal*. *Balk* is voor de eerste soort de algemeene naam, *juffer* voor een balk van sparrenhout, meestal noorsch hout, die bij het opstellen van het dak gebruikt wordt; een *rib* is niet noodwendig recht maar kan ook rond zijn. Van de andere soort is *plank* de algemeene benaming. *Delen* zijn die groote, ruwe en famelijk dikke planken, waarin een boom of balk gezaagd wordt, en die of weer in kleinere planken verdeeld, of ook wel in hun geheel vertimmerd worden; *schaal* noemt men de eerste en de laatste plank, die van een ruwen balk of een boom gezaagd worden.

Deel, zie **Aandeel**.

Deel — **lid**. Beide woorden duiden een grooter of kleiner gedeelte van een geheel aan. *Deel* drukt alleen de betrekking tot het geheel uit. Onder *lid* verstaat men een afgerond deel van het geheel, dat op zichzelf een geheel is, of waaraan eene bepaalde taak is toegewezen, dat het geheel dus zijne functiën helpt verrichten, maar dat tot op zekere hoogte ook eigen bestaan kan hebben. Men spreekt van een *lichaamsdeel* en men zegt *geen lid van zijn lichaam dat niet rilde*. *Lid* wordt bij uitbreiding gezegd van personen, die deel uitmaken eener vergadering; *de Leden der Staten-Generaal*.

Deel — **dorschvloer**. *Deel* is de bodem, de vloer van de schuur of den stal bij den boer in zijn uitgestrekte beteekenis, terwijl de *dorschvloer* meer bepaald het harde gedeelte van de deel is, waarop het koor kan gedorscht worden.

Deele (ten) — **eensdeels**. *Ten deele* onderstelt, dat men de zaak niet geheel behandelt of dat eene handeling, eigenschap of toestand slechts voor een deel, derhalve onvolkomen geschiedt of bestaat, *eensdeels* dat iets voor één gedeelte zoo, voor een ander gedeelte op andere wijze is, of geschiedt. *Eensdeels* moet dus altijd gevolgd worden door *anderdeels*. Hij doet zijn plicht slechts *ten deele* = gebrekkig. *Wij kennen slechts ten deele*. *Ik kan dien persoon niet voor knecht gebruiken, eensdeels omdat hij te jong is, anderdeels omdat hij wel eens misbruik maakt van sterken drank*.

Deelen — **scheiden**. In het algemeen kan men zeggen, dat men het gelijkslachtige *deelt*, het ongelijkslachtige *scheidt*. Men *deelt* eene erfenis, een stuk vleesch, eene som geld. De bokken worden van de schapen *gescheiden*. De scheikunde houdt zich bezig met het *scheiden* der lichamen in hunne verschillende bestanddeelen. De ontbinding van een huwelijk noemt men *echtscheiding*. Eene vergadering, die tot nadere bijeenroeping uiteengaat, wordt *gescheiden*.

Deel (ten...vallen), zie **Beurt (te...vallen)**.

Deelgenoot — **aandeelhouder** — **deelhebber** — **vennoot**. *Deelhebber*, ook wel *aandeelhebber* is ieder, die deel heeft in eene zaak of bedrijf, die dus medewerkt door zijn geld om eene onderneming in stand te houden, waarvan al of niet bewijzen van aandeel zijn uitgegeven. *Aan-*

deelhouder is de bezitter van een bewijs van aandeel in eene zaak, bedrijf of eigendom. *Deelgenoot* wordt bij voorkeur gebruikt van de personen, die deel nemen aan de handelingen, zonder daarom nog een bepaald bewijs van aandeel te bezitten. Ook in meer algemeen zinnig wordt het gebruikt. *De oude man maakte den meesterknecht deelgenoot in zijne zaken. De oproerlingen maakten hem deelgenoot van hun opzet.* *Vennoot* is de deelgenoot eener vennootschap, dat is eene overeenkomst, waarbij twee of meer personen zich verbinden om iets in gemeenschap te brengen, met oogmerk om het daaruit ontstaande voordeel met elkander te deelen.

Deelnemend, zie **Barmhartig**.

Deemoedig — nederig — ootmoedig. Wie geen hoog denkbeeld van zich zelf heeft en zulks in zijne daden toont. *Ootmoedig* en *deemoedig* zijn versterkingen van *nederig*. *Ootmoed* is onderworpenheid, *deemoed* meer of minder kruipende nederigheid. *Uw ootmoedige dienaar. Zich verdeemoedigen.*

Deerlijk — zie **Bedroevend**.

Deern, zie **Dochter**.

Deernis — erbarming — mededoogen — medelijden — ontferming. Het gevoel, dat door het lijden van een ander bij ons wordt opgewekt. *Medelijden*, *mededoogen* en *deernis* geven te kennen, dat het lijden van anderen ons gevoelig aandoet of treft, terwijl aan *erbarming* en *ontferming* bovendien de neiging eigen is om dengene, met wien men deernis of medelijden gevoelt, te helpen. In *medelijden* en *mededoogen* geeft het eerste lid, *mede*, te kennen dat men met den ongelukkige gevoelt, lijdt of smart ondervindt. *Deernis* geeft eigenlijk alleen het leedgevoel, het leedwezen over eens anders ongeluk te kennen, doch is thans ongeveer hetzelfde als medelijden, het wordt echter bijna alleen gebezigd in den hooger en stijler stijl. Wie *deernis* gevoelt kan geheel lijdelijk blijven, *ontferming* en *erbarming* daarentegen onderstellen (evenals barmhartigheid) het aanwenden van eene poging tot leniging der smart. Een kind, dat door zijn vertoornden vader gekastijd wordt, roept zijne *ontferming* in, d. i. smeekt hem, zich door zijn lijden te laten verteederen, en er de oorzaak van te doen ophouden. Gelijk uit dit voorbeeld blijkt, wordt *ontferming* bij voorkeur gebezigd van een medegevoel, dat niet bij den eersten aanblik ontstaat, maar eerst langzamerhand wordt opgewekt.

Deerniswaardig, zie **Beklaaglijk**.

Defstig — afgemeten — plechtig — statig — stemmig. Deze woorden geven te kennen dat de handelingen of het uiterlijk van iemand nauwkeurig zijn afgemeten en berekend of in overeenstemming met ernstige omstandigheden zijn. *Afgemeten*, gedwongen door zijn korthed, wordt bij voorkeur van handelingen gebruikt, die den indruk geven van berekening en die dus stijf zijn. *Statig* noemt men de handelingen van hem, die het ernstige gelaat en de afgemeten gebaren van iemand van hoogen staat aanneemt (*een statige tred*), in gunstigen zin beteekent het ontzag inboezemend; *defstig*

duidt minder voornaamheid en afgemetenheid aan, dan wel wat passend is voor de omstandigheden en overeenkomt met den ernst van den persoon; dikwijls echter komt het met *statig* overeen, maar heeft minder dan *statig* het uiterlijk vertoon op het oog. *Een deftig burger* is een burger uit die kringen, waar men eene zekere statigheid en waardigheid aan gegoedheid paart. *Plechtig* is oorspronkelijk datgene wat plicht is te doen, wat door den ernst van het oogenblik of van de omgeving geëischt wordt. *Toen de koning de vergadering binnentrad, heerschte er onder het volk eene plechtige stilte.* *Stemmig* vormt den overgang tot *ingetogen*, voor zooverre ingetogenheid zich in de handelingen en bewegingen uitdrukt, het wordt verder gebruikt voor zedig gestemd, eenigszins beschroomd en ingetogen. *Een stemmig kleurtje* is eene zoodanige kleur, die niet veel vertooning maakt of opzien baart. *Een afgemeten tred.* *Zijn antwoorden zijn altijd afgemeten.* *Een deftig publiek.* *Een statig gebouw.* *Baas Gansendonck liep met statigen tred door het dorp.*

Deftigheid, zie **Ernst**.

Degen, zie **Zwaard**.

Deining — branding — kabbeling — golfgeklots — golfslag. *Golwing* is het algemeene woord, het is niet alleen tot het water bepaald, maar duidt in het algemeen eene afwisseling van rijzing en daling aan; het kan evengoed van een terrein als van eene watervlakke gebruikt worden. *Golfslag* wordt alleen van eene watermassa gebruikt en duidt dan het geregeld slaan der golven tegen elkander of tegen een ander voorwerp aan. Bij *golfgeklots* heeft men meer het geluid der tegen elkander slaande golven op het oog; het is dus met de hierbij genoemde woorden in den eigenlijken zin des woords niet synoniem. *Deining* ziet op het sterk rijzen van het water, dat een deel der golfbeweging uitmaakt, en dat natuurlijk alleen op grootere wateren valt waar te nemen. Op rivieren en kleinere plassen bepaalt zich de beweging tot het rimpelen der oppervlakte, de *golwing*. Waar slechts eene zeer kleine verheffing der golven waargenomen wordt, spreekt men van *kabbeling*. Is de golfslag buitengemeen sterk, doordat er zich eene rots, klip of zandbank, die aan het golvende water tegenstand biedt, in bevindt, dan noemt men de breking der golven hier-tegen *branding*. *Aan den avond van den dag was de zee weer rustig en kalm, slechts de sterke deining bleef nog aanhouden.*

Dek, zie **Bedekking**.

Deksel — klep — lid — stop. Hetgeen dient om de opening van een voorwerp dicht te maken. Een *deksel* kan in den regel van een voorwerp worden afgelicht; eene *klep*, een *lid* is er door een scharnier of op eene andere wijze aan bevestigd; eene *stop* wordt in de opening gestoken. Het *deksel* van eene pan, een vat, eene doos. Het *lid* van eene kan. *Die het onderste uit de kan wil hebben, krijgt het lid op den neus.* De *klep* van een bierglas, van een zak. De *stop* van eene flesch, eene karaf.

Deksel, zie **Bedekking**.

Delven — graven — rooien — spitten. In den grond werken. *Delven* en *graven* geschieden met het oogmerk om een kuil, een graf te maken, ten einde daarin iets te bergen of daaruit iets te voorschijn te brengen. *Een graf delven, eene sloot graven, een kuil voor een ander graven.* *Rooien* ziet hoofdzakelijk op het losmaken en verwijderen van iets, dat in den grond wortelt. *Boomen, aardappelen rooien.* *Spitten* is het omwoelen van den bovengrond, met het doel om hem los en daardoor voor de bezaaiing of beplanting geschikt te maken. Daar *delven* sterker is dan *graven*, wordt *opdelven* bij voorkeur gebezigd ten aanzien van voorwerpen, die uit eene groote diepte te voorschijn worden gebracht. *Sedert het laatst der vorige eeuw is men bezig Herculanium en Pompeji weer op te delven.* Figuurlijk wordt *opdelven* gebezigd van het instellen van een moeilijk onderzoek. *Laat ons trachten uit deze tegenstrijdige getuigenissen de waarheid zoo goed mogelijk op te delven.* Van *roeien* = *rooien* is *uitroeien* gevormd, dat de beteekenis heeft van ganschelijk wegnemen of verdelgen. *Het kwaad met wortel en tak uitroeien.*

Denkbeeld, zie **Bedunken.**

Denkbeeld, zie **Voorstelling.**

Denken, zie **Achten.**

Denken — peinzen — zinnen — overleggen — bepeinzen — bezinnen — bedenken — overdenken — overpeinzen — nadenken — doordenken — bedenken — uitdenken — verzinnen. *Denken* is elke werkzaamheid van het verstand. Gaat deze gepaard met sterke inspanning en daaruit voortvloeiende afgetrokkenheid, dan noemt men het *peinzen*; *zinnen*, dat op zich zelf minder in gebruik is, veronderstelt bovendien inspanning van alle zintuigen om zich het voorwerp der gedachte levendig en duidelijk voor te stellen. Terwijl *denken*, *peinzen* en *zinnen* altijd door middel van een voorzetsel met hun voorwerp moeten verbonden worden, hebben *overleggen*, *bepeinzen*, *bezinnen* en *overpeinzen* een direct voorwerp. Bij *overleggen*, dat eigenlijk beteekent eene zaak van alle kanten beschouwen, heeft men een bepaald doel op het oog; *bepeinzen* en *overpeinzen* zien meer op de inspanning bij het *overleggen*; *bezinnen* is gelijkbeteekenend met *bedenken* en met *overleggen*. *Bezin u eens goed; bezint eer gij begint; een onbezonnen plan.* *Bedenken* (over **zich Bedenken** zie bij **Beraden**) is alles, wat voor een plan noodig is, in onzen geest in gereedheid brengen. *Alles wel bedacht, zal ik er liever van afzien.* *Nadenken* is door denken nader bij de waarheid of den grond van iets trachten te komen. *Doordenken* is aanhoudend, met alle mogelijke scherping van het verstand over iets denken; *doordenken* wordt gebruikt ten opzichte van eene zaak, die aanmerkelijke diepte heeft, die moeilijkheden oplevert, men zegt hiervan ook diep denken. *Overdenken* is eene zaak in haren ganschen omvang tot voorwerp van het denken maken. *Bedenken, uitdenken* en *verzinnen* (zie ook **uitdenken**) zien op het voortbrengen eener nieuwe gedachte. *Bedenken* drukt dit in het algemeen uit, *uitdenken* heeft de bijgedachte van het plan, het denkbeeld, dat men gevormd

heeft, zoo te bedenken en te regelen, dat er aan uitvoering kan gedacht worden; *verzinnen* ziet meer op de werkzaamheid van het vernuft of de phantasie hierbij.

Denkwijze, zie **Bedunken**.

Derhalve, zie **Bijgevolg**.

Derven — missen — ontberen. Iets niet hebben, waar men behoefte aan heeft of aan gehecht was, of dat men gaarne zou bezitten. *Missen* wijkt in sommige uitdrukkingen eenigszins van deze beteekenis af en beteekent eenvoudig, dat iets niet is, waar men het dacht te vinden, of dat men het verloren heeft. *Ik mis geld uit mijne beurs. Ik mis een boek. Missen* wordt zoowel van personen als van zaken gezegd (*zijn ouderlijk huis, zijne vrouw en kinderen missen*); *ontberen* en *derven* enkel van begrippen of zaken. *Ontberen* onderstelt, dat het gemis diep wordt gevoeld, en wordt dus alleen gebruikt ten aanzien van dingen van waarde. *Wie gezondheid ontbeert, mist den grootsten van alle aardsche schatten. Derven* ziet op het niet of niet in voldoende mate bezitten van de eerste behoeften des levens of van hetgeen men noode kan missen. Met dat al heeft het gebruik *derven* tot eene zwakkere uitdrukking gemaakt dan *ontberen*. *Dat ik in mijne treurige omstandigheden troost moet derven, is de zwaarste mijner beproevingen. Dat ik in mijne treurige omstandigheden troost moet ontberen, brengt mij tot wanhoop.*

Deugd — braafheid — heiligheid — vroomheid. *Deugd* is eigenlijk vastheid van samenhang (*de deugd van het ijzer*); vandaar innerlijke, zedelijke waarde, eene gemoedsgesteldheid, die ten goede drijft (*een man van onverzettelijke deugd*); het meervoud *deugden* duidt de hoedanigheden aan, die een deugdzaam man versieren (*hij vereenigde de deugden van den burger met die des huisvaders*). *Vroomheid* ziet behalve op de godsdienstige gemoedsgesteldheid op de daden, die er uit voortspruiten. *Een man van een vromen wandel. Braafheid* is de eerlijkheid van karakter verbonden met het bewustzijn van zedelijke plicht. *Heiligheid* beteekent geestelijke en zedelijke volkomenheid, en kan eigenlijk alleen aan de Godheid worden toegekend. Bij uitbreiding gebruikt men het woord echter ook ten aanzien van die personen, welke een hoogen trap van zedelijke volmaaktheid bereikt hebben. *Bernard van Clairvaux stond bij zijne tijdgenooten in zulk een roep van heiligheid, dat hij reeds twintig jaren na zijn dood heilig verklaard werd.*

Deugdzaam — braaf — vroom. *Deugdzaam* is degene die vele deugden bezit; *braaf* is degene, die zedelijke kracht heeft (oorspronkelijk: die kracht bezit in meer algemeenen zin) die derhalve bewustzijn heeft van zijne verplichtingen en op wien men zich dus verlaten kan. *Vroom*, (oorspronkelijk uitstekend, dapper) is hij die uitmunt in de betrachtting zijner verplichtingen jegens God, verder in het algemeen die godsdienstig is en vooral door zijne daden hiervan blijk geeft.

Beuntje — gezang — lied — zang. *Lied* is elk klein gedicht, dat gezongen kan worden. *Zang* heeft dezelfde beteekenis, bovendien wordt

het gebruikt voor eene afdeeling van een lyrisch of episch gedicht. *Gezang* is een zangstuk, een lied op muziek gezet, bij uitstek een lied ter verheerlijking, dat bij de godsdienstoefening wordt gezongen. *Deuntje* is een bekend liedje, dat meer om de wijs dan om de woorden gezongen wordt. *Een deuntje fluiten*. Figuurlijk: *het zal wel het oude liedje zijn* == we zullen weer hetzelfde moeten hooren.

Dewijl, zie Aangemerkt.

Dicht — gesloten — toe. Van eene openstaande deur zegt men zoowel: doe de deur *dicht*, als doe de deur *toe*; van eene niet openstaande zoowel: de deur is *dicht*, als de deur is *toe*. Eene *gesloten* deur is eene deur, die niet alleen *dicht* is, maar op *slot* is gedaan. Figuurlijk beteekent *dicht* geheimhoudend. *Die man is zoo dicht als een pot*. *Mondje dicht* (of *toe*).

Dichtbij — nabij. *Nabij* geeft te kennen, dat de afstand tusschen twee voorwerpen niet groot, *dichtbij* dat hij klein is. *Nabij den heuvel gekomen kreeg de colonne den vijand in het oog; deze liet haar nog eenige honderden schreden ongehinderd afleggen, maar toen zij dichtbij hem was, werd zij plotseling door eene hagelbui van projectielen overstelpt*.

Dienaar, zie Bediende.

Dienaresse — buiging — nijging — reverence. *Buiging* is het algemeene woord. Het duidt aan eene beleefde begroeting door het lichaam te buigen, bij voorkeur wordt het van eene dergelijke begroeting van een heer gezegd. *Nijging* is de kniebuiging door eene dame gemaakt ten teeken van begroeting of eerbiedsbetooning. *Dienaresse* of *reverence* is de nijging, die eene dame maakt; dewijl in vroegeren tijd hierbij gezegd werd »*ik ben uwe dienaressen*», heeft deze buiging ook den naam van *dienaresse* gekregen. Het door het Fransch aan het Latijn ontleende woord *reverence* beteekent *eerbiedsbewijs*.

Diender — agent van politie — gerechtsdienaar — marechaussee — veldwachter. De benaming van *diender*, uit *diener* ontstaan, is de oude benaming, welke nog bij het volk in zwang is; voluit luidde zij diener van het recht of gerechtsdiener. *Gerechtsdienaar* is hij voor zoo verre hij tot het gerecht of de rechtbank behoort. *Agent van politie* is zijn titel als beambte met het toezicht op de orde of politie belast. Onder *veldwachter* verstaat men de beambte, die ten plattenlande met dit toezicht belast is, en die, al naarmate hij door de gemeente of door het rijk wordt aangesteld en gesalarieerd, *gemeente-* of *rijksveldwachter* genoemd wordt. Behoort deze laatste tot een op militairen voet ingericht corps, dat ten deele bereden, ten deele te voet is, dan heet hij *marechaussee*.

Dienen — strekken. Het middel tot iets uitmaken. *Dienen* wordt alleen van personen en zaken gezegd, *strekken* ook van handelingen. Alles wat onze oogmerken bevordert wordt gezegd ons te *dienen*. Een huis *dient* om in te wonen. In *strekken* ligt het bijdenkbeeld, dat het gebezigde middel tot bereiking van ons oogmerk voldoende is, dat het ons den verlangden dienst werkelijk bewijst. *Dit huis strekte hem, zoolang hij zich hier ophield, tot*

verblijf. Ook wordt *strekken* gebezigd van het komen tot eene uitkomst in het algemeen, al wordt die ook zonder onze bedoeling of medewerking, ja zelfs in strijd met onze wenschen verkregen. *Uw bezoek strekt mij tot eer. De voorname opvoeding, die zij van hare ouders ontvangen had, strekte juist tot haar verderf.*

Dienst, zie **Ambt**.

Dienstbode, zie **Bediende**.

Dienstmaagd, zie **Dochter**.

Diep — **laag**. *Laag* is wat minder hoog is dan iets anders, waarmee men het vergelijkt; *diep* wat lager is dan de oppervlakte der aarde. Figuurlijk geeft *hoe diep zijt gij gezonken* een grooter achteruitgang in zedelijkheid te kennen dan *hoe laag zijt gij gezonken*. De zin van het eerste is: gij zijt *gezonken* zelfs ver beneden het peil van zedelijkheid, waarop het gros der menschen staat.

Diepsel, zie **Bruin**.

Diepte, zie **Afgrond**.

Dier, zie **Beest**.

Dierbaar — **lief** — **waard**. *Lief* zegt men van datgene, waarin men welgevallen heeft en waaraan men daarom gehecht is. *Waard* geeft den grond voor de neiging, die wij voor iets gevoelen aan; het thans minder gebruikelijke *waard hebben* is een gevolg van achting of schatting, terwijl *lief hebben* met het beminnen van iets gepaard gaat. *Dierbaar* is sterker dan *lief* en dan *waard*; het verbindt beide begrippen en drukt het begrip van genegenheid in zeer sterke mate uit. *Waard* is meer het uitvloeisel eener objectieve beschouwing, *lief* en *dierbaar* meer van eene subjectieve beschouwing. Bij aanspraken is *waard* dientengevolge altijd koeler dan *lief* of *dierbaar*: *Waarde bloedverwanten, lieve vrienden, dierbare kinderen*. *Waard* ziet bovendien meer op de conventioneele waarde, die men aan iets toekent (zoo kan b.v. papier *geldswaarde* hebben), *dierbaar* meer op de innerlijke waarde, die iets ontleent aan zijne eigen voortreffelijkheid; de laatste uitdrukking is dus sterker dan de eerste. Zegt men *mijne waarde bloedverwanten*, dan heeft men meer het oog op de banden des bloeds, 'die hen aan ons verbinden; in *mijne dierbare bloedverwanten* daarentegen valt de nadruk op de uitmuntende eigenschappen, die wij in hen hebben leeren waardeeren.

Dijk, zie **Dam**.

Dijen — **uitzetten (zich)** — **zwellen**. In omvang toenemen. Bij *uitzetten* en *dijen* is dit een gevolg van de normale werking van innerlijke krachten, bij *zwellen* een gevolg van inwendige of van uitwendige oorzaken (b.v. door vocht) of van de abnormale werking van innerlijke krachten. Het brood *dijt* in den oven. Ontkiemend graan, ontkiemende boonen *dijen*. IJzer *zet* zich *uit*. De zeilen van een schip *zwellen*. Waterzucht doet de menschelijke ledematen *zwellen*.

Dik — **gezet** — **lijvig** — **zwaarlijvig**. *Gezet* en *zwaarlijvig* worden

uitsluitend ten aanzien van menschen gebezigt, *dik* ook met betrekking tot dieren en levenlooze voorwerpen, die in verhouding tot hunne lengte een grooten omvang hebben; evenzoo zegt men *lijvig* van voorwerpen, die een betrekkelijk grooten inhoud hebben, *een lijvig boekdeel*. *Gezet* is hij, wiens beenderen behoorlijk met vleesch omkleed zijn, en die aan eene flinke lengte een naar evenredigheid breeden bouw paart; *dik* is degene, bij wien de breedte te groot is in verhouding tot zijne lengte en die zulk eene hoeveelheid vleesch bezit, dat hij daardoor eenigermate in zijne vrije beweging belemmerd wordt; *zwaarlijvig*, wiens lichaam, maar vooral wiens buik zoodanig is uitgezet, dat hij zich zelf tot last is.

Dikwijls (dikmaals, dikwerf) — gedurig — meermalen — menigmaal (menigwerf) — vaak. Al deze woorden, die eene herhaling te kennen geven, beteekenen nagenoeg hetzelfde. Het zwakste is *meermalen*, ofschoon dit ook niet alleen eene enkele, maar eene veelvuldige herhaling eener zelfde zaak of handeling aanduidt. *Menigmaal*, *dikwijls* en *vaak* zijn sterker. *Menigmaal* zegt eigenlijk op menigen tijd, *dikwijls* is oorspronkelijk hetzelfde in beteekenis als *veeltijds*, *vaak* is op onderscheiden tijdstippen, bij tijden doch het geeft meer het denkbeeld van gedurig dan *dikwijls*. *Gedurig* duidt meer eene aanhoudende herhaling van eene zelfde handeling aan. Vergelijk: *gij valt mij dikwijls lastig met gij valt mij gedurig lastig*.

Ding — zaak — schepsel — wezen. *Ding* is de algemeenste benaming van al wat bestaat, geschiedt, gedaan of gezegd wordt. *Zaak* noemt men de (wezenlijk of denkbeeldig) bestaande dingen, voor zoover zij met ons in betrekking staan, verder ook handelingen en toestanden, die ons belang inboezemen:

*'t Iedereen van pas te maken,
En van elk te zijn bemind,
Zijn de onmogelijkste zaken.
Die men in de wereld vindt.*

De uitbreiding der Russische macht in het Oosten is eene zaak, die meer dan één Europeesch kabinet de levendigste bezorgdheid inboezemt. Boomen, planten, schapen, runderen zijn *dingen*, wanneer zij geheel op zich zelf beschouwd worden. Heeft men echter hunne beteekenis voor den mensch op het oog, dan laten zij zich met den naam van *zaken* bestempelen. *Eene der nuttigste zaken, die Amerika heeft opgeleverd, is de quinine.* *De merinos zijn voor Spanje eene zaak van groot gewicht.* De namen *schepsel* en *wezen* hebben uitsluitend betrekking op menschen en dieren. *Schepsel* is eigenlijk alles wat geschapen is. *Wezen* ziet meer op de eigenaardige wijze van zijn, van bestaan, waardoor dingen van eene bepaalde soort zich van dingen van andere soorten onderscheiden. De *wezens* onderscheidt men in redelijke en redelooze, menschelijke en dierlijke, hoogere en lagere, enz. *De grootheid en macht des Scheppers is zichtbaar in al zijne schepselen.* *Het Opperwezen.*

Disch — tafel. *Tafel* noemt men ieder meubel, dat dient om aan

te zitten of om iets op te plaatsen. *Schrijftafel, kaptafel, bloementafel.* *Disch* wordt minder gebruikt, het heeft alleen betrekking op eene tafel, waaraan men spijst. Gebruikt men *tafel* in den zin van *disch*, dan wordt het lidwoord in den regel weggelaten. *Aan tafel gaan, het eten op tafel brengen.*

Dischgenoot — gast. Iemand, die met ons aan dezelfde tafel spijst. Onder *dischgenoot* zijn ook onze huisgenooten begrepen; *gast* ziet uitsluitend op de van elders genoodigden.

Dobbelen — spelen. Door *dobbelen* (eigenlijk met dobbelsteenen werpen) verstaat men zulk *spelen*, waarbij de inzet hoog is, en de uitkomst geheel van het toeval afhangt.

Dobbelsteen — teerling. Lichaam begrensd door zes gelijke vierkanten (regelmatig zesvlak of kubus). *Teerling* is de wiskundige naam; ook in figuurlijken zin wordt *teerling* voor dobbelsteen gebruikt, b.v. *de teerling is geworpen.* *Dobbelsteen* heet hij naar het gebruik, dat er van gemaakt wordt.

Dobberen — drijven. Door eene vloeistof gedragen worden. *Drijven* is het algemeene woord. *Dobberen* heeft het bijdenkbeeld, dat de op- en neergaande beweging der vloeistof zich aan het voorwerp meedeelt. Een licht bootje *dobbert* op de rivier. Een zwaar houtvlot *drijft*.

Doch, zie Dan.

Dochter — deern — dienstmaagd — freule — jonkvrouw — juffrouw — maagd — maagdelijn — meid — meisje — vrijster. Eene jonge ongehuwde vrouw. *Dochter*, dat eigenlijk de betrekking van vader tot kind uitdrukt, wordt bij aanspraak dikwijls gebruikt voor ongehuwde vrouw, het wordt in deze beteekenis altijd voorafgegaan door het praedikaat *jonge*; *vrijster* is een euphemisme, een compliment aan de jeugd van haar, die men toespreekt. *Deern*, vroeger dienstbare ongehuwde vrouw, wordt thans meest in verachtelijken zin genomen; niet alzo *deernje*, dat gelijkbeteekend is met *meisje*; *maagd* duidt bepaald den ongehuwden staat der vrouw, tot of over wie men spreekt, aan. Uit *maagd* is door wijziging van den klank het woord *meid* ontstaan; dit woord, dat in *meidlief, lieve meid* enz. nog zijne oorspronkelijke beteekenis bewaard heeft, duidt thans evenals *dienstmaagd* eene dienende vrouwspersoon aan. Van *maagd* en *meid* zijn de verkleinwoorden *maagdelijn* en *meisje*. *Meisje* heeft echter niet de beteekenis van dienende vrouw gekregen, maar duidt in het algemeen een jonge vrouwelijke persoon aan, die de kinderjaren niet of slechts even ontwassen is. Bij aanspraak gebruikt men het tegen eene dienstmaagd. *Juffrouw* wil eigenlijk zeggen jonge vrouw, het laat dus oorspronkelijk het gehuwd zijn of niet in het midden. Thans echter is het de benaming voor eene vrouw uit den burgerstand, onverschillig of zij jong is of oud. Wordt het voor eene uit deftigeren stand gebruikt, dan duidt het woord aan dat deze ongehuwd is. Als verkorting wordt gebruikt het woord *juffer*. *Jonkvrouw*, eigenlijk hetzelfde als *juffrouw*, wordt thans gebezigd van elke ongehuwde dame van adellijk geslacht. Het woord *freule* heeft dezelfde

beteekenis doch wordt vooral bij aanspraak gebruikt. *Wilt gij mij den weg eens wijzen, jonge dochter? Meisje, woont hier mijnheer B.? Vrijster, kunt gij mij het adres van den heer K. ook opgeven? Meid is altijd gemeenzaam. Toe, meid, ga eens gauw die boodschap doen. Dat is eene aardige meid! De maagd van Orleans. Juffrouw de Groot was bezig met koekplakken. Juffrouw Kegge. Eene boerendeern. Vuile deernen waren in de voorste gelederen der oproerlingen.*

Doek — lijnwaad. *Doek* noemt men alle geweven stof, *lijnwaad* alleen een weefsel uit hennep of vlas.

Doel — bedoeling — doeleinde — doelwit — mikpunt — oogmerk — opzet — plan — voornemen. Het punt, waarnaar wij doelen of streven, waarop onze handelingen of onze wenschen gericht zijn. *Voornemen* is niet anders dan het besluit tot de handeling, hetzij die al of niet tot uitvoering komt. *Ik heb reeds jaren het voornemen gehad eene reis naar Zwitserland te doen. Opzet* is een voornemen, dat zich op iets kwaads richt. *Heb ik u beledigd, dan is het zonder opzet geschied. Plan* is hetzelfde als *voornemen*, maar minder onbepaald het veronderstelt dat de wijze van uitvoering reeds ontworpen is, zij het ook nog slechts in den geest. *Oogmerk* onderstelt reeds een begin van uitvoering; het wijst het punt aan, waarop het oog gevestigd is en waartoe de verschillende handelingen zullen moeten voeren; op de keus en de aanwending der middelen heeft men het oog bij *bedoeling*. *Uwe voorkomendheid is zoo ongewoon en in het oog loopend, dat gij daar zeker het een of andere oogmerk mede hebt, ofschoon het mij nog niet heeft mogen gelukken uwe bedoeling te vatten.* Tusschen *doelwit*, *mikpunt* en *doel* bestaat dit verschil, dat wij ons naar een *doel* zelf voortbewegen, het persoonlijk trachten te bereiken, terwijl bij *doelwit* en *mikpunt* alleen onze krachten in zekere richting worden aangewend. *Het doel, dat Julius Caesar nooit uit het oog verloor, was de eerste persoon in Rome te worden; zich hoe langer hoe meer in de volksgunst te dringen was daarom het voornaamste doelwit van zijn streven. Iemand tot het mikpunt van zijne spotternijen maken. Doeleinde* is slechts eene versterking van *doel*, en het meervoud *doeleinden* doet dienst als het ontbrekende meervoud van dit woord. *Een nieuwmodisch zakmes dient tot allerlei doeleinden.*

Doeleinde, zie **Doel**.

Doelwit, zie **Doel**.

Doen, zie **Bedrijven**.

Doen, zie **Betrachten**.

Dol — razend — verwoed — woedend. Wie zich door zijne drift of zijn toorn geheel laat beheerschen. *Woede* klimt tot *dolheid*, tot *razernij* (de hoogste graad van dolheid), wanneer zij ons tijdelijk van het verstand berooft, en dus gelijk maakt aan een krankzinnige. *Verwoed* ziet op eene kortstondige, voorbijgaande woede. *Een verwoede aanval. Een woedend gevecht.*

Dol, zie **Krankzinnig**.

Dol, zie **Dwaas**.

Dolen, zie **Dwalen**.

Dolen, zie **Zwerven**.

Dom — onkundig — onnoozel — onwetend. *Dom* ziet op bekrompenheid en traagheid, *onnoozel* op zwakheid van geest. De *domme* heeft een beperkt, de *onnoozele* heeft geen gezond verstand, geen oordeel. *Wie zich dom houdt*, doet of hij van niets weet; *wie zich onnoozel houdt*, neemt den schijn aan, van iets niet te kunnen begrijpen of weten. *Onkundig* en *onwetend* laten den natuurlijke aanleg in het midden, en drukken alleen een gemis van kennis uit. *Onwetend* is erger dan *onkundig*. Het eerste zal iemand niet licht aangaande zich zelf verklaren. *Onwetend* en *onkundig* hebben ook de zwakkere beteekenis van *onbekend met*, *onwetend* ook die van *zonder er aan te denken*. *Onwetend zondigt niet. Men heeft mij daarvan onkundig gelaten.*

Dompelen — doopen. *Dompelen* (indompelen) is een voorwerp geheel onder eene vloeistof houden, *doopen* het voorwerp er slechts even in steken. Men *doopt* beschuit in melk, men *doopt* zijne vingers in water, om er iets mede te besprenkelen. *In de Roomsche-Katholieke Kerk geschiedt de kinderdoop door middel van indompeling.* Figuurlijk: *in rouw dompelen.*

Domplg, zie **Duf**.

Donker, zie **Dulster**.

Dood, (znw.) zie **Afsterven**.

Dood (ter . . . brengen), zie **Dooden**.

Dood — aflijvig — gestorven — levenloos — overleden. *Dood* beteekent, dat iets van het leven beroofd is, *levenloos* dat iets geen leven heeft. Men zegt dus *een levenloos* (niet een *dood*) *beeld*. *Gestorven* is het verl. deelwoord van *sterven* en zegt dus niets anders dan dat iemand langs den natuurlijke weg opgehouden heeft te leven; *overleden*, verleden deelw. van *overlijden*, zegt ditzelfde. *Aflijvig* duidt niet anders aan, dan zonder leven zijnde, uit het leven gescheiden zijnde; het wordt alleen van menschen gebruikt en laat in het midden of de dood op natuurlijke of op geweldadige wijze heeft plaats gehad.

Doode — lijk. Bij *doode* denken wij meer aan den persoon, zooals we hem gekend hebben, in den toestand na het afsterven; bij *lijk* uitsluitend aan het ontzield stoffelijk omhulsel. Men zegt: *een doode opwekken; zijne dooden in cere houden.*

Dooden — ombrengen — van het leven berooven — om het leven brengen — doodslaan — vermoorden — verslaan — afmaken — slachten — ontlijven — het leven benemen — om hals brengen — ter dood brengen — doen sneven. *Dooden* is de algemeene uitdrukking voor het leven van een wezen vernietigen. *Ombrengen*, eene verkorting van *om het leven brengen* duidt aan iemand

het leven doen verliezen, doch met de bijgedachte dat het op eene geweldadige wijze geschiedt: *ombrengen* of *om het leven brengen met het zwaard*. Daar aan berooven het denkbeeld van onrechtmatigheid eigen is, ziet *van het leven berooven*, behalve op het geweldadige, ook op het onrechtmatige van de daad. *Ontlijven* laat dit geheel in het midden en wordt alleen van het leven ontnemen aan een menschelijk wezen gezegd; hetzelfde geldt van *het leven benemen*, waarin het nemen van het leven niet slechts iets geweldadigs maar ook het doen ontstaan van gemis uitrukt. Beide worden dan ook van zelfmoordenaars gebezigd. *Ontlijven* is echter min of meer verouderd. Eene ongunstige beteekenis heeft vooral *vermoorden*, dat gebezigd wordt van het onrechtmatig dooden van iemand op een eenigszins slinksche wijze. Tusschen *vermoorden* en *doodslaan* is hetzelfde verschil als tusschen *moord* en *doodslag*. *Doodslaan* onderstelt dat men iemand met recht of in drift, zonder dat men het recht er toe heeft, met een slag of op ruwe wijze het leven ontnemt. Ook wordt het gebruikt van het dooden van dieren, wat bij *vermoorden*, *ontlijven*, *van het leven berooven* niet het geval was, doch wel bij *afmaken* en *slachten*. *Afmaken*, van dieren gebruikt, is dooden enkel met het doel om het bestaan te doen ophouden: *ziek rundvee wordt afgemaakt*. *Slachten* is doodslaan met het doel om het vleesch van het dier te kunnen eten. Van menschen gebruikt is *afmaken* door dooden uit den weg ruimen, het wordt evenals *slachten* meestal van ombrengen op groote schaal gebruikt; *de gevangenen werden afgemaakt*; *de eerbare vrouwen slachten* (Hooft). *Verslaan* is iemand dooden door hem eene doodelijke wonde of slag toe te brengen, het wordt meest gebruikt van iemand dooden in een gevecht. Niet alleen van menschen ook van dieren wordt het gebruikt: *Apollo versloeg den Python*. *Doen sneven* beteekent eigenlijk doen vallen en wordt dus gebruikt, zoowel van het dooden van iemand in een gevecht, als voor vermoorden. *De dolk des sluipmoordenaars deed hem sneven*. *Om hals brengen* en *ter dood brengen* worden beide gebruikt voor het voltrekken van een doodvonnis. Bij *om hals brengen* denkt men echter minder aan eene geregelde rechtspleging, maar meer aan het of in het geheim dooden van den gevatten misdadiger of gevangene, of het volgens eene ongeregelde rechtspleging ombrengen van gevangenen. *In de Septemberdagen werden vele onschuldigen om hals gebracht*. Bij *ter dood brengen* heeft men meer den geregelde gang der rechtspleging, die met de voltrekking van het doodvonnis op het schavot eindigt, op het oog.

Doodgaan, zie **Afsterven**.

Doodsch, zie **Akellg.**

Doopen, zie **Dompelen**.

Doorboren — doorsteken — doorvlijmen. Een scherp werktuig door een voorwerp steken. *Doorboren*, dat volgens zijne beteekenis draaiing van het werktuig in de wonde veronderstelt, geschiedt langzamer en veroorzaakt dus meer pijn dan *doorsteken*. Van daar dat men overdrachtelijk om eene groote smart aan te duiden altijd *doorboren* of *doorvlijmen* (vlijmende doorboren) bezigt. *Dat doorboort (doorvlijmt) mij het hart* d. i. dat grieft mij diep.

Doorbrennen — verdoen — verkwisten — verteren — verspillen. Zijn goed, zijn vermogen verbruiken . opmaken. *Verteren* zegt niets meer dan dit. *Doorbrennen*, *verdoen*, *verspillen*, *verkwisten* voegen daar het bijdenkbeeld aan toe, dat het opmaken geschied is op eene roekelooze, lichtzinnige wijze.

Ik wou dat overal de jonge vrouwen wisten,

Hoeveel ook in het klein een vrouw kan verkwisten.

Zich verdoen wordt in gemeenzame taal gebruikt voor *zich van 't leven berooven*.

Doordat, zie **Aangemerkt**.

Doordenken, zie **Denken**.

Doordien, zie **Aangemerkt**.

Doordrijven — doorzetten — aanbinden. Ondanks tegenkanting eene zaak tot stand brengen, eene zienswijze ingang verschaffen. *Aanbinden* heeft de minste kracht, het is met aandrang aanbevelen om te doen wat men wil en eenige middelen in het werk stellen om zijne meening door te drijven. Bij *bevorderen*, dat met *aanbinden* eenigszins overeenkomt, ontbreekt het idee van tegenkanting te moeten overwinnen. *Doordrijven* heeft eene mindere gunstige beteekenis dan *doorzetten*, daar het te kennen geeft, dat men niet langs den weg der overreding, maar alleen door vasthoudendheid en wilskracht zijn doel bereikt. *Hij is een doordrijver*, d. i. hij moet altijd zijn zin hebben, wat hij wil moet gebeuren.

Doordringend — schrander — scherpzinnig — snedig. Van de eerste drie woorden is *schrander* het zwakst, het getuigt veelal van vlugheid van geest, gepaard met het vermogen om juiste opmerkingen te maken. In hoogere mate worden deze eigenschappen aangeduid door *scherpzinnig*. *Doordringend* onderstelt bovendien het vermogen om de zaak, waarmee men bezig is, met juistheid te vatten en geheel te begrijpen. *Snedig* wordt gezegd van geestige, goed van pas aangebrachte opmerkingen. *Ofschoon mijn vriend niet bepaald een doordringend verstand bezit, kan men hem toch den naam van een schrander man niet ontzeggen; ik hoorde van hem zeer scherpzinnige opmerkingen en snedige gezegden.*

Dooreen, zie **Ondereen**.

Doorelkander, zie **Ondereen**.

Doorgronden, zie **Bevroeden**.

Doorkneed, zie **Bedreven**.

Doorgaans — gewoonlijk — meestal. Wat in de meeste gevallen pleegt te geschieden is *doorgaans*. *Gewoonlijk* wijst op eene gewoonte der menschen; zegt men dus *dat iets gewoonlijk zoo gedaan wordt*, dan wil men hiermede zeggen dat de meeste menschen zoo doen. *Meestal* geeft te kennen dat er zelden van de gewoonte wordt afgeweken, dat iets dus bijna altijd geschiedt.

Doorkruisen, zie **Afloopen**.

Doorschijnend — doorzichtig. *Doorschijnend* is datgene wat schijn of licht doorlaat; wat *doorzichtig* is, is tevens *doorschijnend*; *doorzichtig* is datgene, waardoor men heen kan zien. Wanneer iets niet *doorschijnend* is, kan men er zeker niet doorheen zien, doch nog niet elk *doorschijnend* voorwerp is *doorzichtig*; b.v. *matglas* is *doorschijnend*, *wit glas* of *kristal* is *doorschijnend* en *doorzichtig*. *Hout* is niet *doorschijnend* en niet *doorzichtig*.

Doorslepen, zie **Bedreven**.

Doorstaan — dragen — dulden — lijden — ondergaan — uithouden — uitstaan — verdragen — verduren. Het een of andere kwaad ondervinden, of zich er, willens of niet willens niet aan onttrekken. *Lijden* drukt dit denkbeeld in het algemeen uit. *Doorstaan* is lijden ten einde toe, hierbij heeft men tevens het oog op de krachtsinspanning van den lijdende in verhouding tot het kwaad, dat geleden wordt; *hij kan die operatie niet doorstaan*, *zijne krachten konden het niet uithouden*. In de meeste pijnlijke gevallen drukt het op het niet bezwijken onder het leed of het kwaad. *Het eene schip leed schipbreuk*, *het andere doorstond den storm*. *Dragen* is aanhoudend lijden wat meer drukt, dan pijn veroorzaakt en wat niet te veranderen is, *verdragen* heeft de bijgedachte van dit vrijwillig te doen. *Socrates verdroeg de grenzenlooze ondankbaarheid zijner medeburgers met de kalmte van den wijsgeer*. Met gelatenheid iets verdragen is *dulden*, hierbij denkt men echter aan eenigen legenzin, hetgeen bij verdragen niet zoo zeer het geval is. Dikwijls wordt door *dulden* uitgedrukt het begrip van iets onverdiend lijden. *Ondergaan* wordt alleen gezegd van het zich onderwerpen aan de eene of andere daad, die ons onaangenaam is, het ziet niet op zielelijden. *Men ondergaat eene operatie en lijdt de pijn*. *Uitstaan* is het met wilskracht dulden van iets onaangenaams of pijnlijks, dat aanhoudt, terwijl *verduren* meer het zich lijdelijk onderwerpen te kennen geeft. *Uithouden* is iets onaangenaams of lastig tot het einde verduren.

Doorsteken, zie **Doorboren**.

Doortrapt, zie **Bedreven**.

Doortrapt, zie **Arglistig**.

Doorvljmen, zie **Doorboren**.

Doorwrocht — geleerd. *Doorwrocht* wil zeggen in alle onderdeelen uitmuntend bewerkt en bestudeerd, *geleerd* de vrucht van veel kennis en studie bevattend. Van een werk, eene verhandeling, eene rede gebezigd zegt *doorwrocht* meer dan *geleerd*. Het wijst niet alleen op een rijken inhoud, maar ook op een meesterlijken vorm. *Eene doorwrochte verhandeling*.

Doorzetten, zie **Doordrijven**.

Doorzicht — begrip — bevattig. *Doorzicht* is het vermogen om door de schors of het uiterlijk van iets het oog te vestigen op de kern of het innerlijk, vervolgens het helder en grondig inzien van ingewikkelde zaken; het is dus meestal de vrucht van lange ervaring. Voor *begrip* en *bevattig* zie men onder **begrijpen**.

Dop, zie **Bolster**.

Doppen — pellen — schillen — ontbolsteren. *Doppen* noemt men het openen der harde doppen of kleppen der peulvruchten; *pellen* het bij gedeelten verwijderen van de schaal der eieren en van het vel of vlies, dat de bekleeding van sommige boomvruchten en graansoorten uitmaakt. *Schillen* het met een scherp voorwerp verwijderen van het zachte bekleedsel eener vrucht of van de schors van een boom. *Ontbolsteren*, dat eigenlijk niet anders is dan eene vrucht van den bolster berooven en daardoor de bruikbare kern aan den dag brengen, wordt alleen in figuurlijken zin gebruikt voor iemand vatbaar maken voor verdere beschaving. *Eene noot pellen; gepelde garst; het schillen van een appel; eiken hakhout wordt geschild.*

Dor, zie **Bar**.**Dorschvloer**, zie **Deel**.**Dorst**, zie **Begeerte**.**Dorsten naar**, zie **Begeeren**.**Dra**, zie **Aanstonds**.

Draad — samenhang. Datgene, waardoor de deelen van een betoog enz. met elkander in verband staan. Heeft men alleen het oog op het nauwe, innerlijke verband tusschen de deelen onder elkander, dan spreekt men van *samenhang*. Wanneer eene hoofdgedachte in de verschillende onderdeelen terug gevonden kan worden, dan noemt men dit de *draad*. Het kan dus alleen gebezigd worden van zoodanige zaken, zooals een rede, een verhaal, die een groot aantal onderdeelen hebben. Waar de draad al te lang wordt uitgesponnen, daar ontstaat *langdradigheid*.

Draalen — keeren — wenden — wentelen. *Keeren* en *wenden* duiden eene beweging aan, waardoor iets in een anderen stand wordt gebracht. *Keeren* drukt meer uit dat iets of iemand een tegenovergestelden stand aanneemt of in een tegenovergestelden stand gebracht wordt. In zooverre kan men dan ook zeggen: *hoe ik de zaak ook wend of keer. Wend het roer naar stuurboord! Zich naar het vuur keeren. Wentelen* geeft eene herhaalde wending, en daarenboven eene door dat herhaalde wenden veroorzaakte beweging te kennen, zoodat het dus ongeveer in dezelfde beteekenis als *draaien* gebezigd wordt. *Zie eens, hoe dat paard zich wentelt! De wielen van het rijtuig wentelden zoo snel om hunne assen, dat de speeken geheel onzichtbaar werden. Draaien* heeft het bijdenkbeeld, dat de verandering van stand van een lichaam het gevolg is van zijne beweging om een vast punt. *De aarde draait om hare as en wentelt zich om de zon.*

Drab, zie **Bezinksel**.

Dragen — torsen. *Dragen* wordt van alle voorwerpen, zelfs van de lichtste gebezigd, *torsen* alleen van een zwaren last, waar men onder gebukt gaat. Figuurlijk: *leed torsen*.

Dragen, zie **Doorstaan**.

Dragen — etteren — zweren. De natuurlijke ontbinding van het

weefsel, waar zich schadelijke stoffen in het lichaam bevinden, die langs dezen weg naar buiten komen. *Zweren* — eigenlijk pijn lijden — drukt thans de geheele werking van dit ziekteproces uit, *dragen* zegt men wanneer er etterstof zich vormt, of bij opene wonde of zweer zich nog blijft vormen, *etteren* drukt meer het naar buiten komen van etter of gifstof uit.

Dralen — talmen. Beide woorden drukken het langzaam en weifelend voortgaan met iets uit. *Dralen* wordt ook gebruikt als men nog niet de hand aan het werk geslagen heeft, het veronderstelt bij den draler weifeling of vrees. *Talmen* wordt meest gebruikt als de handeling begonnen is, het geeft een langzaam voortgaan aan, waarvan traagheid of ongenoegzame kracht oorzaak is.

Drama — treurspel. *Drama* is de naam van zulk een letterkundig kunstwerk, waarin de dichter eene handeling aanschouwelijk voorstelt in haar ontstaan, hare ontwikkeling en haar afloop; 't meest volkomen geschiedt dit door personen handelend en met elkaar sprekend te doen optreden. *Drama* (best te vertalen door het Nederl. *tooneelstuk*) is alzoo de algemeene naam. *Dramatische poëzie*. Ofschoon nu ieder tooneelstuk een *drama* is, wil toch het spraakgebruik laatstgenoemden naam bij voorkeur gebezigd hebben voor tooneelstukken van ernstigen inhoud. *Treurspel* heeft eene meer beperkte beteekenis, in zoover het steeds een tragisch einde heeft.

Drek — mest — aalt — gier. Dierlijke uitwerpselen. *Mest* noemt men den drek van sommige dieren, voor zoover hij dient om het land vruchtbaar te maken: *koemest*, *paardenmest*. *Aalt* noemt men het vocht, dat uit den mest sijpelt; *gier* de vloeibare uitwerpselen van dieren, voornamelijk van koeien. *Drek* heeft ook de beteekenis van vuil in het algemeen. Figuurlijk: *in den drek vallen* == de eer verliezen; *uit den drek helpen* == iemand voor oneer behoeden.

Drinkplaats — wed. Hoewel beide woorden voor eene ondiepe plaats in het water gebruikt worden, zijn zij eigenlijk niet synoniem. *Drinkplaats* is eene plaats waar het vee komt drinken; *wed* eene plaats, waar het komt waden of zich reinigen. *Een paardenwed*.

Driest, zie **Dapper**.

Drift, zie **Haast**.

Drift — hartstocht. Sterke neiging des gemoeds; onweerstaanbare begeerte. *Drift* is eene blindere neiging dan *hartstocht*. Bij mensch en dier heerschen *driften*, doch alleen de mensch, als redelijk wezen, heeft hartstochten. *Hartstocht der werkelijkheid* heeft men den drang naar waarheid op ieder gebied genoemd, waardoor het tegenwoordig geslacht zich kenmerkt.

Drift, zie **Boosheid**.

Driftig, zie **Haastig**.

Driftig, zie **Boos**.

Drijfveer, zie **Beweegreden**.

Drijven — jagen. Door aanzetten in beweging brengen. *Jagen* ziet op eene snelle beweging. Men *drijft* vee naar de markt, maar *jaagt* kippen uit den tuin.

Drijven, zie **Dobberen**.

Drinker — dronkaard — zulper. Door *drinker* verstaat men iemand, die misbruik maakt van geestrijke dranken, zonder nog bepaald dronken ervan te worden; door *dronkaard* iemand, die zich gedurig bedrinkt, aan den drank verslaafd is; door *zuiper* iemand (een woord van de lagere volksklasse), die zich dagelijks op schandelijke wijze aan sterken drank te buiten gaat.

Drinkgeld — fooi — verval. *Fooi* is een klein geldelijk geschenk, dat aan iemand gegeven wordt om hem voor een bewezen dienst te beloonen. Oudtijds heette men zulk een geschenk meestal *drinkgeld*, naar het doel waarmee het gegeven werd, om op de gezondheid van den gever te drinken. *Verval*, dat eene toevallige inkomst aanduidt, noemt men de jaarlijksche voordeelen, die de dienstboden uit hunne fooien trekken.

Dringen — drukken — duwen — stooten. Een lichaam met geweld van zijne plaats trachten te verwijderen. *Duwen* en *stooten* hebben dit met elkander gemeen, dat de werking bij beide niet lang van duur is, maar zij verschillen hierin, dat *duwen* minder kracht en eene minder plotselinge werking onderstelt dan *stooten*. *Iemand uit de deur duwen* of *stooten*. *Drukken* onderstelt eene krachtige en aanhoudende werking, terwijl in *dringen* nog dit andere bijdenkbeeld ligt opgesloten, dat de verwijdering van het voorwerp geschiedt met het doel om de plaats er van zelf in te nemen. *Dat dak is te zwaar, het drukt te sterk op de muren*. *Iemand van zijne plaats dringen*. Overdrachtelijk heeft *drukken* de beteekenis van *het gemoed bezwaren, onrust en kommer baren*, doch is dan niet synoniem met de andere woorden: *dat geheim drukt mij*. *Dringen* beteekent ook *noodzaken: hij drong mij letterlijk hem te vergezellen*.

Dringen, zie **Dwingen**.

Droesem, zie **Bezinksel**.

Droevig, zie **Bedroefd**.

Dronk — slok — teug. *Slok* wordt van alle dranken gezegd (b.v. van medicijnen), *dronk* en *teug* alleen van de zoodanige, die men voor zijn genot drinkt of waarmee men zijn dorst lescht. Bij uitbreiding worden *teug* en *dronk* gebezigd voor de hoeveelheid vocht, die we ter verfrissching behoeven: het eerste duidt dan eene kleinere hoeveelheid aan dan het laatste. *Zij reikte hem een koelen dronk, eene verfrisschende teug*.

Dronkaard, zie **Drinker**.

Dronken, zie **Beschonken**.

Droomerig — slaperig. De *slaperige* heeft behoefte aan slaap, de *droomerige* is niet goed uitgeslapen, of nog niet recht wakker. Een *droomerig* mensch is dus hij, die lui en traag is, als iemand, die pas is opge-

staan en nog als 't ware droomt, die wel aan allerlei dingen denkt, doch niet met duidelijkheid en klaarheid. *Slaperig*, in figuurlijken zin, is hij, die bij zijn werk suft; alsof hij half in slaap was en dus noch aan zijn werk noch aan iets anders denkt.

Druipen — druppelen — druppen — droppen. Druppelsge wijze neervallen. *Druppelen* en *druppen* zien op het vallen van enkele druppels, waar eenige klanknabootsing noodig is wordt *droppen* gebruikt, o. a. in Staring's Herdenking. *Druppelen* en *droppelen* wekken het denkbeeld op van herhaling; *druipen* beteekent aanhoudend en sterk druppelen. *Er komt stellig eene bui, het begint al te druppelen. Ge moogt geen was van de kaars op het tapijt laten druppen. Toen ik te huis kwam, droop ik van den regen.*

Druk — oplaag — uitgave. De afdrukken van een ter pers gelegd werk. *Oplaag* ziet op het getal afdrukken; *druk* eigenlijk op de uitvoering, maar men bezigt het ook zeer dikwijls voor *oplaag*. *Uitgave* is eigenlijk het in druk geven van een werk, doch bij uitbreiding wordt het ook gebruikt voor *druk* en *oplaag*. *De tweede uitgave. De eerste, tweede, derde druk.*

Druk — benauwdheid — ellende — nood — rampspoed — tegenspoed — ongeluk. Elke onaangename toestand, dien wij in het leven doorworstelen moeten. Als alles ons tegenloopt, noemen wij het *tegenspoed*. Alles, waar groote *tegenspoed* of *rampspoed* ons in brengt, noemen wij *ellende* — eigenlijk de rampspoed van ballingschap —; terwijl *benauwdheid* op het gevoel ziet, dat wij hebben als ons veel tegenspoed treft of bedreigt, is *druk* de tegenspoed, die als een zwaar gewicht ons nederdrukt en in al onze bewegingen bemoeilijkt. *Nood* is de toestand, waarin de mensch is, die dringend behoefte heeft aan hulp en met smachtend verlangen er naar uitziet. Spreekt men van *ongeluk* dan heeft men ook het oog op de tegenstelling, *het geluk*, en beschouwt den onspoed meer als een toevallig kwaad of als iets, dat ons door hooger macht is toegevoegd.

Drukken, zie **Dringen**.

Druppelen, zie **Druipen**.

Druppen, zie **Druipen**.

Dubbelzinnig — twijfelachtig. Onzeker van beteekenis. Bij *twijfelachtig* bestaat die onzekerheid ten opzichte van eene zaak of gedachte die men uit onvoldoende of tegenstrijdige gegevens tot klaarheid wenscht te brengen. *Dubbelzinnig* is dat wat op meer dan eene wijze kan uitgelegd worden; het doet tevens denken aan een opzettelijken vorm om onzekerheid te verwekken. *Zijne houding is zoo twijfelachtig, dat wij ons niet te veel van zijne hulp moeten voorstellen. De godspraken bij de Grieken waren bijna altijd dubbelzinnig.*

Duchten — vreezen. *Duchten* is denken of vermoeden dat er iets onaangenaams zal geschieden, *vreezen* is het gevoelen van den onaangenaamen indruk, dien naderend kwaad of gevaar bij ons opwekt, of het krijgen van een gevoel van beklemming en onmacht als men zich tegenover een

machtigere bevindt. *De veldheer duchtte eene hinderlaag. Oldenbarnevelt vreesde zijn rechters niet. Vrees den Heer.*

Duf — bedompt — dompig — muf — vochtig. *Vochtig* noemt men eene plaats, waar de uitwasemingen van een natten grond de lucht met waterdeelen bezwangeren. De schimmelplanten, die zich daardoor ontwikkelen, geven aan de voorwerpen dien onaangename reuk, dien men *muf* of *duf* noemt, waardoor levensmiddelen onbruikbaar worden. *Figuurlijk: het ziet er duf uit* = de zaak staat slecht. *Bedompt* en *dompig* verbinden aan het denkbeeld van vochtigheid dat van benauwdheid door gebrekkige toevoer van versche lucht en beperkte oppervlakte.

Duidelijk, zie **Begrijpelijk**.

Duikelen, zie **Buitelen**.

Duin, zie **Berg**.

Duister — geheimzinnig — onduidelijk — raadselachtig — verborgen — verholen. Aldus noemt men alles wat niet gemakkelijk begrepen kan worden. *Verborgen* is wat men niet opmerken of niet weten kan; *verholen* drukt dit niet zoo sterk uit, want met voldoende scherpzinnigheid kan men wat *verholen* is wel ontdekken. *Er ligt in de werken van dien schrijver een verholen misnoegen met de orde van zaken. Onduidelijk* wat ons gebrekkig wordt voorgesteld; *duister* waaraan op zich zelf de noodige klaarheid ontbreekt en waarvan men het verband, den samenhang moeilijk kan vatten. *Geheimzinnig* is wat geheel of gedeeltelijk aan de waarneming onttrokken is, *raadselachtig* wat gepaard gaat met veel, wat ons bij eene oppervlakkige beschouwing onbegrijpelijk toeschijnt. *De eeredienst der oude Egyptenaren had veel geheimzinnigs. Uwe handelwijze vind ik raadselachtig.*

Duister — donker — somber. *Somber* heet datgene, wat vroolijk aan- of uitzicht mist en dus een onaangename, beklemmenden indruk maakt: *eene sombere woning, een somber oord, een sombere dag*; *figuurlijk: eene sombere stemming. Donker* ziet op gebrek aan licht en helderheid: *eene donkere kamer, een donkere dag*; *figuurlijk donkere uitzichten, donkere tijden. Duister* wijst op de geheele afwezigheid van licht. *Eene zonsverduistering, het nachtelijk duister.*

Duisterheid — duisternis. *Duisterheid* duidt het bezit van wat duister is aan, *duisternis* ziet op den toestand, het zijn of bestaan van duister. *De duisterheid van het boek maakt dat het door weinigen verstaan wordt en weinig verkocht wordt. Er vertoonde zich licht in de duisternis. Duisternis bedekte de aarde.*

Dufzelig, zie **Bedwelmd**.

Dulden, zie **Doorstaan**.

Dulden, zie **Gedoogen**.

Dun — mager — rank — schraal — slank — tenger. Wat

niet breed en dik is. *Dun* staat tegenover *dik*; *rank* tegenover *breed* en *zwaar*: een *rank* vaartuig; *slank* tegenover *kort*, *gezet*, *stevig*:

Ediths hals was blank en slank
Gelijk de hals der zwanen;

tenger staat tegenover *grof*; *mager* en *schraal* tegenover *vet*. *Schraal* en *mager* kan men dikwijls met elkander verwisselen: *schrale kost* en *magere kost*, *mager* of *schraal van gestalte*, een *schrale troost* en een *magere troost*. In sommige uitdrukkingen wordt echter uitsluitend *schraal* gebezigd: een *schrale wind* (een droge wind, die alles verdort), *het koren staat schraal*; in andere daarentegen geeft men meer de voorkeur aan *mager*; *welk een mager geraamte van een paard!* voor een paard, dat vet en vleesch beide mist. *Mager vleesch* = vleesch zonder vet.

Dun — vloeibaar. Beide woorden geven een geringen samenhang der deelen te kennen. *Dun* is het tegendeel van *dik*, *vloeibaar* van *vast*, *Dikke* en *dunne soep*. *Het kwikzilver, dat hier vloeibaar is, wordt in zeer koude landen vast.*

Dunken — lijken — schijnen — toeschijnen — voorkomen. *Schijnen* is eigenlijk licht afgeven; wat licht afgeeft, valt sterker in het oog dan wat donker is. Oordeelt men nu niet naar het wezen maar naar den schijn, dan zal men zeggen *dat* iets schijnt; zegt men b.v. *iets schijnt als eene zon* of *iets schijnt alsof het eene zon was*, dan zegt men daarmede *dat het licht afwerpt evenals eene zon*. Men heeft dan eene oordeelvelling gemaakt gegrond op waarneming van het uiterlijk. Langzamerhand is men *schijnen* ook voor de waarnemingen gaan gebruiken van het uiterlijk van niet lichtende voorwerpen en zoo is het evenals *lijken* gaan beteekenen *het voorkomen* of *den vorm hebben van iets*. *Voorkomen* zegt niets anders dan voor komen en is dus eigenlijk hetzelfde als *voor den dag komen*, het uiterlijk hebben. *Schijnen* en *lijken* zijn nog iets minder subjectief dan *voorkomen*, dat de waarde van het oordeel nog af laat hangen van de juistheid waarmede het oog ziet. Bij *dunken* geeft men te kennen dat de oordeelvelling, die men uitspreekt, niet op voldoende of goede gronden steunt, het drukt op zich zelf dus reeds uit dat, hetgeen men zegt, eene gebrekkige oordeelvelling is.

Duren, zie Aanloopen.

Durven — onderstaan — verstouten (zich) — onderwinden (zich) — wagen. *Wagen* geeft te kennen, dat de uitslag van hetgeen men onderneemt onzeker of aan gevaar onderhevig is; *durven* dat men den moed, *zich verstouten*, *zich ondervinden*, *onderstaan*, dat men de stoutmoedigheid, de onversaagdheid bezit, die voor eene moeilijke of gevaarlijke handeling of eene onderneming noodig is; *durven* is meer het gevolg van eene blijvende eigenschap, *zich verstouten* enz. van eene oogenblikkelijke opwelling van stoutmoedigheid. Met *onderstaan* of *zich onderwinden* is het bijdenkbeeld verbonden, dat men reeds tot de uitvoering is overgegaan. *Onderstaan* heeft dikwijls eene minder gunstige beteekenis, dewijl het veel gebruikt wordt voor iets durven ondernemen, dat om de eene of

andere reden beter ware niet ondernomen te worden. *Ik waag het om hulp bij u aan te kloppen. Ik durfde hem niet goed onder de oogen komen. Ik verstoutte mij hem de volle waarheid te zeggen. Koning Agesilaus van Spaart onderstond (onderwond zich) het groote Perzische rijk in het hart aan te tasten.*

Dus, zie **Bijgevolg**.

Duurzaam, zie **Aanhoudend**.

Duurzaam, zie **Bestendig**.

Duwen, zie **Dringen**.

Dwaalleer — **ketterij**. Eene leer afwijkende van een kerkgeloof, inzonderheid van de leerstellingen der Roomsch-Katholieke kerk. *Ketterij* noemen de kerkleeraars eene gevaarlijke *dwaalleer*, waarin hij, die haar aankleeft, hardnekkig volhardt. Tegenwoordig geeft men den naam *ketterij* ook aan afdwalingen op het gebied van wetenschap of kunst. *Voor eenige jaren heeft een Duitsch theoloog nog eens de wetenschappelijke ketterij verkondigd, dat de zon om de aarde draait.*

Dwaas — **dol** — **gek** — **krankzinnig** — **mal** — **onverstandig** — **onzinnig** — **zinneeloos** — **zot**. *Gek*, *krankzinnig*, *mal*, *zinneeloos*, van personen gebruikt geven te kennen dat iemand het gebruik van zijne verstandelijke vermogens niet heeft; zie over deze en andere hiermede synonieme woorden i. v. *krankzinnig*. *Dwaas*, *dol*, *gek*, *mal* en *zot*, van personen gebruikt, geven te kennen dat iemand door zijne daden aanleiding geeft om hem te bespotten of om hem te lachen, hetzij deze daden het gevolg zijn van beperkte ontwikkeling van het denkvermogen, hetzij deze geen ander doel hebben, dan iets te doen dat ongerijmd is. *Dwaas* is die in een zeker oogenblik niet wijs handelt. *Dol* is eigenlijk die het spoor bijster is, die onbezonnen en met woestheid te werk gaat. *Gek* is diegene, die door af te wijken van de gewone wijze van doen of door eene zekere mate van inbeelding zijn onverstand doet blijken. *Mal* staat meer tusschen kinderachtig en onwijs. Bij den *zot* vindt men, behalve gemis aan gezond verstand, eene groote mate van verwaandheid. Bij *onverstandig* ontkent men alleen het hebben van goed verstand. Van zaken en van daden of denkbeelden gebruikt, duidt *dwaas* het ongerijmde en het ongebruikelijke aan, *gek* meer het bespottelijke; waar het ongerijmde en bespottelijke vereenigd zijn, daar spreekt men van *dol*; waar het ongerijmde zijn toppunt bijna bereikt heeft, van *mal*; waar het bespottelijke en zinledige in hooge mate uitkomt van *zot*.

Onverstandig, *onzinnig* en *krankzinnig*, van daden of gedachten gezegd, duiden aan dat zij het gevolg zijn van eene onvolkomen werking van het denkvermogen. Het eerste drukt dit het zachtst uit, want het geeft onwetendheid of domheid als grond aan. *Onzinnig* is sterker, het veronderstelt dat de daad of het denkbeeld het uitvloeisel is van een onvolkomen of verward denkvermogen, terwijl bij *krankzinnig* dit laatste als bepaald gekrenkt of verkeerd werkend gedacht wordt.

Dwalen, zie **Zwerven**.

Dwalen — dolen — falen — fellen — mistasten — zondigen. Het verkeerde voor het rechte nemen. *Dwalen* is zich vergissen in den weg, dien men in moest slaan en figuurlijk dus eene verkeerde daad doen of eene onjuiste gedachte koesteren, terwijl men meent goed te handelen. *Dolen* is den weg kwijt zijn en daardoor verkeerd handelen; het geeft een anderen grond voor de handeling aan. *Falen* is te kort komen in zijne kracht, zich bedriegen in zijn oordeel. Wie *dwaalt* meent juist te oordeelen maar maakt een verkeerd besluit; wie *doolt* komt niet tot een besluit, maar raakt verward in zijn gedachtengang; wie *faalt* heeft zijne krachten niet goed berekend en schiet te kort. *Fellen* is eigenl. hetzelfde als *falen*, maar ziet meer op innerlijke zwakte. *Mistasten* is verkeerd handelen, doch zonder opzet om het verkeerde te doen; *zondigen* daarentegen is in strijd handelen met bestaande wetten, bepalingen of begrippen.

Dwaling, zie Afdwaling.

Dwaling — abuis — misvatting — misrekening — vergissing — wanbegrip. *Misvatting* is eene verkeerde opvatting, die zoo zij blijft bestaan, tot een *misverstand* kan leiden. *Dwaling* is een verkeerd begrip, dat wij ons van de eene of andere zaak gevormd hebben. *Abuis*, eigenlijk verkeerde bejegening, vervolgens misleiding, dwaling, vergissing, is thans eene zachte uitdrukking om eene meening of handeling als onwaar, onjuist of verkeerd te kenmerken. Eene *vergissing* is eene onjuiste gissing, in zekere mate dus een zelfbedrog, waarbij men te goeder trouw was; eene daad, die het gevolg eener onjuiste meening was, wordt ook eene *vergissing* genoemd. *Hij beging eene leelijke vergissing door mijn hoed mede te nemen. Hij herstelde spoedig zijn abuis. Voor mij zou het abuis niet nadeelig geweest zijn, want zijn hoed was beter dan de mijne.* Een *wanbegrip* is meer dan een verkeerd begrip, het is schadelijk tevens. De voorstelling, die sommige menschen zich van de godheid vormen als een wraakzuchtig wezen, is een *wanbegrip*. *Vooroordeel* is eene meening, die men omhelsd heeft, zonder dat zij op voldoende gronden rust en die het juiste verder denken verhindert. *Misrekening* noemt men het falen eener berekening. *Dat hij niet tot die betrekking benoemd is, is voor hem eene geduchte misrekening.* *Vooroordeelen* zijn gevaarlijker dan *dwalingen*, want dwalen onderstelt onderzoek, en voor voortgezet onderzoek moet zelfs de hardnekkigste dwaling eindelijk wijken. *De volwassene behoort de vooroordeelen zijner jeugd af te leggen; wanneer hij echter beweert in geen dwalingen te vervallen, dan is hij zeker bevooroordeeld.*

Dwars — schuin — scheef. *Dwars* is wat tegen het rechte overstaat; *schuin*, *scheef* duiden de richting aan, die tusschen *recht* en *dwars* het midden houdt met dit onderscheid, dat *scheef* gewoonlijk nog het bijdenkbeeld insluit van verkeerd staande. *Iemand den voet dwars zetten. Dwarsdrijven. Eene schuine lijn. Een scheeve neus.*

Dwarsboomen, zie Belemmeren.

Dweepzucht, zie Bijgeloof.

SYNONIEMEN.

Dweper — geestdrijver. Ieder die overdreven begrippen koestert en hiervoor blindelings ijvert, hetzij ten opzichte van den godsdienst, of van de politiek of de kunst, noemt men een *dweper*. Een *geestdrijver* is een dweper voor godsdienstige begrippen, die de godsdienstige droomerijen, waarmede hij vervuld is, ook met geweld aan anderen tracht op te dringen.

Dweperij, zie **Bijgeloof**.

Dweperij — dweepzucht — geestdrijverij. Afdwalingen van den menschelijken geest met betrekking tot het bovennatuurlijke. *Dweperij* is eene te sterke ingenomenheid met eigen begrippen ten opzichte van politiek, godsdienst enz. die in *dweepzucht* ontaardt, wanneer wij zoo ver gaan, dat wij buiten onze godsdienstige begrippen voor niemand heil zien, en ze dus met geweld aan anderen pogen op te dringen. Wordt dit een blinde geloofsijver, dan noemt men haar *geestdrijverij*. *Monniken en kluizenaars zijn tot dweepzucht voorbeschikt door de afzondering, waarin zij leven.*

Dwingen — dringen — noodzaken — nopen — pressen. Iemand door middel van zijne kracht tot iets brengen. *Noodzaken* is iemand door nood er toe brengen om iets te doen. Het veronderstelt nog geen geweldadige maatregelen, doch zulke, die het den persoon, die genoodzaakt wordt, onmogelijk maken anders te handelen. *Dringen*, *dwingen*, *nopen* en *pressen* veronderstellen meerdere of mindere mate van geweld. Bij *nopen* brengt men hem er toe door hem met een prikkel aan te zetten; deze prikkel kan echter van zedelijken aard zijn. *Dringen* veronderstelt een voortduwen, waarbij de betrokken persoon nog de vrijheid zijner beweging behoudt. Bij *pressen* is een krachtige druk aanwezig, die hem niet alleen steeds verder voortdrijft, maar ook het ter zijde uitwijken geheel onmogelijk maakt. Terwijl de vorige altijd nog eenige medewerking van den betrokken persoon veronderstellen, is zulks bij *dwingen* niet het geval. Hierbij is de vrijheid volstrekt beperkt en degene, die gedwongen wordt, moet door kracht en geweld er toe gebracht worden om iets te doen, dat tegen zijn wil is.

E.

Echt — louter — onvermengd — onvervalscht — oprecht — recht — rechtmatig — rein — waar — waarachtig — zuiver. Hetgeen zóó is als het wezen moet. *Echt* beteekent eigenlijk wat volgens de wet is wettig, wat de waarde heeft, die het behoort te hebben; *echte kinderen*, *echt goud*; bij uitbreiding *echte paarden* (in tegenstelling van valsche), *echte trouw* (in tegenstelling van schijn-trouw). *Rechtmatig*, wat overeenkomstig het recht is, drukt hetzelfde denkbeeld uit ten aanzien van handelingen: *eene rechtmatige vordering*, *een rechtmatig onderzoek*. *Recht* is het geen overeenkomt met het doel en de bestemming, *waar* is datgene wat werkelijk is, zooals het zich aan ons oog vertoont. *Recht* staat tegenover

onrecht, waar tegenover *valsch*, *echt* tegenover *onecht* of *slecht*. Eene versterking van *waar* is *waarachtig*, eigenlijk wat waarheid bezit. *Recht* en *waar* geven te kennen, dat een persoon of eene zaak op den naam, dien hij draagt, werkelijk aanspraak heeft. *Een waar vriend*, *ware vreugde*, *de rechte weg*, *een rechte lui aard*. *Oprecht*, dat in de eerste plaats ongeveinsd, openhartig beteekent, staat somtijds ofschoon minder juist tegenover nagmaakt: *de oprechte Haarlemsche Courant*; *zuiver*, *louter*, *onvervalscht* en *onvermengd* staan tegenover vervalscht. *Zuiver* is ontdaan van of bewaard voor alle vuil of besmetting, *louter* is rein en onvermengd met vreemde bestanddeelen, *de zuivere waarheid*, *louter goud*, *onvervalschte levensmiddelen*, *mijne vreugde was ver van onvermengd*; *rein* is vrij van alle smet en staat tegenover bezoedeld, besmet: *reine handen* (handen waar geen bloed of smet van onrechtmatig verworven goed aan kleeft), *eene reine kleeding*, *een rein geweten*.

Echter, zie **Dan**.

Echtgenoot — **gade** — **gemaal (gемalin)** — **wederhelft**. Gehuwde man of vrouw. *Echtgenoot* is de gewone benaming. *Gade*, eigenlijk gelijke, is dichterlijk; *gemaal* en *gemalin* gebruikt men alleen van personen van hoogen rang. *Wederhelft* beschouwt de man of vrouw als de helft, die bij de andere behoort om samen een geheel, een paar uit te maken.

Edel, zie **Adellijk**.

Edelaardig — **edelmoedig** — **grootmoedig**. *Grootmoedig* is sterker dan *edelmoedig* en het nog zwakkere *edelaardig*; het duidt aan, dat men niet alleen van een edelen, maar van een zeldzaam edelen zin blijk geeft. *Grootmoedig* was het van de Ruyter, dat hij na 1672 aanbod desnoods onder Tromp te dienen. *Grootmoedig* handelde Garibaldi, toen hij, na het koninkrijk² der beide Siciliën veroverd te hebben, dit zonder op de minste of geringste belooning aanspraak te maken, aan de voeten van Victor Emanuel neerlegde.

Edelmoedig, zie **Edelaardig**.

Edoch, zie **Dan**.

Eendrachtig — **eenparig** — **eens** — **eensgezind** — **eenstemmig**. Overeenstemmend in neiging, meening of daden. *Eens* geeft te kennen, dat twee of meer personen in gevoelen of meening overeenstemmen; *eendrachtig*, dat twee of meer personen overeenstemmen in denkbeelden, gezindheden en neigingen en daardoor op dezelfde wijze, voor hetzelfde doel werkzaam zijn; *eenparig* dat zij dit op dezelfde wijze en gezamenlijk doen; *eensgezind*, dat zij in neiging en gezindheid overeenstemmen, het ziet minder op de handeling. *Eenstemmig* zijn zij, die hetzelfde willen en dit in woorden of daden uitdrukken. *Onze commissie werd het over de te nemen maatregelen nog al spoedig eens*, en toen wij die vervolgens aan het oordeel der vergadering onderwierpen, was deze eenstemmig (eenparig) van gevoelen, dat ons voorstel aannemelijk was. Op het pinksterfeest waren de apostelen eendrachtig bijeen, in het bidden volhardende. In dit huisgezin

laat de eensgezindheid nog al te wenschen over. *Eendracht maakt macht.*

Eenig, zie **Alleen**.

Eenige — **enkele** — **ettelijke** — **menig** — **sommige** — **verscheidene**. Telwoorden om eene onbepaalde hoeveelheid dingen eener zelfde soort aan te duiden. Bij *enkele* is dit aantal zeer gering, bij *eenige* gering, bij *verscheiden* tamelijk groot. *Ettelijke*, *sommige*, *menig* houden tusschen *eenige* en *verscheidene* het midden. *Menig* wordt alleen in het enkelvoud gebruikt en blijft veelal onverbogen. *Menigeen*. *Menigmaal*. *Ik heb daar menig genoegeliken dag doorgebracht.*

Eenparig, zie **Eendrachtig**.

Eens, zie **Eendrachtig**.

Eensdeels, zie **Deele (ten)**.

Eensgezind, zie **Eendrachtig**.

Eenstemmig, zie **Eendrachtig**.

Eenvoud, zie **Eenvoudig**.

Eenvoudig — **enkelvoudig**. Deze adiectiva staan tot elkaar in dezelfde verhouding als *eenvoud* en *enkelvoud*. Door -voud worden de afdeelingen van een geheel aangegeven b.v. in *tweevoud*, *honderdvoud* enz. Met *een* samengesteld treedt het begrip der *eenheid* meer op den voorgrond, terwijl *enkel* meer het begrip van *alleen*, *één* in aantal en niet meer, uitdrukt. Uit het begrip van een geheel zijnde, niet op kunstige wijze samengesteld, ontwikkelen zich vervolgens bij *eenvoud* en *eenvoudig* de denkbeelden onopgesmukt, waar, natuurlijk, ongekunsteld, terwijl *enkelvoud* en *enkelvoudig* tegenover *meer-* en *veelvoudig* staan.

Eenzaam, zie **Afgelegen**.

Eenzaam, zie **Alleen**.

Eenzijdig, zie **Bekrompen**.

Eer — **naam** — **roem**. De waardeering die wij vinden, de lof dien wij inoogsten. *Eer* ziet op de achting, die ons bij ons leven te beurt valt van de zijde onzer medeburgers; *eer en aanzien waren daar zijn deel*; *naam* ziet op de bekendheid (meer of minder algemeen, langer of korter van duur), die we onzen persoon weten te verzekeren; *roem* is de algemeene bekendheid, die steeds met lof en bewondering van iemand doet spreken en die het gevolg is van grootsche daden en grootsche scheppingen. *Leonidas verwierf zich bij Thermopylae een onvergankelijken roem*. *Naam* wordt ook gebezigd in een kwaden zin. *Een naam als Alva zich verwierf is weinig begeerenswaard*.

Eerbaar — **eerzaam** — **ingetogen** — **rein** — **kuisch**. *Eerbaar* wil zeggen wat eer heeft, de tegenstelling van *eerbaar* was dus oorspronkelijk *onteerd*; *eer* heeft in dit begrip allengs de beteekenis van *kuischheid* gekregen. Door een woord met het achtervoegsel *-zaam* te verbinden duidt men meer eene blijvende hoedanigheid aan. *Eerzaam* gevormd als

deugdzaam, duidt het bezit van eer aan als voortvloeiende uit het karakter. *Kuisch* is eigenlijk rein, zuiver en wordt in de uitdrukking *kuische maagd* synoniem met *reine maagd*. Verder krijgt het de beteekenis van *ingetogen*, hetwelk echter meer op het beheerschen der begeerten ziet. Het begrip *eerbaar* is ruimer dan het begrip *kuisch*. *Kuisch* ziet uitsluitend op het wederstaan van verboden vleeschelijke lusten; *eerbaar* onderstelt een ingetogen, zedig, deugdzaam gedrag, dat in geen enkel opzicht tegen 'de betamelijkheid of de welvoegelijkheid zondigt. Van *ingetogen* verschilt *kuisch* in zooverre, dat de kuische niet aan het onreine denkt, de ingetogene zijn lust tot het kwade weet te beheerschen. *Eene kuische maagd, kuische ooren, kuische gedachten. Eene eerbare jonge dochter, eene eerzame vrouw.*

Eerbied, zie **Achting**.

Eerbiedwaardig, zie **Aanzienlijk**.

Eergierig — eerzuchtig. *Eergierig* is meer eene goede eigenschap; de eergierige verlangt eer, vreest haar te verliezen, doch overdrijft dit verlangen niet, de eerzuchtige, d. w. z. die eerzucht heeft, is in hooge mate begeerig naar eer, hij heeft eene onmatige begeerte, hij hunkert en jaagt naar eer.

Eerlang, zie **Aanstands**.

Eerlijk, zie **Braaf**.

Eerloos — oneerlijk. *Oneerlijk* is hij, die (hetzij in een enkel geval, hetzij in den regel), zoowel in eigenlijken als in figuurlijken zin, niet ieder een geeft wat hem rechtens toekomt, dus ook hij, die met opzet zijne gedachten niet ten volle uit, of anders, dan hij het meent. *Eerloos* is hij, die zonder blikken of blozen daden doet, waarover een braaf man zich zou schamen; dit woord heeft dus een uitgebreider zin dan het andere. *Oneerlijkheid* kan leiden tot *eerloosheid*.

Eerroover — lasteraar. De *lasteraar* strooit beleedigende, nadeelige en valsche geruchten omtrent anderen uit; de *eerroover* dicht een ander zulke dingen toe, waardoor hij zou ophouden fatsoenlijk en eerlijk man te zijn. Eene valsche beschuldiging van diefstal, van overspel, is *eerroof*.

Eerstkomend, zie **Aanstaand**.

Eertijds — voorheen — vroeger — weleer. *Vroeger* staat tegenover *later*, *voorheen* tegenover *na dezen*; beide duiden een minder grooten afstand van het tegenwoordige aan dan de beide andere woorden; *weleer* geeft meestal en *eertijds* altoos een grooten afstand te kennen. *Hij is voorheen bij mij in dienst geweest. Ik heb hem vroeger gekend. Hoe krachtig wist Helmers weleer het ingestuimerd vaderlandsch gevoel wakker te schudden! Wat al bezwaren had de kleinste reis eertijds niet in!*

Eervol — vereerend. *Eervol* is datgene waaraan eer verbonden is, *vereerend* is wat eer geeft. *Vereerend* ziet op de hulde, die ons betoond wordt, *eervol* op de hulde, die wij ons verwerven door verdiensten. *Een*

vereerend bezoek, een eervolle aftocht; een vereerend schrijven, eene eervolle vermelding.

Eerwaardig, zie **Aanzienlijk**.

Eerzaam, zie **Eerbaar**.

Eerzuchtig, zie **Eergierig**.

Eetlust — honger. *Eetlust* beteekent begeerte naar, *honger* behoefte aan spijs. *Eigenlijke honger is den gegoede gemeenlijk onbekend. Hij is goed gezond, het ontbreekt hem niet aan eetlust.*

Eetwaar — eten — kost — leeftocht — levensmiddelen — mondbehoefden — teerkost — spijs — voedsel. Alles wat tot onderhoud van het dierlijke leven dient. *Spijs* omvat alles wat eetbaar is, *eten* en *kost* zien meer bepaald op voor het eten toebereide spijs. Men spreekt van *rauwe spijs*, niet van *rauw eten*. *Eetwaren, levensmiddelen, mondbehoefden* worden die spijzen genoemd, die in de winkels te koop zijn, in zoverre het waren zijn om te eten of middelen om het leven te onderhouden. *Voedsel* ziet op de spijs voor zoo verre zij tot voeding dient, in tegenstelling van de overtollige lekkernij. *Hij heeft voedsel noch deksel*. Door *leeftocht* verstaat men den voorraad spijs en drank, waarvan men zich voor zekeren tijd voorziet: *het leger is goed van leeftocht (proviand) voorzien*; door *teerkost* den leeftocht, dien men op reis medeneemt.

Effen — glad — plat — slecht — vlak. *Effen* is het tegenovergestelde van hobbelig; *glad* van ruw; *plat* van gebogen; *vlak* van vol hoogten en laagten. *Een effen weg. Een gladde kin. Een gladde stijl. Een plat vlak. Het platte land. Het vlakke veld. De vlakke (platte) hand*. Oudtijds had ook *slecht* deze beteekenis; behalve in dialect is het als zee-term nog in dezen zin in gebruik: *slecht water* = effen zee.

Eigenaar — bezitter. *Eigenaar* noemt men den *bezitter* van datgene, waarop hij rechtens aanspraak heeft. Een *dief bezit* de goederen, die hij anderen ontstolen heeft, maar hij is er geen *eigenaar* van. Een vruchtgebruiker zou men den *bezitter* kunnen noemen van de landerijen, waarvan hij de reuuen trekt. Vergelijk **Bezit**.

Eigenbaat, zie **Baatzucht**.

Eigenbelang, zie **Baatzucht**.

Eigendom, zie **Bezit**.

Eigenwijs — ingebeeld — laatlunkend — neuswijs — pedant — verwaand — waanwijs. *Verwaand* en *pedant* zien op den grooten dunk, dien men van zijne persoonlijkheid in het algemeen heeft, *waanwijs, eigenwijs* op de hooge gedachten, die men koestert van zijn verstand. De *ingebeelde* schrijft zich hoedanigheden toe, die hij of niet bezit, of niet in die mate als hij denkt. *Neuswijs* wordt diegene genoemd, die met zijn neus overal bij is, om zijne kennis en zijn doorzicht te luchten. *Laatlunkendeid* gaat met de opgenoemde gebreken hand aan hand; zij duidt

de hooghartige, minachtende houding aan, die men in het besef zijner meerderheid tegen zijne omgeving aanneemt. *Welk een laatsdukenheid, zich, zoo als Lodewijk XIV deed, met de zon te vergelijken!*

Eigenzinnig — hoofdig — hardnekkig — halsstarrig — koppig — stijfhoofdig. Niet voor leiding en overreding vatbaar. Bij den *eigenzinnige* wortelt dit gebrek in overdreven gehechtheid aan eigen inzichten, bij den *hoofdige*, *koppige* of *stijfhoofdige* in de groote neiging, die hij bezit om zijn eigen hoofd te volgen, dikwijls zonder dat hij nog zijne inzichten voor zooveel juister houdt; bij den *hardnekkige* en den *halsstarrige* in aangeboren onbuigzaamheid. *Hoofdigheid* en *halsstarrigheid* zijn dus erger dan *eigenzinnigheid*. *Kinderen zijn meestal eigenzinnig. Iets halsstarrig volhouden. Een hardnekkig gevecht.*

Einde, zie **Besluit**.

Einde (ten . . . loopen), zie **Afloopen**.

Eindelijk — ten laatste — ten slotte. In *eindelijk* ligt soms het bijdenkbeeld opgesloten, dat het einde eener zaak ons om de eene of andere reden de levendigste belangstelling inboezemt. In die gevallen laat *eindelijk* zich niet met *ten laatste* verwisselen. *Ten laatste* gebruikt men na eene opsomming om te kennen te geven dat er niets meer volgt. Bij *ten slotte* beschouwt de verschillende voorgaande punten als te samen een geheel uitmakende met hetgeen volgen moet. Dit laatste voltooit en moet dus de meeste kracht hebben. *Eindelijk heb ik dan het doel van mijn streven bereikt! Gij zijt daar dus eindelijk; wat heb ik naar u verlangd! Eindelijk nam de ziekte een gunstigen keer.*

Eindeloos — oneindig — ongemeten. Wat geen einde neemt. *Eindeloos* wordt bij voorkeur gebezigd met betrekking tot den tijd (*de eindeloze eeuwigheid*), *oneindig* meer met betrekking tot de ruimte. Van de ruimte gebruikt is *oneindig* sterker dan *eindeloos*. Men spreekt van eene *eindelooze*, niet van eene *oneindige* woestijn; daarentegen van een *oneindig*, niet van een *eindeloos* groot getal. Voor *oneindig* wordt in dichterlijke taal ook *ongemeten* gebruikt, eigenlijk dat wat nooit gemeten is en niet gemeten kan worden.

*'t Ongemeten boeide onz' oogen,
En ons lied zijt gij, o zee!*

Eindigen (transitief) — voleindigen — voltoolen — volbrengen. Het laatste gedeelte van iets verrichten. *Eindigen* en *volbrengen* zeggen niets anders dan dit, *voltoolen* en *voleindigen* bevatten het bijbegrip van daardoor teweeggebrachte volkomenheid. Zij laten zich dus alleen in die gevallen gebruiken, waarin onze werkzaamheid tot de eene of andere schepping heeft geleid, en wel bepaaldelijk tot eene zoodanige, waarvoor eene niet geringe mate van talent of ten minste van kunstvaardigheid en volharding vereischt wordt. Men *voltooit*, *voleindigt* een gebouw, een boek, eene schilderij, maar niet b.v. een sloot, eten, of een eenvoudig werktuig. In de laatste gevallen is *gereed-* of *klaarmaken* de juiste uitdrukking.

Eindigen, zie **Afloopen**.

Eindigen (intransitief) — **ophouden** — **uitscheiden**. *Ophouden* en *uitscheiden* worden gezegd van eene werking enz., die gestaakt wordt. *Ophouden* geeft meer dan *uitscheiden* te kennen, dat de werking slechts tijdelijk gestaakt wordt. *Eindigen* duidt aan, dat het werk volbracht is. De muziek *houdt op* kan men zeggen aan het eind van ieder stuk van het programma; de muziek *eindigt* is alleen toepasselijk op het einde van het geheele concert. *Wij hebben lang genoeg gespeeld, laat ons nu uitscheiden*.

Eindigen, zie **Afdoen**.**Eisch**, zie **Aanzoek**.**Eischen**, zie **Afelschen**.**Eischen** — **vergen** — **verzoeken** — **vorderen** — **verlangen**.

Iets met aandrang vragen. *Verzoeken* is door vragen iets zoeken te verkrijgen. Wie iets *verlangt*, geeft alleen zijne sterke begeerte om iets te bezitten of dat iets zal geschieden te kennen, zonder nog er op te komen of hij recht heeft of niet. Wie iets *vordert*, meent dat het geen hij vraagt, noodwendig moet toegestaan worden, dewijl hij er recht op heeft. *Eischen* drukt ditzelfde uit, het veronderstelt echter meer kracht en stelt het recht op den voorgrond. *Vergen* is iets vragen met sterken drang, het veronderstelt meest eene vraag naar iets dat moeielijk te geven of toe te staan is. Wie iets *verlangt*, heeft op het gevraagde geen eigenlijk recht; wie iets *vordert*, meent dat te hebben; wie iets *eischt*, is daar zeker van. Men *verlangt* iemand te spreken. Men *vordert* of men *eischt* schadeloosstelling. De regeering *eischt* gehoorzaamheid aan de wet.

Elk, zie **Alle**.**Ellende**, zie **Druk**.**Ellendig**, zie **Armzalig**.

Eng — **bekrompen** — **nauw**. Het tegenovergestelde van wijd of ruim. *Nauw* zegt niet anders dan dit; *eng* voegt er het bijdenkbeeld aan toe, dat de ruimte of de wijdte te gering is. *Bekrompen* geeft eigenlijk te kennen dat de ruimte kleiner is geworden, het duidt dus een betrekkelijk gebrek aan ruimte aan. *Eene nauwe straat. Een nauw kleed. Die jas is mij te eng. Een enge pas. Gaat in door de enge poort. Een bekrompen verblijf, bekrompen omstandigheden*.

Enkel, zie **Alleen**.**Enkele**, zie **Eenige**.**Enkelvoud**, zie **Eenvoud**.**Enkelvoudig**, zie **Eenvoudig**.**Er**, zie **Daar**.**Erachtens**, zie **Bedunken**.**Erbarming**, zie **Deernis**.**Erfenis**, zie **Boedel**.

Erflating — erfstelling — legaat *Erflating* heet hetgeen men van een overledene erft, hetzij volgens eene bepaling der wet, hetzij krachtens uitersten wil; *erfstelling* is altijd eene beschikking bij uitersten wil; *legaat* is eene bijzondere beschikking bij uitersten wil, waarbij de erflater een of meer personen zekere bepaalde goederen geeft.

Erfhuis, zie **Boedelhuis**.

Erfpacht, zie **Huur**.

Erg, zie **Boos**.

Ergernis, zie **Aanstoot**.

Erkennen — kennen — herkennen — onderkennen. Een ding door middel van zijne kenteekenen van andere dingen onderscheiden. *Kennen* is iets met de zintuigen waarnemen en het in het geheugen bewaren. *Erkennen* is in de meeste gevallen sterker dan *kennen*, en sluit dan in, dat men voor zijne kennis openlijk uitkomt. *Ik ken hem als mijn weldoener, en ik zal hem altijd als zoodanig erkennen*. Het is in deze beteekenis hetzelfde als bekennen, verklaren, betuigen. *Erken uwe schuld. Erkent gij mij voor uw leidsman? Herkennen* is opnieuw kennen, zich bewust worden, als men iemand of iets onder het gezicht krijgt, dat men hem of het te voren gezien of gekend heeft. *Wij hadden elkander in jaren niet gezien, maar hij was zoo weinig veranderd, dat ik hem op het eerste gezicht herkende. Onderkennen* is iets kennen of herkennen, wanneer het zich bevindt te midden van andere voorwerpen van dezelfde soort, derhalve de eene zaak van de andere onderscheiden. *Ieder moet goed en kwaad kunnen onderkennen*.

Erkentelijkheid, zie **Dankbaarheid**.

Erkenten, zie **Dank**.

Erlangen, zie **Bekomen**.

Ernst — deftigheid. *Ernst* is eene min of meer zwaarmoedige gemoedsgesteldheid, die zich van hem meester maakt, wiens blik, gescherpt door ervaring en nadenken, verder reikt dan de oppervlakte der wereldsche dingen; het is de druk, dien het bewustzijn of gevoel van het streven naar een gewichtig doel doet ontstaan. *Deftigheid* is uiterlijke waardigheid en afgemetenheid, die licht in vormelijkheid ontaardt en meestal met *ernst* verbonden is.

Ernst — gestrengheid — nadruk. De wijze waarop men tot het goede tracht te brengen of tegen het kwaad optreedt. Bij *nadruk* gaat men met klem te werk, en wil men door het gewicht dat men op zijn woorden legt, tot het goede aansporen of van het kwade terughouden. *Ernst* sluit geen zachtheid uit, want wie met *ernst* iets onder 't oog brengt, tracht zoowel op het gemoed als op het verstand te werken; bij *gestrengheid*, denkt men meer aan het straffen of het met kracht tegengaan van het kwaad. Bij *gestrengheid* ontbreekt dus de zachtheid, maar toch kan zij nog zeer goed gepaard gaan met welwillendheid. *Met nadruk betoogde hij dat het*

verkeerd was en dus gemedend moest worden. De ernst, waarmede zij hem zijn plicht herinnerde, maakte indruk op den jongeling.

*Een vriend die mij mijn feilen toont,
Gestreng bestraft en nooit verschoont.*

Ernst — ijver — vlijt. De inspanning, die wij ons getroosten om een doel te bereiken. *Ernst*, eigenlijk strijd beteekenend, en vervolgens het streven, moeite doen, zich inspannen, geeft te kennen, dat wij bewust van het gewicht eener taak (van hier *ernstig* in zijne verschillende beteekenissen) ons inspanning er voor getroosten. Deze bewustheid leidt tot *ijver* d. i. de aanhoudende werkzaamheid, waarmede men iets spoedig tracht te volbrengen, en tot *vlijt*, d. i. die werkzaamheid die er zich op toelegt om het werk zoo goed te doen, als maar eenigszins mogelijk is. Men zegt: iets met *ernst* en *ijver* ondernemen. De adiectiva zijn *naarstig*, *ijverig*, *vlijtig*.

Ervaren, zie **Bedreven**.

Ervaring, zie **Ondervinding**.

Eten — schrokken — spijzen — vreten. *Eten* is het algemeene woord voor voedsel tot zich nemen. Met *spijzen* is het bijbegrip verbonden, dat het *eten* met zekere plechtigheid geschiedt, soms ook dat er verschillende gerechten genuttigd worden. *De ministers hebben gisteren aan de koninklijke tafel gespijst. Ook wanneer er gasten aan de keizerlijke tafel spijsden, at Napoleon zelf gewoonlijk maar van één gerecht. Schrokken* is met gulzigheid eten, haastig het eten naar binnen slaan. *Vreten*, eigenl. *vereten*, d. i. op slechte wijze eten, is op dierlijke wijze, dus ongemaniërd eten.

Eten, zie **Eetwaar**.

Ettelijke, zie **Eenige**.

Etteren, zie **Dragen**.

Evenmensch — medemensch — naaste. Van deze drie woorden is *medemensch* de zwakste uitdrukking. Onze *evenmensen* noemen wij onze *medemensen* meer bijzonder met het oog op gelijkheid van lichamelijke, verstandelijke en zedelijke vermogens en behoeften, en de daaruit voortvloeiende plichten, die wij jegens elkander te vervullen hebben. Onze *naasten* zijn diegenen, met wie wij in het maatschappelijk leven het meest in aanraking komen. Bij uitbreiding wordt *naaste* ook voor *evenmensch* gebruikt, bijv. in het gebod: *heb God lief boven alles en uwen naaste als uzelf*.

Evenwel, zie **Dan**.

F.

Fabel — legende — mythe — sage — overlevering — sprookje — verduitseltje — verhaal — vertelling — vertel-

sel. Een *verhaal* is de mededeeling eener gebeurtenis of van eene reeks van samenhangende gebeurtenissen, welker verloop in geregelde ontwikkeling in haar geheel den hoorder of lezer in levendige trekken wordt voor oogen gebracht. *Vertelling* of *vertelsel* is hetzelfde doch veronderstelt dat het onderwerp en de voorstelling eenvoudiger en meer beperkt zijn. *Verhaal* en *vertelling* laten de waarheid of onwaarheid der medegedeelde geschiedenis in het midden. *Verdichtsel* geeft uitdrukkelijk te kennen dat het verhaal een spel der verbeelding is. *Fabel* is een verdichtsel, waarin men de eene of andere waarheid aanschouwelijk voor wil stellen, die men niet openlijk wil uitspreken, en waarin men aan dieren of voorwerpen toedicht, wat eigenlijk op de menschenwereld toepasselijk is. *Overlevering* is alles wat er hetzij mondeling of schriftelijk, in woorden of zaken van en aangaande de voorvaderen tot ons gekomen is. Voor de kunst van schrijven uitgevonden was, bracht slechts mondelinge overlevering de daden der voorvaderen ter kennis van het nageslacht. Door de *overlevering* zijn ons de verhalen van den voortijd bekend, die *mythe*, *sage*, *legende* of *sprookje* genoemd worden. *Mythe* noemt men de dichterlijke voorstelling, waarin de oude volken hunne godsdienst- en wereldbeschouwing uitspraken. Werd het mythische verhaal overgebracht op personen, die op aarde en als menschen gedacht werden dan werd het tot *sage* en dikwijls werd het dan met een of ander historisch persoon in verband gebracht. *Sage* is een verhaal van de daden eener grootsche persoonlijkheid of van groote gebeurtenissen, die, dikwijls zonder dat er historischen grond voor te vinden is, ons uit vroeger eeuwen van geslacht op geslacht zijn overgebracht. Soms is zij aan een historisch persoon vastgeknoopt. *De Siegfriedsage*. *De Karelsage*. Werd zulk eene *mythe*, waarvan de oorspronkelijke beteekenis geheel verloren gegaan was, of werd eene *sage* in eenvoudigen, kinderlijken vorm verteld, dan bleef de phantasie der oude dichterlijke voorstelling wel bewaard, maar de vorm veranderde geheel. Dergelijke eenvoudige, kinderlijke verhalen noemt men *sprookjes*. Gevormd naar de oude sprookjes, zooals die van *Moeder de Gans* e. a. zijn er later andere gemaakt, wier hoofdstrekking was in aangename vorm eene nutte leering mede te deelen, zooals b.v. de *Sprookjes van Andersen*. *Legende* is de uitwerking van eene geschiedenis overeenstemmende met, of genomen uit de overleveringen der christelijke kerk.

Factie, zie **Aanhang**.

Fakkels — **flambouw** — **toorts**. Drie benamingen voor met pek en harst besmeerd touw, dat aan een staak gebonden en daarna aan gestoken wordt, teneinde bij optochten licht te verspreiden. *Flambouw* en *toorts* zijn aan het Fransch ontleend, *fakkels* aan het Latijn. In figuurlijken zin wordt wel *fakkels*, doch niet *flambouw* of *toorts* gebruikt. *De oorlogsfakkels*. *Een optocht met fakkels*, *met toortsen* of *met flambouwen*. In samenstelling worden de beide laatste woorden minder gebruikt; men spreekt wel van *fakkeldrager*, *fakkeltocht*, *fakkeldans*; voor *fakkellicht* hoort men ook *toortlicht*.

Falen, zie **Dwalen**.

Fellen, zie **Dwalen**.

Felt, zie **Avontuur**.

Fier, zie **Hoogmoedig**.

Figuur — **gedaante** — **gestalte** — **vorm**. In het algemeen kan men zeggen, dat *figuur* ziet op het uiterlijk voorkomen, zooals het zich in *ruwe* omtrekken, *vorm* op het uiterlijk voorkomen, zooals het zich in meer bepaalde omtrekken vertoont, terwijl bij *gedaante* en *gestalte* op alles wordt gelet, wat aan eene verschijning haar eigenaardig karakter verleent, en gedacht wordt aan de gezamenlijke lijnen, waardoor het beeld wordt gevormd. *Vorm* staat ook voor wijze van samenstelling (b.v. van contracten enz.), en in pluralis voor de manier van zich voor te doen. *Een man van vormen* (een wellevend man).

Fiksch — **fink**. *Fiksch* ziet meer op vaardigheid of gezondheid, *fink* op kloekheid. *Hij weet fiksch met de pen om te gaan. Hij is fiksch in orde. Gij zult eene flinke vrouw aan haar hebben.*

Fijn, zie **Aangenaam**.

Flambouw, zie **Fakkel**.

Flauw — **laf**. *Flauw* is eigenlijk zacht, mat, zonder kracht en zonder goed waarneembaren smaak. *Laf* is wat smakeloos en krachteloos is. *Laf* is sterker dan *flauw*, ook figuurlijk. *Laffe praatjes* zijn nog vervelender dan *flauwe praatjes*.

Fleemen — **flikfloolen** — **hefkoozen** — **vleien**. Iemand op eene overdrevene wijze liefde betoonen, om zijne gunst te verwerven. Alleen *hefkoozen* heeft niet noodzakelijk deze ongunstige bijbetekenis. De moeder *liefkoozt* haar kind, en ook het kind kan de moeder *hefkoozen* zonder zelfzuchtige bedoelingen. *Fleemen* is al liefkoozende en streelende iets vragen, men gebruikt het inzonderheid voor het vleien van kinderen. *O, gij, kleine fleemster. Flikflooiën* is laag, kruipend vleien.

Fleur, zie **Bloei**.

Flikfloolen, zie **Fleemen**.

Flikkeren, zie **Blinken**.

Flink, zie **Fiksch**.

Flonkeren, zie **Blinken**.

Folteren — **martelen** — **pijnigen** Opzettelijk smart veroorzaken. *Pijnigen* werd vroeger inzonderheid voor op de pijnbank brengen gebezigd. *Folteren*, eigenlijk pijnigen op een werktuig (i. d. g. een houten paard, in middeleeuwsch latijn *poledrus*) en *martelen* zijn sterker dan *pijnigen*; zij onderstellen, dat de pijniging geschiedt met uitgezochte wreedheid. *Martelaars* heeten de oudste belijders van den Christelijken godsdienst, die, als zij door de Heidenen wreeddaardig omgebracht werden, hierdoor een getuigenis des geloofs aflegden. Uit het gricksehe woord voor getuigenis (*martyrion*) ontwikkelden zich de woorden *martelen* en *martelaar*; bij uitbreiding noemt

men allen, die zich voor eene zaak opofferen of opgeofferd worden, **martelaars**. *Hij is de martelaar van zijn gevoelen geworden.* — Al deze woorden worden ook figuurlijk gebezigd. *De herinnering daaraan pijnigde, folterde, martelde mij.*

Fonkelen, zie **Blinken**.

Fool, zie **Drinkgeld**.

Foppen, zie **Bedriegen**.

Fortuin — **geluk**. De voorspoed, dien iemand geniet. *Fortuin*, een aan het latijn ontleend woord, ziet meer op een toevallig, onvoorzien geluk, dat ons ten deel valt, zonder dat wij er zelf iets aan toebrengen. *'t Geluk heeft hem gediend. Een soldaat van fortuin* (die door den krijgsdienst tot hooge eeramten is geraakt). *Zijn fortuin zoeken, zijn fortuin maken.* Van hier *fortuin* == vermogen.

Fraai, zie **Aardig**.

Freule, zie **Dochter**.

Frisch — **koel** — **versch**. Min of meer koud. *Koel* beteekent de aan koude grenzende temperatuur van iets meer of zich zelf, *frisch* meer uit het oogpunt harer uitwerking. Vergelijk *een koele dronk* en *een frissche* (verkwikkende) *dronk. Een koel huis. Een frissche wind. Koel* heeft ook de beteekenis van onverschillig, onhartelijk (*eene koele ontvangst*); van niet hartstochtelijk (*koele zinnen, in koelen bloede*); *frisch* die van gezond, bloeiend, onverwelkt: *een frissche kerel, eene frissche kleur, frissche bloemen, een frissche tak.* Deze laatste beteekenis van *frisch* nadert tot die van *versch*; het tegenovergestelde van oud. *Versche melk, versche boter, versch vleesch, versche troepen* (die nog niet in het gevecht zijn geweest).

Fruit, zie **Boomvrucht**.

Fruitten, zie **Bakken**.

Futselen, zie **Beuzelen**.

G.

Gaaf — **gansch** — **geheel**. Waaraan geen der deelen ontbreekt, en waaraan geen deel gebrekkig of bedorven is. Het eerste gedeelte dezer bepaling ziet op *geheel* en *gansch*, het laatste op *gaaf*. Verder legt *geheel* vooral nadruk op de aanwezigheid van alle deelen, *gansch* op hun behoorlijken samenhang. *Het huis staat nog in zijn geheel* = er is nog niets van afgebroken. *Een gansche appel. De gansche burgerij. Een gansche dag. Een gaaf vel papier* (waar geen stukje aan ontbreekt). *Gave vruchten.*

Gaaf (gave) — **aalmoes** — **gift** — **geschenk**. *Gave* is de al-

gemeene uitdrukking en beteekent alles wat gegeven wordt, zonder dat er door uitgedrukt wordt of men iets er voor terug krijgt of er niets voor terug verwacht. Dit laatste is bij *gift* en geschenk het geval. Terwijl *gift* dit meer algemeen uitdrukt, is *geschenk* eene gift die men geeft om iemand genoeg te doen of eer te bewijzen. Waar men door te geven in den nood of de behoefte van iemand voorziet kan men zoowel *gift* als *gave* gebruiken. *Aalmoes*, eigenlijk werk van barmhartigheid (*eleëmosyne* in het Grieksch) is eene *gift* uit medelijden of barmhartigheid aan een arme geschonken. Door *giften* en *gaven* verstaat men zulke *geschenken*, waarop de zaligheid van het geven en het ontvangen in meerdere of mindere mate toepasselijk is: dus geschenken van aanzienlijken en rijken aan behoeftigen en geringen. *Alle goede gave komt van boven. Eene huwelijksgift. Een verjaargeschenk. Leven van giften en gaven.*

*Wat heeft zich menigwerf uw rijke gunst ontloken,
Voor mij in gift op gift!*

Gaaf — begaafdheid — talent — vermogen. *Vermogen* ziet op de kracht, die iemand heeft om door zijn verstand iets tot stand te brengen. *Gave* beschouwt die kracht van het lichaam of van den geest als iets dat aangeboren is en dus een geschenk van God of van de Natuur mag genoemd worden. *Begaafdheid* duidt het bezit van gaven aan. Alleen op gaven van den geest ziet het woord *talent*. *Talent*, eigenlijk schat betekenend, ziet op de bekwaamheid voor een of ander vak van studie of kunst, die wel in den aanleg van den persoon aanwezig was, doch verdere ontwikkeling behoefde. Vgl. bij **Aanleg**.

Gaan — loopen — kuieren — wandelen. Zich voortbewegen. Wanneer *loopen* tegenover *gaan* wordt gesteld, dan geeft het eerste te kennen, dat de beweging met zekere snelheid of haast plaats heeft. Men *gaat* met negotie langs de deur. Men *loopt* iemand tegen het lijf. Bij uitbreiding drukt *gaan* ook uit eene plaatsverandering zonder daarbij bepaald aan beweging met de voeten te denken, bij *loopen* is dit laatste altijd het geval. *Hij gaat met den trein naar Leiden, zijn broeder zal dien weg loopende afleggen. Wandelen* en *kuieren* geven eene zeer langzame beweging te kennen, tot uitspanning of voor de gezondheid, dikwijls zonder een bepaald doel.

Gaan liggen, zie **Bedaren**.

Gaande weg, zie **Allengs**.

Gaarde, zie **Hof**.

Gaarne — graag — gewillig — bereidwillig. *Gewillig* zegt dat iets met den wil van den werker geschiedt. *Bereidwillig*, *gaarne* en *graag* voegen daar het bijbegrip aan toe, het eerste van zonder tegenstreven, het tweede van lust en ingenomenheid, het derde van verlangen. *Gaarne* ziet op het genoeg, dat de handeling vergezelt, *graag* behoort meer tot de gemeenzame taal, het drukt uit dat men met min of meer sterke begeerte

er naar verlangt. *Eene vrijwillige verkooping. Hij nam de taak gewillig op zich. Een scholier heeft gaarne (graag) vacantie.*

Gade, zie **Echtgenoot**.

Gadeloos — weergaloos. Beide geven te kennen dat iets zijn gelijke niet heeft. Het eerste is de taal van het leven bijna niet meer in gebruik, alleen bij dichters wordt het nog gevonden.

Gadeslaan, zie **zien**.

Gage, zie **Jaarwedde**.

Galant, zie **Beleefd**.

Gang — buis — kanaal — weg. *Weg* is alles waar iets langs gaat. *Gang* is de algemeene naam voor een nauwen weg, waarlangs zich iets beweegt, meer bepaald de weg, waarlangs eene vloeistof in het menschelijk lichaam stroomt. *Buis* duidt hetzelfde aan, doch heeft het bijbegrip dat de weg nauwer is en van alle zijden besloten; van *wegen* in het lichaam gezegd, is *buis* een weg, door eene vliezige zelfstandigheid besloten. Een *kanaal* is een weg tusschen twee wanden ingesloten. *Luchtwegen*, *verkeerswegen*; *galbuis*, *gasbuis*; *darmkanaal*.

Gang, zie **Beloop**.

Gansch, zie **Gaaf**.

Gapen — geeuwen. Den mond wijd openen. Voor zoover dit onwillekeurig geschiedt (ten gevolge van lusteloosheid, zenuwachtigheid, slaperigheid, enz.) beteekenen *gapen* en *geeuwen* hetzelfde. *Gapen* echter (hetwelk meer dan *geeuwen* een onbetamelijk wijd openen van den mond aanduidt) is gemeenzamer, en kan ook zijne oorzaak in honger en domme nieuwsgierigheid hebben. *De dorpelingen bleven ons gapend nazien.*

Garf — gast — bos — schoof — vim. *Bos* is een bundel langwerpige voorwerpen, *een bos pennen*, *bos takken* enz. *Schoof* is een bundel afgemaalde korenhalmen. In beteekenis komt het met *garf* overeen. *Schoof* is meer in de beschaafde spreektaal in gebruik, *garf* is meer de landbouw naam. *Vier garven maken een gast*, *vijftwintig gast een vim*. De vorm *gast* kan uit *garst* zijn ontstaan, dat in dezelfde beteekenis voorkomt als ook in die van *gerst*.

Gast, zie **Dischgenoot**.

Gast — guit — kwant — snaak — schalk — schelm. Al deze woorden duiden iemand aan, die een levendigen, vluggen geest bezit. Een *kwant* is iemand, op wien niet veel staat valt te maken; een *snaak* een grappenmaker; een *schalk*, *schelm* of *guit* is een spotboef, iemand die vroolijk en fijn weet te schertsen; een *gast* kan zijn een kwant, een *snaak*, maar ook een flink kloek man, die behendigheid of vroolijkheid toont.

Gastmaal, zie **Banket**.

Gast, zie **Garf**.

Gave, zie **Aanleg**.

Gauw, zie **Aanstonds**.

Gauw — **vlug**. *Vlug* ziet op de snelheid, waarmede men iets goed doet, bij *gauw* ontbreekt deze bijgedachte en wordt het denkbeeld van goed dikwijls uitgesloten. Soms doelt *gauw* op de behendigheid waarmede iets in korten tijd gedaan wordt. Aan *vlug* is alleen het begrip van gepaste snelheid eigen, aan *gauw* dat van snelheid; maar in sommige gevallen alleen ook dat van slimheid. Vgl. **vlug**.

Geaardheid, zie **Aard**.

Gebergte, zie **Berg**.

Gebeten, zie **Boos**.

Gebeuren, zie **Beurt (te . . . vallen)**.

Gebeuren — geschieden — plaats hebben — plaats grijpen — plaats vinden — voorvallen. *Gebeuren* en *geschieden* beteekenen geheel hetzelfde; het laatste echter is deftiger en komt bij voorkeur in den hooger en schrijfstijl voor. *Wat is er nu weer gebeurd? En zie, er geschiedde eene groote aardbeving*. Terwijl *gebeuren* meer van bepaalde feiten wordt gebezigd, ziet *voorvallen* meer op zulke handelingen, die niet juist omschreven zijn, of van gebeurtenissen binnen het gebied van het menschelijk waarnemingsvermogen vallende. *Er is heel wat voorgevallen, maar wat er eigenlijk gebeurd is, kan ik u niet precies vertellen*. *Plaats hebben* (minder gebruikelijk *plaats vinden*) wil eigenlijk zeggen dat een of ander feit zijne plaats krijgt in de reeks van gebeurtenissen. Meestal wordt het gebezigd van zulke handelingen, die een gevolg zijn van den menschelijken wil. Van een ongeluk kan men zeggen, dat het *gebeurt, geschiedt, voorvalt* ook wel *plaats heeft*. Eene bespreking, een overleg, een feestmaal daarentegen kunnen alleen *plaats hebben*. Wil men het plotselinge, het onverwachte van eene gebeurtenis aanduiden, dan bezigt men *plaats grijpen*.

Gebeurtenis, zie **Avontuur**.

Gebied, zie **Gezag**.

Gebied, zie **Land**.

Gebieden, zie **Beheerschen**.

Gebieden — gelasten — bevelen. Iemand zijn wil te kennen geven. *Bevelen* is eigenlijk iemand iets toevertrouwen, iets opdragen, doch thans meer iemand hetzij met of zonder recht zeggen wat men wil dat hij zal doen. *Gebieden* is als machthebber spreken en bevelen wat er gedaan moet worden; wie gebiedt verwacht onvoorwaardelijk gehoorzamen. *Gelasten* sluit een last of eene opdracht in. *Ik gebied u te zwijgen. Ik gelast u hem daarvan onmiddellijk te verwittigen*.

Gebieder, zie **Baas**.

Gebit, zie **Breidel**.

Gebod, zie **Bevel**.

Gebogen — krom. In onderscheiding van *gebogen* heeft *krom* somtijds de beteekenis van verkeerd of gebrekkig. *Een kromme vinger.* Overdrachtelijk bezigt men *krom* uitsluitend in een kwaden zin van averechtsche en onrechtvaardige zaken. *Een krom en verdraaid geslacht.*

*Het geld, dat stom is,
Maakt recht wat krom is.*

Geboorte, zie **Afkomst.**

Geboortegrond, zie **Vaderland.**

Geboorteland, zie **Vaderland.**

Gebrek, zie **Armoede.**

Gebruik — gewoonte — zede — zwang — mode. Een wijze van doen, die men in een meer of minder ruimen kring van menschen aantreft. *Gewoonte* is hetgeen men sinds korter of langer tijd gewoon is te doen; het is het eenige dezer woorden dat van de wijze van doen van één persoon gezegd wordt. *Gebruik* is de algemeen heerschende wijze van doen of eene van oudsher bestaande gewoonte, die soms bijna kracht van wet gekregen heeft. *Zede*, meest slechts in het meervoud gebruikt, heeft eene uitgebreide beteekenis en ziet vooral op het geheel der verschillende gewoonten, die het kenmerkende uitmaken van het huiselijk en maatschappelijk verkeer van een volk. Het nieuwjaarwenschen is eene *gewoonte* of een *gebruik*. *Het strijdt met onze zeden een meisje in de wereld te brengen, voordat zij is aangenomen.* *Zwang* is eigenlijk wat men draagt, doch heeft verder de beteekenis van *gebruik* gekregen. *Mode* is eigenlijk, evenals *zwang*, de manier of wijze om zich te kleeden, doch heeft ook de meer algemeene beteekenis van *gebruik* gekregen.

Gebruiken, zie **Aanwenden.**

Gedaante, zie **Figuur.**

Gedachte, zie **Bedunken.**

Gedachte (in) — verstrooid. In een toestand van afgetrokkenheid verkeerend, inzonderheid met het bijdenkbeeld, dat men daardoor misslagen begaat, hetzij omdat men zijne gedachten niet meester is, maar ze laat dwalen over verschillende onderwerpen (*verstrooid zijn*), hetzij omdat men zóózeer vervuld is van één onderwerp, dat men de buitenwereld vergeet (*in gedachten zijn*).

Gedachtenis — aandenken — heugenis — geheugenis — herinnering — nagedachtenis. *Herinnering* is het zwakst en is óf het vermogen van zich iets weer voor den geest te roepen óf het weder te binnenbrengen zelf; het moet door nadere bepalingen versterkt worden, b. v. *blijvende herinnering*. *Aandenken* onderstelt een korteren duur dan *gedachtenis*, *heugenis* een langeren duur; *geheugenis* is deftiger en tevens iets sterker dan *heugenis*, beide wijzen op den diepen indruk, dien de persoon of zaak heeft nagelaten. *Nagedachtenis* wordt alleen van het in de gedachten voortleven gebruikt, wanneer het overleden personen geldt; *gedachtenis* geldt

van levenden en dooden, van zaken zoowel als van personen. *Herinnering*, *aandenken* en *gedachtenis* worden ook gebezigd voor een voorwerp dat de *gedachtenis*, het *aandenken* en de *herinnering* ten opzichte van personen, die van ons gescheiden zijn, levendig moet houden. *Het aandenken der overledenen. Doet dit tot mijne gedachtenis. Welk Nederlander zou geen heugenis hebben van den tachtigjarigen oorlog? De herinnering aan mijn verblijf ten uwent zal mij altoos aangenaam zijn. Bij menschen geheugen.*

Gedeelte, zie **Aandeel**.

Gedijen, zie **Groelen**.

Gedoogen — dulden — toelaten — veroorloven. Zich tegen het een of ander niet verzetten. *Toelaten* heeft de algemeene beteekenis; *gedoogen* voegt daar het bijdenkbeeld aan toe, dat men wel de macht heeft om zich tegen iets te verzetten, doch het oogluikend toelaat, of werkeloos aanziet. *Dulden* is het lijdelijk toelaten van iets onaangenaams dat ons aangedaan wordt. *Voorloven* veronderstelt dat men geheel uit vrijen wil toelaat, wat men in zijne macht had te weigeren of te beletten. Het nadert meer tot de beteekenis van toestaan, vergunnen. *Men is genoodzaakt zijne dienstdoden veel toe te laten, dat men eigenlijk niet kan gedoogen, laat staan veroorloven.*

Gedragen (zich) — aanstellen (zich) — houden (zich). *Zich gedragen* heeft de ruimste beteekenis; het geeft iemands wijze van handelen te kennen, hetzij in 't algemeen en in 't openbaar, hetzij in bepaalde gevallen en in 't bijzonder. *Zich aanstellen* geeft te kennen, dat men zich op de eene of andere wijze aan anderen voordoet, zoodat de wijze van doen door anderen wordt opgemerkt; het heeft bovendien altijd eene ongunstige bijbeteekenis. *Zich goed, edel, slecht gedragen. Zich bespottelijk aanstellen, zich aanstellen als een gek. Zich houden* ziet alleen op het uiterlijk, en verschilt van *zich aanstellen* hierin, dat het zoowel in gunstigen als in ongunstigen zin kan gebezigd worden, *Zich goed, dapper, arm, dom houden.*

Geduld — lijdzaamheid. Eigenschappen, die ons het leed, dat ons aangedaan wordt, of het lijden, dat ons overkomt, stil doen dragen. *Geduld* heeft behalve de bijbeteekenis van *lijdzaamheid* (kalme berusting in het verduren van rampen, ziekte, leed, enz.) ook die van kalme, bedaarde volharding in het wachten op iets of in het volbrengen eener langdurige en min of meer onaangename taak.

*Geduld is zulk een schoone zaak,
Om in een moeilijke taak
Zijn oogwit uit te voeren.*

Gedurig, zie **Dikwijls**.

Gedwee, zie **Buigzaam**.

Geest — ziel. Beide woorden zijn eigenlijk slechts synoniem voor zoo ver zij het levensbeginsel aanduiden, dat den mensch doet handelen en dat

door den dood van het lichaam gescheiden wordt. *Geest* noemt men datgene wat in den mensch denkt, gevoelt en wil, als eene onstoffelijke zelfstandigheid beschouwd, in tegenstelling van het lichaam, het stoffelijk omhulsel er van. *Vader, in uwe handen beveel ik mijnen geest. Mijne ziel is bedroefd tot den dood toe.* In engeren zin duidt *geest* het denk- of voorstellingsvermogen aan, hetzij in eigenlijke opvatting als het *orgaan* van het denken, hetzij, bij uitbreiding, als den *zetel*, of wel als de *som* of het *geheel* der gedachten beschouwd. *De slaap boeide mijn oogleden, maar mijn geest bleef wakker. Nog geheel onder den indruk van de sombere gedachten, die mijn geest vervulden. Hoewel ik met het vleesch van u ben, nochtans ben ik met den geest bij u.* Figuurlijk is *geest* de kracht, die in iemand werkt en hem aandrijft. *De geest der wraakzucht maakte zich van hem meester. Het smart mij, dat gij den geest der onderscheiding niet hebt.* *Ziel* is eigenlijk de levensoorzaak bij levende wezens, doch verder ook de werkende kracht in iets. Zij wordt vooral beschouwd als de *zetel* der levenskracht en diensgevolge van gevoel, wil en kracht. *De liefde is de ziel van alle Christelijke deugden; en bij uitbreiding: hij is de ziel der vergadering* (de hoofdpersoon, de leider).

Geest — oordeel — rede — vernuft — verstand. *Verstand, oordeel, rede* duiden verschillende zijden van het menschelijk denkvermogen aan, dat in zijn geheel omschreven kan worden als het vermogen om waar te nemen, te vergelijken, te besluiten, gevolgtrekkingen te maken, en vervolgens door middel van redeneering van het bekende tot het onbekende te geraken. *Verstand* duidt enkel het denkvermogen aan; onder *rede* verstaat men de geestelijke vermogens, waardoor de mensch zich van het dier onderscheidt. *Gezond verstand* zegt men van eene zekere mate van aangeboren doorzicht. Wie *oordeel* heeft geeft bewijs, dat hij zijne verstandelijke vermogens goed weet te gebruiken. *Geest* heeft hij, die in het bezit is van een buitengewoon helder, werkzaam denkvermogen, dat vruchtbaar is in nieuwe ideeën. Door *vernuft* verstaat men geestigheid, scherpzinnigheid, vindingrijkheid.

Geest (den . . . geven), zie Afsterven.

Geestdrift — vervoering. Sterke aandrift, buitengewone gemoedsbeweging, die van voorbijgaanden aard is. De *geestdrift* is edeler en kalmer, onderstelt meer zelfbewustzijn en zelfbeheersching en heeft alleen het goede en schoone ten doel. De vervoering is hartstochtelijker, leidt licht tot buitensporigheden, en hetgeen waardoor zij wordt opgewekt, kan ook van minder gehalte zijn.

Geestdrift, zie Aandrift.

Geestdrijver, zie Dweper.

Geestdrijverij, zie Dweepzucht.

Geestig, zie Aardig.

Geestigheid, zie Grap.

Geeuwen, zie Gapen.

Gegoed — welgesteld — bemiddeld — rijk — vermogend.

Die veel tijdelijke goederen bezit. *Gegoed* is in goeden doen zijnde, een redelijk vermogen bezittend. *Welgesteld* is vrij wel hetzelfde, doch heeft meer den geheelen welstand op het oog. *Bemiddeld* is de middelen bezittende om aangenaam en ruim te leven. *Rijk* zegt men van dengene, die een aanzienlijk vermogen bezit; *vermogend* is hij, die door zijn rijkdom, macht en invloed heeft.

Gehalte, zie Prijs.

Gehecht — verkleefd — verknocht. Deze woorden zijn zinverwant voor zoover zij den voortdurenden gemoedstoestand uitdrukken van een persoon, die zich door liefde of genegenheid aan een ander of anderen verbonden gevoelt. *Gehecht* geeft te kennen dat scheiding een zeer smartelijk gevoel zou doen ontstaan. *Verkleefd* geeft een engeren band te kennen. Hierbij staat de trouw of standvastigheid op den voorgrond, waarmede men een ander aanhangt; het wordt alleen van personen onderling gezegd. *Verknocht* duidt dezen toestand het sterkst aan, in vergelijking met *gehecht* duidt het een band van liefde en trouw aan, die zoo innig is dat hij niet licht verbroken kan worden. *Gehecht* en *verknocht* worden ook in betrekking tot zaken gebezigd, *verknocht* echter alleen als rechtsterm. *De zaak die voor den rechter werd gebracht, was aan een reeds aanhangig geschil verknocht.*

Gehecht zijn, zie Aankleven.**Geheel, zie Gaaf.**

Geheim — heimelijk. Beide woorden duiden aan, dat iets voor anderen verborgen moet blijven. *Geheim* is eene zaak, wanneer zij alleen aan de betrokken personen bekend is. *Heimelijk* ziet meer op de wijze van doen om iets geheim te houden. Eene *heimelijke* samenkomst is zulk eene waarbij de betrokken personen zoo bij elkander komen, dat het gevolg moet zijn dat de samenkomst geheim blijft; eene *geheime* samenzwering eene zoodanige, die alleen aan de saamgezworenen bekend is.

Geheimzinnig, zie Duister.**Geheugenis, zie Gedachtenis.****Gehoorzaam, zie Inschikkelijk.****Gek, zie Dwaas.****Gek, zie Aardig.****Gek, zie Krankzinnig.****Gekheid (grap), zie Grap.****Gekheid (scherts), zie Boert.****Gekken, zie Schertsen.****Gelaat, zie Aangezicht.**

Gelang (naar . . . van) — mate (naar . . . van). *Naar gelang van* is eigenlijk voor zoover het in het bereik van iemand of iets valt, het heeft allens de beteekenis van *naar mate van* d. i. in evenredigheid, in ver-

houding tot gekregen. In tegenstelling met *naar mate van wordt naar gelang van* meer in beperkenden zin gebruikt. *Hij heeft veel gedaan naar gelang van zijn krachten.*

Gelasten, zie **Gebieden**.

Gelden — kosten. Hetgeen de verkoopers voor hunne waren bedingen kunnen, dat *gelden* zij; hetgeen de koper er voor betaalt, dat *kosten* zij hem. *De boter geldt tegenwoordig zestien stuiver, doch mij kost zij maar veertien.* Overdrachtelijk: *De meeste stemmen gelden. Dat bewijs geldt hier niet. Het leven kosten. Moeite, tijd, inspanning kosten.*

Geldstuk — muntstuk. Elk gemunt stuk metaal, dat eene bepaalde waarde heeft. Bij *muntstuk* heeft men meer op het oog dat het een stem-pel draagt; bij *geldstuk* denkt men meer aan de waarde zelf.

Geleerd, zie **Doorwrocht**.

Geleerd — verstandig — wijs. *Verstandig* is hij, die zijne vermogens goed en gepast weet te gebruiken. *Wijs* is hij, die een uitmuntend denk- en bevattingvermogen ontvangen heeft, en er een uitstekend gebruik van maakt; *geleerd*, wie zich door oefening eene uitgebreide kennis in één of meer takken van wetenschappen verworven heeft. Een *verstandig*, een *wijs* man kan *geleerdheid* missen, en omgekeerd ontbreekt *geleerden* wel eens *verstand* en *wijsheid*.

Gelegenheid, zie **Aanleiding**.

Gelegenheid — omstandigheid. Beide woorden zijn slechts in enkele gevallen synoniem. *Omstandigheid* is alles wat eene handeling vergezelt en invloed op de gesteldheid der zaken heeft. *Gelegenheid* is meestal eene gunstige omstandigheid of een tijdstip, dat geschikt is; hieruit is de beteekenis van aanleiding voortgekomen. *Gelegenheid* wordt verder gebruikt voor een bepaalde omstandigheid, b.v. *de snuifdoos kwam slechts bij bepaalde gelegenheden uit den zak*. Door elkaar gebruikt men *de gelegenheden des tijds* en *de tijdsomstandigheden*; vroeger sprak men ook van *iemand's gelegenheden* voor *iemand's omstandigheden*.

Geleide — uitgeleide. Men *leidt* iemand binnen; men doet hem *uitgeleide*; men geeft hem voor zijne veiligheid onderweg een *geleide* mede.

Geleiden — vergezellen. Met iemand medegaan. *Vergezellen* doet men alleen om hem gezelschap te houden. *Geleiden* is met iemand medegaan als eerbewijzing of als maatregel van veiligheid of voorzorg, dat deze niet van den weg afdwale. *Ik zal u op dien vervelenden tocht vergezellen. De Heer geleide U. Iemand des avonds huiswaarts geleiden.*

Gelijken — slachten. Eene sterke overeenkomst met iemand hebben. *Gelijken* ziet op het uiterlijk voorkomen; *slachten* op de afkomst en de soort, derhalve op de overeenkomst van het innerlijke. *Zij gelijken elkander als twee druppels water. Hij slacht zijn vader, die was ook niet op zijn mond gevallen.*

Gelijkenis — vergelijking. *Vergelijken* noemt men twee (of meer) dingen naast elkander plaatsen, er punten van overeenkomst tusschen trachten

te vinden, somtijds met het doel om uit de bekende waarde of onwaarde van het eene te besluiten tot de waarde of de onwaarde van het andere. *De bepaling der waarde van een kunstwerk geschiedt meestal door vergelijking.* Eene *gelijkenis* vergelijkt niet rechtstreeks de eene zaak met de andere, zij bepaalt er zich toe een denkbeeldig geval of een denkbeeldigen toestand met zulke levendige kleuren te malen, dat de hoorder of de lezer met betrekking tot den toestand of de zaak, die men hem wenscht te doen verstaan, zelf de gevolgtrekking er uit maken kan. *De gelijkenissen van Jezus.*

Gelijksortig — soortgelijk. *Gelijksortige (gelijkslachtige) dingen zijn dingen, die tot dezelfde soort (tot hetzelfde geslacht) behooren. Soortgelijk is het in soort overeenkomende, het ziet alleen op de uiterlijke overeenkomst en valt in beteekenis samen met dergelijk. Hoe groot het verschil tusschen den newfoundlander en den hazewind ook wezen moge, het zijn niettemin gelijksortige dieren. Honden, katten, tijgers, panters en soortgelijke dieren.*

Gelofte, zie **Belofte**.

Gelooven, zie **Achten**.

Geluid — klank — toon. De trillende beweging der luchtdeelen veroorzaakt door de bewegingen van een lichaam, voor zoover zij door ons gehoor worden waargenomen. *Geluid* is de algemeene benaming. *Klank* is een geluid van eenigen duur met gelijke trillingen; bij *klank* ziet men alleen op de sterkte der trilling, bij *toon* let men op de snelheid der trillingen; men heeft *harde* en *zachte klanken*, *hooge* en *lage tonen*. *Toon* is dus een opzettelijk te voorschijn geroepen geluid van een bepaalde hoogte. *Ik kan van verkoudheid haast geen geluid geven. Wat is dat voor vervelend geluid! Doffe, schelle, heldere klanken. De klank der speelhuizen. Een hoogen, een lagen, een valschen toon aanheffen.* Figuurlijk: *De goede toon. Op hoogen toon spreken. Van toon veranderen.*

Geluk, zie **Hell**.

Geluk, zie **Fortuin**.

Gelukkig — gelukzalig — tevreden — vergenoegd — welzalgig — zalig. *Tevreden* noemt men hem, wiens gemoedsrust door geen onbevredigde wenschen gestoord wordt; *vergenoegd* hem, die zijne tevredenheid door eene opgeruimde stemming kenbaar maakt; *gelukkig* hem, dien hetgeen hij bezit zoo volkomen bevredigt, dat er als het ware niets te wenschen voor hem overblijft en hij onder den indruk verkeert van zijn gunstig lot; *gelukzalig* of *welgelukzalig* duidt een hooger trap van geluk aan dan gelukkig, eigenlijk beteekent het een gelukkig lot hebbend; *zalig* eigenlijk goed, gelukkig, duidt thans het bezit van het hoogste geluk, dat men zich denken kan, aan; evenzoo *welzalgig*. *Ik ben tevreden over uw gedrag. Wat ziet hij er tegenwoordig altijd vergenoegd uit! Wij gevoelen ons op onze nieuwe woonplaats zoo gelukkig, dat wij er ons geheele leven hopen te blijven. Ik wensch u een gelukzalig nieuwjaar.*

Gelukzalig, zie **Gelukkig**.

Gemaal, zie **Echtgenoot**.

Gematigd, zie **Bevoegd**.

Gemachtigd, zie **Bedaard**.

Gematigdheid, zie **Bedaardheid**.

Gemeen — laag — ruw — plat. Deze adjectiva geven te kennen dat iets het fijn gevoel onaangenaam aandoet of kwetst. *Gemeen* is eigenlijk dat, hetgeen aan allen eigen is, vandaar dat *gemeen* ook alledaagsch uitdrukt. Wat *alledaagsch* is, is hoogst gewoon en wat aan allen eigen is, is niet bijzonder, noch uitstekend; in tegenstelling met deze woorden heeft *gemeen* allengs de beteekenis gekregen van: aan den grooten hoop eigen, niet fatsoenlijk, in vorm en uitdrukking niet beschaafd. Langzamerhand is het zelfs met *laag* in beteekenis samengevallen, b.v. *een gemeene streek*. *Laag* toch is het tegenovergestelde van *verheven* en *edel* en geeft te kennen dat een daad of denkwijze niet strookt met de beginselen van eer of grootmoedigheid. *Plat* is datgene, waarin geene verheffing te vinden is, het duidt het aesthetisch lage aan; het wordt gekenmerkt door gemis aan kiescheid en verheven gedachte. *Ruw* ziet alleen op het uiterlijk; al is dit zoo dat het stuitend is voor den fijngevoelende, de kern of de inhoud kan niettemin edel zijn. *Een gemeen verschijnsel*, *de gemeene man* = *het mindere volk*, *een gemeen huis*, *een gemeene of een lage streek*. *Eene platte uitdrukking*. *Het woord van den zeeman was ruw, doch er sprak een goed hart uit*.

Genaken (naken) — naderen. Naderbij of nabij komen. Het eerste is de beteekenis van *naderen*; het tweede van *genaken (naken)*. *Het schip nadert de kust* (zeilt op de kust aan). *Het schip kon wegens de hevige branding het strand niet genaken* = hij is zoo trotsch, dat men hem niet naderen kan. *Hij is niet te genaken*. *Het nakend onweder*.

Genegen — geneigd — gezind. *Genegen* is gunstig gestemd voor; *geneigd* overhellend tot. *Gezind* is eene bepaalde denkwijze hebbende omtrent een persoon of eene zaak met het bijdenkbeeld, dat die denkwijze zich in daden openbaart of openbaren zal. *Hij is mij bijzonder genegen*. *Is hij genegen te vertrekken?* *Geneigd tot den drank*. *Iemand kwalijk gezind zijn*. *Wat is hij gezind te doen?*

Geneigd, zie **Genegen**.

Genezen, zie **Heelen**.

Genlaal, zie **Begaafd**.

Genoegen, zie **Blijdschap**.

Genootschap, zie **Bond**.

Geoefend, zie **Bedreven**.

Gepast, zie **Betamelijk**.

Gerechtigd, zie **Bevoegd**.

Gerechtigheid — rechtvaardigheid. *Gerechtigheid* bestaat in

overeenstemming met het recht en de wet; *rechtvaardigheid* in overeenstemming met recht en billijkheid. De strengste *gerechtigheid* is somtijds de grootste *onrechtvaardigheid*.

Gerechtsdienaar, zie **Diender**.

Gereed — bereid. *Gereed* naast *bereid* onderstelt voorafgaande beschikkingen; *bereid* duidt enkel de gezindheid aan om op een gegeven oogenblik iets te doen. *Zijt gij eindelijk gereed om mede te gaan. Ik ben tot uw dienst bereid.*

Gereedschap — instrument — werktuig — machine — toestel. Hulpmiddelen waarvan de mensch zich bij zijn arbeid bedient. Door *gereedschappen* verstaat men meer eenvoudige hulpmiddelen, door *werktuigen* meer samengestelde. Het eerste ziet meer op het collectieve; *het werktuig waarmede hij slaat is een hamer; beitel en hamer is timmermansgereedschap*, een ploeg is een *werktuig* van den landman. *Instrument* is een vreemd woord voor *werktuig*, vooral als kunstterm in gebruik. Zeer kunstig samengestelde werktuigen noemt men *machines*. *De naaimachine*. Het nederlandsche woord voor *machine* is *toestel*, dat echter bijna geheel door het andere verdrongen is.

Geschenk, zie **Gaaf**.

Geschiedenis, zie **Kroniek**.

Geslacht, zie **Bekwaam**.

Geslacht, zie **Bruikbaar**.

Geshokt, zie **Aangedaan**.

Geslacht — kunne — sekse. Het kenmerk van mannelijkheid of vrouwelijkheid gedragen door al wat leeft. *Geslacht* duidt dit aan van wezens, voorwerpen en woorden. *Verskil van geslacht is ook bij planten opgemerkt. Het manlijk en vrouwelijk geslacht der zelfstandige naamwoorden. Kunne en sekse worden alleen gebezigd van den mensch. De zwakke kunne, de schoone sekse = de vrouwen.*

Geslepen, zie **Bedreven**.

Geslepen, zie **Listig**.

Gesloten, zie **Dicht**.

Gesprek -- onderhoud — woordenwisseling. *Gesprek* is de algemeene naam voor het wisselen van gedachten. Door *onderhoud* verstaat men meestal een gesprek over zaken, waarvoor men opzettelijk bij elkander komt. Een *gesprek* gaat over in eene *woordenwisseling*, wanneer de personen, die er aan deelnemen, van verschillende gevoelens zijn, en ieder het zijne met vuur en drift verdedigt.

Gestadig, zie **Aanhoudend**.

Gestalte, zie **Figuur**.

Gesteld, zie **Aangenomen**.

Gestorven, zie **Dood**.

Gestreng, zie **Hard**.

Gestrengheid, zie **Ernst**.

Getal, zie **Aantal**.

Getalmerk, zie **Cijfer**.

Getemd — tam — mak — temmen — tam maken. *Tam* is het dier, dat rustig met den mensch leeft en hem nuttig is. *Getemd* is het wilde dier, dat de mensch heeft weten te *temmen*. *Mak* is het dier in zooverre het aan den mensch gewend is en *gedwee* doet wat hij wil.

Temmen heet een dier dwingen zijn woesten aard af te leggen, zich voor den menschelijken wil te buigen; *tam maken* het zoo onder bedwang brengen, dat het een huisdier wordt. *Temmen* wordt ook figuurlijk gebezigd. *Zijne lusten, driften, hartstochten temmen*.

Getroffen, zie **Aangedaan**.

Getrouw — letterlijk. Synoniem zijn deze woorden, waar zij gebruikt worden met betrekking tot vertalen. Bij eene *getrouwe* vertaling geeft men in eigen woorden, zonder het karakteristieke van eigen taal te verloochenen, inhoud en bewoordingen van een geschrift uit eene andere taal weer. Bij eene *letterlijke vertaling* houdt men zich slaafs aan zijn voorbeeld en verandert niets in zinsbouw, spraakwending, enz.

Gevaar — nood. Dreigend onheil. *Gevaar* is eene omstandigheid of een samenloop van omstandigheden, waardoor een persoon of zaak kan gedeerd worden. *Nood* en *gevaar* hebben soms dezelfde beteekenis, b.v. in de volgende uitdrukkingen: het heeft geen *nood*; er is geen *gevaar* bij. Maar meestal ligt in *nood* de beteekenis van een samenloop van rampspoeden, en dientengevolge van een zoo hachelijken toestand, dat iemand zoo in het nauw komt, dat zijn eigen krachten tot zijne redding te kort schieten. *Nood leert bidden*. *Hongersnood*. *Levensgevaar*. Om die reden zegt men: zich in *gevaar*, maar niet: zich in *nood* begeven.

Gevangeenis — kerker — tuchthuis — verbeterhuis. *Gevangeenis* is de algemeene benaming. *Kerker* behoort tegenwoordig uitsluitend tot den hooger en stijl. *Verbeterhuis* heet eene gevangenis voor correctioneel veroordeelden (overtreders), *tuchthuis* eene gevangenis voor crimineel veroordeelden (misdadigers).

Gevecht — kamp — schermutseling — slag — strijd — worstelstrijd — kampstrijd. *Strijd* heeft de ruimste beteekenis; het beduidt in het algemeen de botsing van twee of meer in tegengestelde richtingen werkende krachten. *De strijd der elementen*. *Twceestrijd* (inwendige strijd, b.v. tusschen verleiding en plichtbesef). *Een woordenstrijd*. *Een pennestrijd*. *Een kampstrijd* is een strijd waarin twee partijen om een bepaald doel de zege trachten te verkrijgen, hierbij wordt in het midden gelaten van welke wapenen zij zich bedienen. Bij *worstelstrijd* heeft het strijden plaats door worstelen en is het de toelag den tegenstander neder te werpen; figuurlijk heeft het de beteekenis van *hevige strijd*. Terwijl *strijd* overigens het aantal strijders aan beide zijden onbepaald laat,

wordt er bij *worstelstrijd* uit den aard der zaak slechts aan twee gedacht. *Een heete strijd*. Een *kamp* is een strijd waarbij groote krachtsinspanning plaats heeft en groote moeielijkheden te overwinnen zijn. *Hij had een zwaren kamp*. *Gevecht* buiten samenstelling (als straatgevecht, tweegevecht, voorpostengevecht) wordt enkel gebezigd van een geregelden strijd met oorlogswapenen (of met de vuist b.v. *vuistgevecht*) tusschen vijandelijke legerbenden of schepen. Neemt een geheel leger of eene geheele vloot aan den strijd deel, dan draagt deze den naam van *slag*. *Veldslag*, *zeeslag*. *Schermsetseling* eindelijk is een ongeregeld gevecht tusschen kleine afdeelingen soldaten, zooals dat bij verkenningen, patrouilles, enz. plaats grijpt.

Geveinsdheid — huichelarij — schijnheiligheid. Het verbergen van zijne meening en zich beter voordoen dan men is. De *geveinsde* verbergt zijne eigenlijke gevoelens en gezindheden; de *huichelaar* wendt gevoelens en gezindheden voor, die hij niet bezit; de *schijnheilige* gebruikt vroomheid en deugd als een dekmantel om zijne slechte bedoelingen te verbergen. Lodewijk XI van Frankrijk was een volleerd *huichelaar*. De heer van Groenendaal in het leesgezelschap van Diepenbeek is de type van een *schijnheilige*. *Wee u, gij schriftgeleerden en farizeën, gij geveinsden, want gij hebt den sleutel der kennis weggenomen.*

Geven — aanbieden — schenken — vereeren — verleenen. *Geven* is de algemeene uitdrukking. *Aanbieden* is op zeer beleefde wijze iemand iets geven, zoodat het aannemen van hetgeen gegeven of geschonken wordt, vereerend is voor den gever. *Schenken* heeft de bijgedachte van iemand te vereeren of iemand genoeg te doen door hem iets te geven. Vandaar: *iemand zijn vertrouwen schenken*; *een arme eene boterham geven*; *iemand het leven schenken*. *Vereeren* is met een geschenk eer aandoen. *Verleenen*, eigenl. ter leen geven, geeft te kennen, dat hetgeen men geeft iets goeds is, dat uit gunst gegeven wordt. *Hulp en bijstand verleenen.*

Gevoel, zie **Aandoening**.

Gevoelen, zie **Bedunken**.

Gevoelig, zie **Aandoenlijk**.

Gevoelig, zie **Hard**.

Gevolg — nasleep. *Gevolg* kan van een enkel geval gezegd worden. Door *nasleep* verstaat men eene reeks van meestal treurige gevolgen. *Met al den nasleep van dien* = met al wat er uit volgt. *De expeditie naar Mexico had voor de Franschen een droevigen nasleep.*

Gewaarworden, zie **Aanschouwen**.

Gewaarworden, zie **Bemerken**.

Gewaarwording, zie **Aandoening**.

Gewas — kruid — plant. In het algemeen elk voortbrengsel van het plantenrijk. *Kruid* komt in deze beteekenis tegenwoordig alleen voor in de samenstellingen: *kruidkunde*, *kruidkundige*, enz. Voor *kruidkunde* wordt thans meestal *plantenkunde* gebruikt. In het dagelijksch leven bezigt

men het woord *kruid* in den engeren zin van zoodanige voortbrengselen van het plantenrijk, die tot artsenijen of tot specerijen dienen; terwijl men het woord *plant* op de categorie van gewassen toepast, die geen boomen, struiken, kruiden of grassen zijn, en waarvan een aantal soorten, hetzij om hunne schoonheid, hetzij om hun nut, door den mensch gekweekt worden. *Gewas* is dus eigenlijk de algemeene benaming.

Gewichtig, zie **Belangrijk**.

Gewillig, zie **Gaarne**.

Gewoonlijk, zie **Doorgaans**.

Gewoonte, zie **Aanwensel**.

Gewoonte, zie **Gebruik**.

Gezag — gebied — macht — bevel. *Gezag* is eigenlijk het aanzien, en verder de hierdoor veroorzaakte *macht* en recht om te bevelen. Alle vier woorden worden ook gebruikt in den zin van heerschappij. *Gebied* hecht hieraan een begrip van onbepaalde macht; *bevel* het denkbeeld, dat de oppermacht aan den bevelhebbende door iemand is toevertrouwd. *Maar laat de Deugd haar luister stralen, dan huldigt alles haar gebied. De staten droegen de Ruiter het bevel over de vloot op. Vóór de eerste Fransche omwenteling was de koninklijke macht in Frankrijk nog even onbepaald als in de dagen van Lodewijk XIV, maar van het koninklijk gezag was niet meer dan eene schaduw overgebleven. Zijn gezag ophouden.*

Gezang, zie **Deuntje**.

Gezant, zie **Afgezant**.

Gezelschap, zie **Bond**.

Gezet, zie **Dik**.

Gezicht, zie **Aangezicht**.

Gezichteinder, zie **Klm**.

Gezind, zie **Genegen**.

Gezwind, zie **Haastig**.

Gids — leidsman — wegwijzer. Ieder, die een ander den weg wijst, is een *wegwijzer*. *Gids* omvat meer, daar het veronderstelt dat de wegwijzer niet alleen den weg kan wijzen, maar dat hij ook de middelen kent om de moeilijkheden en bezwaren, die zich op weg kunnen voordoen, te boven te komen. *Leidsman* geeft een ruimer begrip aan, het wordt niet enkel gebezigd van iemand die den weg wijst, maar veronderstelt bovendien dat de persoon in ervaring, kracht en verstand onze meerdere is en zich moeite wil geven om den onkundige als met de hand naar het doel te geleiden; het wordt dan ook voornamelijk in overdrachtelijken zin gebruikt.

Gier, zie **Drek**.

Gierig — begeerig — hebzuchtig — karig — inhelig — schriel. Overdreven verlangen naar en gehechtheid aan tijdelijke goederen

hebbende. *Begeerig*, dat soms met deze beteekenis gebruikt wordt, drukt dit het zachtst uit. *Hebzuchtig* is hij, die aanhoudend het verlangen toont om zijne goederen te vermeerderen, zonder daarbij aan de belangen van anderen te denken. *Inhalig* is hij, die van elke gelegenheid gebruik maakt om zijn voordeel ermede te doen. *Hebzucht* noemt dus meer de eigenschap, *inhaligheid* doet daarbij aan de daad denken. *Gierig*, *karig* en *schriel* duiden het verlangen aan om den rijkdom te behouden. *Gierig* is het sterkst, *karig* is hij, die slechts eene kleinigheid van zijne schatten kan afstaan, terwijl *schriel* eene versterking van *karig* is. *Karigheid* en *schrielheid* zijn lichte graden van gierigheid, maar gaan niet noodzakelijk gelijk deze met hebzucht gepaard.

Gift, zie **Gaaf**.

Gift, zie **Aalmoes**.

Gijzelaar, zie **Borg**.

Gil — kreet — schreeuw. *Schreeuw* is een krijschend, hard onaangenaam geluid met de stem, bij pijn of schrik; *gil* een korte doordringende schreeuw; *kreet* een schreeuwen om hulp (*noodkreet*), van pijn of smart (*jammerkreet*), of ten teeken van strijdlust of vreugde (*wapenkreet*, *oorlogskreet*, *vreugdekreet*, *jubelkreet*). *Getre! Getre!* was de *oorlogskreet* der Gelderschen. *Hoezee!*

Ginds, zie **Daar**.

Gispen, zie **Bedillen**.

Gissen — raden — vermoeden — veronderstellen. Zijne gedachten uiten omtrent den toestand of het bestaan van iets, waaromtrent men geene zekerheid heeft. Neemt men iets als zeker aan, dat men weet dat niet bewezen is, dan *stelt* men het als zeker en wil, van deze *onderstelling uitgaande*, verder door redeneering tot de waarheid trachten te komen. Bij *vermoeden* heeft men voor zijne onderstelling altoos eenige subjectieve zekerheid, bij *raden* dikwijls niet de allerminste. De beteekenis van *gissen* houdt tusschen die van *vermoeden* en *raden* het midden. Terwijl *raden* altijd eene uiting der gedachte betreft, kunnen *veronderstellen*, *vermoeden* en *gissen* ook eene niet uitgesproken gedachte betreffen. *Wij vermoeden dat de zaak zóó loopen zal* (wij maken dat b.v. uit eene vroegere ervaring op). *Wat raadt gij: even of oneven?* *De reden uwer komst meen ik te kunnen gissen* (uwe omstandigheden kennende, kan ik vermoeden, wat u tot mij voert).

Glad, zie **Effen**.

Glans — gloed. Deze woorden zijn synoniem als zij gebruikt worden van het blinken van stoffen: *de gloed ligt er nog op; er is geen glans meer op*. *Gloed* is de frissche heldere kleur, die van nieuwheid of deugdelijkheid getuigt, *glans* de schittering en frischheid van de stoffen.

Glanzen, zie **Blinken**.

Glimlachen — grimlachen — meesmuilen. Den mond tot een

lache plooiën. Men *glimlacht* uit vriendelijkheid, tevredenheid, vermaak; men *grimlacht* uit kwaadaardigheid; men *meesmuilt* uit ongelooft of spot.

Glimp — schijn. *Schijn* is het uiterlijk van iets en kan, wanneer het niet met het innerlijk overeenstemt, tot een onjuist oordeel aanleiding geven. *Glimp* is een valsche, bedriegelijke schijn of voorkomen, dat men doet ontstaan. *Den schijn voor het wezen aanzien. Onder schijn van vriendschap. Hij weet aan zijne gemeene praktijken altijd een schoonen glimp te geven.*

Glinsteren, zie **Blinken**.

Gloed, zie **Glans**.

Gluren — loeren. *Loeren* en *gluren* d. i. heimelijk, aanhoudend scherp naar iets zien. *Loeren* onderstelt een bepaald doel, *gluren* geschiedt meer uit nieuwsgierigheid. *De kat loert op de muis. Een nieuwsgierig bestje gluurt door de gordijntjes.*

Goddeloos — zondig. Wie in strijd handelt met de zedelijke wetten. *Zondig* ziet meer op overtreding der wetten ten gevolge der menschelijke zwakheid; *goddeloos* onderstelt een zondigen tegen beter weten aan, eene verharding in het kwaad. *Alle menschen zijn zondaars, maar goddeloozen zijn gelukkig eene uitzondering.*

Godsakker, zie **Begraafplaats**.

Godsdienstig — godvreezend — godvruchtig — godzalig — vroom. *Godsdienstig* is hij, die aan zijn godsdienst hecht, die dus in alles handelt overeenkomstig Gods gebod en ook zijne kerkelijke plichten niet verzuimt. *Godvreezend* en *godvruchtig* worden van hem gezegd, die in alles toont eerbied voor God en Gods geboden te hebben. *Godzalig* drukt hetzelfde uit, doch verbindt hiermede het zalig bewustzijn van Gode welgevallig te handelen; daardoor krijgt het ook de minder gunstige beteekenis van vertoonmakend door groote godsdienstigheid. Ook *vroom*, eigenlijk uitstekend, en verder braaf en godsdienstig, kan deze beteekenis krijgen.

Goed, zie **Have**.

Goeden doen (in . . .), zie **Gegood**.

Goederen, zie **Have**.

Goedkeuren, zie **Billijken**.

Goedspreken, zie **Borgblijven**.

Golf, zie **Baar**.

Golf, zie **Baal**.

Golfslag, zie **Deining**.

Golving, zie **Deining**.

Gooten — smijten — werpen. Met kracht van zich slingeren. Alleen *werpen* behoort tot de beschaafde spreek- en schrijftaal; de beide andere woorden zijn meest gemeenzaam en plat. *Smijten* veronderstelt meer dan gooien, het is soms ook in gekuischte taal in gebruik: *van golf*

op golf gesmeten. Den boel door elkander gooien of smijten. Werpen kan ook door middel van werktuigen geschieden. *De blijden der ouden wierpen zware steenen. Bommen in een stad werpen. Werpen* wordt in een aantal spreekwijzen gebezigd. *In de gevangenis werpen. Troepen in een vesting werpen. Jongen werpen. Olie in het vuur werpen* (iets erger maken). *De teerling is geworpen* (mijn besluit is genomen).

Gordel — riem. Een band van leder of andere stof om iets te omgeven of te bevestigen. *Gordel* is een riem, die het middel omgeeft en soms enkel tot sieraad dient. Figuurlijk: *Iemand een hart onder den riem* (of den gordel) *steken*, — een gezegde dat aan den lederen riem der krijgslieden ontleend schijnt te zijn.

Gors, zie **Aanwas**.

Graan — koren. De bekende kweekplant. *Koren* is de in het dagelijksch leven meest gebruikelijke benaming; in de kruidkunde heet zij *graan*. De samenstellingen met *koren* zijn verreweg het talrijkst. *Korenakker, korenaar, korenbloem, korenland, korenmaat, korenmolen, korenschoof*. Het meervoud *granen* dient om de rijpe vrucht van verschillende soorten van koren aan te duiden. *De granen slaan op of af*. Figuurlijk: *Dat is koren op zijn molen. Een graantje pikken*.

Gracht, zie **Burgwal**.

Gramschap, zie **Boosheid**.

Grap — aardigheid — geestigheid — gekheid — klucht — kwinkslag — scherts — ui. Een gezegde of verhaal dat zonder ernstige bedoeling alleen om te vermaken wordt medegedeeld. *Grap* drukt dit in het algemeen uit. *Aardigheid* veronderstelt dat het gezegde bevallig en behaaglijk is ingkleed, de *aardigheid* nadert de *geestigheid*. Hierbij staat echter meer het vernuftige en puntige op den voorgrond. Een *scherts* wordt om te spelen gezegd, is dus los, ongedwongen en vroolijk. Waarde *scherts* een geestig gezegde is, dat het gevolg is van een geestigen inval, noemt men het *kwinkslag*. De *gekheid*, die gezegd wordt, nadert het dwaze en ongerijmde, doch om de geest en het vernuft, die er uit spreken, kan het bij de *scherts* gerekend worden. Is hetgeen gezegd wordt een kort verhaal met puntige scherts, dan noemt men het een *ui*, terwijl men onder *klucht* meer een verhaal verstaat van een grap, die geschied is of als gebeurd zijnde wordt voorgesteld.

Grap — aardigheid — gekheid — ui. Deze woorden duiden ook eene vermakelijke gebeurtenis aan. Een *grap, gekheid* of *ui* missen meestal de fijnere geestigheid, welke in eene daad of gebeurtenis gelegen moet zijn, wil men ze eene *aardigheid* noemen. Bij *gekheid* staat meer het dwaze op den voorgrond. *Ui* en *grap* kunnen handelingen zijn, waarbij iemand het voorwerp van minder aangename scherts is; *aardigheid* niet.

Grappig, zie **Aardig**.

Graven, zie **Delven**.

Grenzenloos, zie **Onbegrensd**.

Grief, zie **Bedenking**.

Grijnen — huilen — kermen — kreunen — krijten — schreien — weenen. Zijne smart door het uiten van geluiden en het storten van tranen aan den dag leggen. De *weenende* maakt geen, de *schreiende* weinig, de *hulende* veel misbaar; de *grijnende* huilt luide. *Grijnen* wordt inzonderheid gezegd van het schreien van knorrige kinderen. Bij alle vier worden tranen gestort; dit kan ook het geval zijn bij *krijten*, dat dikwijls voor *huilen* of *schreeuwen* gezegd wordt. *Kermen* en *kreunen* geven te kennen dat de geluiden het gevolg zijn van pijn of smart; *kreunen* wordt meer van een zacht geluid, *kermen* van sterker geluid, met weeklagen vermengd, gezegd; *huilen* en *kreunen* worden ook gebruikt om de uitingen van pijn van dieren uit te drukken.

Grijpen — pakken — vangen — vatten. Iets met de hand bemachtigen. *Vangen* onderstelt, dat men op het voorwerp jacht heeft gemaakt; *vatten* en *pakken*, welk laatste meer in de spreek- dan in de schrijftaal gebruikt wordt, dat men het langer of korter denkt vast te houden; *grijpen*, dat men er zich meester maakt door eene snelle beweging. Men *vangt* visschen en vogels met netten. Een dief wordt *gegrepen*, *gevat* en *gepakt*. De moeder *vat* het kind bij de hand om het te beveiligen. *Hij pakt wat hij krijgen kan*. *In hare ontsteltenis greep zij mij plotseling bij den arm*.

Gril — kuur — luim — nuk. Eene vlaag van eigenzinnigheid. Bij *kuur* en *nuk* heerscht het bijdenkbeeld van weerspanningheid; bij *gril* meestal dat van belachelijkheid; bij *luim* dat van wispelturigheid, onbestendigheid. *Kinderen hebben kuren en nukken*. *Het was een gril dat George III zeker staatsstuk weigerde te teekenen, voordat men daarin op zijne begeerte het woord paauw ingevlochten had*.

Grimlachen, zie **Glimlachen**.

Groeien — gedijen — wassen. Alle drie geven een toenemen in omvang of grootte te kennen. *Gedijen* is eigenlijk zich uitzetten en heeft vervolgens de beteekenis van grooter worden en voorspoedig groeien gekregen. *Groeien* is in omvang toenemen, allengs grooter of langer worden. *Wassen* is oorspronkelijk sterker worden, toenemen in kracht, en vervolgens, dewijl dit er meestal mede gepaard gaat, toenemen in grootte en hoogte. In deze laatste beteekenis wordt *wassen* — niet echter *groeien* en *gedijen* — ook van onorganische dingen gebruikt; b.v. van water kan men ook *wassen* gebruiken voor hooger worden; van getallen, hoewel hiervoor meer toenemen gebruikt wordt, kan men *aangroeien* en *aanwassen* zeggen: *het aantal, de menigte groeit aan, wast aan*. *Het zaad gedijt, de kiem wast, eindelijk groeit de plant*.

Grommen, zie **Brommen**.

Grond, zie **Bedding**.

Grond, zie **Beweegreden**.

Grondsop, zie **Bezinksel**.

Groter worden, zie **Aangroeien**.

Grootmoedig, zie **Edelaardig**.

Grootsch, zie **Hoogmoedig**.

Grossier, zie **Handelaar**.

Grot — hol — spelonk. Door *holen* verstaat men inzonderheid hollen in de bergen, die tot schuilplaats kunnen dienen; *grotten* bestaan soms uit een aantal *holen*, in beteekenis komt het geheel met *hol* overeen; *spelonken* zijn enge hollen van eene mindere of meerdere uitgestrektheid. *Voor al in de vorige eeuw werden veel kunstgrotten* (uit boomwortels, mos, schelpen en koralen vervaardigd) *in parken en tuinen tot versiering gebouwd. De grot van Han; de blauwe grot op Capri.*

Gruwelijk, zie **Afgrijselijk**.

Gult, zie **Gast**.

Gul — openhartig — rond. De *ronde* doet zich voor, gelijk hij is; de *gulle* is spraakzaam en mededeelzaam; de *openhartige* houdt niets verborgen van hetgeen er in zijn hart omgaat. *Goed rond, goed Zeeuwsch. Eene gulle bekentenis; een gulle mond.*

Gulzigaard — lekkerbek. Beide zijn verzot op eten en drinken, maar den *lekkerbek* is het meer om eene groote keurigheid, den *gulzigaard* meer om de hoeveelheid te doen.

Gunste (ten . . .), zie **Behoeve ten . . .**

H.

Haag — heg — hek — heining — omtuining — schutting. Eene afsluiting, die een stuk grond afscheidt van den grond er om heen. *Omtuining* laat in het midden of de afsluiting bestaat uit struiken, hekwerk of hout. *Schutting* is eene afsluiting door middel van een houten of steenen muur, een *hek* is eene afsluiting door latwerk of door ijzeren stangen. *Haag* of *heg* duiden eene afscheiding van twee stukken grond door middel van struiken, meest haagdoorn, aan; *heining*, eigenlijk *hagening*, of *omheining* is eene haag of schutting, die een stuk grond omgeeft. *Tuin* thans synoniem met *hof*, beteekende oorspronkelijk ook *heining*, en is in dezen zin nog in enkele oude uitdrukkingen, als *de hollandsche tuin, een tuin van wilgenhout om den varkensloop*, in gebruik.

Haast, zie **Aanstands**.

Haast — spoed — drift. De gang dien men achter den arbeid zet. Wie met *spoed* werkt handelt lofwaardig; *haast* en *drift* verdienen afkeuring, het eerste dewijl het vluchtigheid, het laatste dewijl het hartstocht veronderstelt. *Hoe meer haast hoe minder spoed. Haastige spoed is zelden*

goed. Wat een drift! Wees toch bedaard, en gun u behoorlijk tijd voor uw werk.

Haast, zie **Bijkans**.

Haastig — driftig — fluks — gezwind — spoedig — ras — snel — vlug — overhaast — in allerijl — schielijk. Bijwoorden, die de snelheid, waarmede eene handeling geschiedt, aanduiden. *Snel*, dat oorspronkelijk een algemeener beteekenis had, beteekent eigenlijk krachtig van beweging, voortvarend. *Vlug* duidt groote snelheid aan en is dus sterker dan *snel*, bovendien duidt het een luchtig aanraken der oppervlakte aan. *Gezwind* is wat zich krachtig voortbeweegt, en in korten tijd een afstand aflegt. Het is sterker dan *snel* en mist de laatstgenoemde eigenaardigheid van *vlug*. *Ras* wordt gezegd van eene vlugge, eenigszins onverwachte beweging, hierdoor kan aan *ras* de bijgedachte van ondoordacht eigen zijn. *Haastig* is wel *vlug*, doch in een slechten zin, want meest wordt het gebruikt voor te vlug, dus *vluchtig*, of *ondoordacht*. *Driftig* is elke beweging, die met drift of *hartstocht* geschiedt. *Haastiglijk*, hetzelfde als *haastig* wordt alleen in deftigen stijl gebruikt. Daar *ijle* eigenlijk snelle gang is, beteekent *in allerijl* hetzelfde als *met gang*, dus met eene snelle beweging, terwijl *schielijk*, uit *schierlijke* ontstaan, niets anders dan *snel* of *vlug* beteekent.

Haat, zie **Afkeer**.

Hachelijk, zie **Bedenkelijk**.

Haken (naar iets), zie **Begeeren**.

Hakkelen — stamelen — stameren — stotteren. *Hakkelen* is niet vloeiend, niet vlug spreken, omdat men te snel spreekt, of omdat de woorden niet gauw genoeg toestroomen; *stotteren* of *stamelen* is gebrekkig spreken ten gevolge van een gebrek in de spraakorganen. *Stameren* is gebrekkig spreken ten gevolge van gebrek aan oefening. *Een kind stamert de eerste klanken.*

Hakken — houwen — kappen. *Hakken* en *houwen* verschillen daarin, dat het eerste eenvoudig ten doel heeft een voorwerp in zekere deelen te verdeelen, terwijl *houwen* geschiedt om aan een of ander voorwerp bovendien eene bepaalde gedaante te geven. Bijv. *hout hakken*, *koek hakken*; daarentegen *steenhouwen*. Verg. *een houthakker* met *een steen-*, en *vleeschhouwer*. *Kappen* beteekent eigenlijk: enkele deelen afscheiden; bij uitbreiding: omhakken, vellen, enz.: *een boom kappen*, *een mast*, *een kabel kappen*.

Hals — nek. Terwijl *keel* de nauwe opening boven het strottenhoofd is, waardoor men slikt en ademt, als ook de buitenzijde hiervan, is de *hals* dat gedeelte des lichaams, dat het hoofd met den romp verbindt. Het achterste gedeelte van den hals, aan het achterhoofd grenzende, heet de *nek*.

Hals (om . . . brengen), zie **Dooden**.

Halsstarrig, zie **Elszinnig**.

SYNONIEMEN.

Handel — nering. *Nering* ziet op een handel in het klein, inzonderheid in winkelwaren; bij uitbreiding op de klandizie, die men heeft, en de voordeelen, welke die handel oplevert. *Goede nering hebben. Nering en hanteering* (koophandel en nijverheid).

Handelaar — koopman — kramer — venter — grossier. Iemand die handel drijft. *Handelaar* en *koopman* zijn de algemeene benamingen. *Grossier* is een koopman in het groot, die alleen op bestellingen aflevert; *winkelier* een koopman, die zijne waren in het klein aan den gaanden en komenden man afzet; *kramer* eigenlijk een koopman, die met een verplaatsbaren winkel, eene kraam, op markten en kermissen staat; *venter* een koopman, die zijne waren aan de huizen verkoopt.

Handelen, zie Bedrijven.

Handeling, zie Daad.

Handig, zie Behendig.

Handwerk, zie Ambacht.

Hard — gestreng. Niet zacht en genadig. *Hard* is niet gevoelig voor indrukken. *Hij is een hard geneesmeester. Streng of gestreng* is eigenlijk wat strak gespannen is, wat dus niet meer kan toegeven; *streng* is dus *niet toegevend*. In *hard* ligt de bijbeteekenis van onverdiende gestrengheid. Een *hard* vonnis is een vonnis strenger dan strikt noodig was.

Hard — gevoelig — zwaar. Moeielijk te dragen of te verrichten. *Zwaar* zegt, dat er veel kracht voor noodig is, *hard* dat het ons pijnlijk treft, *gevoelig* dat het ons leed doet en dat de gevolgen nog geruimen tijd merkbaar zijn. *Een zware slag* (een groot verlies) *een harde slag* (een onoverkomelijk verlies). *Een hard geval. Het valt hard zich met ondank beloond te zien.*

Hardnekkig — verhard. *Hardnekkig* is ook synoniem met *eigenzinnig*. Het beteekent niet alleen volhardend om een eens begonnen zaak door te zetten maar ook min vatbaar voor overreding; het duidt niet altijd een gebrek aan. *Verhard* daarentegen wordt alleen in een kwaden zin gebruikt; het beteekent ongevoelig, wreed verstokt, volhardend in het kwaad. *Verhard in de ondeugd.*

Hardnekkig, zie Eigenzinnig.

Hardvochtig, zie Barbaarsch.

Hart, zie Boezem.

Hartelijk — innig. Beide woorden drukken het tegenovergestelde uit van voorgewend, geveinsd, gehuicheld, valsch. Maar *innig* heeft het bijdenkbeeld van warmte, vuur, hartstocht, en zegt dus meer dan *hartelijk*. *Eene hartelijke ontvangst. Een innig gebed. Innige liefde. Innige godsvrucht.*

Hartstocht, zie Drift.

Hartszeer, zie Leed.

Have — bezit — bezitting — goed — goederen — middelen — vermogen. *Bezit*, *goed* en *have* duiden die zaken aan, die de mensch als zijn eigen beschouwen kan, in deze woorden is de grondgedachte op verschillende wijze uitgedrukt. *Bezit* en ook *bezitting* is eigenlijk wat bezeten wordt. *Have* is wat men heeft, *goed* is wat den mensch goed of van nut is. *Goed* wordt zoowel gebruikt van roerende als onroerende goederen. *Have*, eigenlijk *bezitting*, beteekende oudtijds ook vast goed, maar wordt tegenwoordig meer voor onroerende goederen en vee (*tilbare have*, *levende have*) gebezigd, terwijl *goederen* nu meer gebruikt wordt om vaste eigendommen, inzonderheid landeigendom (*vaste, onroerende goederen*), *bezitting* om onroerende goederen van eenigen omvang aan te duiden. *Middelen* omvatten iemands gezamenlijke bezittingen, doch ziet vooral op het geld dat hij bezit. *Een man van middelen* is hij, die onbekrompen leven kan. *Vermogen* is dat waardoor men iets vermag of macht heeft. Dit woord omvat de middelen, rechten enz. en beschouwt dit alles met de bezitting en de middelen als een geheel. In het dagelijksch leven heeft het meestal de kracht van middelen of fortuin.

Haven — reede. Beide woorden duiden eene veilige ligplaats voor schepen aan. *Reede* is meer de ligplaats die veiligheid aanbiedt door hare natuurlijke gesteldheid en ligging; b.v. een ingesloten baai of kreek, de monding eener rivier, een door eilanden beveiligde kust. *Haven* is meer bepaald door menschenhanden gemaakt en door dijken of dammen van het omringende water afgescheiden, een zijkanaal of eene gracht; een haven is dus van verschillende kanten door wallen en land ingesloten.

Hebbelijkheid, zie **Aanwensel**.

Hebben, zie **Bezitten**.

Hebzucht, zie **Baatzucht**.

Hebzuchtig, zie **Gierig**.

Heelen — genezen. Beter maken of worden. *Genezen* wordt van ieder lichamelijk lijden, *heelen* alleen van wonden gebruikt. *Doctor in de genees- en in de heelkunde*.

Heer, zie **Baas**.

Heerlijk, zie **Aangenaam**.

Heerlijk — prachtig — verrukkelijk. Wat door zijne groote schoonheid in hooge mate ons welgevallen opwekt. *Prachtig* wordt gezegd van datgene wat schittert, door den glans, dien het afwerpt, bewondering opwekt. *Heerlijk*, eigenlijk wat hoog, wat verheven is, wordt even zoo van alles wat in hooge mate schittert gezegd, doch ook van datgene, wat ons gemoed zeer aangenaam treft. Terwijl *prachtig* meer op het uiterlijk ziet, wordt *heerlijk* ook voor voortreffelijkheid van den inhoud gebezigd. *Een prachtig werk* en *een heerlijk werk*. In onderscheiding van *heerlijk* geeft *verrukkelijk* te kennen, dat men de schoonheid van iets niet alleen opmerkt, maar ook diep gevoelt, dat zij ons medesleept, ons in vervoering

brengt. *Wat een heerlijk gedicht!* is een uitroep van bewondering; *wat een verrukkelijk gedicht!* ik moet het telkens weer lezen. *Verrukkelijk* is dus sterker en nadert meer tot *bekoorlijk* en *boeiend*.

Heerschappij, zie **Beheer**.

Heerschen, zie **Beheerschen**.

Heet — **warm**. *Warm* is alles wat niet koud is. Stijgt de warmtegraad aanmerkelijk, dan spreekt men niet meer van *warm* maar van *heet*. Als substantiva gebruikt men *warmte* en *hitte*.

Heeten — **noemen**. *Heeten* is een naam hebben of geven; *noemen* bij name aanwijzen. *Omdat men mij met mijn broer verwacht, noemt men mij dikwijls Jan, maar ik heet eigenlijk Piet. Hoe heet men hem ook wel in de wandeling?*

Heffe, zie **Bezinksel**.

Heg, zie **Haag**.

Heil — **geluk** — **voorspoed**. *Voorspoed* is eigenlijk goeden gang en afloop van alle zaken, waarmede men zich bezighoudt. *Geluk* ziet vooral op de gevolgen van voorspoed, op zegen bij onze ondernemingen; *heil* op dien voorspoed, waardoor onze toestand in zijn geheel verbeterd wordt. *Geluk en heil in 't nieuwe jaar! Voorspoed bij alles wat gij moogt beginnen.*

Heilig — **onschendbaar**. Wat niet mag aangetast worden. *Onschendbaar* is hetgeen beschermd wordt door de menschelijke, *heilig* hetgeen beschermd wordt door de goddelijke wetten. *De eed, de banden des bloeds moeten ons heilig zijn. In de constitutioneele monarchie is de koning onschendbaar.*

Helligheid, zie **Deugd**.

Heimelijk, zie **Gehelm**.

Heining, zie **Haag**.

Helaas!, zie **Ach!**

Helder — **klaar**. *Helder* ziet zoowel op de zuiverheid der oppervlakte als op die van den inhoud. *Klaar* is datgene wat de lichtstralen ongehinderd doorlaat, wat dus niet troebel is; het ziet derhalve alleen op de zuiverheid van den inhoud van iets. *Helder glas, helder water; de spiegel is helder; het water is klaar als kristal; een klare bron.*

Helder, zie **Begrijpelijk**.

Hellebaard, zie **Aaks**.

Hellen — **neigen** — **overhangen** — **overhellen** — **overlenen**. Een naar ééne zijde overbuigenden stand hebben. *Hellen* drukt dit uit zonder er iets meer bij te voegen, in *overhellen* is het begrip iets sterker uitgedrukt, *overhangen* drukt het zeer sterk uit; was er niets, waaraan het voorwerp verbonden was of waaraan het hing, dan zou het vallen; het wordt echter ook voor *overhellen* gebruikt. *Neigen*, eigenlijk *zich neigen*,

is zich buigen; van levenlooze voorwerpen wordt het dus in eigenlijken zin niet gebruikt. *Overlenen*, dat bij Vondel nog voor *overhellen* in gebruik was, is thans uit de taal bijna geheel verdwenen.

Helpen, zie **Bijspringen**.

Henker, zie **Beul**.

Herbergier, zie **Kastelein**.

Herhaaldelijk, zie **Alweder**.

Herinnering, zie **Gedachtenis**.

Herkennen, zie **Erkennen**.

Hernemen, zie **Antwoorden**.

Herroepen, zie **Afschaffen**.

Herscheppen, zie **Hervormen**.

Hersenpan, zie **Bekkeneel**.

Herstellen, zie **Bekomen**.

Hervatten, zie **Antwoorden**.

Hervormen — **herscheppen**. Den vorm van iets vernieuwen, het anders inrichten en wijzigen. *Herscheppen* grijpt dieper in dan hervormen. Van eene reeks ingrijpende, welgeslaagde *hervormingen* (in inrichting, bestuur, wetgeving, enz.) is eene *herscheping* het gevolg. *Van de kerkhervorming der zestiende eeuw dagteekent de herscheping van Europa niet alleen op kerkelijk maar ook op staatkundig gebied. De hervormingen van keizer Jozef II hebben niet geleid tot eene herscheping der Oostenrijksche monarchie, omdat de tijd er niet rijp voor was.*

Heugenis, zie **Gedachtenis**.

Heusch, zie **Beschaafd**.

Heuvel, zie **Berg**.

Hier, zie **Daar**.

Hier, zie **Alhier**.

Hierom, zie **Bijgevolg**.

Hijgen, zie **Ademen**.

Hinder, zie **Afbreuk**.

Hinder — **letsel**. De gewone beteekenis van *hinder* is tegenwerking, nadeel, die van *letsel* ongemak, kwetsing. *Ik heb van de hitte in mijne kamer veel hinder gehad, zoodat ik niet werken kon. Van mijn val heb ik thans geen hinder meer. Bij het omvallen der diligence bekwam gelukkig geen der passagiers eenig letsel.*

Hindernis, zie **Belemmering**.

Hinniken, zie **Brieschen**.

Mitte, zie **Warmte**.

Hoede, zie **Bescherming**.

Hoeden (zich), zie **Acht nemen (zich in)**.

Hoenderpark, zie **Hof**.

Hoeveelheid, zie **Aantal**.

Hof — tuin — gaarde — park — warande. *Tuin* is in het algemeen elk omsloten stuk grond (vgl. bij **Haag**); allengs heeft het de beteekenis van *bloemhof*, *lusthof* gekregen. *Hof* heeft dezelfde beteekenis, doch is meest in gebruik voor de plek, waar de moesgroenten geteeld worden. Wordt *tuin* in deze beteekenis gebruikt, dan moet er een bepalend woord voorgevoegd: *moestuin*, *groentetuin*, *de slatuintjes*; wordt *hof* in de eerste beteekenis gebruikt, dan krijgt dit eene bepaling voor zich: *lusthof*, *bloemhof*. Oudtijds had *gaarde* dezelfde beteekenis als *tuin* en nog is het in dichterlijke taal en in dialect hiervoor in gebruik. Het oudere woord *warande*, dat bij Vondel (*warande der dieren*) en ook later nog als *lustwarand* enz. bij dichters voorkomt, is thans geheel verdwenen. *Park* voor *lusthof*, is in deze beteekenis aan het fransch ontleend en beteekende oorspronkelijk, evenals *tuin*, eene omheinde plek gronds; in *hertenpark*, *hoenderpark* e. a. heeft het nog eenigszins de oude beteekenis bewaard. Thans wordt het gewoonlijk gezegd van een tuin van zeer grooten omvang en sierlijken aanleg.

Hoewel, zie **Ofschoon**.

Hoezeer, zie **Ofschoon**.

Hoffelijk, zie **Beschaafd**.

Hol, zie **Grot**.

Honger, zie **Eeflust**.

Hoofd — kop. Bovenste deel van het menschelijk en dierlijk lichaam. Bij de dieren heet het alleen *kop*. In de beschaafde spreektaal wordt *kop* slechts in enkele uitdrukkingen gebezigd van het menschelijk hoofd. *Een fraaie kop*, *een schrandere kop*, *een studiekop*, *een kop van een standbeeld*, enz. In de gemeenzame taal heeft de verwisseling meer plaats. *Hij heeft een stijven kop*. *Iemand op zijn kop geven*. *Hoofd* wordt daar ook wel eens *bol* genoemd: *het scheelt hem in den bol*, en bij uitbreiding: *een schrandere bol*. Het meervoud *koppen* staat voor manschappen: *Een schip bemand met honderd koppen*. Van voorwerpen wordt *kop* gezegd van het bovenste gedeelte b.v. van eene speld, eene naald, een spijker, enz., *hoofd* van het bovenende, *aan het hoofd van de tafel zitten*.

Hoofd, zie **Dam**.

Hoofdtg, zie **Elgenzinnig**.

Hoofdstel, zie **Breidel**.

Hoofsch, zie **Beschaafd**.

Hoog — verheven. *Hoog* is de tegenstelling van laag, en dus alles wat zich boven den grond verheft; het veronderstelt echter eene aanmerke-

lijke verheffing. *Verheven* is het verl. deelwoord van verheffen en is dus oorspronkelijk zwakker dan hoog. Eigenlijk gebruikt beteekent *verheven* thans: een weinig hoog. *Verheven werk*, beeldwerk, relief. *De troon staat op eene verhevenheid*. Figuurlijk heeft *verheven* een edele beteekenis, hoog niet altijd. *De zon staat hoog aan den hemel*. *Hooge woorden krijgen*. *Zijne eischen hoog spannen*. *Niet hoog timmeren*. *Een verheven verstand*. *Verheven daden*. *Een verheven gedachte*. *Een verheven stijl*.

Hoogachting, zie **Achting**.

Hooghartig, zie **Hoogmoedig**.

Hoogmoed — hoovaardij — inbeelding — trots. Het gevoel van werkelijke of vermeende eigenwaarde. *Trots* is het gevoel van eigen waarde, dat degene bezit die fierheid heeft. Dikwijls wordt *trots* gebruikt voor een gevoel van eigenwaarde dat ongegrond is. *Inbeelding* is trots op eigenschappen of voorrechten, die men niet heeft of in mindere mate heeft, dan men zich voorstelt. *Hoogmoed* staat tegenover *deemoed* of *nederigheid*, het verbindt met een gevoel of een dunk van eigen grootheid dien van minderheid van anderen. *Hoovaardij* is de hoogmoed, die zich overal uit in vertoon van grootheid.

Hoogmoedig — fier — grootsch — hooghartig — hoovaardig — ijdel — laatdunkend — opgeblazen — prat — trotsch — verwaand. Met eene hooge mate van zelfgevoel bedeed. *Trotsch* wordt zoowel in een goeden als in een kwaden zin gebruikt, en voor een betamelijk gevoel van eigenwaarde en voor dwaze zelfverheffing. *Gij moogt op dat werk trotsch zijn*. *Hooghartig*, eigenlijk eene deugd, kan bij overdrijving evenals *trotsch* eene ondeugd worden; niet alzo *fier*, dat het bezit van een rechtmatigen trots of een, soms wel zeer sterk maar toch nooit ongepast, gevoel van eigenwaarde uitdrukt. De *verwaande* heeft een belachelijken dunk van eigen kunde en voortreffelijkheid; de *hoogmoedige* ziet in het besef zijner meerderheid met verachting op anderen neer; de *hoovaardige* is hiermede niet tevreden, maar tracht zich voor te doen als iemand die meer is of rijker is, en toont ingebeelde meerderheid; de *opgeblazene* toont zijne hoovaardij in overdreven gebaren en handelingen; hij blaast zich als 't ware op om grooter te schijnen dan hij werkelijk is; de *ijdele* ziet zich gaarne bewonderd, geprezen, geveid. *De ijdelheid kijkt door de gaten van uw mantel heen*, zeide Plato tot den schijnbaar nederigen Antisthenes. *Grootsch* kan in eene goede beteekenis voorkomen n.l. van edel, prachtig, vol majesteit; het wordt in dezen zin meest van zaken doch ook soms van personen gebruikt; als synoniem van *hoogmoedig* geeft het, alleen van personen gebruikt, te kennen dat men gevoel van eigen grootheid en meerderheid heeft. *Laatdunkend* is hij, die een hoogen dunk van zijn eigen voortreffelijkheid heeft en daarbij door woord of gebaar toont dat hij met geringschatting neerziet op anderen. Bij *prat* wordt altijd een beweeggrond voor den trots aangevoerd: *Prat op kennis*, *prat op zijn geld*.

Hoogschatting, zie **Achting**.

Hoogte, zie **Berg**.

Hoogvlakte, zie **Berg**.

Hoon — schimp — spot. *Schimp* noemt men het grieven door scherpe, bijtende woorden; *spot* het belachelijk maken door ongepaste scherts; *hoon* eene smadelijke, verachtelijke bejegening. *Bovadilla* hoonde Columbus, toen hij den grooten ontdekker geketend naar Spanje zond.

Hoonen, zie **Beledigen**.

Hoop — massa — stapel — tas. Een menigte dingen op en bij elkander. *Hoop* veronderstelt eene groote hoeveelheid voorwerpen, die op en door elkander liggen, *een hoop steenen*, *een hoop hooi*. *Massa* drukt meer uit dat iets een ongeregeld, ongeordend geheel is. *Eene verwarde massa*. Ook bij *tas* denkt men meer aan een onregelmatige opeenhooping. Bij *stapel* onderstelt men doorgaans eene regelmatige *schikking*. *Een stapel guldens* = een aantal guldens netjes op elkander gelegd.

Hooren — vernemen. Door het zintuig van het gehoor gewaar worden. *Vernemen* is zoo hooren, dat men het gehoorde behoorlijk in zich opneemt, dus verstaat. Vandaar dat *vernemen naar* de beteekenis heeft van navorschen, onderzoek doen. *Naar iemands gedrag vernemen*.

Hooren — luisteren. *Hooren* kan onwillekeurig geschieden. *Luisteren* is opzettelijk en scherp naar iets hooren. *Wat kan men den wind hier hooren!* *Luister wel naar hetgeen ik zeggen zal*. *Aan de deur staan luisteren*. Zie ook **Aanhooren**.

Hoovaardig, zie **Hoogmoedig**.

Hoovaardij, zie **Hoogmoed**.

Hopen — wenschen. *Wenschen* is het uiten van een verlangen naar, *hopen* het met zekere mate van vertrouwen verwachten van iets goeds of begeerlijks. *Ik wenschte rijk te zijn om veel te kunnen reizen, maar ik hoop nog eens zooveel over te sparen, dat ik een reisje naar Italië kan doen*.

Horen, zie **Bazuin**.

Horizont, zie **Kim**.

Hotelhouder, zie **Kastelein**.

Houden — nakomen — vervullen. Betrachten, volbrengen. Men *houdt* wat men zelf uit eigen vrijen wil voorgesteld heeft of waartoe men zich uit eigen wil verbonden heeft; men *vervult* wat als plicht is opgelegd en *vervult* de belofte of doet wat men beloofd heeft, men *komt* zoowel zijne verplichtingen als zijne beloften na. Zijn plicht *vervullen*; zijn woord, zijne belofte *houden*; *de profetie is in vervulling gekomen*. *Hij houdt als man, wat hij als jongeling beloofd heeft*. *De goede verwachtingen, die wij van hem hadden, heeft hij niet vervuld*.

Houden van, zie **Beminnen**.

Houden (zich), zie **Gedragen (zich)**.

Hout, zie **Bosch**.

Houwen, zie **Hakken**.

Houwer, zie **Zwaard**.

Hulchelarij, zie **Geveinsdheid**.

Huid — vel. Het algemeene bekleedsel van het dierlijk lichaam, bestaande uit de lederhuid en de opperhuid. Hoewel *vel* en *huid* dikwijls dooreen gebruikt worden, wijst *huid* eigenlijk de netvormige bekleeding van het lichaam aan, terwijl onder *vel* meer de geheele bedekking, huid en wat zich daarop bevindt, verstaan wordt. *Huid* is de wetenschappelijke en beschaafde, *vel* de meer gemeenzame benaming. *Uit zijn vel springen*. *In een kwaad vel steken*. In andere meer of minder platte uitdrukkingen gebruikt men echter weer *huid*. *Zijne huid (leven) duur verkoopen*. *Iemand op zijne huid komen*. *Iemand de huid volschelden*.

Hullen, zie **Bulderen**.

Hullen, zie **Grijnen**.

Huisraad — meubelen — inboedel. De benodigheden voor eene huishouding. Door het eerste woord verstaat men meer hetgeen noodig is voor onze behoeften, voor het gebruik in de huishouding; het laatste woord duidt eigenlijk alle roerend goed in huis aan, het is echter beperkt tot die voorwerpen, die dienen om de vertrekken bewoonbaar te maken of op te sieren. Alles samen, wat zich in huis bevindt, wordt de *inboedel* genoemd. Keukengereedschappen kan men geen *meubelen*, tapijten en schilderijen geen *huisraad* noemen.

Huiverig, zie **Afkeerig**.

Hupsch, zie **Aardig**.

Huur, zie **Loon**.

Huur — beklemming — pacht. *Huur* is de algemeene uitdrukking voor de geldsom, waartegen het genot en gebruik eener zaak aan een ander wordt afgestaan. *Pachten* is eigenlijk iets in gebruik krijgen of het genot van iets verkrijgen ten gevolge van een *pactum* (overeenkomst.) Thans staat *pachten* bijna gelijk met *huren*; de pachtsom wordt echter zeer dikwijls niet in geld betaald, maar een gedeelte van de verkregen vruchten komt ten goede aan den *verpachter*. *Pacht* is dus de *huur* van land, van belasting, zooals vroeger plag te geschieden. *Erfpacht* is eene pacht, die voor een gebruik van 10—99 jaren gesloten wordt. *Beklemming* is eigenlijk eene huur die niet opzegbaar is. Deze vindt men hoofdzakelijk in Groningen, waar de eigendom en de plaats (eigenlijk de erfelijke pacht van de boerenplaats) afzonderlijk verkocht zijn.

Huwelijksgift, zie **Bruidschat**.

I.

Idee, zie **Bedunken**.

Idloot, zie **Krankzinnig**.

Ieder, zie **Al**.

Iets opschrijven, zie **Aanteekenen**.

IJdel, zie **Hoogmoedig**.

IJI (in aller . . .), zie **Haastig**.

IJlen, zie **Bazelen**.

IJselijk — **schrikkelijk**. Hetgeen ons hoogst onaangenaam aandoet, innerlijk diep schokt en ontroert. Bij *ijselijk* is dit minder het gevolg van een hevigen schrik dan wel van een sterken afkeer met vrees gemengd. *Het was in de kamer schrikkelijk heet geworden. Schrikkelijke donderslagen.*

Als een vliegje voelde ik me in

't Onontkoombaar net gevangen

Van een ijselijk groote spin.

IJselijk, zie **Afgrijselijk**.

IJver, zie **Ernst**.

IJver — **naastigheid** — **vlijt**. *IJver* is de werkzaamheid, die aanhoudend bezig is aan hare taak. Wie met *ijver* werkt is druk bezig, hij paart werkzaamheid aan volharding. *Vlijt* is die werkzaamheid die bij aanhoudend werken het er op toelegt haar taak zoo goed mogelijk te volbrengen; wie met *vlijt* werkt, paart spoed aan oplettendheid. *Naarstigheid* is minder in gebruik. Het wordt vooral van kinderen gezegd en ziet op werkzaamheid gepaard aan goeden wil en inspanning om de opgegeven taak behoorlijk af te maken. *Eene zaak met ijver voortzetten; blinde ijver; ijver voor volk en vaderland. De naarstigheid van den schotier verdient belooning. Hij legt zich met vlijt op de studie toe; de vruchten van zijne vlijt genieten.*

IJverig, zie **Arbeidzaam**.

IJverzuchtig, zie **Naijverig**.

Immer, zie **Altijd**.

Immermeer, zie **Altijd**.

In brand steken, zie **Aansteken**.

In twijfel staan, zie **Aarzelen**.

Inbeelden (zich) — **verbeelden (zich)**. Zich eene verkeerde voorstelling maken: bij *verbeelden* maakt men zich eene verkeerde voorstelling, die echter op geen verkeerden grond rust; *inbeelden*, dat meer in betrekking tot eigen persoon wordt gebruikt, geeft te kennen dat de voorstelling overdreven of valsch is. Van den persoon zelt gebruikt, beteekent *inbeelden*

een overdreven gevoel van eigenwaarde hebben. *Hij verbeeldde zich, dat zijne sigaar uit was. Hij beeldt zich in heel knap te wezen. Hij verbeeldde zich dat hij buiten gevaar was; (daarentegen: de ingebeeldde zieke, ingebeeldde kwalen.) Hij verbeeldt zich heel wat, nu hij geld heeft. Wat beeldt hij zich wel in? Hij is niets en heeft niets.*

Inbeelding, zie **Hoogmoed**.

Inblazen, zie **Inboezemen**.

Inboedel, zie **Huisraad**.

Inboezemen — inblazen — inprenten — inscherpen — inspreken. Iemand eene gedachte of een gevoel in den geest en in het gemoed doen opnemen. *Inboezemen* wordt zoowel in een goeden als in een kwaden zin gebruikt voor bij iemand een gevoel in den boezem doen ontstaan; (*iemand moed, liefde, vrees, wantrouwen inboezemen*), *inblazen* heeft meestal eene slechte beteekenis (*achterdocht inblazen, inblazingen* = op-hitsingen). *Inspreken* wordt bij voorkeur gebezigd van het inboezemen van moed door middel van redeneering (*moed inspreken*). *Inprenten* is door herhaalde leering een denkbeeld of begrip vast in den geest doen opnemen. *Ik heb mijn kinderen van der jeugd af ingeprint, dat arbeid adelt*. Nog sterker wordt dit denkbeeld uitgedrukt door *inscherpen*, waarin het bijbegrip van klem, van gestrengheid ligt. *Bij het afscheid heb ik hem zijne plichten nog eens goed ingescherpt*.

Inborst, zie **Aard**.

Inbrengen, zie **Bijbrengen**.

Inbrengen — opperen — te berde brengen. Terwijl *bijbrengen* en *aanvoeren* gebruikt worden, wanneer men eene bewering enz. kracht wil bijzetten of door bewijzen een vertoog wil versterken, drukken deze enkel het te kennen geven van eene nieuwe gedachte of voorstel uit. *Opperen* is het mededeelen van de gedachte of van het voorstel zonder dit nog uit te werken; *te berde brengen*, eigenlijk ter tafel brengen, is het ter sprake brengen van eene gedachte; *inbrengen* is het te kennen geven van iets nieuws, dat tegenover het reeds gezegde kan gesteld worden. *Wat hebt gij nog in te brengen?* Men *brenkt* bedenkingen *in*; *maakt* aanmerkingen, tegenwerpingen; *oppert* een denkbeeld, een bezwaar, eene bedenking. In *opperen* ligt het bijbegrip, dat men de eerste is, die (althans op dat oogenblik) van het aangevoerde melding maakt. *Van verschillende zijden is het denkbeeld geopperd de internationale geschillen door een Europeesch scheidsgerecht te doen beslechten*.

Indlen, zie **Wanneer**.

Indlen al, zie **Aangenomen dat**.

Indlenen, zie **Inleveren**.

Indijken, zie **Bedijken**.

Ineenzinken, zie **Afvallen**.

Ingebeeld, zie **Eigenwijs**.

Ingeland, zie **Bewoner**.

Ingeschapen, zie **Aangeboren**.

Ingetogen, zie **Bescheiden**.

Ingetogen, zie **Matig**.

Ingetogen, zie **Eerbaar**.

Ingeval, zie **Wanneer**.

Ingezetene, zie **Bewoner**.

Inhalig, zie **Gierig**.

Inhaligheid, zie **Baatzucht**.

Inham, zie **Baal**.

Inhouden, zie **Afhouden**.

Inkomen — inkomsten — rente. *Inkomen* is de som, die iemand jaarlijks kan verteren, zonder dat hij financieel achteruitgaat. *Inkomsten* zijn de verschillende baten, die iemands *inkomen* uitmaken. De *inkomsten* staan tegenover de *uitgaven*. *Rente* ziet uitsluitend op de opbrengst van vaste goederen en belegde gelden. *Van zijne renten leven*. Een ambtenaar, die van zijn traktement leven moet, spreekt van zijn jaarlijksch *inkomen* niet van zijne *inkomsten*, en kan niet zeggen dat hij *van zijne renten* leeft.

Inkomsten, zie **Inkomen**.

Inkoopen, zie **Aanschaffen**.

Inlaten (zich) zie **Bemoeien (zich)**.

Inleveren — indienen. Stukken aan de bevoegde macht doen toekomen, ze aan een college of een persoon inzenden. Het begrip *inleveren* is ruim, dat van *indienen* eng. Iedereen kan een verzoekschrift, eene klacht, bezwaren, aanbiedingen, plannen, voorstellen, enz. *inleveren*. *Indienen* daarentegen gebruikt men alleen ten opzichte van hem, door wien de overlegging geschiedt krachtens de bevoegdheid, die hij aan zijn ambt ontleent. *Een minister dient een ontwerp van wet in*.

Inmiddels — intusschen — middelerwijl — ondertusschen — onderwijl. Tusschen twee gebeurtenissen. *Inmiddels* geeft te kennen dat midden in het verloop der eene handeling eene andere geschiedde. *Middelerwijl* (eene samenstelling met *wijle*, tijd) even als *onderwijl* geven te kennen dat iets geschiedt in den tijd, gedurende welken eene andere handeling plaats grijpt. *Ondertusschen* en *intusschen* duiden aan dat er *tusschen* (onder z. Wdb. O, 4235) twee handelingen iets voorvalt.

Innemen, zie **Bekoren**.

Innemen, zie **Bezetten**.

Innemend, zie **Aanminnig**.

Innerlijk — inwendig. *Inwendig* is datgene wat naar binnen gekeerd is, derhalve wat zich in het binnenste van een lichaam bevindt; het blijft het inwendige heeten, zelfs wanneer het bloot gelegd wordt. Het

wordt minder in figuurlijken zin gebruikt. De *inwendige* deelen van het menschelijk lichaam. *Dat is goed voor den inwendigen mensch* = dat versterkt de krachten, wekt de levensgeesten op. *Innerlijk* staat tegenover *uiterlijk*, den zichtbaren vorm; het geldt van die deelen van een geheel, die door de oppervlakte, het uiterlijk, voor het oog bedekt zijn. Het wordt dikwijls in figuurlijken zin gebezigd. *De innerlijke waarde van het goud* = de waarde, die het goud als zoodanig, afgescheiden van zijn vorm, heeft. *Het innerlijke van den mensch* = 's menschen gemoed, karakter, geaardheid, wezen.

Inprenten, zie **Inboezemen**.

Inscherpen, zie **Inboezemen**.

Inschikkelijk — **meegaand** — **toegefelijk** — **volgzaam**.

Deze woorden duiden aan dat men de eigenschap bezit van zich gemakkelijk naar den wil van anderen te voegen. De *meegaande*, de *volgzame* laten zich gemakkelijk leiden, daar zij gemakkelijk gehoor geven aan een wenk of een raad van anderen; de *gehoorzame* hoort naar het bevel van anderen en volgt dit op; bij de beide eersten is het een eigenschap van het karakter, bij den laatste een gevolg van redeneering en van plichtbesef. De *inschikkelijke* en de *toegefelijke* staan niet zoo sterk op hun recht of zoo vast op hun stuk, dat zij niet van tijd tot tijd eene concessie weten te doen in het belang der harmonie. Die *inschikkelijk* is geeft zijn recht gaarne op ter wille van anderen; die *toegefelijk* is vergeeft bovendien gemakkelijk eene verkorting van zijn recht.

Inslaan — **opdoen**. Zich van een voorraad levensmiddelen en andere huiselijke benodigheden voorzien. *Inslaan* wordt over het algemeen van grootere hoeveelheden koopwaren gezegd, zoowel met betrekking tot dranken als tot sommige andere waren, waarin handel wordt gedreven. *Bier en wijn inslaan, suiker inslaan. Boter, kolen opdoen.*

Insluiten — **berennen** — **omgeven** — **omringen** — **omsingelen**. Zich rondom iemand of iets bevinden. Met uitzondering van *berennen* hebben al deze woorden het bijdenkbeeld, dat de omringing in een gesloten kring plaats heeft. *Insluiten* duidt dit het sterkst aan en geeft te kennen dat de kring gesloten is, zoodat er aan ontkomen niet valt te denken, *Omsingelen* is langzamerhand geheel omringen, nauw omsluiten, *Omgeven*, *omringen*, en soms *omsingelen*, met een persoonsnaam tot voorwerp onderstellen altijd, dat de handeling met een bepaald doel geschiedt, hetzij tot betooning van eerbied, of wel uit belangstelling, nieuwsgierigheid, enz. *Een tatrïjk gevolg van edelen omgaf den Vorst. Zijne vrienden omringden hem. Het gemeen omsingelde den vreemdeling en liet hem geen oogenblik rust. Insluiten, omsingelen en berennen* onderstellen een omringen met een vijandelijk oogmerk (met de drie andere woorden is dit niet altijd het geval), en worden meest gebezigd ten opzichte van legers of vestingen, die men belegeren wil. *Insluiten* en *omsingelen* worden echter ook van enkele personen gebezigd. *Willem van Oostervant was in Zierikzee ingesloten.*

Bazaine bemerkte dat hij ingesloten was. *Berennen* is bij onverwachts, snel insluiten, een snellen aanval doen met voetvolk en met ruitery (*rennende aanvallen*), zoodat de bezetting den tijd niet heeft zich op een beleg voor te bereiden.

Inspannen, zie **Aanspannen**.

Inspannen (zich), zie **Pogen**.

Inspreken, zie **Inboezemen**.

Instaan, zie **Borgblijven**.

Instinct, zie **Aandrift**.

Instrument, zie **Gereedschap**.

Integendeel, zie **Dan**.

Interest — **rente**. *Rente* is de werkelijke opbrengst van een uitgezet kapitaal, *interest* de overwinst, die men bij de gewone rente krijgt. Behoeft men niet te vreezen voor verlies van kapitaal, dan is men tevreden met de *rente*, bestaat die vrees wel, dan eischt men iets meer voor de risico; hetgeen men zoo meer krijgt met de *rente* te zamen is dan *interest*. (Deze wetenschappelijke onderscheiding wordt intusschen niet altijd in acht genomen, wellicht ook ten gevolge van de eenigszins verschillende beteekenis, die de woorden *rente* en *rent* in het Fransch en het Engelsch hebben.)

Intrekken, zie **Afschaffen**.

Intusschen, zie **Inmiddels**.

Inwendig, zie **Innerlijk**.

Inwilligen, zie **Bewilligen**.

Inwoner, zie **Bewoner**.

Inzien (znw.), zie **Bedunken**.

Inzien (ww.), zie **Bevroeden**.

J.

Jaarboek, zie **Kroniek**.

Jaargeld, zie **Jaarwedde**.

Jaarwedde — **jaargeld** — **gage** — **pensioen** — **salaris** — **soldij** — **tractement**. *Jaarwedde* noemt men de geregelde bezoldiging (zie bij **Belooning**) der ambtenaren van rang, *salaris* die der mindere ambten. De *jaarwedde*, ook het *tractement* genoemd, van een minister, van een burgemeester, officier, enz.; het *salaris* van een klerk. *Jaargeld* heet de jaarlijksche som, die aan iemand van wege zijne verdiensten, uit geegenheid, enz. wordt toegelegd. *Spinoza ontving een jaargeld van Jan de Witt*. *Soldij* is de som, die het loon der militairen uitmaakt; waar van

het loon van scheepsvolk sprake is, gebruikt men het woord *gage*. *Pensioen* is het jaargeld, dat aan ambtenaren, die hun diensttijd volbracht hebben voor den dienst ongeschikt zijn geworden, of aan hunne naaste betrekkingen uit eene openbare kas wordt uitgekeerd.

Jagen, zie **Drijven**.

Jaloersch, zie **Afgunst**.

Jammerlijk, zie **Bedroevend**.

Jegens — tegen. De grondbeteekenis van beide is eene richting ergens heen, eene beweging naar een voorwerp. Bij *jegens* heeft die beweging een vriendschappelijk karakter; in *tegen* ligt, wanneer het tegenover *jegens* gesteld wordt, het denkbeeld van weerstand, van vijandschap. *Liefde, achting, eerbied, teederheid, jegens iemand. Lief, aardig, goed, vriendelijk jegens iemand zijn. Tegen den muur loopen. Tegen den stroom zwemmen. Zich tegen iets aankanten. Tegen den vijand oprukken. Tegen iemand lomp, ruw, onbeleefd zijn. Tegen ieder spreekt hij even beleefd.*

Jeugd, zie **Jonkheid**.

Jeugdig, zie **Jong**.

Jok, zie **Boert**.

Jokken — liegen. *Jokken* is eene verzachtende, *liegen* eene versterkte uitdrukking voor onwaarheid spreken. Wie *jokt* doet de waarheid meer geweld aan om zich zelf uit de verlegenheid te redden, dan wel om een ander te misleiden.

Jokken, zie **Schertsen**.

Joligheid, zie **Blijdschap**.

Jong — jeugdig — nieuw — versch. *Jong* is wat nog niet lang bestaan heeft of geleefd heeft. In dit opzicht is *jong* synoniem met *nieuw* en *versch*. *Nieuw* geeft niets meer te kennen dan dit; *versch* drukt uit dat de zaak nog alle eigenschappen bezit, die het gevolg zijn van zijn nog kortstondig bestaan. *Jong* ziet meer op de krachten, die iets, dat slechts sinds korten tijd bestaat, bezit of mist. Wanneer *jong* en *jeugdig* van personen gebruikt met elkaar vergeleken worden, ziet *jong* op den leeftijd, *jeugdig* op de eigenaardigheden, die aan de jeugd eigen zijn. *Eene oude vrouw is niet jong meer, doch kan nog jeugdig in hare bewegingen zijn.*

Jonkheid — jeugd. *Jeugd* is de benaming voor den vroegsten leeftijd van den mensch, en duidt bij uitbreiding de eigenschappen aan, die een jong mensch eigen zijn. *Jonkheid* is de eigenschap van *jong zijn* als abstract beschouwd, doch bij uitbreiding wordt het gebezigd voor *het jonge* als collectief; *de jonkheid* beteekent dan de jongelieden.

Jonkvrouw, zie **Dochter**.

Juffer, zie **Deel**.

Juffer, zie **Dochter**.

Juffrouw, zie **Dochter**.

Juist — nauwkeurig — stipt. *Juist* is datgene, wat beantwoordt aan de eischen; *nauwkeurig* wat in alle deelen juist is; *stipt* of *nauwgezet* is datgene, wat in geen enkel punt afwijkt. *Eene nauwkeurige opmeting. Een nauwkeurig onderzoek. Een juist oordeel! Juist van pas! Juist opgemerkt! Stipt nagekomen. Stipte plichtsbetrachting.*

Juweelen — kleinoodiën. Door *juweelen* verstaat men uitsluitend geslepen edelgesteenten, inzonderheid diamanten; onder *kleinoodiën* zijn ook gouden voorwerpen, paarden en andere zaken, die tot tooi dienen, begrepen. Beide worden ook figuurlijk gebruikt: *Dit boek is een kostbaar kleinood. Een juweel van een broer. Een juweel van een schilderij.*

K.

Kaal, zie **Burgwal.**

Kaal, zie **Bloot.**

Kabbeling, zie **Deining.**

Kabinet, zie **Kamer.**

Kakelen, zie **Babbelen.**

Kallen, zie **Babbelen.**

Kalm, zie **Bedaard.**

Kalmte, zie **Bedaardheid.**

Kamer — kabinet — vertrek — zaal. *Vertrek* is het algemeene woord voor iedere afgeslotene ruimte in een huis. *Kamer* kan met een ander woord, dat het nader bepaalt, worden samengesteld: *woonkamer*, vertrek hetwelk dient om in te wonen, *badkamer*, vertrek om zich te baden. Eene *zaal* is een groot vertrek, voor talrijke bijeenkomsten geschikt; *kabinet* eigenlijk een klein vertrek, werkvertrek. Een dameskabinetje draagt den naam van *boudoir*.

Kanaal, zie **Gang.**

Kamp, zie **Gevecht.**

Kant, zie **Boord.**

Kappen, zie **Hakken.**

Kar, zie **Wagen.**

Karakter, zie **Aard.**

Karig, zie **Glerig.**

Kasteel, zie **Burg.**

Kastelein — herbergier — logementhouder — hotelhouder — waard. *Waard* is de algemeene benaming voor ieder die gasten

in zijn huis ontvangt. Vroeger werd het in ruimer zin genomen dan thans, nu de eigenaars der grootere huizen, waar vreemdelingen huisvesting vinden, naar den naam van *logement* of *hotel*, dien hun huis heeft, de namen van logement- of hotelhouders hebben gekregen, en *waard* de benaming is geworden van de eigenaars van slaaphuizen en kroegen. Terwijl *logement* en *hotel* nog de eigenlijke beteekenis van plaats, van huisvesting en huis voor gasten behouden hebben, is in *herberg* de eigenlijke beteekenis van *legerplaats* in den loop der tijden verloren gegaan. Thans is het elke woning, waar de reizende man zijn intrek kan nemen; duidt het een huis aan waar men nachtverblijf verleent, dan staat het in aanzien en rang achter bij *logement* en *hotel* en de eigenaar ervan, de *herbergier*, staat eenigszins gelijk met den *waard*, den tapper die drank in het klein aan den reiziger verkoopt. In veel opzichten is *kastelein* gelijk geworden aan *herbergier*, doch terwijl het laatste meer op het beroep ziet door den persoon uitgeoefend, is *kastelein* meer een titel. De oorspronkelijke beteekenis van bevelhebber in een *kasteel* (*castellum* of *heriberga* = versterkte legerplaats) is nog in enkele uitdrukkingen en titels over, de *kastelein van Montfoort*, de slotvoogd van Montfoort enz.

Kastijden — tuchtigen — straffen. Iemand doen boeten voor bedreven kwaad. *Straffen* is het algemeene denkbeeld zonder bijgedachte. Zoowel in *tuchtigen* als in *kastijden* ligt het bijdenkbeeld opgesloten, dat de straf de verbetering van den overtreder beoogt; maar terwijl men zich bij *kastijden* die verbetering als gansch niet onbereikbaar voorstelt, beschouwt men haar bij *tuchtigen* als eene eenigszins hopeloze zaak. *De vader kastijdt zijn kind. Godsdienstige dweepers kastijden zich zelf om het vleesch met zijne lusten te dooden.* Gevangenis en zware misdadigers dragen den naam van *tuchthuizen*.

Keel, zie **Hals**.

Keeren — omkeeren. *Omkeeren* is een voorwerp in het algemeen zoo wenden, dat het *om* komt te staan of te liggen, dat het andersom wordt geplaatst, zoodat of vóór tot achter, of boven tot onder, of links tot rechts, of buiten tot binnen wordt, en omgekeerd. *Keeren* is meer bepaald van een kleedingstuk het binnenste buiten brengen. Een glas *omkeeren* zegt men, wanneer men het met de opening naar beneden houdt. Eene jas *keeren* is haar zoo vernaaien, dat de binnenzijde buiten komt.

Keeren, zie **Draaien**.

Kel, zie **Baksteen**.

Kelk — beker — roemer. *Roemer* noemt men een groot drinkglas; *kelk* een wijd uitlopend glas of beker. *De kelk des nachtsmaals.* Figuurlijk: *de kelk des lijdens.* Een *beker* is meer van metaal. Figuurlijk worden *beker* en *kelk* in dezelfde beteekenis gebruikt: *den lijdensbeker drinken.*

Kenbaar maken, zie **Dag (aan den . . . leggen.)**

Kennen, zie **Erkennen**.

Kennen (te . . . geven), zie **Aanduiden**.

SYNONIEMEN.

Kennen (te . . . geven), zie **Aankondigen**.

Kennen (te . . . geven), zie **Berichten**.

Kennis, zie **Bewustheid**.

Kennis, zie **Kunst**.

Kennisgeven, zie **Berichten**.

Kennisgeving, zie **Bericht**.

Kerker, zie **Gevangenis**.

Kerkhof, zie **Begraafplaats**.

Kermen, zie **Grijnen**.

Keten, zie **Band**.

Ketterij, zie **Dwaalleer**.

Ketting, zie **Band**.

Keurig, zie **Aangenaam**.

Kibbelen — kijven — kraakeelen — twisten. Met woorden strijden. *Kraakeelen* is aanhoudend oneenig zijn, b.v. onder huisgenooten; *kibbelen* oneenig zijn over kleinigheden ten gevolge van wederzijdsch gebrek aan inschikkelijkheid; *kijven* tegen elkander uitvaren met sterke verheffing van stem en ongemeene radheid van tong, eene kunst, waarin van oudsher de vischvrouwen het meesterschap bezeten hebben; *twisten* laat meer dan een der andere woorden de vrees doorschemeren, dat men van woorden tot daden zal overgaan.

Kijken, zie **Zien**.

Kijven, zie **Kibbelen**.

Kim — gezichteinder — horizont. De grens van het cirkelvlak dat de voor ons zichtbare aardoppervlakte en de zich daarop bevindende voorwerpen bevat. *Gezichteinder* wordt deze grens genoemd, in zooverre zij de uitgestrektheid van ons gezichtsvermogen bepaalt. *Horizont* is de kring, die het zichtbare gedeelte van den hemel scheidt van het voor ons onzichtbare. *Kim* drukt hetzelfde uit, doch niet zoo zeer in betrekking tot ons gezicht; de eigenlijke beteekenis van *kim*, (*kimme*) is rand, vroeger sprak men ook van de kim van een vat, enz.; *kim* is dus de rand gevormd door de schijnbare aanraking van hemel en aarde. *De zon verrijst aan de oosterkim. Eindelijk werd er aan den horizont eene roode stip zichtbaar. Op de heide, die zich tot aan den gezichteinder uitstreckte, kon ons oog geen spoor van leven bespeuren.*

Kinderachtig — kinderlijk — kindsch. Als van een kind. *Kinderlijk* zegt, dat er overeenkomst met een kind bestaat in gunstigen zin. *Kinderlijke spelen. Kinderlijke liefde. Kinderachtig* en *kindsch* duiden gelijkheid aan een kind aan, waar zij niet gewenscht is, met dit onderscheid evenwel, dat *kinderachtig* gezegd wordt van hem, die zich opzettelijk zoo gedraagt, terwijl *kindsch* genoemd worden die oude lieden, bij wie, ten gevolge van verzwakte geestvermogens, de toestand der kinderjaren

teruggekeerd is. *Foei! kan een student nog zoo kinderachtig zijn! Mijne arme grootmoeder is, helaas, geheel kindsch geworden.*

Kinderlijk, zie **Kinderachtig**.

Kindsch, zie **Kinderachtig**.

Kindschheid — **kindsheid**. De toestand der kinderjaren. Het eerste stelt dien toestand voor, zooals hij zich vertoont bij oude lieden met verzwakte geestvermogens; het tweede wijst den kinderlijken leeftijd aan.

Klaar, zie **Begrijpelijk**.

Klaar, zie **Helder**.

Klagen, zie **Aanklagen**.

Klank, zie **Geluid**.

Klant, zie **Afnemer**.

Kleeden, zie **Aankleeden**.

Kleinoodiën, zie **Juwelen**.

Klem — **nadruk**. Kracht van taal. *Klem* ziet op het overtuigende der bewijsgronden, die men aanvoert; *nadruk* op het vuur, de bezieling, waarmee men spreekt. *Een klemmend betoog. Iemand met nadruk waarschuwen.*

Klemmen, zie **Knijpen**.

Klep, zie **Deksel**.

Klieven — **klooven** — **splijten**. Met kracht vaneenscheiden. *Klooven* mag alleen dan gebruikt worden, wanneer er eene *kloof* of scheiding achterblijft. Bij *klooven* (doen splijten) let men bij voorkeur op het voorwerp, waarvan de samenhang verbroken wordt door eene scherpe snede, terwijl bij *klieven* meer gelet wordt op datgene, wat met kracht en snelheid door eene andere zelfstandigheid heendringt. *Hout wordt gekloofd. De vogel doorklieft de lucht. Het schip doorklieft de baren. Splijten* is den samenhang verbreken door het voorwerp te laten barsten of scheuren.

Klimmen — **klauteren**. Zich in de hoogte begeven met behulp van handen en voeten. *Klauteren* gaat met meer moeite gepaard dan *klimmen*; het duidt bepaald aan, dat men zich van handen en voeten bedient, wat bij *klimmen* minder het geval is. Men *klimt* op een berg, op een ladder. Men *klautert* tegen een muur, eene rots op.

Klimmen — **rijzen** — **stijgen**. Zich opwaarts begeven. *Stijgen* oorspronkelijk in het algemeen *gaan* beteekenend, heeft in verloop van tijd de meer beperkte beteekenis van naar boven gaan gekregen en wordt zelfs voor *rijzen* gebruikt. Tegenover *rijzen* geeft *stijgen* te kennen dat er beweging met het lichaam bij plaats heeft, terwijl *rijzen* alleen beteekent *zich verheffen*, hooger stand innemen en van levenlooze voorwerpen eigenlijk alleen *rijzen* kan gezegd worden, niet *stijgen*, kunnen van levende wezens beide woorden gebruikt worden. *Klimmen* beteekent eigenlijk zich bij het

rijzen of stijgen vastklemmen aan iets, doch wordt figuurlijk geheel gelijk gesteld met *stijgen* en *rijzen*. Van sommige voorwerpen gebruikt men *rijzen*, *klimmen* en *stijgen*, b.v. *de vlieger stijgt. Hij klimt nog hooger. De barometer rijst, en het kwik stijgt.*

Klinker, zie **Baksteen**.

Klip — rots. *Klip* noemt men een harde steile rots, ook op het land doch wel voornamelijk in de zee (*blinde, wakende klippen*). Figuurlijk wordt *klip* gebezigd in de ongunstige beteekenis van hinderpaal, beletsel, oorzaak van verderf; *rots* daarentegen in de gunstige van toeverlaat, steun, toevlucht. *Hij zal die klip niet ontzeilen. Op die klip is hij gestrand. God is mijn rots; de rotssteen mijns harten.*

Klock, zie **Dapper**.

Klok, zie **Bel**.

Klomp — klont — kluit. Eene vormlooze massa van tamelijke grootte noemt men *klomp*, eene dito massa van mindere grootte *klont* of *kluit*. *Een klomp aarde, boter. Kluiten boter* zijn stukken boter, zooals die op sommige plaatsen aan de markt gebracht worden. De kleinere stukken van sommige voorwerpen heeten *klont*, die van andere *kluit*. *Een klont suiker of boter. Klonten in de melk. Eene kluit aarde, een kluitje turf.* Figuurlijk: *Hij is uit de kluiten gewassen* (groot geworden). *Op de kluiten komen* (rijk worden).

Klont, zie **Klomp**.

Kloof, zie **Barst**.

Klooven, zie **Klieven**.

Klucht, zie **Grap**.

Kluister, zie **Band**.

Kluit, zie **Klomp**.

Knap, zie **Aardig**.

Knap, zie **Behendig**.

Knecht, zie **Bediende**.

Knellen, zie **Knijpen**.

Kneuzen, zie **Bezeeren**.

Knijpen — klemmen — knellen — nijpen. Iets vast samendrukken. Bij *klemmen* en *knellen* geschiedt de druk over het algemeen slechts van één kant. *Klemmen* ziet meer op het kleven of vasthouden van het eene aan het andere, bij *knellen* veronderstelt men dat de druk pijn veroorzaakt. Bij *knijpen* en *nijpen*, welke twee werkwoorden dezelfde beteekenis hebben, heeft eene samendrukking van twee zijden plaats. In figuurlijken zin wordt *nijpen*, en vooral het tegenw. deelw. *nijpende*, in de beteekenis van smart aandoen, fel doordringend zijn, gebruikt. Hiervoor wordt *knijpen* niet gebezigd. *Nijpende koude; nijpende armoede.*

Knoeien, zie **Broddelen**.

Knorren, zie **Brommen**.

Koel, zie **Frisch**.

Koelen, zie **Afkoelen**.

Koen, zie **Dapper**.

Koets, zie **Wagen**.

Koetsier, zie **Voerman**.

Koken, zie **Zieden**.

Koken, zie **Bakken**.

Kolk, zie **Afgrond**.

Komen, zie **Aankomen**.

Kommervol, zie **Armzalig**.

Kond doen, zie **Aankondigen**.

Koon, zie **Wang**.

Kooper, zie **Afnemer**.

Koopman, zie **Handelaar**.

Kop, zie **Hoofd**.

Koppel — **paar**. Twee gelijksoortige voorwerpen. *Koppel* beduidt eigenlijk een zoodanig tweetal, dat door een band verbonden (gekoppeld) is. *Een koppel konijnen*. *Een koppel pistolen* == twee bij elkander behoorende pistolen. Bij uitbreiding staat het echter voor *paar* in het algemeen. *Een koppel duiven*, hetzelfde als *een paar duiven* == een mannetje en een wijfje. *Koppel* wordt zelfs gebruikt in den zin van troep. *Zij stonden op een koppel*. *Een groote koppel* (troep) *zwanen*. *Een koppel* (vlucht) *patrijzen*.

Koppig, zie **Eigenzinnig**.

Koren, zie **Granen**.

Kort, zie **Beknopt**.

Kortademig, zie **Aamborstig**.

Korten, zie **Afhouden**.

Kortswijl, zie **Boert**.

Kost, zie **Broodwinning**.

Kosten — **onkosten**. *Kosten* zijn de som, waarop iets ons te staan komt; *onkosten* de bijkomende kosten. *De kosten van het proces zijn zeker tweehonderd gulden*. *Wat zijn de onkosten, die er nog opkomen?*

Kosten, zie **Gelden**.

Kostwinning, zie **Broodwinning**.

Kouten, zie **Babbelen**.

Kraag, zie **Boord**.

Kracht — macht — sterkte — vermogen. *Kracht* is het vermogen om arbeid te verrichten, de oorzaak, waardoor eene werking voortgebracht of gewijzigd wordt. *Sterkte* is het bezit van weerstandbiedende kracht; verder kracht: *sterkte van geheugen*, *sterkte om te dragen*. *De sterkte van onzen staat is gelegen in onze waterlinie*. *Vermogen* en *macht* zien meer op de engere of ruimere grenzen, die er gesteld zijn aan iemands krachten. *Vermogen* is meer het kunnen dan het werkdadig uitoefenen; het kan eene werking voortbrengen; geschiedt dit, dan heeft er inspanning der kracht plaats. Evenals *macht* geeft het aan, dat er een voldoende hoeveelheid kracht is om iets te volbrengen, zonder dat hiervoor hulp van anderen noodig is; *macht* veronderstelt meer het bezit van eene groote mate van kracht, die men volkomen beheerscht. *Het vermogen om te spreken*, *de macht over de taal*. *Vermogen* ziet meer op het kunnen, *macht* op de uitwerking. *Verstandelijke vermogens*. *Geestvermogens*. *Denkvermogen*. *Het benijdenswaardig vermogen om veel goed te doen*. *In eene absolute monarchie is de macht van den vorst onbepaald* (niet begrensd door eene grondwet). *God bezit eene oneindige macht*. *Zij heeft op haar man veel vermogen*. *Macht* wordt in enkele gevallen uitsluitend voor lichamelijke krachten gebezigd. *Dat werk is boven mijne macht*. *Uit alle macht loopen*.

Krachteloos, zie **Zwak**.

Krachtig, zie **Sterk**.

Krakeelen, zie **Kibbelen**.

Kramer, zie **Handelaar**.

Krank, zie **Ziek**.

Krankzinnig, zie **Dwaas**.

Krankzinnig — dol — gek — idioot — uitzinnig — waanzinnig — zinneloos. Deze woorden geven te kennen dat iemand niet de macht of het vermogen heeft om zijn verstand geregeld of goed te laten werken. *Idioot* is degene, die niet genoeg ontwikkeling heeft of wiens hersengestel te zwak is om geregeld door te kunnen denken. *Krankzinnig*, *waanzinnig* worden gezegd van hem, die zijne verstandelijke vermogens niet goed weet te gebruiken; hetzij ten gevolge van eene ziekelijke aandoening of ten gevolge van den aanleg; *waanzinnig* duidt dit in sterkere mate aan dan *krankzinnig*. *Gek* wordt in het dagelijksch leven ieder genoemd, die in meerdere of mindere mate *krankzinnig* of *waanzinnig* is, terwijl *krankzinnig* meer op het ziek zijn doelt, *waanzinnig* op het hebben van gebrek of gemis aan zin of verstand, ziet *gek* meer op de uiting van de krankzinnigheid of van den waanzin. Waar dit zeer sterk is in de uiting, daar spreekt men van *dol*. Terwijl *krankzinnigheid* soms voor genezing vatbaar is bezigt men *zinneloosheid* (en *zinneloos*), wanneer het verstand (of de zinnen) verloren is gegaan door den een of anderen invloed. *Uitzinnig* noemt men hem, die handelt alsof hij van zijn verstand beroofd was. *Gij uitzinnige Galaten!*

Krans, zie **Cirkel**.

Kreek, zie **Baal**.

Kreet, zie **Gil**.

Kreng, zie **Aas**.

Krenken, zie **Beleedigen**.

Kreunen, zie **Grijnen**.

Krieken van den dag, zie **Dageraad**.

Krijg — strijd — oorlog. *Strijd* is de botsing van twee vijandige machten, *krijg* en *oorlog* zien op de beslechting van dien strijd door de wapenen. *Krijg* wordt wel eens gebezigd in den zin van twist of hevige oneenigheid. *Van waar komen krijgen en vechterijen onder u?* *Oorlog* beteekent nooit anders dan openbaren krijg, twist, die door de kracht der wapenen beslist wordt.

Krijgen, zie **Bekomen**.

Krijten, zie **Grijnen**.

Kring, zie **Cirkel**.

Kroes, zie **Kelk**.

Krom, zie **Gebogen**.

Kromming, zie **Bocht**.

Kroniek — geschiedenis — geschiedverhaal — historiebladen — jaarboek. Het bericht of verhaal van de belangrijke gebeurtenissen en lotgevallen der menschheid in haar geheel of voor een deel. *Jaarboek* is het werk, dat de voorvallen van een enkel jaar omvat; dikwijls echter wordt het gelijkbeteekenend met *geschiedenis*, soms met *kroniek*. *Kroniek* is eene korte vermelding naar tijdsorde van de voornaamste gebeurtenissen; *geschiedenis* een aaneengeschakeld, meer of min uitvoerig verhaal van hetgeen er met een persoon of eene zaak is voorgevallen. In uitgebreider zin is het de samenhangende voorstelling der gebeurtenissen en lotgevallen der volken en van de ontwikkeling der menschen voor zooverre zij blijkt uit de ontwikkeling der maatschappelijke toestanden. Onder *geschiedverhaal* en *historiebladen* verstaat men de verhalen en verslagen van gebeurtenissen, zoowel degene die door tijdgenooten als die door de nakomelingschap geboekt zijn; het laatste woord wordt vooral in dichterlijken stijl gebruikt.

Kronkeling, zie **Bocht**.

Kruid, zie **Gewas**.

Kruin, zie **Bekkeneel**.

Kuieren, zie **Gaan**.

Kulp — tobbe. Een wijd houten vat. *Kuip* en *tobbe* zijn vaten, die van boven open zijn, terwijl eene *ton* meest van een deksel voorzien is. *Tobbe* wordt vooral van eene soort van lage kuipen gezegd, die geschikt

zijn om verdragen te worden. *Eene waschtobbe.* *Eene vleeschkuip.* *Eene blauwkuip.* *Aan de waschkuip staan.*

Kuisch, zie **Eerbaar**.

Kundig, zie **Bekwaam**.

Kunne, zie **Geslacht**.

Kunst — Kunde — Kennis — wetenschap — geleerdheid.

Kunst is het vermogen van den mensch om de duizendvoudige vormen van natuur en leven in zich op te nemen; de dingen te ontdoen van hunne toevallige omgeving; in de voortdurende verandering der individueele verschijnselen het blijvend wezen der type te ontdekken; de half geuite woorden der natuur te verstaan, en duidelijk uit te spreken, wat in het boek der natuur te vinden is. Zij is dus het vermogen in den mensch om de indrukken, die op zijne zintuigen of op zijn geest en gemoed worden gemaakt in de passende hoorbare of zichtbare vormen weer te geven. Het woord *kunst* wordt ook gebezigd ter verpersoonlijking van dit vermogen. *Hij bezit de kunst van schilderen.* De *schoone kunsten* (*toonkunst, zangkunst, redekunst, dichtkunst*). De *beeldende kunsten* (*beeldhouwkunst, graveerkunst, schilderkunst*). Gelijk *scheppen* het doel is der *kunst*, zoo is *kunde*, nl. *kennen* en *weten*, het doel der *wetenschap*. *Kennis* is het kennen der zaken en feiten. *Kennis*, zelfs zuivere, welgegronde, welgeordende kennis (*kunde*) is intusschen nog geen wetenschap. Om tot *wetenschap* te komen moet men generaliseeren, zich boven de op zich zelf staande feiten verheffen ten einde de wetten te ontdekken, welke die feiten beheerschen. Of, gelijk prof. A. Pierson het ergens duidelijk heeft uitgedrukt: »Geheel individueele voorwerpen of verschijnselen zijn voor geen wetenschap vatbaar. Eene wetenschap van Caesar is onmogelijk, en in volkomen denzelfden zin is eene wetenschap van mijn geloof, of van het geloof van iemand anders onmogelijk. Wetenschap van één godsdienst is even ongerijmd. Wetenschap onderstelt altijd een zeker aantal exemplaren van hetgeen zij onderzoekt: wetenschap namelijk is kennis van het algemeene in het bijzondere, van het bestendige in de verscheidenheid; *wetenschap is altijd kennis van wetten.*» *Geleerdheid* is uitgebreide kennis van zaken door studie verkregen. Zij is niet altijd wetenschappelijke kennis, ja soms niet eens met kennis gelijk te stellen, daar zij langs een zoo onoordeelkundigen weg kan verkregen zijn, dat zij noch voor het algemeen, noch voor haar bezitter veel waarde heeft. Op zoodanige geleerdheid is het woord toepasselijk: *uwe geleerdheid brengt u tot razernij*, dat wil zeggen: zij sticht enkel verwarring in uw denkvermogen.

Kus, zie **Zoen**.

Kust, zie **Boord**.

Kuur, zie **Gril**.

Kwaad, zie **Boos**.

Kwaadspreken, zie **Aantlijgen**.

Kwaadvermoeden, zie **Achterdocht**.

Kwaadsprekendheid, zie **Achterklap**.

Kwaal, zie **Ziekte**.

Kwant, zie **Gast**.

Kwellen, zie **Plagen**.

Kwetsen, zie **Bezeeren**.

Kwijten (zich), zie **Betrachten**.

Kwinkslag, zie **Grap**.

L.

Laag, zie **Diep**.

Laag, zie **Gemeen**.

Laatdunkend, zie **Eigenwijs**.

Laatdunkend, zie **Hoogmoedig**.

Laatste (ten), zie **Eindelijk**.

Laf, zie **Bloode**.

Laf, zie **Flauw**.

Lakel, zie **Bedfende**.

Laken, zie **Afkeuren**.

Laken, zie **Bedillen**.

Land, zie **Akker**.

Land — gebied — staat — rijk. *Land* ziet op de staatkundige grenzen der oppervlakte; *staat* op de maatschappelijke vereeniging der inwoners; *rijk* noemt men alleen een staat in zooverre de inwoners door een vorst geregeerd worden, *gebied* in zooverre een geregeld bestuur over eene zekere uitgestrektheid gronds zijn gezag doet gelden.

Landbouwer, zie **Akkerman**.

Landbouw, zie **Akkerbouw**.

Landen, zie **Aanlanden**.

Langdurig, zie **Aanhoudend**.

Langzaam, zie **Log**.

Langzamerhand, zie **Allengs**.

Last, zie **Bevel**.

Laste (te ... leggen), zie **Aandichten**.

Laster, zie **Achterklap**.

Lasteraar, zie **Eerroover**.

Lasteren, zie **Aantijgen**.

Lastering, zie **Achterklap**.

Laven — verkwikken. Krachten geven. Eigenlijk beteekent *laven* een zieke verkwikken door een weinig vocht op zijne lippen te brengen. Bij uitbreiding wordt het echter gebruikt voor *verkwikken* door het nuttigen van den een of anderen drank. *Gespijst en gelaafd*. Overdrachtelijk heeft *lavenis* de beteekenis van troost, enz. *Lafenis der ziel*.

Ledematen — lidmaten. *Ledematen* (meerv. van *lid*, zie **Deel**) zijn alleen de lichaamsdeelen; *lidmaten* noemt men figuurlijk de leden van een protestantsch kerkgenootschap, die belijdenis des geloofs hebben afgelegd. Het zelfstandig naamwoord *lidmaatschap* heeft eene ruimere beteekenis. Het wordt gebruikt ten opzichte van een ieder, die lid is van, behoort tot eene vereeniging of een genootschap in het algemeen.

Leed — verdriet — smart — hartzeer. Elke onaangename pijnlijke gewaarwording doet bij den mensch het gevoel ontstaan, dat het woord *smart* aanduidt. Ontstaat de *smart* door uitwendige oorzaken en treft zij het gemoed, zij het ook in geringe mate, dan noemt men haar *verdriet*. *Leed* is elk kwaad, dat den mensch smartelijk treft in zijn gemoeds- of zieleleven. Treft het *leed* vooral het hart en doet het hier smart of kwelling gevoelen, dan noemt men het *hartzeer*; dit is meestal van langeren duur en wordt meer in het verborgen gedragen.

Leedwezen, zie **Berouw**.

Leeftocht, zie **Eetwaar**.

Leelijk, zie **Afgrijselijk**.

Leeren, zie **Onderwijzen**.

Legaat, zie **Erfenis**.

Legende, zie **Fabel**.

Leiden, zie **Brengen**.

Leidsman, zie **Gids**.

Lekker, zie **Aangenaam**.

Lekkerbek, zie **Gulzigaard**.

Lesschen, zie **Blusschen**.

Letsel, zie **Hinder**.

Letten (op iets), zie **Aanmerking nemen (in)**.

Letterlijk, zie **Getrouw**.

Leven (om het . . . brengen), zie **Dooden**.

Leven (van het . . . berooven), zie **Dooden**.

Leven (het . . . benemen), zie **Dooden**.

Leven, zie **Aanwezen**.

Levenloos, zie **Dood**.

Leven maken, zie **Aangaan**.

Levensmiddelen, zie **Eetwaar**.

Licht en bruin (clair-obscur), zie **Bruin**.

Lichtgeloovig, zie **Bijgeloovig**.

Lichtvaardig — lichtzinnig — luchthartig. *Luchthartig* heeft de beteekenis van vroolijk en onbezorgd; *lichtzinnig* die van volslagen gebrek aan ernst en nadenken ten opzichte van de gevolgen zijner daden; *lichtvaardig* die van gemakkelijk tot verkeerdheden mee te sleepen. *Als zijn gezin vermeerdert, zal hij zoo luchthartig niet blijven. De lichtzinnigheid zal dit meisje nog eens ten val brengen. Uwe hartstochtelijkheid verleidt u telkens tot lichtvaardig oordeelen.*

Lichtzinnig, zie **Lichtvaardig**.

Lid, zie **Deksel**.

Lid, zie **Deel**.

Lidmaten, zie **Ledematen**.

Lied, zie **Deuntje**.

Lieden — mensen — personen. *Menschen* zijn met denkvermogen begaafde wezens. Als collectief kan men den meervoudsvorm *lieden* of *lui* gebruiken. Bij *lieden* heeft men meestal bepaalde mensen op het oog. *De mensen zijn sterfelijk. De bewoners van dat dorp zijn geschikte lieden. De aanzienlijke lieden. Gijlieden.* Bij *personen* (sing. persoon) heeft men meer het individu op zich zelf op het oog.

Liederlijk, zie **Los**.

Liedje, zie **Deuntje**.

Lief, zie **Aardig**.

Lief, zie **Aanminnig**.

Lief, zie **Dierbaar**.

Liefde — min. De toestand des gemoeds, waarin men een innig welgevallen heeft aan iets, zich in het bezit of genot daarvan verheugt. *Min* heeft voornamelijk betrekking op het welgevallen van een persoon van het eene in een persoon van het andere geslacht. *Ouderlijke liefde. Kinderlijke liefde. Werken der liefde. Liefde tot den naaste. Het spel der min. Minnehandel. Minnegloed. De minnegod.*

Liefelijk, zie **Aanminnig**.

Liefelijk, zie **Aangenaam**.

Liefhebben, zie **Beminnen**.

Liefhebber, zie **Beminnaar**.

Liefkoozen, zie **Fleemen**.

Lieftallig, zie **Aanminnig**.

Liegen, zie **Jokken**.

Lieven, zie **Beminnen**.

Lieverlede (van), zie **Allengs**.

Lijden, zie **Doorstaan**.

Lijdzaamheid, zie **Geduld**.

Lijfsverdediging, zie **Noodweer**.

Lijk, zie **Doode**.

Lijken, zie **Dunken**.

Lijnwaad, zie **Doek**.

Lijst, zie **Cedel**.

Lijvig, zie **Gezet**.

Limoen, zie **Citroen**.

Listig, zie **Arglistig**.

Loochenen — ontkennen. Zeggen of beweren, dat iets niet zoo is. *Loochenen* heeft het bijbegrip, dat het ontkennen geschiedt tegen beter weten aan. *De waarheid loochenen; eene schuld loochenen; zijne handteekening loochenen.*

Loeren, zie **Gluren**.

Log — langzaam — loom — lui — traag — vadsig. Deze woorden drukken gebrek aan werklust uit. De *luie* heeft een afkeer van werken; de *trage* heeft geen ijver genoeg; de *logge* is plomp in zijne bewegingen; de *loome* is langzaam in zijne bewegingen; bij den eerste is de lichaamsgestalte, bij den laatste eene aandoening van het lichaam door een invloed van buiten (b.v. warmte), of door eene ziekte, de oorzaak; de *vadsige* heeft het toppunt van luiheid en onverschilligheid bereikt. Wordt *langzaam* in gelijke beteekenis als *traag* gebezigd, dan geeft het eene eigenschap van den geest te kennen, die zich evenals traagheid in gebrek aan ijver in de bewegingen uit.

Logementhouder, zie **Kastelein**.

Lommer — schaduw. De onverlichte ruimte achter een door licht beschenen lichaam. *Schaduw* is in de eerste plaats de donkere plek, door de afkeering der lichtstralen ontstaan, verder ook het donkere beeld van het lichaam, dat de lichtstralen afkeert. *Lommer* is de beschutting door bladeren tegen het te felle zonlicht. Voor *lommer* kan men ook *schaduw* bezigen, doch *lommer* zegt men uitsluitend van de schaduw van boombladeren. *Onder het lommer; het ruischt in het dichte lommer. In de schaduw der olmen.*

Lomp — onbeleefd — onbeschoft — ongemaniërd. *Ongemaniërd* en *onbeleefd* drukken uit, dat men de regels der wellevendheid uit het oog verliest; *ongemaniërd* is sterker dan *onbeleefd*, het nadert meer tot *lomp* en *onbeschoft*; *lomp* is hij, die uit onervarenheid of plompheid in lijnrechten strijd met de regels der wellevendheid handelt. *Hij was met opzet onbeleefd en groette niet. Die knaap is een ongemaniëerde vlegel. De lompe boer hield in de kamer van den prins zijne pet op het hoofd. Onbeschoft* geeft te kennen dat men niet alleen *lomp*, maar ook beleedi-

gend is. *Als ge haar het gevaar, dat het gevolg harer luimen kan zijn, aanwijst, lacht zij u onbeschoft uit.*

Look, zie **Ajuin**.

Loom, zie **Log**.

Loom, zie **Moede**.

Loon — **huur**. Eene som, waarvoor men gedurende een bepaalden tijd diensten geniet of bewijst, zekere rechten overdraagt of overneemt. *Loon* ziet enkel op de bezoldiging van arbeiders en dienstboden. *Huur* bezigt men ten opzichte van dienstboden.

Loon, zie **Belooning**.

Loonen, zie **Beloonen**.

Loop, zie **Beloop**.

Loopen, zie **Gaan**.

Loos, zie **Arglistig**.

Los — **lichtzinnig** — **liederlijk** — **losbandig** — **ongebonden**. Terwijl *lichtzinnig* de eigenschap van het karakter aanduidt, waardoor men de wetten van zedelijkheid en welvoeglijkheid niet ernstig opneemt en zich niet om de gevolgen zijner daden bekommert, zien de andere woorden meer op de uitingen der lichtzinnigheid. *Los*, d. i. niet vast, niet stevig gebonden, staat tegenover *stijf*; het beteekent verder zich gemakkelijk bewegend, en daar eene deugd door overdrijving ondeugd kan worden, ongeregeld, al te vroolijk levend. *Losbandig* en minder sterk *ongebonden* duiden aan, dat men zich aan geene zedelijke banden stoort, aan grove buitensporigheden zich schuldig maakt. *De losse jeugd. Een los leven leiden* = zijn vermaak op ongeoorloofde wegen zoeken. Een hooge graad van losbandigheid en zedeloosheid wordt aangeduid door *liederlijk*.

Losbandig, zie **Los**.

Louter, zie **Echt**.

Loven — **prijzen** — **roemen**. Iets of iemand verheffen. Iemand verheerlijken. *Prijzen* is de algemeene uitdrukking voor iemand verheffen door zijne waarde in eenig opzicht te vermelden. *Loven*, dat verhevener is dan prijzen, wordt genoegzaam enkel ten aanzien der godheid gebezigd. *Loof den Heer, mijne ziel!* Alles is vatbaar om *geprezen* te worden, zoolang men er eene enkele goede hoedanigheid in weet op te merken of er aan weet toe te kennen. *Prijzen* onderstelt in den regel de tegenwoordigheid van den of van het geprezene; *roemen* sluit die tegenwoordigheid uit. *Men zegt: iemand in zijn aangezicht prijzen, niet in zijn aangezicht roemen.*

Luchthartig, zie **Lichtvaardig**.

Lui, zie **Log**.

Luum, zie **Gril**.

Luum, zie **Boert**.

Luimig, zie **Aardig**.

Luister — praal — pracht — pronk. Bij *pracht* staat het denkbeeld op den voorgrond van rijkdom met glans gepaard; *luister* geeft te kennen dat de glans van iets bewondering afdwingt. Bij *praal* denkt men meer aan het schitterend vertoon van iets; daardoor wordt het, evenals *pronk*, beschouwd als de uiting van ijdelheid. *Pronk* is eigenlijk die opschik, welke in het oog loopt.

Luisteren, zie **Hooren**.

Luisteren, zie **Aanhooren**.

Lust, zie **Begeerte**.

Lust, zie **Begeerlijkheden**.

Lust, zie **Blijdschap**.

Lustwarand, zie **Hof**.

M.

Maag, zie **Bloedverwant**.

Maagd, zie **Dochter**.

Maagdelijn, zie **Dochter**.

Maar, zie **Dan**.

Maatschappij, zie **Bond**.

Machine, zie **Gereedschap**.

Macht, zie **Kracht**.

Macht, zie **Gebied**.

Macht, zie **Gezag**.

Mager, zie **Dun**.

Mak, zie **Getemd**.

Maken, zie **Bedrijven**.

Maken, zie **Inbrengen**.

Mal, zie **Dwaas**.

Malen — schetsen — schilderen — teekenen. Eene zichtbare voorstelling van iets geven, dat in de werkelijkheid bestaat of van een beeld, dat zich in den geest gevormd heeft. *Schetsen* is met behulp van potlood, krijt of pen het beeld in omtrekken aangeven. *Teekenen* is het beeld weer-geven in alle bijzonderheden, met zijn licht en zijne schaduw; als hulpmid-delen gebruikt men hiervoor, behalve de reeds genoemde, ook waterverwen. *Teekenen* ziet nog meer op den vorm, *schilderen* op het aanbrengen van

kleur en toon door middel van olieverf; waar men bij de beschouwing eener schilderij vooral op de juistheid der vormen let, kan men dus ook van *de teekening* spreken. *Malen* is voor schilderen en teekenen, zoowel in eigenlijken als in overdrachtelijken zin alleen in dichterlijken stijl in gebruik.

Manslag — moord — doodslag. *Doodslag* is elke slag, die den dood van den geslagene ten gevolge heeft. Waar geen opzet of doel om te dooden bestond bij den persoon, die den slag gaf, gebruikt men de woorden doodslag of manslag. *Een manslag* is meest een onwillige doodslag van een mensch, *moord* een *doodslag* met voorbedachten rade. *Een manslag begaan. Een moord plegen.*

Mare, zie **Bericht**.

Marechaussee, zie **Diender**.

Martelen, zie **Folteren**.

Mat, zie **Moede**.

Mate (naar . . . van), zie **Gelang (naar . . . van)**.

Matig — ingetogen — sober. Wie *matig* leeft, beperkt zijne begeerten en wacht zich voor overdaad; wie *ingetogen* leeft, weet zijne begeerten te beheerschen; wie het *sober* heeft, heeft eenigermate gebrek aan het noodige.

Matigen — beteugelen. Niet hotvieren, doch beperken. *Matigen* wordt van die aandoeningen gebruikt, die op zich zelf niet verkeerdt zijn, maar het door hare hevigheid kunnen worden. Men *matigt* zijne vreugde, zijne liefde, zijne droefheid, maar men *beteugelt* wat door heftigheid of drift verkeerdt is, z. a. zijne gramschap, zijn toorn en dergelijke.

Mededeelen, zie **Berichten**.

Mededeeling, zie **Bericht**.

Mededoogen, zie **Deernis**.

Mededoogend, zie **Barmhartig**.

Medelijden, zie **Deernis**.

Medelijdend, zie **Barmhartig**.

Medemensch, zie **Evenmensch**.

Medestander, zie **Aanhanger**.

Meegaand, zie **Inschikkelijk**.

Meenen, zie **Achten**.

Meening, zie **Bedunken**.

Meer — oceaen — zee. *Oceaen* (wereldzee) heet de samenhangende waterplas, waarin al het land der aarde ligt; ook de vijf groote zeeën, waarin de wereldzee wordt verdeeld, dragen dien naam. *Zeeën* noemt men de onderdeelen der oceanen; *meren* de groote waterplassen, die aan alle kanten door het land omgeven zijn en geen onmiddellijke gemeenschap met de zee hebben. Eene uitzondering hierop maken *de Kaspische Zee* en *de Doodse Zee*.

Meermalen, zie **Dikwijls**.

Meesmullen, zie **Glimlachen**.

Meestal, zie **Doorgaans**.

Meester, zie **Baas**.

Meeval, zie **Bijval**.

Meid, zie **Dochter**.

Meisje, zie **Dochter**.

Melden, zie **Berichten**.

Melding, zie **Bericht**.

Menig, zie **Eenige**.

Menigmaal, zie **Dikwijls**.

Menigte, zie **Aantal**.

Menschedom — menschheid. *Menschedom* is het collectief, het duidt de gezamenlijke menschenmassa aan. De *menschheid* is eigenlijk het wezen van den mensch, het mensch zijn, zooals b.v. in *de menschheid van Christus*. Verder duidt het, als collectief, de menschen aan, van den kant hunner menschenlijke natuur beschouwd. Wanneer men dus de geschiedenis van het *menschedom* beschrijft, heeft men te doen met de geschiedenis van de ontwikkeling der stammen en volken, met de daden en werken der menschen; houdt men zich bezig met de geschiedenis der *menschheid* dan heeft men als doel van zijn onderzoek meer de geschiedenis van de ontwikkeling der menschenlijke natuur, van de beschaving en geestesontwikkeling, zooals die uit zijne daden en werken blijkt.

*Ik zing den ondergang van d' eersten wereldgrond,
En 't menschedom dat, met Hel en Duivlen in verbond
En gruwelen verhard, Gods hoogheid durfde trotsen.*

Soms wordt *de menschheid* in denzelfden zin als *het menschedom* genomen: *Hooger zal de menschheid stijgen.*

Menschen, zie **Lieden**.

Menschenliefde — menschlievendheid. Liefde voor onzen evenmensch. *Menschlievendheid* heeft het bijbegrip van hulpvaardigheid. *Menschenliefde* en *menschlievendheid* staan tot elkander in de verhouding van oorzaak en gevolg.

Menschlievendheid, zie **Menschenliefde**.

Merkwaardig, zie **Aanmerkelijk**.

Merken, zie **Bemerken**.

Mest, zie **Drek**.

Meubelen, zie **Huisraad**.

Middelen, zie **Have**.

Middelerwijl, zie **Inmiddels**.

Mijden — vermijden — vlieden. Ontwijken. *Mijden* of *vermijden* is iemand of iets uit den weg gaan. Worden *mijden* en *vermijden* tegenover elkander gesteld, dan is *mijden* het streven om te ontwijken, terwijl *vermijden* de daad van ontwijken voorstelt als iets, dat geheel afhankelijk is van den persoon, die vermijdt. *Mijden* is sterker dan *vermijden*, omdat er het denkbeeld van ontwijken uit afkeer en vrees in ligt opgesloten. *Mijd het kwade. Hij heeft sedert weken mijn huis gemeden. Als ge minder stijfhoofdig waart geweest, hadden veel onaangenaamheden kunnen vermeden worden.* Bij *vlieden* heeft snelle ontwijking plaats na, zij het ook niet volkomen, aanraking. Dikwijls wordt het gebruikt voor *vermijden*. *Vlied kwaad gezelschap.*

Mikken, zie **Aanleggen**.

Mikpunt, zie **Doel**.

Min, zie **Liefde**.

Minister-resident, zie **Afgezant**.

Minnaar, zie **Beminnaar**.

Misdaad — misdrijf — overtreding — vergrijp — wanbedrijf. Elke daad, die in strijd is met de wetten, de zeden of gewoonten, ook wanneer zij zonder boos opzet gepleegd wordt, is eene *overtreding*. Volgens het Wetboek van Strafrecht, thans van kracht, is *misdaad* eene overtreding strafbaar met lijf of onteerende straf; *wandaad*, die welke strafbaar is gesteld met boetstraffen, terwijl *cevoudige overtreding* of *vergrijp* zoodanige overtreding is, die enkel met politiestraf bedreigd wordt. Het nieuwe Wetboek van Strafrecht kent alleen de generieke benaming van *misdrijf* voor elke overtreding, die bij de wet strafbaar gesteld wordt. In het dagelijksch leven spreekt men van *vergrijp* en van *overtreding* om daardoor aan te geven eene schending van de wet of de zeden, of het te buiten gaan der perken; niet alleen door de strafwet, maar ook door de onbeschreven wetten der samenleving gesteld. *Vergrijp* is meestal sterker dan *overtreding*.

Misdrijf, zie **Misdaad**.

Misgunnen, zie **Benijden**.

Mishagen — misvallen. Niet aanstaan. *Mishagen* is sterker dan *misvallen* en drukt een meer blijvenden tegenzin uit dan het laatste. Het tegengestelde wordt uitgedrukt door behagen, bevallen (zie **Aanstaan**). *Wat mij in hem misviel, was zijn gluipende blik; zijn gedrag mishaaft mij zeer.*

Misleiden, zie **Bedriegen**.

Mismaakt — misvormd — wanschappen — wanstaltig. *Wanstaltig* duidt aan dat iets onregelmatig of onnatuurlijk van bouw is, wat de verschillende deelen betreft waardoor het geheel een onaangename indruk maakt. *Wanschappen* is leelijk geschapen en dus gedrochtelijk. *Misvormd* drukt het zachter uit en geeft te kennen dat iets afwijkt van den goeden vorm dus een slechten, leelijken vorm heeft, hetzelfde wordt ook door *mismaakt* aangeduid; dit staat tegenover *welgemaakt* en terwijl *welgemaakt*

iets aanduidt dat schoon is, is *mismaakt* het tegenovergestelde, derhalve wat leelijk is, doch meer bepaald leelijk, door onnatuurlijke vergroeiing van eenig deel van het lichaam.

Mismoedig — mistroostig — neerslachtig — terneergeslagen — moedeloos. Door leed ter neer gedrukt. De *mismoedige* ziet in zijn toestand weinig licht, zoodat hij onverschillig is: de *neerslachtige* heeft de veerkracht van zijn geest tijdelijk verloren: de *mistroostige* is voor iederen troost ontoegankelijk, de *moedeloze*, evenals degene, die *terneergeslagen* is, heeft allen moed verloren; de eerste omdat hij geen herstel of uitweg meer ziet, de laatste omdat hij door zijn eigen toestand of door de omstandigheden niet tot opgewekt handelen in staat is. *Moedeloos* en *neerslachtig* geven een meer blijvenden toestand te kennen dan *mismoedig* en *terneergeslagen*.

Misnoegen — ongenoegen — ontevredenheid. De onaangename gewaarwording, welke door iets, dat tegen onzen zin is, voor een tijd bij ons wordt opgewekt. Bij *misnoegen* gaat de *ontevredenheid* gepaard met eene zekere mate van verdriet, bij *ongenoegen* met wrevel of verholgenheid. *Misnoegen* is dus sterker dan *ontevredenheid*, *ongenoegen* sterker dan *misnoegen*. *Nadat prins Bismarck herhaalde malen graaf Arnim zijn ongenoeger had te kennen gegeven, riep hij hem uit Parijs terug. Ontevredenheid* kan eene eigenschap van het karakter zijn of een voorbijgaand gemis van tevredenheid, dat door eene daad van een ander ontstaat.

Mispas — misstap. *Mispas* noemt men een lichter, *missstap* een zwaarder vergrijp tegen de zedelijkheid of welvoegelijkheid.

Misprijzen, zie **Afkeuren**.

Misrekening, zie **Dwaling**.

Misschlen, zie **Altemet**.

Missen, zie **Derven**.

Misstap, zie **Mispas**.

Mist, zie **Damp**.

Mistasten, zie **Dwalen**.

Mistroostig, zie **Mismoedig**.

Mistrouwen, zie **Achterdocht**.

Mits, zie **Wanneer**.

Misvallen, zie **Mishagen**.

Misvatting, zie **Dwaling**.

Misvormd, zie **Mismaakt**.

Modder — bagger — slib — slijk. De weeke aarde of de bestanddeelen, waaruit zij bestaat, in water opgelost, wordt al naar den staat waarin zij zich bevindt, met een dezer namen bestempeld. *Modder* is de aarde, die week is geworden door vermenging met water. *Slijk* is hetzelfde, meest

echter in iets dunneren staat. Wanneer men beide tegenover elkander stelt is *modder* meer de weeke aarde, welke veel zware en voor planten vruchtbare bestanddeelen bevat, terwijl *slijk* meer slaat op het vuile en vochtige dat er aan eigen is. *Slib* is de vloeibare aardstof, die, door stroomend water over het land gebracht, na de wegvloeiing van het water als modder op het land achterblijft. *Bagger* is de modder, die in *baggen* (korven) of baggernetten uit het water opgehaald wordt en voor verschillende doeleinden gebezigd wordt. Is de grond, waaruit de *bagger* gehaald wordt, veenachtig, dan maakt men turf van de *bagger*, die hiernaar *baggerturf* genoemd wordt.

Mode, zie **Gebruik**.

Moed geven, zie **Aanmoedigen**.

Moed inboezemen, zie **Aanmoedigen**.

Moed inspreken, zie **Aanmoedigen**.

Moede — vermoeid — afgemat — afgesloofd — afgetoed. Tengevolge van inspanning ongeschikt tot verdere krachtsinspanning. Eenigszins zijn met deze woorden synoniem *mat* en *loom*; deze geven echter meer, even als soms ook *moede*, een toestand te kennen die uit het lichaam zelf voortkomt ten gevolge van de gesteldheid of van eene ziekelijke aandoening. Men is *loom* b. v. door hitte, waarbij het gestel zijne veerkracht verliest, men voelt zich *mat* en *loom* door eene opkomende verkoudheid, men gevoelt zich *moede* en *mat*, wanneer voor de krachten, b. v. als men pas herstellende is, de minste inspanning te veel is. Synoniem met de hierboven genoemde woorden duidt *moede* het gevoel van uitputting van kracht na een inspannenden arbeid aan. *Vermoeid* is meer moede geworden door eene handeling. *Ik ben moede van de wandeling* en *ik ben vermoeid van het wandelen*. *Afgemat* is eene sterkere uitdrukking voor *vermoeid*; het geeft groote vermoeidheid van geest en lichaam te kennen. Bij *afgesloofd* en *afgetoed* wordt bovendien eene eigenaardigheid van den arbeid uitgedrukt. Men is nl. door het sloven, door het tobben, af, d. i. ten hoogste vermoeid, geworden. Zij geven dus te kennen dat de voorafgaande inspanning van langen duur was of bij herhaling moest geschieden; soms gebruikt men deze woorden ook als de inspanning zonder goed gevolg was.

Moedeloos, zie **Mismoedig**.

Moederland, zie **Vaderland**.

Moedig, zie **Dapper**.

Moetelijkheid, zie **Bezwaar**.

Moer, zie **Bezinksel**.

Moeras, zie **Broek**.

Mond, zie **Bek**.

Mondbehoeften, zie **Eetwaar**.

Monster — staal — proefje. Een gedeelte van eene koopwaar, dat aan den koper gegeven wordt, ten einde hem in staat te stellen over

hare hoedanigheid te oordeelen. *Monster* wordt meer bijzonder in den groot-handel gebruikt. Het *monster* van ellewaren wordt *staal* genoemd; dat van wijn, thee en dergelijke waren, die naar den smaak beoordeeld en derhalve met den mond geproefd moeten worden, wordt behalve *monster* ook *proefje* genoemd. Van daar *proefje* voor een achtste wijnfleschje.

Mool, zie **Aardig**.

Moord, zie **Manslag**.

Morgen, zie **Dageraad**.

Muf, zie **Duf**.

Mull, zie **Bek**.

Mutterij, zie **Beroerten**.

Muntstuk, zie **Geldstuk**.

Muur, zie **Wand**.

Mythe, zie **Fabel**.

N.

Naakt, zie **Bloot**.

Naam, zie **Eer**.

Naam, zie **Benaming**.

Naäpen — nabootsen — nadoen — navolgen. Zich iets of iemand ten voorbeeld stellen en trachten te evenaren. *Nadoen* duidt dit in het algemeen aan, iets doen naar het voorbeeld van een ander; meestal is er aan verbonden de bedoeling om den persoon, wiens handelingen men nadoet in een bespottelijk daglicht te stellen. Bij *naäpen* kan ook dit doel bestaan, niet altijd echter; door dit woord toch wordt meer het belachelijke van het *naäpen*, of als een aap nadoen, wat een ander doet, uitgedrukt. Zonder dergelijke bijgedachte zijn *navolgen* en *nabootsen*. *Navolgen* heeft eene ruimer beteekenis dan *nabootsen*. Terwijl het laatste enkel te kennen geeft, dat men alleen eene uiterlijke gelijkenis tracht te verkrijgen, drukt het eerste uit, dat men het voorbeeld zooveel mogelijk in alle opzichten tracht gelijk te worden; het heeft eene goede beteekenis, die aan *nabootsen* niet noodwendig eigen is. Men *bootst* iemand *na* in zijne spraak, manieren, enz. Men *volgt* hem *na* in zijn handel en wandel.

Naar, zie **Akelig**.

Naar, zie **Afgrijselijk**.

Naar achteren, zie **Achterwaarts**.

Naardien, zie **Aangemerkt**.

Naarstig, zie **Arbeidzaam**.

Naarstigheid, zie **IJver**.

Naast, zie **Bij**.

Naaste, zie **Evenmensch**.

Naarstigheid, zie **IJver**.

Naberouw — **nagedachten**. Spijt over eene verkeerde handelwijze, waaraan we ons schuldig hebben gemaakt. *Nagedachten* spruiten voort uit het inzicht, dat we in het goede te kort zijn geschoten; *naberouw* uit het inzicht, dat we in plaats van het goede iets verkeerd gedaan hebben, dat ons of anderen tot schade is.

Nabestaande, zie **Bloedverwant**.

Nabij, zie **Dichtbij**.

Nabootsen, zie **Naäpen**.

Nadeel, zie **Afbreuk**.

Nademaal, zie **Aangemerkt**.

Nadenken, zie **Denken**.

Nadenken, zie **Bedenken**.

Naderen, zie **Aankomen**.

Naderen, zie **Genaken**.

Nadoen, zie **Naäpen**.

Nadruk, zie **Aandrang**.

Nadruk, zie **Ernst**.

Nadruk, zie **Klem**.

Nagedachtenis, zie **Naberouw**.

Nagedachtenis, zie **Gedachtenis**.

Nagenoeg, zie **Bijkans**.

Nageslacht — **nakomelingschap**. Het begrip *nakomelingschap* is het ruimst. *Nageslacht* kan enkel dat menschengeslacht bedoelen, hetwelk onmiddellijk op een vorig volgt of uit het thans levende voortspruit, maar *nakomelingschap* omvat alle komende geslachten. *Ik verlaat mij op het oordeel der nakomelingschap*. Door een bezittelijk voornaamwoord nader bepaald, drukken beide woorden hetzelfde uit als *afstammelingen*.

Naijverig — **ijverzuchtig** — **jaloersch**. *Naijverig* wordt bijna altijd in een goeden zin genomen, *ijverzuchtig* altijd in een kwaden. *Jaloersch* wordt soms in een goeden, doch meest in een kwaden zin gebezigd. In het eerste geval geeft het te kennen, dat men voor zich zelf de voorrechten, de talenten, enz. wenscht te bezitten van een ander, zonder ze hem juist te misgunnen. In het tweede duidt het 't gevoel van wrevel aan, dat ons vervult, wanneer wij anderen met het een of ander begunstigd zien, dat wij hun benijden. De *ijverzuchtige* weet niets beters te doen dan de meer bevoorrechten kleingeestig te benijden. *Naijver* is nauw ver-

want aan *wedijver* d. i. het loffelijk streven om anderen in verdiensten, talenten, enz. te evenaren of te overtreffen.

Naken, zie **Genaken**.

Nakomen — **volbrengen**. Men kan zoowel een verbod als een bevel *nakomen*, maar alleen het laatste kan men *volbrengen*. Zie **Houden**.

Nakomeling, zie **Afkomeling**.

Nakomelingschap, zie **Nageslacht**.

Nalaten, zie **Aflaten**.

Nalaten — **achterlaten** — **overlaten**. Terwijl men door *verlaten* meer bepaald de verwijdering van een persoon of eene zaak uitdrukt, heeft men bij *nalaten*, *achterlaten* en *overlaten* tevens op het oog den persoon of de zaak waarvan men zich verwijdert, die dus met betrekking tot den verlatende achterblijft of overblijft. *Nalaten*, d. i. na zich laten, veronderstelt dat degene, die nalaat, ophoudt te bestaan, het wordt dus voornamelijk gezegd van stervenden. *Achterlaten* is iets of iemand bij zijn vertrek niet mede nemen, dus *achter laten blijven*, *overlaten* geeft hetzelfde te kennen, maar drukt bovendien uit dat men zich om hetgeen achterblijft niet bekommert, aan anderen toestaat om er bezit van te nemen, of er naar goedvinden mede te handelen. *Hij liet schulden na. Bij zijn vertrek naar Amerika liet hij nog al wat schulden achter. Hij vertrok met de noorderzon en liet vrouw en kinderen, die aan weelde gewoon waren, in behoeftige omstandigheden achter. Hij ontkwam door een koenen sprong, zijn knapzak aan het serpent overlatende.* Wanneer deze woorden ten opzichte van een stervende of doode gebruikt worden, geeft *nalaten* te kennen dat er personen of zaken achterblijven, ziet *achterlaten* meer op den toestand der personen, die overblijven, *overlaten* op het niet bij machte zijn om voor de overgeblevenen te zorgen en het overgeven dier zorg aan anderen. *De gierigaard liet een groot vermogen na. Hij liet vrouw en kind na. Hij liet eene bedroefde weduwe en twee jonge kinderen achter. Hij heeft vrouw en kinderen bij zijn dood den honger ten prooi overgelaten.*

Nalatenschap, zie **Boedel**.

Nanceef, zie **Afstammeling**.

Naricht, zie **Bericht**.

Nasleep, zie **Gevolg**.

Naschrijven, zie **Afschrijven**.

Nat — **vochtig**. Beide adiectiva duiden aan dat iets waterdeelen bevat. Waar deze uiterlijk zichtbaar zijn, daar spreekt men van *nat*; bevat iets betrekkelijk weinig waterdeelen dan spreekt men van *vochtig*.

Natie — **volk**. *Natie* verdient in die gevallen de voorkeur, waarin de onderlinge band tusschen de deelen alleen bestaat in gelijkheid van afkomst, taal, gewoonten en zeden, en niet in vereeniging onder dezelfde wetten en hetzelfde bestuur. *De Joodsche natie. De Poolsche natie.* Overigens beteekenen *natie* en *volk* hetzelfde. *Onze natie, het Nederlandsche volk.*

Natuur, zie **Aard**.

Natuurlijk kind, zie **Bastaard**.

Nauw, zie **Eng**.

Nauwkeurig, zie **Juist**.

Navolgen, zie **Naäpen**.

Nazaat, zie **Afkomeling**.

Neb, zie **Bek**.

Nederdalen, zie **Dalen**.

Nederig, zie **Deemoedig**.

Nederstorten, zie **Storten**.

Nederstorten, zie **Vallen**.

Nedervallen, zie **Vallen**.

Nederwaarts — **afwaarts**. *Nederwaarts* duidt aan dat eene beweging van een hooger naar een lager punt gaat; *afwaarts* dat de beweging geschiedt in eene richting, waardoor hetgeen zich beweegt zich verwijderd van een bepaald punt. *Afwaarts* kan dus ook *nederwaarts* beteekenen. *Nederwaarts* wordt meest in deftigen stijl of figuurlijken zin gebruikt.

Neerslachtig, zie **Bedroefd**.

Neerslachtig, zie **Mismoedig**.

Neigen, zie **Hellen**.

Neiging, zie **Begeerte**.

Nek, zie **Hals**.

Nering, zie **Broodwinning**.

Nering, zie **Handel**.

Netelig, zie **Bedenkelijk**.

Neuswijs, zie **Eigenwijs**.

Nevel, zie **Damp**.

Nevens, zie **Bij**.

Nietig — **nietswaardig**. Wat geen waarde heeft. *Nietswaardig* is sterker dan *nietig*. Het ziet vooral op gebrek aan innerlijke waarde, en staat verder gelijk met onwaardig, slecht, gemeen. Een vonnis *nietig* verklaren. Eene *nietige* (onbeteekenende) uitvlucht. Een *nietig* (onbeduidend) mensch. Een *nietswaardig* mensch = iemand zonder karakter of zedelijkheid.

Nietswaardig, zie **Nietig**.

Niettemin, zie **Dan**.

Nieuw, zie **Jong**.

Nieuwsgierig, zie **Benieuwd**.

Nijd, zie **Afgunst**.

Nijd, zie **Afkeer**.

Nijdig, zie **Boos**.

Nijgen — Bulgen. Beide woorden duiden eene beleefde begroeting aan. *Buigen* is eigenlijk zich krommen onder een sterken druk; daardoor is hieraan eigen het begrip van onderdoen voor iemand, *buigen* of *eene buiging maken* is derhalve een betoon van nederigheid of onderdanigheid. Van een dergelijken groet van een heer zegt men *buigen*, van eene dame *nijgen*, d. i. zinken.

Nijging, zie **Dienaresse**.

Nijpen, zie **Knijpen**.

Nijver, zie **Arbeidzaam**.

Nimmer — nooit. *Nimmer*, uit *nie meer* ontstaan, ziet alleen op de toekomst, *nooit* uit *ne ooit* d. i. niet te eeniger tijd, kan zoowel op het verleden als op de toekomst betrekking hebben.

Nochtans, zie **Dan**.

Noemen, zie **Heeten**.

Nogmaals, zie **Alweder**.

Nood, zie **Druk**.

Nood, zie **Gevaar**.

Nooddruft, zie **Behoeft**.

Nooddruftig, zie **Arm**.

Noodwendig, zie **Noodig**.

Noodig hebben, zie **Behoeven**.

Noodig — noodwendig — noodzakelijk. *Noodig* is hetgeen ergens toe vereischt wordt of volstrekt moet plaats hebben; *noodwendig* hetgeen zoo dringend *noodig* is, dat men het niet kan ontberen of nalaten; *noodzakelijk* wat volstrekt zijn moet en niet anders zijn kan dan het is. Ik heb eene jas *noodig*. Ik moet *noodig* op reis. Krijgstucht is in een leger *noodzakelijk*. *De noodwendigheden des levens*, dat zijn de eerste levensbehoeften.

Noodweer — lijfsverdediging — zelfverdediging. Beide drukken hetzelfde uit, nl. tegenweer om zich zelf te verdedigen. *Noodweer* stelt meer op den voorgrond het onwillige van de ter verwering toegebrachte slagen. *Lijfsverdediging* geeft te kennen waarom men het moest doen, nl. om zijn eigen of eens anders leven te redden. *Noodweer* wordt in ruimeren zin gebruikt dan lijfsverdediging en in denzelfden zin als *zelfverdediging*, nl. om zich zelven te verdedigen tegen een directen aanval. *Uit noodweer doodde mijn client den onverlaat, die hem aanviel. Uit noodweer moest ik hun wel zoo aan de kaak stellen. Een doodslag ter lijfsverdediging is geen moord, want noodzakelijke zelfverdediging is geoorloofd.*

Noodzakelijk, zie **Noodig**.

Noodzaken, zie **Dwingen**.

Nooit, zie **Nimmer**.

Noot, zie **Aanteekening**.

Nopen, zie **Bewegen**.

Nopen, zie **Dwingen**.

Nopens, zie **Aangaande**.

Norsch, zie **Barsch**.

Nu — tegenwoordig — thans. *Tegenwoordig* is hetgeen in den tijd, waarop men spreekt, geschiedt of is; bij uitbreiding de dagen waarin men leeft, in tegenoverstelling van de vroegere. *Thans* ziet op het tegenwoordige in betrekking tot het voorafgaande en het toekomstige; *nu* duidt één gelijktijdig tijdpunt in het tegenwoordige of in het verledene aan. Voorheen en *thans*; toen en *nu*. *Als we bedenken, wat we al hebben doorgezwoegd, dan kunnen we gerust zeggen, dat we thans volkomen gelukkig zijn. Zult gij nu achteruit krabben, nu wij zoover gevorderd zijn? Daar ik mijn doel bereikt heb, reis ik nu weer heen.* — *Nu* wordt ook wel gebruikt van een tijd, die eigenlijk verleden is, maar die met betrekking tot eene andere handeling als tegenwoordig gedacht wordt, ten einde levendigheid aan het verhaal bij te zetten. *Wien mocht hij bijstand bieden, nu zij als tiggers op elkander aanvielen? Het valt nu en dan voor.*

Nuk, zie **Gril**.

Nut, zie **Baat**.

Nutte maken (zich ten), zie **Aanwenden**.

O.

Oceaan, zie **Meer**.

Och! zie **Ach!**

Ochtend, zie **Dageraad**.

Oefenen, zie **Beoefenen**.

Oever, zie **Boord**.

Offer — offerande — slachtoffer. *Offer* heeft in het algemeen de beteekenis van gewijde gave (*een offer op het altaar des vaderlands*); in dichtertelijke taal elk huldeblijk. *Offerande* beteekent zoowel de daad van het offeren, als de gave, die geofferd wordt (*Abrahams offerande*), verder bewijs van hulde, liefde of dankbaarheid. *Offerande* is meer in deftigen stijl in gebruik, terwijl *offer* het gewone woord is. *Slachtoffer* heeft eene meer beperkte beteekenis; met *offer* is het gelijk in beteekenis, waar dit woord in den zin van bloedig offer genomen wordt. Figuurlijk wordt het in het bijzonder gebezigd tot aanduiding van hem, die bij het najagen van een zeker doel, of wel doordat hij zich laat beheerschen door de eene of andere hartstocht, zijn ondergang vindt. *Karel I van Engeland werd het slachtoffer van zijne dubtelhartigheid.*

Offer (ten . . . brengen), zie Offeren.

Offerande, zie **Offer**.

Offeren — opofferen — offer — (ten . . . brengen). Van datgene wat den mensch dierbaar is (geld en goed, gezondheid en leven) afstand doen, het prijs geven ter wille van iemand, dien men hoog waardeert, of van iets dat men vurig verlangt, of als een hooger goed beschouwt. *Opofferen* is in deze opvatting de gewone uitdrukking, *offeren* behoort tot den hooger en *opofferen* het midden houdt, treedt het vrijwillige der handeling iets meer op den voorgrond. *Buddha bracht alles, wat in het oog van gewone menschen waarde bezit, macht, aanzien, rijkdom en genot, aan zijne godsdienstige overtuiging ten offer. Alles opofferen aan zijne heerszucht.*

Ofschoon — hoewel — hoezeer. Voegwoorden, die toegevend bijzinnen aan den hoofdzin verbinden. In *ofschoon*, ook verkort tot *schoon*, ligt in *of* eene voorwaardelijke kracht. De oorspronkelijke beteekenis is echter langzamerhand zoo gewijzigd dat het thans nagenoeg geheel met de beide andere woorden gelijk staat.

Om — rond. In een aantal gevallen kan *om* als bijwoord door *rond* vervangen worden, b.v. in *omreizen*, *omdolen*, *omdeelen*, *omroepen*. In de beteekenis bestaat tusschen de woorden geen ander verschil, dan dat in het nieuwere *rond* het begrip eener omgaande beweging nog duidelijker uitkomt, ten gevolge waarvan *rond* meer bepaald doet denken aan het omgaan van een geheel kring. *Rond* in plaats van het voorzetsel *om* te gebruiken, b.v. *rond de tafel*, *rond de stad wandelen*, is een anglicisme.

Omarmen — omhelzen — omvangen — omvatten. *Omvatten*, evenals *omvangen*, is iemand met hand of armen het lichaam of een deel ervan omsluiten; *omvatten* en *omvangen* veronderstellen niet altijd, zooals *omarmen* en *omhelzen*, dat de omsluiting het teken is van liefde of gehechtheid; wanneer zij deze bijgedachte hebben bezigt men ze meer voor het omsluiten van andere lichaamsdeelen dan bepaald van den hals. *Omhelzen* onderstelt bepaaldelijk het omvatten van iemands hals; *omarmen*, d. i. met de armen vervangen, kan men ook het middel of de knieën van een persoon, ja zelfs een levenloos voorwerp. Figuurlijk wordt *omhelzen* in veel ruimeren zin genomen dan *omarmen*. *Een godsdienst, een gevoelen, eene gelegenheid, een middel, deugden en ondeugden, goede en kwade gewoonten omhelzen.*

*De zeeën werpen 't strand, dat haar verlangend zoekt te omarmen,
Verliefde kussen toe.*

Ombrengen, zie **Dooden**.

Omdat, zie **Aangemerkt**.

Omdeelen, zie **Bedeelen**.

Omdijken, zie **Bedijken**.

Omdoen, zie **Aandoen**.

Om en bij, zie **Bijkans**.

Omgang — verkeer — verkeering. Het leven en zich bewegen onder de menschen en in voortdurende aanraking met hen zijn. Bij *omgang* staat het laatste meer op den voorgrond, bij *verkeer* het eerste. *Omgang* en *verkeering* worden beide ook gebruikt, waar het de nauwe betrekking betreft, waarin een man en eene vrouw tot elkaar staan. In *verkeering* ligt meer het denkbeeld van geoorloofde gemeenzaamheid. Daarom wordt *omgang* veelal met een bijvoegelijk naamwoord verbonden. *Dagelijksche omgang*, *familiare omgang*, *gezellige omgang*, *gemeenzame omgang*, *verboden omgang*. *Gezellig verkeer*, *druk verkeer*. *Met een meisje verkeering hebben* of met haar vrijen.

Omgeven, zie **Insluiten**.

Omgeving, zie **Omtrek**.

Omhaal — omslag. Drukte, wijdloopigheid. *Omslag* is woelige beslommering, die echter niet altijd te vermijden is. *Omhaal* heeft eene nog ongunstiger beteekenis dan *omslag*; hij is het gevolg van gebrek aan overleg, waardoor men niet eenvoudig te werk gaat, maar meer overhoop haalt, dan noodig is, derhalve overdreven en geheel noodeloozen *omslag* maakt. De *omslag* in redeneeringen en bewijzen is niet door iedereen te vermijden, maar de *omhaal* van woorden is altijd onverdragelijk, omdat hij óf van gebrekkig denken getuigt, óf van de geheime bedoeling om de eigenlijke gedachte als in een vloed van woorden te verstikken.

Omhalen, zie **Afbreken**.

Omhalig, zie **Omslachtig**.

Omhelzen, zie **Omarmen**.

Omkeeren, zie **Keeren**.

Omkiijken — omzien. *Omzien* is de algemeene uitdrukking. *Omkiijken* onderstelt altijd eenige oplettendheid en belangstelling, die bij *omzien* geheel ontbreken kunnen. In den verheven stijl wordt echter alleen *omzien* gebruikt.

Omkomen, zie **Sterven**.

Ommezien, (**in een**), zie **Aanstonds**.

Ompraten, zie **Bepraten**.

Omringen, zie **Insluiten**.

Omrullen, zie **Afwisselen**.

Omtrent, zie **Bijkans**.

Omschrijven, zie **Uitleggen**.

Omsingelen, zie **Insluiten**.

Omslaan, zie **Aandoen**.

Omslachtig — breedvoerig — omhalig — omstandig — wijdloopig — uitvoerig. *Omstandig*, *breedvoerig* en *uitvoerig* geven te

kennen dat alles wat men tot het rechte verstand van iets noodig moet weten, verhaald of opgegeven wordt; deze eigenschappen van een verhaal strekken tot lof, niet tot blaam. Anders is het gesteld met de eigenschappen door de andere woorden uitgedrukt, die alle aanduiden dat er te veel omtrent iets wordt medegedeeld. *Een omstandig verhaal* bevat alle bijzonderheden, die noodig zijn te weten. Wordt hierbij eenvoud en beknoptheid uit het oog verloren, dan is het verhaal *omslachtig*. Is het gebrekkig verteld, wat de volgorde der feiten betreft, worden er te veel woorden gebruikt en bijzonderheden medegedeeld, die van geen belang zijn, dan is het *omhatig*. *Een uitvoerig betoog* mist geen enkele schakel, die in de redeneering noodig is; wanneer er echter te veel woorden bij gebruikt zijn of allerlei kleinigheden, die geen bewijs behoeven, bewezen worden, noemt men het betoog *wijdloopig*. Is hetgeen men meedeelt *uitvoerig* en *omstandig*, geeft men alle bijzonderheden, die van belang kunnen zijn, uitvoerig weer, ontwikkelt men alles in flinke breede trekken dan is men *breedvoerig*.

Omslag, zie **Om**haal.

Omstandig, zie **Om**slachtig.

Omstandigheid, zie **Ge**legenheid.

Omstreek, zie **Om**trek.

Omstreeks, zie **Bij**kans.

Omtrek, zie **Cir**kel.

Omtrek — **om**geving — **om**streek. Wat eene plaats of een punt omgeeft. *Omgeving* (eigenl. een germanisme) drukt dit in het algemeen uit, het ziet echter meer op het onmiddellijk raken. De *omstreek* is de geheele streek om iets heen, de *omtrek* is eigenlijk de lijn die de grens van een vlak bepaalt, doch verder alles wat binnen de lijn ligt en eindelijk die ruimte in betrekking tot eene plaats, die als middelpunt gedacht wordt. *Omstreek*, dat meestal in het meerv. gebruikt wordt, duidt eene grootere uitgestrektheid aan dan *omtrek*, waaronder men meer bepaald de naaste omgeving verstaat. Men kan b.v. zeggen »de Heer B. moet hier ergens in den *omtrek* wonen», als men meent dat hij in de straat woont, waarin men zich bevindt. *Hij woont in de omstreken van Deventer*.

Omtrek — **om**vang. Beide woorden duiden de grenzen aan, waarbinnen eene ruimte of een voorwerp besloten is, maar terwijl *omtrek* in den regel alleen op de grenzen ziet staat in *omvang* het begrip van de uitgestrektheid van de omvange ruimte, van de oppervlakte op den voorgrond. Het heeft altijd het bijdenkbeeld dat de uitgestrektheid vrij groot is.

Omtrent, zie **A**angaande.

Omtrent, zie **Bij**kans.

Omtuining, zie **H**aag.

Omvang, zie **Om**trek.

Omvangen, zie **Om**armen.

Omvatten, zie **Omarmen**.

Omhalen, zie **Afbreken**.

Omverwerpen, zie **Afbreken**.

Omwerpen, zie **Afbreken**.

Omwerpen, zie **Aandoen**.

Omzichtig, zie **Bedachtzaam**.

Omzichtigheid, zie **Beleid**.

Omzien, zie **Omkijken**.

Onaangenaam — onbehaaglijk. Wat de zinnen of het gemoed min of meer pijnlijk aandoet of ontstemt. *Onaangenaam* zegt niets meer. *Onbehaaglijk* kan alleen gezegd worden van personen en zulke zaken, die men met de zinnen waarneemt, als voorwerpen, tafereelen, geluiden, daden enz. Het is sterker dan het eerste en heeft de bijgedachte van terugstootend. *Een onaangenaam mensch. Wat een onbehaaglijk vrouwspersoon. Onbehaaglijke manieren.*

Onaangenaamheden, zie **Twist**.

Onachtzaam, zie **Achteloos**.

Onafgebroken, zie **Aanhoudend**.

Onafhankelijk — vrij — zelfstandig. Niet aan het gezag van iemand anders onderworpen. Zijn eigen heer en meester, in doen en laten door niemand beperkt. *Onafhankelijk* heeft vooral betrekking op den toestand, waarin men zich bevindt in verhouding tot anderen. *Zelfstandig* geeft ditzelfde te kennen, doch met uitdrukkelijke vermelding, dat men op zich zelf staat en niet bij een ander behoort. *Vrij* ziet meer op het gevoel, dat men heeft dat men niet gebonden is en niet gedwongen kan worden om iets tegen zijn wil te doen. *Een vrij man, een onafhankelijk man. Ons gemeenebest was een onafhankelijke staat geworden. Noord-Amerika was na den vrijheidsoorlog een zelfstandig rijk geworden, en was niet langer eene kolonie van Engeland. De vrije steden van Duitschland hadden vroeger hun eigen bestuur.* Niet synoniem met *vrij* is *onafhankelijk* in de volgende uitdrukkingen, waarin het wel met *zelfstandig* kan afwisselen. *Onafhankelijk leven* d. i. zoodanig leven, dat men van niemand behoeft af te hangen. *Een onafhankelijk bestaan hebben* d. i. een voldoende inkomen of een genoegzaam vermogen hebben.

Onbandig, zie **Bandeloos**.

Onbarmhartig, zie **Barbaarsch**.

Onbebouwd, zie **Braak**.

Onbegrensd — grenzenloos. *Grenzenloos* wordt als sterker beschouwd dan *onbegrensd*. Men gebruikt in overdrachtelijken zin *grenzenloos* bij voorkeur in een ongunstigen, *onbegrensd* in een gunstigen zin. Men spreekt van *onbegrensd* eerbied, *onbegrensd* hoogachting, genegen-

heid, liefde; maar van *grenzenlooze* verachting, haat, nijd, ondankbaarheid; van *onbegrensde* wijsheid; maar van *grenzenlooze* onkunde.

Onbehaaglijk, zie **Onaangenaam**.

Onbekookt — onberaden — onbezonnen — ondoordacht. Deze worden gezegd van alles, wat niet overwogen is en niet van rijp doordenken getuigt. *Onberaden* ziet meer op de daden, die het uitvloeisel zijn van de overlegging of van hetgeen uitgedacht is; terwijl *onbekookt* en *ondoordacht* voornamelijk van het laatste gezegd worden, drukt *onbezonnen* meer het ondoordachte uit dat het gevolg van hartstocht is. *Onbekookt* heeft de betekenis van oppervlakkig en in de hoogste mate *ondoordacht*. *Onbekookte vragen en opmerkingen*. *Een onbekookt plan; een onberaden stap; onbezonnen ijver; een onbezonnen daad*.

Onbekrompen, zie **Breed**.

Onbeleefd, zie **Lomp**.

Onberaden, zie **Onbekookt**.

Onbeschaamd — onbescheiden — schaamteloos. *Onbescheiden* heeft de betekenis van niet ingetogen en niet inschikkelijk in spreken en doen, aanmatigend en daardoor onwellevend; *onbeschaamd* die van geen schaamte hebbende, voor zooverre men zonder schroom ongepast durft handelen. *Schaamteloos* is synoniem met *onbeschaamd*, niet met *onbescheiden*. Beide *onbeschaamd* en *schaamteloos* duiden gemis van schaamtegevoel aan. *Schaamteloos* is sterker dan *onbeschaamd*, daar bij het achtervoegsel *-loos* aan geheel verlies van schaamtegevoel gedacht wordt, wat bij *onbeschaamd* nog niet het geval is. *Een onbescheiden blik, eene onbescheiden vraag*. *Op zulk een onbeschaamde vraag antwoordde hij niet*. *De onbeschaamde praatjes van den dronken matroos*. *Schaamteloze losbandigheid*. Al de gebreken van den *onbescheidene* (aanmatiging, driestheid, vermetelheid) bezit de *onbeschaamde* in den hoogsten graad.

Onbescheiden, zie **Onbeschaamd**.

Onbeschoft, zie **Lomp**.

Onbeteugeld, zie **Bandeloos**.

Onbevreesd, zie **Dapper**.

Onbezielde — ontzield — zielloos. *Onbezielde* wordt gezegd van stoffelijke voorwerpen (zonder ziel d. i. niet met leven begaafd), figuurlijk van gewrochten van den geest, waaraan men leven en geest pleegt toe te kennen gebruikt: niet als met een bezielenden adem levend gemaakt, koud. Wordt *onbezielde* gebruikt van een te voren levend wezen, dan ziet het meer op het stoffelijk deel, het lichaam, dat na den dood bezieling en leven mist, slechts een massa stof of een gevoellooze klomp is, die daardoor met alle stoffelijke voorwerpen gelijk staat: *Planten of onbezielde wezens*.

Daar lag hij uitgestrekt, als waar hij zonder leven,

Maar de onbezielde klomp deed wie hem zag nog beven. (DA COSTA.)

Ontzield, zielloos worden alleen ten opzichte van levende wezens gebezigd:

levenloos, door den dood opgehouden hebbend een levend wezen te zijn. *Het zielloos overschot. Ontziend* geeft daarenboven uitdrukkelijk te kennen, dat het leven (de ziel) door eene of andere oorzaak van buiten weggenomen is.

Onbezonnen, zie **Onbekookt**.

Onbezonnen — roekeloos. Het eerste woord geeft alleen te kennen, dat men onbedachtzaam, lichtvaardig te werk gaat. Wie *roekeloos* is weet dat er gevaar dreigt, doch noch over de gevolgen, noch over de daad zelve heeft hij met genoegzame zorgvuldigheid nagedacht. *Men mag zoo onbezonnen niet alles in eens op het spel zetten. Floris! herhaalde Petronella, hem in hare arme sluitende, was het wel van u gehandeld uw leven dus roekeloos te wagen?*

Onbezord — zorgeloos. Beide woorden geven te kennen dat men geen zorg heeft. Het eerste heeft een gunstigen zin, het tweede eene minder gunstige beteekenis. *Onbezord* is niet door zorgen gedrukt; al heeft men ze, men wordt niet bezord of bevreesd er door, maar men wacht blijmoedig en rustig af hetgeen gebeuren zal. Tegenover *onbezord* staat *bezord*, dat is met de zorgen geheel vervuld; *zorgeloos* niet zorgende, de noodige zorgen verwaarloozend, zich niet bekommerend om de zorgen, die men eigenlijk niet uit het oog mag verliezen. Hier tegenover staat *zorgvuldig*. *Wees onbezord. Een onbezord leven leiden. Gij zijt een zorgeloos* (een onverschillig, achteloos, nalatig) *schepsel. Hij is lichtzinnig en zorgeloos.*

Onbuigbaar — onbuigzaam. *Onbuigbaar* is datgene wat zich door geen krachtsinspanning buigen laat; *onbuigzaam* datgene wat van nature niet geschikt is om gebogen te worden of zich te buigen. IJzer en glas zijn *onbuigzaam*, maar niet *onbuigbaar*. In figuurlijke toepassing is *onbuigbaar* dan ook sterker van opvatting dan *onbuigzaam*. *De overgeblevenen te Jeruzalem toonden reeds in deze dagen dienzelfden onbuigbaren geest, waarmede hun nakomelingen de feller vervolging met taaiër wederstand hebben ontmoet. De klachten bewezen duidelijk, dat Floris een eigen en wel onbuigzamen wil had, en dien met klem wist door te drijven.*

Onbuigzaam, zie **Onbuigbaar**.

Onder, zie **Beneden**.

Ondereen — dooreen — door-, onder elkander — samen. Bij *ondereen* denkt men aan eene eenheid gevormd door eene menigte vermengde of ordeloos geplaatste dingen; bij *onder elkander* meer aan de bestanddeelen op zich zelf, waaruit een hoop of menigte bestaat. *Ondereen* veronderstelt dus eene eenheid, wat bij *onder elkander* niet het geval is. *De stoffen ondereen mengen* (d. i. tot een geheel), *wijn en water onder elkander mengen*, van elk der beide zelfstandigheden wat nemen. Wordt *door* met een of *elkander* verbonden, dan drukt men meer uit dat beide zich tot een geheel oplossen ten gevolge eener beweging van het eene door het andere. Bij *dooreen* staat dan ook weder het begrip der ontstaande eenheid meer op den voorgrond, terwijl men bij *door elkander* meer aan de verschillende bestanddeelen denkt: *de beide bestanddeelen goed dooreen of door elkander*

te roeren is bepaald noodig. Wanneer men *samen* gebruikt, wordt er minder gedacht aan de verschillende bestanddeelen, dan aan een bepaald geheel, dat door de vereeniging tot stand komt.

Onder elkander, zie **Onderling**.

Onder elkander, zie **Ondereen**.

Ondergaan, zie **bij Afleggen**.

Ondergaan, zie **Doorstaan**.

Ondergang — val. Het te gronde gaan, de verwoesting of het verderf. *Val* wordt bij voorkeur gezegd van een plotseling ineenstorten, *ondergang* daarentegen van het langzaam afnemen van den bloei en de kracht, waardoor een persoon of eene zaak wordt te gronde gericht. Gibbon schreef de geschiedenis van den *ondergang* en den *val* van het Romeinsche rijk.

Onderhoorigheid, zie **Aankleef**.

Onderhoud, zie **Gesprek**.

Onderkennen, zie **Erkennen**.

Onderling — onder elkander — samen. *Onderling*, en minder sterk *onder elkander*, wordt gebruikt, waar het eene handeling geldt, die uit den aard der zaak het begrip van wederkeerigheid medebrengt, zooals beraadslagen, overeenkomen, strijden, twisten, verdeelen, enz. Bij *onder elkander* denkt men meer de in wederzijdsche betrekking staande subjecten of objecten als elk afzonderlijk optredend. Bij *samen* vormen zij eigenlijk eene eenheid. *Onder elkander bespreken*, *onderling de zaak beraadslagen*, *samen iets verdeelen* n.l. in vrede.

Onderling — wederkeerig — wederzijdsch. *Onderling* (b.v. n.w.) wordt gebruikt van elke handeling, betrekking of verstandhouding van twee of meer personen uitgaande en wel zoo dat beide partijen er gelijkelijk deel aan nemen. In *wederzijdsch* ligt het denkbeeld van eene welwillende verhouding; dit kan dus niet gebezigd worden, waar van twist, verdeeldheid, enz. gesproken wordt. Bij *wederkeerig* is dit wel het geval, men spreekt b.v. van *een afschuw of haat, die wederkeerig was*. *Wederzijdsch* heeft alleen betrekking op twee personen of partijen; *wederkeerig* wordt zoowel van twee als van meer partijen gebezigd. Indien beide woorden kunnen gebezigd worden, dan is *wederkeerig* sterker dan *wederzijdsch*, terwijl dit laatste weder sterker is dan *onderling*.

Onderpand — pand. Eene zaak, die door een schuldenaar aan zijn schuldeischer wordt in handen gesteld, tot zekerheid van de betaling der schuld. In de rechtstaal bedient men zich van *pand* of *hypotheek*, naar gelang het een roerend of een onroerend goed betreft; *onderpand* wordt in het dagelijksch leven zoowel het een als het ander genoemd. Figuurlijk is het alles, wat tot bewijs of tot waarborg strekken moet, dat, hetgeen men zegt of belooft, waar is of nagekomen zal worden; het onderscheid tusschen de woorden komt dan hierop neer, dat *onderpand* sierlijker is. *Ik schenk u dit tot onderpand mijner trouw. Een pand van liefde en trouwe.*

Onderrichten, zie **Onderwijzen**.

Onderscheiden, zie **Allerhande**.

Onderstaan, zie **Durven**.

Ondersteld, zie **Aangenomen**.

Ondersteunen, zie **Bijspringen**.

Ondertusschen, zie **Dan**.

Ondertusschen, zie **Inmiddels**.

Ondervinding — **ervaring**. Beide zien op het leeren kennen van iets doordat men het beleeft en deel in de handeling gehad heeft. Bij *ondervinden* kan men zelf het voorwerp der handeling geweest zijn, bij *ervaren* is dit minder het geval. *Ervaring* verschilt hierin van *ondervinding*, dat zij altijd onderstelt, dat men onder het beleefde en ondervondene niet lijdelijk is gebleven, maar het in zich opgenomen en zelfstandig verwerkt, dat wil zeggen, er lessen uit getrokken heeft. *Karel X van Frankrijk was b.v. ontegenzeggelijk een man van ondervinding, maar men kan moeilijk beweren, dat hij in zijn veelbewogen leven eene groote ervaring had opgedaan.*

Onderwerp — **voorwerp**. *Onderwerp* is datgene wat aan iets tot grondslag ligt, verder wat het voornaamste deel van iets uitmaakt, het hoofdbestanddeel is. *Voorwerp* is datgene waarop iemand of iets zijne werking doet overgaan. *Het onderwerp van alle gesprekken was de val van Napoleon. Wat was het onderwerp zijner rede? Wat is het voorwerp zijner studie? Hij was het voorwerp hunner beschouwing.*

Onderwijl, zie **Inmiddels**.

Onderwijzen — **leeren** — **onderrichten**. De kennis, die men heeft, aan anderen mededeelen is *leeren*, dat thans in zeer uitgebreiden zin genomen wordt. *Onderrichten* is eigenlijk iemand in de goede richting brengen, vervolgens heeft het de beteekenis van terechtwijzen gekregen en eindelijk die van iemand de kennis geven, die hij noodig heeft. *Onderwijzen* is iemand wijzen hoe hij iets doen moet — *door onderwijzing hen, die dwaalen, brengen op het rechte spoor* — vervolgens zoo leeren, dat hij zelf het geleerde in praktijk kan brengen.

Onderwinden (zich), zie **Durven**.

Onderzoeken, zie **Beproeven**.

Ondoordacht, zie **Onbekookt**.

Onduidelijk, zie **Duister**.

Onecht kind, zie **Bastaard**.

Onecht — **valsch**. *Valsch* drukt uit, dat iets niet is, wat het schijnt en waarvoor het wordt uitgegeven; *onecht* geeft alleen te kennen, dat het nagemaakt is of de vereischte zuiverheid mist. *Valsch geld. Een valsch compliment. In een valsch daglicht plaatsen. Een valsche getuige. Onechte steenen. Eene onechte breuk.*

Oneenig — **oneens**. *Oneens* duidt enkel verschil van gevoelen aan;
SYNONIEMEN. 17

oneenig ziet op twist en kraakeel. *Wij zijn het over de politiek nog al eens oneens. Zij leven zeer oneenig.*

Oneens, zie **Oneenig**.

Oneerlijk, zie **Eerloos**.

Oneindig, zie **Eindeloos**.

Ongeluk, zie **Beproeving**.

Ongeluk, zie **Druk**.

Ongemanterd, zie **Lomp**.

Ongemeten, zie **Oneindig**.

Ongenoegen, zie **Misnoegen**.

Ongesteld, zie **Ziek**.

Ongeval, zie **Beproeving**.

Ongeveer, zie **Bijkans**.

Onheil, zie **Beproeving**.

Onkosten, zie **Kosten**.

Onkundig, zie **Dom**.

Onledig, zie **Bezig**.

Onlusten, zie **Beroerten**.

Onmeedoogend, zie **Barbaarsch**.

Onmenschelijk, zie **Barbaarsch**.

Onmiddellijk, zie **Aanstands**.

Onmin, zie **Twist**.

Onnoozel, zie **Dom**.

Onophoudelijk, zie **Aanhoudend**.

Onoplettend, zie **Achteloos**.

Onschendbaar, zie **Heilig**.

Onschuldig — schuldeloos. *Schuld* is eigenlijk de verplichting om iets te voldoen, hetzij eene boete ter betering eener misdaad, hetzij eene geldsom. In de eerste beteekenis wordt het verder synoniem met *zonde*, d. i. met eene oorzaak van schuld. Deze beteekenis heeft *schuld* in *schuldeloos*: geen *schuld* of *zonde* in het algemeen hebbend; de eerste beteekenis van verplichting tot betering voortvloeiende uit het plegen van een misdrijf heeft *schuld* in *schuldig*. *Schuldig* is dus schuld hebbende aan een misdrijf, een misdaad begaan hebbende: Met de voorgevoegde ontkenning *on-* is *onschuldig*: geen deel hebbend aan een bepaald misdrijf. »*Christus nam de schuld op zich. Gelijk door eene misdaad de schuld gekomen is over de menschen zoo zijn degenen, die in Hem gelooven, door zijne schulddeging schuldeloos; maar men kan hen toch niet onschuldig heeten, want het feit, dat zij gezondigd hebben, blijft bestaan.*»

Ontaarden — verbasteren. De goede hoedanigheden verliezen. *Ontaarden* is den goeden aard verliezen. *Verbasteren* duidt eene verminring van goede hoedanigheden aan en is dus niet zoo sterk als *ontaarden*. *Ontaarden* ziet op een zoo sterke achteruitgang, dat de goede hoedanigheden voor slechte hebben plaats gemaakt. *De Nederlanders der 18e eeuw waren van hunne kloeke voorouders der 16e eeuw ten eenenmale ontaard. Een ontaard kind*, een kind zonder eenige ouderliefde.

Ontberen, zie **Derven**.

Ontbering, zie **Armoede**.

Ontbleeden, zie **Bescheiden**.

Ontbolsteren, zie **Doppen**.

Ontdekken, zie **Bemerken**.

Ontdekken — uitvinden. Men *ontdekt* wat reeds aanwezig, maar niet bekend was. Men *vindt uit* hetgeen eerst door de vinding van den menschelijken geest ontstaat. *De ontdekking van de kracht van den stoom leidde tot de uitvinding der stoommachines. Men zegt dat de Chineezzen lang voor de Europeanen de boekdrukkunst uitgevonden hebben. Columbus ontdekte Amerika.*

Ontevredenheid, zie **Misnoegen**.

Ontferming, zie **Deernis**.

Onthutst, zie **Bedeesd**.

Ontkennen, zie **Loochenen**.

Ontlijven, zie **Dooden**.

Ontmoeten, zie **Aantreffen**.

Ontmoeten, zie **Beurt (te . . . vallen)**.

Ontnemen, zie **Benemen**.

Ontraden, zie **Afraden**.

Ontrouw — trouweloos — afvallig. *Trouweloos* is hij, die geen trouw heeft, al wendt hij ze voor; de valsheid en slechtheid van zijn karakter maakt dat hij zonder trouwe is; hij heeft niet het doel of de begeerte om trouw te zijn, maar om zich zelf te bevoordeelen. *Ontrouw* is degene, die aan eene eens aangegane verbintenis zich slechts gedeeltelijk of niet geheel houdt. Het slaat op het niet nakomen eener bepaalde verplichting, doch is nog geene algemeene eigenschap van het karakter. *Iemand kan zijn meester ontrouw zijn, doch zijn vriend trouw blijven. Iemand ontrouw of afvallig worden* duiden het verlaten aan van de partij van iemand, tot wien men in eenige verbintenis of betrekking staat. Bij *afvallig worden* denkt men minder dan bij *ontrouw worden* aan het verbreken eener verbintenis dan wel aan het verlaten van iemand, aan wien men om de eene of andere reden trouw verschuldigd was. *Ontrouw* is hij, die in een bepaald geval in trouw te kort schiet; *trouweloos* hij, die tengevolge van zijn karakter steeds neiging heeft om *ontrouw* te worden. *Ontrouw aan zijn gegeven*

woord. *Hij, dien ik voor mijn besten vriend hield, heeft mij trouweloos verraden. De kleine staten waren alle afvallig geworden en Pruisen stond alleen tegenover Frankrijk.*

Ontrukken — ontweldigen — ontwringen. Iemand iets door sterke krachtsaanwendingen ontnemen. *Ontrukken* is iemand iets met een ruk ontnemen, door plotselinge aanwending van kracht. *Ontweldigen* heeft meer het geweld op het oog, de overmacht waarvan men gebruik maakt om iemand die tegenstand biedt iets te ontnemen. Ook bij *ontwringen* staat op den voorgrond dat er een sterke tegenstand geboden wordt, hierdoor wordt echter meer de wijze, waarop het ontnomen wordt aangeduid; n.l. door *wringen* of *draaien*. Het laatste onderstelt meer tijd en weerstand dan het eerste woord.

Ontslaan, zie **Bevrijden**.

Ontslaan, zie **Afdanken**.

Ontslapen, zie **Sterven**.

Ontsluiten, zie **Openen**.

Ontsteken, zie **Aansteken**.

Ontvangen, zie **Aannemen**.

Ontvangen, zie **Bekomen**.

Ontvangen, zie **Beuren**.

Ontwaren, zie **Bemerken**.

Ontweldigen, zie **Ontrukken**.

Ontwennen, zie **Afwennen**.

Ontwerp, zie **Aanslag**.

Ontwerp, zie **Bestek**.

Ontwringen, zie **Ontrukken**.

Ontzag, zie **Achting**.

Ontzield, zie **Onbezield**.

Ontzien — sparen — verschoonen. Men *ontziet* uit eerbied, plichtbesef, vrees; men *spaart* om te behouden; men *verschoont* uit menschenkennis, zachtmoedigheid, mededoogen. *Ontzie uwe meerderen. Spaar uwe krachten. Verschoon de onnadenkendheid der jeugd.*

Onveranderlijk, zie **Bestendig**.

Onverhoeds, zie **Onverwachts**.

Onvermengd, zie **Echt**.

Onversaagd, zie **Dapper**.

Onverstandig, zie **Dwaas**.

Onvervalscht, zie **Echt**.

Onverwachts — onverhoeds. Plotseling, verrassend, *Hij stond*

onverwachts voor mij (terwijl ik volstrekt niet op zijn komst was voorbereid). *Ik werd onverhoeds aangevallen* (zonder dat ik den tijd had op tegenweer bedacht te zijn).

Onverwijld, zie **Aanstonds**.

Onverzettelijk, zie **Bestendig**.

Onvriendelijk, zie **Bitter**.

Onvruchtbaar, zie **Bar**.

Onwankelbaar, zie **Bestendig**.

Onwel, zie **Ziek**.

Onwetend, zie **Dom**.

Onwrikbaar, zie **Bestendig**.

Onzinnig, zie **Zinneloos**.

Ooft, zie **Boomvrucht**.

Oog (in het ... vallen), zie **Afsteken**.

Oogenblikkelijk, zie **Aanstonds**.

Oogmerk, zie **Doel**.

Oord — plaats — plek. *Oord* heeft de ruimste, *plek* de minst ruime beteekenis. *Oord* doet steeds aan eene minder nauwkeurig begrensde ruimte denken, die van grooter uitgestrektheid is. *Plaats* is een bepaald gedeelte der ruimte of oppervlakte, terwijl *plek* hiermede nog het denkbeeld van niet uitgestrekt verbindt. *In alle oorden der wereld kan de Europeaan leven. De plaats waar Niniveh gestaan heeft, heeft men voor eenige jaren teruggevonden. Wat al aangename herinneringen zijn voor ons aan dit plekje verbonden! De plek, waar onze wieg eens stond.*

Oordeel — vonnis. *Oordeel* is eene uitspraak (over iemand of iets) in het algemeen; *vonnis* eene gerechtelijke uitspraak over een schuldige onder toepassing van de strafbepaling der wet. Bij uitbreiding is *vonnis* elke uitspraak over een persoon of eene zaak, waarbij deze op bepaalde gronden veroordeeld wordt. *Oordeelt niet, opdat gij niet geoordeeld wordt. Het vonnis over Oldenbarnevelt was spoedig geveld. Gaat heen en lees uw vonnis uit deez' blaren. Die mijn onnoozelheit ter roove gaaft van 't grauw.*

Oordeel, zie **Bedunken**.

Oordeel, zie **Geest**.

Oorlog, zie **Krijg**.

Ootmoedig, zie **Deemoedig**.

Oorsprong, zie **Bron**.

Oorzaak, zie **Beweegreden**.

Oorzaak, zie **Aanleiding**.

Opnieuw, zie **Alweder**.

Op staanden voet, zie **Aanstands**.

Op zich nemen, zie **Aanvaarden**.

Opdisschen, zie **Aanrechten**.

Opdoen, zie **Inslaan**.

Opdracht, zie **Bevel**.

Opetschen, zie **Afeischen**.

Openbaar — openlijk. *Openbaar* is datgene, wat algemeen is, derhalve wat voor iedereen is, waar iedereen deel aan heeft of hebben kan, *openlijk* datgene, wat in het openbaar geschiedt, wat men voor niemand tracht te verbergen. *Eene openbare bijeenkomst* (het tegenovergestelde van *een besloten gezelschap*.) *Eene openbare school*. *Eene openbare wandelplaats*. *De openbare meening*. *Iemand openlijk de waarheid zeggen*, *openlijk iets verwijten*.

Open doen, zie **Openen**.

Openen — open doen — ontsluiten. Waar de opening reeds aanwezig is, en zij slechts tijdelijk weer door eene deur, een hek, enz. gesloten wordt, gebruikt men bij voorkeur *open doen*. *Doe de deur open* (om iemand binnen of uit te laten). *Een brief*, *een pakket openen*, maar ook *open doen*. *Een koffer open doen* of *openen*, gebruikt men *ontsluiten* dan wil men uitdrukken dat het *slot geopend wordt*, ten einde den koffer te kunnen *open doen*. *Open doen* wordt het meest in de gewone spreektaal gebezigd. *Ontsluiten* behoort uitsluitend tot den verheven stijl. *Openen* wordt zoowel in de spreek- als in de schrijftaal gebezigd. Figuurlijk komt *open doen* niet voor, wel *openen* en *ontsluiten*: *een handelsweg openen*; *eene vergadering openen*; *het vooruitzicht openen*. *Nieuwe wegen voor den handel ontsluiten*.

Openhartig, zie **Gul**.

Openhartig, zie **Oprecht**.

Openlijk, zie **Openbaar**.

Opgeblazen, zie **Hoogmoedig**.

Opgeven, zie **Afstaan**.

Ophanden, zie **Aanstaand**.

Ophouden, zie **Aflaten**.

Ophouden, zie **Eindigen**.

Opklauteren, zie **Beklimmen**.

Opkoelen, zie **Afkoelen**.

Opkomen, zie **Bekomen**.

Oplaag, zie **Druk**.

Oplettend, zie **Aandachtig**.

Oplettendheid, zie **Aandacht**.

Oploop, zie **Aanloop**.

Oploop, zie **Beroerten**.

Oplopend, zie **Boos**.

Oplopendheid, zie **Boosheid**.

Opmaken, zie **Afleiden**.

Opmerkelijk, zie **Aanmerkelijk**.

Opmerken, zie **Aanmerking nemen (in)**.

Opmerken, zie **Bemerken**.

Opmerking, zie **Aanmerking**.

Opmerkzaam, zie **Aandachtig**.

Opmerkzaamheid, zie **Aandacht**.

Opnemen, zie **Aannemen**.

Opofferen, zie **Offeren**.

Oponthoud — **verblijf**. *Verblijf* beteekent zoowel de daad van verblijven als de plaats van verblijf (woning). *Gedurende mijn verblijf ten uwent. Dat is een aangenaam verblijf.* *Oponthoud* wordt gezegd van een kortstondig vertoeven op eene plaats, waar men niet woont, of waar men zijns ondanks blijven moet. *Tijdens ons oponthoud te Parijs. Het hooge water veroorzaakte mij daar een lang oponthoud.*

Opperen, zie **Bijbrengen**.

Oprecht, zie **Echt**.

Oprecht — **openhartig** — **rondborstig**. *Openhartig* is degene, die zijne gedachten gaarne mededeelt, zonder iets te verzwijgen, zoowel uit eigen beweging als desgevraagd. *Oprecht* is hij, die de waarheid spreekt wanneer hem iets gevraagd wordt. Terwijl de *openhartige* altijd *oprecht* is, is de *oprechte* niet altijd *openhartig*. *Openhartig* staat tegenover terughoudend, *oprecht* tegenover onwaar of valsch. *Rondborstig* is hij, die niet achterhoudend is, maar vrijmoedig, waar plicht het gebiedt, zijne meening uitspreekt, zonder te trachten ze in eenig opzicht te verbloemen.

Oprekenen, zie **Berekenen**.

Opriichten, zie **Bouwen**.

Oproepen, zie **Beroepen**.

Oproepen, zie **Afroepen**.

Oproer, zie **Beroerten**.

Opschik, zie **Tooi**.

Opsnijden — **pochen** — **snoeven**. Hoog en breed van iets opgeven. *Opsnijden* is stoute verhalen doen met het doel om indruk te maken, verbazing te wekken, b v. over avonturen en ontmoetingen die men gehad heeft, doch wordt alleen in zeer gemeenzamen stijl gebruikt. Aan *pochen* en *snoeven* ligt het denkbeeld ten grondslag van pralen met eigen voortrefte-

lijkheid. *Hij houdt er van, van zijne reizen op te snijden. Wie op afkomst en titels pocht, reikt zich zelf onbewust het getuigschrift uit van persoonlijke onbeduidendheid.*

Opstand, zie **Beroerten**.

Opsteken, zie **Aansteken**.

Opstellen, zie **Bouwen**.

Opteekenen, zie **Aanteekenen**.

Opvorderen, zie **Afischen**.

Opvliegendheid, zie **Boosheid**.

Opvliegend, zie **Boos**.

Opzet, zie **Doel**.

Opzetten, zie **Aandoen**.

Opzetten, zie **Bouwen**.

Opzichtig zijn, zie **Afsteken**.

Opzoeken, zie **Bezoeken**.

Order, zie **Bevel**.

Oud, zie **Afgeleefd**.

Outer, zie **Altaar**.

Overal, zie **Alom**.

Overbodig — overtollig — overdadig. Te veel. *Overtollig* is meer dan vereischt wordt voor het bereiken van een doel, de vereischte maat of het noodige aantal te boven gaande, en dus nutteloos. *Overbodig* is wat niet gevraagd of geeischt wordt; het sluit niet in dat er werkelijk iets noodig is, noch dat er een zeker aantal van iets aanwezig is; *overdadig* heeft de ongunstige beteekenis van het grondwoord *overdaad*, dat buitensporige overvloed of overgroote weelde uitdrukt. *Overtollig* is dus wat minder kan, *overbodig* wat volstrekt niet noodig is; *overdadig* wat door het te veel strijdt met de eischen van matigheid en daardoor een bewijs van verkwisting geeft. *Overbodige werken. Overbodige moeite. Overtollige gerechten. Overdadige pracht.*

Overbrengen, zie **Aanbrengen**.

Overbrieven, zie **Aanbrengen**.

Overdadig, zie **Overbodig**.

Overdenken, zie **Denken**.

Overdenken, zie **Bepinzen**.

Overdrijven — vergrooten. Iets grooter voorstellen, dan het werkelijk is. Van *overdrijven* is meer hartstocht, de onberedeneerde zucht tot vergrooing de oorzaak, in *vergrootten* ligt meer het denkbeeld, dat men met opzet de waarheid geweld aandoet, door in koelen bloede, met voorbedachten rade de zaken grooter voor te stellen dan zij zijn. *Gij moet u*

geen overdreven voorstelling maken van de eentonigheid van den winter buiten. Kinderen overdrijven gaarne wat hun getroffen heeft. In deze courant wordt, naar men zegt, het ooglogsgevaar zeer vergroot ten einde beurspeculatiën in de hand te werken.

Overdruk, zie **Afdruk**.

Overeenkomst, zie **Afspraak**.

Overeenkomst, zie **Verdrag**.

Overeind — **rechttop**. *Overeind* staat tegenover *liggend*; *rechttop* tegenover *elken* stand tusschen *dien* van *liggend* en *rechttop*. Wanneer men uit eene liggende in eene zittende houding overgaat, dan gaat men *overeind* zitten. Men zit *rechttop*, wanneer men niet in eene gebogen houding zit.

Overerven, zie **Aanerven**.

Overhaast, zie **Haastig**.

Overhaasten, zie **Bespoedigen**.

Overhalen, zie **Overreden**.

Overhalen, zie **Bewegen**.

Overhandigen, zie **Bestellen**.

Overhangen, zie **Hellen**.

Overhellen, zie **Hellen**.

Overkomen, zie **Beurt (te...vallen)**.

Overladen, zie **Beladen**.

Overlaten, zie **Nalaten**.

Overleden, zie **Dood**.

Overleg, zie **Beleid**.

Overleggen, zie **Denken**.

Overleggen, zie **Sparen**.

Overlenen, zie **Hellen**.

Overlijden, zie **Sterven**.

Overlijden, zie **Afsterven**.

Overmeesteren, zie **Bevangen**.

Overnemen, zie **Aannemen**.

Overpeinzen, zie **Bepinzen**.

Overpeinzen, zie **Denken**.

Overreden — **overhalen** — **overtulgen**. *Overtuigen* heet door bondige redeneering, door het aanvoeren van deugdelijke bewijzen, het oplossen van bedenkingen, in één woord door de kracht der waarheid iemand dwingen zijn verstand gevangen te geven; *overreden* door eene niet zoozeer bondige als wel wegsleepende redeneering iemand overhalen om iets te volbrengen of na te laten; *overhalen* door goed gekozen woorden of

schoone voorstellen iemand bewegen om tot hetgeen men zelf wil over te gaan. De redenaar *overreedt*. De schrijver van een wetenschappelijk betoog *overtuigt*. *De verleider haalt anderen over om kwaad te doen*. Zie ook **Bepraten**.

Omschrijven, zie **Afschrijven**.

Overtollig, zie **Overbodig**.

Overtreding, zie **Misdaad**.

Overtreffen, zie **Boven (te . . . gaan)**.

Overvallen, zie **Bespringen**.

Overvallen, zie **Verrassen**.

Overvallen, zie **Beraden (zich)**

Overwegen, zie **Aanmerking nemen (in)**

Overweging, zie **Bedenking**.

Overwinning — **triomf** — **zege** — **zegepraal**. *Overwinning* is het gewone woord in de spreektaal; *zege* beteekent hetzelfde maar is deftiger en meer in poetische taal in gebruik. *De overwinning behalen*. *God schonk hun de zege over hunne belagers*. *Eene groote zege*. *Eene beslissende overwinning*. *Zegepraal* of *triomf* is de luisterrijke intocht van een overwinnaar; beide worden echter ook voor de overwinning zelve gebruikt.

P.

Paal — **perk**. *Paal* (eigenlijk grenspaal) beteekent overdrachtelijk grens; *perk* is de afsluiting, hetgeen iets omgeeft en dus de grenzen bepaalt. *Paal en perk aan iets stellen*. *Dat gaat de palen te buiten*.

Paar, zie **Koppel**.

Pacht, zie **Huur**.

Pad, zie **Baan**.

Pak, zie **Bos**.

Pakken, zie **Grijpen**.

Paling, zie **Aal**.

Pand, zie **Onderpand**.

Park, zie **Hof**.

Partij, zie **Aanhang**.

Partijdig, zie **Bekrompen**.

Passen, zie **Behooren**.

Passend, zie **Betamelijk**.

Pedant, zie **Elgenwijs**.

Peinzen, zie **Denken**.

Pellen, zie **Doppen**.

Penstoen, zie **Jaarwedde**.

Peppel, zie **Abeel**.

Perk, zie **Paal**.

Personen, zie **Lieden**.

Pijn — smart — wee, *Pijn* wordt meer in de spreektaal, *smart* meer in schrijftaal gebruikt. Het eerste woord wordt meer in 't bijzonder gezegd van lichaamslijden, *smart* meer van aandoeningen van het gemoed door van buiten komende indrukken, terwijl *wee* meer het gevoel van smart met betrekking tot een in den mensch zelf gelegen oorzaak aanduidt. Tegenover *smart* staat *vreugde*, tegenover *wee* staat *wel*. *Het wel en wee dezer wereld; smart en vreugde wisselen elkander af in deze wereld. Hoofdpijn, tandpijn. Zijn lichtzinnig gedrag veroorzaakt mij veel smart.* In de uitdrukking: *het is niet de pijnne waard*, heeft *pijn*, uit het fransche *peine* ontstaan, de beteekenis van moeite.

Pijnigen, zie **Folteren**.

Plaats, zie **Oord**.

Plagen — kwellen. Iemand verdriet veroorzaken, leed doen. *Plagen* is iemand kleine verdrietelijkheden aandoen, die hem geene groote smart veroorzaken. In *kwellen* ligt nog meer dan in *plagen* het denkbeeld van boosheid, en het wordt dus bij voorkeur gezegd van het aandoen van meer of minder zwaar leed. Door hevige lichaamsspijnen, door hartzeer *gekward* worden. *En ziet, het was alles ijdelheid en kwellling des geestes.* Waar het algemeene onheilen betreft, zooals hongersnood, besmettelijke ziekten, onderdrukking (hetzij als goddelijke kastijding gedacht of zonder dit bijbegrip) wordt enkel *plagen* gebruikt. *Plagen* verliest soms zijne ongunstige beteekenis, *kwellen* nooit. *Iemand met iets plagen*, met iemand ter zake van het een of ander schertsen.

Plan, zie **Aanleg**.

Plan, zie **Doel**.

Plan, zie **Bestek**.

Plank, zie **Deel**.

Plant, zie **Gewas**.

Planten, zie **Aanplanten**.

Plat, zie **Gemeen**.

Plat, zie **Effen**.

Plavelen, zie **Bestraten**.

Plechtig, zie **Deftig**.

Plegen, zie **Begaan**.

Pleisteren, zie **Aanleggen**.

Plezier, zie **Blijdschap**.

Plezierig, zie **Aangenaam**.

Plek, zie **Oord**.

Pochen, zie **Opsnijden**.

Poel, zie **Afgrond**.

Pogen — inspannen (zich) — sloven — slaven — streven — trachten — zwoegen. Zich moeite geven om een doel te bereiken. *Pogen*, *streven* en *trachten* blijven het dichtst bij de grondbeteekenis. *Pogen* is alle middelen in het werk stellen om iets te doen, *trachten* is het inspannen der krachten om iets te erlangen, *streven* drukt hetzelfde uit, maar is sterker. Bij beide laatste woorden wordt de krachtsinspanning beschouwd als een uitvloeisel van de sterke begeerte van den mensch, bij *trachten* staat dit echter niet zoo sterk op den voorgrond als bij *streven*. *Wij pogen goed te schrijven; wij trachten zonder fout te schrijven; wij streven naar zuiverheid van taal. De mensch streeft naar geluk.* De overige woorden teekenen meer de uiterlijke krachtsontwikkeling. *Zich inspannen* ziet meer op de spanning der spieren, die bij het zware werk noodig is, en, daar de spieren zinnelijke voorstelling der kracht zijn, duidt het aanwenden van kracht aan. *Zwoegen* is het sterk ademen of hijgen, tengevolge van grooten spierarbeid bij het torsen van een zwaren last. Het wordt overdrachtelijk gebezigd voor eene krachtsinspanning, die zeer zwaar valt. *Wat zwoegt ge, o mensch, naar goud of eer!* Wil men bovendien het aanhoudende of langdurige van den zwaren arbeid uitdrukken dan gebruikt men *slaven* of *sloven*. Bij *slaven*, als een slaaf van den vroegen morgen tot den laten avond hard werken, staat meer het langdurige, bij *sloven* meer het vermoeiende en afmattende op den voorgrond. *Tot 's avonds toe laat hij niet af van slaven. De arme werkmán moet dikwijls zwoegen en sloven voor een schamel stuk brood.*

Populier, zie **Abeel**.

Post, zie **Ambt**.

Poten, zie **Aanpoten**.

Praal, zie **Luister**.

Pracht, zie **Luister**.

Prachtig, zie **Heerlijk**.

Prat, zie **Hoogmoedig**.

Praten, zie **Babbelen**.

Pressen, zie **Dwingen**.

Pret, zie **Blijdschap**.

Prijs, zie **Buit**.

Prijs, zie **Belooning**.

Prijs — waarde. De *waarde* eener zaak is de hoeveelheid geld, welke eene zaak naar billijkheid zou moeten opbrengen bij verkoop; *prijs* is de som, die er werkelijk voor gegeven wordt. *Hoeveel is de waarde van dezen diamant?* vraagt men, wanneer men weten wil wat er over het algemeen voor zulk een steen gegeven wordt. Wil men een voorwerp koopen, dan vraagt men *naar den prijs*, die er voor gevraagd wordt. Komt deze overeen met de *waarde*, die het voorwerp voor den vrager heeft, dan is hij geneigd het te koopen. De *waarde* is afhankelijk van omstandigheden; de *prijs* regelt zich naar vraag en aanbod.

Prijzen, zie **Loven**.

Prins — vorst. *Vorst* is bij ons alleen in gebruik voor den regeerder, den opperheer van een klein rijk, dat een vorstendom genoemd wordt: *de vorst van Montenegro*; aan andere personen van vorstelijken rang geven wij den titel van *prins*, een woord, dat thans niets anders is dan een adellijke titel. *De Prins van Oranje; de prinsen van den bloede.*

Proef (de ... nemen), zie **Beproeven**.**Proefje**, zie **Monster**.**Pronk**, zie **Lulster**.**Pronk**, zie **Tool**.**Prooi**, zie **Buit**.**Pulst**, zie **Zweer**.

R.

Raadplegen, zie **Beraadslagen**.**Raadselachtig**, zie **Dulster**.

Rad — wiel. Een cirkelvormig plat lichaam, dat om eene as draait. Beide woorden hebben volkomen dezelfde beteekenis. In sommige samenstellingen wordt meer het eerste, in andere meer het tweede gebruikt. Men zegt zoowel *het vijfde rad aan een wagen als een tweewielig voertuig. Een kamrad, een vliegwiel. Radbeslag, wielschoen. Onder het rad raken, een rad voor de oogen draaien, in de wielen rijden, een spaak in 't wiel steken.* In figuurlijken zin altijd *raddraaier*, in eigenlijken steeds *wiel-draaier*.

Raden, zie **Gissen**.**Raken**, zie **Aanbelangen**.**Rakende**, zie **Aangaande**.

Ramen, zie **Begrooten**.

Rammelen, zie **Babbelen**.

Ramp, zie **Beproeving**.

Rampspoed, zie **Druk**.

Rand, zie **Boord**.

Rangorde, zie **Beurt**.

Rank, zie **Dun**.

Rap, zie **Vlug**.

Ras, zie **Aanstands**.

Ras — **stam**. Beide woorden duiden eene reeks van levende wezens aan, die een gemeenschappelijken oorsprong hebben. *Ras* heeft meer het oog op het fysiek eigenaardige, op de soort, terwijl *stam*, dat niet van dieren maar alleen van menschen gebezigd wordt, de verbinding door een gemeenen stamvader onderstelt. *Er zijn verschillende menschenrassen: het Dravidische, Mongoolsche, Arische enz. Het paardenras moet verbeterd worden. De volken van Indogermaanschen stam.*

Ras, zie **Haastig**.

Rasch, zie **Vlug**.

Razen, zie **Aangaan**.

Razen, zie **Bulderen**.

Razend, zie **Dol**.

Recht, zie **Echt**.

Rechtmatig, zie **Billijk**.

Rechtmatig, zie **Echt**.

Rechttop, zie **Overeind**.

Rechtvaardig, zie **Billijk**.

Rechtvaardigheid, zie **Gerechtigheid**.

Redden, zie **Bevrijden**.

Rede, zie **Aanspraak**.

Rede, zie **Geest**.

Reden, zie **Beweegreden**.

Redevoering, zie **Aanspraak**.

Reede, zie **Haven**.

Reet, zie **Barst**.

Regeeren, zie **Beheerschen**.

Regeering, zie **Beheer**.

Regel, zie **Beginsel**.

Register, zie **Cedel**.

Reikhalzen, zie **Begeeren**.

Rein, zie **Echt**.

Rein, zie **Eerbaar**.

Rekenen, zie **Achten**.

Rekenen (op), zie **Bouwen (op)**.

Rekenen, zie **Cijferen**.

Bekening, zie **Bekenschap**.

Bekenschap — rekening — verantwoording. Het in alle bijzonderheden blootleggen onzer handelingen voor hem, die het recht heeft ze te kennen of er een oordeel over uit te spreken. *Bekenschap* heeft de ruimste beteekenis, en wordt met betrekking tot iedere handeling gebezigd; *rekening* ziet uitsluitend op het beheer van toevertrouwde gelden. In de uitdrukking *rekening en verantwoording doen* geeft verantwoording te kennen, dat men de gedane uitgaven behoorlijk toelicht en de voorhanden gelden overgeeft, ten gevolge waarvan men van alle verdere verantwoordelijkheid ten opzichte van het gevoerde beheer wordt ontslagen.

Rente, zie **Inkomen**.

Rente, zie **Interest**.

Reverence, zie **Dienaresse**.

Rib, zie **Deel**.

Ridderlijk, zie **Ruiterlijk**.

Riem, zie **Gordel**.

Rijk, zie **Land**.

Rijk, zie **Gegoed**.

Rijtuig, zie **Wagen**.

Rijzen, zie **Klimmen**.

Rillen, zie **Beven**.

Ring, zie **Beugel**.

Rinkelen, zie **Daveren**.

Rist, zie **Bos**.

Roekeloos, zie **Onbezonnen**.

Roem, zie **Eer**.

Roemen, zie **Loven**.

Roemer, zie **Kelk**.

Roeping, zie **Beroep**.

Roeren, zie **Aandoen**.

Rol, zie **Cedel**.

Rond, zie **Gul**.

Rond, zie **Om**.

Rondborstig, zie **Oprecht**.

Rondeelen, zie **Bedeelen**.

Roof, zie **Buit**.

Roopen, zie **Delven**.

Rook, zie **Damp**.

Roosten, zie **Bakken**.

Rot, zie **Aanhang**.

Rots, zie **Klip**.

Ruchtbaar, zie **Bekend**.

Ruggelings, zie **Achterwaarts**.

Rugwaarts, zie **Achterwaarts**.

Ruig — **ruw**. *Ruig* noemt men hetgeen met haar, wol, vederen, enz. bezet is; *ruw* wat vol oneffenheden is, nog in zijn natuurlijken toestand verkeert. *Ezau was ruig*. *Ruw garen*. *Een ruwe diamant*. Eene enkele maal wordt *ruw* met *ruig* verwisseld, b.v. in: *Wat een ruige apostel == lompe vlegel!*

Rullebuiten, zie **Afwisselen**.

Rullen, zie **Afwisselen**.

Ruim, zie **Breed**.

Ruischen, zie **Brulschen**.

Ruiterlijk — **ridderlijk**. Beide worden meest als bijwoord gebruikt met de beteekenis van vrij, openhartig, ongedwongen, bij werkwoorden, die schuld belijden of iets moeilijks zeggen te kennen geven. In de beteekenis is in dezen geen verschil. Zie ook bij **oprecht**. Eenigszins anders is het gesteld, wanneer beide woorden niet in dergelijke zinsverbinding voorkomen of tegenover elkander gesteld worden. Men denkt dan bij *ridderlijk* aan de edelmoedigheid en eerlijke openhartigheid, die den goeden ridder eigen moesten zijn, bij *ruiterlijk* meer aan het ruwe maar ronde dat den ouden ruiter kenmerkte.

Rustig, zie **Bedaard**.

Ruw, zie **Ruig**.

Ruw, zie **Gemeen**.

Ruzie, zie **Twist**.

S.

Sabel, zie **Zwaard**.

Sage, zie **Fabel**.

Salaris, zie **Jaarwedde**.

Samen, zie **Bijeen**.

Samen, zie **Aaneen**.

Samen, zie **Ondereen**.

Samen, zie **Onderling**.

Samenhang, zie **Draad**.

Samenhang, zie **Betrekking**.

Samenkomst — **bijeenkomst**. Het komen van twee of meer personen op dezelfde plaats tot zeker doel. *Samenkomst* kan ook een toevallig ontmoeten beteekenen; *bijeenkomst* onderstelt steeds vooraf bepaalde plaats, tijd en doel. *Deze samenkomst was noch bedoeld noch begeerd. De eedgenooten hadden geheime samenkomsten (of bijeenkomsten) in de catacomben. De bijeenkomst der provinciale staten.*

Samenroepen, zie **Beroepen**.

Samenvoegen — **vereenigen**. Twee of meer dingen bij elkander brengen om ze met elkander te verbinden. *Samenvoegen* heeft de algemeene beteekenis. *Vereenigen* is zóó *samenvoegen*, dat de voorwerpen na hunne samenbrenging als 't ware slechts één geheel uitmaken. *Men vereenigt wat gescheiden was. De Vereenigde Nederlanden. Vandaar dat vereenigen, niet samenvoegen, gebezigd wordt in den zin van tot eenheid van gevoelen brengen of verzoenen. Zich met iemands gevoelen vereenigen. Strijdende partijen vereenigen.*

Sarren — **tergen**. Iemands toorn opwekken door opzettelijk dingen te doen of te zeggen, waarvan men weet dat ze hem toornig maken. *Tergen* heeft de algemeene beteekenis. *Sarren* is aanhoudend onophoudelijk *tergen* vooral met woorden. *Zoo sarden ze elkander, verhit op elkaar.*

Saucijs, zie **Beuling**.

Schaal — **schelp** — **schulp**. Een hard, kalk- of hoornachtig bekleedsel. *Schaal* is het kalkachtig bekleedsel, dat bij sommige lichamen gemakkelijk van de huid verwijderd kan worden; het wordt zoowel van dieren als levenlooze voorwerpen gebruikt: *eierschaal, schaaldier. Schelp, schulp* beteekenen eigenlijk hetzelfde; in sommige gevallen bezigt men meer het eerste, in andere het tweede woord, zonder dat er echter bepaald verschil van beteekenis is aan te wijzen. Waar van tweekleppige schalen sprake is, gebruikt men meestal *schelp*, terwijl *schulp* van de eenschalige schelp of eenkleppige schaal van sommige weekdieren gebruikt wordt; in samenstellingen wordt meestal *schulp* voor *schelp* gebezigd. *Oesterschelp,*

schelpen zoeken aan 't strand, schelpvisschen, schulpkalk, schulpzand, de slak kruipt in zijne schulp. Is de eenschalige schelp van een weekdier zeer gebogen, dan noemt men deze, vooral wanneer het weekdier er zich niet meer in bevindt, een *hoorn* of *kinkhoorn*. Van de slak, die zich buiten zijne schulp kan bevinden of er zich in kan terugtrekken als in zijn huis, noemt men de schulp ook het *huisje*.

Schaal, zie **Deel**.

Schaamteloos, zie **Onbeschaamd**.

Schaarsch, zie **Zeldzaam**.

Schabel, zie **Bank**.

Schade, zie **Afbreuk**.

Schaduw, zie **Lommer**.

Schaduw, zie **Schim**.

Schaduw, zie **Bruin**.

Schakel — **schalm**. In eigenlijke beteekenis de samenstellende deelen van een keten. Alleen *schakel* wordt overdrachtelijk gebezigd.

Schalk, zie **Gast**.

Schalm, zie **Schakel**.

Schamper, zie **Bitter**.

Schatten, zie **Achten**.

Schatten, zie **Begrooten**.

Schatting, zie **Belasting**.

Schedel, zie **Bekkeneel**.

Scheef, zie **Dwars**.

Scheiden, zie **Afscheiden**.

Scheiden, zie **Deelen**.

Scheidsman, zie **Bemiddelaar**.

Schel, zie **Bel**.

Schelm, zie **Guilt**.

Schelp, zie **Schaal**.

Schenken, zie **Geven**.

Schependom, zie **Aasdom**.

Schepsel, zie **Ding**.

Schermutseling, zie **Gevecht**.

Scherp, zie **Bitter**.

Scherprechter, zie **Beul**.

Scherpzinnig, zie **Doordringend**.

Scherts, zie **Grap**.

Scherts, zie **Boert**.

Schertsen — boerten — gekken — gekscheren — jokken.

In vroolijken luim zich vermaken door aan anderen dwaasheden of grappen te zeggen. *Schertsen* zegt niets meer dan dit. Zegt men echter *schertsen* met eene zaak, dan nadert het in beteekenis tot *gekken* met eene zaak d. i. eene zaak niet ernstig opvatten en dientengevolge er mede lachen of spotten; *gekken* met een persoon is *gekheid maken* met een persoon, hem op grappige wijze plagen of beetnemen, in sterksten zin op minder onschuldige wijze den gek met hem steken of bespotten. *Boerten* en *jokken* onderstellen beide onschuldige scherts. *Jokken* drukt meer bepaald het spelende van het schertsen uit, terwijl *boerten* meer op kluchtige wijze van onderhouden slaat. Terwijl in *gekscheren* nog de beteekenis ligt van boertend, schertsend met iemand spelen door hem te plagen, naderen *den gek scheren* en *den gek steken* geheel in beteekenis tot spotten.

Scheur, zie **Barst**.

Schielijk, zie **Haastig**.

Schier, zie **Bijkans**.

Schijn, zie **Glimp**.

Schijnen, zie **Dunken**.

Schijnheiligheid, zie **Geveinsdheid**.

Schillen, zie **Doppen**.

Schim — schaduw — spook. *Schaduw* is de niet verlichte ruimte achter een door licht beschenen voorwerp. Deze donkere ruimte geeft eenigszins een beeld van het voorwerp. Waar het gebruikt wordt in betrekking tot den mensch, duidt het het donkere beeld van een menschelijk lichaam aan. Wat men deze figuur als een schijnlichaam op, dan spreekt men van *schim*. *Bang zijn voor zijn eigen schaduw, of voor zijn schim, hij is slechts schim en schaduw van wat hij vroeger was.* *Schim* krijgt vervolgens de bijgedachte van *geest*, vooral van een afgestorvene: *het rijk der schimmen*. Wordt de *schim* als een vreeswekkende gestalte gedacht, dan draagt zij den naam van *spook*. *Eene hersenschim noemt men ook een spook der verbeelding. Voor spoken vreezen.*

Schimp, zie **Hoon**.

Schitteren, zie **Blinken**.

Schokken, zie **Aandoen**.

Schoof, zie **Garf**.

Schooier, zie **Bedelaar**.

Schoon, zie **Aardig**.

Schorren, zie **Aanwas**.

Schors, zie **Bast**.

Schraal, zie **Bar**.

Schraal, zie **Dun**.

Schrand, zie **Doordringend**.

Schreeuw, zie **Gil**.

Schreien, zie **Grijnen**.

Schriel, zie **Gierig**.

Schrijftrant — **stijl**. *Stijl* in de beteekenis van schrijfwijze ziet uitsluitend op zinsbouw en woordenkeus en is van het onderwerp afhankelijk; *schrijftrant* is meer de eigenaardige wijze van inkleeding der gedachten, die het gevolg is van de persoonlijkheid des schrijvers. Beide worden echter dikwijls voor elkander gebruikt. *Hij heeft een onderhoudenden schrijftrant, maar zijn stijl is ver van onberispelijk.*

Schrik, zie **Angst**.

Schrikkelijk, zie **IJselijk**.

Schroef, zie **Blaken**.

Schrokken, zie **Eten**.

Schromen, zie **Aarzelen**.

Schroom, zie **Angst**.

Schroomvallig, zie **Bedeesd**.

Schroomvalligheid, zie onder **Bedeesd**.

Schuchter, zie **Bedeesd**.

Schudden, zie **Daveren**.

Schuin, zie **Dwars**.

Schuldeloos, zie **Onschuldig**.

Schulp, zie **Schaal**.

Schutting, zie **Haag**.

Sekse, zie **Geslacht**.

Sidderen, zie **Beven**.

Siep, zie **Ajuin**.

Sieraad, zie **Opschik**.

Slaan, zie **Beuken**.

Slaan, zie **Afsmeren**.

Slachten, zie **Gelijken**.

Slachten, zie **Dooden**.

Slachter, zie **Slager**.

Slachtoffer, zie **Offer**.

Slag, zie **Gevecht**.

Slager — **slachter** — **vleeschhouwer**. Over het geheel zijn alle drie woorden in gebruik om dengene aan te duiden, die vee doodt en het

vleesch verkoopt, zonder dat er bepaald onderscheid tusschen gemaakt wordt. Wanneer *vleeschhouwer* tegenover *slachter* gesteld wordt, verstaat men onder *vleeschhouwer* degene, die geslachte dieren koopt om ze in gedeelten te verkoopen, terwijl *slachter* soms meer bepaald den persoon aanduidt, die zich bezig houdt met het dooden van het vee, zonder dat hij nog handel in het vleesch ervan drijft. *In November kwam Marten de slachter bij ons op het erf om de varkens te slachten, die de boer eenige dagen later op de markt aan den opkooper of aan den vleeschhouwer verkocht.*

Slank, zie **Dun**.

Slaperig, zie **Droomerig**.

Slaven, zie **Pogen**.

Slecht, zie **Boos**.

Slechts, zie **Alleen**.

Slechten, zie **Afbreken**.

Slempen, zie **Brassen**.

Slib, zie **Modder**.

Slijk, zie **Modder**.

Slim, zie **Arglistig**.

Slim, zie **Listig**.

Slof, zie **Achteloos**.

Slok, zie **Dronk**.

Sloopen, zie **Afbreken**.

Slordig, zie **Achteloos**.

Slot, zie **Besluit**.

Slot, zie **Burg**.

Slotte (ten), zie **Eindelijk**.

Sloven, zie **Pogen**.

Sluiken — **smokkelen**. Het begrip *smokkelen* is ruimer dan het begrip *sluiken*. Het laatste ziet uitsluitend op het drijven van sluikhandel, het ontduiken van de rechten van in-, uit- en doorvoer; *smokkelen* op heimelijk onrechtmatig winstbejag in het algemeen. *Ik wil nog wel een spel met u spelen, maar onder conditie, dat gij niet weer smokkelt.*

Sluiten, zie **Aangaan**.

Sluw, zie **Arglistig**.

Smachten, zie **Begeeren**.

Smaden, zie **Beleedigen**.

Smalen, zie **Beleedigen**.

Smart, zie **Pijn**.

- Smart**, zie **Leed**.
Smeekbede, zie **Aanzoek**.
Smeeken, zie **Bezweren**.
Smeeken, zie **Aanroepen**.
Smeekgebed, zie **Aanzoek**.
Smijten, zie **Goolen**.
Smoel, zie **Bek**.
Smokkelen, zie **Sluiken**.
Smook, zie **Damp**.
Smullen, zie **Brassen**.
Snaak, zie **Gast**.
Snappen, zie **Babbelen**.
Snateren, zie **Babbelen**.
Snavel, zie **Bek**.
Sneb, zie **Bek**.
Snedig, zie **Doordringend**.
Snel (b.v.n.), zie **Vlug**.
Snel, (bw.), zie **Haastig**.
Sneven doen, zie **Dooden**.
Sneven, zie **Sterven**.
Sneuvelen, zie **Sterven**.
Snibbig, zie **Bitter**.
Snoet, zie **Bek**.
Snoeven, zie **Opsnijden**.
Snuif, zie **Bek**.
Sober, zie **Matig**.
Soldij, zie **Jaarwedde**.
Somber, zie **Duister**.
Sommige, zie **Eenige**.
Soortgelijk, zie **Gelijksoortig**.
Sparen — besparen — oversparen — uitzuinigen — overleggen. Iets niet gebruiken, teneinde er later genot van te hebben. Bij *sparen* en *besparen* behoeft dit laatste nog niet altijd doel te zijn, b.v. *spaar hem*; *dat verdriet heb ik hem maar bespaard*. *Sparen* zegt niets anders dan zuinig omgaan met iets, zoodat men overhoudt; bij *besparen* heeft men eene bepaalde zaak op het oog, die men voor toekomstig gebruik wil bewaren. *Oversparen* ziet meer op het overschot, dat men door sparen verkrijgt. *Overleggen* drukt dit nog sterker uit; het onderstelt een overschot, dat men

laat rusten om het in tijd van nood te gebruiken. *Uitzuinigen* is besparen door zich ontbering te getroosten. *Door sparen kan men zijn kapitaal verbeteren. Van het loon, dat hij kreeg, wist hij altijd nog een stuivertje te besparen. Hoewel hij niet veel verdiende, heeft hij toch nog een aardig sommetje overgespaard. Een arm student weet soms meer uit te zuinigen, dan gij denken zoudt, om boeken te kunnen koopen. De man leeft zeer zuinig, want hij wil elk jaar wat overleggen voor den ouden dag. De rijkgaard legt jaarlijks eene aardige som over.*

Sparen, zie **Ontzien**.

Speelsch, zie **Dartel**.

Speelziek, zie **Dartel**.

Spelen, zie **Dobbelen**.

Spelonk, zie **Grot**.

Spijs, zie **Eetwaar**.

Spijt, zie **Berouw**.

Spijtlg, zie **Bitter**.

Spijtlg, zie **Barsch**.

Spijzen, zie **Eten**.

Spitten, zie **Delven**.

Spleet, zie **Barst**.

Splijten, zie **Klieven**.

Spoed, zie **Haast**.

Spoedig, zie **Aanstonds**.

Spook, zie **Schm**.

Spot, zie **Hoon**.

Spraak — taal. *Spraak* is het vermogen uitsluitend aan den mensch eigen om zijne gedachten en gewaarwordingen door hoorbare teekenen, spraakklanken of woorden geheeten, aan anderen mede te deelen. *Taal* heeft een veel ruimer begrip; het duidt in de eerste plaats het spreken aan, vervolgens wat gesproken wordt, verder de verzameling spraakklanken, waarvan menschen of volken zich bedienen; het omvat behalve de woordentaal alle andere wijzen van uitdrukking waarvan de mensch zich bedient, alsmede de klanken waardoor verschillende dieren zich voor elkander verstaanbaar maken. *Zijne spraak is belemmerd. Hij is goed ter tale. De gebarentaal. De taal der oogen, der vingeren. Het schijnt tegenwoordig niet meer aan twijfel onderhevig, dat sommige dieren eene geluidstaal bezitten.*

Sprakeloos — stom. Van het spraakvermogen verstoken. *Sprakeloos* drukt alleen een tijdelijk gemis van dit vermogen uit ten gevolge van ongesteldheid of hevige gemoedsbeweging, terwijl *stom* eigenlijk een volstrekt gemis er van aanduidt ten gevolge van aangeboren doofheid of een gebrek

in de spraakorganen. Bij uitbreiding wordt *stom* echter in de beteekenis van *sprakeloos*, *zwijgend* gebezigd. *Stomme rollen*. *Stomme orgelpijpen*. *Hij was sprakeloos van verbazing*, *stom van ontzetting*.

Spreekwijze, zie **Bewoording**.

Sprookje, zie **Fabel**.

Staaf, zie **Baar**.

Staal, zie **Monster**.

Staande houden, zie **Beweren**.

Staat, zie **Land**.

Staken, zie **Af breken**.

Stam, zie **Ras**.

Stamelen, zie **Hakkelen**.

Stameren, zie **Hakkelen**.

Standaard, zie **Banier**.

Standje, zie **Beroerten**.

Standvastig, zie **Bestendig**.

Stapel, zie **Hoop**.

Staren, zie **Zien**.

Statig, zie **Deftig**.

Staven, zie **Bekrachtigen**.

Steeds, zie **Altijd**.

Steg, zie **Baan**.

Steg, zie **Baan**.

Stelregel, zie **Beginsel**.

Stemmig, zie **Deftig**.

Sterk — krachtig — vermogend. *Sterk* duidt het bezit van weerstandsvermogen aan; *krachtig* het bezit van het vermogen om iets te kunnen uitrichten. *Vermogend*, op zich zelf gebruikt, duidt meestal aan het bezit van rijkdom, die in staat stelt iets te doen. In de beteekenis van macht-hebbende heeft het gewoonlijk een adverbium, als *veel* of *weinig*, bij zich. *De man is zeer sterk van gestel*. *Een kind kan krachtig zijn en daarom toch niet sterk*. *Uwe veel vermogende hulp is mij van grooten dienst geweest*.

Sterkte, zie **Kracht**.

Sterven, zie **Afsterven**.

Sterven — sneven — sneuvelen — omkomen. Alle drukken het eindigen van het leven uit. Terwijl *sterven* dit uitdrukt zonder bijgedachte (zie onder **Afsterven**) hebben de andere woorden de bijgedachte dat de dood het gevolg is van eene niet bepaald natuurlijke oorzaak. *Omkomen* wordt zoowel van dieren als van menschen gezegd, wanneer de omstandigheden

of een gewelddadig feit de oorzaak van het sterven zijn. De overige uitdrukkingen zijn aan den figuurlijken stijl ontleend. *Sneven*, eigenlijk vallen beteekenend, wordt niet anders dan in den deftigen stijl gebruikt. *Snevelen* is de eigenaardige uitdrukking voor het vinden van een geweldigen dood op het oorlogsveld. *Hij is aan eene ziekte in het hospitaal gestorven, doch zijne makkers kwamen om door de vermoedenissen van den tocht. In dien slag sneuvelden duizend soldaten. Gebrek doet vele menschen sneven. Het verdriet zal mij doen sneven.*

Stichten, zie **Aanleggen**.

Stichten, zie **Aanrichten**.

Stichten, zie **Bouwen**.

Stijfhoofdig, zie **Eigenzinnig**.

Stijgen, zie **Klimmen**.

Stijl, zie **Schrijftrant**.

Stil, zie **Bedaard**.

Stillen, zie **Bevredigen**.

Stipt, zie **Nauwkeurig**.

Stoel, zie **Bank**.

Stokoud, zie **Afgeleefd**.

Stollen, zie **Bevriezen**.

Stomp, zie **Bot**.

Stoom, zie **Damp**.

Stoornis, zie **Afleiding**.

Stooten, zie **Dringen**.

Stop, zie **Deksel**.

Storen, zie **Belemmeren**.

Storten, zie **Dalen**.

Storten, zie **Vallen**.

Stotteren, zie **Hakkelen**.

Stout, zie **Dapper**.

Stoven, zie **Bakken**.

Straat, zie **Baan**.

Straffen, zie **Afstraffen**.

Straffen, zie **Kastijden**.

Straks, zie **Aanstonds**.

Strand, zie **Boord**.

Streelen, zie **Aaien**.

Streelend, zie **Aangenaam**.

Strekken, zie **Dienen**.

Stremmen, zie **Belemmeren**.

Streng, zie **Hard**.

Streven, zie **Pogen**.

Strijd, zie **Gevecht**.

Stroomen — **vlieten**. *Vlieten* wordt alleen van vloeibare, *stroomen* ook van gasvormige lichamen gebezigd. *Stroomen* onderstelt altijd eene sterkere beweging dan *vlieten*; vandaar dat men van een beekje zegt, dat het *vliet*, van eene rivier, dat zij *stroomt*.

Strukelen, zie **Dalen**.

Stug, zie **Barsch**.

Stuursch, zie **Barsch**.

Sukkelen, zie **Beuzelen**.

T.

Taal, zie **Spraak**.

Tafel, zie **Disch**.

Tal, zie **Aantal**.

Talent, zie **Aanleg**.

Talent, zie **Gaaf**.

Talentvol, zie **Begaafd**.

Talmen, zie **Aarzelen**.

Talmen, zie **Beuzelen**.

Talmen, zie **Dralen**.

Tam, zie **Getemd**.

Tas, zie **Hoop**.

Tasch, zie **Beurs**.

Te duur (iets . . . gekocht hebben), zie **Bekocht**.

Teerling, zie **Dobbelsteen**.

Teerkost, zie **Ectwaar**.

Tegen, zie **Jegens**.

Tegenhouden, zie **Afhouden**.

Tegenhouden, zie **Belemmeren**.

Tegenspoed, zie **Beproeving**.
Tegenspoed, zie **Druk**.
Tegenwerping, zie **Aanmerking**.
Tegenwoordig, zie **Nu**.
Tegenwoordig (zijn bij), zie **Bijwonen**.
Tegenzin, zie **Afkeer**.
Teleurstellen, zie **Beschamen**.
Temmen, zie **Tam**.
Tenger, zie **Dun**.
Tenzij, zie **Wanneer**.
Tergen, zie **Sarren**.
Terstond, zie **Aanstands**.
Terug, zie **Achterwaarts**.
Terug, zie **Weder**.
Terugdeinzen, zie **Afdeinzen**.
Terughouden, zie **Afhouden**.
Terughouden, zie **Belemmeren**.
Terugstulten, zie **Afstulten**.
Terugtocht, zie **Aftocht**.
Terugwijken, zie **Afwijken**.
Teug, zie **Dronk**.
Teugel, zie **Breidel**.
Teugelloos, zie **Bandeloos**.
Tevreden, zie **Gelukkig**.
Teweegbrengen, zie **Berokkenen**.
Teweegbrengen, zie **Aanrichten**.
Teweegbrengen, zie **Bewerken**.
Thans, zie **Nu**.
Tichelsteen, zie **Baksteen**.
Tieren, zie **Aangaan**.
Tieren, zie **Bulderen**.
Tijding, zie **Bericht**.
Tijns, zie **Belasting**.
Tikken, zie **Beuken**.
Tintelen, zie **Blinken**.
Tobbe, zie **Kulp**.

Toch, zie **Dan**.

Toe, zie **Dicht**.

Toebereiden, zie **Aanrechten**.

Toebereidselen, zie **Aanstalten**.

Toedichten, zie **Aandichten**.

Toegefelijk, zie **Inschikkelijk**.

Toegeven, zie **Toestemmen**.

Toehooren, zie **Aanhooren**.

Toekennen (zich), zie **Aanspraak maken op**.

Toelaten, zie **Dulden**.

Toekennen (zich), zie **Aanmatigend**.

Toekomend, zie **Aanstaan**.

Toelachen, zie **Aanlachen**.

Toelaten, zie **Dulden**.

Toelaten, zie **Gedoogen**.

Toeleg, zie **Aanslag**.

Toeleggen, zie **Aanleggen**.

Toeleggen (zich), zie **Bevljtigen**.

Toeloop, zie **Aanloop**.

Toeluisteren, zie **Aanhooren**.

Toen, zie **Als**.

Toenemen, zie **Aangroefen**.

Toeschouwer, zie **Aanschouwer**.

Toeschrijven (zich), zie **Aanmatiggen**.

Toeschijnen, zie **Dunken**.

Toespraak, zie **Aanspraak**.

Toestaan, zie **Bewilligen**.

Toestel, zie **Gereedschap**.

Toestemmen, zie **Bewilligen**.

Toestemmen — toegeven — beamen. Zeggen dat men hetgeen een ander gezegd heeft als goed en waar erkent. Bij *toestemmen* kan men zich eerst verzet hebben, bij *toegeven* is dit altijd het geval. *Beamen* onderstelt dit niet, het zegt alleen dat men volkomen de woorden door den ander gesproken goedkeurt, ze wel tot de zijne maken wil. *Beamen* onderstelt dan ook volstrekt geen voorbehoud, wat bij *toegeven* en *toestemmen* wel mogelijk is. *Ik geef gaarne toe dat gij in de hoofdzaak gelijk hebt, maar enkele punten vereischen nog nader onderzoek. De beklagde moest toestemmen dat de zaak zoo geschied was, als de getuige verhaald had. Ik*

beaam ten volle wat de vorige spreker gezegd heeft, slechts op enkele punten is hij niet uitvoerig genoeg geweest.

Toeval, zie **Avontuur**.

Toeven, zie **Beiden**.

Toevertrouwen, zie **Aanbetrouwen**.

Tol, zie **Belasting**.

Ton — vat. Geen begrip is misschien ruimer dan het begrip *vat*, dat de ongelijkslachtigste dingen binnen zijne grenzen heeft toegelaten, onder deze ééne voorwaarde, dat zij iets inhouden konden. *De vaten* (borden, schotels. enz.) *wasschen*. *Een wijnvat, reukvat, wierookvat, koelvat, zoutvat, botervat, melkvat, de bloedvaten*, enz. Figuurlijk: *Vrouwen zijn zwakke vaten; uitverkoren vaten* d. w. z. geliefde personen, of menschen tot groote doeleinden bestemd. Een gekuipt houten vat, waarop soms een deksel kan gedaan worden, draagt den naam van *ton*. *De pekeltton*. Soms worden *ton* en *vat* voor elkander gebruikt; men kan b.v. spreken van *eene bierton* en van *een biervat*, maar niet van een *wijnton*, evenmin van *een ton bier*.

Tooi, zie **Versiersel**.

Toom, zie **Breidel**.

Toomeloos, zie **Bandcloos**.

Toon, zie **Geluid**.

Toonen, zie **Dag (aan den . . . leggen)**.

Toonen (aantoonen), zie **Wijzen**.

Toorn, zie **Boosheid**.

Toornig, zie **Boos**.

Toorts, zie **Fakkelt**.

Torsen, zie **Dragen**.

Traag, zie **Log**.

Trachten, zie **Pogen**.

Tractement, zie **Jaarwedde**.

Trant — manier — wijze. Alle drie drukken den eigenaardigen vorm uit waarin zich iets vertoont of de richting eener handeling, waardoor deze zich van andere onderscheidt. *Manier* is een aan het Fransch ontleend woord, dat hetzelfde uitdrukt als de beide andere. *Trant* is verouderd en alleen in enkele uitdrukkingen nog in gebruik, terwijl *wijze* het algemeene woord is.

Treffen, zie **Aandoen**.

Treffen, zie **Aangaan**.

Trek, zie **Begeerte**.

Treurig, zie **Bedroefd**.

Treurspel, zie **Drama**.

Treuzelen, zie **Beuzelen**.

Trillen, zie **Beven**.

Trillen, zie **Daveren**.

Trompet, zie **Bazuin**.

Troon, zie **Bank**.

Trots, zie **Hoogmoed**.

Trotsch, zie **Hoogmoedig**.

Trouweloos, zie **Ontrouw**.

Tuchthuis, zie **Gevangenis**.

Tuchtigen, zie **Kastijden**.

Tuimelen, zie **Buitelen**.

Tuimelen, zie **Nedervallen**.

Tuin, zie **Hof**.

Turen, zie **Zien**.

Tweedracht, zie **Twist**.

Twijfelachtig, zie **Dubbelzinnig**.

Twist — ruzie — onmin — onaangenaamheden. Wanneer bij een geschil de woordenwisseling op onaangename wijze door harde en kwetsende uitdrukkingen gevoerd wordt of wanneer de handelingen der personen ten doel hebben elkander te grieven, dan ontstaan er *onaangenaamheden*. Geeft dit aanleiding tot het ontstaan van voortdurende *verdeeldheid*, dan spreekt men van *onmin*. Wordt de *tweedracht* zoo groot, dat de partijen zich door hun hartstocht laten beheerschen, en, in hevig geschreeuw of door handgemeen te worden, aan hun toorn vrij spel laten, dan noemt men het *ruzie*. *Twist* is eigenlijk hetzelfde als *oneenigheid*, doch ziet thans meer op het gevolg, op de hevige woordenwisseling, die wanneer zij zeer luide en vinnig gevoerd wordt, *gekijf* en *krakeel* wordt genoemd, terwijl, wanneer men *twist* of *woordentwist* er voor gebruikt, het oog meer gevestigd is op de oneenigheid, die uit de woorden spreekt. *Hun geschil gaf aanleiding tot eene minder aangename woordenwisseling. Altijd had zij onaangenaamheden met de meiden, men hoorde gedurig gekijf. Kwam Jan meespelen, dan ontstond er spoedig krakeel, en het eindigde meestal met ruzie. Laat ons dezen twist beslechten door eens moedig saam te vechten. 't Is een huisgezin, waar twist en tweedracht heerscht. Vroeger hadden zij al telkens ongenaamheden met elkander, thans leven zij geheel in onmin.*

U.

Ui, zie **Grap**.

Uit, zie **Buiten**.

Uitbetalen, zie **Afbetalen**.

Uitblijven — **wegblijven**. Wie ergens wezen moet, maar er niet heengaat, *blijft weg*; wie ergens niet is op den tijd, waarop hij verwacht wordt, *blijft uit*. Verzuimt iemand zonder kennisgeving eene vergadering, die hij geregeld pleegt bij te wonen, dan zullen zijne medeleden zich aanvankelijk zijn *uitblijven* en vervolgens zijn *wegblijven* moeielijk kunnen verklaren.

Uitbreiden — **verspreiden**. Iets, dat tot nog toe binnen eene kleinere ruimte besloten was, eene grootere oppervlakte doen beslaan. Het verschil tusschen beide woorden is hierin gelegen, dat *uitbreiden* in het algemeen slechts te kennen geeft, dat men iets eene grootere ruimte doet beslaan, terwijl *verspreiden* daarentegen hoofdzakelijk ziet op het aantal plaatsen, welke men het doet innemen. Daarom gebruikt men bij voorkeur *uitbreiden* van dingen, die men zich als een geheel denkt, *verspreiden* van dingen, die beschouwd worden te bestaan uit eene menigte zelfstandige deelen. *De nacht breidt zijn sluier uit over de aarde. Hij verspreidt het onkruid wijd en zijd. Napoleon breidde zijn macht over bijna geheel Europa uit.*

Uitbreiden (zich), zie **Aangroeten**.

Uitdamping, zie **Damp**.

Uitdeelen, zie **Bedeelen**.

Uitdenken — **verdichten** — **verzinnen**. — Iets nieuws bedenken. (Zie bij **Denken**). In *uitdenken* ligt het denkbeeld van eene opzettelijke inspanning van het denkvermogen, zoodat men het denkbeeld in alle deelen geordend en voltooid ter uitvoering kan overgeven. *Verzinnen* ziet meer op het krijgen eener gelukkige ingeving door de werking van het vernuft of de phantasie. Vandaar dat *verzinnen* ook de bijbeteekenis heeft van *verdichten*, dat eigenlijk beteekent iets verzinnen dat niet waar is. *Ik zou je nog graag eene mooie geschiedenis vertellen, maar ik weet er heusch geen meer te verzinnen.*

Uitdoen, zie **Afdoen**.

Uitdrukken, zie **Aanduiden**.

Uitdrukking, zie **Bewoording**.

Uiterlijk, zie **Aangezicht**.

Uitgaan (op), zie **Afgaan (op)**.

Uitgang, zie **Achtervoegsel**.

Uitgave, zie **Druk**.

Uitgelaten, zie **Dartel**.

Uitgeleide, zie **Geleide**.

Uitgemaakt — **zeker**. *Zeker* heeft in zijn engste opvatting de beteekenis van ontwijfelbaar vast staande, zonder dat er een streng wetenschappelijk betoog noodig is om mogelijke tegenspraak te weerleggen. *Het is zeker, dat de aarde om de zon draait*. *Uitgemaakt* bezigt men bij voorkeur van zulke waarheden, die vroeger niet volkomen vaststonden, doch die op het oogenblik, dat men spreekt, volkomen zeker zijn of voor zeker gehouden worden daar er na nauwkeurig onderzoek een beslissend oordeel is uitgesproken. *Het is eene uitgemaakte zaak, dat de zegepraal van socialisme en communisme tot den ondergang der maatschappij zou leiden*.

Uitheemsch, zie **Buitenlandsch**.

Uithouden, zie **Doorstaan**.

Uitleggen — **omschrijven** — **verklaren**. Iets volkomen verstaanbaar maken. *Verklaren* en *uitleggen* drukken beide dit uit zonder meer; *omschrijven* is met de voorgaande slechts in zooverre synoniem dat het ditzelfde beoogt, het begrip is echter in zooverre beperkt dat *omschrijven* verstaanbaar maken is door de zaak in andere bewoordingen breeder of vollediger uit te drukken. *Verklaren* is niets anders dan eene duistere zaak helder of duidelijk maken, zoodat men ze gemakkelijk doorzien en begrijpen kan. *Uitleggen* is door de deelen eener ingewikkelde zaak bloot te leggen maken dat men de zaak gemakkelijk overzien en begrijpen kan.

Uit oefenen, zie **Beoefenen**.

Uitputten, zie **Afmatten**.

Uitrekenen, zie **Berekenen**.

Uitroefen, zie **Delven**.

Uitscheiden, zie **Aflaten**.

Uitscheiden, zie **Eindigen**.

Uitschieten, zie **Afdoen**.

Uitschot — **ultvaagsel**. *Uitschot* is het slechtste van iets; wat wordt uitgeschoten is echter soms nog wel bruikbaar voor het een of ander; *ultvaagsel* is datgene wat tot niets meer nut is en wordt weggevaagd. De laatste uitdrukking is dus sterker dan de eerste. *In het uitschot en het ultvaagsel der maatschappij* hebben beide ongeveer dezelfde kracht.

Uitschrijven, zie **Afschrijven**.

Uitspanning, zie **Afleiding**.

Uitsparen, zie **Besparen**.

Uitstaan, zie **Doorstaan**.

Uitstappen, zie **Afstijgen**.

Uitstel, zie **Afstel**.

Uittrekken, zie **Afdoen**.

Uitvaagsel, zie **Uitschot**.
Uitvaren, zie **Aangaan**.
Uitvinden, zie **Ontdekken**.
Uitvoeren, zie **Bewerken**.
Uitvoerig, zie **Omslachtig**.
Uitwaseming, zie **Damp**.
Uitwerken, zie **Bewerken**.
Uitwinnen, zie **Besparen**.
Uitzet, zie **Bruidschat**.
Uitzetten (zich), zie **Dijen**.
Uitzinnig, zie **Krankzinnig**.
Uitzuinigen, zie **Sparen**.

V.

Vaak, zie **Dikwijls**.
Vaan, zie **Banier**.
Vaandel, zie **Banier**.

Vaderland — moederland — geboortegrond — geboorteland. *Vaderland*, *geboorteland*, *geboortegrond* duiden in het algemeen genomen het land aan waar iemand geboren is, terwijl *moederland* het land is van waar kolonies of volkplantingen zijn uitgegaan; de verhouding van deze tot het land van waar zij uitgegaan zijn wordt dan gedacht als van de kinderen tot hare moeder. *Geboortegrond* is van de eerste woorden het meest beperkte begrip, het duidt de plek aan waar iemand geboren is, terwijl *geboorteland* een ruimer kring aangeeft. *Geboorteland* en *vaderland* verschillen in dit opzicht dat het eerste woord zich bepaalt tot het feit, dat iemand in het land geboren is, terwijl *vaderland* onderstelt dat men het zoo noemt omdat men door banden van bloed en van liefde, door taal en zeden er mede verbonden is. De zoon van den balling, als hij in den vreemde geboren is zal zijn *geboorteland* zelden zijn *vaderland* noemen.

Vadslg, zie **Log**.
Val, zie **Ondergang**.
Vallei, zie **Dal**.

**Vallen — tuimelen — afvallen — aftuimelen — neder-
vallen — storten — afstorten — nederstorten — struikelen.** *Vallen* is eene nederwaartsche beweging maken, die niet van den wil af-
 SYNONIEMEN.

hankelijk is, doordat een lichaam aan de aantrekkingskracht van de aarde gehoorzaamt zonder dat deze door eenige andere kracht gebroken wordt. *Struikelen* is door het een of ander aan of voor onzen voet tot vallen komen, doch den val door eigen kracht breken. *Tuimelen* is eigenlijk omvallen. Is de hoogte van den val aanmerkelijk, en heeft het vallen dus met eenige snelheid plaats, dan spreekt men van *storten*. Worden deze woorden verbonden met *neder*, dan wordt het begrip *van boven naar beneden* er door versterkt. Worden zij met het voorvoegsel *af-* verbonden, dan drukt men hierdoor uit de verwijdering van de plaats of de hoogte, waar zich het voorwerp bevond. In figuurlijken zin is *vallen* sterker dan *struikelen*; wie *struikelt* kan zich in zijne eer herstellen, wie *gevallen* is blijft geschandvlekt.

Valsch, zie **Onecht**.

Vangen, zie **Grijpen**.

Vangen, zie **Betrappen**.

Vast, zie **Bestendig**.

Vasthechten, zie **Bevestigen**.

Vastmaken, zie **Bevestigen**.

Vaststellen, zie **Bepalen**.

Vat, zie **Ton**.

Vatbaarheid, zie **Aanleg**.

Vatten, zie **Grijpen**.

Vee, zie **Beest**.

Veelheid, zie **Aantal**.

Veelkleurig, zie **Bont**.

Veilen, zie **Afslaan**.

Veilen, zie **Verkoopen**.

Vel, zie **Huid**.

Vel, zie **Blad**.

Veld, zie **Akker**.

Veldbewoner, zie **Akkerman**.

Veldwachter, zie **Diender**.

Velerhande, zie **Allerhande**.

Velerlei, zie **Allerhande**.

Wenoot, zie **Deelgenoot**.

Venter, zie **Handelaar**.

Veranderen, zie **Wijzigen**.

Verantwoordelijk, zie **Aansprakelijk**

Verantwoording, zie **Rekenschap**.

Verband, zie **Betrekking**.
Verbanning, zie **Ballingschap**.
Verbasteren, zie **Ontaarden**.
Verbazen, zie **Bevreemden**.
Verbeelden (zich), zie **Inbeelden (zich)**.
Verbeiden, zie **Afwachten**.
Verbeterhuis, zie **Gevangenis**.
Verbintenis, zie **Belofte**.
Verblijf, zie **Oponthoud**.
Verbloemen, zie **Bedekken**.
Verbolgen, zie **Boos**.
Verbolgenheid, zie **Boosheid**.
Verbond, zie **Verdrag**.
Verborggen, zie **Duister**.
Verbreken, zie **Breken**.
Verbrijzelen, zie **Breken**.
Verdeelen, zie **Afdeelen**.
Verdenking, zie **Achterdocht**.
Verdichtsel, zie **Fabel**.

Verdienen — waardig zijn — waard zijn. Deze woorden drukken uit dat goede of slechte eigenschappen of daden aanspraak geven op goed of kwaad loon. *Verdienen* ziet meer op het om goede of slechte daden recht hebben op belooning of straf. *Waardig* of *waard zijn* ziet meer op de hoedanigheden en eigenschappen. De laatste uitdrukking wordt zoowel van zaken als van personen gebezigd, de beide eerste alleen van personen. *Waardig zijn* zegt men alleen van iets goeds, *waard zijn* en *verdienen* ook van iets kwaads. *Belooning, straf verdienen. Een goed arbeider is zijn loon waard. Hij is waard gehangen te worden. Dat huis is mij geen drie duizend gulden waard. Hij is dezen lof ten volle waardig.*

Verdoen, zie **Doorbrennen**.
Verdolen, zie **Afdwalen**.
Verdoofd, zie **Bedwelmd**.
Verdorren, zie **Verwelken**.

Verdrag — overeenkomst — verbond. *Overeenkomst* is de handeling, waarbij twee partijen zich jegens elkander verbinden eene bepaalde regeling van zaken te zullen eerbiedigen. In kanselarij stijl wordt hiervoor ook gebruikt *conventie*; worden door zulk eene overeenkomst tusschen twee staten of hunne souvereinen geschillen voorkomen of geregeld, dan

draagt zij den naam van *verdrag* of *tractaat*. Vereenigen personen of staten zich met een bepaald doel, waartoe zij zich bij verdrag verbinden dan noemt men dit een *verbond* of *alliantie*. *Er was eene geheime overeenkomst tusschen Frankrijk en Spanje gesloten ten opzichte van de troonsopvolging. Thans wordt er weder een handelsverdrag voorgesteld. Bij het verdrag van Iglau werd Sigismund als koning van Bohemen erkend. Het handels-tractaat met Frankrijk werd door de tweede kamer afgestemd. Het verbond der edelen. De vorsten van het Rijnverbond. De triple alliantie.*

Verdragen, zie **Doorstaan**.

Verdriet, zie **Leed**.

Verduisteren, zie **Betrekken**.

Verduren, zie **Doorstaan**.

Vereenigen, zie **Samenvoegen**.

Vereeniging, zie **Bond**.

Vereeren, zie **Aanbidden**.

Vereeren, zie **Geven**.

Vereerend, zie **Eervol**.

Vergaderen — **verzamelen**. In *vergaderen* ligt het denkbeeld van bijeenbrengen van zaken die van dezelfde soort zijn, in *verzamelen* dat van dicht bij elkander of tot een hoop brengen, bijeenbrengen van zaken, die elkander minder gelijk zijn. *Men verzamelt oudheden, rariteiten enz. men vergadert munten, penningen. Men kan schelpen vergaderen en schelpen verzamelen.* In de meeste gevallen bestaat er geen onderscheid in beteekenis.

Vergeeffijk — **verschoonbaar**. Beide woorden geven te kennen dat iemand iets niet euvel behoeft geduid te worden. Wanneer men *vergeeffijk* gebruikt, geeft men te kennen dat er geen kwaad in de daad stak, zoodat er van straf geen sprake mag zijn. Bij *verschoonbaar* geeft men alleen te kennen dat de omstandigheden de daad minder strafwaardig maken, dan zij schijnt. *De misdaden der Nihilisten in Rusland zijn misschien tot op zekere hoogte verschoonbaar, maar vergeeffijk zijn zij zeker niet.* Minder gebruikelijk is *verschoonlijk* in den zin van *verschoonbaar*.

Vergelden, zie **Beloonen**.

Vergelijking, zie **Gelijkenis**.

Vergen, zie **Eischen**.

Vergenoegd, zie **Gelukkig**.

Vergezellen, zie **Geleide**.

Vergissing, zie **Dwaling**.

Vergrammen, zie **Belgen**.

Vergrijp, zie **Misdaad**.

Vergrooten, zie **Overdrijven**.

Vergruizen, zie **Breken**.

Vergulzen, zie **Beleedigen**.

Vergunnen, zie **Bewilligen**.

Verhaal, zie **Fabel**.

Verhaasten, zie **Bespoedigen**.

Verhalen, zie **Berichten**.

Verhard, zie **Hardnekkig**.

Verheuging, zie **Blijdschap**.

Verheven, zie **Hoog**.

Verhinderen, zie **Afhouden**.

Verhindering, zie **Belemmering**.

Verhoeden — verijdelen — voorkomen. Een ander verhinderen aan zijn voornemen uitvoering te geven door maatregelen te nemen, die het hem onmogelijk maken om de hand aan het werk te slaan. *Voorkomen* drukt uit dat men voor is in het handelen, *verhoeden* dat men de schade, die door de daad van een ander zou kunnen ontstaan, afweert door de daad te verhinderen. *Verijdelen* geeft te kennen dat men, hetgeen gedacht of gedaan was, eigenlijk te niet doet. Men *verhoedt* een aanslag; men *verijdelt* een ontwerp. *Verhoeden* ziet alleen op de uitvoering; *verijdelen* ook op de onderneming zelve. Wanneer men iemands misdadige plannen *verijdelt*, dat wil zeggen: ze belet tot rijpheid te komen, dan behoeft men er later niet meer tegen op zijne hoede te zijn. *Verhoeden* staat ook voor beletten. *Indien er een algemeene Europeesche oorlog mocht uitbreken, wat God verhoede!*

Verholen, zie **Duister**.

Verijdelen, zie **Verhoeden**.

Verkeer, zie **Omgang**.

Verkeerd, zie **Averechts**.

Verkeering, zie **Omgang**.

Verklappen, zie **Verklikken**.

Verklaren, zie **Uitleggen**.

Verklaren, zie **Beduiden**.

Verkleefd, zie **Gehecht**.

Verklikken, zie **Aanbrengen**.

Verknocht, zie **Gehecht**.

Verknocht zijn, zie **Aankleven**.

Verkoelen, zie **Afkoelen**.

Verkoopen — veilen. *Verkoopen* is iets voor een zekeren prijs aan anderen overdoen. *Veilen* is in het openbaar bij opbod en afslag verkoopen: verkrijgbaar stellen voor den meestbiedende.

Verkrijgen, zie **Behalen**.

Verkrijgen, zie **Bekomen**.

Verkwikken, zie **Laven**.

Verkwisten, zie **Doorbrennen**.

Verlagen (zich) — vernederen (zich). *Zich vernederen* wordt zoowel in goeden als in kwaden zin gebruikt. Wanneer het in goeden zin gebezigd wordt is het synoniem met *zich verootmoedigen* (zie **ootmoedig**). *Zich verlagen* wordt alleen in slechten zin gebruikt en is sterker dan zich vernederen. *Men vernedert* zich door beneden zijne waardigheid te handelen of te spreken; men *verlaagt zich* door iets te doen, dat de zedelijke waarde van den mensch vermindert.

Verlangen, zie **Aanzoek**.

Verlangen, zie **Begeerte**.

Verlangen, zie **Begeeren**.

Verlangen, zie **Eischen**.

Verlaten (zich op), zie **Bouwen (op)**.

Verlaten, zie **Begeven**.

Verleenen, zie **Geven**.

Verlegen, zie **Bedeeds**.

Verletten — verzuimen. Beide woorden geven te kennen dat men iets laat voorbijgaan of iets verloren laat gaan door nalatigheid. *Verletten* wordt vooral gezegd van het verliezen van tijd door niets te doen of door iets te doen, dat nutteloos is, terwijl bij *verzuimen* meer aan het nalaten van hetgeen men verplicht was gedacht wordt.

Verlichting — beschaving. *Verlichting* en *beschaving* staan tot elkander in de verhouding van oorzaak en gevolg. De opklaring van het verstand (*verlichting*) leidt tot veredeling van het gemoed, tot afkeer van gemeenheid en ruwheid (*beschaving*). Hoe zeer de klassieke oudheid van die waarheid doordrongen was, bewijst de bekende spreuk: *De gelukkige beoefening der vrije kunsten maakt de zeden zacht en verjaagt de barbaarsheid*.

Verlies, zie **Afbreuk**.

Verloochenen, zie **Afzweren**.

Verlossen, zie **Bevrijden**.

Vermaak, zie **Blijdschap**.

Vermaard, zie **Befaamd**.

Vermageren, zie **Afvallen**.

Vermeenen, zie **Achten**.

Vermeerderen, zie **Aangroeien**.

Vermeesteren, zie **Bevangen**.
Vermijden, zie **Mijden**.
Verminderen, zie **Afnemen**.
Vermits, zie **Aangemerkt**.
Vermoeden, zie **Achten**.
Vermoeden, zie **Gissen**.
Vermoeld, zie **Moede**.
Vermoelen, zie **Afmatten**.
Vermogen, zie **Gaaf**.
Vermogen, zie **Have**.
Vermogen, zie **Kracht**.
Vermogend, zie **Sterk**.
Vermoorden, zie **Dooden**.
Vermorzelen, zie **Breken**.
Vernederen, zie **Verlagen**.
Vernemen, zie **Hooren**.
Vernuft, zie **Geest**.
Vernuftig, zie **Aardig**.
Veronderstellen, zie **Gissen**.
Verongelijken, zie **Beleedigen**.
Verontwaardiging, zie **Boosheid**.
Veroordeelen, zie **Afkeuren**.
Veroorloven, zie **Bewilligen**.
Veroorloven, zie **Gedoogen**.
Veroorzaken, zie **Aanrichten**.
Veroorzaken, zie **Berokkenen**.
Verpanden, zie **Beleenen**.
Verpletteren, zie **Breken**.
Verplichting, zie **Dankbaarheid**.
Verrassen, zie **Betrappen**.
Verrassen, zie **Bevreemden**.

Verrassen — overrompelen — overvallen. Tot iemand komen of zich van iets meester maken zonder dat de persoon, die er het voorwerp van is of te wiens nadeele het geschiedt, zulks van te voren vermoedt. Bij *verrassen* heeft men meer de snelheid op het oog, waarmede het geschiedt, bij *overrompelen* het onverwachte en het onaangename voor den persoon, die overrompeld wordt, terwijl *overvallen* behalve het onaangename

ook eene zekere mate van heftigheid der beweging veronderstelt. Terwijl bij *overvallen* het plotselinge op den voorgrond staat, wordt *overrompelen* meer gebezigd voor een overvallen, waarvan eene verwarring het gevolg is, met welke verwarring de aanvaller zijn voordeel tracht te doen.

Verrichten, zie **Bedrijven**.

Verrotting, zie **Bederf**.

Verruilen — **verwisselen**. Iets voor iets anders in de plaats geven. *Verruilen* is eene handeling, die tusschen twee personen plaats heeft; bij *verwisselen* dat b.v. bij vergissing kan geschieden, worden voorwerpen door elkander vervangen, ten gevolge van de handeling van een persoon. Het kan dus geschieden buiten weten van de eene partij en zonder dat men er vergunning toe heeft. Bij *ruilen* is dit noodzakelijk. *Knapen verruilen dikwijls hunne griffels voor knikkers. Men verwisselt bij ongeluk zijn hoed tegen dien van een ander.*

Verrullen, zie **Afwisselen**.

Verrukkelijk, zie **Heerlijk**.

Verrukken, zie **Bekooren**.

Verrukking, zie **Blijdschap**.

Versaagd, zie **Bloode**.

Versch, zie **Frisch**.

Versch, zie **Jong**.

Verschaffen (zich), zie **Aanschaffen**.

Verschalken, zie **Bedriegen**.

Verscheiden, zie **Afsterven**.

Verscheiden, zie **Allerhande**.

Verscheidene, zie **Eenige**.

Verschoonbaar, zie **Vergeeflijk**.

Verschoonen, zie **Ontzien**.

Verschoonlijk, zie **Vergeeflijk**.

Verschrikkelijk, zie **Afgrijselijk**.

Versiersel, zie **Tooi**.

Versiersel — **sieraad** — **opschik** — **tooi**. Middelen die men aanwendt ten einde de schoonheid van iets te verhoogen. *Tooi* en *opschik* drukken meer een collectief begrip uit en worden in eigenlijken en figuurlijken zin gebezigd met de beteekenis van kleeding. *Tooi* wordt gezegd van datgene, wat inderdaad de schoonheid verhoogt, *opschik* van datgene wat bont en schitterend is zonder innerlijke waarde, en is een gevolg van gebrek aan goeden smaak. *Het is dwaas om zich met allerlei opschik van linten en strikken te tooien. De bruidstooi. Sieraad* en *versiersel* hebben dit collectieve begrip niet; *sieraad* wordt alleen in goeden zin gebezigd voor elke

zaak, die de uiterlijke schoonheid en de innerlijke waarde van iets verhoogt, zoowel in eigenlijken als in figuurlijken zin. *Versiersel* is elk middel, dat dienen moet om de schoonheid te verhoogen, maar terwijl men door het woord *sieraad* te gebruiken aanduidt dat dit doel bereikt wordt, kan men dit in het midden laten, wanneer men *versiersel* bezigt. *Zedigheid is een sieraad der bruid. Men moet aanwenden wat tot sieraad dienen kan, doch vele versierselen schaden. Hij is een sieraad van het land.*

Verslaan, zie **Dooden**.

Verslijten, zie **Afslijten**.

Versperren, zie **Belemmeren**.

Verspillen, zie **Doorbrenge**.

Verspreiden, zie **Uitbreiden**.

Verstaan, zie **Begrijpen**.

Verstaanbaar, zie **Begrijpelijk**.

Verstand, zie **Geest**.

Verstandig, zie **Geleerd**.

Versteld, zie **Verlegen**.

Verstoren, zie **Belgen**.

Verstouten (zich), zie **Durven**.

Verstrooid, zie **Afgetrokken**.

Verstrooid, zie **Gedachten (in)**.

Verstrooing, zie **Afleiding**.

Verte, zie **Afstand**.

Vertegenwoordiger, zie **Afgevaardigde**.

Vertelling, zie **Fabel**.

Vertelsel, zie **Fabel**.

Verteren, zie **Doorbrenge**.

Vertoog, zie **Betoog**.

Vertoonen (zich), zie **Aanbieden (zich)**.

Vertoornd, zie **Boos**.

Vertoornen, zie **Belgen**.

Vertrek, zie **Kamer**.

Vertrek, zie **Aftocht**.

Vertrekken, zie **Afreizen**.

Vertrouwen (op), zie **Bouwen (op)**.

Vervaardigen, zie **Bedrijven**.

Verval, zie **Drinkgeld**.

Vervallen, zie **Afnemen**.

Vervangen, zie **Aflossen**.

Vervangen, zie **Afwisselen**.

Vervoering, zie **Geestdrift**.

Vervullen, zie **Houden**.

Verwaand, zie **Elgenwijs**.

Verwaand, zie **Hoogmoedig**.

Verwachten, zie **Afwachten**.

Verwant, zie **Aanverwant**.

Verwekken, zie **Berokkenen**.

Verwelken — **verdorren**. *Verwelken* ziet op eene vermindering in schoonheid, frischheid en kracht; *verdorren* op het geheel opdrogen der levenssappen en daaruit voortvloeiend versterven. Een boom *verdort*; bloemen *verwelken*. *Eene verwelkte schoonheid*.

Verwerven, zie **Bekomen**.

Verwerven (zich), zie **Aanschaffen**.

Verwijderd, zie **Afgelegen**.

Verwijt, zie **Blaam**.

Verwisselen, zie **Afwisselen**.

Verwisselen, zie **Verruilen**.

Verwittigen, zie **Berichten**.

Verwittigen, zie **Waarschuwen**.

Verwoed, zie **Dol**.

Verwonderen, zie **Bevreemden**.

Verzaken, zie **Afzweren**.

Verzamelen, zie **Vergaderen**.

Verzekeren, zie **Bekrachtigen**.

Verzetten (zich), zie **Aankanten (zich)**.

Verzinnen, zie **Uitdenken**.

Verzoek, zie **Aanzoek**.

Verzoeken, zie **Eischen**.

Verzoeking, zie **Aanvechting**.

Verzoenen, zie **Bevredigen**.

Verzuimen, zie **Verletten**.

Vijandschap, zie **Afkeer**.

Villen, zie **Afhalen**.

Vim, zie **Garf**.

Vinden, zie **Aantreffen**.

Vinnig, zie **Bitter**.

Vlag, zie **Banier**.

Vlak, zie **Effen**.

Vleeschhouwer, zie **Slager**.

Vlelen, zie **Fleemen**.

Vlieden, zie **Mijden**.

Vlieden — vluchten. Snel ontwijken. In *vlieden*, dat in de gewone spreek- en schrijftaal minder in gebruik is, ligt meer dan in *vluchten* het denkbeeld van ontwijken uit vrees. Eene afdeeling soldaten kan b.v. uit eene stelling, die onhoudbaar geworden is, *vluchten* om terstond in eene nieuwe stelling den strijd voort te zetten.

Vleten, zie **Stroomen**.

Vlijt, zie **Ernst**.

Vlijt, zie **IJver**.

Vlijtig, zie **Arbeidzaam**.

Vloelbaar, zie **Dun**.

Vluchten, zie **Vlieden**.

Vlug — gauw — gezwind — rap — rasch — snel — vaardig.

Deze woorden duiden het vermogen van een lichaam aan om zich met snelheid te bewegen of in korten tijd iets te verrichten. *Snel* ziet meer op den spoed, *vlug* op de gemakkelijkerheid der beweging. *Gauw* is sterker dan *vlug*, men zal eer gebruiken *iemand te gauw zijn* dan *iemand te vlug zijn*; het wordt meest in minder gunstigen zin gebezigd. *Gezwind* zag oorspronkelijk op de kracht, waarmede iets gedaan werd, maar heeft allengs daarmede verbonden het begrip van groote vlugheid. *Rap* heeft hoofdzakelijk betrekking op den lichaamsbouw, die tot kloek en snel handelen in staat stelt. Men zegt zoowel *rappe leden* als *rap ter been*. *Rasch* heeft betrekking op spoed, die niet altijd het gevolg van bedaard nadenken is, van daar dat *rasch* soms in beteekenis nadert tot *overijld*. Waar *vaardig* als synoniem met *vlug* gebruikt wordt, ziet het vooral op handigheid aan vlugheid verbonden. *Wat is sneller dan het licht? Vlug als eene hinde. Een vlugge knaap. Gauw als water. Met gezwinden pas. Die rassche daad zal u berouwen. Dat meisje is vaardig met de naald.*

Vlug, zie **Aanstands**.

Vlug, zie **Gauw**.

Vlug (bw.), zie **Haastig**.

Vochtig, zie **Duf**.

Vochtig, zie **Nat**.

Voedsel, zie **Aas**.

Voedsel, zie **Eetwaar**.

Voegen, zie **Behooren**.

Voegzaam, zie **Betamelijk**.

Voeren, zie **Brengen**.

Voerman — koetsier — wagenmenner. Alle drie duiden den persoon aan die het bestuur over de paarden heeft, die voor een wagen gespannen zijn. *Wagenmenner* is verouderd en wordt alleen gebruikt om degenen aan te duiden, die de strijdwagens der ouden bestuurden. *De wagenmenner van Achilles*. Terwijl *voerman* elken bestuurder der paarden aanduidt doch meer gebruikt wordt om den paardenmenner van een lastwagen aan te duiden, wordt *koetsier* meer bepaald gebruikt voor dengene, die de paarden van eene koets of rijtuig moet besturen.

Volbrengen, zie **Afdoen**.

Volbrengen, zie **Nakomen**.

Volbrengen, zie **Bewerken**.

Volbrengen, zie **Eindigen**.

Voldoen, zie **Afbetalen**.

Voldoen, zie **Betalen**.

Voldoen, zie **Bevredigen**.

Voleindigen, zie **Eindigen**.

Volgeling, zie **Aanhanger**.

Volgen, zie **Aanhangen**.

Volgbaar, zie **Inschikkelijk**.

Volharden, zie **Aanhouden**.

Volhouden, zie **Aanhouden**.

Volk, zie **Natie**.

Volkomen, zie **Volledig**.

Volkrijk, zie **Bevolkt**.

Volksvertegenwoordiger, zie **Atgevaardigden**.

Volledig — volkomen — volmaakt. *Volledig* is datgene, dat uit afzonderlijk te beschouwen leden of deelen bestaande geen zijner deelen mist; *volmaakt* hetgeen voltooid, afgewerkt, voleindigd is, waaraan dus niets meer ontbreekt. *Kunt gij mij ook een volledigen jaargang van de Haarlemsche Courant bezorgen? Hij is een volmaakt ridder*. *Volkomen* is waaraan niets ontbreekt, dat zoo is als het behoort of als men zich voorstelt. *Ik ben volkomen gezond. Eene volmaakte gezondheid. Een volkomen vierhoek*. Bij uitbreiding drukken *volkomen* of *volmaakt* het volstrekt bezit der eigenschap uit, die men aan iets toekent.

Volmaakt, zie **Volledig**.

Voltoelen, zie **Eindigen**.

Voltrekken, zie **Aangaan**.

Volvoeren, zie **Bewerken**.

Vonkelen, zie **Blinken**.

Vonnis, zie **Oordeel**.

Vooraf, zie **Bovenaf**.

Voorbaat (bij) — voorhands — voorloopig. *Bij voorbaat:* vooraf, van te voren; eigenl. voordat men gerechtigd is genot of bate van iets te hebben; *voorhands* wat voor de hand is in betrekking tot den tijd, derhalve hetzelfde als *thans* doch met het oog op den tijd, die volgt, wanneer er gelegenheid voor nader onderzoek zal zijn, gebezigd; vandaar zonder onderzoek voor het oogenblik, doch nader onderzoek voorbehoudende; *voorloopig* tijdelijk, voordat de zaak afdoende geregeld is, nadere regeling voorbehoudende. *Iemand bij voorbaat zijn dank betuigen*, voordat hij ons nog aan zich verplicht heeft. *In de voorbaat zijn*, een ander voorkomen. *Voorhands neem ik zijne verontschuldiging aan, later zal ik wel eens zien wat er van de zaak is.* *Voorloopig is het nu zoo geregeld in afwachting dat de minister nader beslissen zal.* *De voorloopige regeering*, de regeering, die de zaken gaande houdt in afwachting van de verkiezing van een definitief bewind.

Voorbericht — voorrede. Het woord vooraf, dat de schrijver van een werk tot zijne lezers richt. Het verschil is in de woorden *bericht* en *rede* gelegen. Een *voorbericht* is altijd kort, eene *voorrede* kan lang zijn. *Geen voorrede maar alleen een kort voorbericht.* (*Voorwoord* is een Germanisme en, volgens een onzer letterkundigen, »een oormoord.»)

Voordeel, zie **Baat**.

Voordoën, zie **Aandoën**.

Voordracht — aanbeveling. *Voordracht* is eene gewoonlijk bij de wet voorgeschreven en door een daartoe aangewezen persoon of collega (b.v. burgemeester en wethouders) opgemaakte lijst, bevattende de namen van die personen, waaruit eene keus gedaan moet worden (b.v. door den gemeenteraad) ter vervulling van de eene of andere betrekking. Eene niet door de wet voorgeschreven voordracht, waar buitenom desnoods kan gekozen worden, wordt *aanbeveling* genoemd.

Voorgeslacht — voorouders — voorvaderen. Het eerste dezer drie woorden heeft de ruimste beteekenis: het noemt al degenen, die vóór ons geweest zijn of gewoond hebben in het land, waar wij leven. *Voorouders* geeft bovendien te kennen, dat het thans levende geslacht van hen afstamt. *Voorvaderen* (*vaderen*) behoort meer tot den hooger en stijler, het heeft zoowel de beteekenis der beide eerste als van het laatste woord. *Hofdijk schreef de geschiedenis van ons voorgeslacht. Hij stamt van doorluchte voorouders. Onze vaderen streden tachtig jaar voor hunne onafhankelijkheid.*

Voorgeven — voorwenden. Zegt men, dat iemand iets *voorgeeft*,

dan trekt men de waarheid van zijne woorden in twijfel; zegt men, dat hij iets *voorwendt*, dan weigert men hem geloof en denkt daarbij dat hij dat slechts zegt om iets anders onbemerkt of ongestraft te kunnen doen. *Hij geeft voor nog eerst twintig jaar oud te zijn. Vorsten en staatslieden weten behendig ziekte voor te wenden, om zich van eene onaangename taak te versoonen.*

Voorhanden, zie **Aanwezend**.

Voorheen, zie **Eertijds**.

Vooringenomenheid, zie **Voorkeur**.

Voorkeur — **vooringenomenheid** — **voorliefde**. Hoewel soms voor elkander gebruikt is *voorkeur* eigenlijk een gevolg van *voorliefde* en *vooringenomenheid*. *Voorliefde* is het gevoel van liefde en welgevallen dat zich voor eene bepaalde zaak sterker doet gevoelen dan voor andere. *Vooringenomenheid* is niet zoo sterk, het drukt eene gunstiger stemming uit voor eene zaak dan voor andere en veronderstelt eene eenzijdigheid of partijdigheid. Door de gevoelens, die de *voorliefde* doet ontstaan, kan men *voorkeur* voor iets hebben, doch dit is niet noodzakelijk. De *voorkeur* is de keuze, waarbij men eene zaak boven andere stelt ten gevolge van verstandelijke redeneering. *Hoewel hij voorliefde voor het buitenleven heeft, geeft hij de voorkeur aan een verblijf in de stad, ten einde de opvoeding zijner kinderen te kunnen voltooiën.*

Voorkomen, zie **Verhoeden**.

Voorkomen, zie **Dunken**.

Voorliefde, zie **Voorkeur**.

Voorkomen, zie **Dunken**.

Voorloopig, zie **Voorbaat (bij)**.

Voornaam, zie **Aanzienlijk**.

Voornemen, zie **Doel**.

Voornemen, zie **Aanslag**.

Voornemen, zie **Besluit**.

Vooroordeel, zie **Dwaling**.

Voorouders, zie **Voorgeslacht**.

Voorrede, zie **Voorbericht**.

Voorschrift, zie **Bevel**.

Voorschands, zie **Voorbaat (bij)**.

Voorslag, zie **Voorstel**.

Voorspannen, zie **Aanspannen**.

Voorspellen, zie **Aankondigen**.

Voorspoed, zie **Welstand**.

Voorstaan, zie **Aanhangen**.

Voorstander, zie **Aanhanger**.

Voorstel — voorslag. Een plan, dat men aan iemands oordeel onderwerpt om er zijne goedkeuring op te erlangen. *Voorstel* en *voorslag* verschillen hierin, dat een *voorstel* een aanbod onderstelt, dat wel overwogen is of opzettelijk gedaan wordt; dit is minder het geval bij *voorslag*, dat soms zelfs een denkbeeld kan beteekenen, dat volstrekt niet gemeend is maar om de grap wordt gezegd.

Voorstellen (zich), zie **Aanschouwen**.

Voorstelling — begrip — denkbeeld — idee. De beelden, die zich in onze ziel vormen van hetgeen buiten ons is, noemt men *voorstellingen*. *Begrip* is het met ons verstand vatten van den inhoud eener voorstelling. Terwijl bij *voorstelling* meer gedacht wordt aan iets wat buiten ons in de wereld gelegen is of er gedacht wordt, verstaat men onder *idee* meer de voorstelling, die door onze rede in het leven wordt geroepen. *Denkbeeld* is het algemeene woord voor elk beeld dat onze gedachte zich vormt. (Zie ook **Bedunken**).

Voortduren, zie **Aanhouden**.

Voortdurend, zie **Aanhoudend**.

Voortgaan — voortvaren. Met iets aanhouden. Het tweede woord zegt meer dan het eerste: het onderstelt eene hoogere mate van ernst, eene soort van drift om datgene, waar men aan bezig is, tot een goed einde te brengen, wat bij *voortgaan* niet altijd het geval is. Als tegenw. deelw. wordt het alleen in overdrachtelijken zin gebezigd, het eerste woord wordt zulks niet. *Eene voortgaande beweging*. *Een voortvarend man*.

Voortvaren, zie **Voortgaan**.

Voorvaderen, zie **Voorgeslacht**.

Voorval, zie **Avontuur**.

Voorvallen, zie **Gebeuren**.

Voorwaarde, zie **Beding**.

Voorwenden, zie **Vorgeven**.

Voorwerp, zie **Onderwerp**.

Voorzeggen, zie **Aankondigen**.

Voorzichtig, zie **Bedachtzaam**.

Vorderen, zie **Eischen**.

Vordering, zie **Aanzoek**.

Vorm, zie **Figuur**.

Vorst, zie **Prins**.

Vreemd, zie **Buitenlandsch**.

Vreemdeling — vreemde. Onder *vreemdeling* verstaat men meestal een buitenlander, ofschoon het woord ook gebezigd wordt voor een *onbe-*

kende. Er loopen veel vreemdelingen in de stad. Zijt gij een vreemdeling in Jeruzalem? Hij is geheel een vreemdeling in dat vak. Vreemde is ieder, die voor het eerst in een of anderen kring komt; hij kan dus zelfs met anderen, die hem niet kennen en voor wie hij een vreemde is, in dezelfde plaats wonen.

Vreemdeling, zie **Vreemde**.

Vrees, zie **Angst**.

Vreesachtig, zie **Bloode**.

Vreeselijk, zie **Afgrijselijk**.

Vreezen, zie **Duchten**.

Vreten, zie **Eten**.

Vreugde, zie **Blijdschap**.

Vrij, zie **Onafhankelijk**.

Vrijmoedig — **vrijpostig**. *Vrijmoedig* heet wie door geen schroom in zijn denken, spreken en doen belemmerd wordt; *vrijpostig* wie van de hem toegestane vrijheid misbruik maakt. *Iets met gepaste vrijmoedigheid voordragen. De vrijpostige neemt, wanneer men hem den vinger geeft, de geheele hand.*

Vrijpostig, zie **Vrijmoedig**.

Vrijster, zie **Dochter**.

Vroeger, zie **Eertijds**.

Vrolijkheid, zie **Blijdschap**.

Vroom, zie **Deugdzaam**.

Vroom, zie **Godsdienstig**.

Vroomheid, zie **Deugd**.

W.

Waaen, zie **Blazen**.

Waanwijs, zie **Eigenwijs**.

Waanzinnig, zie **Krankzinnig**.

Waar, zie **Echt**.

Waarachtig, zie **Echt**.

Waar — **waarschijnlijk**. Uit de samenstelling van het laatste woord valt gemakkelijk op te maken, dat het een zwakker begrip uitdrukt dan het

eerste. Maar in een aantal gevallen o. a. op historisch gebied is de *waarheid* onbereikbaar en moeten wij ons met de *waarschijnlijkheid* vergenoegen.

Waard, zie **Dierbaar**.

Waard, zie **Kastelein**.

Waard zijn, zie **Verdienen**.

Waarde — **waardij**. De goede en slechte eigenschappen van eene zaak bepalen in hoeverre iets voor iemand begeerlijk is. De mate waarin iets voor een ander begeerlijk is maakt de *waarde* of *waardij* uit. Beide woorden drukken zoowel eene waarde in geld als eene zedelijke waarde uit. Het eenige verschil is, dat *waardij* tot den hoogerem stijl behoort. *Gehalte*, eigenlijk de inhoud van een lichaam, wordt in overdrachtelijken zin gebezigd om de innerlijke waarde of degelijkheid aan te duiden voor zoover deze van den inhoud afhankelijk is. *Ik zal er u de volle waarde voor geven. Door den aanleg van den Oosterspoor is de waarde der gronden in het Gooi geducht gestegen. De dichter spreekt te ver beneden 's mans waardij.*

Leer mij uw wet steeds schatten op haar waarde.

Gods lof verbreiden naar waardij.

Elke hoedanigheid afzonderlijk had gehalte. Al wat gehalte had in de beschaafde maatschappij, had ook bij hem gehalte. In de oogen van 't gemeen geeft de uitkomst slechts gehalte aan woord en daad. (Schimmel.)

Waarde, zie **Prijs**.

Waardeeren, zie **Achten**.

Waardig, zie **Dierbaar**.

Waardig zijn, zie **Verdienen**.

Waardigheid, zie **Ambt**.

Waardij, zie **Waarde**.

Waarnemen, zie **Bemerken**.

Waarnemen, zie **Aanschouwen**.

Waarschijnlijk, zie **Waar**.

Waarschuwen — **verwittigen**. Iemand iets mededeelen dat voor hem van belang is te weten. *Waarschuwen* is iemand mededeelen dat hem kwaad bedreigt, waarvoor hij zich daardoor wachten kan. *Verwittigen* is iemand, zonder eenige bijbedoeling, alleen de mededeeling doen dat iets geschiedt of kan geschieden, dat hij dient te weten. *Iemand verwittigen dat er een wagon kolen voor hem is aangekomen die voor den avond gelost moet worden. Iemand waarschuwen dat zijn schoorsteen op invallen staat.*

Wachten (zich), zie **Acht nemen (zich in)**.

Wachten, zie **Afwachten**.

Wachten, zie **Beiden**.

Wagen, zie **Durven**.

Wagen — **koets** — **kar** — **rjtuig**. Alle vier zijn middelen van ver-

voer. *Wagen* en *kar* worden meer gebruikt wanneer men vervoer van lasten op het oog heeft, *koets* en *rijtuig* om personen te vervoeren. *Wagen* is eigenlijk het algemeene woord en wordt ook gebezigd voor *rijtuig*. Tusschen *wagen* en *kar* is het onderscheid dat de eerste vierwielig, de laatste tweewielig is. *Rijtuig* is de algemeene naam voor *wagen* om vlug mede te rijden, terwijl *koets*, een aan het fransch ontleend woord, eene bepaalde soort van rijtuig aanduidt.

Wagenmenner, zie **Voerman**.

Waggelen — **wankelen**. Om het evenwichtspunt zich bewegen, niet vaststaan. *Wankelen* zegt men van groote zaken, die op een breed grondvlak staan; *de toren wankelde*. Van personen wordt het gebruikt in eigenlijken zin voor dreigen te vallen: in figuurlijken zin voor neiging betoonen om om te slaan of van meening te veranderen, en voor niet vaststaan. *Waggelen* wordt alleen in eigenlijken zin gebruikt voor zich slingerend bewegen en daardoor dreigen te vallen. *Met wankelende schreden gaan*. *Hij wankelde en stortte neder*. *De staatsman wankelde*. *Hij waggelde de kamer uit*.

Wakker, zie **Dapper**.

Wal, zie **Boord**.

Walg, zie **Afkeer**.

Walging, zie **Afkeer**.

Wanbedrijf, zie **Misdaad**.

Wanbegrip, zie **Dwaling**.

Wand — **muur**. Afscheiding tusschen huizen, kamers, enz. Een *muur* is altoos van steen, een *wand* kan ook van hout, riet, turf enz. zijn.

Wandelen, zie **Gaan**.

Wanen, zie **Achten**.

Wang — **koon**. *Koon* komt tegenwoordig, voor zoover het niet tot het taaleigen van eene bepaalde streek (Rotterdam b. v.) behoort, meer alleen in den dichtelijken stijl voor. *Wang* wordt, behalve voor het deel van het aangezicht, ook gebruikt voor de boorden van waterleidingen en de klampen, die den scheepsmast stutten.

Wangunst, zie **Afgunst**.

Wankelen, zie **Waggelen**.

Wanneer — **als** — **bijaldien** — **indien** — **in geval** — **mits** — **tenware** — **tenzij** — **zoo**. Voorwaardelijke voegwoorden. *Als* en *wanneer* waren oorspronkelijk voegwoorden van tijd, doch beteekenen thans ongeveer hetzelfde als *indien*, dat uitsluitend voorwaardelijk voegwoord is. *In geval dat* en *bijaldien* laten de verwezenlijking der gestelde voorwaarde in het midden. *Mits* is onder uitdrukkelijk beding dat de gestelde voorwaarde vervuld worde. *Tenware* en *tenzij* verbinden de voorwaarde aan een ontkennden zin. *Als zij maar de uwe wordt, dan zult gij*

wel tevreden zijn. Indien ik van mijn leven trouw, uit Wijsberg neem ik vast een vrouw. Dan zullen we eerst tot macht, tot eer, tot aanzien steigeren, wanneer we aan hooger macht geen onderwerping weigeren. In geval ik meegaan mag, zal ik blijde zijn. Ik zou dezen maatregel toejuichen, bijaldien hij uitvoerbaar ware. Zoo zij konden, hoe zouden zij zich op den grappenmaker wreken! Zoo ik hem kwaad kan doen, zal ik het niet nalaten. Ferdinand mag meeloopen, mits hij niet luistere. Ik mag mij aan niemand vertrouwen, tenzij ik wete aan wien.

Wanschappen, zie **Mismaakt**.

Wanstaltig, zie **Mismaakt**.

Wantrouwen, zie **Achterdocht**.

Wapenschorsing, zie **Bestand**.

Wapenstilstand, zie **Bestand**.

Warande, zie **Hof**.

Warm, zie **Heet**.

Warmte, zie **Hitte**.

Waterkeering, zie **Dam**.

Wassen, zie **Groelen**.

Wed, zie **Drenkplaats**.

Weder — terug. *Weder* duidt eene herhaling aan met betrekking tot den tijd, *terug* eene herhaling met betrekking tot de plaats, met andere woorden, eene achteruitgaande beweging, waardoor iets terug komt naar de plaats, vanwaar het gekomen is. *Wederaankleeden*, *wederbeginnen*, *wederverschijnen*; *terugtreden*, *terugreizen*, *terugvallen*, *terugbegeven*. Ook in die samenstellingen, waarin beide woorden gebruikt worden, blijft dit verschil voelbaar. *Wederkeeren*, *terugkeeren* (iemand *keert terug* naar zijn huis; zijne huisgenooten zien hem *wederkeeren*); *wederkoopen*, *terugkoopen*; *wedernemen*, *terugnemen*; *wederbrengen*, *terugbrengen*, enz.

Wederhelft, zie **Echtgenoot**.

Wederkeerig, zie **Onderling**.

Wederom, zie **Alweder**.

Wederstaan, zie **Aankanten**.

Wederstreven, zie **Aankanten**.

Wedervaren, zie **Te beurt vallen**.

Wedervaren — bejegenen worden gebruikt van de lotgevallen, de ontmoetingen die iemand heeft. *Bejegenen* onderstelt, dat deze van een onaangename aard zijn. De reiziger, die verhaalt, dat hem niets *bejegend* is, wil zeggen, dat hij geen onaangename ontmoeting heeft gehad. *Wedervaren* laat dit in het midden.

Wederwaardigheid, zie **Beproeving**.

Wederzijdsch, zie **Onderling**

Wee, zie **Pijn**.

Week, zie **Zacht**.

Weelderig, zie **Dartel**.

Weenen, zie **Grijnen**.

Weergaloos, zie **Gadeloos**.

Weerzin, zie **Afkeer**.

Weetgierig, zie **Benieuwd**.

Weg, zie **Baan**.

Weg, zie **Gang**.

Wegblijven, zie **Uitblijven**.

Wegsluiten, zie **Bergen**.

Wegsterven, zie **Afsterven**.

Wegwaalen, zie **Afwaalen**.

Wegwijzer, zie **Gids**.

Welde, zie **Beemd**.

Welfelen, zie **Aarzelen**.

Welgeren, zie **Afslaan**.

Welgeren, zie **Afwijzen**.

Welland, zie **Beemd**.

Wel, zie **Bron**.

Welbespraakt — **welsprekend** — **woordenrijk**. *Woordenrijk* noemt men hem, die veel woorden tot zijne beschikking heeft (veelal met de bijbedoeling, dat er weinig mee gezegd wordt); *welbespraakt* hem, die zijne gedachten, zij het ook wat woordenrijk, gemakkelijk en helder ontwikkelt; *welsprekend* hem, die niet alleen gemakkelijk en helder, maar ook sierlijk en aangenaam spreekt, en zich daarenboven van de verschillende hulpmiddelen weet te bedienen, die den indruk van het gesproken woord verhoogen. *Geen ware welsprekendheid die niet uit het hart komt.*

Weldra, zie **Aanstands**.

Weleer, zie **Eertijds**.

Welgelukzalig, zie **Gelukkig**.

Welgemanierd, zie **Beschaafd**.

Welgesteld, zie **Gegoed**.

Welhaast, zie **Aanstands**.

Wellevend, zie **Beschaafd**.

Wellicht, zie **Altemet**.

Welsprekend, zie **Welbespraakt**.

**Welstand — welvaart — welzijn — welvaren — voor-
spoed — bloei.** Gunstige toestand, waarin iets verkeert. *Bloei* ziet overdrachtelijk op volheid van leven, rijkdom van ontwikkeling, frisheid en kracht; *voorspoed* op het bewaard blijven voor, of het gelukkig te boven komen van wederwaardigheden; *welvaart*, *welvaren*, *welstand* en *welzijn* op een samenloop van gunstige omstandigheden en een daardoor veroorzaakt ongemeen gunstigen toestand. Tusschen *welvaren* en *welvaart* heeft men dit verschil meenen op te merken, dat *welvaart* zou zien op een reeds aanwezig, *welvaren* op een nog te verwachten staat van geluk. Men wijdt b.v. een dronk aan het *welvaren* van een huis. Een ander, meer wezenlijk verschil is hierin gelegen, dat men om lichamelijken voorspoed, het bezit eener goede gezondheid, aan te duiden, zich gemeenlijk naast *welstand* en *welzijn* van *welvaren* bedient, maar zelden van *welvaart*. *Naar iemands welvaren, welstand of welzijn vernemen.* Wat het onderscheid tusschen *welvaart* en *welstand* aangaat, terwijl *welstand* alleen den toestand op het oog heeft, gelijk hij op het oogenblik is, ligt in *welvaart* het bijdenkbeeld van duurzaamheid. *Voor de welvaart van een land is de welstand van landbouw en veeteelt een allereerst vereischte.*

Welvaart, zie **Welstand**.

Welvaren, zie **Welstand**.

Welvoegelijk, zie **Betamelijk**.

Welzalig, zie **Gelukkig**.

Welzijn, zie **Welstand**.

Wenden, zie **Draalen**.

Wensch, zie **Begeerte**.

Wenschen, zie **Begeeren**.

Wenschen, zie **Hopen**.

Wentelen, zie **Draaien**.

Wereld, zie **Aarde**.

Wereldsch, zie **Aardsch**.

Werk, zie **Arbeid**.

Werken, zie **Bedrijven**.

Werkman, zie **Arbeider**.

Werktuig, zie **Gereedschap**.

Werkzaam, zie **Arbeidzaam**.

Werkzaamheid, zie **Arbeid**.

Werpen, zie **Gooten**.

Wetenschap, zie **Kunst**.

Wetschennis, zie **Wetsovertreding**.

Wetsovertreding — wetschennis. *Wetschennis* is *wetsovertreding* van de zijde van hem, die geroepen is de wet te handhaven en toe te passen.

Wezen, zie **Aangezicht**.

Wezen, zie **Ding**.

Wiel, zie **Rad**.

Wijd, zie **Breed**.

Wijd en zijd, zie **Alom**.

Wijdlooptig, zie **Omslachtig**.

Wijl, zie **Dewijl**.

Wijs, zie **Geleerd**.

Wijten, zie **Danken**.

Wijzen — toonen. Laten zien. In *wijzen* ligt meer dan in *toon* het bijdenkbeeld, dat het geschiedt om iemand te onderrichten. *Wijzen* onderstelt altijd behoefte aan onderricht van de zijde van hem, ten wiens behoefte het plaats grijpt. De leerling *toont* den meester zijn werk; de meester *wijst* hem, hoe hij zijn werk moet verrichten. *Wijs mij de plaats waar ik gezaaid heb.*

*Wat Godheid gaat zijn schreden voor,
En wijst naar Romes tempeltinnen
Den fieren jongling 't blinkend spoor?*

Wijzen (van de hand), zie **Afwijzen**.

Wijzigen — veranderen. *Veranderen* heeft de wijdste strekking. Onder *wijzigen* verstaat men het maken van kleine veranderingen, terwijl de oorspronkelijke strekking en de vorm en hoofdzaak bewaard blijft. Bij *veranderen* krijgt iets een anderen vorm en kan het eene andere strekking krijgen. *De wet veranderen* kan zijn eene andere strekking er aan geven; *de wet wijzigen* is slechts enkele onderdeelen veranderen, die het hoofd-denkenbeeld of de strekking niet doen veranderen.

Wikkelen (in), zie **Betrekken**.

Wildernis — woestenij — woestijn. Eene *wildernis* is eene woeste plek, het veronderstelt niet bepaald onvruchtbaarheid; *woestenij* noemt men eene woeste streck, welke het soms niet enkel aan kultuur maar ook aan vruchtbaarheid ontbreekt; eene *woestijn* is eene landstreek, die tengevolge van gebrek aan water ontbloot van plantengroei is. *Wat vroeger wildernis was is thans eene schoone hoeve. De Sahara is eene woestijn.*

*Want zonder zulk een morgenschijn,
Zou de aard niets dan een woestenije,
De mensch een wrecede helharpje
En God een dwingeland zijn.*

Willekeurig — eigendunkelijk. Men handelt *willekeurig*, wanneer men zich niet aan voorschriften stoort, die opgevolgd moesten wor-

den, of wanneer men geen enkele gegronde reden voor zijn gedrag kan opgeven; men handelt *eigendunkelijk*, wanneer men alleen een besluit neemt in zulke zaken, waarover ook het gevoelen van anderen had moeten worden ingewonnen. *Te midden van den Fransch-Duitschen oorlog deed Rusland eigendunkelijk eenige bepalingen van het traktaat van 1856 te niet.*

Winnen, zie **Bekoren**.

Winst, zie **Baat**.

Wispelturig — wuft. Beide woorden zien op veranderlijkheid van den geest. *Wispelturig* heeft echter meer het onbestendige op het oog, *wuft* meer het lichtzinnige. De *wispelturige* verandert telkens; de *wufte* beweegt zich licht en gemakkelijk en bepaalt zich daardoor niet bij de zaken, denkt er niet over na en bekommert zich niet om de gevolgen. *De wispelturigheid van den knaap belet hem om vooruit te komen; nu eens houdt hij zich hiermede bezig, dan daarmede. Zijne wuftheid maakt dat hij niets van al datgene waarmede hij zich beziggehouden heeft, kent. De wufte zinnen der onbedachte jeugd.*

Wit — blank — bleek. *Wit* noemt men een voorwerp door welks oppervlakte alle lichtstralen worden teruggekaatst; *bleek* hetgeen niet hoog van kleur is en wat het witte nadert. *Een wit paard, witte sneeuw, eene bleeke kleur, bleeke inkt, een bleek gelaat.* *Blank* wordt enkel gebezigd van eene gladde, blinkende oppervlakte, b.v. van de huid van sommige menschen en dieren. *De blanken. Blank als zilver. Een blank zwaard. De velden staan blank.* Figuurlijk heeft *blank* de beteekenis van *rein, oprecht. Een blank gemoed.*

Woede, zie **Boosheid**.

Woeden, zie **Aangaan**.

Woeden, zie **Bulderen**.

Woedend, zie **Dol**.

Woest, zie **Bar**.

Woest, zie **Braak**.

Woestenis, zie **Wildernis**.

Woestijn, zie **Wildernis**.

Wonden, zie **Bezeeren**.

Woordenrijk, zie **Welbespraakt**.

Woordenwisseling, zie **Gesprek**.

Woordenwisseling, zie **Twist**.

Worst, zie **Beuling**.

Worstelstrijd, zie **Gevecht**.

Woud, zie **Bosch**.

Wraken — afkeuren. Iets als ongeschikt of onwaardig verwerpen. In sommige gevallen kan het een of het andere woord naar verkiezing gebezigd worden, ofschoon *wraken* altijd iets sterker is. In één geval is *wraken* alleen de juiste uitdrukking, namelijk in den rechtsterm: *getuigen wraken*.

Wrang, zie **Bitter**.

Wreed, zie **Barbaarsch**.

Wrevel, zie **Boosheid**.

Wrevelig, zie **Boos**.

Wroeging, zie **Berouw**.

Wrok, zie **Boosheid**.

Wuft, zie **Wispelturig**.

Wulpsch, zie **Dartel**.

Z.

Zaak, zie **Aangelegenheid**.

Zaak, zie **Ding**.

Zaakgelastigde, zie **Afgezant**.

Zaal, zie **Kamer**.

Zacht — week. *Zacht* noemt men wat het gevoel aangenaam aandoet; *week* wat gevoelig is voor indrukken. *Week brood*, *weeke boter*, *weeke grond*; *zachte wol*, *zacht haar*, *zacht leder*. Op die voorwerpen, die beide hoedanigheden bezitten, past men het een of het andere praedikaat toe naar gelang der hoedanigheid, welke men wil doen uitkomen. Bij uitbreiding: *een zachte winter*, *een zachte dood*, *een zacht verwijf*; *een week gemoed*.

Zachtjes, zie **Allengs**.

Zalf — balsem. Een geneeskrachtig mengsel. *Balsem* is altijd welriekend en gewoonlijk van een vloeibaren aard. *Balsem* wordt in de wond gegoten. *Zalven* heeft de beteekenis van met welriekende olie bedruppelen. *Koningen werden oudtijds gezalfd*. *Balsemen* ziet inzonderheid op het vulen van een lijk met balsemachtige stoffen om verrotting te voorkomen.

Zak, zie **Baal**.

Zakje, zie **Beurs**.

Zakken, zie **Balen**.

Zalig, zie **Gelukkig**.

Zang, zie **Deuntje**.

Zedelijk, zie **Beschelden**.

Zeden, zie **Gebruik**.

Zedig, zie **Beschelden**.

Zee, zie **Meer**.

Zeearm, zie **Baal**.

Zeeboezem, zie **Baal**.

Zege, zie **Overwinning**.

Zegepraal, zie **Overwinning**.

Zeker, zie **Uitgemaakt**.

Zeldzaam, zie **Bijzonder**.

Zeldzaam — schaarsch. Wat niet veel wordt aangetroffen, wat niet in grooten getale aanwezig is. *Zeldzaam* (eigenlijk zelden gezien) heeft bovendien de beteekenis van bijzonder, door eigenaardigheden van andere soortgelijke zaken afwijkend. Wanneer men iets *schaarsch* noemt, dan duidt men aan dat men meer verwacht had, of dat zich iets op andere tijden in grooter getal voordoet. *De ooievaars beginnen in Nederland zeldzaam te worden. De visch wordt in onze rivieren schaarsch.*

*De feestvlag woei ten toren uit,
De zware slotklok werd geluid
En 't zeldzaam huwelijk was gesloten.*

Zelfverdediging, zie **Blaken**.

Zelfstandig, zie **Onafhankelijk**.

Zengen, zie **Blaken**.

Zetel, zie **Bank**.

Zieden — koken. *Zieden* en *koken* duiden, transitief gebezigd, het verhitten eener vloeistof aan tot zij begint op te borrelen. *Zieden*, dat eigenlijk hetzelfde beteekent als *koken*, wordt bij sommige bepaalde vloeistoffen gebruikt, waaruit iets anders bereid wordt. Men verstaat er dan meestal onder een sterkeren graad van verhitting dan bij *koken*. Men *ziedt* zout, zeep en dergelijke. Intransitief gebruikt drukken zij uit dat eene vloeistof, tengevolge van hitte, damp begint te ontwikkelen en opborrelt. *Zieden* wordt in deze beteekenis veel minder gebruikt dan *koken*. In figuurlijken zin beteekenen beide dat iets in zeer sterke beweging geraakt, een hartstocht of drift buitengemeen hevig wordt of dat het bloed zeer sterk verhit wordt. *Het koken van de zee. Kokend van drift. Het kookt in mijn binnenste. Van toorn zieden.*

Ziek — krank — onwel — ongesteld. Wanneer iemand niet gezond is zal men hem alleen wanneer deze toestand van blijvenden aard is *ongezond* noemen. In dit geval is er nog geen bepaald lijden op den

voorground getreden. Geschiedt dit, dan is *ziek* hiervoor de algemeene en tevens de sterkste uitdrukking. Ook van afzonderlijke deelen van het lichaam en van dieren en planten wordt het gezegd. *Krank* duidt hetzelfde aan maar is deftiger en wordt daardoor meer in figuurlijken zin gebezigd. *Onwel* en *ongesteld* geven een lichter graad van ziek zijn aan. *Onwel* ziet meer op het onaangename gevoel, *ongesteld* op den toestand. *Ongezonder* en *ziekelijk* drukken bijna hetzelfde uit, doch *ziekelijk* is sterker. *Een ongezonder toestand en een ziekelijke toestand der maatschappij. Voor hij ziek werd voelde hij zich reeds eenige dagen onwel. Dewijl hij door en door ongezonder is, moet hij telken jare naar de baden, hij is echter nooit bepaald ziek. Maar zelden behoefde hij om ongesteldheid de lessen te verzuimen. Die dame werd op het concert onwel.*

Ziel, zie **Geest**.

Zielloos, zie **Onbezield**.

Zien — kijken — staren — turen. Waarnemen door middel van de oogen. *Zien* drukt dit in het algemeen uit; het laat in het midden of er opzet bij is. *Kijken* onderstelt meer opzet en opmerkzaamheid. *Staren* is met strakke wijdgeopende oogen naar iets zien, zonder bepaalde opmerkzaamheid en soms zonder er zich van bewust te zijn. *Turen* is met inspanning en scherp het oog op iets gevestigd houden. *Hij zag hem, maar daar hij niet goed toekeek, herkende hij hem niet terstond. Wien ziet ge daar? Het kind keek zoo onschuldig de wereld in. Kijk daar eens. Iemand de woorden uit den mond kijken. Verbaasd staarde zij hem aan. Wat zit gij toch te staren? Kijk in uw boek. De visschers tuurden naar den horizon, dewijl een van hen een schip zonder mast had meenen te zien.*

Zilt, zie **Brak**.

Zin, zie **Beteekenis**.

Zinken, zie **Dalen**.

Zinneloos, zie **Krankzinnig**.

Zinneloos, zie **Dwaas**.

Zinneloos, zie **Onzinnig**.

Zinnen, zie **Denken**.

Zinrijk, zie **Aardig**.

Zoen — kus. *Kus* is volgens het tegenwoordig taalgebruik deftiger, eerbiediger; *zoen* is meer dartel en vuriger. *Een handkus. Een voetkus. Iemand een kus toewerpen. Zoenen dat het klapt.* In sommige streken, b.v. in Twente, is alleen *kus* gebruikelijk.

Zoet, zie **Aangenaam**.

Zoetjesaan, zie **Allengs**.

Zonderling, zie **Bijzonder**.

Zondig, zie **Goddeloos**.

Zondigen, zie **Dwalen**.

Zóó, zie **Aanstonds**.

Zoo, zie **Wanneer**.

Zoom, zie **Boord**.

Zorgelijk, zie **Bedenklijk**.

Zorgeloos, zie **Onbezorgd**.

Zorgvuldig — Zorgzaam. *Zorgvuldig* en *zorgzaam* worden gezegd van iemand die aan eene zaak de noodige opmerkzaamheid en zorg wijdt. *Zorgzaam* is de persoon, die bij alles, wat hij doet op de toekomst let; en met de noodige zorg te werk gaat. *Zorgvuldig* is zijne wijze van handelen, wanneer hij nauwlettend toeziet op het hem toevertrouwde en er voor waakt dat er geene schade geschiedt.

Zorgzaam, zie **Zorgvuldig**.

Zot, zie **Dwaas**.

Zout, zie **Brak**.

Zulper, zie **Drinker**.

Zulver, zie **Echt**.

Zuur, zie **Bitter**.

Zwaar, zie **Hard**.

Zwaard — degen — houwer — sabel. Wapenen, geschikt om mede te steken en te slaan en in eene scheede aan de zijde gedragen te worden, vroeger ook in het algemeen *zijdegeweer* genoemd. *Zwaard* is de algemeene benaming. De *degen* is een recht zwaard met dubbele snede, geschikt om mede te stooten of te steken. Eene *sabel* is een min of meer gekromd zwaard met stompe rugzijde en meer geschikt om mede te slaan. Een *houwer* is een korte sabel. In figuurlijken stijl gebruikt men alleen *zwaard* en *degen*. *Het zwaard der gerechtigheid*. *De degen is weer opgestoken* d. i. het is vrede. *Een beproefde degen*, een ervaren krijgsman.

Zwaarlijvig, zie **Dik**.

Zwaarmoedig, zie **Bedroefd**.

Zwak — krachteloos. *Krachteloos* heeft de beteekenis van geheel zonder kracht of van alle kracht beroofd; *zwak* die van week en bij uitbreiding van ongeschikt om veel tegenstand te bieden. *Zwak ijs*, eene *zwakke vesting*, eene *zwakke gezondheid*. *Krachteloos*, als het sterkere, kan dus in sommige gevallen óf in het geheel niet, óf niet zonder wijziging van het begrip door zwak vervangen worden, b.v. in eene *wet krachteloos maken*, een *krachteloos bewijs*.

Zwang, zie **Gebruik**.

Zwelgen, zie **Brassen**.

Zwellen, zie **Dijen**.

Zweer — puist. Eene verheffing van de huid tengevolge van ontbinding van het weefsel. Bij eene *zweer* heeft er aanmerkelijke ettervorming plaats, die zich vervolgens uitstort, bij eene *puist* is dit in mindere mate het geval en heeft er dikwijls geene uitstorting van etter plaats.

Zweren, zie **Dragen**.

Zwerven — dolen — dwalen. Her- en derwaarts gaan, trekken. Bij *dwalen* geschiedt dit, omdat men den weg, die naar het doel voert, verloren heeft; bij *dolen*, omdat men zonder doel rondtrekt of het spoor geheel bijster is geworden; bij *zwerven*, omdat men geen bepaald tehuis heeft. *Een dolend ridder. De verdoelde schapen der kudde worden door den goeden herder terecht gebracht. De vluchteling zwierf lang in de duinen rond, voor hij een schipper vond, die hem over het kanaal bracht.*

Geen rusteloos zwerven en smachten

Is 't leven: een Doel licht ons voor;

En worstlende winnen wij krachten,

En dwalende vinden wij 't spoor!

Zwoegen, zie **Pogen**.

AANVULLING.

- Aält , zie Drek.
Aanbelanden , zie Aanlanden.
Aanbieding , zie *Aanbod* moet vervallen.
Aandragen , zie Aanbrengen
Aankomen , zie Aanraken.
Aanraaden , zie Aantasten.
Aanstippen , zie Aanraken.
Aanstoken , zie Aandrijven.
Aanvoeren , zie Aanhalen.
Aanvoeren , zie Bijbrengen.
Aardschors , zie Aardkorst.
Achteraf , zie Achterna.
Achternalaten , lees Achterlaten.
Ademtocht , zie Ademhaling.
Afdalen , zie Dalen.
Afhandig maken , zie Benemen.
Afheffen , zie Aflichten.
Afleeren , zie Afzien.
Afschilderen , zie Afmalen.
Afstammeling , zie Afkomeling.
Afstorten , zie ValLEN.
Afzijn , zie Afwezigheid.
BeamEN , zie Toestemmen.
Bereid , zie Gereed.
Berucht , zie Befaamd.
Besparen , zie Sparen.
Betalen , zie Beloonen.
Beurt (*te . . . vallen*) is niet geheel juist ;
vgl. Wdb. III, 402.
Bevreesd , zie Beducht.
Bezegelen , zie Bekrachtigen.
Bezighouden (zich) , zie Bemoeien (zich).
Bezoeking , zie Beproeving.
Bijleggen , zie Afdoen.
Bloode , zie Bedeesd.
Bode , zie Boodschapper.
Brand stichten , zie Aansteken.
Breideloos , zie Bandeloos.
DempEN , zie Blusschen.
Doodslag , zie Manslag.
Dooven , zie Blusschen.
Drangreden , zie Beweegreden.
Dreunen , zie Daveren.
Eerwaard , zie Aanzienlijk.
Eigendunkelijk , zie Willekeurig.
Erfstelling , zie ErfIating.
Fluks , zie Haastig.
Geërfde , zie Bewoner.
Gekscheren , zie Schertsen.
Geleerdheid , zie Kunde.
Gemachtigd , zie *Bedaard* , lees *Bevoegd*.
Gematigd , zie *Bevoegd* , lees *Bedaard*.
Geschieden , zie Gebeuren.
Geschiedverhaal , zie Kroniek.
Geschiktheid , zie Aanleg.
Golfgeklots , zie Deining.
GolfsIag , zie Baar.
Gonzen , zie Brommen.
Graag , zie Gaarne.
Haveloos , zie Arm.
Hek , zie Haag.
Hupsch , zie Aardig.
Idee , zie Voorstelling.
Innig , zie Hartelijk.
Inzinken , zie Afvallen.
Jaloersch , zie Nijverig.
Kampstrijd , zie Gevecht.
Klauteren , zie Klimmen.
Kloppen , zie Beuken.
Manier , zie Trant.

- Massa , zie Hoop.
 Merkwaardig , zie Bijzonder.
 Minnen , zie Beminnen.
 Ongebonden , zie Los.
 Ontkapen , zie Benemen.
 Ontrooven , zie Benemen.
 Onverschrokken , zie Dapper.
 Oorsprong , zie Afkomst.
 Opmerkelijk , zie Bijzonder.
 Opnieuw , zie Alweder.
 Oproepen , zie Bijeenroepen.
 Opwekken , zie Aandrijven.
 Op zich nemen , zie Aanvaarden.
 Overrompelen , zie Verrassen.
 Oversparen , zie Sparen.
 Overtuigen , zie Overreden.
 Paal , zie Deel.
 Plaatsgrijpen , zie Gebeuren.
 Plumstrijken , zie Aaien.
 Samenroepen , zie Bijeenroepen.
 Schetsen , zie Malen.
 Schilderen , zie Malen.
 Schrik , zie Afschrik.
 Slecht , zie Effen.
 Smoren , zie Blusschen.
 Soms , zie Altemet.
 Stelpen , zie Blusschen.
 Stom , zie Sprakeloos.
 Storen (zich) , zie Aantrekken (zich).
 Stuiten , zie Afstuiten.
 Teekenen , zie Malen.
 Tegenwoordig , zie Aanwezend.
 Ter Doodbrengen , zie Dooden.
 Terneergeslagen , zie Mismoedig.
 Teweegbrengen , zie Berokkenen.
 Triomf , zie Overwinning.
 Twisten , zie Kibbelen.
 Ui , zie Ajuin.
 Vaardig , zie Vlug.
 Verdichten , zie Uitdenken.
 Vermogend , zie Gegoed.
 Voorspoed , zie Heil.

